MAGYAR

KÖNYV-HÁZ.

301321

IRÁ

M. — — J.

XIII. SZAKASZ.

PESTEN,
Nyomt. TRATTNER MATYAS' betűivel,
1800.

301921

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

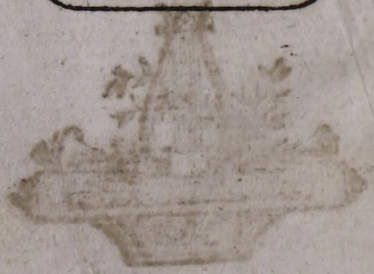

BÉ-VEZETÉS.

HAZANK' Egyházi oſzlop emberei mi haſznra valóknak ítélték lenni ki-adatott ezen Magyar Könyv-ház nevű 's egyéb munkáimat; teſsék-ki, az Isten ajándékinak dicsőítésére, hozzám méltatott ezen Levelek töredékiből:

A' Reſponſorum nevű Könyvekről:

Caſsovia ad me miſſum egregium Rſſæ Dvræ opus Reſponſorum magna cum voluptate percepi, majori cum voluptate legi. Libenter ſane cum Patre Origenis pectus tuum deoſcularet ſuaviſſime Molnár. Aureus eſt liber ſe-

cundus. Utinam, quod reliquum eſt operis, ocyus lucem aſpiceret; aut, ſi lucem aſpexit, illud nanciſci poſſem. Dignum eſt, ut, dum depravandis animis alii tott miſcent venena, antidota quoque multiplicentur. — — Deus conſervet RſſE. Dveſtram Eccleſiæ ſuæ, ac mihi etiam, qui eandem plurimum diligo, atque ideo maneo RſſÆ Dvæ Albo Carolinæ 7ma Novemb. — 789. Devinctiſſimus Servus Ignatius Epiſcopus Tranſylvan. Comes de Batthyán.

Manuprop.

A Mkház IX.'s X-dik Szakaſzáról.

Ago pro hac mei reflexione, gratias quas poſſum, maximas; unaque porro quoque commendo: ut zelo illo & fervore, quo ad illuſtrandam Patriæ Lingvam, eruditione plæna jam plura opuſcula vulgavit, eorum continuationem, & lingvæ ſplendorem, & nationalibus noſtris eruditionis cupiditatem

inſtillare lucubrationibus ſuis non gravetur. — RſſæDVræ Peſtini 15. Martii 1798. Servus Obligatiſſimus Gabriel Zerdahelyi Epiſcopus Titopolitanus V. C. Manupr.

A' közönséges K. Hitnek emlékeztetö és fohászkodó versekben elöſzör Trattnertöl, azután Webertöl ki-*adatott Summájáról.*

Libellum cui titulus: *A' Közönséges Kereſztyén Hitnek Sommája*, ſat correcte atque nitide typis excudi curavi; ut vel hoc, promptum Rmæ Dvæ complacendi ac ſerviendi ſtudium conteſter. Exemplaria tria hic in teſtimonium advolvo; reliqua plusquam quingenta inter Clerum juniorem, Parochos, aliosque ſenſim diſtributam. — Veteri amicitiæ, & favoribus devotus perſevero. RſſæDVræ — Poſonii 21. Decembris 1798. Devinctiſſimus Servus Andreas Szabo Epiſcop. Novienſis. Mpr.

A' Mkház' és egyéb Könyvek' Szakaſziról.

Reverendiſſime D. Abbas & Canonice. Quam grata mihi ſint RſſæD. Veſtræ eruditione ſingulari & profunda doctrina plena opera, non ſolum peculiaris exiſtimatio, qua erga eandem feror, teſtatum faciunt, ſed & Epiſcopalis muneris ratio exigit, dum ea in augendam religionem, e cordibus hominum jam jam exulem per quam accomoda ſint, grates itaque habeo RſſæDVræ debitas pro recenter miſſo munere, optoque ut pro gloria Dei, Religionisque noſtræ augmento opus hoc ſalutare ultro quoque proſequi poſſit; cui lubens de annis meis ſi per me liceret adjicerem, ut tanto majus aſſiduis ſtudiis ſuis fides noſtra incrementum capiat. Cui cetera paternam peramanter impertitus benedictionem, & piæ ad aram memoriæ commendatus conſtanter perſiſto. RſſæDVeſtræ in Ca-

ſtro Schavnik 26. April. — 799. Obſequioſiſſ. addictiſſimus Joan. Epiſcopus Scepus. C. de Reva Manupr.

A' Mkház 11-*dik Szakaſzſzáról.*

RſſeD. Frater in Chriſto colendiſſime

Accepi his diebus literas juxta ac munus a manu DVſtræ Rſſæ, gratiſſimum Bibliothecæ Ungaricæ. Opus hoc, ætate iſta, lingvæ noſtræ patriæ gnaris admodum oportunum, æſtimo magnopere, quod varietate rerum delectando & utilibus lectores occupet, & a legendis noxiis avocet. Deus porro vires & annos adjiciat ad ſtudia hæc utiliſſima perſequenda. Me ſinceræ benevolentiæ, & piæ memoriæ commendo; & conſtanti cum æſtimatione perſevero. Rosnaviæ 10. Junii 1799. Rſſæ DVræ Servus & Fr. in Chriſto obſequioſiſſimus Antonius Epiſcopus Rosnav. Mpr.

A' Mkház XII-dik Szakaſzſzának már bé-nyomtattatott 22. árkuſsait lát-

tatott 22 árkuſsait láttam. Auguſztus 11-dik napján vött Leveleivel igéré T. Úr maholnap lejendő tellyes végét; kéré egyetemben ezen XIII-dik Szakaſzt. Mellynek kettős a' foglalattya

Az Első: Némelly Nevezetes Emberekről XI-dik Betű Rend.

A' Második: A' *Zsidó Szóknak* a' Magyar, és egyéb Nemzetű ſzókban találandó hasonlatoſságának VII-dik Folytatása; mellyben Sz. Irásbéli némelly tzikkelyek meg-fejtetnek.

MUTATÓ TÁBLA.

A.

ABIPNON Nép. - - - - - 1
Agabius. Agapius. - - - - - 6
Agatharcides. - - - - - - 7
Akados Rabbi. - - - - - - 6
Algeri Dey. T. - - - - - - 358
Anchieta. G. - - - - - - 111
Andrán. C. - - - - - - - 74
Anglusok I. O. T. - - - - - 129
Aranda. B. - - - - - - - 14
Arisztinius. - - - - - - - 7
Arnald. - - - - - - - - 111
Arnulf. S. - - - - - - - 312
Arundel Tamás kettő. - - - - 117
Atto Vercell. - - - - - - 5
Avarok S. T Zsid. folyt. - - - - 311
Avennióiak. - - - - - - - 8
Averroes. - - - - - - - - 8
Augustai Zsurnál. - - - - - 81

B.

Bachet. D. - - - - - - - - 85
Batthyáni Ign. Gr. Püspök. - - - 47
Barragvei. - - - - - - - - 9
Bárditák, Druidák. M. - - - - 177
Bender. - - - - - - - - 51
Bellegarde. O. K. - - - - - 204
Benno. - - - - - - - - 10
Bernadott. F. R. - - - - - - 101
Bisacherés - - - - - - - 68
Bollandisták. H. - - - - - - 116
Bonaparte. B. T. - - - - - - 21
Borsós. - - - - - - - 47
Brune. - - - - - - - 46
Bukentop. - - - - - - 51
Buse (La) - - - - - - 65

C.

Caglioſtro. M. - - - - - - 173
Championet. P. - - - - - - 194
Cisálpinusok O. - - - - - - 188
Cocincinai, Chinai, Tunkini Miſſionáriusok. 63
Condeisták. O. 's a' t. - - - - 220
Constanti Septimus - - - - - 53
Coreai Kereſztyének. C. - - - - 78
Cornvallis I. - - - - - - 224
Csapó. Veſzprémi. V. - - - - - 364

D.

Decius. K. - - - - - - - 156
Diofantus. - - - - - - - 85

Dion Caſsius és Pruſiæus. - - - - 86
Diogenesek. - - - - - - - 86
D'oria. - - - - - - - - -
Du Fresne Miſsionár. C. - - - - 60

E.

Egyiptomiak. - - - - - - 21
Emberfogdozók. B. - - - - - 16
Erikus. - - - - - - - - 88

F.

Ferdinánd I. Ts. K. - - - - - 89
Ferdinánd Náp. Kir. - - - - - 178
Filelfus. G. - - - - - - -
Filodemus. O. - - - - - -
Firmian Gyges. Z. - - - - - 365
Erantziák. - - - - - - - 90
Fritzerbert. - - - - - - - 89
Flöry Folytatóji. B. - - - - - 10

G.

Gaillard - - - - - - - 111
Genuaiak. P. - - - - - - 270
Giorgi Auguſtinián. C. - - - - 83
Graubündeniek. - - - - - - 103
Gruchi F. V. - - - - - - 190
Gyülése a' meg-eskütt Fr. Papoknak. - 240
Gyzes Gallus. Z. - - - - - 364
Gyurtsák, Simsák. K. - - - - 150

H.

Hadik. K. O. - - - - - - - 142
Helvetziai Papság. P. S. - - - - 270
Heſſeni Hg. - - - - - - - 115
Holland. - - - - - - - - 117
Holt. I. - - - - - - - - 127
Hotze, Hiller, Plounket. K. - - - 140
Howard Arundeli. - - - - - 177
Hubenſius - - - - - - - 116
Humbert. I. - - - - - - - 123

I.

Jakab Szepesi Püsp. - - - - - 120
János Sz. Apostol. - - - - - 119
János Fr. Kir. - - - - - -
Jelasich. F. K. - - - - - - 103
Jerusálemi Irók. - - - - - - 121
Jesuiták Spany. B. - - - - - 10
Illuminát Fraym. I. M. - - - - 131
Jósef Fő Hertzeg Nádor Ispán. O. - - 226
Irland. - - - - - - - - 123
Jourdán. O. - - - - - - 140

K.

Kaim F. M L. F. - - - - - 209
Károly Fő Hertzeg. - - - - - 140
Karatsai. F. - - - - - - -
Kárpusok. - - - - - - - 156
Klenau F. O. K. - - - - - 205
Klubisták. - - - - - - - 138

Konſt. Spolet. és más föld indúl. B. - - 16
Konvictusiak. - - - - - - - 135
Koptusok. - - - - - - - 136
Kray F. M. H. T. Meſt. tit. Olaſz. - - 103

L.

La Buſſe, La motte, La Pavek. - - 65
Langlois — a C. alatt. - - - - - 74
Lánca. - - - - - - - - 166
Láſzló Sz. K. - - - - - - - 164
Lazaroni, O. P. - - - - - - 196
Lengyel Diſsidensek, B. - - - - 28
Lettusok. - - - - - - - 167
Litta P. O. - - - - - - 256
Lukaiak, O. - - - - - - 191
Lusignan, K. - - - - - - 151

M.

Magdonal, P. - - - - - - 263
Magyarok Moldv. - - - - - 175
Mako. - - - - - - - 168
Makferson. - - - - - - - 177
Maldonat, - - - - - - - 202
Máltaiak, - - - - - - - 220
Mantuaiak. O. - - - - - - 215
Melaſz. O. - - - - - - 214
Mester Ferentz. - - - - - - 178
Mirabeau. - - - - - - - 170
Monge. - - - - - - - - 178
Montálti. - - - - - - - 171

Morinus. - - - - - - - 179
Mosel Benedictin. - - - - - - 174
Muriel. - - - - - - - - 179
Mutinaiak. O. - - - - - - 188
Musancius. - - - - - - - - 180

N.

Nau. A. - - - - - - - - 7
Nápolyiak O. P. - - - - - - 194
Nelson B. O. - - - - - - - 16
Német alföldiek. - - - - - - 181
Nord Amerikaiak. - - - - - - 180
Nifibi Sz. Jakab. - - - - - - 181

O.

Olasz Országiak. - - - - - - 187
Onkelos. - - - - - - - - 217
Orosz Birodalmiak. - - - - - 218
Orviczky. - - - - - - - - 217
Oudin Kasimir. és Ferentz. - - - 217

P.

Pál. I. Orosz Ts. O. - - - - - 218
VI. Pius R. P. P. - - - - - 250
Párisi meg-nem esküt Papok. - - - 239
Pauke A. - - - - - - - - 3
Pedemontiak. - - - - - - - 290
Sz. Péter és Sz. János. - - - - 79
Péter Mártir három M. - - - - 177
Pelletier Le. - - - - - - - 247

Piatsek F. K. - - - - - - 103
Pinſon K. - - - - - - - 159
Pipinus T. - - - - - - - 342
Piſo B. - - - - - - - 47
Prierás Sylveſter. - - - - - 330
Propaganda P. - - - - - - 261
De Pulka Péter. Z. - - - - - 372

R.

Rafidim Völgyiek. - - - - - 306
Ramirez Vince. - - - - - - 302
Rástádiak F. O. R. - - - - - 302
Reviczky. - - - - - - - 307
Robert Sorbon. - - - - - - 307
Romaiak P. - - - - - - 250
Ruſſo kettő. - - - - - - 308
Ruffo Kárd. P. R. - - - - - 204

S.

Salamon K. — K. - - - - - 165
Sanches. C. - - - - - - 52
Sarceliek. - - - - - - 310
Sárdiniaiak. O. - - - - - 189
Schauenburg. S. - - - - - 323
Schultze. - - - - - - 314
Schweitzerek. S. P. - - - - 322
Scorodinſzky Püſp. - - - - 310
Sieyes. - - - - - - - 331
Spiridion. - - - - - - 330
Sir Sidney Smith. B. - - - - 37

Staray Gr. N. - - - - - 187
Szalaházy. Z. - - - - - 373
Spanyolok. - - - - - - 335
Suwarow. FM. O. - - - - - 104
Sz. Julien. K. - - - - - 149
Sz. Páli. K. - - - - - 141

T.

Taixelberger. P. - - - - - 250
Tipo Saib. I. P. - - - - - 129
Toskánaiak. O. - - - - - 191
Trappaiak. Oroſz. O. - - - - 220
Tudun. - - - - - - - 340
Tunkini Kereſztyénség. C. - - - - 63
Turiniak. O. - - - - - 189

U. V.

Usakov. O. - - - - - - - 224
Vajkovits. - - - - - - - 361
Valentini. P. - - - - - - 279
Valla G. - - - - - - - 112
Velentzeiek. - - - - - - 362
Villaroinás Ferentz, - - - - - 374
Vukaſsevits. O. K. - - - - - 206

Z.

Zachariás kettő. - - - - - - 364
Zánteiek O. - - - - - - 225
Zventibald. S. - - - - - - 313
Zsidók. - - - - - - - 372

NÉMELLY

NÉMELLY NEVEZETÉS EMBEREKRÖL.

KILENTZEDIK BETÜ-REND.

A.

ABIPON nemzetü emberek Paraquáriában. A' vitéz vad *Abipon* nemzet a' *Gvaráni* nemzettség' ſzomſzédságában ſzáz húſz leuka nevü mérföldnyire terjedvén ſok *Kazik* avagy othonyos méltóságú vezér alatt él Amerikában, és a' *Mokob* néppel együtt ötödik Károly' ideje után-is ellensége maradt mind a' Spanyoloknak, mind a' Kereſztyénségnek. Vad és vitéz nemzet. Az elött az *Abiponok* gyalog jártak a' garázdálkodásra; de 1641-dik eſztendötöl fogva már lóháton vitézkedtek. Ötven eſztendök alatt a' ſzomſzéd Spanyol földekröl el-lopott ezen nép, el-ragadott, orozott leg-alább ſzáz ezer lovat. Meg-vagyon tudniillik ott körül-belöl a' Spanyoloknak

és a' Kereſztyén Indusoknak *mindenik* puſztájokban nyereg alá való két ezer ló. Az emlétett időtől-fogva a' Kereſztyének ellen ki-ütött mindenfelé, ölvén és rabolván: tsak a' hadra alkalmatos réſze ezer főből állott, de a' vad *Mokob* néppel öſzve állván türhetetlenebbé vált. Azt ſzokta mondani *Bárréda*, Jakabvárosi egygyik Fő Tiſzt: „ha tsak tíz *Abipon* ember vólna-is még meg, méltó dolog vólna az egéſz Paraquáriában ört állani. Nints az a' ſzurdék mellyet fel ne hajháſzſzanak, nints az a' mélly ſzéles folyó víz (Parana, 's a' vele egyesülő Paragvaj vize) mellyen által ne úſztaſſanak, könnyen, beſzélgetve, nevetkezve. A' magas meredek kőſziklákon fel, 's alá, lóháton, ſzerentsésen tsúſznak, máſznak, peregnek. A' Spanyol Jakabvároſiak öket ſokſzor meg-nyakazták ugyan, de a' Spanyol katonák' utazása módja az Abiponokat ſzerentsésekké ſzokta tenni. A' Spanyol katonáknak ſok kívántatik; az Abiponok az eledelre valót vadáſzattal győzték, és vízbe kevertetett kukoritza liſzttel. Az ollyan uti kukoritza' neve *Bisingallo:* hegyes végü, és egyéb kukoritzánál édesebb: a' liſztye, melly zatskókban hordoztatik, ha vízzel, 's mézzel vagy tzúkorral öſzſze-kevertetik, igen alkalmatos mind ételre mind italra; ellenben a' Spanyol midőn ütközetre megy, egéſz göbölyöket hajt evése kedvéért. Az Abipon fél a' puskától; de nyil-

lai, dárdával a' félelme között-is ſzörnyü az üldözésben, és rablásban. Sz. *Szolánus* az Abipon népének réſzét kereſztyénségre vezette; azután ott a' dologban a' Jesuiták következtek; és ſzáz egynehány eſztendönél tovább fáradoztak. A' múlt ſzázadban Spanyol *Pastor* János, Paraquariai *Cerqueira* Gáspárral majd ſzáz leucamérföldnyire utazott a' Matarai Abipon néphez: ezeket egy világi Pap vezérlé; de a' Kereſztyén néven kivül már akkor kevés kereſztyénség tapaſztaltatott rajtok. Bellyebb menvén *Pástor* ezen *világi* Pappal, és P. *Gáspárral* ſok fáradság, éhség, ſzomjúhság-után más Abipon néphez, ſzép ſzóval, ajándékotskákkal, Isten után arra vitték a' fel-talált népet, hogy Kereſztet állíthattak, és ſzép reménység mutatta magát a' jövendö haſzonról. Uj lakok állíttattak a' Mokob és Abipon népnél: egy e' féle új lakot *Xaverius* Sz. Ferentz' neve alatt P. *Burges* Ferentz állított közel *Santafe* városához; tsak húſz familia lakta azt elöſzör; de azután többre nevekedett. a' ſzükségre valót mind ide mind más új lakokba a' Páterek a' Spanyoloknak, de föképpen a' Kvaráni régiebb Kereſztyéneknek ſegítségekkel ſzerezték-be. Kereſztyénekké lettek, ſzántani, vetni, épitteni, ſöt még nótára-is muzsikálni meg-tanúltak: ezen taníttásban jeles vólt P. *Pauke* Florián Sléſiai Fiu: a' népnek *Cacik* nevü fö Tiſztei mindenre jeles pétdával ſzolgáltak.

Ezek közt *Aletin*, *Chitalin*, és *Domonkos* a' latrok fejedelméből példás Kereſztyénekké váltak. Az említett népnek ſzemérmetessége mind a' két fiatal rendben magaſztaltatik. „*Adolescentum utriusque sexus verecundia incredibilis.* P. Martin DOBRITZHOFFER per annos duo de viginti Paraquariæ Miſſionarius in Hiſtoria de Abiponibus 3. parte Viennæ 1784. A' régiebb roſz Kereſztyének példája veſzedelmes vólt köztök. In *plurimis* antiquis Chriſtianis --- novitii *ſpurcitias*, *nefandaque libidinum genera cernent*, *quæ ipſi vel ignorant ſemper*, *vel certe execrantur barbari:* ſunt illic Africani, Mulati, Meztizi. — *Regiis legibus Cautum eſt*, *ne temere ad Indorum Oppida fex hominum admittatur.* P. *Klein* Jósef Glátzi Tseh Fiu 20 eſztendeig ſzolgált az Abipon népnél; 1767-dikben midőn úgymond *Dobritzhoffer* Europába viſzſza-igazittatunk, a' mi ki-hajtatásunkon boſzonkodván az Abiponok, a' Páter' házát el-égették, az előbbenyi vadony helyekre, és haramiáskodásokra viſzſza-tértek. A' Sz. Joákhim, és Sz. Stánisláus nevü új lakokban négy ezer három ſzáz Kereſztyénnél több vólt. Mind el-ſzélledtek a' mi ki-hajtatásunk után. Utánnunk Barátok vagy világi Papok állíttattak; de vagy az Indusoknak nem tettſzettek; vagy viſzontag ezeknek az Indusok. Királyi, Püspöki kemény parantsolattal hajtatván, sírtak ſzemem láttára némellyek. *)

ATTO. Vertzellei Püspök a' 10-dik Században. Tulajdon keze-írásából két nagy Szakaſzban új nyomtatáſſal ki-adattatott 1768-ban *Buronti* által. Attonis S. Vercellenſis Eccleſiæ Epiſcopi Opera ad *autographi* Vercellenſis fidem nunc primum exacta: Præfatione et Commentariis illuſtrata a Carolo Burontio Vercellis. Anno 1768. Más és külömbözö ettöl az *Atto* nevü Vercellei Püspöktöl Sz. Atto ki Vállumbrosai Barátból és Generalis Apáturból Piſztoriai Püspökké lett ſokkal utóbb: tudniillik 1133-ban. Ki Sz. *Guálbertus* Jánosnak életét meg-írá. A' *Vertzellei Attónak* Könyvei új ki-adások előtt, tsak fogyatékoſſan ki-adatott Könyveiröl tehetett emlékezetet Mihály Trinitar illy ſzókkal: *Atto* non ille Arelatenſis Archiepiſcopus an. cinc. 1115. (nec S. *Atto* Vallis umbr. Abb. tum Epiſcop. Piſtor.) ſed filius *Aldegarii* Vice Comitis, propter eximiam ſapientiam Vercellenſi Eccleſiæ præfectus. Scripta ejus ex Vaticano codice *non satis integro* eruta juris publici fecit *Dacherius* in Spicileg. Tom. 8. Ex his 1. *Capitulare* Attonis exhibet Canonos &c. 2. De *Pressuris Ecclesiasticis*, ſeu 1. De *Judiciis Episcoporum.* 2. De *ordinationibus* eorundem. 3. De *Facultatibus* Eccleſiarum. Atto Vercell. obiiſſe creditur poſt annum 960. al.

*) Ezen Tudósittás réſzetskéje meg-vagyon a' MKháznak VI-dik Szakaſzſzában tit. ICHOALAI p. 76.

956. Factus Vercellenſis 945. MICH. TRINIT. Lit. A.

AKADOS = Rabbi Hacados. Kriſztus ſzületése előtt illyen Könyvet írt: *Galerazoeiia* = Revelator ſecretorum. ex GALAH. migravit, revelavit, retexit. és *raz*, *raza* chald. pl. razin, et razajia = ſecretum. arcana; és a' mint *Galátinusnál* láthatni, ſokat írt jövendölve a' Meſsiásról. — A' *Judás* nevű *Hakados* Kriſztus Urunknak 5-dik Századja után, a' Predikator, és Énekek Énekit fejté; és noha a' Babilóniai Tálmudot faggatá, mellyet Mójses ſzavai gyanánt betsüllenek a' Zsidók, ezt a' Judást ſzent névvel illetik; 's annyit teſz a' *Rabenu Hakados* = a' mi meſterünk a' Szent.

AGÁPIUS. Az elsö, a' ki illyen nevű vólt, Urunk' 396-dik táján élvén, a' kereſztyén név alatt a' gonoſz pogánynál-is gonoſzſzabb vólt; a' mint gonoſz Írási mutattyák *Photiusnál* cod. 181. — A' második AGÁPIUS Crétai Barát, Urunk 1630-dik táján (Arabúl a' neve *Agábius.*) *Athos* hegyén élt, melly hegynek Barátiról lásd a' MKháznak 7 dik Szakaſzſzát tit. *Ipéki* p. 136. Írt a' Bóldogságos Szüz tsugáiról, a' Szentek életéről, és közönséges Görög nyelven illy titulust viselö Könyvet, *Peccantium Salus*, mellyben az Oltári ſzentségbéli tellyes *Által változást* nyilvánságosan hirdeti. Edit. Venet. 1641. item 1644. Mondják: hogy Arab nyelvre foroította *Nau* Mi-

hály S. J. Napkeleten Apoſtoli Miſsionarius, kinek az Alkorán ellen írt könyvét Lásd MKház 307. K. Igen dítsértetik *Naunak* ezen könyve-is. *Ecclesiæ Romanæ et Græcæ veru effigies.* Lutetiæ. 1680.

AGATHARCIDES. 180. eſztendővel Urunk' ſzületése előtt a' Philométor nevü Ptolemæus előtt írt Hiſtoriákat, 's a' Peripátéticus renden bőltselkedett. Emlegettetik Fótiusnak 250dik Könyvében.

AMIENS György = de Amiens. Capucinus, illy könyvet ereſztett-ki: *Tertullianus redivivus* 3. Tomi edit. 1646. 1648. 1650. (fors Ambiani in Picardia.) MICH. TRIN. p. 123. Opus ſatis laboriosum, veterique eruditione refertum. — *Pamelius*, et *Rigautium* Tertulliani editores et commentatores illuſtratos reddit. *Idem* an. 1646. librum publicavit *Scholiorum et Observationum in Tertulliani opera.*

ARISZTÍNUS György. bizonytalan idejü Görög Hiſtoricus. A' *Methónai* Püspök *Jósef* az Efesusi Márkhoz adatott feleletében ezen Ariſztinusnak (Egyházi) Történetes könyvéből mutattya-meg: hogy a' *Filioque* meg-vólt a' Vallás Ágazati közt a' II-dik nagy Gyülésben *Dámasus* Pápa idétt. Tom. 13. Concil. Joseph. Methon probat: additamentum *Filioque*, jam a ſecunda Synodo, tempore Damasi Papæ Symbolo fuiſſe appoſitum. — Ariſtinus Georg. Allatio et Graveſonio idem qui Jo-

annes *Plusiadenus* esse videtur. Mich. Trin. p. 324.

AVENNIOIAK. 19. Febr. 1799. a' Föld indulás minden ablakit öszsze törte ezen városnak: sok ház omlott-le: Rhone vagy Rhodanus hidgyát le-szakasztotta: temérdek ember kár-is esett.

AVERROES. az az: Aven Roschd. *Aven* vagy *Aben* annyi mint *a' fiu. Roschd*, Roesre fordíttatott. Roschd nevû Cordubai Mahumetánusnak fia: istentelen vallású Arabs Filosophus; kinek az Astrologiáról irt könyvét Mirándulai *Picus* meg-tzáfolta in opere *contra Astrologos. Mich.* Trinit. tit. *Averroes.* Ibid. p. 377. *Morerius* in Dictionario nihil de genere mortis tradit, sed obiisse duntaxat dicit Marochii. — *Gantier* refert Averroem interfectum rota super ejus ventrem evoluta. — Ibid. Averroes tamquam hæreticus a suis habitus et a Rege Marochii inter Hebræos degere jussus; nec Hebream nec Christianam Legem amplexus est. Meg-hólt Maróchban 1206-ban. *Commentator* kerûlt, mert 1197-ben Aristóteles alá függesztett Commentariumát fejtegetéseit ki-adta. Irt orvos könyveket-is. Aristotelest Görögböl *Arab* nyelvre fordította, meg-fejtette, vagy a' mint mondják, igen meg-tsáválta, insigniter corrupit: ebböl az Arabra fordíttatott Aristotelesböl készíttetett az elsö deák fordíttás. (Azért veszödséges fejtegetése kerûlt-elé a' Deákoknál.) Azután a' tanúlt emberek

ki-adták egyeneſſen a' Görögből valóságos által-fordítását Deákosíttását Ariſztotelesnek. (Hæc Ariſtotelis opera) e Græco in Arabicum ab Averroe versa edita ſunt, antequam prodiiſſet verſio Ariſtotelis *Hebræorum* opera facta. Prima Latina interpretatio ex Arabica Averrois confecta eſt. (NB. Latini jam Cicer. temp. multa ex eo vertere) verſiones fideliores et exactiores poſterius ſequutæ ſunt. *Mich.* Trin. Loco cit.

B.

BALÆUS Excármelíta *Apostata* Könyvházíró. Lásd *MKház'* X-dik Szakaſz. 23. Levéllap.

BARRAGUEI D' HILLIERS. Minekutánna Melitát el-foglalta vólna *Bonaparte*, *Sensibile* nevű Fregátra rakta a' kintseit, és azokkal *Barragvei* d' *Hillierst* igazíttá Toulon felé. Az úton Anglus prédájává lett a' *Sensibile*; mellyen *Barraguei* Generalis ült egynehány Máltai vitézekkel, és árestomból ki-ſzabadúlt 70. Neápolitánusokkal: a' Fr. katonák nem nagy ſzámmal vóltak: a' hajók' ſzáma 32-re ment. Midőn Szárdinia felé érkezett vólna a' Fr. hajó, azt a' nagyobb erejű Anglus Fregát meg-támadta: a' Nápolyiak ſemmi réſzt ſem akarának venni a' Fr.

Fregátnak óltalmazásában: *Barragnei* megadta magát, kinek a' fejéről hordta-el egy kártáts a' kalapját; de minek előtte kezekhez kaphatták volna a' Fr. hajót az Anglusok, abból sok drága szönyegeket kihánytak a' Frantziák a' tengerbe: ebbe vetettek két arany ágyút-is, és egy gállyának aranyból készült formáját; utóbb íratott, hogy nem Neptunnak, hanem az Anglusoknak jutottak ezen drágaságok. Hogy az Anglusok kéntelenek ne légyenek önnön eleségjeket a' fogjokra veszteget ni, ki-rakták azokat a' Szárdiniai földre; a' honnét azok egy Rágusai hajón Genua partyaihoz érkeztek, *Julius*' 15-dikén, 1798-ban. Lásd ezenközben a' *Nelsonról* írt titulust-is. *Barragnei* hajóján nyomos tudósíttásokat küldött *Bonaparte* Párisba, mellyek hogy az Anglusok kezébe ne jussanak, a' tengerbe vetette *Baragnei*; kit fogva az Anglusok Gibráltárba vittek: onnét Angliába szándékoztak szállíttani, Angliából haza eresztetett osztán *Barragnei* olly kötelességgel: hogy mint rab oda viszsza-térjen; a' Fr. Directorium pedig ki-tette ötet a' hívallyából azért: hogy el hagyta magát fogatni.

BENNO a S. Apollonia, Bavariai mezét lábú Cármelíta; néhai Provincialis Definitor, Theologiai Lector. Ki-adta 1798-ban *Fleuri* Folytatásának 86-dik Szakaszszát, 1766-tól fogva 1768-dikig, mellyekben a' Jésuiták Sz. Szerzetének a' Spanyol

Orſzágból való ki üzettetések történt a' Szerzetnek 1773-ban eſett el-töröltetések előtt. Ez a' 86-dik Szakaſz, a' tsupa folytatást vévén ſzem elejbe a' 71-dik. Nyomtattatott Auguſtæ Vindelicorum 1798. — Fléurynek Benno előtt való folytatóját említettem a' MKháznak 7-dik Szakaſzſzában a' 364-dik Levéloldalon, *titulo* II dik Toldalék — *Sándor* Kármelita, ki Fleury Folytatását 1765-dikig, a' 85-dik Tomuluſig vezeté. Azt, a' ki *Sándor* és *Benno* közt egy Tomulust adott-ki, *Benno* így említi: R. Patris Alexandri 1794 mortui non completo 85 tomulo; Succeſſor, cui ſuppiendum opus fuit delatum, in *posteriores* annos excurrit. Sic facta, quæ ad annum 1765-tum enumerantur, primum annis 68-vo, 69-no et 70. 71. 72. &c. eveniſſe comperio. Excuſandus venit *Alexandri* Succeſſor in eo, quia materia ſufficiens ad manus illi non erat; quæ eundem tomulum ſuppleret, cum R. P. Alexander naturæ debitum jam ſolviſſet. — Az ennek az új Folytatónak P. *Bennonak* a' Folytatásában fogyatékosság, hogy az Autorokat, avagy a' bizonyíttó Írókat ſe bal, ſe jobb, ſem aljelöléſſel nem említi; hanem ha közönséges mutatáſſal; mondván: ezt mondják graves autores Catholici. Ezt a' Frázist a' Jesuiták állapottyában veſzi-elő, meg nem gondolván, hogy a' réſzre hajlás a' Jeſuiták ellen olly ſok fogadott 's fogadatlan Prokátorokban, ha Catholikus nevet viſel-

tek-is, el-férhetett, ſok illy Prokátor már régen meg-tzáfoltatott: ezen tzáfolókat-is méltó a' Hiſtoriában emlegetni; példának okáért *Murrt*, kit *Nikolai* ellen a' Jesuiták dolgában a' *MKház* VI-dik Szakaſzſza említett. titulo *Murr;* és *Harenbergnek* Tzáfolóját: *Critische* Jeſuiter Geſchichte. Frankfurt und Mayntz 1765. Midön *Benno* 1767-dik eſztendejéröl írván, illy titulust függeſzt az LV-dik ſzámhoz: *Caussæ ejectionis Jesuitarum:* a' Jeſuitáknak a' Spanyol külsö belsö Tartományokból való ki-üzettetések okai; azon 1767-béli ki-üzettetésnek okai közzé teſzi azt, mert ſzáz eſztendök elött *Pallafoksz* Püspök elsö vólt a' ki a' Jeſuiták kereskedéséröl bizonyságot adott: primus extitit, qui de illorum mercimoniis teſtimonium redderet. *Pallafox* Püspök 1659 ben halt-meg ezer hat ſzáz ötven kilentzedikben. Ki-hiddje, hogy a' ki-üzettetés a' ſzáz eſztendö elött adatott, vagy tett bizonyságon fundáltatott. *Pallafokszról* lásd hoſzſzasan a' *Responsorum* nevü Könyvet, Libr. 4. c. XII. §. 167. §. 168. §. 169. §. 170. Maga ſem hitte P. *Benno*, hogy ez az oka lett vólna annak a' rontásnak: mert az Elöl-járó Levélben, mellyet a' ſzakaſz' el-kéſzülése *után* írt, úgy tettſzik, P. *Benno*, azt vallya: hogy a' Sp. Király Levele, mellyel az ö Tartományiból a' Jesuitákat ſzámkivetésbe küldötte, *Sanctio Pragmatica*, okát nem adgya a' parantsolatnak, 's ezen le-rontás-

nak; azért ki ezt, ki más okot gondolt-ki, mellyek talán nem igazak. Præf. = *Benevolo Lectori* fol. 2. Certum habetur, quod Jeſuitæ ex Hispania & utraque Sicilia fuerint ejecti, & expulſio hæc facta ſit graviſsimis ex cauſis; quænam autem extiterint hæ cauſæ, in ſanctione pragmatica non aſsignatur; unde etiam proveniebat, quod auctores hac de re tractantes diverſas cauſas allegarint; fors etiam illæ, quas afferunt, non nituntur veritate. Fors etiam Principes fuere decepti, dum illis, qui has rationes excogitarunt, veræ ſunt viſæ, easque Principi ſuo persvaſerunt; præſertim in præſenti temporum curſu, dum omnia ea ſcommata facillimo modo creduntur, quæcunque in religioſos proiiciuntur, *fol.* 4. Sanctio pragmatica continebat, hanc illorum ejectionem eſſe ſtatutam, & executioni datam ex graviſsimis cauſis. Utrum hæ ipsorummet cauſſæ noſtris terris ſubſiſtant, non auſim dicere. id unum de illis affirmare liceat mihi: nil mali de iſtis ſcio in noſtris terris. An autem graviſsimæ hæ cauſſæ in illis terris, in quibus hæc ſanctio pragmatica edita fuit, ſubſiſtant, nec ne? neſcio. Subſtitiſſe graviſsimas has cauſſas ſvadet ſanctio pragmatica: interim non ſubſtitiſſe has graviſsimas cauſſas probrat exemplum Jeſuitarum in noſtris terris. *) —

*) Párákváriáról lásd Anyaſzentegyház történ. 4-dik Réſz. 31. K: 1743-dik eſzt. és ezen 13. Szakaſzban. tit. ABIPON.

Azon 1767-dik eſztendőben, midőn már meg-lett a' *Sanctio*, a' Római Pápának XIII-dik KELEMENNEK Nunciuſſa PALLAVICINUS Mádritban lévén, ſemmit éppen ſemmit ſe tudott arról a' ki-koholt ki-vettetésről (*Benno* L. 252. p. 317.) Mihent pedig meg-tudta, azon vólt, hogy ſegíttsen a' Jeſuitákon; de már későn járt. Jam nimis ſero, cum tota cauſſa fuiſſet peracta. Különös tudósittó poſtát küldött Rómába, hogy ott ezt a' ſzerentsétlenséget ki-nyilatkoztaſſa. Azon poſtát Spanyol Országba viſzſza-küldé a' Pápa, és *Pallavicinusnak* azt parantsolá, hogy minden igyekezettel késlelteſſe a' Királynak a' Jeſuiták eránt való ſzándékát; 's tegye a' többi között azt-is elejbe: hogy ha vétettek a' Jesuiták, nem elegendő a' büntetésekre a' ſzámkivetés; ha ártatlanok, igen ſulyos a' büntetés. A' Király parantsolatinak mellyek ki-vettetések és a' ki-igazíttókhoz ſzólló rendelések eránt ki-adattak, alájok Gróf *Aranda* vólt írva L. 252. §. 47. p. 301. His mandatis ſubſcriptus legitur Comes de Aranda. §. 49. p. 307. Subſcriptus denuo legitur Comes de Aranda. A' Leveleket P. *Benno* elé ſzokta adni. p. o. XIII-dik Kelemen Pápának a' Jeſuiták állapottyában III-dik Károlyhoz Sp. Or. Királlyához ſzólló Levelét. L. 252. §. V. Chariſsime in Chriſto Fili noſter, Sal. & Ap. bened. — — Tu quoque Fili mi - - - An religioſiſsimus ac piiſsimus Hispaniarum Rex Ca-

rolus III. brachium potentiæ ſuæ ſibi a Deo conceſſum ad defendendam ejus gloriam, & honorem Sanctæ Eccleſiæ, ac animarum Salutem promovendam, inimicis Dei, & ejusdem Eccleſiæ commodabit ad evertendum penitus Ordinem Religioſorum, Eccleſiæ æque utilem ac charum. — An regna ſua & ſubditos ſibi populos in perpetuum privabit tot auxiliis ſpiritualibus, quæ duobus & ultra ſeculis cum uberrimo animarum fructu percipiebant ex eorum concionibus, miſsionibus, Catechismis, exercitiis ſpiritualibus, adminiſtratione Sacramentorum, inſtructione juventutis in pietate, & literis, aliisque laboribus, quibus utiliſsimam Eccleſiæ operam impendunt? Ah Rex! vel ſolus tantæ ruinæ aspectus horrorem incutit. — — Avval mentegethetni *Bennoban* az Autorok, avagy Tudósíttók ki-nevezésének el-mulatását; mert a' mi idönkhöz közel lévö Történeteket írja; 's azoknak Tanubizonyságí még ſokan élnek. — A' kinek ez nem elegendö, talán más okot fog ki-gondolni, vagy arról magával P. *Benoval* fog értekezni. Ez a' Szakaſz tsak az 1766, és az 1767-dik eſztendöt foglallya magában. — Némelly Történeteket elé-adok ezen 86-dik Szakaſzból. p. 48. 1766-ban Auguſztus 13-dik napja után következö éjſzakának idején a' ſzörnyü föld indulás *Martiniko* ſzigetének városit le-rontotta, és kövek halmává változtatta. Két ezer

ember veſztette akkor életét. p. 104. 1766-ban a' *Konstántzinápolyi* föld indulás-is rettenetes vólt 22-dik Aprilisben, és a' következendő napon: két ſzáz Templom tellyeſséggel meg-romlott: templis adeo non minus ducentis, ad totalem ruinam redactis; nem mondja-meg P. *Benno* ezen Templomok között hány kereſztyén Templom romlott-meg; de meg-nevez két nagy Török metsetet, mellyek' egyikének két, a' máſiknak öt tornya dült akkor le: egy oskola, mellybe hat ſzáz gyermek ſzokott járni, az ott lévő gyermekekkel együtt rakásra omlott: három ezer öt ſzáz embert temettek el a' le-ſzakadt épületek: hat ezer háznál többet földig le-vert az a' föld indulás. — *Spolétum* városát ezen ſzázadban elöſzör 1703 ban, azután 1767-ben látagatta-meg a' földindulás 4-dik és 5-dik Juniusban, ſok le-omlott ház ſok embert elevenen temetett-el. — *Hamburgban* embereket fogdozó Tolvajok fedeztettek-fel 1766-ban. pag. 122. Azokat ezen Plágiáriusok Ruſzſziába küldözgeték a' puſzta földeknek ki-mivelésére. Igy talált reájok *Hamburg* városa: tizen hat eſztendös egy legény a' Plágiáriusoktól hívattatván, elment azon ſzállásra, a' hol tartózkodtak. Ott lévén, tapaſztalá, hogy rabbá lett; ki nem vólt néki ſzabad menni. Ki-ugrott véletlenül az ablakon az uttſzára. Öſzſzefutván a' nép, a' gyanút, mellyel ezen ember fogdozókra régulta neſzezett, ítéletre

letre változtatta, 's kéſzült-is egy végbe a' vérek ontására; de az oda futott ſegyveres katonák azt meg gátolták. A' plágiáriusok végtére módot találtak az el-ſzökésre; titkon ki-illantottak a' városból. — *pag.* 91. Hasonló tsábíttók jártak ſzint azon eſztendőben Bavériában; ollyan emberek tudniillik, *emissarii non pauci*, a' kik azzal hitegették a' népet, hogy ha Oroſz Orſzágba ki-költöznek hazájokból, annak nagy haſznát fogják tapaſztalni. Sok Tartomány meg-sértetettnek érzé magát illy ki-költözéssel; azért elejét akarák venni. Rátisbona táján ſzáz hetven ki-költöző a' féle emberek meg-kapáttak, kik már Oroſz Orſzág felé indúlóba vóltak; ezeknek vezérjek vasra veretett. Bavária példáját követék a' büntetés ſzabásban más Udvarok-is. Meg-ſzünt az Udvarok' verſengéſe, minekutánna Ruſzſzia magát ki-nyilatkoztatta: hogy Orſzáginak a' jövevény lakosokra nintsen ſzüksége. — Midőn a' Jesuiták ſzerzete Sp. Orſzágból ki-igazíttatott, az Orſzág népesedése kedvéért, Bavériából egynehány ezer (ki házas ki nőtelen) ſzabó, varga, kováts öſzſze-ſzedetett; de Katholikusoknak kell vala nékik lenniek: utra való, azután Spanyol Orſzági lakhely igértetett nékik, akár Spanyol, vagy Frantzia, akár Flandriai vérből ſzakadtak. A' Spanyol Király' nagy igéretire *Tierrigl* Bavarus vérű Spanyol All-Oberſter a' nagy népet Montpeſſulá-

numhoz gyûjté: onnét Bartzellonába hajóztak; Mátritba érkeztek; 's mind más Spanyol helyekre, mind Gádes tájára oſztattak a' régólta puſzta, de termékenységet igérő hegyekre, völgyekre. Minden adózástól ki-mentettek, egyéb Spanyolokkal egy azon juſsuakká tétettek: a' Németeknek és Flandereknek tulajdon nyelvek-ſzerü Papok engedtettek; míg a' Spanyol nyelvhez nem ſzoknak. L. 252. p. 331. 332. — 1767-ben. P. Benno ezen Szakaſzban a' Lengyel Orſzági *Dissidenseket* hoſzſzasan le-írja. A' *Dissidensek'* Társasága mintegy hatodik réſzét tette Lengyel Orſzágnak: állott pedig nem *unitusokból*, *Protestánsokból*, 's azokból kik nem ſzenvedhették, hogy *Áriánusoknak* hívattattak Lengyel Orſzágban. *Thorunensis Manifestatio* 1767. anno: in qua queruntur de injuriis. p. 4'3. Contra ſenſum legum regni hæretici nominamur, atque in eodem cum Ario numero collocamur, quamvis ab ejus principiis multum diſtemus. et jam anno 1766. Diſsidentium preces ad Regem. p. 64. Hoc autem quam maxime deploramus, quod Arianis adnumeremur, cum tamen longe a principiis ipsorum diſtemus. Akkor a' Lengyel Király 1764-töl fogva *Ponyatovszky* Stanisló Auguſtus vólt: Oroſz Tsáſzárné 2-dik *Katalin* 1762-diktől fogva: a' Pruſzſzus K. 2-dik *Fridrich* 1740-töl fogva. A' Diſsidensek 1766-ban temérdek ſok panaſzra fakadtak, hogy tellyes ſzabad-

sággal nem élhetnek hazájokban a' Religiójokra nézve. Diſtributio Sacramentorum, & benedictio nuptialis nobis interdicuntur. — Sacramentum baptismi qui nobis penitus inhibetur, duram nobis neceſſitatem imponit neonatos infantes extra patriam deducendi. In nulla die comitiali nobis comparere licet, quin vita periculo exponatur &c. A' Diſsidensek ügyét hatalmaſſan támagatá *Repnin* Hg Oroſz Követ, és de *Benoit* Boruſzſzus Követ, az Ánglus és Dánus Követekkel együtt. *Soltych* Cajetán Krákói Püspök igy irt a' Diſsidensek ellen a' többi közt: p. 72. Omnes novimus, — quomodo etiam extraneos Principes non ſine ingentibus turbis in ſuas partes trahant. Opto tantum, ut Catholici tam firmiter veræ ſuæ Religioni adhererent, quam Diſsidentes ſuæ: — Inſolitum quid eſt, ut diſsidentes ad dignitates & honores promoveantur. — Legibus quas in ſui favorem adducunt, dari antiquiores illis recta oppoſitas - - - XIII. Kelemen RP. a' Gnesnai Érsek Primáshoz *Lubienskihez* írván öſztönözé azt, hogy ſemmise engedteſsék-meg nékik, a' mi a' Katholikus vallaſſal ellenkezne. 1766-ban, 6-dik Oktoberben el-kezdödött a' Lengyel Orſzág Gyülése Varsóban: de az Oroſz tábor már annak elején Varsó táján le-telepedett. Zúgtak azért a' Lengyel Urak; *Repnin* azzal tsendesítette-le öket: hogy az a' megſzállás a' Gyülés ſzabadságának nem fog

ártani. Nagy vólt a' lárma az Üléskor, igen a' Diſsidensekhez hajlónak lenni láttatott a' Király; akármint bizonyíttá: hogy a' Katholika Religio meg nem sértetik, 's a' Dissidenseknek tsak annyi fog meg-engedtetni, a' mennyit az Orſzág' törvénnye által ſzabad léſzen. Más Orſzágos dolgok-is ki-végeztettek; de az főképpen, hogy a' *Dissidensek* ügye a' Primas elől-ülése alatt a' Püspökökre bízatott utólsó Novemberben, melly a' Gyülést végzé. A' Püspökök kilentz árticulusba foglalták az ő végzéseiket, 's azokkal megengedték nékik tulajdon tzeremoniáikat. p. 85. I. Græci nonuniti & Diſsidentes in locis, ubi Eccleſias ſui ritus jure poſsident, vi *tolerantiæ* a regni legibus ſtabilitæ non turbentur, ſed ſuas ceremonias libere exerceant. IX. Græcorum non unitorum Sacerdotibus in illorum Parochiis, & Diſsidentium Paſtoribus, ubi legitime Eccleſiis poſsident, baptisare & ſepelire liberum ſit; ſi tamen hi ultimi parochiæ ejusdem parocho debitum ſtipendium ſolvant; ne vero plus juſto ab iſtis ſub obtentu *pensi Ecclesiastici* exigatur, Epiſcopi ſuis decretis præcipient. &c. Mind ezekkel meg nem elégedtek a' Diſsidensek. 1767-ben mind a' Pruſz mind az Oroſz Udvar durrogó fenyegetésekkel új fel-ſegílléseket kivánta: magok-is folytaták panaſzſzaikat. Végtére Confederatiókra léptek Varsóban: nagy ſzámmal vóltak ezek között Nemesek-is,

a' Vezérség *Goltz* Úrra bízatott, *Soltikovnak* a' Lengyel Országban lévő Oroſz ármádiának Generaliſſa erről tudósíttatott: az Oroſz Felség ſegítségül hívatott. Ezen Confœderatio ellen Országos egy Katholikus Confœderátzio állott egybe. *Pag.* 431. Generalis Confœderatio. — *Pro Romano Catholica Religione.* Ezt-is, a' többit-is hoſzſzasan le-irja P. *Benno.*

BORGIA Kárdinális nagy nevű Tudós, ki a' Rómában forgott Dánusokkal ſok jót tett, a' Frantzia el-hatalmazáskor ſzegény állapotra jutott, Páduában tartózkodott: hálaadás fejében 800 = nyóltz ſzáz tallérból álló eſztendei penſiót vett a' Dániai Királytól.

BONAPARTE, NELSON, 's az EGYIPTUSIAK. BONAPARTE Frantzia Fő Vezér minekutánna *Málta* ſzigetét elfoglalta vólna, Egyiptus felé indúlván, illy Hirdetménnyel buzdította az ő fegyveres népét: „Egynehány terhes Marſchaink leſznek nékünk, leſznek több izbéli viadalink; de minden igyekezetinkben ſzerentsések léſzünk; mert a' ſors kedvez nékünk. A' Mamaluk Begek (Haramia Bégek) Kik egyedül az Anglus kereskedésnek baráti, a' mi Kalmárinkat pedig ſanyargattyák, 's Egyiptus lakoſin kegyetlenül hatalmaskodnak; a' mi el-érkezésünk után egynehány napok múlva nem leſznek többé. Azok a' népek, mellyek között fogunk mi most élni, Muha-

medánusok; az ő első tzikkellyek ez: Tsak egy az Isten, és Muhamed az ő Prófétája. Ebben nékiek ne szóllyatok ellenek: úgy visellyétek magatokat erántok, mint visellyük magunkat a' Zsidókhoz, és az Olasz Országiakhoz: olly tiszteletet mutassatok az ő Imámjaikhoz, mint a' millyent mutattatok a' Rabbik és Püspökök eránt (Így szóll az Antikeresztyén ember) az ő tzeremóniáikat, moschéáikat úgy ne háborgassátok mint a' Kalastromokat, Sinagogákat, Mojses, és JESUS Krisus vallását nem háborgattátok. A' Frantzia seregek oltalmaztak minden Religiókat (sokat hazud ez a' kegyetlen vitéz: a' Frantzia seregek a' hol győztek, a' Kátholikus Templomokat, az Oltár Szolgáit mind othon, mind az Olasz földön pusztították, meg-fosztották, ki-hajtották) az Egyiptusi szokásoktól külömbözöket fogtok találni Egyiptomban; szoktassátok azokhoz magatokat. — azután a' házasság törést, és a' rablást tiltván így végzi hirdetését: azt a' várost, mellyet mi leg-elöszször fogunk látni, nagy Sánd or épitette: minden lépéssel olly nagy emlékezetes tárgyokat találunk, mellyek meg-érdemlik a' Frantziák buzgó nyomozását

Bonaparte. Berthier.

1798-dikban Julius' első éjtszakáján szállott ki Bonaparte az Egyiptusi szárazra, 's azonnal Arab nyelven illy Proclamatziót

= kajdáſzást futtatott-ki a' nép közzé: „ A' kegyelmes, és könyörülö Iſtennek nevében. — Itt van már valahára az a' ſzempillantás, mellyben az Egyiptom Fejedelmi a' magok meg-érdemlett jutalmokat el-vegyék azért, hogy ök mint jövevények a' Georgiai hegyek közzül ide rohanván, ezen ſzép orſzágot meg-förtöztették. a' Frantzia nemzettel gyalázatosan bántak, és ezt a' kereskedésre nézve ſok utakon módakon ſanyargatták. *Bonaparte* a' Fr. Respublica Generáliſſa el-érkezett, és a' ſzabadságnak fundamentomit el-hozta magával. Itt van *Bonaparte*, kinek-is a' Felséges Isten a' Bégeket kezébe adta: ö fog véget vetni az ö Uraságoknak. Egyiptom Lakosi! a' Frantziák nem egyébért jöttek, hanem hogy az el-nyomattattak' juſſaikat az ö tirannusok' kezeikböl ki-tekerjék. Valóban tiſztább ſzívvel tiſztelik a' Bégeknél a' Frantziák az Iſtent, az ö Prófétáját, és az Alkorántt. (Ez már hazug, gyalázatos hizelkedés. Itt magát jó Musulmannak; Olaſz Orſzágban *Mathei* Kárdinális elött jó Katholikusnak vallá) Ez a' hajdan, igy ſzóll továbbá: olly népes és virágzó Orſzág egyedül tsak a' Bégek tselhetetlenségek, és tirannusságok-által puſztíttatott úgy el, mint a' hogy most van; hanem mindgyárt vége leſz már ezen nyomorúlt állapotnak - - - a' Frantziák valóságos Musulmánnoknak lenni magokat meg-bizonyíttyák. Közelebb fel-fordí-

tották Rómában a' Pápa trónussát, - - azután Maltát foglalták el. — A' Frantziák a' Török Tsáſzárnak egyenes ſzívű baráti. — Legyen tehát örökre állandó a' Sultán uralkodása; halál pedig és puſztulás légyen ſorsok a' mi ellenségeinknek az Egyiptomi Bégeknek — — Jól leſz dolgok Egyiptom mind azon lakoſinak, kik mi hozzánk állanak: ſemmi veſzély ſem éri azokat-is, kik a' magok lakhelyekben tsendességben maradnak, ſem ellenünk ſem mellettünk ſemmit nem kezdenek — — E' végre: 1. Minden helyek lakosi, kik három óránnyira vannak azon helyektől, mellyeken a' Fr. ſereg által fog útazni, a' magok leg-érdemesebb lakosaik közzül tartoznak egyet a' Fr. Generálishoz küldeni, és azt arról bizonyossá tenni: hogy ök magokat a' Frantziák alá-adják: tartoznak a' három ſzínű záſzlónak, melly kék, fehér, és vörös, ki-függeſztésével-is. 2. Az ellenséges lakosok helyei meg fognak égettetni. 3. A' Fr. Záſzló mellé üttessék-fel a' Török Záſzló-is: mert a' fényes porta a' Fr. Respublikának barátttya. 4. Minden város és falu Elöljáróinak parantsoltatik, hogy mindent, a' mi az ő diſtriktusaiban a' Bégeké, foglallyanak-el, petsétellyenek-el, és vigyázzanak, hogy abból ſemmi el ne idegeníttessék. 5. Minden közönséges hivatalban lévő ſzemélyek, *Scheik*, *Kadi*, *Imam* nevü Tiſztek folytassák hivatallyokat, Templomi imád-

ságaikat, mint az előtt. Egyiptom' minden lakosi kötelesek a' leg-főbb valóságnak hálákat adni és hozzá a' Bégek eltörléséért fohászkodni. Magasztallya-fel az Isten a' Sultán ditsőségét, vígyázzon a' Frantzia seregre, és éreztesse-meg a' maga haragját a' Mamelukokkal; 's az Egyiptomi nép sorsát ditsőíttse-meg. — Vévén Bonaparténak igérő, fenyegető, hizelkedő Levelét az Egyiptomiak, azt felelték: hogy tudják mint bántak illy ketsegtetések után egyéb Nemzetekkel: tőlök bóldogúlást nem várnak. A' Sultán pedig, noha barátságosan hangzott ő reá nézve a' Fr. hirdetmény, hadat izent a' Fr. Respublikának (Lásd titulo Törökök) mivelhogy erőszakossan, az ő tudta nélkül bé-mentek az ő uraśága alatt lévő Egyiptusba, és ott az ő nevében uralkodó Bégeket meg-támadták. — *Bonaparte* Julius elein *Aleksándriát* meg-vette; de a' Lakosok' ellent-állása miatt el-veszтette egynehány emberit: *Rosette* kapukat nyitott néki: seregit oszlán hol Nilus vizén hajókon vitte *Cahiróig*, hol szárazon. Augustusig egynehányszor meg-ütközvén hol nyert, hol veszтett, Cahiro városát pedig el-foglalta. Dé az alatt *Nelson* Ánglus Admirális, Sz. Vincentől Fő Admiralistól függő Vice hajós Vezér a' Frantzia hadi sok hajókat, mellyek Nilus torkainál, 's Abukirnál állottak öszsze-győzte. *Nelsonnak* Levelei — egyebek tudósíttási, *Kapel*

Kapitánynak Bétsben tett bizonysági ſzerént a' Nilusi ütközet és győzödelem így vólt: (*Kapel Nelsontól* küldetvén Bétsbe 's onnét Londonba utazván, magával vitte oda a' Kardgyát annak a' Fr. Vice Admirálisnak, kit, fel-gyujtván a' L' *Orient* hajót, el-is fogott) — Julius 25-dik napján indúlt-ki *Nelson* Szitziliának ki-kötő partyától Aleksándria ki-kötő partya felé; és oda Auguſtus' elsö napján eſtve el-is érkezett. Látván a' Fr. hajós nép *Nelson*' hajóit, úgy vélekedett, hogy ki-pihenteti *Nelson* előbb a' népét, 's úgy fog a' viadalhoz. Hogy a' Frantzia hajók rendje annál erőſſebben állyon, mozdúlhatatlanokká tették azokat a' tengerbe le hányt vasmatskák által; ſzállíttó hajóikat pedig *Abukir* ſzigete mellé helyheztették. Ezen ſziget bátteriája el nem ijeſztette *Nelsont* ſzándékának végre hajtásától, melly abban állott: hogy ſeregének felét a' ſziget előtt küldje a' Fr. ſereg háta megé. Elküldötte ſzerentséſſen, és ő-is a' Fr. példa ſzerént vasmatskákat hányatott-le minden hajóiból a' tengerbe. Illy állásban Auguſtus elsö napjának eſtvéjétől fogva 3-dik Auguſtuſig rettenetesen ágyúzta egymást a' két fél; tsak ottan ottan ſzánván egy kevés időt a' pihenésre. Mindgyárt az elsö nap eſtveli tíz órakor fel-vetődött a' L' *Orient* nevü Fr. Admiralis hajó, 's ezer ſzeméllyekkel egyetemben, a' kik rajta tusakodtak, az ő ſzáz húſz ágyuival együtt

alá ſzállott a' tenger mélységébe: hasonló ſorsa lett más nap egy *Timoleon* nevű, 74. ágyus Fr. lineai hajónak-is: két 80 és hét 74. ágyus Fr. hajókat és egy fregátot el-nyertek az Anglusok. Egy 80. és egy 74. ágyus Fr. Lineai hajó két fregátokkal együtt el-lopták magokat a' tsata rendből *Kortzira* felé, kik után kergető hajókat küldött Nelson: két Fr. fregátok 's egy bombi hányó *Gallista* el-égtek. Az Anglusoknak 13. Lineai hajójok, és egy ötven ágyus hajójok vólt, 's egyet-is el nem veſztettek azon ſzinte képzelhetetlen ſzörnyüségü hartz közben, mellynek mássát *Kápel* nem látta: mert az egymás ellen tüzet okádó hajókat úgy lehetett nézni, mint meg annyi kis várokat, mellyek a' tengerbe vasmatskákon vóltak le-ſzegezve. Az Anglusok közül 218. ember maradt halva, és 677 esett ſebbe, ſebet kapott *Nelson*-is, de nem veſzedelmesen: egy hajója meg-feneklett, négyről az árbotz fák le-lövettek. *Villenóvének* a' Fr. Vice Admirálisnak az óra el lövetett, maga fogságba esett. A' Frantziáknak ember veſztegségjeket 5226-ra ſzámlálta a' Fr. Commiſsárius, kik réſzſzerént meg-ölettek, vagy a' tengerbe fúltak; réſzſzerént a' hajókkal együtt el égtek; az el-fogott Frantziák ſzámát 3705-re tette az Anglus Commiſſarius. Emberségből Nelson a' ſebes Tiſzt és Köz embereket Egyiptus partyára ki-rakta: tudóſittásokat küldött

mind Kadix felé Sz. *Vicenthez* az ő Fő Admirálissához, mind Béts felé Londonba: az el-vett hajókat Gibraltárba igazította: az Aleksandriai ki-kötő helyet körül fogta a' Fr. ſzállittó hajókkal együtt: tudván, hogy Abukirban bombi hányó bátteriájok vagyon a' Frantziáknak, bombi hányó mozsarakért küldött Konſtantzinápolyba. Ennek a' győzödelemnek a' vólt a' többi között a' Frantziákra nézve a' káros tulajdona: hogy ezután nem folytathattyák a' Frantziák a' Török tartományokban való kereskedést Levanteba; 's annál inkább ſem ásítozhatnak a' nap keleti Indiai tartományokra. Meg-tudván *Nelson*, hogy Egyiptusból Bombáyba ſzándékozott *Bonaparte*, oda a' ſzárazon tüstént kurirt küldött; meg-írván az ottani kormány ſzéknek mind *Bonaparténak* ſzándékát, mind a' Fr. hajó ſereg' romlását. A' Török Sultán Nelsonnak gyöngyös Török ſzablyát, drága köntöst, ſzáz erſzényt, mellyeknek mindenikében 500. piaſter vólt, küldött ajándékba: küldött drága övet, drága kövekkel meg-rakott kalapra való bokrétát: egy gyűrűt, mellynek köve egy darabból álló gyémánt: A' bokréta 18, a' bunda 7 ezer font ſterlingre betsültetik: az Oroſz Ts. tulajdon képét, melly brilliántokba vólt foglalva, küldé néki egy ſzép levéllel. A' Legénységre 30. napi Zsóldot oſztatott a' Sultán; a' ſebesekre 's betegekre 60. napi fizetést: kap-

tak Nelson Tiſzt-társai-is ſzép atándékokat. *) Az Egyiptusi *Bégek* tudóſíttást vévén az Angliai diadalomról, követeket küldöttek Nelson Admirálhoz olly izenettel, hogy annyi ſzámú Arabok és Beduinok állanak öſzſze a' Frantziák ellen, hogy tsak az Anglus hajó ſereg tartsa ſzemmel a' Frantziákat a' tenger felöl, ök hiſzik, hogy a' ſzárazon parantsolni fognak velek. El-érkezett *Kapell* Kapitány Londonba, 's az ügyelö Sekretáriuſſal közlé Nelsonnak Sz. *Vicenthez* adatott Leveleit, October 2-dik napján: következett erre a' ſok ki-világoſíttás, ágyu durrogás, örvendezés: Nelson Bárósságra emeltetett. Gróf Sz. *Vincent* Admirálhoz írt levele így kezdödik: — *Vanquard Nilus torkánál* 3. Auguſt. 1798. Mylord! A' mindenható Isten az utólsó ütközetben Ö Felségének fegyvereit meg-áldotta, az ellenség' Flottájáról vett nagy gyözedelemmel. Az ellenséget nap nyúgotkor elsö Auguſiusban megtámadtam a' Nilus ki-folyásánál. 's a' t. Horatius Nelson. Ez a' Horatius Nelson tsak bal kezével verte-meg a' Frantziákat:

*) A' LONDONI Udvari újság ezekről így irt: a' Sultán le-vette egy turbánnyáról a' drága gyémánt bokrétát, azt egyik ſzebb bundájával együtt Nelson' ſebes vitézei ſzámára ſzánt két ezer arannyal együtt Nelsonhoz küldötte egy Török Fregáton; meg-kéretvén az Anglus Királyt, hogy a' bokrétát 's bundát *Nelson* viselhelſſe-is.

mert a' jobb' kezét az elöbbi diadalomban el-veſztette. *Denis* Cuſtosnak arról ezek a' versei:

Occidit in flammis Oriens jam proximus ardet
Timoleon. Anglis cedite Francigenæ.
Imperium pelagi læva ſævumque tridentem
Scævola Nelsonius, fiſtite vela! tenet.
Dextram illi Mavors olim quando abſtulit, inquit:
Francigenum claſsim qua capiat, ſupereſt.

Nelson a' Nilusi fáradságai után Nápolyba bé látagatott, 's mind az Udvartól mind egyebektöl örvendetesen fogadtatott. Ottan Nelson a' maga hajóján ſokſzor tartott öröm ünnepléseket, mellyekben a' Királyi Udvar-is meg-jelent. Azon idö tájban *Mack* Ts. Királyi Generális Nápoly Orſzágában forgott ki-nyerettetvén hadi Vezérnek *Ferentz* Tsáſzártól. *Mack* a' Királlyal és a' Miniſterekkel több ízben tartván konferentziákat, el-ment a' határ ſzélekre a' Katonai ſeregek' meg-visgálására. *) *Nelsonnak* említett öröm napjáig a' tenger' egyéb réſzein az Anglus hajók hol veſztettek, hol nyertek. Auguſtusnak 7-dikén, BLAND Kapitány az Anglus *Espoir* nevü 14 ágyus kis hajóval az *Oráni* partoknál gyözedelmet vett egy Genuai

*) MACK Generálisnak utóbbi Tötteit, Lásd titulo PIUS VI. és *Rómaiak*. NELSONRÓL-is azon titulus tudósitt.

40 ágyus rabló hajón, mellynek kormányozója Don Franceſco *D' Orso* vólt. Fenyegette az Ánglust, hogy öſzſze lövöldözteti a' hajóját, ha vitorláit mingyárt le nem ereſztgeti. Három fertály óra múlva fegyver nyugvást kért d' *Orso*, és a' meſzſze ſzólló tsön ezeket kiáltotta: Genuai vagyok én, ſzünnyetek-meg a' lövöldözéstől. Kapitány *Bland* viſzſza-felelvén, én úgy mond: egy hadi Ánglus hajót kommandirozok, botsássátok-le mingyárt vitorláitokat, és jöjjetek az én hajómra. Amaz még-is lövöldözött az Ánglus ellen; de két kemény lövés után, mellyet Blandtól kapott, így kesergett: oda vagyok a' ſzánakozáſig: ſzünnyetek meg a' lövöldözéstől, mindenre reá állok, meg-is adta magát. Már az előtt a' *Lion* nevü Angliai hajó Kadixtól Nelsonhoz utazván el-fogott egy Spanyol 44 ágyus hajót; más Anglusok egy Lavaillante nevü Fr. Korvetet, a' mellyen 27 Papokat és 27 meſzſze földi ſzámkivetésre itéltetett ſzeméllyeket ſzándékozott Amerikai Kajennába küldeni a' Fr. Directorium. — Utóbb, az az Oktoberben a' Breſti Fr. hajós ſereg oſztályból egy 84 ágyus ſzép új lineai hajót, és 4 fregátot nyert-el *Varren* Anglus Kapitány. A' *Nelson* által nyert Fr. lineai hajók közül három, minthogy igen öſzſze vólt lövöldözve, Gibraltár felé ſzállíttatván, az uton el-süllyedt. — Az ő győzedelmiről *Nelson* az ö Sz. *Vicent* nevü Ad-

mirállyához *Leander* nevü hajón küldötte az ö tudósittáſival *Berry* és *Tomson* Kapitányokat. A' Leándert Candiánál a' Fr. Genereux hajó meg-támadta. 18. Auguſti: hét óráig tartott a' viadal tüzzel, vaſſal, ſzokatlan bombik hányásával-is láttak a' Frantziák a' gyújtáshoz. Minekutánna három főbb rendü Tiſzteit el-veſztette az Anglus, egyebeknek fele ſebessé vagy halottá vált, 's majd minden munitzióját ellövöldözte, meg-adta magát. Irtózik az emberség attól a' módtól, mellyel a' meggyözettekkel bántak a' Frantziák. Mihent a' Leanderbe ſzállottak, elsö dolgok vólt a' foſztás: e' végre a' halottakon, és a' halálos ſebben kinlódókon minden könyörületesség' érzékenysége nélkül gázoltak, akár mikép' jajgattak a' fentergö ſebesek. Bé-rohantak a' ſeb orvos ſzobájába-is, midön az egy keze lött finlödönek karját lemettſzené: a' kezéből a' kést ki-ragadák, és el-vitték egyéb Chirurgiai ſzerſzámival együtt, nem gondolván a' ſok ſebes embernek a' ſegíttségért való reménykedésével. A' Tiſztek még az ö nadrágjaiktól-is meg-foſztattak. Ezen nyomorúlt állapotban kis hajóra rakattak Corfunál, Trieſtbe érkeztek, onnét 30. Octoberben Bétsbe: más nap Anglia felé indúltak. A' Frantzia kegyetlenség' új példája a' Leánder hajón el-követett undok magok viseléſek. Ezen történet' ideje táján nagy vólt a' garázdaságok Máltában-is. Ezen ſziget-

ben

ben a' városon kévül fekűvő Templomot foſztani kezdék: a' falusi népek öſzſzefutottak, és a' foſztogatóknak egy réſzét meg-ölték. Roſzſzúl jártak a' Frantziák 28-dik Septemberben-is, mikor a' nagy ſzélvéſzben le-ſzakadt hegyek az ottan utazó Frantziákat el-borították. Egy fél brigáda Fr. ſereg tudniillik Col TENDA és *Saorgio* között marſchirozott a' hegy közt azon uton; mellyet majd tsak nem egéſzſzen bolthajtás módra be-borittanak a' mellyékes hegyek: a' ſzélvéſzben az ut huſz egynehány helyen be-ſzakadt: *Nova* vize meg-áradott: iſzonyú darabok omlottak az útra: a' katonák közül ki a' vízbe ugrott, ki az üregekbe vonta magát, mellyek a' hulló hegy daraboktól bé-tapaſztattak: az utazó regementnek négy bagazsiás ſzekerit egy le-ſzakadt köſzikla egyſzerre alá tsapta a' mélységbe. Azon ſzélvéſz a' Genuai ki-kötő helyekben-is ſok hajókat öſzſze-rontott. — *Bonaparte* Vezér Egyiptusban az ő földi ſeregével mit nyert mit veſztett? Maga ez a' Vezér Auguſtusnak 19-dikében azt írta a' Páriſiakhoz, hogy ő Auguſt. 5-dik napján Siria felé indúlt: *Ibraim* Béget *Schalchikig*, Egyiptusnak Siria-felé utólsó helységéig kergette: ottan két ágyút, ötven tevét vettel tőle: azt rendelte: hogy az Ingzinirjei *Salichban* egy erősséget kéſzíttsenek: 13-dik Auguſtusban *Cairóba* viſzſza indúlt. Azomban az Egyiptusi Bégek a' Török

Tsáſzárhoz íratott Levél által meg-igértek, hogy addig nem nyugſzanak, míg Bonapartét ſeregével együtt meg nem rontyák. A' Török Ts. tulajdon keze írásával azt felelte: olly bizodalomban vagyok hozzátok, hogy el nem ſzenveditek, hogy a' Frantziák tsak egy marok homokkal bírjanak Egyiptomban. Sokaknak tarták eleinten Bonaparte fegyveresseit az Egyiptuſiak. Egy ezek közül az ütközetből elſzaladván, 's kérdeztetvén, ſok-e' a' Frantzia? le-hajlott a' föld felé fel-markolt a' homokból, és el-hintvén azt a' levegőbe, mondá: Számlállya-meg az Uram. *Bonaparténak* ſeregéből öt ezer ember maradt-meg Aleksándriában a' nehéz ágyúkkal együtt; a' nagyobb réſz Aleksándriától fogva *Cáiróig* három nagy ütközetben vólt diadalmas. *Brueys* a' Frantzia Flottának (*Augustusban* meg-vert Admirállya) az ő 28-dik Juliusi levelével azt hírdette: hogy *Bonaparte* ſerege tíz ezer Mamalukokat meg-vert: ezeret ölt, kikből ſokan a' Nilusba haltak: 300. tevét, 300. lovat nyertek a' rajtok lévő gazdag terhekkel együtt: *Bon* és *Vial* Generalisok *Cahiro* várát megvették: Bonaparte *Cáhiróba* nagy örömmel fogadtatott. De ſok veſződség-is érte. Az Anglusok kezébe jutott Levelekből a' Frantziáknak ki-tudódtak *Bonaparte* ſeregének veſzödségei: „Az Aleksándriai ki-ſzálláskor, és ütközetkor, úgy mond *Graynak* Fr. Kapitánynak levele: egynehány Ge-

nerálist, és ſok katonát veſztettünk. Azoknak neveiket *Bonaparte* Pompejus oſzlopára fel-mettſzette. *Kahiro* felé 17 napig útazván; kenyeret, bort, pálinkát nem láttunk; öt napig vizet ſem a' forró térségekben. A' ſarkunkban lévö ellenség, a' kit közülünk meg győzött, annak, vagy fülét, vagy órrát, vagy fejét vágta-le: nem vólt a' görög dinnyén kévül más elességünk: az éhség ſzomjúhság ſok katonáinkat veſztette-ki: a' kedvetlenség el-fogta az egéſz tábort, ſokan vagy a' Nilusba ugrottak, vagy magokat föbe lötték. *Kahiro* nagy városának el-érése után, *Suez* táján a' Damáskusi Seráskierrel, *Ibraimmal*, és *Murad* Béjjel a' Sultánnak Kahirói he'y artójával meg-ütközvén, *Desaix* Bonaparte Generáliſſa meg-veretett. Elöbb-é utóbb-é? ki-támadtak a' Káhiróiak *Bonaparte* ellen: mert a' ſok elö-parantsolt tevéken, lovakon, más adózásokon kévül, különös adót kivánt a' házaktól-is. Nagy tsatázással fegyvereſſen öſzſze-gyültek a' Lakosok a' tanátsháznál, *Bonaparte* azoknak le-tsillapíttására Generálist küldött, ki nem *Berthier* vólt (Bonaparténak a' Római földön néhai jobb keze) hanem *Dupuis*, az a' ki Auguſzt. 19-dikén haza ezeket írta: Mi itt koloniát építtünk, 's azomban buzgó enthuſiásmuſſal Mahomet' ünnepjeit üllyük, a' mi hízelkedö tettetésünkel pedig meg-tsallyuk az Egyiptuſiakat; mintha mi vólnánk Mahumetnek leg-buz-

góbb ſzarándokjai. Sok a' pénzünk, a' búza óltsó. 's a' t. *Dupuis* piſztollyal agyon lövetett, és meg-öletett vele lévő 40. v. 50 Tiſzt. Hamar erre a' Török *Kihája*, ki a' hely tartó Basa' el-távozása után-is *Kahiróban* maradt, bé-ütött a' várba az ő fegyveres ſeregével, ottan az öt ſzázból álló Fr. őrizetet le-ölte; a' városban a' lakosok a' hol Frantziát találtak, ki-végzették a' világból; el-foglalták ágyúikat, 's azokkal feleltek Bonapartének; midőn az ő ſzokott hitegetésével alkunni akart velek. Az el-fogatott Fr. hajókon találtatott *Bonapartének* tulajdon teſtvéréhez ſzólló illy Levele: „Seregem igen el-gyengült a' ſok betegség által, a' ſzüntelen való ütközetekkel, és azért: mert az el-foglalt helyeken őrizőket kellett hagyni: Hogy *Kahiro*, *Rosette*, és *Aleksándria* városival közösülhessünk. Úgy vagyok: hogy ſem előre nem nyomúlhatok, ſem hátra nem vonhatom magamat. Hogy utóbb Bonaparte meggyőzte a' Kahiróiakat, így hírdeték November elején a' Párisiak. A' fel-zendült Kahiróiak ellen ágyúztatván a' Frantziák, többet öltek négy ezernél; a' többi *Bonapartének* meg-adta magát. A' pártütés után tőlök két millio adót kivánt, erősségeket és ſántzokat kéſzített. *Bonaparte*' nyeresége October 21-dik, 23-dik, és 24-dik Octoberben állott lábra. A' Törökök a' Moſcheákból 's azoknak ſántzaiból védelmezték magokat (*Dupuis* leg-több társaival

akkor öletett-meg) Egyébként mindenütt a' Frantziák fordúltak felül. A' Görögök együtt tartottak a' Frantziákkal, és azokat pártfogások alá vették. Szint' azon Novemberben az Egyiptusból vett Levelek után a' Párisi Miniſteriális nevü Ujság azt hirdeté: hogy az Egyiptusi Fr. ſeregnek jó dolga van, Egyiptus tsendes Kháliróval együtt: *Bonaparte* a' Fr. törvényt oda már bé-vezette, vagy iparkodik bé-vezetni (tudós üléseket tart: újságokat nyomtat, malmokat épitt) a' Lakosok már az adót örömest (ki hidgye?) fizetik: az ármádia új ruhát nyert: kevés a' beteg. General *Berthier* nem költözött Európába. *Bonapartének* Egyiptusi veſztése, nyeresége, 's Urasága ideje közben; az Aleksándriánál maradott hajóit, *Hood* Anglus tengeri Vezér fogva be-kerítve tartá: némellyeket el-is fogott. A' *Bonapartétől* el-foglaltatott *Máltát*, mellynek Lakosai a' Frantziák ellen ki-támadván, öket *Váletta* várába ſzorították, az *Anglus*, és *Portugallus* hajók elegendö erőre emelték, böven bé-adott eleséggel és fegyverrel. *Nelson* el-fogván a' Málta mellyéki *Gozzo* nevü ſzigetet, belőle a' Fr. kis örizetet Máltából Nápolyhoz ſzállíttá. *Sir Sidnei Smith* Kpolyból 1799-ben, Febr. 16-dikán Aleksándria partyai felé indúlt; mint Anglus hajós Vezér: hogy az ott tanyázó *Orosz* és *Török* hajós ſereggel foganatos próbát teheſſen Aleksándria ellen. Szint' azon

eſztendôben, ugyan azon Februáriusnak 4-dik napján egy Tatár, *Gezzárnak*, Egyiptusba (mondgyák, ſzáz ezer társal) rendeltetett Basának, illy izenetét hozta Konſtantzinápolyba: „*Bonaparte*, kit buktasson-meg az Iſten, hozzám egy Levelet küldött, mellyben azt írja: hogy értette nagy kéſzületimet; 's kérdi tôlem: ha vallyon ez a' fel-fegyverkezés ô ellene vagyon-e erányozva? Melly esetben ô maga akar engem fel-keresni Tartományimban; 's úgy bánik vélem, a' mint érdemlem. Én néki mindgyárt feleltem a' mint illett: hogy ezek a' kéſzületek egyenesen a' hitetlenek elen vagynak intézve, és, hogy nem ſzükség alkalmatlankodni magának, hanem tsak meg-várhat engem *Kahiróban*; hová kevés idô alatt ſzándékozok el-érkezni: a' hol el-válaſztya az Iſten az ô, és a' Nagy Úr ügyét, kinek fegyverét élesíttse meg a' Mindenható, 's ejtse az ô ellenségei fejére. A' Frantziák olly ſzemtelenek Egyiptomban, hogy Hirdetményeik' és Rendeléseik' ki-adásának eſztendejét így tzimerezik: *Az Egyiptomi Szabadság' elsô esztendejében.* A' Párisi Directorialis Tudóſittások, és a' Konſtantzinápolyi magános Levelek illy híréket futtattak-ki Bonapartéről: Le tsendesítette a' fel-zendült Egyiptomiakat; ſokakat reá vett közülök a' maga ſerege közé állásra; így a' nagyra ſzaporodott Ármádiájának egy oſztállyával be-rontván Siriába, meg-

verte az ellene rendelt Török Ármádiának egy részét, el-foglalta Palesztinában *Gázát*, és tovább nyomúlt *Jerusálem* felé. — Még 1798-dik végén December' 21-dikén *Bonaparte* olly hirdetményt intézett az Egyiptomiakhoz: mellyben szokott hazugsági szerént magát Isten *Követtyének* vallá lenni *Bonaparte;* vallya és hirdeti: hogy ámbár meg-bántatott az Egyiptomiak által, még-is hozzájok kegyelmes és irgalmas vólt; vallya: hogy ő az Alkoránnak több jövendölései szerént Napnyugotról jött: hogy minekutánna el-rontotta a' Kereszty énséget, gyarapíttsa a' Mahumetádismust. Minekokáért a' melly igaz Mahumetánusok eddig néki roszszat kívántak; hitessék-el magokkal, hogy ezen rosz kívánságok által magoknak tesznek kárt; annyival-is inkáb, mivel ő előtte tudva vagynak még a' *gondolatok-is*. Tehát ezen túl könyörögjenek inkáb' az ő szerentséjéért. — Olly hiedelemben vagyon *Bonaparte*, hogy az illyen tsalárdsági által a' Portát-is meg-szédítheti; azért szabadon botsátott Siriában egy elő-talált Karávánát, vagy Kereskedő társaságot, melly onnét Konstántzinápolyba szándékozott. — 1799-dik Februáriussában illy Levelet eresztett a' Fr. Directoriumhoz Bonaparte: „ *Napkeleti Armádia*, a' Kairói Fő Kvártélyban; az Esős hónap' 22-dikében (az az 10-dik Februáriusban) a' hetedik esztendőben. Bonaparte a' Nemzeti Institu-

tumnak tagja, Fő Generális, a' végre hajtó Directoriumhoz. „ Polgár Directorok! Suezből tudósíttattunk arról: hogy hat Fr. Fregátok, mellyek a' veres tenger' torkánál kerengenek, az Anglusoktól húsz milliónál többet érő holmit fogtak-el. A' *Ramadant*, melly itten tegnap kezdődött, leg-nagyobb pompával üllöttem-meg; én vittem-véghez azt a' szolgálatót, mellyet ezen ünnepléskor az Egyiptusi Basa szokott véghez vinni. Generális *Desaix* messzebb érkezett Kairótúl száz hatvan mérföldnél a' Nilus le-ereszkedő helyéhez, 's azt a' vidéket, a' hol *Thebe* állott, ásogattatni kezdette: meg-ütközött a' *Mamelukokkal*, melly verekedésről mindennap várom az officialis tudósíttást; hallom azomban, hogy abban *Murathbey* el-esett, és más hat Begek el-fogattattak. Gener. Adjutánt *Boyr* ollyas régi omladékokra talált *Fayumnál* a' pusztában, a' mellyek eddig ismeretlenek vóltak. *Andreosy* Gener. és *Bertholet* Polgár a' fóós tókhoz tett utazásokból meg-jöttek; meg-látogatták a' *Coptus* Kalastromokat-is, és sok nyomos dolgokat fedeztek-fel. Derék szóksót találtak (*natront*) abból jó lesz Egyiptusban kereskedni. Meg-jegyeztetett *Bonaparte* mikor ezeket írta, már akkor, és az előtt azzal ditsekedett Egyiptomban a' Törököknek; hogy ő a' Pápa hatalmát le-rontotta; a' Málthai Rend' vitézein, kik a' Máhometánusok' ellenségei valának,

diadalmat vett, 's átallyában a' Kereſztyén vallást, a' mennyire tsak el-törölhette, el-törlötte; és hogy ő valóságos hív követője Mahomednek; 's ugyan azért a' katonáji közül-is ſokakat házasított öſzſze Török aſzſzonyokkal 's leányokkal. 1799-dikben. Azt a' Deputatzióját *Bonaparténak*, mellyel azt igérte a' Török udvarnak, hogy el-hadgya Egyiptomot az ő egéſz ſeregével együtt; ha bátorságos út nyittatik néki haza felé, el-fogták az Anglusok, és *Reale* nevű hajójokon Konſtantzinápolyba küldötték: nagy ſumma pénzt, és írásokat találtak nálak: mind Frantziák vóltak Török öltözetben, *Beauchamp* Elöljárójokkal együtt. Ki-tanúlták az Anglusok ezen Deputatziónak azt a' reája bízott ſzándékát; hogy hallogassák az alkudozást, és az alatt ſzerezzenek pénzel 's ígéretekkel barátokat magoknak. Igaz, hogy *Bonaparte* minthogy 8 ezer Fr-ákkal, 's annyi felſzedett vedett Egyiptusi Arabokkal és Koptokkal rontott Páleſztinába, Gazát, Jaffát meg-vette, D' Acret, avagy Ptolemaist meg-akarta venni; de itt a' Frantziák fel-kívánására ágyúk adtak válaſzt; 's nevezet ſzerént Frantziáktól el-vett ágyuk. Mert *Syr Sidney Smith* tizen három Fr. hajókkal, mellyek ágyúkkal 's katonákkal rakva vóltak, 's mellyek Dámiáttától indultak Paleſztina felé, öſzſze-találkozott: azokat réſz ſzerént el-vette, réſz ſzerént el-süllyeſztette, vagy ſzéllyel ſzór-

ta; és *Syr Sidnei* éppen jókor érkezett Sz. Jean d' Acréba, a' Frantziák kéntelenítettek nem kevés veſzteséggel viſzſza-vonni magokat. Ezen közben *Dsezsár Oglu* el-foglalta a' Frantziák megett a' paſzſzusokat, és nyert-is valamit. E' ſzerént el nem érték a' Frantziák az ö tzéllyokat, melly ſzerént a' Damaskusból Mekkába indúlt Karávánát akarták el-fogni. A' Sultán illy igéket írt a' többi közt April. 5-dikén a' Nagy Vezérnek: „*Nagy Vezérem*, tellyes hatalmú és ſenkitöl nem függö Hadi vezér! Minekutánna én tégedet az én felséges Tsáſzári köſzöntésemmel meg-tiſztteltelek, — hallyad. A' hitetlen Frantziák, kik Egyiptomott hatalmok alá vetették, ſok ſemmire kellö embereket, úgymint Arabsokat, Koptákat, 's egyéb e' féléket ſzedtek-fel magok mellé, 's azoknak társaságában *Gáza* és *Jáffa* vidékét el-foglalták. — — Szándékoznak el-törleni a' Mahomedána vallást, világos hogy ki akarják terjeſzteni álnok kezeiket a' két Sz. városra, Mekkára, 's Medinára. - - - Minekokáért egy Ülésben, mellyben a' Miniſterium az én jelenlétemben jelen vólt, meg-határoztam, hogy Tégedet nevezzelek Fö hadi vezérré. — Te önnön ſzemélyedben könnyü ſzerrel, bagazsia nélkül menny Siriába. — A' Jantsárok Agája a' Jantsárságnak meg-hívántató ſzámú kompániáival és egyéb ſzükséges Regementekkel kaptsollya magát hozzád, és te a'

leg-főbb ſegíttö védelmébe, 's a' minden küldöttek Urának közben járásába vetett bizodalommal - - - - gyüjts egy hatalmas hadi ſereget; ſzedd-fel magad mellé mindenütt a' fegyver fogható ſzemélyeket, 's folytasd útadat ki-rendelt helyed felé. Küldöttem néked egy Tsáſzári tzobol bundát, egy drága köves kardot. 's a' t. Május végén már az hirdettetett, hogy *Bonaparte* a' nagy Vezértöl meg-győzettetvén, maradék ſeregével olly helyre ſzoríttatott, a' mellyből éppen ki nem jöhet. — Az elött esett az, a' mit utóbb hallottunk. t. i. *Bonaparte* meg-akarván visgálni ſzemélye ſzerént a' veres tengernek ki 's be folyását (tengeri ſzokott áradását, mellyről lásd a' MKh. 5. Szakaſzſzát tit. Sikard, és a' M-Fifikát) kitsinyben múlt, hogy ezen tengerben nem végzé életét: mert ſokkal hirtelenebb viſzſza térvén a' tenger vize, mint ſem ö képzelte vólna, úgy ott lepte, hogy igen nagy bajjal ſzabadíthatta-ki magát Gen. *Cafarellinek*, és Generál Stabjának társaságában. (A' Tengernek ki 's be-folyásáról a' Nevton ſzerént való M. Fifikámnak elsö Szakaſzſzában, a' 3-dik Könyvnek 14-dik réſzében adatik a' Tudósíttás a numero 302. ad 313. a p. 215. ad p. 223. Poson. Land. 1777. — Konſtantzinápolyba Májusba valósággal két Kosákok érkeztek, az egyik *Ghezár* Basától, a' máſik pedig Sir *Sydnei Smittöl*, kik *Bonapartéval* meg-ütközvén S' *Jean* de Acre

vára másodszori meg-támadásakor, azt meg-győzték. Az el-nyert Fr. ágyúk' számát 82-re tette *Ghezár*, 's a' halva maradt katonái között *Bonaparténak* a' szülött Frantziák számát mintegy ezerre, a' többek Egyiptomi 's más szomszéd Tartományok béli születésüek vóltak. — (Sitzilia partyainál *Nelson* tudósíttást vévén a' *Breszti* Fr. hajós seregről, Május 15-dik éjszakáján tengerre indúlt tíz Anglus és Portugallus hajókkal; 's parantsolatot küldött minden más Anglus, Portugallus és Orosz hajókhoz-is, mellyek a' Föld-közi, és Adriai tengeren széllyel vóltak, hogy ő hozzá kaptsollyák magokat. Az említett *Breszti* hajós sereg a' szélvetsek miatt-e? vagy más okra nézve Kártágéna ki-kötő helyébe tért-bé. A' Spayol tudósíttások magok-is írták azomban, hogy a' Kádixi Hajós sereg a' *szélvészek* által igen meg-rongáltatva vette-bé magát a' Kártágénai ki-kötő helybe.) —

Bonapartéről, Juniusban a' Bétsi Török Követhez illy nevezetes tudósíttás érkezett: hogy tudniillik *Bonaparténak* föb' Ingenieur 's más Tiszteit el-foglalták az egyesült Törökök, 's Anglusok *Siriában*, 's fogva küldötték őket Konstantzinápolyba egy Frantzia Zászlóval együtt; mellynek széleire sok Frantzia Orrokat és füleket függesztettek a' Törökök. Maga *Bonaparte-is* sebbe esett, 's alig ha ki-menekedhetik már a' körülötte igen meg-gyült

veſzedelmek közül. Hadi ſeregének maradéka el-ſzélledt, maga az erdökben lézzegni kénſzeríttetett egynehány késéröivel. A' Bétsi Udvari Újság a' Konſtantzinápolyi officialis tudósíttásokból illy környül-állásokat említett Julius 6-dikán: Május 21-dikén Bonaparte úgy meg-ſzorúlt Siriában, hogy ſaját táborát 's bagázsiáját el-égettette, 's népének maradék kis réſzével Jáffa vídékére illantott: *Gezár* Basa Lovasságot küldött utánna, és megtette a' Rendeléseket, hogy el-vághassa úttyát Egyiptom felé. Egynehány Tatárokat küldött *Gezár* a' maga tudósíttásival Konſtantzinápolyba, kik oda Junius 12-dikén értek, 's magokkal vitték 13 Fr. Generálisoknak, és mintegy 300 Fö és all Tiſzteknek el-mettſzett fejeiket is, mellyek mingyárt másnap ki-tétettek ſzokás ſzerént a' Tsáſzári palota kapujának felibe, a' *Bonapartén* vett gyözödelemnek le-írával egyetemben. (A' nagy Vezér Május 23-dikán indúlt-el Konſtantzinápolyból *Bonaparte ellen*) *Bonapartétöl* a' Hegyek közt lakó *Drusok-is* el-állottak, és az Anglusokhoz adták magokat. *) A' hadi Tudósíttás, vagy a' *Jafta*, melly a' küldött Fr. Fejek mellé vólt függeſztve, azt-is említé: hogy a' *Bonapartéval* lett ütközetnek 's romlásnak nem találllya az ember pár-

*) A' DRUSOKRÓL lásd Mkház' 9. Szakaſz 49. L-lap.

ját a' Háborúk Hiſtoriájában: mert húſz ezer hitetlenek lettek (úgy mond) prédájivá az *Islamiták* kard vasának. — az az otsmány *Bonaparte*-is ſebbe esett. Ez a' tudósíttás az itt ſzemetekbe tűnő le-vágott (Fr.) fökkel küldötött ide. — (A' mit *Jafta* itten mond a' Hiſtoriáról, azt meg-lehet jobbíttani a' *MKhaz*' 11-dik Szakaſzſzából *tit.* XIMENES RODERIC. a' hol a' *Mór* ellenség két ſzáz ezeret hogy veſztett, megmutattatik) *Bonaparte* ex-Nagy Sándorrá vált a' mint a' Párisiak hirdették. 12 támadásai után Acretől *Gaza* felé onnét *Egyiptom* felé futott ſerege maradványival edgyütt az Arabsoktól kergettetvén, 18 ezeret veſztvén *Acre* alatt, Acre és Gáza közét meg-töltötte a' maga hátra hagyott ſebeſſeivel, és betegjeivel. A' maradék ágyúi hajókra rakattatván Jaffánál Dámiáta felé intéztettek; de minthogy a' *Hajós vezérnek* ſe vize ſe elesége nem vólt, az ott járkáló Anglusoknak által adta magát, egyeneſſen feléjek indulván, 's óhajtott ſegedelmet talált.

BRUNE. Kit a' MKház' már egynehányſzor említett, Lemovices, avagy Limonſini Tartományi fiu, a' Revolutzio kezdetekor Párisban a' Cordelierek klubjába, avagy a' Jakobinus Társaság egy nemébe állott. 1790-dikben Marátnak pajtásságába lépett. — 1792-ben Septenbernek 2-dik napján ſok ártatlanokat öletett-le Marat' társaságában. — 1793-ban Burdigálában ſok

ezer polgárokat; 1795-ben Párisban gránát golyóbisokkal ágyúztatván, temérdek sok embereket öldösött rakásra az akkori igazgatók' rendelése szerént. *Barras*, ki egy a' Directorok közül az Olasz Országi Fr. ármádiához; de onnét Párisba viszsza hívta 1797-ben, midön a' Directorok *Pichegrünek* 's másoknak öszsze esküvésektől tartottak. 1798-ban *Brune* küldetett Helvetziának el-foglalására; onnan Olasz Országba mint Fő Generális. Innét Bátáviába igazíttatott.

BORSOS Jakab. al. *Piso*. II-dik Lajosnak M. O. Királynak Taníttója, és Sekretáriussa. Lásd *Luctus Pannoniæ* Edit. Vien. 1798. per *Mhirm.* præf. p. XIII. Egynehány versei meg-vannak azon Munkában a pag. 12. *tit.* JACOBUS PISO Transylvanus.

BATTYÁNYI Ignátz Gróf, Német Újvár' örökös Ura. Belső titkos Tanáts. Erdélyi Püspök Gyula vagy Károlly Fehér váratt 1798-dikban, November havának 17-dik napján Istenben boldogúlt. Grétzi, 's Romai tanulása után, nem nagy üdő múlva Egri Fő Prépoſtá, abból a' méltóságból Erdélyi Püspökségre emeltetvén, tellyes igyekezettel, alázatos kegyességgel, adakozó, ájtatos, tudomány szerető szívességgel látott Hivatallyának véghezviteléhez. Született 1741-ben; Erdélyi Püspökké lett 1781-ben. Roppant Könyvházával az Országot ajándékozta-meg, hogy

az olvasásra tárva nyitva állyon, 's annak el-tartására elegendő jövelmet hagyott. Maraſztott nyomtatásra el-rendelt 's tulajdon elméjétől kéſzített Írásokat; a' mellyeket ki-nyomtattatott, azokból leg-nevezetesebb e' következendő in folio: *Leges Ecclesiasticæ Regni Hungariæ & Provinciarum adjacentium: Opera et Studio Ignatii Comitis de Battyán* Episcopi Transilvaniæ collectæ & illuſtratæ *Tom.* I. *Albæ Carolinæ* Typis Episcopalibus Anno MDCC-LXXXV. — Az ASz. Egyház Történetiről írt Könyveimet jobbára tulajdon bökezüségével, 's a' 4-dik Szakaſzt nevezet ſzerént a' Püspöki betükkel ereſzté ſzárnyára Kolosváratt. 1788-ban. Az a' Levél, mellyet a' Károly Fehérvári Fő T. N. Káptalan a' Fő T. Szepesi Káptalanhoz utasított, bóldog ki-múlásáról, e' következendő: — Venerabili Capitulo Cathedralis Eccleſiæ Scepuſienſis Dominis ac Fratribus in Chriſto nobis colendiſsimis. — — Excell. Ill. ac RR. D.D. Ignatius e Comit. de Battyán M. Principatus Tranſilvaniæ Epiſcopus - - - poſtquam hanc Diœceſim ſuam in 18-vum annum ſumma cum pietate, zelo, mansvetudine, doctrina, liberalitate, laboribus indefeſsis, verbo et exemplo gubernaſſet, poſt feſta Paſchalia in jucunditate ſancta peracta, puſtulas quasdam in pede accepit; quibus tota quidem æſtate conflictatus eſt, ſed Judicio Medicorum absque ullo mortis periculo: id potiſsimum

potiſsimum dolens, quod malo hoc a Miſſæ ſacrificiis offerendis (quæ antea quotidie pientiſsime frequentabat) prohiberetur. Verum cum ſpes proximior eſſet optandæ conſanationis, gangrena furtim irrepente, ac omnem opem medicam ſuperante, junctis febribus putridis, intra octo dies, ſuſceptis tenerrima cum devotione omnibus morientium Sacramentis, 17-ma currentis menſis Novembris ante horam 7-mam vespertinam, ætatis ſuæ anno 58. in mundo vivere desiit, in cœlo (ut plene confidimus) incepit. Igitur *Pupilli facti sumus absque Patre*, & tali quidem Patre, in quo nobiscum Diœceſis hæc non ſolum magnum ſed & ſanctis priorum Sæculorum Epiſcopis ſimilem Prælatum; Patria vero univerſa beneficentiſsimum Concivem ſuum ex merito luget. In eo certabat ſumma doctrina, libris etiam publicæ luci datis, ſatis ſuperque comprobata cum mansvetudine ad infimos quosque ſe ſe demittente. Sacris operando ardens in corde charitas perfrequenter ſemet prodebat tenerrimis lacrymis, adſtantesque ad compunctionem excitabat. Ubi ubi offerebat ſe ſacrarum functionum occaſio, faciebat tanto ſpiritus ardore, ut ſe longe juniores, viribusque fortiores defatigaret ipse indefeſſus: in viſitationibus ſacris observatus interdum refectionem in tertium diem diſtuliſſe. Dies in publicis, noctes in ſtudiis, ac pietatis operibus insumebat, ſolitus a 12. ad pri-

mam usque noctis velatum panis ſpecie Deum conſtanter adorare. Innocens corpus ſuum quam ſævis ſcopis, ac flagris in ſervitutem redegerit, cicatrices poſt mortem quoque oſtentabant. Ad liberalitatem, ac miſerationem exercendam factus, imo natus erat. Ex ruderibus Curiæ antiquorum Principum Transilvaniæ illuſtrem iſthic excitavit ſibi ſucceſſoribusque ſuis reſidentiam. Sponsam ſuam Eccleſiam Cathedralem teſtimonio etiam Joſephi II. Maximi Cæsaris mirifice ornatam reddidit. In Lycæis complures adoleſcentes in ſpem Patriæ educavit, in privatis domibus multas viduas, earumque proles, ac alios miseros ſuſtentavit. Aula ejus etiam ſe absente, quotidianum fuit hospitum ultro, citroque commeantium receptaculum. — — Speculam Aſtronomicam (hujus quoque ſcientiæ peritus) maximis impenſis apud nos fundavit, erexit, inſtrumentis pretioſiſsimis ſingulari cura ex Anglia adlatis inſtruxit, copioſiſsima Bibliotheca raris libris, ac Manuſcriptis ornata, publicis usibus ſervitura auxit, dotavit; Canonico Aſtronomo ſecuturis perpetuis temporibus gavisuram nobilitavit. Ne infiniti ſimus: cætera ſcripta ſunt in libro vitæ. — Cujus innocentem animam (Si quid adhuc divino judicio expiandum haberet) ſacris ſuffragiis, et piis commemorationibus, nos vero fraternis affectibus commendamus ſingulari cum venerationis cultu manentes

V. Capituli AlbaCarolinæ die 20. Novembris 1798. Servi & Fratres in Chriſto devinctiſsimi Capitulum Eccleſiæ Tranſilvan.

BENDER. Feld Marſchal, életének 85-dik eſztendeje táján 20-dik Novemberben Prágában meg-hólt. 65 eſztendőket töltött a' hadi ſzolgálatban: 1735-dikben *Eugenius* Hertzeg alatt Záſzlótartó vólt: 1737-ben 1739-dikben Bányalukánál, Pántsovánál, — ſzolgált, ſebbe esett: Gróf *Hadikkal* Berlinnek el-foglalásakor jelen vólt: 1785-ben Luxemburgi Commendánsá tétetett 2-dik *Józeftől;* 's Báró méltóságra emeltetett: a' Belgiumi győzödelmi után 2-dik *Leopold* 1790-ben Feldmarſchalságra és a' *Mária Theresia* nagy Kereſztyének Rendes tagjai közé vette. Luxemburgot a' Frantziának, de érdemes Kapitulátzióval hogy fel-kellett néki adni, a' ſzörnyű éhség kénſzerítette. Azután Tseh Orſzági Generális Commendánsá tétetett.

Bukentop Henrik. Sz. Ferentz Szerzetebéli Rekolletus rendű Barát, a' Zsidó tudományban helyeſſen forgott Lovániumi Profeſſor, *Lux de Luce* nevű 3 könyvet írt, és a' *Sz. Írás'* értelméről, 's a' Zsidók Kabalájáról. Mind a' kettő ditsértetik. M. Trin. Lit. H. p. 384. *Bukentop* Henr. in Hebraica Literatura apprime eruditus, ſcripsit opus in 3 Libros diſtributum, & Bruxellis 1710. in 4. impreſſum, quod *Lux de Luce* inſcribitur. In eo optima plura continentur, teſte P. *Calmet.* Edidit quoque in

12. utilem ſane libellum *de ſensibus S. Scripturæ, et Cabala Judæorum.* Utrumque opus a viris doctis commendatur.

C.

CENTUM PUTEOLI *Sanchez* Gáspár. A' Gáspár nevû két Spanyol *Sanchez* Gáspárból; a' Gránátaiból tudniillik, és a' Centumputeolibúl egyet tett Tirinus helytelenül, úgy mond Mihály Trinitárius, és a' neveket viselő könyveket-is egy azon Gránátainak tulajdonította. Igy kell pedig mindeniknek ſajáttyát meg-adni: Jesuita vólt mind a' kettő, nagy tudománnyal, és írva 's ki-nyomtatva hagyott könyvekkel felségesen jeles mind a' kettő. A' Gránátai Sanchez ki Toletumban halt meg 1591-dikben, nagy nevû Concionátor vólt; és két nagy ſzakaſzokba foglalt Predikátziókat hagyott. A' *Centum Puteoli* Sanchez Gáspár Mádrithoz öt Leuca nevû mérföldnyire ſzületett közel, ahol azt a' házat-is mutogatni ſzokták a' jövevényeknek, a' mellyben ſzülettetett nagy híre neve betsületéért: „propter inſignem viri famam. Ezé a' *Centumputeolanusé* azok a' különössen fő rendû tudománnyal, 's hathatós ékességgel (kóstolva tapaſztalám) kéſzíttetett könyvek, mellyekkel a' Királyok

Könyveit, és a' Sz. Írásnak ſok egyéb Réſzeit meg-fejtettette. MICH. TRINIT. p. 318. Lit. G. (De Centumputeolano Sancheſio; qui 1628. obiit pie in Domino) hæc P. Calmet in ſua Sacr. Bibliotheca ſcribit: Gaspar Sanchez, Hispanus, pietate ac doctrina celebris in plures Scripturæ libros laboravit, ſcilicet in Ruth, in quatuor Regum Libros, in duos Paralipomenon, in duos Esdræ, in Eſther, Jobum, Eccleſiaſtem, Canticum Canticorum, in omnes Prophetas, Tobiam, Judith, Machabæos, & in Acta. Eruditus est, ſapiens, ſolidus, literæ inhærens, et omnium quos noverim, Interpretum præſtantissimus. Ejus Commentarium in Reges omnia ipſius opera ſuperare facile creditur. Talis tantusque visus est *Gaspar* noſter Critico noſtrorum temporum delicatiſſimo, & in Scripturis interpretandis exercitatissimo.

COSTANTZI SEPTIMIUS. A' Hitnek terjeſztéséről nevezteteti Propaganda Sz. Gyülekezet közlötte *Costantzi Septimiussal* azokat az *Originalis* Leveleket, mellyeket a' Miſsionarius Papok Tsinából, Kotzintsinából, Tunkinból küldöttek, a' Hitnek azon Orſzágokban lett terjedéséről, azon időkben-is, midőn a' Frantzia üldözés azt Europában puſztíttya. *Costantzi* azokat híven ki-ereſztette; 's az Auguſtai Journál németül 1798-ban közlé a' világgal. Az 1798-dik eſztendőbéli Szaka-

ſzotskákban a' 3 dik kötet, a' 177-dik Levéllapon azon Tſtdósíttó Leveleket így kezdi: A' *Caradrai* Püspök és Chinának avagy Tsinának *Sutchuen* nevû Tartományában Apoſtoli Vicarius, ezeket írá 7-dik Octoberben, 1795-dik eſztendöben: „ Az 1794-dik eſztendö bévelkedett a' féle történetekkel (nálunk) mellyek a' Kereſztyénség' ſzemeit magokra fogják térítteni. A' Religiónak igen ſok ellensége vólt, mellyek ellen hartzolni kellet annak: és tettzett az Iſteni Gondviselésnek, hogy azt tulajdon védelmezése alá vegye ſzemlátomást, és minden veſzedelemtöl meg-mentse. Januarius' vége táján el-hitette magával a' Revolutzióniſtáknak egy ſzektája, melly nyilván való Babonáskodókból állott, hogy el-jött annak az ideje, hogy a' moſtani parantsoló vezérség alól az emberek magokat fel-ſzabadíttsák, 's magoknak új Tsáſzárt válaſzſzanak. Fegyvert fogtak tehát, és azonnal nyilván való ellenségeinek mutatták lenni magokat a' (Kereſztyén) Religiónak. Az elsö tölök véghez vit ellenségeskedés abban állott, hogy valahány Kereſztyén házakra találtak, mind azokat öſzſze-égették. Az említett újjító ſecta (vagy társaság) gyilkosokból álló igen nagy ſereget gyüjtött-egybe, ezen ſeregböl emide nyoltz ſzáz, amoda kilentz ſzáz fegyveres embert tsoport ſzámra el-küldött. De az Isteni rendelés által a' Társaság' fejei ſzint

az napon el-fogattattak, mellyben ſzándékjokat végre akarták hajtani. E' képpen a' katonáknak nagy ſzáma el-ſzélledett ugyan; de a' kik ezen történetet nem tudták, 33 Kereſztyén Familiáknak házaikat el-égették; hamar a' hogy Kereſztyénekké lettek. Ezen Kereſztyének el-ſzaladtak; de hamar ismét más ellenség vetemedett elejbek. A' pártosok a' népnek nagy réſzét magokhoz vonták, kik közül ſokakat el-hitettek, hogy a' Tsáſzártól küldettek a' Kereſztyéneknek üldözésére — — — Azok, kiknek Kereſztyén attyokfiai vóltak, ezeket arra unſzolták, hogy a' Kátholikus vallásnak jeleit vegyék-le házaikról, 's helyébe a' pogány vallás' jeleit állíttsák; de jobbára mind álhatatossan maradtak; és én tsak két vagy három házat tudok, mellyek a' pogány öſztönözésre el-gyengültek. A' Hivek' nagy ſzáma igen nagy ſzívbéli erösséggel ellent állott a' késértetnek: a' többi között két testvér atyafiak, kik 19 20 eſztendös tájuak vóltak, midön a' pogány attyokfiaitól halállal fenyegettetnének a' hit' megtagadására, kéſzebbeknek mutatták magokat minden kínra és halálra, hogy ſem az igaz Istenhez kötelezett vallásoktól elállyanak. De akkor ugyan réſzek nem lett a' halálban. — — (305. Lev. lap.) tsudálatossan ſegítetett rajtunk az Iſten ebben a' nagy zaklatásban. Mert a' Tsáſzári vezérlö Tiſztségtöl küldetett katonák

a' pártos gyilkosokat hamar el-ſzélleſztették; földjeiket el-puſztították, a' házas társaik ezen meg-futamtatáskor jobbára életeket veſzték. — a' tsendesség' helyre állítása után törvényesen kerestetett a' vezérség a' bé-vádoltattokra: ſokan a' Tsáſzári Tiſztek közül a' fel-gyújtott helységekre mentek, vigaſztalták a' mieinket, kik nyomorúlt gunyhókra ſzorúltak, és tsak gizgazon háltak; 's azt-is meſziről kellett bé ſzerezni, mert a' ſzomſzéd pogányok olly kegyetlenek vóltak, hogy tőlök minden ſegítséget meg-vonynának. Midőn a' vezérség meg-parantsolta, hogy a' Kereſztyéneknek adassék viſzſza minden, a' mitől meg-foſztattak, hozzájok félékeny módra járúlánának azon pogányok, kik magokat vétkeseknek érzék, reménykedvén, 's meg-is eskettetvén őket arra, hogy nékik ſemmi ártalmokra ſe leſznek. A' Kereſztyének nagy lelkűséggel megbotsátottak ellenségeiknek, 's egy tapodást ſe tettek azoknak károkra. Sőt midőn a' Fejedelem' katonái őket arra őſztönöznék, hogy az el-égetett házokért állyanak boſzſzút ama' gonoſzokon, azt felelték, hogy a' vallás azt parantsollya: hogy tulajdon ellenségével ſe tegyen roſzſzat az ember. Annyira ment bennek a' felebaráti ſzeretet, hogy a' pogány házokban lévő némelly el-vitt jóſzágaikat-is félnék viſza venni; 's magokénak ismérni. 's midőn a' Felség' Miniſtere azt parantsol-

ná, hogy egy pogánynak, ki a' Kereſztyéneknek leg többet ártott, a' háza gyújtassék-meg, ezek hozzá folyamodtak érette, 's ki-is nyerték ſzámára a' kegyelmet. Az alatt a' Kereſztyéneknek ſem hajlékok ſem kenyerek nem vólt, ſenki ſem ſegítté öket, a' pogányoktól az inségben ki-tsufoltattak: mindazáltal nem panaſzolkodtak, békével várakoztak a' ſegedelemre; az ö ſzokott imádságaikat nyilvánságosan mindenek láttára véghez-vitték. Én (a' *Caradrai* Püſpök, Apoſtoli Vicárius) az ö ſzerentsétlenségekröl hamar tudósítást vettem, a' helység egéſz közönségéhez levelet írtam, hogy gyüjtött alamisnával ſegítsék-fel öket. A' Tartománynak Törvény Bírája, ki maga meg jelent azon el-puſztított vídékre, hogy a' bünösöket meg-büntesse, ki-hirdettetett parantsolattal azt rendelte, hogy a' Kereſztyének ſegíttessenek, és a' házaik építtessenek újra. Az a' Mandárin Tiſzt, a' ki ezen helyre hozásra rendeltetett, arra ajánlotta magát, hogy azt tulajdon költségével végbe viſzi; és noha az a' ſumma igen kevés vólt ahoz képest, a' mit a' mieink elveſztettek; de még-is azzal lakásokra ſzolgáló elég házokat fel-állítottak. Hozzájok útaztam, hogy a' híveket meg-látogassam, és nékik az Iſten ſzava kenyerét, 's a' Sz. Sákramentomokat fel-adgyam; 's tapaſztam nagy vígaſztalásomra, hogy a' Hit jeleit, mellyekkel egyebektöl meg-külöm-

böztetnek, az ö új házaikra fel-függeſztetették, és az ö vallásokat olly ſzabadon, mint a' ſzokás eddig tartá, ismét gyakorolták. — A' mieink magok viselése által bizonyossá lett abban a' vezérség, hogy a' mi vallásunk, melly a' pártos támadáskor mindenkor leg-elöſzör zaklattatatott, azon támadásban ſemmi réſzt ſem vett. Mikor az üldözöjik kérdésre vetettek az eránt: miért gyújtottak a' Kereſztyén házakra? azt felelték: mert a' Kereſztyén vallás ellenkezik az ö vallásokkal. Ezen üldözésekben a' mieinkben ſzép erköltsök' példáji tündöklöttek. Egy *Kátechista*, ki a' Miſsionáriusinkhoz kenyeret és bort akart vinni a' Mise ſzolgálására, a' katonáktól el-fogatott és tömlötzbe vettetett. A' helységnek Mandarin Tiſztye esküt ellenségünk lévén, elé hívatta a' Kátekiſtának attyát-is, és abból az egy okból, hogy a' fiát el nem gátolta a' Kereſztyén vallás eránt való oktatástól, tömlötzbe tette. Nehéz betegségben vólt mind a' kettö: a' fiú ki-fekélyesedett, ſokſzor vért hányt: akár mint kérettetett a' Mandarin, orvos hozzá nem ereſztetett, ha, úgy mond a' Tiſzt, a' Kereſztyén Hitet megtagadná, emberségesebben kellene vélle bánni. Az erös ſzívü Kátechiſta álhatatossan meg-maradt az ö Religiójában, és mind fogságának, mind betegségének hatodik hónapjában, életének 26-dik eſztendejében ditsöſséges halállal fel-adá a' lel-

két. A' Keresztyének nagy pompával temett k-el. Az attya egynehány nap múlva el-eresztetett, hogy beteg lévén a' tömlötzben meg ne hallyon. A' Tartománynak más egy Distriktussában, igen nagy próbán kellett a' Jésus Krisztus Szolgáinak által-esni. Egy Mandarin haragjában meg parantsolta a' katonáknak, hogy fogdozzanak el minden Keresztyéneket: ezzel a' nagy számú Keresztyén közönség elszélledett. A' kik a' katonák' kezeikbe estek, sokan pénzel váltották-ki magokat, inkáb' pénzeket akarván veszteni, mint sem hiteket. — (más példáit-is számállya elé a' Püspök a' nagy zaklatásban és kinokban a' hitért való békességes türésnek.) Nem fogyott hanem nevekedett a' hívek száma. Ezen esztendőben, Istennek hálá! ezer négy száz koros embereken kévül, kik meg-kereszteltettek, 2527 Cátechumenusok oktattattak: sokan egyebek el-kezdették az egy Istent imádni. 2213 pogánytól születet kisdedeket kereszteltünk mikor a' halálhoz, mellyben ki-is múltak, közelgettek. Sok egyebekről nem szóllok, kikről nem vettünk tudósíttást. Az ollyan kisdedeket, a' Rómából vött regula szerént meg nem szoktuk keresztelni; ha nem igen közelgettek a' halálhoz. Ebben a' Tartományban, *) melly

*) SUTSUEN, máskép' *Setchuen*, a' Chinai leg-nagyobb Tartományoknak egyike, a' Tatár szélen, Leg-első rendű 8 városa vagyon.

nagyobb *Frantzia Országnál*, nints több tizen kilentz Missionáriusnál. Tsak ezek ſzolgálnak az el-ſzélledett Kereſztyéneknek; és fájdalommal kell értenünk, hogy ſokan múlnak-ki a' világból a' fel-vett Szentségek nélkül. A' *Frantzia* zenebonák majd minden reménységtől meg-foſztanak bennünket az onnét nyerendő új Miſsionáriuſokra nézve. — Az Indusok Collegioma, mellyet ezen Tartományban fel-állítottunk, nehezen él, ſe pénze ſe jövedelme. — *Frantzia* Orſzágban a' jóſzágunkat elveſztettük: a' mi Miſsionáriussainknak nintsen úti költségek, és a' Collegium el-tartására a' ſzükséges holmit bé nem ſzerezhetik: Azomban Iſten ſegítségével, nem panaſzolkodunk mennél ſzükebb a' teſti boldogúlásunk, annál gazdagabbak kívánunk lenni a' lelkiekben. Bizonyos, hogy az Isten el nem hadgya az ő ditsösségéért dolgozókat. Meg nem ſzününk hálákat adni az Iſtennek, hogy kegyelme minket a' Hazánktól el-válaſztott, és így ſok kéſértetektől meg-mentett, mellyek, ha othon maradtunk vólna, minket meg-ejtettek vólna. Ditsérjük ötet, hogy bennünket tanúbizonyságivá nem tett azon irtóztatóságoknak, mellyek *Frantzia* Orſzágot puſztíttyák, és mellyek a' moſtani Filoſofiának, mellyet az úgy nevezett böltsek annyira magaſztalnak, bóldogtalan gyümöltsei. DUFRESSE, Apoſtoli Miſzſzionárius, *Sutchuenben:* 1795-dikben, 8-dik O-

ctoberben e' képpen irt: „A' Hit a' mi Tartományunkban ſzüntelen meſzſzeb' terjed; 's az Ur az ö ſzemeit különöſſen erre a' népre láttſzik fordíttani. Egy tavali Levelemmel tudósítottalak Titeket egy üldözésről, mellyben négy Kereſztyén emberek innét a' Fö Városba el-vitettek; de mihent éſzre vetetett, hogy azok valóságos igaz Kereſztyének, ſzabadon ismét el-botsáttattak: — — más két ſzeméllyel-is ſzint úgy bántak. Egy fö rendü Mandarin-Tiſzt ezen tájunkon, a' hol én vagyok, majd egy hónapig tartózkodott: hogy törvényt tartson a' pártos támodók' Szektája eránt; de a' mi ſzent vallásunkat leg-kissebbnyire ſem háborgatta: annak az ö ágazatit ismérte, 's úgy tettſzett, hogy betsülte-is. A' Társai közül némellyek egy könyvet nyújtottak-bé néki, mellyben a' mi Hitünk' taníttási foglaltattak; 's kérdék tőle: ſzabad-é azokat követni? erre azt felelte: hogy ez a' Religio minden más roſz ſzektáktól külömbözik, és ſemmi fintsen benne a' mi jó nem vólna. A' Kereſztyénség' iskolái még helyén vannak A' Tartománynak tsak egyedül a' Napkeleti réſzében a' leányok ſzámára tíz, a' férfi gyermekek ſzámára pedig öt iskolákkal birunk. Tegnap abban a' házban, mellyben én lakom, egy 15 eſztendös leányzó halt-meg, ki az ö válaſztatásának különös jeleivel tündöklött: a' ſzülöi, kik nem Kereſztyének ugyan, de a'

Kereſztyénségnek jó akarói az ő minden gyermekeiket a' Kereſztségre vitették; és a' Kereſztény-ség' fel-fállalására ſzabadságot adtak nékik. 15 eſztendöt még el nem értek, 's a' Hitre álván, ſemmi jeleit ſem adják az álhatatlanságnak. Az említett már 15 eſztendős leányzót pogányhoz el-el-jegyzék a' ſzülöji; de igéreteket megváltoztatták, Káthólikus iskolába küldék, tanúlni hagyták a' papoknál. A' múlt eſztengöben meg-kereſzteltetett betegségekor, melly nyavalyájában meg is hólt. A' felvett Kereſztség után egy hónapppal kikéré a' végső Szentségeket, 's fel-vevé olly tiſztelettel, ájtatossággal, és példával, a' mi némü a' leg-buzgóbb ájtatosságú lelkeknek tulajdona. A' míg oſztán el-élt, minden alkalmatosságokon kapott, hogy a' Szentségeket fel-vehelſe ismét. Midön nem járhatott, oda vitette magát, a' hol a' Pap tartózkodott: még a' halála napján-is olly ſzerentsés vólt, hogy meg-áldozott: halála előtt való eſtvélykor az édes annyát meg intette, hogy a' Kereſztyén vallásra állyon; 's azt végtére meg-is kellett néki igérni. Kevés betegem vólt, a' ki úgy kivánkozott vólna mint ez, mennyeknek orſzágába; és kevés olly tellyes buzgóságú ájtatos Kereſztyéneket az új Hívek közt ſzemléltem, kik úgy örvendették vólna a' Religiónak foglalatosságit, mint ez a' leányka. — Ezen Levelében *Düfresse* el-beſzélli azt-is, hogy igen ke-

vés a' Lelki atya *Sutchuen* Tartománnyában, annak meſzſzire terjedésére, és a' Kereſztyének' ſokaságára nézve. — Szint azon *Sutchueni* TRENCHÁNT nevü Miſzſzionárius így levelezett 15. Septemberben 1795-dik eſztendöben. Nagy a' vígaſztalásunk föképp e' jelen való eſztendöben, mellyben az Úr az ö malaſztyát tellyes böséggel áraſztotta a' mi munkáinkra. *Sutchuen* Tartománnyának napkeleti réſzében a' melly az én lakhelyem, az Evangeliom két városnak vidékire terjedett, a' hol még Kereſztyének nem valának. Már most a' ſzámok igen nagy: minden nap többen térnek az igaz hitre; és még ezeken kévül ſok más helységekben új meg új Kereſztyén közönségek állanak-elé. Ezen új meg-térteknek nagyobb réſze üldözést ſzenvedett. Hanem a' Mandarinok minekutánna méllyebben bé-láttak vólna a' Religiónk' állapattyába, 's a' mi embereinket, kik ſemmi kínoktól ſem irtóznak, magok réſzére nem kerítheték, az üldözés meg-ſzünt. — — A' Hivek' ſzáma annyira ſzaporodik, hogy a' ſok dolog alatt a' Hitbirdetöknek majd le kell roskadniok, ha hamar új ſegíttök elé nem jönnek. 's a' t. — A' GORTINAI Püspöknek, Apoſtoli Vikáriusnak a' TUNKIN Orſzágnak nyugati réſzében, 1795-ben. 12. Mártziusban iratott Levelének ſummája. Nem rég' két parantsolat jött elé a' végre, hogy a' mi Templomaink rontassanak-el. — A' mi

Miſsiónk 30 Diſtriktusra vagyon oſztva, mellyeknek mindenike jobbára 15, vagy 20 Frantzia mértföldre terjed; és a' Hiveknek nagy ſzámát foglallya magában. Mindenik Diſtriktus egy *Tunkini* Papra vagyon bízva. Tíz a' Frantzia Miſsionárius; ezek nem ſzegeztettek egy bizonyos helységhez: hanem némellyek a' Seminárium-ban és Collegiomban foglalatoskodnak; mások a' Tartomány' Papjaihoz be-látogatnak, exercitziumokat adnak, 's a' hol nagyobb a' ſzükség, véghez viſzik az ő ſzent hivatallyokat. A' TUNKINI Papokon kévül, kik 47 = negyven heten vannak, de jobbára már mind igen el-öregedtek, el-gyengültek, és az ő ſzokott dolgokra alkalmatlanok, mint egy 40 alsób' rendű Klerikuſſaink vannak: tizen öten közülök a' Seminárium-unkban a' Theologiát tanúlják: mások a' Generale Collegiumban, a' hol mintegy ötven a' tanítvány, a' Deák nyelvnek, és más ſzükséges tudományoknak meſterei: a' többi a' Miſsionáriusokkal jár, és azokat ſegítgeti. Vagyon ezeken kévül még nagyob' ſzámú kathekizáló ſeregünk: ezeknek az a' hivatallyok, hogy a' pogányoknak a' Hitet hirdeſsék, a' Hiveket oktassák, 's a' hol Miſsionárius nem találna lenni, a' nyilván való imádságokra vigyázzanak. Azon felül vagyon a' mi Miſsiónkban 30 Apátzaház: a' nevek ez: *Kereszt szeretői*: a' kissebbik Konventekben 15: a' nagyobbakban 40

a'

a' ſzemélly: együtt élnek ſanyarúságban; de nyilván való fogadásokat nem teſznek. Mind az Európai, mind a' Tunkini Miſzſzionáriusoknak, és azon kévül 600. Nevendékeknek, Katechistáknak, a' Miſsiónál ſzükséges ſzolgáknak el-tartására más ſegítségünk az Iſteni gondviselésen kévül nintsen; a' miólta a' Párisból járni ſzokott penſiónk el-vétetett. Ez a' környület minket merő Apoſtoli életre, és az Istenben való tellyes bizodalomra kénſzerített. — Ezen Vikáriusságnak Miſzſzionáriuſſai a' múlt eſztendőben hat ezer 889 kisdedeket, 664 üdőſſebbeket kereſzteltek; vagy a' kereſztelés' tzeremóniáit tellyesítették. 682 házasokat esküttettek (vagy meg-áldottak) ſokaktól még be nem adattak a' ſzámok. Ha az itt létemkori 5 eſztendők alatt fel-adott Szentségek ſzámát egybe ſummázom, mintegy 27 ezer kisdedek, és négy ezer ſzáz üdőſſebbek megkereſzteltettek, 2944 házasok áldattakmeg. Végezetre a' két utólsó eſztendők alatt 8 ezer, 8 ſzáz 60 ſzemélyt meg bérmáltam. A' Kereſztyéneknek reánk bízattatott nagy ſzáma majd tsak nem el-olvaſzt bennünket, és gyakran éppen elégtelenek vagyunk. — — LA MOTHE Caſtoriai nevezett Püspök, és a' *Tuukini* Apoſtoli Vicáriusnak Napnyúgati koadjutorja, illy Levelet adott 27. 28. Auguſtusban 1795-ben. Mi itten egy üldözést ſzenvedtünk, de nem ſokáig tartott. Két vén *Bonz*,

mellyeknek egyike az Orſzág' Regense, a' másik Fő hadi vezér vólt, azt a' ſzándékot forralták a' fejekben, hogy Tunkinnak és Kotzintzinának Fő Uraikká teſzik magokat. Hogy abban könnyebben bóldogúllyanak, mind a' két Orſzág' Kereſztyénei ellen üldözö parantsolatokat hírdettek-ki. De ſzint' ez rontsolta-meg öket. Három hónap alatt egynehány Templomink el-puſztíttattak, a' Miſsionáriusoknak és Papoknak el kellett magokat rejteni; 's valóban egyet ſe találtak-fel: mert a' nép, és majd minden Tiſztek, 's a' fő ſzemélyek réſzünkről vóltak. Az én lelki atyámfiai a' tenger felé az erdökre 's hegyekre vonták magokat. Egy alsóbb rendű Mandarin, ki Kereſztyén vólt, és ezen üldözésnek elsö Miniſtere kegyelmében vólt, nagy lelki fájdalommal ſzemlélvén a' Katholikus Szent Egyházoknak puſztulását, a' Miniſterhez folyamodott, 's Hitét bátran elötte meg-vallván kérdeztetett a' Miniſtertöl e' képpen: *Tehát Keresztyén vagy Te?* 's keménnyen nézett az alatt reá a' Miniſter. Felele a' Madarin: *Igen-is az vagyok.* Mondá a' Miniſter: *jól van; el kell tehát hagynod a' Religiódat. Azt nem tselekedhetem*, mondá a' Kereſztyén ember: *ez az én ſzülöim' Religiója, ez egyedül az igaz Religio.* Mondá erre a' Miniſter: *holnapig üdöt engedek a' gondolkodásra, 's azután vagy el-ereszted a' Religódat, vagy fejeddel adózol: jól fontold-meg a' dolgot, 's*

a' mire juthatol. Felele a' Mandarin egéſz bátorsággal: *ölly-meg a' mint tettszik: bizonyos légy abban, hogy az én hitemet soha meg nem tagadom.* Erre a' Miniſter tsendes ſzókkal el-mondatta a' Mandarínnal a' mi Sz. imádságinkat, és vele a' tíz parantsolatot meg-fejtette. A' Mandarinnak imádságára, és a' Tíz parantsolat' fejtésére a' Miniſter tellyes figyelmetességgel vigyázott, és a' beſzédet így fejezte-bé: *Ez a' Religio jó, azt én soha sem esmértem.* A' Gortinai Püspök írván hozzám magához idéz; hogy Püspökké fel-ſzentellyen. Erre én egy hónapi időt kívánnék. Most egy Synodust kell tartanunk. — — Az Iſten békességet adott nékünk, az ô irgalmasságának igen láttzatós ki-mutatásával. A' mi két üldözôjink a' tömlötzben vannak. Az egyik a' ki Tunkinban vala, Pünkösd napján, mellyben tellyes buzgósággal így imádkoztunk: *Hostem repellas longius, pacemque dones protinus*, vettetett a' tömlötzbe. Az üldözés és az említett két üldözônek orſzága egzſzer'smind jutott a' végére. Én oſztán azzal a' tanáitsal ſzolgáltam, hogy a' leg-látſzatósb Kereſztyének közûl válaſztaſſanak követûl az Udvarba és a' Vezérlôkhöz egynehányan ajándék bé-mutatással háláadás fejébe küldeſſenek. Véghez-is ment a' ſzándék jó következéſſel. A' Fejedelem a' Miniſterekkel együtt különös kegyességgel fogadta a' Követeket: meg-dítsérték mindenek hallattára

Vallásunkat, és annak Hiveit. Igy az ellenség le-tsendesedett, és a' Vallás' ismérete 's betsülete nagyobbra terjedett mint az elött. Tegnap hallottam, hogy az említett két üldözöknek fejek vétetett, úgymint kik az Isten, és a' Király ellen támadtak. Midön az egyik tömlötzre jutott, a' nagy Tanátsbéli Miniſter nyilvánságoſan ſzemeire hányta a' Kereſztyének ellen el-követett igasságtalanságat, és kegyetlenséget. A' Kereſztyének, úgy mond, ſe tolvajok nem vóltak, ſe támadást nem indítottak; te pedig az Orſzágot akartad el-foglalni, 's árúlója lettél. Ebben a' rövid üldözésben a' Kereſztyénségnek jeles erköltse tündöklött. Pártunkat fogták egynehányan a' pogányok közül-is, és az Úr ügyében ſzenvendtek. Egy ifju Hertzeg Kisaſzſzony a' Fejedelem' leányi közül minden igyekezetét arra fordította, hogy mentse-meg ſok Templominkat a' romlástól. Azt az Isteni irgalom oſztán a' Kereſztyén hitre térítette: most 14. napja, hogy ötet valójában meg-kereſzteltem: mintegy 25 eſztendös, és kéſz inkáb' a' halálra, hogy ſem ismét az Udvarba mennyen, mert attól fél, hogy ott a' lelkét el ne veſzejtse. 's a' t. DE LA BISSACHERE *Tunkini Missionáriusnak 1795-ben 26-dik Augustusban íratott levele.* „Egy hatalmas üldözés után: fökép azon tájokon, a' hol én vagyok, örvendetes réſzünk vagyon ismét a' békességben. Ezen Diſtriktusnak

egymástól igen meſzſzire lévö három faluiban három házaik vóltak a' mi Papjainknak és tselédjeiknek ſzámára. Kettöt azok közzül a' Mandarinok el-puſztítottak, és el-adtak: oda nem ſzámlálván a' tizen hét Templomokat, avagy nyilván való imádság házokat. És ha a' mi üldözönk a' Vice Király ki nem hült vólna a' kegyelemből, egy ſe maradt vólna meg azon negyven Templomokból, mellyek ezen Diſtriktusban hozzánk tartozandók. Azon Hívek és Papok közül, kikre én vigyázok, ſenki ſem fogatott-el; de jól el kellett magunkat rejtenünk. Én húſz Káthekétával, ſzolgákkal és nevendékekkel, három hónapra, egy nagy puſztába ſzaladtam. Ott majd mindenik éjtſzakán tigris ordítást hallottunk: ſokſzor elefántok jártak elöttünk; de az Iſteni kegyelemnek és a' mi Sz. Angyalinknak köſzönnyük, hogy ſemmit ſem ártottak. *Le Roy*, *Eyot*, *Tetsier*, *Langlois* Urak hasonló képpen el-ſzaladtak. Mi minnyájan ezen puſztában le-betegedtünk; de egy ſem halt-meg közülünk. — Mind a' két lábom nyavalyás most-is, melly bajtól a' Tunkini orvosok eddiglen ſem ſzabadíthattak-meg. Ez az oka, hogy ſzokásom ellen utazáſimat gyalog nem tehetem; mindazáltal mondhatok Misét, és prédikálhatok. Mintegy 8 napok elött nagy bóldog Aſzſzony napján a' Királyi Városnak elsö Gubernátora' Citadellájában a' Sz. Misét tellyes pompával

el-énekeltem; oda hívattatván egy Keresztyén Mandarintól, kinek a' testvére meghalálozott; 's ott harmad napig tettem áldozatot. A' Misére tíz ezer Keresztyénnél többen gyülekeztek egybe; és húsz ezer pogányoknál többen szemlélték az ünneplö tiszteletet. A' Gubernátor noha pogány, és babonaságig pogánykodó; ki-hirdette a' nép között, hogy fejével adózik, a' ki az Isteni szolgálat alatt lármázni, vagy valamelly Keresztyén leánnyal illetlenül bánni merészel, ha az Mandarin-is. Engem különös kegyességgel fogadott, maga mellé ültetett-le; azomban igen távol kellett állani a' Mandarinoknak. Meg-engedte, hogy az ö Tartománnyában járhassak, 's ötet valahányszor akarom, meglátagassam. Mondá, hogy igen nagyra betsülli a' mi Vallásunkat: mert a' Hiveibe felebaráti szeretetet ólt: vettem észre, úgymond: hogy a' Keresztyén a' Keresztyént akármi Országból való, mindenütt szeretettel fogadgya, és gyámolíttya: meg-vallá, hogy az ö Religiójának illy szeretet' bé-óltására nintsen ereje, 's hogy jobb a' Keresztyén vallás a' pogányénál. — LE PAVEK. *Tunkini Missionárius* 5. Julii. 1795. Az üldözésről: a' Papok és Katekéták szenvedéséről: meg-szünéséről: a' Chinai Ország' határi felé való útazásáról egy pár Kátekistával. Ottan a' *Hung* Tartományban mihent, úgymond: a' faluba be-léptem, húsz Familiát találtam, mel-

lyek mind Kereſztyének vóltak; kettőt ki-vévén. Noha nagy ideje, hogy Pap nálak nem vólt, meg-tartottak még-is minden Kereſztyén törvényt és ſzokást, és minden reggel és eſtve öſzſze gyülekeztek a' Templomjokban. Tíz napig maradtam nálok, oktattam öket, és a' Szentségeket nékik fel-adtam. A' kiſſebbik uti társom a' kisdedeket tanítgatta a' Kereſztyén tudományra: a' nagyobbik az imádságokra és olvasásaikra vigyázott: mind a' kettőt oſztán ama két pogány familiákhoz küldöttem, hogy beſzéllyék öket a' Kereſztyén vallásnak fel-vállalására. Két napi beſzélgetés után az egyik tellyességgel meg-tért. — Azoktól el-bútsúzván, egy egéſz nap fáradoztunk a' tövéſekkel egéſzſzen be-nött úton, 's azután érkeztünk más Kereſztyénekhez, kik haláſzok lévén, a' parton laktak. Tizen öt eſztendőtől fogva Papot nem láttak, és igen tudatlanok vóltak; de meg-tartották a' Kereſztyén hívatalt és ſzokást: meg-kereſztelték az ő kisdedjeiket, a' pogány férfiakat és aſzſzonyokat öſztönözték, a' mint tudták a' kereſztyénségre, és Papot vártak a' kereſztelésekre. Ott ſok vólt a' dolgunk az oktatásban és a' Szentségek' fel-vételére való kéſzíttésben. Továbbá útaztunk, és egy napig tartott járásunk után, az újjolag meg-térteknek három házaikra találtunk. Alig hallák, hogy jövünk, és hogy én Pap vagyok, mind térdre estek, és úgy

ſirtak, hogy egy ſzót ſem mondhattak-ki. El-kezdettük az oktatásokat, hogy a' Sz. Sakramentomokkal öket táplállyuk. melly dolog ſok fáradságunkba került. Innét el-utaztam, a' Kereſztyénektöl adatott hajótskára ültem az Orſzágnak leg-végsöb' réſzében. Három éjſzakákon a' puſzta ég alatt háltunk: elöttünk tsak a' magas hegyeket láttuk, 's hallánk egyetemben ſzüntelen a' Tigrisek' és Elefántok' ordíttását. Negyed napra egy helységetskéhez érkez. tem: ott egynehány Kereſztyént találtam, de azok olly tudatlanok vóltak, hogy tulajdon kisdedjeiket ſem tudták meg-kereſzlelni. Szint' akkor oda elé-jött egy jól megtaníttatott Kereſztyén ember, hogy fát vegyen. Erre bíztam, hogy a' hit' ágazatira 's egyéb ſzükségesekre taníttsa-meg ezt a' népet: véghez-is vitte a' reá bízott ſzent dolgot olly helyesen, hogy alkalmatosok vóltak már viſzſza-jövetelemkor arra, hogy a' Sz. Sakramentomok' fel-vételére el-kéſzítteſſenek. Mintegy másfél napi járásom után *Tunkin* Orſzágának utólsó falujába léptem, melly a' *Chinai* Birodalomnak éppen a' ſzélét éri. Itt találtam a' Kátekiſtámat, ki a' ſok tanítás után már ſzóllani alig tudott. Ezen Kereſztyén helység 25 eſztendeje, hogy Papot nem látott. Alig tudták könyv nélkül a' Miatyánkat és Üdvözletet, 's ritkán-is imádkozták. Legnagyobb jeleit a' kereſztyénségnek egy férfiúban láttuk, kinek a' felesége és gyer-

mekei még pogányok vóltak. Duplázott igyekezettel láttunk a' dolgunkhoz. Házról házra jártunk predikállani, 's vígaſztalásunkra nyóltz familia tért-meg egynehány nap múlva. Egy harmadréſzét a' falunak meg-kereſzteltük, két harmada még pogány vólt. Egy vén férfi boſzorkány találkozott köztök, ki már 40 eſztendöktöl fogva üzte az ö gyalázatos mesterségét. A' helységnek Mandarinnya gazdag egy ember, ki a' népnél nagy tekéntetben vólt, meg-tiltotta a' mi Sz. Tzeremoniáinkon jelen való lételét a' népnek, mondván: hogy ha a' Paptól hintetett tsak egy tsep víz ér-is benneteket, lehetetlen, hogy Kereſztyénekké ne vállyatok. A' mi ſzentelt vizünket a' babonáskori vízhez hasonlíttá, mellyel az esküttetéskor (talám az ördög üzéskor) éltek. Nem gondolván a' Mandarin tilalmával, ſeregeſſen jöttek a' pogányok az Iſteni ſzolgálatkori munkánk' látására. De mikor látták, hogy a' Pap a' ſzentelt vizet hinteni akarja, ſokan viſzſza léptek; egyebek bátran helyt állottak, mondván: ha mi a' pokolba megyünk, onnét valóban a' Mandarin ki nem ſzabadítt minket, sőt onnét maga ſem jön-ki. A' Kereſztyén Pap bennünket arra tanít, a' mi igaz, és az éſzſzel egyez. Ki-tilthatel minnket a' hittöl, és taníttása követésétöl? Itt ſokáig tartózkodván, hogy a' kiket meg-kereſzteltünk, a' hitben erösíttsük, és oktassuk, az útra el-kéſzültünk.

Már az előtt három nappal firni és zokogni kezdettek; én a' könyhúllatástól magamat se tartóztathattam-meg. De el kellett őket hagynom. Vísza jövet meg-látagattuk azon helységeket, a' mellyekben előb' jártunk, és mindenütt szint azon féle fájdalom vólt el-válásunkkor. — — Úr színe változása után a' déli Tartományba útaztam: ott *Eyot*, és La-*Bissachere* Urakkal ismét egybe-jöttem. Azonnal exercitiumot adtunk a' Tartomány Papjainak, a' Katekétáknak, a' Kalastromiaknak, és a' nagy számmal egybe gyült Keresztyéneknek; végtére magunk is be-vettük magunkat a' magányosságba. — — *Langlois* Úr *Missionár*. Tunkinb. 5. Aug. 1796-ben — Nállunk Istennek hálá nagy a' Misionáriusok száma; de a' sok dologra még sem elegendők, 's még annyian ha vólnának-is, teli vólna a' kezek dologgal. Noha pedig a' mi embereinknek gyarló az egésségek, még-is a' Frantzia Misionáriusok közül senki sintsen, a' ki éppen nem tehetne dolgot. Azután az üldözésről, annak meg-szünéséről. Kotzintzina Országból ANDRAN Apostoli Misionárius 30. Maji 1795-ben írt Levele így szóll egy *Mandarinnak* a' meg-térésre tzélozó szándékáról: Egy hónap' folyása alatt, míg beteg vólt ezen *Mandarin*, minden módon azon vólt, hogy együtt leheſſen velem, 's azt bizonyította, hogy ő örömmel halmeg, ha engem' még egyszer láthat. Az

emberei ſok kérésére meg-hajolván, noha látták mi veſzedelem érheti a' beteget az uton, meg-igérték, hogy hozzám el-viſzik. Ez az út holott 16 napot kivánt, fáradságos vólt az egésséges embernek-is. El ſem türhette azt a' beteg; hanem az útnak egy harmadát meg-halladván, meg-hólt. Fel nem vette ugyan a' Kereſztséget; de a' nagy kivánsága mindent helyre hozhatott; és a' jutalmat el-vette, gondolom, mind azon jókért, mellyeket meg-téréſe után a' Religióval tett mind ſzóval mind tselekedettel. 60 eſztendös vólt, tekéntetes, el-tekéllett dolgos, 's mindenben nemes együgyüséget mutatott. Noha a' leg-tündöklöbb tiſztségeket viselte, ſzegénységben halt-meg az ő egyenessége után: a' nagy Tudósok közt elsö vólt mind tiſztire, mind talentomira nézve: a' Király minden bizodalmát benne helyheztette, és tanáttsa nélkül ſemmit ſem tett. — Tsudálták meg-térését, 's jobbára így ſzóllottak: Ha ez a' meg-világosodott ember egy Európai Püspök bizonyíttáſinak ellene nem álhatott, és az öreg Filosofusnak (Confuciusnak) oktatáſit el-hagyta, mire válik a' Király és a' Királyi Hertzegek? (Mert *Andránra* bízta a' Király a' fia nevelését.) Emlegeti ezek után a' *Cambojai* Miſsiót, 's így ír: A' *Cambojai* Miſsio ezen háború idejében tsak nem tellyességgel oda van. A' Kereſztyéneknek nagyobb és tekéntetesb réſze *Siámba* által-tétetett. Azokból

Cámbójában vagyon még mint egy 200 = két ſzáz, közikbe ſzámlálván a' 8 Szerzetest; 's azokhoz lehet még ſzámlálni a' 80. *Cambájaiakat*, kik 1793-ban *Cocincinába* állottak a' Káthólikus vallásra. A' mi alsó Cocintzinai Collegiumunk 40 Alumnusokból áll, kik közül ketten a' minap Papságra ſzenteltettek --- 1793. 's 1794-ben, 900 Cocincinai embernél többen kereſzteltettek-meg a' Déſi Réſzben; oda nem ſzámlálván azon meg-kereſzteltetteket, kik az Úr' ſzöllejében azon Orſzágnak éjſzaki réſzén munkálkodó Frantzia Miſsionáriusoktól kereſzteltettek-meg. — LABOUSSE Alsó *Cocincinai* Miſsionárius 13. Maji 1795-ben illy Levelet adott-ki: — 1792-dik és 1793-dik eſztendőben meggyőzettetvén a' valóságos Királytól a' két fő Rebellis atyafiak, meg-hóltak. Az öregebbik meg-foſztatván mindenétől, és lebetegedvén, meg-esküdt az ő *Pagod* bálványinak, hogy ha meg-gyógyúl, egéſzſzen ki-fogja irtani a' Kereſztyén nevet. De az Isten egynehány nap múlva ki-végzette a' világból ezt a' Kereſztyén vallásnak üldözőjét. A' *Cocincinai* valóságos Királynak ſzép elő menetele nekünk-is; a' pogányok', és el-tévelyedtek' meg-térittésére útat, módot engedett... Egy Tartományban, mellyben 9 hónapokig tartózkodtam, 80 pogánynál több állott a' mi vallásunkra. — A' kisdedek és fiatalok nevelésére fő gondomat fordítottam, 's a'

jó erköltsökben való elö-meneteleket nagy vígaſztaláſſal tapaſztaltam; azokban-is, kiket az utólsó háborúk meg-rontottak. Szép magok viselések ſok pogányt térített a' Kereſztyén hitre. Sokſzor meg-esett, hogy a' meg-általkodott bünösök, kik a' Miſzſzionárius' jó intését le-rázzák magokról, gyermekeiknek jó példájok által meg hagyták magokat gyözettetni. Elegendö tsak egy jól véghez vitt elsö Áldozás-is ſokaknak nagy jobbúlására. — Sok ifjatskákban tapaſztaltam, hogy olly gyarló vólt az emlékezetek, hogy noha éjjel nappal ſziveſſen tanúlták a' Kátekismust, ſemmi ſe maradt a' fejekben; mihent pedig leg-elöſzör meg-áldoztak, tsudálatos ſzapora könnyüséggel meg-fogtak minden nehezebb rendü oktatást-is, a' mi félit tsak reájok mérhetett elöſzör az ember. -- El-beſzéll továbbá némely különös kegyelmeket, mellyek a' Sz. Kereſzt által, a' boldogságos Szüz pártfogásával, az exorcismuſſal, a' Hit, Reménység, Szeretet indulatival adattak az embereknek. — *Liot*-nak, alsó *Cocincinai* Miſsionáriusnak 1795-ben 20. Januárban adatott Levele. El-beſzélli mint menekedtek-meg a' Hivek a' Confucius Templomának helyre állíttásától. A' Kereſztyén Mandarinok, udvari Kereſztyén Miniſterek, és Tudósok álhatatossága arra bírta a' Királyt, hogy az elöbbenyi nagy ſürgetésétöl el-állott, és arra ſe pénzt ſe napſzámost nem

kénſzerítetnek adni: kik az elõtt kéſzſzek vóltak a' Köz jó ſzámára ſzabad ajándék bé-mutatására, hogy azzal fel válthassák magokat az említett építtés' terhétõl. Az álhatatosság foganatos vólt. — *Raux* a' PEKINI Frantzia Miſsionáriusok' Elõl-Járója, *Caradrához* Sutchoani Apoſtoli Vikáriushoz 1794-ben *Letondal* pedig a' külsõ Miſsiók' procuratora 1795-ben 3. Novemb. és 1796-ban 3. Januáriusban illy tudósíttást adtak-ki Levelek által a' *Coréai* Miſsióról. — Az a' Kereſztyénség, melly mostánában *Cortát* lakja, az õ eredetét bizonyos Követnek Fiától vötte. Azt a' Követet *Corén* Orſzágnak Fejedelme küldötte á' Chinai Tsáſzárhoz. Ezen Követnek fiatskája midõn *Pekinben* tartózkodott az attyával, baráttságba esett az ott tartózkodó Frantzia Miſsionáriusokkal. Ezektõl a' Kereſztyén Hit' ágazatira meg-taníttatott, és meg-kereſzteltetett. Mikor Pekinbõl a' hazájába utazott, Religióhoz tartozandó egynehány könyveket el-vitt magával; 's *Coreába* érkezvén, meg-ismértette ſok Hazaſival ezt a' vallást annyira, hogy hozzá-is állottak. De az Úr Jésusnak ezen új nyája ellen mingyárt nagy fergeteg ütötte-ki magát. 1793-dikban egy különös rendû követ a' Pekini Püspökhöz illy újságokkal érkezett *Cornáról*. Az üldözésnek vége ſzakadt két tudós Kereſztyénnek mártiromságával. Ezek le-vágattattak azért, mert az õ Elejiknek képeiket

nem akarták babona rendû tiſztelettel illetni, és tellyes álhatatossággal ragaſzkodtak a' Kereſztyén valláshoz. Más egy közûlünk örökös ſzámkivetésre itéltetett, de elöb' meg halt, hogy ſem véghez-vitetett a' ſententia, ſzint' azon okért még 60 Kereſztyének maradtak a' tömlötzben. De a' vezérlö Uraságok minekutánna vallásunkhoz tartozandó némelly könyben azt olvasták vólna: hogy a' Mártirok vére a' Kereſztyénségnek magva; a' Kereſztyén rabokat el-ereſztették, és a' helységbéli Mandarinoknak meg-parantsolták, hogy hitegetéssel, vagy erôſzakkal ſenkit ſe vegyenek a' kereſztyénségnek meg-tagadására. E' képpen a' mieink békeſségre jutottak. Az 1794-dik eſztendö vége táján egy Pap érkezett a' *Koreai* Orſzágba: az egy Levelet írt a' Pekini Püſpökhöz, ki a' fellyebb említett két ſzeméllynek mártiromságát ismét bizonyíttá; és jelenté aztis, hogy nevekedését reményli a' Kereſztyénségnek ezen a' Mártirok' vérével megáſztatott földön. — TUNKINBAN négy Deákot meg-fogtak, hogy a' Miſsionáriusokat árúllyák-el. Kettö a' négy közûl pénzel ki-váltotta magát; a' más kettö közûl egyik a' verés alatt meg-halt; a' máſik pedig a' verés után adá-ki a' lelkét. Eddig folytattattak a' Cocinchinai Levelek. — Az említett Auguſtai Journál rövideden illy ſummátskát ád-elö Sz. JÁNOS' titkos Jelenéséröl. num. 84. p. 733. — 1797. Chriſt-

monat zwölftes Häft. *Compendium operis in Apocalypsim.* Authore Presbytero Catholicæ Eccleſiæ, Canonico Cathedr. Eccl. *Laud.* cum licentia Superior. Auguſtæ Vindel. 1797. Az A. Sz. Egyháznak Történetit Sz. JANOS Jövendölése ſzerént *hét* üdöre oſztya elejétöl végig. A' hetedik Rendet, avagy az A. Sz. Egyháznak végsö idejét Urunk 1770-dik kezdetétöl fogva az utólsó napokig határozza; és holott ez a' végsö Rend, mintegy két ſzáz = 200 eſztendöket foglal magában, ennek az Autornak fejtegetése ſzerént, 1970-dikhez igen közel lévönek gondolhatná lenni az ember a' világ' végét. És így már ezen túl nem láthatnánk elöre jó idöket, hanem inkáb' örökké nagyobb nagyobb nyomorúságokat, mellyek az Autornál elevenen le vannak rajzolva. Tudni kell ezen könyv olvasójának, (*Journál* p. 734.) hogy ez az *Autor* a' titkos Jelenések meg-fejtéséhez már 36 eſztendök elött fogott (és így 1762-dik eſztendö táján.) Már *akkor* elöre által-látta azokat, a' mik most a' mi idönkben történnek, és jövendöben történni fognak: már akkor, az az 12. eſztendövel elöb', hogy ſem meg-lett, elöre meg-mondotta, hogy a' Jesuitákat a' Pápa a' Suppreſsio-Brévével ki-irtya; és elöre meg-jövendölte ennek a' ki-irtásnak nem tsak eſztendejét, hanem még hónapját és napját-is: meg-jövendölte a' Frantzia Revolutziót, és hogy az ezen ſzázadnak végén ki

fogja

M.T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

fogja ütni magát: ö ezt a' Revolutziót elvárta, hogy az ö könyvének, melly 1773-ban, és 1777-ben Frantziául ki-nyomtattatott; *tellyes* ki-adásával ſzolgállyon: ez az Autor, mikor XVI-dik *Lajos* Királlyá kenettetett, meg-mondotta, hogy *ez* leſz az utólsó Chriſtianiſsimus Király: más történendöket-is meg-mondott elöre, mellyek jövendöben be fognak tellyesedni, 's ezeket nem úgy mint Proféta mondotta, hanem úgy mint a' Profetálások visgálója. Ha tehát a' *Meauxi* Püspök BOSSUET Jakab Benignus, közönségesen mindenektöl meg-érdemli a' ditséretet: mert az *Apocalypsis* meg-fejtésében olly ſok helyek, ſzemélyek', idök' ki-határozására talált, a' jelen való Autor-is ſzint' azt a' ditséretet érdemli, annál-is inkáb'; mert mintegy kézen fogva vezeti az olvasót annak megismeretére, a' mi végbe megyen, 's ezután végbe menend. Azon kévül ezen *Commentárius* ſenkinek ſem árt, és ſokaknak haſználhat. Védelmezi a' Pápa', Püspökök, Hatalmasságok', Királlyok' jussát: a' Religio' ágazatit meg-fejti, és védelmezi: ki-nyilatkoztattya 's meg-tzáfollya az eretnekek', és gonoſzok hazugságit, tsalafútaságit. Az *Augusztai Journál* 1798-ban töb' jóra való tudósíttásai között védelmezi *Maldonátusnak* Iráſit-is egy rágalmazója ellen, ki reá Iſten ellen írt egy káromkodást fogott. Forgaſſa-fel, úgymond a' Journál irója, akárki ezen felséges tu-

dományú Jesuitának igazán ki-nyomtatott Iráſit, és egy ſzót ſem talál a' reá fogott roſz mondásból. Az igaz és a' jó ki-adatása avagy nyomtatása *Maldonátus* Irásinak, mellyekkel a' Sz. Irást fejtette, tsak a' *Mussiponti*, = *Pont a Mousson* első és másodſzori nyomtatás. Meg-vagyon régen bizonyítva: hogy a' más helységbéli nyomtatványok meg vannak tsáválva 's foltozásokkal keverve; a' mint Halgatóinak Irásaikból botsáttattak közre. Eltében nem nyomtattak-ki. Holta után, holott tulajdon keze Iráſit *Mussipontban* hagyta, azon városi Univerſitás fel-állításának nagy gyámolya lévén; ſaját iráſiból kinyomtattak. Magaſztallyák ézen nagy embert, ki 48 eſztendös korában halt-meg, és az előbbi Iskolai Theologusok fölé emelik, még *Thuanus*, *Grótzius*, *Simon Richard*, *Buddeus-is*. (Mennyire betsültem, a' mi tsekélységemet illeti, az Evangeliſták Fejtéseit, ki-teſſzik mind Nagyſzombatban ki-adatott ezen könyvemből: *Concionum* pro Dominicis annus unus, mind az A.Sz. Egyház' Történetiből.) Világi korában Salmantikában taníttá halgatóit a' Görög nyelvre, a' Filosófiára, és Theologiára: azután Rómában a' JESUS Társasága Szerzetébe állott; 's még Novitzius korában Frantzia Orſzágba küldetett a' Filosofia és Theologia taníttásra. Soha ſe hallatott valamelly Taníttó' tanítványinak ſokaságáról az, a' mi Máldo-

nátuséról. Halgatóji, kik közt ſok Hugonóta Predikátor-is vólt, három órával elöb' már meg jelentek, hogy ſem a' tanító ſzékre fel-ült. Minden ſzálák ſzükek vóltak; 's végtére Máldonátusnak a' puſzta ég alatt kellett taníttáſit folytatni. Tanított Muſiponton, Párisban, másutt. XIII. *Gergely* RP. Romába idézte: hogy ott a' 70. Tolmátsok Görög Bibliájának új ki-adásán fáradozzon; melly dolgot végezvén, a' ki-nyomtatása elött, melly 5-dik *Sikſztus* idejében esett, ki-múlt a' világból. Zsidóúl olly jól tudott mint Görögül, deáksága a' Sz. Atyákban és régi Irókban való jártassága felséges rendü. — Az 1797-dik eſztendöbéli 2-dik kötetben *Giorgi* Ágoſton Antalnak Olaſz-Auguſtiniánúsnak, ki 86. eſztendös öregségiben 1797-ben halt-meg, Iſtenes életéről, ſok helybéli Taníttáſiról, viselt tiſztségeiről vagyon a' Journál' tudósíttása. P. *Giorginak* ki-adott Könyvei ezek a' többi-között. *Alphabetum Tibetanum* Miſsionum Apoſtolicarum commodo editum: *Epiſtola* Andreæ Chriſtiano Hwdio de variis verſionibus *Arabicis* S. Scripturæ, præſertim de *Arabico-Samaritana:* de Inſcriptionibus *Palmyrenis*, quæ in Muſæo Copitolino aſservantur, interprætandis; cum Epiſtola ad eruditiſsimum virum Nicolaum Canonicum *Fogginium:* Fragmentum *Copticum* de Actis *S. Colluthi* latine editum ex membranis ſeculi V. an. 1791. denuo inventum,

et impreſſum 1792. cum reſiduis Actorum S. Martyris *Panesniv.* — Monitum ad Sacerdotes & Clerum S. Sorianæ Eccleſiæ: hoc invenitur ante breviarium feriale Syriacum *S. Ephrem* & *Jacob.* — Fragmentum Evangelii S. Joannis *Græco-Coptico-Thebaicum* Seculi IV. cum aliis quibusdam reliquiis Liturgicis Thebaidenſium Eccleſiæ ante Dioscorum, latine versum et notis illuſtratum. — Epiſtola, in qua quædam operis *Adleriani* de verſionibus *Syriacis* N: T. — Philoxeniana, et Hieroſolymitana examinantur. &c. — Szint azon *Journálnak* Májusi réſzében a' JESUS neve erejéről, ha tellyes hittel említtetik, egy ſzép Beſzéd foglaltatik. *Gasner* Plébánusról való elő hozakodás alkalmatosságával, ki már Istenben bóldogúlt, emlékeztet ezen *Beszéd* arra is: hogy a' *sánta* a' JESUS neve erejével Kriſztus menybe menetele után meg-gyógyúlt. ACT. 3. v. 4. *Intuens autem in eum Petrus cum Joanne, dixit: Respice in nos.* v. 5. *At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis.* v. 6. *Petrus autem dixit: Argentum et aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu Christi Nazareni surge, et ambula.* 7. *Et apprehensa manu ejus dextra, allevavit eum, et protinus consolidatæ sunt bases ejus, et plantæ.* 8. *Et exiliens stetit et ambulabat.* — v. 16. (Petrus ad populum) *Et in fide nominis ejus* (Jesu Chriſti, Auctoris vitæ) *hunc quem*

vidistis, et nostis, confirmavit nomen ejus: et fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. Ezt a' gyógyúlást az említett Beſzéd rövideden említi; de azután hoſzſzasan fontos okokat, és bizonyságokat ſzámlál-elö a' fel-tett tárgyra. a p. 280. ad p. 296. Nachricht einer Unterredung über die Kraft des allerheiligſten Namen JESUS.

D.

DIOPHANTUS. Ditsértetik mind ama' világ ſzerte nevezetes *Hell* tsillagvisgálótól, mind Mihály Trinitáriustól. *Hell* Elementa Arithmeticæ Præfat. in Algebr. „Diophantus Mathematicus Seculo poſt Chriſtum natum 2.do, ſcripſit 13. de Algebra Libros, 6 ſuper ſunt a *Xylandro* latinitate donati, editique 1575. tum 1621. cum *Bachetii* Commentariis. *Mich. Trinit.* p. 198. *Diophantes* patria Alexandrinus, inſignis Mathematicus, et, uti quibusdam viſum eſt, Algebræ inventor, ſcripſiſſe dicitur 13. de Mathematica Libros, qui adhuc integri in Bibliotheca Vaticana aſſervantur, ut quidam produnt. Extant ſex tantum ejus Libri a Xylandro in Latinum conversi, et probatiſsimis Commentariis illuſtrati. *Joannes Patriacha* Jerosolymita-

nus in Vita Joannis *Damasceni* Diophantem Pythagoræ comparat, illumque eximie laudat: floruiſſe creditur ſub Imperatore Antonio circa an. Ch. 155. — Diophantem paſsim commendant quot quot de Algebra ſcripserunt, ut Regiomontanus, Baldus &c.

DIOGENESEK. Sokan vóltak. A' Tzinkosról lásd MKh. 58. K. 2. Szak. 205. L. Diogenes az Apolloniates nevü Urunk elött mintegy 500 eſztendövel: azt CLEM. ALEX. *Pædagogi* c. 3. említti; ſzint ezt-é vagy a' Smirnai Diogenest emlegeti *Stromat.* L. 1. Az Antiochus Király idejût említti *Cicero* 's egyebek; az, hol Babilóniai, hol Seleuciai *Diogenesnek* mondatik. A' Sicioni *Diogenes* a' Peloponesusi háború felöl írt: más a' *Poëta*, más a' *Képíró*, más a' *Társusi* Diogenes.

DIOGENIANUS Urunk 120-ban Grammatica meſterségrôl irt. Dictionariumot-is irt betü rend ſzerént, mellynek haſznát vette *Hesychius.* SCHOTT Andr. S. J. elsö vólt *Diogenianus'* ezen Könyveinek ki-ereſztésében: *Paræmiæ*, et ADAGIA Diogeniani.

DION Pruſiai. Trajanus ezt a' kotsijában hordozta: oroſzlány börböl vólt a' palástya; de talán tsak úgy, mint most némellyeknél a' róka, medve, farkas bunda. Chryſoſtomus neve kerekedett. Vítattattya Homérus ellen, hogy *Iliumot* a' Gö-

rögök meg nem vették: az Orſzágról, Plátóról, Homerusról ſokat írt.

DION CASSIUS. Sevérus Tsáſzárkori. Hiſtóriai 80 Könyveiből mintegy huſzon három maradt-meg a' közepsők közül. Az iſjabbik *Xiphilinus* ſummába ſzoríttá: feddi ez-is mások-is a' hamiskodáſit. A' Markománnokról vett győzödelmét Márk Aureliusnak; Egyiptusi *Arnuf* babonásnak tulajdoníttya; noha azt a' Kereſztyén katonáinak imádsága nyerte-ki az Iſtentől 170 ben, a' mint Márk tsáſzár maga-is bizonyíttá. Lásd ASz. Egyh. Történetit a' Menyköves ſeregről; és azon kévül *Lásd* a' MKház 6-dik Szakaſzſzát, titulo MAROBUD p. 97. *Michaël Trin.* in *Dione.* p. 170. Hiſtoriam *Dionis* exacte perpenderunt *Possevinus*, et *Tillemontius*--*Baronius* cum Dionem paſsim ſequitur, non ſemel labitur.

E.

ECKARTSHAUSEN. Pfaltzbayeri Tanátsos. Gonoſznak kell lenni ezen titulusú Könyvének. Gott iſt die reineſte Liebe: mert keményen meg-tiltatott. Nicht allein in den Buchhandlungen zu verkaufen verboten, ſondern es ſollen auch noch die vorfindigen Exemplarien abgenommen verden.

ERIKUS. Svetziának Sz. Királlya, Mártir; kiről a' Szentek lajstroma így emlékezik. 18. Maii Upsali in Svecia S. Erici Regis et Martyris. Urunk' ezer száz ötvenedik esztendeje táján a' *Finniai* népet kereszty énségre vezeté: kellettek arra néki Predikálló, Keresztelő, Szentség ki-szolgáló Lelki Atyák; de a' zenebonások ellen kellett fegyver-is. RR. PRAY Dissert. 3. in annal. §. V. p. 52. ex Schef. Tertiam Finnorum migrationem (nisi hæc potius secessio dicenda videatur) *Schefferus* ad Erici Sveciæ Regis cognomento sancti ætatem affigit; qui circiter annum Christi MCL traductis in Filandiam armis, maximam ejus regionis portionem Svecico imperio subjiciens, gentem ad sacra Christiana transire belli metu coegit. Plerique victoris arbitrium sequuti sunt; pars externam dominationem cum nova religionne perosi, ab reliquis postea secessere; & extimam Filandiæ versus Septentrionem oram occuparunt. A' Dániai ERIKRŐL Lásd Mk. 5. 157. L.

ESZTERHÁZY Károly. Gróf. Egri Püspök; kit az' Anyasz. Egyház Történetinek 31-dik Könyvében említettem, hoszszas betegsége után fel-vévén a' Szentségeget 1799 dik Mártziusának 15-dik napján Istenben bóldogúlt. Summás ditsérete, mellyet hóltig meg-érdemlett, meg vagyon az említett könyvben. Junius 18-dikán tartatott Egerben utólsó pompás gyászolása.

Az ifjuság nevelésére böven hagyott. Felséges érdemit lásd *Kováts* Florián Profeſſ. Deák, és *Nováki* Pleb. Magyar oratziójiban.

F.

FERDINAND I. Ts. K. 1564-ben, 25. Juniusban vált-meg e' mulandó élettől. Meg-vagyon az ASz. Egyh. Történetinek 26-dikában az élete le-irása; de ahoz Pallavicinusból ezen ſzép ditséretét lehet vala helyheztetni. *Hist. C. Trid.* L. 24. p. 349. „Ingens fuit illi humanitas ad privatorum benevolentiam ſibi comparandam: ingens moderatio ad retinendam cum potentioribus concordiam: ingens ſtudium ad exempla principatus munera: ingens religio ad ſuum animum, ſuasque regiones illæſa ſervanda a communi Germaniæ morbo. — Illi ſe obnoxiam ſingulariter fateri debet Apoſtolica ſedes: — illi potiſsimum acceptam referre poteſt immensam utilitatem, quam attulit Eccleſiæ Synodus Tridentina.

FRITZERBERT Tamás: Stáfordi Anglus. J. T. Szerzeteſſe: a' 17-dik Századnak elején ſok jó könyvekkel ſegítette a' köz jót. *Mich. Trin.* Lit. *Th.* p. 418. Scripſit latine contra Machiavellum. Romæ 1610. Defenſionem causæ Catholicæ, Au

domari. 1602. De Politia et Religione, Tomi duo Duaci. 1606. De Juramento fidelitatis contra Lancellotum Andream Pseudo Episcopum Elienſem. Audomari 1613. De eodem Juramento contra disputationem Theologicam Roberti Widringthoni, ibid. 1614. Defenſionem Apologiæ Cardin. Bellarmini contra Collinum Prædicantem Calvinianum, ibid. 1621. Supplementum Diſcuſsionis P. Roberti Perſonii et additamentum ad ſupplementum. Audomari 1613 *Raynandus* Fritzebertium, *Firhebortium* cognominat; laudatque ejus librum: De infelicitate Principis Machiavelliani.

FRATZIÁK. A' Ráſtádi békéltetés' folyása alatt a' Frantziák ſok egéſz Német, Olaſz, Sweitzer Tartományokat foglaltak-el, dulva, prédálva, ölve, ezernyi ezer Egyházi és világi Fő, közép, és alrendű embereket az emberségnek juſſa ellen le-nyomorítván, 's az alatt egyetemben azt tettetvén: hogy ők ki-vánnyák a' békéllést. Az el-foglalt *Maintzi* Elektorságnak 's másoknak tartományiban illy parantsolatokat vetettek pénz rablásért a' nép' nyakába: 1. Minden ember, a' ki valamelly meſterséget űz; pénzen váltson magának arra ſzabadságot adó *pátens* levelet; 20. 15. vagy 3 liveren az első Kereskedőtől fogva az utólsó napſzámosig, és mosónéig. 2. Adja-be minden ember fundusſainak betsét; 's attól fizeſſen egy vagy két procentót. 3. A' ſzállást bérlelő

fizeſſen ſzáztól ötöt: fizeſſen a' házi gazda-is annyit a' mennyit érne, ha a' hol a' magáéban lakik, mástól az ki vólna bérlelve. 4. Minden kalmár, meſterember, napſzámos — fizeſſen a' maga meſterségétől, 3. 60. vagy más más ſzámú livert: a' 60 Livert fizető tegyen-le azon kévül húſz Livert a' bóltyától. 5. A' mobiliák, avagy az ingó jóſzágok írattaſſanak lajſtromba. 6. Az örökös, a' ki nem neceſſarius ſucceſſor, fizeſſen ſzáztól ötöt. 7. 8. 9. A' per kezdéskor adassék öt procento. Minden irás billyeges = ſtempeles papiroſon végezteſſék. — A' melly Német Tartományokat el-leptek a' Frantziák a' Rajna *Jobb* mellyékén September haváig, azokra újra nagy adókat vetettek; 's magokat mindég tovább terjeſzték-ki; 's mégis *Ronnier*, *Debri*, *Roberjot*, Ráſtádi Fr. Deputátusok már 23-dik Auguſtusban így ſzíneskedtek: „A' Respublica valójában akarja a' békességet: magát mérzsékleni tudja: békességet ſiettető minden eſzközöket kéſz elő venni. A' Német Deputatzio felellyen már; tsak azok hallogattyák a' békességet, kik a' magok jövendő ſorsoknak által-látására vakok. Erre felelvén a' Ném. Deputatzió, a' Fr. Követségnek a' melly kivánságaira reá állhatott, reá állott; a' mellyekre pedig eddig nem állhatott, ezután ſem állhat: mivel azok bátorságos és illendő Békeſségkötés' fel-tételei nem lehetnek: minekokáért reményli-is azoktól

való el-állását a' Fr. Kórmányſzéknek. — 7-ber elsö napján a' Frantziák erre így feleltek: utólsó válaſzt kivánunk a' 22-dik (tán 23-dik) Auguſtusi Irásunkban ki-tett kivánságinkra. — (othon Aug. 18-dikán a' Törvénytévö ifjabbik Tanáts ezeket hirdette: Minden Frantzia katona, és köteles a' Haza oltalmazására, 's a' t.) *Ehrenbreitsteinnak* le-rontását meg-engedte nékik a' Német Raſtádi Deputatzio; de abban álhatatosan meg-maradnak (ez vólt a' jelentéssek a' Fr-k) hogy *Khel*, *Cassel*, a' hozzá tartozókkal és Sz. *Petersau*, által engedödjenek a' Fr. Respublikának. Illy parantsoló kivánságaik alatt, nagyob' réſzént már az egéſz *Moguntziai* Fr. ármádiájokat a' Rhenus' job' partyára által-takarították, nevelték mindennap, 's meſzſzeb meſzebb ki-terjeſztették; mindenütt pedig új adózásokat kivántak: az ideji aratáson gyüjtött gabonát a' Fr. Generálisok a' Rhénus job' partyán, gondviseléſek alá vették (új ſynonymája a' Requiſitiónak avagy a' dúló ragadásnak) hogy onnan a' Frantzia ſeregek' ſzámára Magazinumokat tölthéſſenek. *Siegnél Hagvin* Generális, *Niddánál Championet* Gen. a' táborok' vezérjei: már Luxemburgtól 60. igen nagy ágyúk, véghetetlen ſok puska por, 2000 = két ezer ſátor ſzállítódott Moguntzia felé. *Septemb.* 12-dikén így fejezte-ki magát a' Német Deputátio: Hogy ha tsakugyan St. *Peterau* ſzigetének által-

adásától függ a' Békességnek siettetése, kész azt-is által-engedni; de olly reménységgel, hogy a' Fr. Directorium-is tellyesíti a' Német Birodalomnak már sokszor nyilatzkoztatott kívánságait, nevezetessen; hogy *viszsza-vonván* seregeit a' Rajna *jobb* mellyékéről, könnyebbülést szerez ezen el-alélt vidékeknek, mellyeknek a' *fegyvernyugvás*, és *békesség alku alatt*, szinte a' kétségbe esésig neki keserített ügye mellett fel-emeli szavát az emberség, és a' Nemzetek Törvénye. Erre a' viszszatakarodás' idejére nézve azt igérték a' Fr. Követek, hogy az, nyomban fogja követni a' végre hajtott békesség kötését. — 30-dik Septemberben a' Fr. Követek az ő felelet adásokban el-állottak a' *Khéli*, és Kásszéli földnek kivánásától. A' *Rástádi* Gyülés alatt be-törtek a' Frantziák Irlandiába (Lásd Irland. Angl.) hogy az Egyiptusi *Bonapartéjokat* itt ne említtsem. Akárhová be-ütnek, azonnal új és tőlek függő Respublikát állíttanak-fel. Példa Irlandia-is. *Humbert* Generális oda bé-szállván, a' jövendőbéli Kórmány széknek tagjait 12-re határozta: Préses légyen, úgymond, *John Moore:* Lakvárosa *Castlebár:* 8 gyalog, és 4 lovas Regement állíttasson-fel egy lovas 6 száz emberből, egy gyalog: két annyiból, az az = 1200 ból állyon; ezen kévül minden 16 és 40 esztendősökközött lévő fegyver fogható lakosok küldődjenek a' Fr. táborba, hogy osztán a'

Fr. társaságban a' Királyi katonaság ellen indúllyon. Ezekre a' Királyi katonaság az ő hívségével azt felelvén: *Szomszéd! othon parantsolly;* meg-verte a' Frantziákat. Igen neki boſzonkodtak a' Fr. katonák, midőn látták, hogy ſe Fr. Orſzágból nem érkezik több' nép hozzájok, ſem az Irlandiai pártosoktól nem kapnak annyi ſegíttséget, a' mennyit reménylettek. Mi tsunyául viſelte magát a' Frantziaság a' Revolutzio elejétől fogva addig, míg *Bonaparte* Egyiptomba bé nem ütött, mind egyéb Hatalmasságokhoz, mind a' Sultánhoz; megvagyon ennek Manifeſtumában, tit. TÖRÖKÖK. Mkház XIII. Szak. Octobernek 11-dik napján-is fenyegették a' Frantzia *Rástádi* Deputátusok a' Német Deputátziót, olly ſzoroſſan öſztönözvén ezt kívánságának tellyesíttésére: hogy annak el mulatásából azt fogja ki-hozni Fr. Orſzág, hogy a' Német Birodalom hadat akar. Míg Rástádban *Kéhlnek* viſzſza engedése, vagy le-rontása eránt folyt az alkudozás, az alatt híre futott, hogy *Khelt* a' Frantziák újjonnan ſántzollyák, és erősítik mind ágyúkkal, mind vár örző katonákkal. Hogy *Ehrenbreitsteinba* ſzükséges eledelt leheſſen ereſzteni, a' Frantzia Rástádi Követség meg nem engedte a' Német Deputátziónak; ſőt October' 28-dikán így fenyegetődött ismét azon Gyülésben a' Frantzia Deputátusság: Lehetetlen dolog olly gondolatra nem jönni, hogy vala-

melly tzéllyának kell lenni (a' Német Deputatio késedelmeskedésének a' kívánt feleletben) 's nem lehet kételkedésbe nem esni a' Német Deputatio szándékának tisztasága felől. A' Fr. Respublika nem akar hadat, de nem-is fél attól. A' Frantzia Respublika békeséget akar kötni, de a' Német Deputatio csak mindég beszélleni akar arról. A' Frantzia Respublikát több kívánságoknak tellyesítésére birta a' maga nagy lelkűsége, mint a' mennyit lehetett tőle várni. Hogy többet tellyesíttsen már, az eránt nem lehet semmi reménység. Ez a' Fr. Követség' válaszsza 28-dik Octoberben adatott. Már akkorra, úgymint 19. Octoberben a' GRISONI Helvetusokhoz be-szállott a' Ts. K. Feldm. Lajdinant Grof *Bellegarde*. Tudniillik a' Helvétziai *Grizon Graubünden*, vagy Rhetzia nevű rész' vagy Respublika' Elöljáróji védelmet kértek a' Ts. K. Felségtől, mint ősi szövetséges társoktól a' *Frantziák* ellen: nyertek-is attól bíztatást: ezen bíztatás véget levéllel kérték *Bellegardét*, hogy jöjön, és segíttse őket: mert October' 19-dikén valósággal meg-támadtattak a' Frantziák által. Az alatt a' *Rástádi* már eszterdeig tartott békéllés idejekor *Ehrenbreitsteint* a' Frantziák igen szorongaták. Sürgeté a' Prusszus Követ-is a' Fr. Követeknél eleséggel való fel-segéllését; de ezek azt felelték: hogy ezen katonai tárgyba magokat nem avathattyák: hanem eránta

még-is Párisba küldöttek kurirt. A' Német Raſtádi Deputátusok pedig illy panaſzt raktak elejbek a' fenyegetésekre: Hogy a' Német Deputátzio nem akarná ſzíveſſen a' békeſséget, már ezt ſenki ſe hiſzi, a' ki az alkudozás folyamattyára figyelmez; 's azon áldozatokra, mellyeket tett a' Német Deputátzio a' Békességnek meg-nyerhetéséért. Már nagyobb áldozatokat egy Státus ſem tehet a' melly ſzabad, mástól nem függő, maga Ura, és ez után-is az akar maradni. Hogy a' Fr. Követteknek még más két kívánságira reá állyon a' Német Deputatzio, meg nem engedi a' Német Birodalom java, és a' Német Birodalom méltósága. Egyetemben ellenkeznek ezen kívánságok az igasséggal 's a' Nemzetek Törvénnyével. Által kellene venni tudniillik az egyik kívánság ſzerént, a' Rajna *jobb* mellyékére a' Rajna *bal* mellyéki minden helységeknek a' had által okozott adósságaikat; és a' máſik kívánság ſzerént meg-kellene egyezni a' Német Deputatziónak abban, hogy a' Német Birodalomnak eddig való olly ſok Tagjai, kik a' Rajna bal mellyékén birtosok vóltak, úgy tartaſſanak és ſzenvedjenek, mintha valóságos Frantzia ki-költözöttek vólnának. Az elsö kívánságnak tellyesíttése által adófizetöjévé lenne a' Német Birodalom a' Fr. Respublikának; a' második' tellyesíttését ellenzi az emberség-is. — Haſznált ez a' ki-nyilatkoztatás: mert 11 dik

Novem-

November-ben meg-igérte a' Fr. Követség, hogy a' Rajna bal mellyéki helységeknek az alatt való károkat, a' mi ólta ottan a' Fr. katonaság fekſzik, nem kívánnya a' Fr. Respublika által vetetni a' Német Birodalom által. 2. A' Fr. ki-költözöttekre nézve hozott törvények nem terjednek-ki a' Német Nemzetre. *Rástádban* kivégeztetett az-is: hogy a' melly Német világi Urak tulajdon jóſzágaikat el-veſztették, károk az *Egyházi* Jövedelmekből pótoltassék-ki; 's ezen ki-pótolásért az Egyházi Jóſzágok vállyanak világiakká = ſekulárizáltaſſanak. Az Eliziumi Író ezen ragadomány ellen így panaſzolkodott a' többi között: „Mondod: olly ſok Nemes Német Familiák veſztették el az ő jóſzágaikat; mikép' lehetne rajtok ártatlanabbúl ſegítteni, mint ſem az Egyházi Jóſzágok által? Rendes állíttás! Ha engem' az én házamból valaki ki hajtott, azzal én nyerhetek-e just arra, hogy én-is a' ſzomſzédomat házából ki-hajtsam? - - Úgy de az Egyháziaknak nintsenek gyermekeik. — — Nintsenek; de a' Német Hazának vannak. 'S a' Haza tartozik, főképp illy haſznos tagjait, főkép' abból a' mi valóságos tulajdonok. 's a' t. Azomban erre a' nyomorúlt ki-fogásra még azt lehetne felelni: vannak az Egyházi jóſzágokban a' Német Hazának Lelki attyai. Az attyok ſzájától tehát a' fiak el ne üssék a' kenyeret: tartoznak-is azzal, hogy való-

ságos tulajdonos jussal bírt jószágaiktól meg ne fosszák őket. A' Frantziák a' Rajna jobb mellyékéről a' tulsóra általhordozóskodtak az 1799-diknek elején; ki-vévén azokat, kik *Soult* Generális alatt *Ehrenbreitsteint* fogva = blokirozva tarták. Addig a' Rajna hátráltatta őket, melly csak 27-dik Decemberben fagyott-be. Rettenetes, a' mit a' Némettség jobb' Rajnai-parti sok helységekben szenvedett a' Frantziáktól azoknak által takarodások előtt: mert mivelhogy a' Frantzia seregnek magazinnya nem vólt, a' falusiaknak kellett számokra keserves ügygyel bajjal, a' kenyeret, húst, zabot, szénát, szalmát, pénzt be szerezni. Jaj vólt az élete annak, a' ki nem adhatott. 7-dik Januárius után 1799-ben ismét nagy Frantzia sereg gyült az alsó Rajna' jobb partyára; és azoknak Kommiszszáriussaik a' dúlást folytattyák; noha a' Rástádi Fr. Követek az eránt megintették őket,' s a'Fr. Direktoriumhoz-is készíttettek rimánykodó ellenvetések. — A' *Rajna* bal mellyéki által-engedéssel sok ezer embert, és négy szegü sok száz mérföldre terjedő tartományt veszt-el Német Ország. p. o. A' *Vesztfáliai* Kerületben a' *Klevei* Hertzegségb. 18. Négy szegü mérföld, 45 ezer Lakos a' fő várossal együtt. A' *Prusziai* részü *Geldriában* 24. N. sz. mérföld 50 ezer Lakos. — A' Válaszító *Palatinátusi* Jüllichi Hertzegségben 65. N. sz. mérföld, 230 ezer Lakos. A' *Lüttichi* Püs-

pökségben 105. N. ſz. m. 210 ezer Lakos. A' *Stablo*, *Malmedi*, *Cornéli Münster Thorn* Apáturságokban igen ſok N. ſz. m. és Lakos. — Virneburg, Gronsfeld, Vinneburg, Ostein, Kerpen, Ligne, 's a' többi hasonlóképpen el-eſik Német Orſzágtól. A' *Koloniaiban* a' határán kévül 38 ezer Lakos ſzakad-el Német Orſzágtól. A' Német Birodalmi *Aachen*, Aquisgránum város 1. N. ſz. mérföldel, és 25 ezer Lakoſival. Egy ſzóval a' *Vesztfáliai* Kerület el-veſzt 250. négy ſzegü mérföldet, és hét ſzáz ezer Lakost = 700000. — A' *Rajnai* Válaſztó Kerületből el-eſik a' Válaſztó Fejedelemség. *Maintz* = Moguntzia a' Fő Városſal együtt 6 négy ſzegü mérföld. 45 ezer Lakos. A' *Trieri*, vagy *Treviri* Válaſztó Fejedelemség, ki-vévén egy kilentzed réſzt, ki-véſz egéſzſzen a' Német Birodalomból 119. négy ſzegü mérföldivel, 178 ezer Lakoſival edgyütt: a' Kolóniai Válaſztó Hertzegségnek fele 78 négy ſzegü mérföldel, és 160 ezer Lakoſival. A' Pfaltzi, vagy Palatinátusi leg-nagyobb és leg-ſzebb réſz. 36. négy ſzegü mérföldel, és 130 ézer emberrel. A' *Coblentzi* Német Ordo 6. Commendóságával. 's a' t. A' Válaſztó *Rajnai* Kerület tehát el-veſzt öſzſzeséggel 240. négy ſzegü mérföldet, 516 ezer embert. A' *Felső Rajnai* Kerületben a' Vormátzia, Spirai, Báſiléai Püspökségek, 's más Apáturságok, Hertzegségek, Grófságok 's a' t. el-veſztenek öſzſzeséggel 1491/6 négy ſzegü mér-

földet, 409 ezer Lakosokat. A' Sváb Kerületben, 's a' többiben, mellyek nem éppen a' Sváb Kerülethez tartozandók, p. o. Trier mellett a' Sz. Makszimini Apáturság, 's más Uraságok öszszeségesen 121/4 négy szegü mérföldet vesztének, és 30 ezer 500 embert. — A' mik tehát a' Rajnai bal parton el-estek 651. négy szegü mérföldel egyeznek. Az el-veszтett Lakosok száma 1 millio 655 ezer 500 ember. Az Eliziumi Iró egy képpel le-rajzolván a' Rajnai Papságnak rettentö kárvallását, egy nagy magasságú fát rajzolt: annak ágain a' hármas kereszt, Püspöki süveg, Papi fejek, Collárék, Tálárisok szemléltetnek: fel-hág a' Frantzia a' lajtorján, 's a' fejeket le-vagdallya az ágokkal együtt: mások a' fa alatt foztogattyák egész ingig a' szegény Papokat: egyebek az ágok végén tartózkodó fejeket magok után a' földön húzzák, hurtzollyák: mások a' dúló Frantziák felé ki-terjeszтvén kezeiket, kérik öket, hogy a' zsákmányból nekik-is jusson. A' képnek ez a' fejtö tituluссa: *Der Entschädigungs-Baum, vulgo säcularisationen.* *) Igen el-idegenegtek a' Frantziáktól a' Korsikaiak-is a' Religiót illetö Frantzia törvényekmiatt. Már a' Korszikai szíveket nem-is nyerhetik könnyen viszsza: több rendbéli véres tsatázásokkal végzék November

*) Az új HABORÚ a' Frantziák kezéről elütötte ezt a' *Sekularizátziót.*

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

hónapját. — — A' Frantzia Republikánus Generálisok igéretén melly keveset lehessen építteni, új tanúsággal szolgál erre Bernadotnak a' Giesszai (a' felső Rajnai Circulusi Hessen Darmstádi erős város') Előljáróihoz tett igérete, melly szerént egy Magazinomnak, melly ott a' Fr. katonaság' számára rakatott, ajándékúl kellett vólna maradni a' városnak. Azomban alig vonta-ki a' lábát Bernadotte Giessából, már tüstént ott termett egy tsoport Fr. Komisszáriusság: melly nem tsak azt kívánta, hogy a' Magazinom adójék visszza, hanem azt is, hogy a' mi még hátra maradt, a' régen ki-vetett, de későbben elengedődött adóból, most az fizetődgyék le: melly maradvány 64 ezer livert tészen. Január. 12-dikében benn-is vóltak már ott két száz Fr. Lovasok executióra, kik közül tíz tíz vólt minden Tanátsbéli Tisztviselőnél; 's naponként a' szabad asztalonkévül minden legény három livert szedett. Panasz ment Rástádba. — *Ehrenbreitstein* már nem álhatta többé-ki az eleségbéli szükséget; hanem kapitulált Január. 24-dikén 1799. *Január. 27 dikén* jött-ki Ehrenbreitsteinból a' *Treviri* őrízet egész katonai tisztességgel. *Január.* 31-dikén a' Német Birodalmi Deputátziónak azt jelentették a' Fr. Miniſterek: hogy velek addig semmibe sem ereszkedhetnek, míg választ nem kapnak a' Russzusok' marschirozá-

sát illetõ írásokra. *) A' Frantzia örökké parantsol, fenyegetve kér, foſzt, rabol: a' hol új Respublikákat állítt, azt pénzébõl ki-forgattya *Florentziából* íratott 1799-ben, Febr. 12-dikén: „Ma indúlt-el innen az itten lévõ Követ' Sekretáriuſſa késérvén azon ſzekereket, mellyek két millio livrát vittek Majlandba Lukából, 's egy réſze arany rudakból állott. — Manheimban a' Frantziák az Elector' Kaſzſzáját el-foglalták, mindenét confiscálták: öt ezer embereit *Bernadotte* Gen. a' városba be-rakta lakásra, 's elõ-parantsoltatott eledelre; Gróf *Salmtól* pedig elsõ Mártziusban Philipsburgot fel-kivánta; de az erõs *nem*mel felelvén, ſpionnyait fel-akaſztatta. A' Frantziák a' Wittembergi földet mindenébõl ki-puſztították, a' Fr. Kommendánsok magok-is mindenütt lopták a' lovakat. Sok Generálisok *Sovegárdákból* gyüjtötték-meg magokat, avagy bátoríttó Levelek oſztásával: hogy tudniillik nem bántyák azon helyeket, a' hol illy tzédula mutattatik. Brune, Jourdán Gen. ſok luisdort kapartak magokhoz illy oſztáſſal.

FRANTZIA háború az *Olasz* és ſzomſzéd Földön. Arról, 's a' *Rajna* tájiról lásd tit. *Károly* Fõ Hertzeg. *Olasz* Orſzágiak. *Rómaiak*. — Mártzius 12-dik napján végzett hadat a' Fr. törvény tévõ Gyü-

*) A' *Ruſzſzusokról* lásd ezen Szakaſzban tittulo *Oroſz*.

lés a' Directorium' kivánsága ſzerént, a' Bétsi és Toskánai Udvar ellen; minekutánna már az előtt hat napokkal, 40 ezerből álló ſeregével *Massena* Fr. Generális *Aufenburgot* meg-győzte és el-fogta *Graubindenben.* 'S ugyan azt vetette *Károly* Fő Hg. a' Frantziák' ſzemére Mártz. 20dikában, az ő Generáliſſaihoz adatott Levelében. „Semmi, úgymond: ſemmi hadi vagy más jelentés meg nem előzte a' Fr. támadást. — a' mi több, *Piatsek* Generál Majornak, általa viſzſza-nyomattatása után midőn a' Fr. Commendánsnak erről jelentést tett Májot *Lovász*, *Torreau* Generálishoz utaſíttatott; kivel ſzóllani akarván, egy trombitás által azt meg-izente; de midőn a'Fr. Generálishoz közelített, elfogatott a' kéſérőivel együtt. Még ekkoráig egy hadban ſem hallatott illy tselekedet: mellyet még a' leg-hevesebb verekedéskor-is igen tilalmaz a' hadi törvény. — Hg. *Swartzenberg*, és Gróf *Gyulai* Generálisoknak magok külömböztetésekkel Reislingen vidékéről viſzſza-veretett az ellenség; *Oudinot* Fr. Generális pedig *Jellacsics* Ts. K. Generális derékségével. Ezen üdő tájban Olaſz Országban-is el-kezdődött a' Fr. háború. FML. *Kray* Szepeſség' ditsőssége, *Legnanónál* Ts. K. várnál, a' reá rohanó Frantziák közűl, *Mártz.* 26dikán 1799 ben fogott ezeret, 's nyert 16 ágyúkat, FML. *Frölich* Latterman, Elsnitz, Gottesheim, vitézségekkel: a' meg-győ-

zötteket *Serrurer* Gen. vezette: a' fogoly Frantziák közt ſok Stábilis és fő Tiſztek-is vóltak. Maga az ellenség az ó *Legnánó* táji veſzteségét két ezerre ſzámlálta. *Kráy* FML. réſzéről, *Kajdatsi* Fő Hadnagyon kévül el-esett ſzáznál több ember, meg-ſebesedtek 8 ſzáznál többen, el-tévelyedtek, vagy el-fogattak 82-ten. Mikor Gróf Rimniſzky *Suvarov* (kit Ő Felsége Ts. K. Feldmarſchallá tett, 's kiről lásd az *Oroszról* itt lévő titulust) a' Ts. K. ármádiához érkezett, már akkor *Veronánál* is meg-verte *Kráy* a' Frantziát. A' *Veronai* máſodik ütközetben 1144 en eſtek a' Frantziák közül fogságba; a' halottyaik, és ſebeſſeik ſzáma-is meg-halladta az ezret: *Kráy* réſzéről nem estek-el többen 46 nál; ſebet kaptak 166-an. Az *Ets* vizén *Kráy* 2. Apr. ben ſzállította által a'ſeregeket. Előtte való nap Major *Falda* fogott 29. Frantzia Tiſzteket, mintegy 800 köz embereket, 300. puskát: 9. munitziós ſzekereket, hegyi két ágyúkat. Magnanofalvánál *Kráy* 2 ezer Frantziáknál többet fogot; ágyút egyetemben tizen egyet, 30 munitziós ſzekeret, 7 záſzlót; réſzéről a' hóltak és ſebesek ſzáma 2 ezer. 14-dik Áprilisben érkezett Bétsbe *Kráy* táborából a' kurir a' Frantziák veſzteségeikről illyen hírrel ſummáſſan: „Mártzius' 26-dikától fogva négy ízben verekedtek-meg a' Frantziák a' Ts. K. ſeregekkel: tizen egy napok alatt igen nagy vólt a' vérontás, kivált a' Fran-

tziák részéről; kiknek, tsak könnyen vé-ve-is, 18000 = tizen nyóltz ezer ember-rel fogyott az ármádiájok, *Kray* vezér' tudósíttása szerént. — — *Aprilisnek* 5-dik napján a' Frantziák *Veronán* túl *Magnan* falvánál meg-verettetvén, Mantua felé vonyták magokat. Ezen *5-dik Aprilisi* nye-reségben majd *hat* ezer Frantzia eset- a' Ts. K. fogságba hét ágyújával együtt. (*Kráynak* részéről-is ki-adattak a' halot-tak', és sebesek' száma.) *Aprilis* 7-dikén a' Frantziák *Mincio* vizén-is által-szállot-tak. *Mincio Pescheiránál* a' Garda nevű tóból ki-szakadván, *Mántua*' bástyáit mos-sa. *Kráy* utánnok küldött egy sereget. *I-sola della scala* a' hol a' Frantziák fő kvár-téllya volt, a' Ts. Királyiak' kezekbe ke-rült. Ott sebbe esett két száz Tsászáriak de többnyire Frantziák találtattak, *Pigeon* Fr. Generálissal együtt, ki Aprilis 7-dikén éjszaka az ő sebeiben meg-hólt. Ebben az ütközetben nyóltz ezer embereit veszttete-el az ellenség; ki olly nagy rémülésben volt, hogy szaladván, nem tsak el-szedett mindent a' helységekben, a' mit hirtelen öszsze-kaparhatott; hanem még a' tulaj-don Generálissainak társzekereit-is ki-rab-lotta. — *Melás* Erdélyi Fi, ki a' meg-hólt *Oranien* Vezér helyett, az Olasz Or-szági Ts. Királyi seregnek Lovasság Ge-nerálissává, és Vezérévé tétetett; de meg-betegedvén, az említett viadalokban jelen nem volt, minekutánna *Grétz* Városában

az ő nyavalyájából fel-gyógyúlt, általvette *Kráy* Generálistól az Olasz ármádiának Fő Vezérségét. FML. Báró *Kráyt* pedig *Ferentz* Tsászár K. Hadi Tárnok mesteri méltóságra emelte. Utób', a' mint ezen XIII-dik Szakasznak az *Oroszokról* írt titulussa jelenti, közikbe fő Marschali méltósággal *Suvarov* küldetett. *Melás* Vezér' tudósíttása hamar azt jelenté: hogy a' Ts. Királyi vitézek már akkor jó formán fogva tartották az erős *Mántuát* *) mellyet Gen. *Klenau* dél-felöl körül-vett, sok Frantziákat fogott, négy ágyút el-vett tőlök. A' merre ment a' Cisalpiniai földön a' Ts. Királyi sereg, azt örömmel fogadván mindenütt a' Lakosok, mutatták; hogy gyülölik a' Fr. egyenlöséget és szabadságot; 's viszsza óhajtyák a' Tsászár alatt tapasztalt előbbenyi igazgatást. Ahoz, hogy a' Lombárdiak viszsza-állyanak, Veronából a' Ts. K. Felségnek egy Mánifestuma hirdettetett-ki Lombárdia Lakosihoz; a' mellyben mint hív Baráttyok, szerető Attyok terjeszti-ki feléjek karját, hogy öszsze-fogott erővel szerezhesse nékik viszsza a' békességet, és szerentsés életet. Az említett *Verónai* Lakosok a' győzedelmes ütközetekben meg-sebesedett Ts. K. katonákhoz különös szívességgel viseltetvén,

*) MANTUA mint jutott a' Frantziák alá, 1797-dig elején, lásd *MKház* IX. Szakasz. 189. Levél lap.

karoknál fogva vezették őket a' városba ſegítségre; *Kráy* Gener. Feltzeugmeiſter erről tudóſíttatván, 's általa a' Velentzei Ts. Királyi Igazgatók a' Veronaiakat megditsérték, 's meg-igérték azt-is, hogy Ő Felségének bé-jelentik a' hívségnek ezen példáját egyebek' buzdíttására. A' Tiroliſiak' hívsége abból-is ki-tettſzett azonközben: hogy midőn *Siegenfeld* Major be-rontott *Edolo* városánál a' havas irtóztató bértzek közt, a' tőltéseket és enni valót a' Tirólisi Lakosok vitték a' Katonák után 5, és 6 órányira-is gyalog, kik ſokſzor el-esvén, ſok tőltséseket a' hóba ejtettek, mellyek így haſzontalanokká váltak. Azomban a' *Garda*-tó, *Riva* Tirólis város, és *Brescia* táján *Brodánovits* Oberſter Aprilis 8-dikán az ellenség földjén a' Frantziáktól egy ágyút és 52 embert fogott. *Vukasovits* Generális pedig azon idő tájban *Tirólis* ſzéleinél a' *Rocca* d' *Anfo* iſzonyú kőſziklán álló erős várat el-nyerte az ellenségtől, 20 embert fogott, és egy zászlót; majd úgy ſzóllván, egy tsep emberi vér nélkül. April. 20-dikán, és így 5 nap múlva a' hogy *Suvarov* által-vette az Olaſz Orſzági ármádia fő vezérlését; *Brescia* városát és kis várát meg vette hadi tár mester *Kráy* Aprilis 20-dikán réſzünkről tsak egy ember veſzteséggel; az ellenségnek ellenben ezer embere jutott *Kráy* fogságába: nyert 40. hoſzſzú, és 18. mozsár értz ágyúkat, 480. mázsa puskaport, puskát,

ágyutaligát 's több a' félit, ſokat. Valamerre ment a' Ts. K. ſereg a' Cisálpiai Respub. földjén, örömmel fogadtatott, *Ociellóban* a' Ferráriai földön a' Lakosok elégették a' ſzabadság fáját, és helyébe a' le rontott *Keresztfát* állították-fel: le-hányták a' Cisalpiai tzimert, egynehány Piemonti katonákat el-fogtak. *Klenau* Generális Florentziából, *Mantua* felé igazíttatott ſok Frantzia kintset fogott; úgymint két millió tallért érő pénzt, négy ſzáz ökröt, 600 rabot, igen ſok lovat, fegyvert, 's e' felett az egéſz Fr. Cancellériát; a' Fr. Directoriumnak Romát, Neápolyt, Mediolánumot illető hadi intézetire tekintő Iráſait. — *Majland* városába a' Királyi győzödelmes nép Aprilis 18-dikán költözöttbe; a' hol nagy örömmel fogadtatott. *) Az *Addua* vizénél történt ütközetekben, és más verekedésekben, a' hol Gen. *Vukássovits* vólt a' Vezér, fogtak mind öſzſze a' Ts. Királlyiak többet öt ezer Frantziáknál: kik közt négy Generális, 's nevezet ſzerént ama' hires *Serrurier* Gen. és három ſzáz Tiſztek vagynak. Az akkori Fő Vezér *Moreau-is* nagy veſzedelemben forgott. El-estek közülök mintegy hat ezeren. El-vettek tőlök ſok záſzlókat, 's 80 ágyút, a' mellyek között 46 nagy oſtromló ágyúk (belagerungs ſtücke) találkoz-

*) Gen. *Laterman* 4 ezer emberrel Mediolánum várát azután-is vítta.

tak. *) *Májlándban* igen ſok féle magazinok kerültek a' Ts. Királyi ſeregnek kezébe: azok közt ſok féle eleség, fegyver, katona-ruha, avagy montur. Az *Adduai* ütközetekben az Oroſz gyalogok és Kozákok-is vettek réſzt. Feldmarſchal *Suvarov*, *Chastelert* Fő kvártély meſtert, *Thelent*, a' Ts. K. Adjutánsát, *Melás* FML-dot, *Vukassovicst*, Kneſevitset, Asprét, Neiperget, Kirchnert, Meſzierit, Rotſchüzet, Bocarmet, Ritskét, a' Ts. Királyiak közül különöſſen meg-dítsérte, az Oroſzok közül Gen. Hg. Roczakovot, Laborov Oberſtert, Románzov, és Rosen Májorokat, Stalerakovot ſtábális Kapitányt. Az alatt KRÁY Mántuát bé-kerítve tartá, és Peſcheirát oſtromlá. — *Serruriernek* meg-verettetése után, annak egéſz ſerege le-tette a' fegyverét; a' Tiſztek Parolára haza botsáttattak Fr. Orſzágba; a' köz emberek rabokká váltak. Az említett *Moreau* következett a' Nápolyi és egyéb Olaſz Orſzági fő vezérségbe *Scherer* után, ki egésségének változása miat el-kéredzett. Elfogattatott egy Fr. Kurirnál, *Scherernek Magdonaldhoz* Nápolyba írt egy illy rövid Levele találtatott: *Polgár Generális!* Az a' ſzerentsétlenségünk, hogy minden punktumban meg-verettettünk. Ha ked nem ſiet minden ſeregnek, melly nélkül el-lehet,

*) A' Tsáſzári Királyiak közül, ſeb vagy halál ezernél többeket ért.

hozzám küldésével segítségre, oda lesz az egész dolog. *Köszöntés*, *Atyafiság*. SCHERER. — Aprilis elején *Magdonáld* serege nem állott többől 6 ezer Frantziáknál, és 7 ezer Olasz születésüeknél. A' Római földel lehető egyesülés úttya el-vágatott, minekutánna az Insurgensek el-rontották a' Garigliáno hidját. — A' Placentziai úton a' Ts. Királyiak Toskánából jövő 3200 Frantziákat fogtak-el. Bonónia és Ferrária között pedig majd 7000. Pádus vizén egy olly hajót nyertek, mellyen 6 millió Liver vólt: az Anglusok Livorno városát elfoglalták. *Generál* VUKÁSSOVITS, ki *Vercelliből-is* el-verte az ellenséget, kapott *Novárában* 16. hoszszú, és 4 mozsár ágyúkat, 250 puska töltéses, és 15 kártáts töltéses hordót, kovákat, 's más hadi eszközöket. *Páviában* 12 ágyúkat, sok puskaport, 18 ládákat flintával rakva, hagyott maga után az ellenség. A' *Pescheirai*, *Tortonai* 's más városi történetekről, lásd tit. *Olasz. Roma. Orosz.* melly titulus alatt *Suvarov* hoszszasan említtetik. Gen. *Vukássovitsnak Verderioban* lett alkuja szerént *Serrurier* és más társai el-botsáttattak; de hogy a' Ts. ellen ne szolgállyanak; az all Tisztei 's a' köz emberek fogságban maradtak. (A' Frantziákon vett egyéb' győzödelmekről lásd *tit. Olasz. VI. Pius. Róma.*

G.

GAILLÁRD ACHILLES. S. J. Sok féle Tiſzteket viselt a' Jeſus Társaſága Rendiben, kedves baráttságos embere vólt BORÓMEUS Sz. Károlynak. Ezen könyveknek Iró meſtere vólt: *De Christana Perfectione compendio exposita*, és *Certamen Spirituale*. Ezt némelly Jánseniſta idővel meg-hamiſsítya, és Jánſenius büzü toldalékokkal adta-ki, *Theophilus Raynandus* idejében, ki mind ezt bizonyíttya, mind azt; hogy illy hamisíttásokat meg-ſzoktak a' Janſeniſták. D' Andylli nevü *Arnald* ſok Katholikus könyveket meg-tsávált, és Jánſen mérgü fóltokkal meg-rutított. Azok az újjítók még az Egyházi közönséges könyvekbe-is be merték vágni ſejſzéjeket. In hymno Chriſte (L. Jeſu) *Redemptor omnium* eraſerunt illud: *omnium*, quod cum hæresi Janseniana de Chriſto pro reprobis non paſſo nequaquam cohæret; ſubſtitueeruntque — *Redemptor optime*. Qui ſic violant Libros publicos, quid non præſtent in privatos? — Apud *Michael. Trinit.* p. 316. Lit. *G.*

GONZALUS Ádany S. J. 1576-ban a' Jeſús Társaſága Szerzetében Bráſiliai Piratíningának helységében Elől-járó, *Anchieta* Jóſefnek ugyan azon Társaságbéli

nevezetes jóságos derékségü Papnak idejeben, ki a' Bráfiliai *Maramosi* népet Krisztushoz édesítette, és azon Brasiliai Társaságnak fö Tisztét-is sokáig viselte. *Gonzalus* egy napon hajnalkor midön az égre függesztvén szemeit a' háznak pitvarában imádkozna, az egek közt járkáló némelly sereget szemlélt. Azok kik legyenek, testek-é, árnyékok-é? nem ismérte; tsak ezen szózatok érkeztek a' füleihez: Atyám Atyám! én vagyok; imádd az Istent érettem. Vala *Gonzálus* Adánynak *Bertalan* nevü egy fiatskája a' Társaságban. Bertalannak házas korában vált attyával, 's felesége hólta után aggott öregségekor magával vitte-be a' Jésus Társasága szerzetébe. *Bertalan* azon idöben a' Báhiai Collegiumban a' tudomány' tanúlásában foglatoskodott. Úgy tettzett az öreg embernek, hogy a' fiának ismeretes szózattyát hallá. Aggódván azon látáson, mikor már jó formán meg-víradott, *Anchieta* Józsefhez járúlt, 's azt, ki el-híresedett a' titkoknak Isteni Lélek által való tudtáról, kérdezösködve kéré: Helyén van-é *Bertalan?* Felele Anchieta József, jól bírja magát; 's nints miért töprenkedjék felöle: a' beszédet másra fordítván, *Gonzálust* attól a' gondolkodástól el-állíttá. Ezen beszédtöl fogva, míg osztán mind a' ketten a' Januáriusi Collegiumban vólnának, egész esztendö folyt el. Akkor oda egy hajó érkezett *Báhiából*, melly Bertalannak halálá-

ról

rol valóságos hírt hozott. Gonzál Anchiétát arra kérte: hogy azon Szent Misék számához, melly a' meg-hólt atyafi társokért bé szokott mutattatni, még valamitskét tenne. Erre Anchiéta azt felelé: mikor az ifjú az élettöl meg-vált, az üdvösséges Áldozatot ötször mutattam-be érte, 's az ö szent lelkének ninsten-is többre szüksége: azt akkor tselekedtem, mikor Piratingában az a' láttatvány szemeidbe tünt. *Sebastianus Beretarius S. J. In vita Josephi Anchietæ. L. 3. p.* 118. *Edit. Lugd.* (Respondit Josephus Anchieta) se, cum vita excesisset adolescens, quinquies pro illo hostiam salutarem immolasse, neque pluribus sanctam illius animam indigere, idque se fecisse, quo tempore Adamo ipsi visum illud Piratiningæ objectum est: quod Josephus non potuit nisi divinitus cognoscere, cum ob distantiam locorum (distat enim Bahia S. Vincentius plus ducentis leucis) et infrequentiam itinerum non ante eam diem ejus rei nuncii pervenerint. Ita et animæ illi consuluit in tempore, et nuncii acerbitatem prævertere devitavit. Egy uttal azon hiteles méltóságú és gyönyörü deákságú könyvböl ide írom Anchiétának ezen emlékeztetését-is. „Josephus Anchieta post Pernambucensem profectionem anno millesimo quingentesimo octogesimo quarto rediit ad finum Januariensem, urbemque S. Sebastianum, ut Statum Socetatis in illis oris de

more cognoſceret. Contigit, ut in adverſum urbi litus trajiceret, vicos, paroeciasque illis oræ inſpecturus. In reditu, cum canoam aſcendiſſet, ut urbem repeteret, Petrus Leitanus e ſocietate ipsum comitabatur: erat malacia ſumma, æſtus gravis, ac moleſtus, trajectio aliquot leucarum, neque ulla aura afflabat; ægre eam cœli gravitatem ferebat Leitanus: videt in arbore *Josephus* tres, quatuorve quarices inſidentes (eæ ſunt aves gallinarum magnitudine purpureo colore in flavum vergente, ſpecie pulcherrima) eas Joſephus Braſilico ſermone alloquens; Ite, inquit, cognatas conſangvineasque veſtras acceſsite, noſtrumque iter volatu veſtro inumbrate. Illæ extento collo vocem, quasi accepti imperii ſignum miſere; indeque avolantes paulo poſt magno grege redierunt, denſatæque in nubem tam diu canoam ſupervolantes umbram fecere, donec ſpatio leucæ unius decurso, lenis afflare cœpit aura Favonii: tunc Pater avium dimiſit comitatum. Illæ quaſi imperio perfunctæ, officioſa crocitatione, et multis lætitiæ ſignis avolarunt. Hoc idem Leitanus Sacerdos factus poſt Joſephi mortem multis gravibus viris præſentibus jure jurando interpoſito publice affirmavit. BERETAR. in vita Joſephi *Anchieta* L. 4. p. 227. A' tsudálatos történetekről való itéletet itt-is másutt-is a' R. ASzEgyház' itéletére ereſztyük.

H.

HESSENI HERTZEG. Újság író. Az Elisiumi Ujság iró egy Hessени Hertzeget Ujság irónak nevez, és arra úgy mutat, mint újság ki-adó Collegájára, és újság író Cooperatorra; de egyetemben az ö Német Hazafiainak árúlójára. Der Zeitung-Collega Prinz *von Hessen* mag schreyen, schreiben, politiziren, wie er wil. Ein wahrheit bleit nämlich, das er an seinen deutschen Lands-leute ein wahrer Verräther ist. Er hat unlängst in der Zeitung la Korrespondence, als Zeitungs-Cooperator (welche Ehre für die Zeitungsschreiber, einem Landgrafen von Hessen zum Collega zu haben!) einen politischen Plan heraus gegeben, der wirklich so sonderbar ist, wie der Verfasser selbst.. — Der berümte Prinz (*cidevant*) Carl von *Hessen* von der Pariser Policey die unangenehme Weisung erhalte habe die Franc. Rebublic — zu raumen. Er hat auch diese Weisung geantwortet, das er frantzösischer Bürger geworden seye, und das er aussen Frankreich ohne alle Resursen leben musste. Er will vor dem Gerichte geurtheilt werden. — *Paris* 20. *Decemb.* Der Prinz von Hessen hat endlich das endurtheil er-

halten, das er ſich 30. Stunden weit von Paris entfernen ſoll.

HUBENSIUS. Bollándus, és a' Jesus Társaságabéli Atyák, kik a' Szentek életének ſok ſzakaſzokra terjedett le-írásában munkálkodtak, *Papeproch*, *Soller*, *Stilting* 's egyéb Tudósok, igen meſzſze vitték a' nagy levelü ſzakaſzok' folytatását; de a' Társaság' meg-ſzünése az iparkodást megſzüntette egy ideig. Utób' Mária Thereſia bóldog emlékezetü Királyné, ſzívére vévén a' dolgot, meg-parantsolta, bogy a' kik arra valók, a' félben ſzakadt munkának folytatására Brukſzella városában, a' Hideg-hegyi Apáturság' házában gyüllyenek egybe. Hozzá fogtak tehát a' dologhoz azok, kik már az elött is fáradoztak abban, tudniillik *Hubensius*, *Bieus*, *Buéus*, és *két* nagy ſzakaſzſzal meg-ſzaporították azokat az *ötven* ſzakaſzokat, mellyek a' Társaság' meg-ſzünése elött el-kéſzültek. A' Revolutio idejekor 1786-ban meg-állott tellyességgel az egéſz igyekezet; 's a' Bollandiſták Folytatása tizen egyedik Octoberben végzödik. Cuſtos Conſil. Michael DENIS in Epiſtola Kal. Decemb. 1795. ſcripta: Bollandiani ante oblationem Societatis, ad Tomos L. progreſsi, deinceps usque ad ann. 1786. Tomos II. addidere, quos dies 11. Octobris terminat. Neque vero quidquam ſperandum ſupereſt pro temporum infelicitate. Dolendum ſane, Navem tot literariis mercibus onuſtam pene in conspectu portus frangi.

HOLLÁNDUSOK 1799-ben. A' Revolutzio alatt el-ſzegényedett a' hajdani nagy gazdagságú *Amsterdam*. Ottan most 260 ezer Lakosok közt 81 ezer 's 80 kóldúsok találtatnak, kik között 6570 emberek annyival ſzerentsétlenebbek, hogy az új Frantziák módjára ſemmi Religiót ſem ismérnek. A' Hollandiai nagy eſzterót elſzakaſztotta az árvíz, 1799-dik elején, és Amſterdamot el-borította: tsak ott 66 ezer ember veſzett-el. Azonkévül 150 városok és faluk öntettek-ki az áradástól. Hollándiának hadat izent a' porta, a' mint a' Frantziáknak-is.

HOWARD TAMÁS Arundeli Gróf. 1667-ben ajándékozta az Oxfordi Univerſitásnak, azt a' Kronikát-magán-vésve-foglaló-márványt, mellyet Párus ſzigetéből magához hozatott már egynehány eſztendőkkel az előtt. Az a' márvány görögül magán tartya és foglallya azokat a' 300 = három ſzáz eſztendőkre terjedő idő rendeket, mellyek Urunk előtt való 264-dik eſztendején végződnek, a' mint némellyek mondják. *Petávius* azt az Arundel nevű márványt *Smirnainak* nevezi: mert még a' Párusba való ſzakadása előtt *Smirna* táján ásatott-fel; és több márvány daraboknak mutattya lenni. A' fejtőjöket régi Krónika írónak hívja; 's írt az első *Pun* háborúnak kezdetekor. *Petavius* Rationarii Temporum parte 2. *cap.* 9. pag' 119. Antiquus ille Chronologus, qui ex *Arundel-*

lianis marmoribus apud Smyrnam effossis nuper editus est, quique anno primo Olympiadis 129 Periodi Jul. 4450. scribebat, eo ipso videlicet, quo primum Punicum cœpit, Deucalioneum diluvium confert in annum Periodi Julianæ 3185, Mundi 2455: quippe annis 1265 ante suam epocham, quam esse diximus Periodi Julianæ 4450. illud incidisse refert. Quare haud longo tempore post demigrationem Hebræorum ex Ægypto Diluvium illud evenerit. Post annos inde octo. Deucalionis filius Hellen regnavit in Thessalia, si qua fides Smyrnæo Chronologo. — Petavius számlálása szerént tehát az a' Smirnai márványokra Krónikát íróMester világ teremtetésének 3710-dike táján élt, Ptolomeus *Láginak*, ki Ptoloméus Filadelfusnak előtte uralkodott, és Attilius Regulus idejében: 3710-dik táját említtém; de azt a' tájat jó szélesre vetettem: mert világ teremtetése esztendejétől fogva Urunk születéséig Petavius 3983 esztendőt számlál; én a' mostani közönségesb számlálás szerént Urunkig 4000. tartok; mások igen sokkal többet. Azt méltó észre venni azon Párusi vagy Smirnai Arundeli márványokról, hogy Petávius azoknak Krónikájokhoz nem igen bízik, mondván: *Si qua fides Smyrneo Chronologo.* Arundel Tamásról lásd *MKház* V-dik Szakasz titulo: *Arundel Tamás*, Angliai Gróf, ki egy ezen *Howard* Tamással; de igen-is külömbözik attól az Arundel *Tamástól*,

ki 1415-ben hólt-meg, Arundeli Gróf vólt ezen *Tamás-is*: fő rendű vala mind jó erkőltse, mind tudománnya. Eboracumi Érseksége és Anglia Országi Cancellárius-sága után, Cantuáriai Érsekké lett. *Mich.* Trin. p. 314. Thom. Arundel Commentarium edidit in *Librum Sapientiæ*, & *Explicationem Passionis Domini N. Jesu Christi:* in fide Catholica propugnanda, & in Wicklefiana hæresi profliganda multum laboravit. Obiit an. 1415.

I.

JÁNOS Sz. Apostolnak Tetemi. Sz. JÁNOS Apostolnak és Evangelistának Ereklyéi Éfésus városában vóltanak az Éfésusi Gyülésnek, és Sz. *Tzelesztinus* Pápának idejekben. S. COELESTINUS PP. in Epistola ad Patres Concilii Ephesini, Lecta Sessione 2. Concill. Tom. 1. p. 1470. „Vos hortor Fratres Beatissimi, respiciatur illa sola dilectio, in qua utique secundum vocem Joannis Apostoli, cujus reliquias *præsentes veneramini*, manere debemus. Versio jussu Synodi in Græcum facta sic habet: ἃ τὰ λείψανα παρόντες τετεμήκατε. Kinek maradék Tetemeit Éfésusi Jelenlételtekben tisztelitek. Ezen szók a' Sz. Ereklyék' tiszteletére mutatnak. Az efféle tiszteletről, és

annak haſznáról lásd Sz. *Gervás*, és *Protás* Ereklyéiről *ASz. Egyház Történ.* 8. k. 15. §. 400. Lev. Sz. *István* elsö Mártir' Erekléjiről *ASz. Egyh. Tört.* 9. k. §. 26. 484. Lev. A' világtalan meg-gyógyúlt, halottak fel-támadtak. Lásd az ASz. Egyház' három Szakaſzihoz függeſztetett Mutató Táblát Titulo: *Ereklyék*, Sz. Tetemek.

JAKAB Szepesi Püspök. *Jakab*, Szepesi 9-dik Prepoſt U. 1284-dik eſztendejétöl fogva 1301-ig ezer három ſzáz elsöig.*) Vezeték neve talán *Farkasfalvi* vólt: mert Farkas falvi nemes vólt. Clarus genere ex villa Farkasii. Ezen Farkasfalvi Jakab Prepoſt Szepes Megyei elsö Püspök vólt, de utólsó-is; nem arra nézve ugyan, mintha fel-ſzentelt, 's Eſztergami Vikárius Püspöki nem lettek vólna Szepesnek; hanem annyira, hogy Megyés Szepesi elsö Püspöke csak Mária Thereſia idejében kerûlt ezen 's egyéb hozzá Püspöki jus ſzerént foglalt Vármegyéknek. Jakab Püspöknek idejében *Kun* Láſzló MOKirállya Szepes Vármegyét meg-látagatta; magával hurtzolván oda a' *Kun*, *Bolgár*, *Neugar* katonákat: maga a' Szepesi vár alatt meg-ſzállott; a' katonái Sz. Márton Templomát fel-verték: ſekrestyéjének Irásit a' lovak lábaik alá vetették. *Wagner* in præpoſitis

*) Ezen *Jakab* Püspöknek idejében állíttattak Lethonkö tájára 1209-ben a' Kártussiánusok. Lásd *MKház* 9-dik Szakaſz 39. Levéllap.

Sepus. tit. *Jacob.* Milites Eccleſiam S. Martini, ejusque Sacriſtiam armatis manibus debellarunt; inſtrumenta & privilegia equis conculcanda objecerunt. A' *Kun* vagy IV-dik Láſzló után a' M. Korona alá IIIdik András 1290-diktől fogva következett. Ennek még életében *Robert* Károly Királlyá tétetett ſokaktól: *András'* hólta után ki *Robert Károlyhoz* állott, ki más Királyért Tseh Orſzágba *utazott* Ventzeslaushoz, ki-is azon nevü fiát Ventzesláust által-adta a' Magyarok' Koronájok alá. Az utazók, 's Királyt kérök közül vólt Farkasfalvi *Jakab* Püspök-is, egyéb' Egyházi és Világi nagy Urakon kévül. Meg-koronáztatott *Fehér* várott *Ilmur* Jánoſtól *Kalotsai* Érsektől Ventzeslaus. A' koronázás után mind *Ilmur* mind *Jakab* Budára költöztek, 's ott meg-haltak: a' Barátok' Sz. János Evangeliſta nevü Templomában el-temettettek. M. Joan. de *Thurocz.* Chron. Hung. c. 84. p. 252. *Porch* - Magiſter Thavarnic... cum *Joan.* A.Epiſcopus Coloc. — — & JACOBO Epiſcopo Scepuſiensi, cui usque vitam conceſſus fuit Epiſcopatus, — verſus Bohemiam proceſſerunt. — Alba Budam venerunt; ibique *Joan.* Archiep. obdormivit in Domino, & JACOBUS, Epiſcopus Scepuſienſis quievit in pace. Tumulantur autem in Eccl. S. Joannis apud Fratres minores.

JERUSALEMI IRÓK. A' Jerusálemi Kereſztyén Iróknak nagy vólt a' ſzá-

mak tsak Origenes idejétől fogva-is, Eusebiusig, ki nagy Konstántinus Tsászárnak idejében készítté-el az ő Könyveit; élvén a' Jerusálemi Könyvháznak kintsével, avagy rakott Könyvházával, mellyben megvóltak nem tsak a' Jerusálemi, hanem egyéb' Keresztyén bölts Iróknak-is egymáshoz adatott *Leveleik*. EUSEBIUS Historiæ Eccl. *Lib.* 6. cap. 16. pag. 145. Florebant autem per idem tempus (nempe ætate Origenis) disertissimi in Ecclesiis viri, quorum Epistolas, quas ad se invicem dabant, reperimus in Hierosolymorum Bibliotheca, ad nos usque servatas, quam construxerat vir eruditissimus (de quo supra memoravimus) *Alexander* loci ipsius Episcopus: unde & nos, ut fateamur quod verum est, totius hujus operis nostri, & Historiæ conscribendæ materiam sumpsimus. Sok (írott) Egyházi könyvekkel kellett a' Jerusálemi Könyv-tárnak bévelkedni a' 7-dik században-is: mert sok könyvek' igéjit támasztya-elé a' Jerusálemi *Sofronius* Pátriárka Syriai Jakab ellen, ki az Atzefalusok Attyok vólt. Nálla azon könyvek' Irói közül arról hogy kettő a' mi Istenünkben a' Krisztusban az *operatio:* Első *Leo* Pápa: Péter *Myrai* Püspök: Cpl. P. *Genadius: Diádochus* Photicai P. *Euphræmius* Antiochiai P. *Dionysius* Sz. Pál tanítványa, Athenai P. *Justinus* Philos. Martyr. *Athanas. Gregor.* Naz.

Basilius, *Nyssenus*, *Cyrillus*. *Ambros*. Mediol. 's a' t. Codice 231. *Photius*.

IRLÁNDUSOK. ('s Ánglusok.) Dublinban egy *Cann* nevezetü ſzemélly végzödött-ki 1798, Auguſtus táján az el-fogatott *Irlandusok* között. *Fritzgeráldnak* meghitt embere vólt, ſokat ki-nyilatkoztatott. Az Orſzág Gyülésénél ſzáz ezerre vólt feladva a' *Pártosok*' ſzáma; *Cann* bizonysága ſzerént pedig reá ment ſzáz hetven ezerre; kiknek titkos Társaságaik úgy öſzſze vóltak kaptsolódva egymáſſal, mint a' lántzſzemek; és a' mit végzettek, a' külömbözö Grófságokban és kerületekben mind azt közlötték egy titkos fö kórmány ſzékkel. Annyira le-tsendesedett azomban a' pártütés Irlandiában, hogy egynehány Regementek viſzſza-is tértek már onnét Ángliába: már Julius' 21-dikén 15 pártos vezérek érkeztek öt ſzekéren *Dublinba*, kik ſzép-ſzerént adták-meg magokat, 's a' kik alattok vóltak, önként által-adták fegyvereiket a' Királyi Katonaságnak. — Addig fenyegették a' Frantziák az Ánglusokat a' földgyökre való ki-ſzálláſſal, hogy Irlandiának *Kialla* nevü partyához ki-ütött Medec, Coacorde, Franc, aise nevü 3. Fr. Fregát: a' Frantzia Corpuſok Kiállaba-is be-mentek Auguſtusban: *Humbert* Fr. Generálistól vezéreltetvén. Fegyverrel kinálták a' Lakosokat, 300-an el-is fogadták a' kinálást; réz és papiros pénzen kévül más pénzt nem hoztak

magokkal. De a' *Humbertiek* roſzſzúl jártak: hajójikat az Anglus hajók el-foglalták; és September végén Bétsbe-is el-érkezett az a' tudósíttás: hogy a' ſzárazra ki-ſzállott Frantziákat-is foglyaikká tették az Anglusok. Az *Irlándiába* be-rohant Frantziák' ſzerentséjekről nagy biztatásokat küldött a' Tengeri dolgokra ügyelő Fr. Miniſterhez mind *Savary* Fr. Hajós Vezér, ki a' katonákat Irlandiába ſzállította, mind *Humbert* már említett Fr. Generális. Mind ezen bíztatásokat foganatlanokká tette Irlandiának Vice Királlya Lord *Cornvallis*, ki éjjel nappal nyomúlván az ellenség ellen, eleit vette, ne hogy több pártütő Lakosok kaptsolhassák magokat a' Frantziákhoz. Ezeket bé-kerítette, 's mihelyt Anglus OberſtLieutenánt *Crawfurd* meg-támadta September 8-dikán a' Frantziáknak hátulsó réſzét *Cloonénál*, azonnal 200 Fr. gyalogok el-vetvén fegyvereket, önként fogjokká lettek: a' több Frantziák tusakodtak még azon túl mintegy fél óráig; de végre ők-is meg-adták magokat minden fel-tétel nélkül. Öſzſzeséggel 844 Frantziákat fogtak-el az Anglusok; a' kik között 96 *Fő*, és ugyan annyi *Al* Tiſztek vóltak. Nyertek velek négy fontos 3 ágyúkat, 5 munitziós ſzekereket, 700. puskákat, igen ſok dárdákat 's a' t. el-hagyta a' Frantzia azon 9 ágyúkat-is, mellyeket eleinten nyert Irlándiában Sok pártos Irlándus húllott-el, és a' Frantziák-

kal fogságba esett. Az Ánglusok réſzéröl 3 köz ember esett-el; 3 hová lett nem tudatik; tizenketten *Stephens* Hadnaggyal ſebbe estek. Így a' Párisban lévö ki-költözött Irlandusoknak gyülekezete, melly a' Fr. Direktoriumban bízott, az ö reménységében meg-tsükkent. Ezen közben mind *Nelson* meg-gyözte a' Tulonból Egyiptusba hajózott Fr. ármádiát, mind az Olaſz partokon hatalmaskodó Frantziáknak, és Frantziáskodóknak *illyeneket* izent Aug. 29 napján az *Ánglus Király*: „ *Minthogy Olasz* Orſzágnak ſok réſzeit azon ſzemélyek, kik most Frantzia Orſzágot kormányozzák, igasságtalanúl meg-támadván, eröſzakosan el-foglalták, azoknak régi kormány ſzékeit le-rontván, újjat állítottak-fel azokban a' Frantziák' bé-folyása alatt; olly tzéllal, hogy a' Fr. Plánumot annyival inkább elé-mozdíthaſsák az egéſz Europa kárára; kiváltképpen pedig, hogy ö *Felsége*' alatt valójinak vagyonnyaik a' kereskedés és a' hajókázás ellen, a' magok ellenségeskedéseit tovább-is folytathassák, 's minthogy ennek ereje ſzerént ſok olly dolgok-is mennek végbe, melylyek a' *Kirdlyi* Jusnak, és ezen Orſzág Javának ártalmára vannak: tehát ö *Felsége*, a' maga ki-nyilatkoztatása ſzerént, a' Közép Tenger partyán fekvö azon Tartományokat, mellyeket az említett Fr. Hatalmaskodók' ſeregei el-foglaltak, vagy pedig ollyan ſzemélyek igazgatási alatt

vagynak, kikről tudva van, hogy a' Frantziáktól függenek; kiváltképpen pedig a' *Genuai* és a' *Pápa* Tartományiban lévő ki-kötő és a' tenger partyán fekvő helyeket, mint a' mellyek ő *Felsége* ellen kéſzülőben vagynak, mint a' Király ellenségeit úgy nézni, 's velek mint ellenlenséggel úgy tartoznak bánni az ő *Felsége* alatt valóji. — September 16-dikán újjonnan meg-támadták *Irlándiát* a' Frantziák. Irlándiának Rutlandi ſzigeténél és városánál, Irland, és Frantz katonákból álló ſereg ki-ſzállván a' hajóból, 's tudakozván az előbbenyi ki-ſzállott Frantziákról, meg-rémülte azt halván: hogy megverettek, el-fogattak. Mind az által a' ſereg Generáliſſa *Tandy* az ő Anakreon nevü hajójából két hirdetményt ſzórt-ki a' Rutlandiakhoz. A' hirdetményeken felül egy hárfa egy ſzabadság ſapkával vólt feſtve illy rá-íráſſal: *Erin go Bragh.* — Igy kezdődtek. *Szabadság vagy halál: a' Boszszúállók' éjszaki serege. Az IRLÁNDIAI ſzabadság' első esztendejében.* Hanem a' haláſzokat nem lehetett a' pártütésre beſzélleni (az említett partokon hering haláſzás ſzokott lenni) a' paraſztok pedig a' hegyekre rejték magokat: más *Irlándusok* közül *Tandyhoz* kaptsolták magokat; de kevesebben, kogy ſem reménylék: az Anakreon hajón igen ſok fegyver vólt a' reménylett pártosok ſzámára. A' jött Frantziák tehát egy flintát ſe hozván-ki hajó-

jokból; egynehány juhot pedig és disznót el-vévén magokkal, Éjszak felé el-evéztek. Anakreont, mikor érkezett, a' nagy ködben nem vette észre az Anglus sereg; tudván, hogy még más Fr. hajók-is érkezendők, azokat szemmel tartá. Othon *Irlandiában* még sok vólt akkor-is a' pártos részű. Ezek ellen az egész télre 26 ezer Angliai katona rendeltetett. — A' fogságságba esett *Humbert* Fr. Generális, minden Tisztyeivel együtt Angliába késértetett a' Daragonyosoktól. Minnyájan gazdagon ettek, ittak; 's a' vendégség' árát szint azon esztendőben vert Anglus Guinékkell fizették-ki. Az alatt *Holt* az Irlándiai pártosok' vezére az ő bandájával hallatlan kegyetlenségeket követett-el. — Killála, Bállina, Newport a' pártosok' kezébe kerültek. — (Az *Irlándiai* Támadás' kezdetéről, költött okairól: *Defender* nevezetéről: a' hozzájok kaptsoltatott száz ezernél több társokról: Frantzia segíttőjikről; a' tsendesíttésekre, és meg-elégíttésekre, hozzájok küldetett *Cornvállisról*, lásd a' Mkház' 10-dik Szakaszszát a' 180-dik Levéllaptól fogva) Az *Irlándiai* vice Királynak Lord *Cornvállisnak* azok az ellenségei, kik igen keménnyen akarnának bánni a' pártosokkal. Ezek ugyan Wexford, és Viclof nevű Irlandi Grófságokban folytattyák a' Zenebonát; egy részek *Holt* vezérlése alatt újra el-vett egynehány ágyúkat. Hogy a' zenebonásokat

síkra leheſſen ſzoríttani, a' Killughanyi erdők' el-égettetése ítéltetett egyerányosnak lenni; a' hol pedig nem lehetett többé félni a' Frantziák' be-rontásától, hatvannál több ágyúk ſzállíttódtak Dublinba. A' Dublini Miniſteriális újságok tsupa képzelődésnek hirdeték Irlandiának Nagy Brittanniával való egyesíttését. Azt azomban ſürgette *Pitt* Miniſter, 's a' Király, de igen ſokan ellenzék-is mind Kátholikuſok mind Proteſtánsok. A' Frantzia Breſti hajókat más ſzerentsétlenségek-is érték minekutánna az Irlándiába rendeltetett Frantziák el-fogattattak. *Varren* Ánglus Kapitány Októberben el-nyerte a' Breſti Hotze, Furia és egyéb' nevü hajókat, mellyek mind ſzárazra való ſok katonákat, mind ágyúkat, más hadi eſzközöket, és ezernyi ezer kéſz pénzt-is vittek Irlandia felé. 1799-diknek elején az Irlandiai új támadók és pártosok meg-verettettek: két nevezetes vezérjek *Burke*, és *Ogermon* fel-akaſztattak; az említtetett kegyetlen *Holt* Botanybáyba igazíttatott; de a' pártosok' kegyetlensége az után-is nevekedett. Wiklovi *Pilsvort* Urat tulajdon háza előtt fel-akaſztották: ſem erköltsén, ſem gyermekeinek érette nyújtott eſedezésén meg nem könyörültek: ſok ezer ſzarvas és gyapjas marhát le-öltek, hogy azokat a' Rebellisek ſzámára bé-ſózzák; egyetemben pedig az ellenek kéſzülő Ánglusok ſzájáról a' falatokat el-üſsék: a' le-vágott,

vagy

vagy meg-tsonkított marhák fontya 60 ezerre számláltatik: két száz emberek ölettek-meg tőlök gyilkosan rövid üdö alatt tsak egyedül *Dublin* tájú *Fingal* nevü egy Diſtriktusban. Az Irlándiai Orſzág Gyülés a' hoſzſzas tanakodás és versengés után azt végzette ellenek: hogy minden Katonai Commendánsnak hatalma lehessen, a' kezébe kerülö *Pártosokat*, nyomban katonai Törvényſzéknek által-adni, melly azokat hoſzſzas tzeremónia nélkül meg-ítéllye. A' *Frantzia* Directorium *Irlándia* partyai ellen ſzánta a' *Bresti* Hajó ſereget: annak földi ſerege közt vagyon egy *Irlándiai* ki-költözöttekből álló Regement-is. Azért *Irlandia* partyain-is megtétetett ellenek a' kéſzület. 137590 = ſzáz harmintz hét ezer öt ſzáz kilentzvenre megy az e' végett fegyverben álló nép' ſzáma, melly között Nagy *Británniából* 23,201. katonák vagynak. Ezeknek eltartására egy eſztendö alatt 4 millio font ſterlingnél több kivántatik. *Irlandiából* kiterjedt a' pártos egygyesség *Skotziába* és *Angliába*-is. Elöb' *Dublinban*, azután *Londonban*, kellett vólna meg-esni a' Revolutziónak: a' hol leg-elöſzör a' *Parlamentom*, azután *Tover*, 's végtére a' *Banco* vóltak tzélyba véve. Az alatt az Anglus elö-menetel nevekedett a' napkeleti Indiában (Malabariában) mert az ott biró Nagy Brittanniai társaság *Tipo Saib* Fejedelemmel olly kötésre lépett; hogy Ez minden

Fr. Tiſzteket el küld a' maga ſzolgálattyából. Az Ánglusok' Sz. Kriſtóf nevü ſzigettyeknél el-vett a' Frantziáktól az egygyesült *Amerikai* Respublika L' *Insurgent* nevü 44 ágyus Fregátot; 's illy ſzerentsével el-kezdette velek a' hadat.*) Portugallia elejbe pedig magok az Ánglusok 85 hadi és ſzállíttó hajókat állíttattak. Bataviának ki-kötö partyait újjonnan öt Lineai hajókkal, Dikson Ánglus Admirális ſtrásálá; noha már ott vigyázott az elöttis Commodore M. Donál hajós ſerege. A' miólta a' Frantziák Toskánát bitangolták, az Ángliai ki-kötö helyekben mind le-tartóztattak a' Toskánai hajók. A' kik egy Londoni vendégfogadóban *Druida* társaság' nevezete alatt öſzſze-gyülni kezdettek, *pártos* ſzándékról tévén magokat gyanúſokká, el-fogattak *Portland* Hertzeg Miniſternek parantsolattyára *Aprilis* végén.**) Ezen új Druidáskodok tizen három Helvetus és Frantzia tagokból állottak. Más két Ángliai Társaság forgott a'kérdésben azOrſzág táblája elött az említett hónapban; az egyik neve *Disputáló* Társaság; a' máſik a' régi *Freymaurereknek* többféle társaságiból álló Társaságok. A' *Disputáló* Társa-

*) LÁSD MKház XI. Szak. pag. 214. az Amerikai Respublikáról.

**) JULIUS elött Irlandiában viſzſza kezdett állani a' tsendesség, rendtartás, bátorság. A' Dublin környéki birtokosok honnyaikba viſzſza tértek.

ság egynehány száz személlyekből áll: összve-gyülekeznek egy nagy palotába. Présese válaszlatik: a' kik bé-botsáttatnak, egy kis taksát fizetnek. Disputálnak, az az: az újságban ki-hirdetett kérdéseket rázagattyák: az Orátorok tudniillik a' ki-hírdetett kérdések eránt el-mondgyák az ô itéleteket. Jobbára a' kérdések az *erkölcsi* tudományokhoz valának tartozandók; de a' *Politikát* illetô kérdések-is gyakran rázagattattak; noha azok' hánytorgatása meg-vólt tiltva. *Pitt* Minister azon *Disputáló* társaságok' el-töröltetését sürgetni kezdé az Ország Gyülésének második Táblájánál 26-dik Aprilisben. — Kivánta más *titkos* társaságoknak örökre való eltörlését-is; a' *Fraymaurereknek* ollyatén társaságaikon kévül, mellyek a' *Nagy Mester*' vígyázása alatt vagynak, 's a' Konstitutzióhoz tartozott hajlandósággal viseltetnek; mindazáltal ezeket be kell írni különös lajstromba minden Grófságokban. Hány Orosz katonát fogadott az Anglus K. lásd itten tituló *Oroszok*.

ILLUMINATUS Freymaurerek. A' Prussziai Király meg-tiltotta a' Státus dolgairól való tanátskozásokat azokban a' Társalkodásokban, mellyek titkon el-zárva tartatnak. Magok meg-maradhatnak ugyan; de számadásra kötelesek azok eránt, a' mikről tanátskoznak. A' Freymaurereknél tsak három grádus engedtetik-meg ezután. — A' Neuwidinél a' Fr.

Monitor nevü újságíró-is azt hírdeté 1798-ban, hogy a' Prutzfzus Vezérlő Kormány fzoros visgálás alá vette az Illuminátusoknak igyekezetit. 'S egyuttal el befzélli a' Monitorból az Illuminátusok Bavarusi eredetét 's futamattyát, mellyről a' *Magazin* Irókból 's a' *Gnosticusok* ellen írván, hofzfzasan emlékeztem. A' Monitornak ez a' rólok való SUMMÁTSKÁJA: Ingolftádban 1776-ban támadott az a' társaság, melly eleinten tsak egynehány Profefsorokból és Deákokból állott. A' Fundátora *Weiszhaupt* Adány vólt: a' tagok Illuminátus nevet ruháztak magokra. Fel-tett tzéllya ezen Társaságnak az vólt, hogy a' Kereftzyén Religio, és moftani vezérlés módja rakásra dönteffék. Még akkor az *Illuminátus*, és *Fráymaurer* társaság nem vólt egy azon Rend; hanem *Zwak* Tanátsos egy *Marotti* Abbével Augsburgban megesmérkedvén, ki-tanúlta tőle a' *Fraymaurerség*' minden titkait. Meg-írta ezt a' tudománnyát *Weishaupthoz*, 's meg-egyeztek abban, hogy a' Fraymaurerség Fő Grádusi úgy tartafsanak, mint kéfzületek az Illuminátus ordóra, 's egy azon ordo legyen mind a' kettő. Hozzájok kaptsolódott Báró *Knigge*, meg nem férvén az ő Fráymaurerségével, 1781-ben Baváriába utazott olly fzándékkal, hogy a' jelesebb *Fráymaurereket* az Illuminátusokhoz egyesíttse. Noha pedig 1784-ben meg-tiltatott ezen Társaság. *Zwak* és a' Grófok *Constant*,

Savioli 's a' t. ki-tétettek hivatallyokból; még-is az ö plánumát *Weishaupt* ſok Német Orſzági helyeken le-tüzte, 's az *Gotthában* be-is vétetett. 1788-ban azt *Bode* Párisban hírdette a' *Contract social* nevü Logéban, mellyet a' hittöl ſzakadt *Leutre* fundált, 's mellynek Présese 's nagy Mestere *Orleans* Hg. vólt: *Lafayette*, *Fanchet*, *Condorcet*, *Mirabeau*, *Espermenil* kaptak a' *Bode* plánumán, 's minden Logék a' ſzerént rendeltettek-el. A' hazug filosófiával meg-rontott nép örömest hozzá ſzegödött minden Religio és Rend le-rontásával. A' gyümöltse a' Frantzia Vezér Kormányság, avagy a' Királyság' ki-irtásával, 1789-ben lett láttzatossá, és a' Frantzia Jakobinuſok Német Orſzágban, föképpen *Maintzban* ſok hív társakra találtak. Mondá *Domourier:* hogy 30 millio Livrák költtettek a' külsö Orſzági *Klubok*' tartására, a' könyv árúlókra, 's írókra a' támadás terjeſztése végett. A' Tolerántzia palástyával kivánták födöztetni az *Illuminátusok* az ö igyekezeteket; 's Tirannus névvel illették azokat, kik ellenek vóltak. Sok helyett-is foganatos vólt ezen ö Sófiſtaságok. A' *Pruszsziai Király* a' Fráymauerek eránt 20-dik Octoberben 1798-dikban hoſzſzas Rendelést ereſztett-ki; mellynek kivont ſummátskája e' következendö. *Berlinnek* ismértetését jó vólna itt fel-ütni a' Mkház' 57-dik könyvében. MI FRIDRIK *Vilhelm.* — — Tiltyuk a' okat a' titkon

tartatni ſzokott Gyüléseket, mellyeknek a' Tagjai a' jó erkölts nevét a' ſzájokban hordozván, rakvák a' ſzívekben gonossággal: bóldogságot igérnek; de a' hol tsak lehettséges, a' meg-tsalatkoztakra nyomorúságot tetéznek. Már a' mi előbbi Rendelésünkel azt parantsoltuk, 1. hogy a' mi Tartományinkban való akarmi féle Társaságok mutassák-ki az ö Gyülekezeteknek fel-tett tárgyát, és hogy meg ne ſzenvedtessenek a' köz jóval és tsendességgel ellenkező végü Társaságok. Most ezen Rendelésünkhöz azt adjuk: hogy a' féle Társaságok meg nem ſzenvedtetnek, mellyek a' Státus vezérlése' módjában változást akarnak; 's azon igyekeznek, hogy az felforgattassék: 2. a' melly Társaságokban ismeretlen valamelly Elöljárónak (Fönek, Vezérnek,) engedelmesség igértetik esküvéssel, vagy a' helyett öſzſze-tsapott tenyerekkel, vagy ſzóval, vagy iráſſal: vagy ha ismeretes Fönek igértetik ugyan az engedelmesség; de nevezet ſzerént ki nem vetetik az igéretből mind az, a' mi a' Státus állapattyával, Religiójával, jó erköltsel ellenkezik. Tilalmaztatnak e' felett mind azon Társaságok, mellyeknek titkos a' fel-tett tzéllyok, vagy annak elérésére myſteriomos, hieroglyphicon rendü vonásokkal élnek. — A' Fráymaurer Ordók közül ezek toleráltatnak, el-ſzenvedtetnek: Az *Anya-Loge* zu der drey Weltkugeln: a' *nagy Loge* die groſſe Lan-

des Loge: a' *Rogale Jork* de l' Amitice nevü Loge, a' Tochter Logéjekkel együtt. Egyéb' Fraymaurer Logék meg-tiltatnak... Következnek a' büntetések azok ellen, kik ezen Rendeléseket által-hágják; vagy az ö házokban a' tilalmas Társaságok' tartását meg-engedik; vagy tudván azokat, bé nem jelentik: A' Toleráltatott három Logék 's azoknak filiális Logéjek tartoznak a' Királynak be-adni a' Tagjaiknak neveket, idös korokat; 's nem szabad nekik 25. esztendösöknél ifjabbakat társúl bévenni; akár Berlinben, akár más Prusszia Tartományi 's városi filiális Logéban. Máskép' ki-hülnek a' Protectióból. — 's a' t. *Friedrich Wilhelm* 28. Octob. 1798. Az elöbbi Neápolisi Fraymaurerekröl lásd az M. betüt ezen XIII-dik Szakaszban titulo MONTÁLTI.

K.

KONVIKTUSIAK Kassán 1798-ban. A' *Bétsi* újjonnan fel-állíttatott Thereziánumot az elöbbi Szakaszban említettem. A' KASSAI Királyi Konviktus Districtuális 11-dik Novemberben pompáson kezdödött. A' 9 órakor tartott nagy Mise után a' Nemes Rendekkel, az Akadémiai Taníttók a' Tanulókkal együtt szép rendben egybe-

gyültek a' kokvictus épületébe. B. *Salhausen*, Diſtrict. Director és Királyi Kommiſz-ſzárius egy ſzép beſzédére, hasonló erejût mondott-fel Fö Tiſzt. Klobuſitzky György Szepes Cáptolonbéli Canonok, Cántor, úgymint azon Convictusnak Királyi kegyelemmel Regense. Kinek azon kegyelemből Helytartója az, a' ki annak már az előtt Gondviselője vólt. T. Bodenloſz Mihály Úr.

Koptusok, és a' környúlmetéltetett régi Népek. A' *Koptusok* Egyiptomi Népek, Kereſztyének, 's külömböznek a' Szeretsenektől, Törököktől, és Egyiptomban lakó más Nemzetektől. Eutyches eretneksége, Zánzalus Jakabnak a' Monoſiſziták egyik fö emberének áskálódásából tsuſzott-be hozzájok. Mi nevü vólt az ö eretneksége előtt, Sz. MÁRK Evangeliſta idejekor, 's azután nehány ſzáz eſztendeig, a' Koptus Nép? 's a' neve miből ſzármazott; bizonytalan. SOLLERIUS Continuator Bollandianus Tomo 5. Junii, pag. 109. Coptus, quasi incisus, vel a Copto Urbe Ægypti *) & *Arabum* emporio. Sed Copti nominis incerta origo eſt. A' Kereſztség' Szentségén kévül, fel-veſzik a' Coptusok kárhozatos ſzokás ſze-

*) *Pokokes* Mkház 86 K. 3. Szakaſz. p. 121. Láttam a' régi *Coptus* nevü várost; Ettől nevezék a' Mahumedánusok a' Kereſztyéneket Coptusoknak.

rént a' környülmetélkedést; talán hogy a' régi Egyiptusi vérüekhez tartozandóknak lenni vallyák magokat. Mert az Ó Teſtamentom' idejekor nem tsak a' *Zsidók* környül-metéltettettek, hanem az *Egyiptusiak*, és *más* Nemzetek-is. *Jeremiás* Prófétának 9. r. 25. 26. versében arról ezeket olvassuk. „Ime el-jönnek a' napok, úgymond az Ur: és meg-látogatom minnyájokat, kiknek környülmetélt elő-börök vagyon. Egyiptust és Judát, és Edomot, és az Ammon fiait.„ Nem tsak Juda tudniillik, hanem más ſzomſzéd nemzetek-is környül-metélték az ő elő-böröket; nem minnyájan ugyan; mert *Achior*, JUDITH. c. 6. v. 14. az Ammoniták' vezére tsak meg-térése után vette-fel a' környülmetélést. Az *Egyiptusiak* ſokan környül-metéltettek követvén a' hajdani Zsidókat, kiknálak laktak; az *Iduméusok* pedig, *Ammoniták*, és *Moábiták* azért, mert a' Zsidókból eredtek. „Ex Hebræis origenem ducebant.„ MENOCH. in *Jerem.* c. 9. DUHAMEL in JEREM. 9. Jeremias inter eos, qui circumcisi erant, annumerat Ægyptios, Moabitas &c. quia ex iis multi erant circumcisi. *Hieronym.* A' Kolchusi, Iberiai környülmetélkedést Lásd MKház 8. Szak. 125. LL. tit. *Mingrel.* A' mostanyi Koptuſok' Jerusálemi Pátriárkájok *Káirában* lakik: nagy hatalmú; 's gyakran Aleksándriai Pátriárkának-is tartatik.„ Akármi nemzetet követtek pedig a' Kpotok a' kör-

nyúlmetélkedésre nézve; az a' kereſztyéntelen ſzokás Urunk' 12-dik ſzázadja előtt nem régen tsúſzott-be közikbe. Aleksándriai és Káirusi Makárius nevü egy Pátriárkájok vólt 1102 = ezer ſzáz második eſztendőtől fogva. Ez rendelte azt, hogy a' Sz. Kereſztség előtt vetessék-fel a' környúmetélkedés. Azt idővel ſzégyenleni kezdék, ſokan el-is hagyák, ſzükségesnek tsak a' tudatlanok tarták mások tiltották-is. Kriſztus Urunkban két terméſzetet 's két akaratot nem vallanak; de a' Sz. Áldozatról és a' Sz. Gyónásról jó a' vallá-ſok. Lásd az Anyaſz. Egyház *Történeteit*, 1102-dik eſztend. 18. K. 2. §. 375. 376. Levéllap, és ottan *Solleriusnak* ide tartozandó bizonyságit. P. *Sicárd* J. T. Szerzeteſſe 9. eſztendeig fáradozott a' *Koptusok* meg-térittésén. Sz. *Ferentz* Szerzetének fáradsága után a' *Koptusok* közül 9 ſzáznál többen tértek-meg. Az ASz. Egyh. 20. K. §. 16. — A' ſok Katholikus *Koptusokról* Lásd *Mkház* 3-dik Szak. 86. K. 118. LL. POKOKES. — Az Új Teſtamentomi Görög Sz. Irás alá *Goldhagen* Herman ſokſzor írja-ki a' Sz. Irás' verseit, a' *Coptusok* Sz. Irásának olvasása ſzerént: azzal a' többi között a' *Vulgáta* Deák olvasás meg-bizonyodik. GOLDHAGEN Præfatio pag. XI. §. XII. „COPTICA ſeu Ægyptiaca versio N. T. Hanc *Athanas. Kirkherus* S. J. in Prodromo Coptico circa tempora *Concilii Nicæni* factam fuiſſe, colli-

git e Martyrologio Coptico, quod *Arabice* ſcriptum in Maronitarum Collegio ſervatur; aliisque rationibus c. 8. allatis. — Feliciter autem & hæc *Coptitarum Versio*, uti antiquiora omnia MSS. Vulgatæ Latinæ ſuffragantur; id quod paſsim ex ſubjectis textui Græco variantibus intelligens. — Egy két példával haſznos léſzen kedveskedni. *Lucæ* 24. v. 36. καὶ λέγει αὐτοις, εἰρήνη ὑμὶν. — Addit *Coptica* verſio: ἐγώ εἰμι μὴ φοβεῖσε. Ez a' közönséges Görögben nintsen. Meg-vagyon a' Vulgáta *Deákban*, valamint a' Koptusi Fordíttásban. *Et dixit eis; Pax vobis: ego sum nolite timere.* MATTH. 27. 40. ὁ καταλύων τὸν ναὸν. addit *Coptica* τῦ Θεῦ. ſic & vulg. *Vah, qui destruis templum Dei.* — MARCI, 10. 52. καὶ ἠκολούθησε τῷ Ιησῦ ἐν τῇ ὁδῳ. *Copt.* αὐτῷ. Sic & Vulg. *et sequebatur eum in via.* — LUCÆ 24. 43. καὶ λαβὼν, ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν. Hoc duntaxat Græc. addit Verſio *Copt.* καὶ φαγὼν ἐνώπιον αὐτῶν, τὸ περισσεῦον λαβὼν ἔδωκεν αὐτοῖς. Sic et Vulgata. *Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis.* — Goldhagennek azon derék munkájáról, mellyel a' Görög Új Teſtamentomot külömbözõ olvasásokkal fel-ékesítté, lásd *Mkház* 10 dik Szak. a' B. betû alatt. titulo *Babilon városiak.* A' Koptus Kalaſtromiakról lásd P. Sikárd Levelét Mkház' 5-dik Szakaſz, 220. LLap. Azon Kalaſtromok' helyeiket meg lehet látni *Görög* és *Kerekes* Mhirmondók' *Masr* avagy Misraim

= Egyiptus Tartománnyáról 1799-dik eſztendőben magyarúl helyesen ki-adatott földi abroſzán Sinai Hegye ellenében.

KÁROLY Fő Hertzeg, és vitéz Társai. A' Fő Hg. *Károly* és Gen. *Jourdan* között 20-dik Mártziustól fogva tartatott verekedésben *Jourdán* alatt le-lőtték a' paripáját; *Le Fevre* Generálisnak a' ſeborvosok kéntelenek vóltak karját elvágni. A' 22-dik és 23-dik Mártziusi veſzteségeket a' Frantziák magok *három ezer* emberre teſzik. Midőn a' Feldkircheni verekedésben Mártzius 23-dikán Frantzia Vezér *Massena Jellachich* Generálist megtámadta, ſok Frantziák fogattak-el. A' Brodi, Sz. Györgyi és Pétervárady Batalionok ki-tettek magokért, FML. *Hotze* bizonyſága ſzerént, kinek vezérsége alatt áll Gen. *Jellachich*. HOTZE-töl meg-ijjedvén a' Frantziák, Tirolisból Martinsbruknál, 's Finſtermüntznél viſzſza fiettek, hallván, hogy *Hotze* a' Graubindeniekkel ſzándékozik be-rontani: a' fel-fegyverkezett 12. ezer Lakosok bátorságát, meg-köſzönték *Hotze* és *Jellachich* Mártzius' 26-dikán a' Tanátsházban együtt ült Rendeknek. *Mainoni* Fr. Generális a' Ts. Királyi vitézek' rabságába így esett: Hatvan katonáival *Mainoni* egy ſzoros, havas, ſáros úton gyalogolni kénſzerittetett *Graubündten* ſzélein: a' veſzedelem előtt el nem fiethethetett a' potrohos hasa miatt: mikor *Lecourbe* Fr. Gen. Mainoni ſegítségére érke-

zett, már akkor fogva vitték a' Ts. Királyiak a' nehéz testü Generálist. *Károly* Fő Hertzegnek 's Vezérnek ezen 's egyéb' győzödelmiről adatott tudósíttás ezen XIII-dik Szakaſzban a' Frantziákat illető titulus alatt; de az említett 's említendő tzikkelyekkel-is méltó dolog azt meg-bővítteni. „Mártzius' 25-dik, 's egyéb napjaiban Liptingennél *Károly* Fő Hertzeg annyira meg-verte az ellenséget, hogy nem tsak ſok ſzázaknak el-veſztése után *Rotveiler* városig *Jourdán'* fő kvártéllyáig, közel a' Duna és Necker vizek eredetekig kénteleníttettek magokat hátra húzni a' Frantziák, hanem annak fő ármádiája a' FML. Gróf *Sztáray* ſeregével-is egyesítette magát. Ezen *Sztáray* ſerege előljáró Őrállóinak fel-keresésére, *Merfeld* Gróf Generális el-küldvén *Szentpáli* Farkas Kapitányt 50 katonával, midőn *Schenberg* városig érkezett, hirtelen mintegy 300 Frantziákra talált. *Szentpáli Farkasnak* már más módja nem vólt, hanem, hogy rohannyon az ellenségre. Nekik ment, meg-verte, 's illy kevés társokkal fogott egy Fő Hadnagyot, egy Strása-meſtert, 2 Trombitást, 25. köz-embert; maga népéből egyet ſe veſztett. Három ezerre alkalmaſint fel-megy az el-estek, ſebesek, foglyok, elő nem került katonáinak ſzáma a' Fő Hertzegnek, midőn 25. 26. Mártziusban *Stockachnál* hadakozott; de az ellensége réſzéről *öt ezernél*-is többre megy az a' féle ſzám, tsak

a' kik fogságába estek, közel *két* ezeren vannak. FML. Gróf *Hadik*' nyertes ütközeti Tirolisban *Taufersnél* már az előtt Mártzius' elején estek; az oda be-féſzkelni igyekező *Deseles* Fr. Generáliſſal. *Deseles*' embereiből mintegy 300. estek *Hadik* fogsága alá: nyert ez tőle 3 ágyút-is, 11. ágyú talyigát, jobbára munitziókkal terhelt ſzekeret 14-et: egynehány ezer puskákat: egy Ispotályt, mellyben ſzámos Ts. K. Tiſztek, és 150 több al-rendü katonák vóltak. Sebeket-is kaptak fő emberei közül némellyek. *Hadik*' FML-nak ditsérésére FML. *Bellegarde* alig talált elegendő ki-fejezéseket: *Hadik* tudniillik mingyárt a' viadal' elején keménnyen érdekeltetett egy ágyú golyóbis által; még-is mind végig maga kormányozott. — *Károly* Fő Hg. Fő Vezér ármádiája *Aprilis* 3-dikán a' *Willingeni* magas fekvésü vidékeken táborozott. Négy nappal az előtt a' *Helvetziai* földre lett be-lépésekor, a' Helvetziai Lakosokhoz illy Hirdetményt küldött *Károly*; Minekutánna kétſzer meggyőztem a' Frantziákat, kik minden hadizenés nélkül minden fekvő helyekből előb' nyomúlván, minden felé elenségeskedtek; az én fő vezérlésem alatt lévő fegyveres nép bé-lép a' Helvetziai földre, nem, hogy a' baráttságos indúlatú Helvetusokkal hadat folytaſſon; hanem hogy üzze a' köz ellenséget, melly ellen tulajdon ſzabadságtokért 's uraságtokért leg-

nagyobb részént olly vitézül tüsakodtatok. — — Ezen közönséges jelentésemben tudtokra adom minden Helvetusoknak: hogy a' Tsászári Felségnek meg-határozott akarattya: a'leg-foganatosb módra szint úgy fen' tartani továbbra-is a' régi barátságot Helvetzia' frigyes katonáival; valamint azokat ennek elötte-is minden alkalmatosságokkal bizonyosokká tette a' maga baráttságos, és jó lelkü szomszédi indúlatiról: és, hogy ö Tsászári felségének semmi más tzéllya nintsen; hanem hogy segíttse mint barátságos szomszéd Helvetziát, a' maga Uraságának, ösi valóságának, szabadságának, jussainak és birtokinak minden sérelem nélkül való meg-tartására. — — Reménylem, hogy az én fö vezérlésem alatt lévö néppel — — Frigyes Tagjai Helvetziának bátosságosan fognak bánni, és segedelmekre lesznek. — Helvetziának az illy maga viseléséből háromlandó szerentséje lesz az-is, hogy az ellenség eröszakos kénszeríttésének intézeti meg-szünnek, és a' kereskedés Német Ország és Helvetzia között az elöbbenyi lábra állíttatik visza. — 1799-dik esztendöben. Mártz. 30-dikán

Fö Hertzeg Károly.

Különös szeretettel viseltetnek *Károly* Fö Vezérhez mind a' Generálisok 's egyéb Tisztek, mind a' köz katonák; mert az ö gondviselése-is különös arra, hogy semmiben se légyen fogyatkozások: de egye-

temben arra-is ſzoros a' vígyázása, hogy kiki a' Subordinatiót, kötelességét hiven meg-tartsa. Az árulkodókat ſanyaruan meg ſzokta büntetni. Egy Schwábsági Posta merſtert, azért, hogy egy ſzükséges Stáfétát 12. órákig meg-tartóztatott; és egy Patikárost, ki ſpionsággal kereskedett, 's az ellenségnek titkos utakon, külömbféle tudósíttásokat küldözgetett, által adott a' Standrechtre, 's fel-akaſztatott. — *Károly* Fő Vezér az Oſtráchi és Mengeni, 21-dik Mártziusi ütközetben magát tulajdon ſzeméllye ſzerént nagy veſzedelembe ereſztette: maga vezette az ármádiának bal ſzárnyát, 's azzal egyéb Tiſzteknek-is példát adott a' vitézségre: okádta azomban az ellenségnek ſok temérdek ágyúja a' tüzet; de vólt a' *Károlyiaknak-is* a' hadakozó ármádiája homlok réſzén az ellenség felé ſzegezett 300 ágyúja. Serényen vitézkedett mind a' két fél; 's a' Frantzia nem ingyen könnyen engedte a' Károlyiaknak a' meg-lett gyózödelmet. Károly Vezérnek egyéb ditsösséges FMLieutenanti közt *Hotze* FML. már említtetett; ez alatt vitézkedvén *Jellachich* Generális a' Bonapartétől úgy neveztetett *Invicible*, vagy győzhetetlen tzimerü záſzlós ſeregét *Massenának*, a' Sz. Györgyi *Bródi Pétervári* Határ őrző katonákkal Mártzius 26-dik 27-dik napján Feldkirchennél tsaknem ſemmivé tette. Eleget vigaſztalta ugyan a' Zurikieket *Massena*, hogy

ne

ne féllyenek: mert úgy mond; a' Feldkircheni ſzerentsétlen verekedéseket tsak úgy kell tekinteni, mint valamelly könnyű felhőket; a' mellyek után annál kedvesebben fog a' nap tündökleni; de a' meg-vert Fr. tábor meg-futamodván a' Schafhauſeni Rajnánál olly rémülésben vólt, hogy az ágyús talyigások, tárſzekeresek, a' katonák, kik fegyverellen, kik fegyver nélkül egy helységből a' máſikba ſzaladoznának; azt adván okúl, hogy ők a' ſeregjeket keresik. — Aprilis 7-dikén viſzſza ment Altbreyſáchnál a' Fr. ellenség *része* a' Rajnán; egéſz ſerege pedig, *Károly* Fő Hg. elől, magát a' Rajnáig vonta. A' minden felől viſzſza nyomúló ellenségnek egy hátúlsó tsomójából Hornbergnél *Steinhoffer* fő Hadnagy April. 5-dikén ſokakat le-vágatott; egynehányat el-fogott. *Meerveld* és *Gyulai* Generálisok, a' Stochachi verekedések után *Neker* vize táján az ellenségnek egy munitziós ſzekerén kívül feles ſzámú embereit fogták-el. — *Nauendorf* FML. *Károly* Fő Vezér ſeregénél, a' Helvetziai *Schafhausen* nevű erős várost *Aphril.* 13-dikán foglalta-el a' Frantziáktol. — A' *Schafhauseni*, Sz. Gáli, és Báſileai Cántonok által állottak a' Ts. Királyi réſzre. Schafhausennek, és *Petershausennek* (a' Schváb kerületbéli Konſtántzia külső városának) az ellenségtől való elvételeket Grof *Nauendorfra* bízta *Károly* Fő Hg. *Nauendorf* FML. *Bailet* FML.-hoz

támaſzkodott. *Baillet* reá küldött a' Fr. Commendánsra, hogy fél óra alatt vonnyael magát Schafhauſenből. Küſzködött a' *Frantzia*. *Baillett* ágyúztatni kezdett ellene: erőſſen ellene állott a' Frantzia; de végtére által ſzoríttatott a' Rajnán. Százan estek a' Ts. K. fogságba, a' ſebesek és hóltak ſzáma-is reá ment egynehány ſzázra; ágyút nyert *Baillet* 17-et ſok más fegyverekkel együtt. *Petershausent* Apr. 14-dikén *Piatsek* General Major támadtameg; 's ki hajtotta belőle az ellenséget; a' tulsó partnál álló hajóit pedig fenékbe lövetvén el-süllyeſztette. *Konstánz* azon nevü nagy tó mellett fekſzik a' Rajna *bal* partyán; által-ellenben pedig a' Rajna *jobb* partyán annak külső városa *Petershausen* fekſzik: így *Filipsburgal* helyre állott a' Ts. Királyiak egyesülése; mellynek el-foglalására *Bernadotte* nagy héába ásítozott. — A' Fő Hg. Károly fő quártéllyában nyomtatni ſzokott *újság Vandamenek* Fr. Generálisnak a' Svábság közt véghez-vitt ezen puſztíttó requiſitióit említi; mellyeket fel-ſzedett a' kösségektől, Tiſztviselőktől, Plébánusoktól, Predikátoroktól. Menek azok mind őſzſze ſummáſſan 1289 Luisdorra, az az 11601 forintra: 17 paripára, 's hámos lóra, egynehány ſzáz réf poſztóra. Ezeket *Vandame* maga ſzámára ſzedte-bé. Maſſena Aprilis' 12-dikétől fogva a' Helvetziai 's a' Német Orſzági Fr. Fő Vezér: Helytartója

Lecourbe az ideig, míg *Moreau* helyibe nem lép. *Bernadotte* le-tett a' vezérkedésből, 's othon az ő életét tsendességben kivánnya tölteni. Major *Schmid* (Ts. K. Tiſzt) midőn a' Tirolisi hegyek közt hajtogatná a' Frantziákat, a' kemény viadal után népének egy réſzével 's néhány Tiſzt társaival együtt fogságba eset. A' Helvetusokról lásd ezen 13-dik Szakaſzban, tit. Schweitzer. Ezekhez *Ferentz* Ts. nevében 1799-dikben a' háboru kezdete után illy Proklamátziót ereſztett Károly Fő Hg. „ *Károly* Auſtriai Fő Hertzeg egy vitéz ſereg-„ nek Vezére, a' ſoha meg nem győzött; „ de egy *nem nagy lelkű* Ellenségtől el-„ nyomatott Nemzethez: Derék Helvetu-„ sok! Közelítt azon ſzempillantás, mi-„ dőn Katonáink' ereje ízre töri a' rab-„ ſzolgaságnak gyalazatos lántzát, mel-„ lyet a' külföldiek' tsalárdsága, 's né-„ melly kevés hiteſzegett polgárok koholtak. A' gonoſzoktól el-nyomattatott „ Nemzetnek bóldog állapattyát akarván „ életünkel meg-menteni; ſieſſetek ti-is a' „ nyomos ſegíttség nyújtáſſal. Én ſzen-„ tül igérem, hogy ezen ditsősséges igye-„ kezet' véghez-vitelével, és ſzabadság-„ toknak viſzſza-ſzerzése után, tellyes „ tetſzéstekben fog állani; ha függetlenek „ akartok-e maradni; avagy a' Német „ Nemzettel öſzſze-kaptsoltatni, mellyel „ olly ſok ſzázadokon által egybe vóltatok kötve, és a' mellynek nyelvét, bá-

„ torságát, erköltsit bírjátok. Elő-nyo-
„ múló hadamnak maga viselete meg fog
„ benneteket arról győzni, hogy méltán
„ nevezzük magunkat testvéreiteknek; és
„ hogy igen külömbözünk azoktól, a'
„ kik viſzlza-élnek ezen ſzent névvel, hogy
„ ſzabadságtokat, vagyontokat el-rabol-
„ hatsák. Tsak a' gonoſztévők, a' rend-
„ nek, 's igasságnak bontóji rettegjenek
„ ſeregem előtt; a' gonoſzságjok alatt nyö-
„ gő emberiségre esküſzöm, hogy ha az
„ el-nyomásra 's rablásra tzélozó véres
„ ſzándékjokon azonnal fel nem adnak,
„ rettenetes boſzſzú fogja öket érni. Vitéz
„ Helvetusok! egyesíttsétek terméſzeti bá-
„ torságtokkal ezen gondolkozást, melly
„ nem lehet idegen előttetek, minthogy
„ tulajdona vólt az ditső Eleiteknek. —
Az *Orosz* Ts. parantsolattyából, Peters-
burg várasának minden Templomában
hálaádó Isteni tiſztelet tartatott April.
5-dikén a' *Károly* Fő Hertzeg által nyert
ditső győzödelmekért. KÁROLY Fő Hg.
egésségének helyre állásáért, 's meg-erő-
ſödéséért hálaádó Iſteni tiſztelet tartatott
Május' első napján *Stockachban*. — A' *Val-*
liser, *Berna*, *Uri*, *Glárus* Kántonok na-
gyon fel-zendültek. Loerachnál gyakor
tsatázások történtek a' Ts. K. és Fr. kato-
naság között. Drága Helvetziában igen
az eleség. A' kenyér tsak nem ki-fogyott:
egy mérő zab 36 forint: egy mázsa ſzé-
na 6 forint. Mi tévő vólt *Károly* a' Rástá-

di Követek' meg-ölöjivel? Lásd itt titulo *Rástádiak.* Mkház XIII. Szakaſz. *Károly* Fő Hertzegnek tudósíttása ſzerént *Generális* HOTZE a' Sz. Lutziai hágonál Graubindenbe 14-dik Májusban be-törvén, 3 ezer Frantziát fogott, 8 ágyúval együtt; 's be-ment (a' mint reménylé) *Churba* Graubinden Fő városába. Hogy az említett G. F.ML. *Hotze* Graubinder ellen még nagyobb elé menetellel dolgozhaſſon, maga a' Fő Hg. *Károly Schafhausennél* ijeſzgette az ellenséget, 's így *Hotze* fogott ismét az említett 3 ezeren kévül Május 16-dikáig *ezer* embert; 's 80. Tiſztet, 1 záſzlót, 2 Gránátéros Kompániát, 's mind öſzſze (amazokkal együtt) 15 ágyút. Gen. *Meerveld* Május 14 dik éjſzakáján *Dudenheimban*, 3 Fr. Tiſzteket, 60 Granatérosokat vágott-le; minthogy magokat meg nem akarták adni. 1 Tiſztet pedig 's 14 lóval együtt 4 embert el-fogatott. Generalis *Hiller* és *Plunquet* Oberſter, minekutánna *Chur* Graubinden fő városa el vólt foglalva a' Tsáſzáriaktól, ezer nyóltzvan Frantziákat tettek fogjokká, kik között 80 Tiſztek vannak. A' Ts. K. ſereg Ragatznál ment által leg-előſzör a' Rajnán. A' Sargánsi völgyben 1 Tiſzt és 30 ember került a' Tsáſzáriak fogságába. Ezekről tudósítván *Károly* Fő Hertzeget *Hotze* Apr. 16-dikán, jelenté, hogy FML. Gróf *Hadik*, és Oberſter Gróf St. *Julien* a' Frantziákat olly ſzoros völgy' egyetlen egy

úttyára ſzorították, hogy nehéz leſz a' keleptzéből ki-ſegítteni magokat. Gróf *Bellegarde* tudósíttása ſzerént Graubindennek Olaſz Orſzággal határos tsuttsán CHIAVENNÁBAN vólt a' Ts. K. nép, a' honnét még Május' 7-dikén úgy el ſietett az ellenség, hogy 32 ágyúkat hagyott maga után. A' Chiavennai uton-is ſok hadi kéſzületeket találtak a' Tsáſzáriak, mellyeket a' Frantziák hagytak-el. A' Breſciai földről Oberſter *Strauch* egy Brigádát vezérelvén, Chiavennába Május' 9 dikén érkezett; de a' val Canonica völgyben nehéz úttya vólt Morbegno felé; Piaccánál 15 két nap kellett várakoznia, míg félre hányódott a' lágy hó, mellynek magassága lábnyi vólt. *Strauchkal*, *Lelup* Oberſtleidinantal *Bellegarde*, *Hotze* FML-tok ſzerentséſſen hajtogatták a' Frantziát Julien és Albula hegyein. La *Marseille* Oberſter egy 6, és egy 7 fontos golyóbisú ágyúval tért viſzſza az említett FM. Lajdinantokhoz. Bellizonéból 359 Ts. K. *el-fogott* katonákat indított az ellenség Lenz felé; de *Bayer* Fő Hadnagy vitézsége a' fogjoknak 53 kéſérőjit el-fogta, 's a' fogjokat viſzſza ſzabadította. A' Marmoresai ſzoros járások között mintegy négy ſzáz Frantziák támadták-meg *Gyurtsák* Fő Hadnagy és *Simsák* Fő Hadnagy Kompániáit a' Lalax nevű falunál. Az ellenség vezére 40 és 50 lépésnyire állott-elől minden meg-támadáskor: egy Varasdi köz ember önnön

maga indúlattyából ezen Fr. Vezérnek feléje ment maga egyedül olly közel, hogy azt egy al Tiſztel együtt egy lövéſſel a' földre terítette; azután egyebek-is megſebesíttetvén, és felesen húllván, hátat fordítottak. (Azomban Gen. *Vukassovits* két helyen-is ſzállott által a' Páduson, *Turin* felé; 's a' *Veruai* várban kapott 6 ágyút 's több hadi eſzközt. Május' 16-dikán mintegy hét ezer Frantziák Aleksándriától elöb' nyomúlván, elsö vigyázóink' réſzét viſzſza-nyomták; ez a' réſz Kosákokból állott. De noha a' Tsáſzáriak közül 115 ember ki meg-hólt, ki meg-ſebeſedett, viſzſza nyomta ezen nyomó Frantziákat *Lusignán* Generális, és Oroſz Hg. *Pánkrátion*) *Graubinden* Május' 28-dik napja előtt a' Ts. K. katonaság által már el vólt foglalva: beſzéllék ſzint azon idö tájban, hogy KÁROLY Fö Hg. a' Rajnán által-ſzállott, és hogy *Konstantzia* a' Ts. Királyi hatalom és birtok alá esett. (Mint estek *Bonaparte* idejében a' Veltiliniek, kik a' Graubindeniektöl függöttek, a' Cisalpinusok alá? Lásd Mkház XI-dik Szakaſz. 23 Levéllap.) FML. *Hotze* a' Sz. Lucia Hágojának meg-vevését *Ötvösnek*, a' Peterváradi 4 Batalion Majorának köſzöni. El-foglaltatott Károly Fö Hg. ſeregétöl az egéſz *Graubinden*, és Helvetziában *Sz. Gál;* amott *Constantzia*, 's a' t. ditsértetnek mind Károly Fö Hertzeg, mind egyebek tudósíttásiban erre nézve *Gavasi-*

ni Oberſter; a' ki-költözött Helvetusoknak ſerege *Waldek* Daragonyoſſai *Williams* Oberstlieutinantal, és *Burscheid* Hadnagygyal, Gróf *Leiningen* Kapitánnyal, *Morberth*, *Nobili*, *Rohan* Hg. Gróf *Hohentzollern*, *Mihanovits*, *Lück*, FML-tok *Melas*, *Nauendorf* 's a' t. FML. *Bellegarde*, mivel hogy *Graubinden* el-foglalásával el-vagyon érve a' tzély, az Olaſz Orſzági ſereggel öſzſze kaptsolta magát, *Engaddin* völgyén hagyván Obeſter Sz. Julient. — A' *Svekus* Király mint Pomeránia Hertzege réſzt vévén a' meg-újjúlt had terhe viselésében megindította ſeregit Aprilis táján Német Orſzág védelmére. — Egy két Levéllel ez előtt említtém, hogy *Bernadotte* le-tett az ő vezérkedéséről. Itt, a' melly Orátzióval kéredzett-el Párisban az *öt száz* főből álló Tanáts előtt 328. Tiſzt társaival egygyütt, ſummáſſan légyen a' Copiája Németből: „Már tíz eſztendeje annak, hogy a' Haza minket elő-hívó kiáltásának ſzót fogadtunk, és hogy azt a' veſzélytől megmentsük, életünket minden veſzedelemre el-ſzántuk: mert azzal hitegettek minket, hogy az állapot' moſtani környül-állása a' Fr. 's az egéſz emberi nemzet' bóldogságát illeti. 'S mi ezt néktek el-hittük: azzal hitegettetek továbbá, hogy a' Nemeſek és Egyháziak ezen bóldogság ellen dolgoznak, hogy az ő juſſokat, és előb' valóságokat fen-tartsák, ezt-is el-hittük; végtére azt bizonyítottátok, hogy minden

egyéb nemzettségek mi ellenünk kéſzûlnek, minket le-nyomáſſal fenyegetnek, 's azért hadat hírdettetek ellenek. Ki-támadtunk ellenek, meg-is győztük őket. — Már ideje vagyon, hogy veletek ſzóllyunk és ſzámot veſſünk. — Mi, kik itt egybe-gyûltünk, parantsolók vagyunk abban az ármádiában, mellynek komendorozása az én tiſztem, betsületem. Fejtsétek-meg mit kell ezen ſzókon érteni: a' hazát meg-ſzabadíttani? ki az, az ármádián kívûl, a' ki azt a' veſzedelemből kirántsa? fel-tett tzélyunk az vólt, hogy ditsôsséges bekességet tekerjünk-ki ellenségeink' markokból? Mi a' mi kötelességünket véghez-vittük, hol a' békesség? ti 's a' ti Direktoriumtok meg-feleltetek-é hivatalytoknak? a' Frantzia nemzet el-érte-é buzgón óhajtott nyugodalmát? ſzabad-e már nékünk győzödelmes laurus koſzorúinkat a' mi familiánk' kebelekbe le-rakni? — Polgárok! Törvénytevők! a' katonák' közönséges akarattya egy átallyában az állapotban más rendtartást kíván. A' békességet a' mi győzedelmink el-nyerték, 's az végre hajtathatott vólna; de a' Directorium, a' mint azt láttya minden ember, el nem akarta fogadni. Utólsó végezéstek bennünket örökös háborúba kevert. Bátor ugyan még az ármádiátok ſzíve, de az enthuſiásmuſſa el-enyéſzett; nagy a' békételen zûrzavar benne: a' ſeregeknek egy nagy válagatott réſze inkáb

ellenetek, mint ſem érettetek kiván hadakozni. — Illy környületben nem bízok fegyverinkhez; fôkép' ha a' *Kondé* ármádiája ellenünk ſzegezi magát. Tudva van elôttetek ezen új háború béli ſorsunk. Minden punctumon meg-verettettünk. Szégyenlem ismételni: minden helyen meggyôzettettünk. Ezen ſorſunkon nem-is ſejgíthetünk, mert már minden népek ellenünk támadtak: a' Németek, Olaſzok, Oroſzok, Ánglusok, 's a' t. igen ſzívellik a' rajtok el-követett temérdek kegyetlenségünket, ragadományinkat, 's úgy tekintenek bennünket, mint betstelen tsaló tsalafintákat: magunk viselése a' tekéllettlenségnek felsô gráditsát el-érte. — Mi azomban a' mi tiſztünket kezeitekbe viſzſza nyújtyuk, 's arra kérünk benneteket, hogy botsáttaſſunk-el. — Meg-vallya ezen el-kéredzésében Bernadotte a' Frantziák' ſok veſzteségeket, mellyek azután még nagyobbra nevekedtek; midôn *Károly* Fô Hertzeg' tábora *Hotze*, *Bellegarde*, *Nauendorf* FML-tok és egyéb fô rendû Vitézek Helvétziában 's annak táján *Frauenfeldet* a' Conſtántziai tó mellett, *Glárust*, *Tigurumot*, 's a' mint a' Schweitzer titulus alatt bövebben elé-adatik, el-foglalta más helységeivel együtt. Zürk, avagy *Tigurum* városában, és annak környékén, mellyet *Károly* Fô Hg. el-foglalt, mind öſzſze 177 ágyúkat találtak a' Ts. Királyiak a' Frantziák' el-takarodások után. —

Siettek az alatt Krákó és Morva felöl *Károly* Fő Hg. ármádiájához az Oroſz vitézek, *Goroupnak*, Ts. K. Oberſternek vezérlése alatt. Nem győzi *Gorup* Lintzből írt Levelével ditsérni ezen Oroſz ſereget, Huſzárok-is vannak benne; 's átallyában a' Legénység jól gyakorlott tüzes ifjakból áll.*) Azon Frantziák, kik hátulról háborgatni akarván *Karoly* Fő Hertzeg' ſeregét; *Massena* Generálisnak az előb' nyomúlásra módot kivántak ſzolgálni, *Khel*nél, 's *Offenburgnál* a' Ts. K. Gener. *Meerfeldtöl* diadalmaſſan viſzſza-verettettek: azokból mintegy 3 ſzázon egy Fő Tiſztel fogságunkba estek. Gróf *Sztáray* FML. erről a' viſzſza-verettetésről kurir által küldött Bétsbe tudósíttást; más ütközetben Ruſſenhofennál Görger Generálisunk alatt a' Blankenſtein Huſzárjai a' Fr. Granaterosok közül 4 ſzázat vágtak-le: el-fogattak 45-en; esett veſzteség a' Ts. Királyiak réſzéről-is; de nem nagy. Julius' 3-dikán-is történt ütközet a' *Tigurumi* tó megett *Lecourbe* nevü Fr. Generáliſſal: annak embereiből *Ötvös* Fő Strásameſter egy Stabális Tiſztet, 6. Fő Tiſzteket, 36 köz embert ejtett fogságba. A' Sváb kerületben Julius 6-dikán Offenburgot el-foglal-

*) Mint bizonyost, úgy írták Juniusban: hogy mihelyt az Oroſzok a' Rajnához érkeznek, a' Pruſzſz. Király-is leg-ottan egyesítti fegyveres erejét a' két Tsáſzáréval a' Frantziák ellen.

ták a' Frantziák; a' Ts. Királyiak azt azoktól 8-ban viſzſza-vették: azon idő közi ütközetekben a' Tsáſzár' Magyar Lovaſſainak vitéz Oberſterét Gróf *Keglevitset* meg-ölte egy haubitz gránát.

KÁRPUSOK, avagy Kárpi nevü vitéz népek, Urunk' 251-dik eſztendeje táján. — A' Szittyai nép réſzének mondja öket lenni *Pomponius Lætus*, mert azok a' Szittyák, kik *Decius* Tsáſzárnak táborát meg-verték, *Cárpusok* vóltak; mások pedig a' *Cárpus* vitéz népet azon tábor' megverésekor a' Gotthusok' ſegíttő Társai közé ſzámlállyák, a' *Taifal* és *Aſtringi* népekkel egyetemben. *Du Fresne du Cange*, de Illyrico Tractatu Præliminari ex Victore, Jornande, Pomponico Læto. &c. Hol laktak ezek a' hatalmas Kárpus népek? a' Karpatus hegyek alatt-é? de azok a' hegyek Posonytól, és főképpen Vátztól fogva, Liptón, Szepesen végig, Dátzián túlig trejednek. *) *Karpóna* vólt-e a' Fő Városok? 's ez a' nevezet nem a' *Kárpobonából* rövidíttett-é Kárponára; mint a' Vinida *Vindobonára* hoſzſzabbodott? a' Dunán túl laktak; mert Detzius ellen hadakozni akarván, a' Dunán mentek által. A' Dunán túl való *Kárpi* réſzek nem valamellyik Római Pannóniai déli földek vóltak, hanem a' Dáczjával határos ama' Jáſz

*) A CARPI vagy Cirpi helységről lásd MKh. 29. K. *Schönwisner* 286-dik oldal.

vagy Metanaſzta nevű Tartomány tájok, mellyeknek réſzébe üdővel a' Kumánok telepedtek, 's Jáſzoknak neveztettek. (RR. PRAY Diſſert.VI. §. V. Cumanorum pars noſtri Jaſſones erant. Hi eum terræ tractum, cujus partem Metanaſtæ Jazyges olim tenuere, colunt, priscis Regum temporibus nunquam *Jasiges*; ſemper *Jassones* appellati.) A' régi Metanásták határin fellől a' *Carpi* hegyek alatt laktak talán a' *Karpi* nevű nemzetek, kik *Detzius* Ts. idejében Dátziát és Meſiát-is el-lepték; ezek ellen hadakozván *Detzius*, az ütközetben el-esett Urunk 251-dikben, ruhájától meg-foſztatott, el ſem temettetett. LACTANT. de mortib. Perſequutorum §. 4. p. 369. *Decius Imperator profectus* (an. Ch. 251.) *adversum Carpos, qui tum Daciam Moesiamque occupaverant, statimque circumventus a barbaris, et cum magna exercitus parte deletus, nec sepultura quidem potuit honorari, sed exutus ac nudus, ut hostem Dei oportebat, pabulum feris ac volucribus jacuit.* Rettentették a' Romai Birodalmat a' *Kárpok Maksziminiánusnak* Diokletziánus Tsáſzári társának idejében-is: mert azoknak garázdaságoktól meg-ijedvén *Maksziminiánus* Tsáſzárnak *annya*, bátorságosb lakásnak kedvéért új Dátziába költözött. LACTANT. de mortib. Perſequunt. c. 9. p. 373. A' Kárpusok épitménnyének gyaníttya lenni *Windisch* Úr, ki most M. Országi Történetit, 's Várait rövideden le-irta németül,

a' *Szepesi* néhai roppant várt; de úgy, hogy azt, úgymond: talán a' *Cárpok*, talán a' *Gepidák* építették. A' *Szepesi* vár a' Tatár járáskor 1242-ben az ő épségében meg-maradott. Midőn *Robert* Károly K. 1312-ben *Trentsényi* Mátét, mint üldöző ellenségét kerülné, a' *Szepesi* vár vólt a' folyamat' helye: *Giskra* azt el-foglalta; de *Hunyadi* János onnét ki-kergette: a' Szepesi Grófokról a' *Zápolya* familiájára jutott, és *Zápolya* János Király ugyan abban született. A' Zápolyiakról a' M. Korona birtokához esett; ettől a' *Thurzó* nemzetre; Thurzóról *Báthori* Andrásra. Urunk 1613-dikában, midőn *Thurzó* Kristóf, kit *Pázmán* Péter Jesuita térített a' Katholikus hitre, Xylandernek (Holtzmannak) Szepes Várallyai Predikátornak kezében ki-eskünne a' Katholikus vallásból, és a' Lutránusságra állana, ez a' változás *Szepes* várában ment véghez, és a' reá következedő vendégségkor Mártzius második napján 1613-ban ezen várban a' változás pompájának örömére 28 öreg ágyú süttetett-ki a' dobok és trombiták harsogása alatt. — Szepes vára ezen idő után sokat szenvedett. 1703-ban azt *Rákóczi* el-foglalta, Gróf *Hartenleben* viszszanyerte. Régtől fogva senki se lakja. Falai meg-vannak. *Quid Pandionæ nunc sunt nisi nomen, Athenæ? Deme Poetarum Carmina, Troja quid est?* ERDŐDY Susánna Aszszony az Urának Gróf *Thurzó* Kris-

tőfnak által-esése után-is álhatatoſſan megmaradt a' Közönséges Kereſztyén ASz. Egyháznak kebelében; a' mint bővebben jelentettem a' Magyar Könyvháznak VI-dik Szakaſzſzában az *E* betű alatt, a' 39-dik Levélnek óldalán.

KOLUMBUS és Pinson. Columbusról Lásd MKh. első Könyvét. PINSON. Midőn *Pinson Vince*, ki Kolumbusnak első Társaihoz tartozandó nevezetes hajózó vólt, a' nagy tengeren tartatot utazáskor *Amazon* temérdek ſzélességű torkához érkezett, fel-kiáltot, el-hülvén a' folyó víz' iſzonyú nagyságán: *Mare an non?* Tenger-é? nem é? Abból eredett, mondják: Maranon vagy Maragnon neve. P. VEIGL. in L. de *Majnás*. 18 LL. Hogy Maranon, Orellana, Amazon vize mind egy, lásd *Edert* MKház 91. K. 171. Llap.

KROSNAI PÁL. (Paulus Crosnenſis) A' *Krákai* Akademiában Lengyel Orſzágban a' *Poësist* közönséges helyen tanította. Hogy Lengyel Orſzágban a' döghalál 1508-ban, második Uladiſzló M. K. idejében, uralkodnék, onnan el-vonta magát Magyár Orſzágra; és Ugotsa Vármegye Fő Ispánnyához *Prinyi* Gáborhoz vette magát *Szőllősre*. Nálla hat holdnapoknál tovább lakván, az üdő alatt meg fordúlt Debretzenben, és Váradon-is; mind a' Boldogságos Szűz', mind Sz. Láſzló Király' tiſzteletére. Mind ezen Szenteknek ditsőíttésére, mind Prinyi Gábornak, 's

a' Budai akkori vár őrző *Bátori* István, és más Magyar Urak' ditséretekre verseket írt, (példáját nem látom a' *Pannoniæ Luctus* nevü Könyvben, mellynek elejéből ezeket írám) *Krosnai* Pál viſzſza-menvén *Krakóba*, és meg-halálozván, a' *vers-irás* taníttásában fel-váltatot *Echius* Bálinttól, mint Succeſſorától. Ki gyakor izben megfordúlt Magyar Orſzágban, 's Bártfán mind Profeſſorságot, mind Polgármeſterséget-is viselt. *Echinek* mind *Turzó* Elekhez, mind másokhoz ſzólló versei megvannak, nevezet ſzerént az említett *Luctus* nevü Könyvben emezek: Nicolao THUROCIO aulæ Regiæ Magiſtro. Valentinus *Ecchius* (talán Thuróczy ſzóll.)

Quid quid dii faciles mihi donavere bonorum
Conſilii, eloquii, dexteritatis, opis;
Id totum Patriæ impendi, teſtatus alumnum
Me gratum grati Regis in obsequiis.
Huic ſtudio unanimes cives incumbite, ſalvas
Qui miseræ cupitis relliquias patriæ.

Francisco Comiti a *Frangapanibus* (fors I. Frangep.) *Archiepiscopo Colocensi Valentinus Ecchius.*

Corporis atque animi dotes ſi vincere poſſent
Parcarum rabiem, jura tremenda Jovis,
Juſtius

Juſtius haud ullus palmam in hac parte tu
liſſet,
Quam Præſul *fracto* nomina *pane* trahens.
Vix illo quisquam in patriam pietate, me-
rendi
De cunctis ſtudio, major in orbe fuit.
Neſtora conſilio, Ciceronem vicerat ore.
Et pietate Titum, religione Numam.
Certandum forma, vel ſi pietate fuiſſet,
Vel comi eloquio, ſtemmate vel patrio,
Heroum veterum nemo, nemo hercule,
noſtri
Temporis ante illi jure ferendus erat.
At nihil hæc contra potuere immobile fa-
tum,
Præsulis en tanti ſtamina rupta jacent.
Hanc miseram patriam, dignus meliore,
reliquit,
Jam liber curis vivit in arce poli.

Claræ ab Wylak, Francisci Jaurinensis Episcopi matri, Valentinus Echius (nomine Filii)

Quæ debet natus pietatis munera matri.
Viventi exolvi ſedulo chara, tibi;
His quia nunc nec eges, nec poſt mea ma-
ter egebis,
Pro meritis ſupero reddita digna polo,
Quod ſupereſt, & quod poſſum, quod de-
beo ſolum,
Æternam requiem conpræcor *ipse* tibi.

Præterea hos tumulos, atque hæc monumenta repono.
Triſte mei hoc in te pignus amoris erit.

Barbaræ Francisci a Reva Propalatini Regni Hungariæ Conjugi, Valentinus Ecchius.

Cedo cuique ſuam quam jactet fœmina laudem,
Nominis eſt etiam gloria certa mei.
Virtutis merito, atque illuſtri clara marito,
Unde mihi ſoboles, plurima ſpes patriæ.
His dici poteram donis fortaſſe beata,
Reſtabant cœlo ſed meliora mihi.
His fruor æternum, valeant quæ poſsidet orbis,
Æthereo vere vivo beata polo.

Egy idejü vólt Ecchiuſſal és Krosnaival *Verner* György (más egy Kaſſai fiu Verner Gy. poëta, és Kaſſai Biró vólt) Sleſiai *Verner* György I. Ferdinandtól nemes emberré, Saárosi Fô Ispánnyá tétetett, irt mind M. O. tsudálatos vizeirôl, mind *Borsós* Jakab' verseit 1551-ben ki-nyomtattatá, mind maga verseivel-is kedveskedett. *Pann. Luct.* p. 48.

Josepho Tectandro Medico Georg. Vernerus.
Tectander medicus jacet hic, medicina valeto,
Quid ſperent alii, ſi perit author opis.

Petro BERISLO Virtutis ergo. Georg. Vernerus.

Quod divus Cæsar, quod ſummus in orbe ſacerdos,
Judicium de te Petre Berisle facit,
Si quis forte putat precibus, pretiove redemptum,
Invidus, aut meriti eſt neſcius ille tui.
pag. 49.

Ez az a' Berizlo Veſzprémi Püsp. Dalm. és Croatia Vice Királlya, kit mind V. *Károly* Ts. levelével meg-tiſztelt, mind X-dik Leo P. mentvén magát, hogy a' Kárdinálisságra való emeltetését továbbra halaſztotta; 1517-ben. — LEO PAPA X. Petro *Berislo* Episcopo Vesprimiensi. Provinciarum Dalmaciæ & Croatiæ proregi. Nolumus mirari, neque moleſte ferre fraternitatem tuam, ſi his ipſis diebus ſacro Collegio Venerabilium fratrum noſtrorum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium per novam creationem aucto, multisque per nos in eum ſummum Ordinem adſcitis, fraternitatem tuam contra quam in animo habemus, & quam erat nobis decretum in aliud tempus reservavimus. (tum laudat P. P. Petri præclaras virtutes illo amplissimo honore dignissimas. Reddit dilationis causas.) — *Cæsar Carolus* Pontifici maximo *Leoni* X. — — S. veſtra merita fatetur, pietatem commendat, interceſsionem noſtram habet. Hoc tantum, quod præteriri non poteſt, addemus: Quæ or-

namenta *Vesprimiensi* dabuntur, Reipublicæ Christianæ accommoda, S. Vestræ honorifica, nobis, cæterisque de religione bene sentientibus grata fore. Ex hac supplicatione illa summa nascitur, ut Vesprimiensis longo tandem postliminio jam jam galeratus incedat, qui per septennium continuum pro fide & religione galeatus incessit. — Cæsar *Carolus* Petro *Berislo*. — — Fac ut animo forti utaris, meminerisque spectatam jam diu virtutem jam pro debito abs te exigi. Datum *Bruxellis* 23. Junii an. 1520. Még azon esztendőben meg-öletett Berizló Péter a' Törököktől.

L.

LÁSZLÓ. Sz. Azon Zíngota és Moniorod táji ütközet előtt, mellyben Rákosról jövén a' seregével Salamon, Sz. Lászlót és Geysát meg-támadta, László a' földre le-borúlva imádta és kérte a' Felséges mindenható Istent a' győzödelemért: fogadást mutatván-bé néki, hogy ha győz, azon a' helyen Sz. MÁRTON tiszteletére Templomot fog építteni. *Thuroc. Chron.* Hung. c. 52. p. 200. Cumque Ladislaus se armaret, in terram se prostravit, & omnipotentis Dei clementiam postulavit, & Beato Martino votum vovit; ut, si Dominus ei

victoriam concederet, in eodem loco, Ecclesiam, in honorem Beati Martini construeret. — Meg-halgattatott, meg-verte Salamont, és a' segíttő Teuto és Latínus társait: Salamon egész Mosonyig szaladt az Annyához és házas társához. Cæduntur Teutonici, fugiunt Latini - - Rex Salomon fere omnibus suis interfectis, aufugit in Zigetfen (Ms. Zygetfeu. Chr. Bud. Zygethfeu) Danubium transiens, cum *opus* Martini filio; venit tandem in *Moson*, ad matrem & uxorem. Az Annya sírva fakadván monda: édes fiam soha se figyelmeztél tanátsomra, sem *Ernyeinek* tanáttsára, se más hiveidére, hanem mindenkor *Vid* tanáttsára, és imé meg-rontottad mind magadat, mind a' tieidet: Salamon haragjában pofon akarta ütni az Annyát, de a' kezét házas társa meg-tartóztatta. cujus manum uxor ejus retinuit. Az alatt Gejsza és László a' holt testek között járkálván, háromszor fel-kiáltottak haláadó ditséretet mondván az Istennek. Deo ter laudes proclamaverant. A' Zsákmányból a' Monioródi Templom építtetett. Postea de spoliis eorum constructa est Ecclesia de Moniorod. Az ütközet előtt Vátz mellett (mellyet Gejsa építtetett az oda való erdőben lakozó Vátz Remete nevére) az ütközet előtt Templomot igért Gejsza-is a' bóldogságos Szűz Mária tiszteletére; ott állván Lászlóval, a' hol Thuróczy idejében Sz. Péter Apostol Temploma vólt. Fel-

is építté Gejsa a' Vátzi Templomot, és ſok jóſzággal meg-ajándékozta. *Thuroczy* c. 53. p. 199. 204.

LANCA Aſzſzony a' Rhutenusok' Fejedelme. Be-hajtott *Kálmán* Magyar Orſzág Királlya Ruſzſziába. *Lanka* a' Fejedelem aſzſzony elejbe ſiietett, lábaihoz borúlt, ſirva reménykedvén: hogy ne bántsa az Orſzágát és népét: a' kegyetlen Kálmán K. lábával rugdalta-el az Aſzſzonyt, calcitravit eam Rex. Jajgatva viſzſza-utazott a' Fejedelem aſzſzonyság, és a' mindenható Iſtenhez folyamodott. rogabat omnipotentis Dei auxilium. *Mircodes*ſel ſok Kun vitéz elé-állott a' Fejedelem ſegítségére az Oroſzokhoz. Kik éjſzakának idején megtámadták a' Király táborát, 's reggelig talpig győzték, 's el-ſzéleſztették. A' nemesek életben tartották ugyan a' Királyt, de ſok vitézt le-nyilaztak a' Püspökökkel együtt. Ritka magyar veſzteség hasonlíttathatik ezen kárvalláshoz. Tanta ſtrages ibi fuit, ut raro Hungari in tanta ſtrage fuerunt. THUROC. c. 60. A' kegyetlen Kálmánt Sz. *Donátus* Püspök-is meg-veſzſzözte. Et ecce Sanctus Zaduriensis (Ms. Zadrienſis — in Dalmatia) Episcopus venit ad eum (dormientem) quem per capillos capiens traxit, & cum virgis laureis valde verberavit. Quem cum dimiſiſſet, & excitatus fuiſſet, illum non vidit; ſed dolorem ſentiebat, & ictus virgarum ſuper corpus ſuum aspiciebat. — A C. 1111-mo ex *Timon.*

LAVATER. 1798-ban Auguſtus 28-dik napjan így írt erről az ortzázóról, avagy az ortza tekéntetéből belső tulajdonokat képzelőről a' Mhirm. Ama' híres Physognomus, Tigurumi Prédikátor, *Lavater*, nem egéſzſzen láttatott idegenkedni a' Frantzia Respublikánusságtól, midőn bémenének a' Frantziák Helvetziába. (Lásd Mkház XII-dik Szakaſz tit. *Schweitzer*) de már meg-változtatta itéletét, és a' leg-tüzeſſebb ékeſſen ſzólláſſal buzog közönséges prédikátzióiban, Helvetzia dolgainak mostani folyamattya ellen. Irt egy hatalmas levelet Rewbel Fr. Directorhoz-is, a' mellynek mássait el-küldözte nyomtatásban feles ſzámú Baráttyaihoz Német Orſzágba, Dániába, Sved Orſzágba, Ruſzſziába, Ángliába 's a' t. Sero ſapiunt Phryges!

LETTUSOK. A' Lett nép nem egy a' Finnus néppel; 's bánnya F. T. PRAY Diſſert. 2. p. 22. hogy *Báyer* őket egy népnek tartá, ki maga meg-vallá, hogy a' Lettusok merő Litránusok, kiket ſenki ſe mondott Finnusi eredetüeknek lenni; hanem a' Livo, Eſzt, és Finn nép egy azon nyelvű; noha a' Lett avagy Litván és Svekus nyelvből ſok kevertetett közikbe; mert, holott az Isteni ſzolgálat *Lett* nyelven tartatik nálak, a' *Lett* nyelvet kéſz akartva meg-tanúllyák, egyéberánt nem *Lett* nyelvel, hanem Finniaival élnek. A' Livo, Finn, Tatár, Votiak, Mor-

duin, Scheremis, Permiák, Syrán, Est, Lappo népnek nyelvekben igen ſok a' Magyarral egyező ſzó. RR. *Pray* Diſſ. 2. §. 1. &c. a p. 16. Ezen népek mind Magyar atyafiak. Lásd a' *Zsidó Folytatást* is ezen 13-dik Szakaſz végén. titulo *Koma*.

M.

MAKÓ PÁL. A' néhai Jesus Társaságának nevezetes nagy embere, kinek mind tanúlásakor, mind taníttásakor tündöklött elméje, tudománnya, erköltse, Nagyſzombatban, Ungváratt, Bétsben, Budán a' hol Istenben boldogúlt: Vátzi Kanonokságakor. Fő T. PRAY György illy halottas emlékezettel tiſztelé. POSTHUMÆ MEMORIÆ Pauli MAKKO — — Peſtini Tratin. 1793. Amiſit respublica litteraria Hungariæ virum multis nominibus optime de ſe meritum RR. D. Paulum MAKO (Abb. Canon. Vácz. Conſil. Direct.) Obiit 9. Auguſti omnibus morientium præſidiis ex ritu Eccleſiæ procuratus - - Jaſzapatini XV. Cal. Aug. 1724 editus - - 41-mo ad Clericos Regulares Societatis Jesu adlectus, cum capacissimam ad omne ſcientiarum genus mentem nactus eſſet, Logicam & Metaph. primum in Univerſitate Tyrnaviensi, mox Viennæ prælegit - - -

pag. 6. Mira in explanando perspicuitate, & indolem ad id, quod cuivis profuturum videbat, formandi dexteritate præditus, id quod superstites etiamnum, qui ejus ducatu usi sunt, grata animi significatione testantur. Traducta dein Budam Universitate Tirnaviensi, membrum Senatus Academici a piæ memoriæ Augusta THERESIA, addito Abbatis & Consiliarii titulo, renunciatus, & Director Facultati Philosophicæ datus est. — Vir ceteroquin prisci candoris, fucique expers, omnes vitæ suæ actiones ita ordinare solebat, ut has ad religionis instituta, & in quem cooptatus erat, ordinis Ecclesiastici decorem semper exigeret, sui non aliorum Censor, facilis aditu, nemini gravis, & molestus, famæ suæ obstrepentes, taciturnitate, procul a vindictæ studio vincere solitus... Edidit Logicæ, Metaphysicæ, Physicæ Institutiones. Mathematica plura &c. Vindobonæ, Tyrnaviæ, Budæ, &c.

MBAIMVERAI vadotska ember. A' Paraquárai predikállásáról Sz. Tamásnak még kételkedni sem akarnak a' Parakváriusok. Midön, úgymond Dobritzhoffer az Abiponokról írt Könyvének 3-dik részében a' 369-dik levélen; midön a' Kváráni vad embereket keresném a' *Mbaimverai* erdök között, a' Kacik, a' kire ottan találtam, fene ábrázattal tekéntvén reám, e'képpen szóllott: „Nekünk Pap nem kell. Szent Tamás = *Thomé Marangutu* már ré-

gen meg-járta, és meg-áldotta földünket; minden, a' mire szükségünk vagyon, nálunk bőven terem. Tsudáltam, hogy Sz. Tamás Apostol nevét a' vad ember úgy ki tudta mondani. A' Papot tsak arra valónak tartyák, hogy az által a' föld termékennyé vállyon.

MIRABEAU. Massziliai Deputátus vólt a' Frantzia egész Országi gyülésre azon esztendőben, mellyben XVI-dik Lajos Fr. Király el-fogatott tulajdon Párisi népétől és rabló gyilkos Revolutzio elkezdődött. *Mirabo*, Istentől el-pártolt igen rosz' ember vólt, ki már az előtt ötször ittéltetett az akasztófára; szörnyen mérgelődvén a' Királyra, és annak Minister hivatalú Tiszteire, keresé a' bosszúállásnak módját, és a' fejét abban törte: hogy a' népet a' Király ellen lobbanthassa. De míg az Ország Gyülése *Verszályban* tartatott, nem mert a' Király ellen káromkodni; félvén a' Versszállyiai Lakosoktól. Onnét tehát minden éjszakán Párisba nyargalt, és a' Párisi akkal el-hitette, hogy őket a' Király és a' Királyné éhséggel kiakarják veszteni: ezt a' költeményt a' nép' allya közt ki-hirdette, pénzt osztott, és azt igérte: hogy bóldogokká teszi őket, ha Verszált tüzzel vassal el-rontyák. Illy bujtogatás után Octobernek 6-dik napján hatvan ezer ember rohant Verszélly városára: a' ki ezeket követni nem akará, meg-öletett. Ágyúkat vonván magokkal,

's fáklyákat viselvén a' Király palotájára ütöttek, mikor éjfél tájban aludt már mind a' Király különöſſen, mind a' Királyné. Egyſzerre a' félelmes rikoltás fel-vert minden embert az álomból; fel-kiáltottak a' Testörzök: hogy az Udvar veſzedelemben van; ſzaladtak, 's mind a' két Felséget ki-rántották az ágyokból: a' testörzökre ütöttek a' gyilkosok; kik hivatallyokat és magokat ſerényen védelmezték ugyan; de végre le-kontzoltattak: el-vágatott fejek póznákra ſzúrattattak; a' véres fejekkel a' gyilkosok a' Királynénak ſzobájába rohantak, ſzurdalták az ágyat; ott azt nem lelvén, a' Királyra ütöttek, ki a' póznákra függeſztett fejeket rettegve ſzemlélvén, a' Királynénak, kit a' karján tartott, kegyelmet kért, mindent meg-igérvén, tsak hogy meg ne ölettessék. Kiverettek a' palotákból, pallosok közé vetetvén ſzekerekre rakattak, Párisba vitettek, az ágyúk az uton mindenkor felé-jek valának erányozva. Így kezdödött fogságok, nyomorgások, és halálok. — *Mirabo* 1791-ben Aprilis 2-dikán halt-ki.

MONTÁLTI. Neápolisi Generális Vikárius. Már 1752-ben tudósíttást ereſztettki arról a' *Frájmaurer* nevü Társaságról, mellynek igyekezetét a' Frantzia hatalom 1789-diktöl fogva föképpen; 1798-dikig, tüzzel, vaſſal, öſzſze-fogódzott erövel, a' Német 's Olaſz határokon túl meſzſzire terjeſztette. *Montalti* ezeket nyilatkoztatta-ki: Neápolisban a' Király reá talált a'

Fraymaurerekre: és azoknak társaságokban kapta az ö Kamarás Tiſztyét-is. Ez magára vallott, és mások neveket-is beadta. A' Társaság' Tárnok mestere mingyárt el-fogatott; ez pedig ki-vallá a' Nemeseket, katonákat; vallott egy aſzſzonyra-is. A' Sz. *Severusi* Hertzeg vólt a' Társaság' Fö Mestere. Az, a' ſok fenyegetés után ki-nyilatkoztatott mindent: a' pénzt, az irásokat, a' társokra mutató lajstrommal együtt. Bizonyos idö ſzabatott-ki tehát a' meg-térésre, és Commissio rendeltetett arra, hogy ott a' Társok esküdjenekki. A' kik meg-tértek, a' *Della Virgine* nevü Vikáriushoz küldettek az átoktól való fel-ſzabadúlásért. A' Társaság öt réſzre vólt oſztva, a' leg-utólsók ſemmit ſe tudnak a' felsökröl. Az elsö tsak arra esküſzik, hogy a' vallásról ſemmit ſe ſzóll. A' kik bé-esküſznek, a' ſzobában lévö lámpásnál a' nagy Mester elött térdepelve, egyik lábokat börig fel-fedezvén, esküſznek reájok tartott pallosok alatt: az Isteni gondviselésröl káromkodnak: tagadják a' Fejedelmek hatalmát: az emberi egyenlöséget abban a' miben nem egyenlök, hirdetik (egyenlö-é köztök-is mindenik Rendjeknek tagja a' másikkal? mindenik fö mester-e?) el akarják veſzteni mind a' világi, mind az Egyházi hatalmat. De arról halgatni kell, 's azt hazudni örökké: nihil contra Religionem, Principem, bonos mores: az aſzſzonyokat ſérfi ruhá-

ba ereſztik magok közzé: *Kromvelt* úgy tiſztelik, mint Attyokat. A' Mkház' VII-dik Szakaſzſzában tit. Magazin írók a' *Kömives Illuminátusokról* bévséges a' Tudósíttás; valamint a' IX-dik Szakaſzban-is tit. *az új Gnosztikusok ellen.* — Gonoſz Propaganda mi ſokat ártottál! — — *Mirabo* és Balsamo nevü *Cagliostro* a' Kömévességet igen ſok helyen bé-plántálták. Az Elisiumi 1791-ben, Május' 13-dik napján így tudósított. *Cagliostrónak* vóltak már itt amott tartózkodó leg-alább húſz ezer társai. Szándékának bé-tellyesíttésére ſzükségesek vóltak néki Romának nagygyai; és hogy azokat magához tsatollya, Romába *érkezett.* Annak a' plánumnak = ſzándéknak fel-találója *Mirábó* vólt; *Cagliostro* pedig a' tanítvány ſereg gyüjtö; avagy a' világra ki-küldetett ſzamár, hogy azt a' plánumot ſzerte-ſzítt hordozza, hirdesse. Arra ſok pénz kellett: hol vette azt? az Európai hatalmas Kluboknak gazdag tagjai tudniillik Verſent ſegítték váltó papirossal. Ha hónapſzámra fél milliót kivánt vólna-is, bé-ſzerzették vólna azt néki és még többet-is, Roma vólt az a' pont hely, a' hol plánumának meg kellett vólna érni. Már végét érte életének. (Nem-is hihetö, hogy midön 1798-ban Romát *Berthier* el-foglalta, Sz. Angyal várából akkor tsak akkor ſzabadúlt-ki.) A' Bétsi újság író ſzint azon 1791-ben, Május 21-dikében felöle e' kép-

pen írt: „A' Romai Törvényſzék illy ítéletet hozott *Cagliostroról*: A' Consultorok közül tízen azt tarták, hogy a' fogságba esett *Balsamo* Jósefre, vagy az úgy nevezett *Cagliostro* Grófra, ki több vétkekről vádoltatott, meg-bizonyíttatott; hogy mind azon Egyházi büntetésekbe esett, mellyek az eretnekségek fundátori ellen rendeltettek, kik a' mágiának fejei, ſzövettségeſſei, és hogy érdemesnek tette magát azokra a' büntetésekre, mellyeket XII. Kelemen, és XIV. Benedek RP. azokra ſzabtak, kik akárhol a' Fraymaurerek' Társaságát, gyülését = Conventícula, tartyák-gyarapíttyák. (Azután a' fogságáról 's a' t.) Minnyájan meg-egyeztek abban, hogy az az *Írás*, melly az Egyiptusi Maurerséget foglallya magában, holott olly taníttást, ſyſtemát, törvényt állíttfel, melly útat nyit a' támadásra; a' Kereſztyén vallást pedig ſzanaſzétt hánnya, mint babonás. eretnek, Isten ellen káromkodó Írás, Ezen Sektának minden eſzközivel együtt a' hóhér keze által mindenek láttára meg-égettessék. — — Minnyájan meg-egyeztek abban-is, hogy *Balsamo* Jó'ſef' felesége, mivel önként meg-jelent, a' ki-esküvés után — — üdvösséges penitentziára köteleztetvén, ereſztessék-el. — *Cagliostro* Sz. Leo várába záratott.

MÖSEL Benediktínus. — *Kramer* Proteſtáns Német nyelvre fordítván Arany ſzájú Sz. János', avagy Chrysostomus'

könyveit, azokat rútúl meg-hamissította. Vévén azt észre más Protestáns Minister, annyira meg-ütközött a' tsalárdságban, hogy hozzá kezdett maga a' jobbításhoz; és a' Katholikus hitre tért. — P. *Mösel* Vitális hogy mind a' rosz fordíttást meg-tzáfollya, mind a' köz-jónak hathatóssan szolgáljon, az említett Sz. Atyát = Sz. Chrysostomust új fordíttással közre botsáttá: meg-köszönte ezt a' szép dolgot néki ama' meg-tért Lutránus Predikátor, hozzá írt Levelével, melly meg-vagyon az Augsburgi Gyüjteménynek 20-dik Szakaszszában, a' 65-dik Levéllapon.

MOROSI Jósef Florentziában egy olly malmot készített, mellyen egy kevés víz által, mellyet maga a' malom tart szüntelen való forgásban, buzát lehet örleni. Talált egy harisnya kötő eszközt, mellyen egy nap egy gyermek újjainak mesterkedése nélkül két annyi harisnyát szőhet, mint más szövő széken: talált egy maga jádszó schkák machinát-is. A' nagy Hertzegtől szép jutalmat kapott.

MAGYAROK Moldvában és Beszárábiában. Mind a' két ezen rendü Magyarokról vólt már emlékezet; főképpen P. *Patainak* és *Zöld* Péternek Leveleik' emlegetésekkor, a' MKházban. Hánem hogyan szakadtak olly messze földre? A' Moldovában lakozók, Erdélyből takarodtak azon szomszéd földre úgy mond Fő Tiszt, Pray Dissert. 7. in Ann. Hunn. de

mind a' Moldvai, mind főképpen a' Bessariábiai Magyarok jobbára a' régi Patzinák, és Uz, 's Coman Magyar nevűek és nyelvűeknek ott meg-ſzállott maradéki. Schediasma Georaphico Hiſtor. Jaurini editum 1747. apud RR. P. p. 121.*) Sæpe (in Moldavia et Valachia) in hosce Hungaros incurrimus, & mihi quidem ii propterea, quod Hungarico idiomate cum iis ſermones miſcere ſoleo, favere videntur. — Quod de pagis ad Moldaviæ limites ſitis affertur, quasi hos Transilvani patria profugi colerent, non difficulter mihi perſvadeo. At non eandem rationem videri de iis, qui ad Szerethum et Hieraſum flumina, tum in *Bessarabia* quoque ac interiore Moldavia degunt, antiquique Hungari dicuntur, quisque consentiet. Si cogitarit, nullam his causam aliquando fuiſſe, ut tam longe positas ditiones peterent. — — Id reſtat denique, ut has Hungarorum in Moldavia & Valachia reliquias maximam partem ex Pacinacitis, Uzis, et Cumanis, quos in *unum corpus* coaluiſſe ſupra narratum est, ortas fuiſſe dicamus. Hinc prisca illa, qua ſe hodie etiam compellant, *Ungro-Valachorum* nomenclatura. Az UZOK Dukás Konſtántinusnak idejében mint jártak, lásd MKház' VII-dik Szakaſz. 88. LL.

*) LASD a' MKHÁZ' 278-dik Könyvét, 3-dik Szakaſz 640-dik LLap.

MAKFERSON

MAKFERSON Jakab, az *Ossian* nevü költeményes verseket Galliai nyelvből Angliaira tette-által. Az a' munka Urunk' 4-dik vagy 5-dik vagy 12-dik Századjában kéſzíttetett: a' *Fingal* és *Temora* rajzolásában Homeruſſal ugyan fel nem tehet; de képzelö, tüzes, régi bátorság festéséhez ſzabott munka. Az Ossian *Denis* vagy *Sinad* nevét igen nagy fényre emelé. Bajnokokat éneklö régi verſzerzök vóltak a' *Bard*, és *Evag* nevüek-is a' Gallusoknál, és Belgáknál. Nem tartozandók ezekhez a' *Druidák*, kik Brittanniai eredetüek, 's áldozók vóltak: taníttásokat titkolák: máſok a' *Bárdokkal* ezeket-is egybe-keverik. Lásd mindezekről MKHÁZ. II-dik Szakaſz: 51-dik Levéloldal.

MARTYR PÉTER Angleri vagy Anghieri a' Mediolánumi Ducátusból. *Ferdinándnak* Sp. Királynak tanátsoſſa, Követtye-is az Egyiptusi Sultánhoz. 1525-dik tájánál tovább nem élt. Ditsértetik tellyességgel. *M. Trin.* hic. p. 461. *Vassæus* libertatem neſcio, quam in rebus Religionis ei exprobrare videtur; ſed nihil tale ab eo commiſſum. — Scripſit LL. 30. De Navigatione *Oceani:* item Decades novi orbis: Epiſtolas: Hiſtoriam Paleſtinorum, Tyriorum, & Sidoniorum: Synopſim verſibus exaratam omnium Plinii Librorum Hiſtoriæ naturalis. *Morerii* anachronismus eſt, cum Ejus vita ad 1602-dum producitur. Két *Mártyr Péter* emlegettetik ama-

zon kévûl. A' *Vermilius* nevû Mártyr Péter Regularis Kánonokból Calviniano Zvingliánus fejtegeté a' Sz. Irást; de a' kárhozatos laiſtromban billyegezett iró. 1560-ban halt-meg. A' Verunghus nevû *Mártir Péter*-is eretnek vólt.

MESTER Ferentz, *Ránzanus*' idejében Ó Budai Prépost mind derék Orator, mind elmés Poéta vólt. Ditsérvén ötet Ránzánus, magaſztallya az Ó *Budai* Templomot-is. *Epitome* rer. Hung. Indice 1. p. 547. In illa veteri Buda, quæ vicatim hodie habitatur, Baſilica quædam eſt, ædificiis, opereque, atque artificio ſuperba: digna profectò, quæ non in illo loco pene deserto, ſed in quavis egregia urbe infuiſſet erecta. Præeſt ei Præpoſituræ titulo Franciſcus cognomento Mester, natione Hungarus, qui bonarum artium, & humanitatis præſertim callet notitiam; ideoque & in ſoluta oratione, & in componendis carminibus ejus est elegans ingenium.

MONGE General. az új módu hajóknak vagy talpoknak, mellyeken Angliára törni ſzándékoztak a' Frantziák, elmés ki-gondolója, az Irlandiai partokon az immortalite nevû hajón le-lövetett. A' Páriſiak azt mód nélkûl bánnyák.

MOVILLE, vagy az igaz nevén *Fremoville*, vagy máskép' *Taranto* Generalis. A' Nápolyi Király, *Calvinál* Rómához közel, látván, hogy ez a' Generális oda haygya ſeregét, *Tremouillet* keménnyen meg-dorgálta, 's intvén kötelességére viſz-

ſza küldötte azt a' verekedésbe. *Tremouille* el-fakadt sirva, zokogva emlegeté, hogy néki fel kelletik magát áldozni. Viſzſza ment még-is, de tsak tettetésből, mivel nem az ütközetre, hanem Florentziába ment. Nem tsuda tehát, hogy 4 vagy 5 ſzáz Frantzia annyi ezer Nápolyi katonát el-foghatott.

MURIEL. Domonkos = Cyriacus Morellus. Ajtatos, tanúlt embere vólt a' Jeſuiták ſzerzetének. Tukumániának új Korduba Városában Theológiára oktató Doktor: élt *Buenosaeres* városában-is: azután Faventziába ſzakadt. Illy nevü könyvet írt: *Fasti novi orbis.* Ki-nyomtattatott Velentzében 1776-ban in 4. majore. Élt Muriel még 1784-ben-is Faventzia városában.

MOLITERNI, vagy Meliterni. Lásd erről itten ezt a' titulust: *Olasz Országiak;* ott a' hol a' *Nápolyi* vérontások le-irattatnak.

MONTRICHARD. Ez vólt az elöbbenyi neve *Championetnek;* kiről itten hoſzſzasan tudósitt mind az *Olasz* Orſzágról, mind különöſſen a' *Romai* Történetekről íratott titulus.

MORINUS János. 1591-ben ſzületett, Kálviniſtából Katholikussá lett *Perron* Kárdinális ſegítségével; Berullns Oratoriumába ſzegödött. Ki-adta a' Zsidó-Szamariai Pentateukust. In Biblia Polyglotta D. *de le Jay* Pentateuchum Hebræo Samaritanum inſeruit, cujus a temporibus D.

Hieronymi non erat mentio et cujus erat Manuſcriptum exemplar ex oriente allatum, in domo Pariſiensis oratorii. Obiit Paris. 1659. Ejus opera vere eximia ſunt Tractatus de *Confirmatione*, de Contritione, et Attritione. Quæ vero de Pœnitentia & Ordinationibus opera exaravit, etiam Sapientum admirationem in ſe iis convertit. *Mich. Trinit.* p. 114.

MUSANCIUS Domonkos János. Olaſz Jesuita. Kronika = idő rendü Történeteket irt az egéſz régi 's utóbbi időkröl. Forgatám, 's gyönyörü haſzonnal járó munkának tapaſztalám lenni. *Mich. Trinit.* p. 59. Romæ anno 1701. Tabulas edidit Chronologicas hac inſcriptione: *Fax Chronologica ad omnigenum Historiam.* In annorum ſupputatione fere ſequitur Salianum, Petavium, Spondanum, & Labbeum. Ubi vero tangit res ab iſtis intactas, teſtem peculiarem adducit. Opus mole exiguum, ſed pulchrum omnis ævi compendium.

N.

NORD, vagy Éjſzaki Amerikaiak. Lásd MKház Schöpf. 151. Lev. 6. Szak. Ezen Amerikai Réſz Tartományinak ſok réſzeiben 1798-ban a' ſárgasággal járó hideglelés ſok embert ki-végzett. *Filadel-*

phiában 25-dik Auguſtus előtt egy átallyában meg-halt mindennap húſz ember. Az egésségre vigyázó Tiſztek' tanáttsából Filadelfia Hostádgyában ſzállás építtetett a' ſzegények' bé-fogadására. Auguſtus 30-dik napján az íratott: hogy a' már nevezett *Filadelfiában*, 48. óra alatt 111 halott feküdt. Ezen városban még Oktoberben-is, 24 óra alatt 118 temetés vólt. Nappal puſzta magánosság, éjjel az el-hagyott marhák' bögése, az ebek ugatása 's a' haldoklók' jajgatása rettente egyebeket. *Neujorkban* majd mindennap húſz ember halt-ki. A' ſárgás hideglelés *Bostonig* el-tartott.

Niszibi Sz. JAKAB Püspök. Midőn Sápor a' Pers. K. *Nisibit* Mesopotámiának a' Romai birodalomhoz tartozandó városát ſzáz egéſz napok alatt ostromlaná, 's már a' falain rést-is vágott vólna, *Niszibi* Sz. JAKAB Püspök a' városiakkal ſzüntelen való imádsággal kérte a' város óltalmazásáért *(precibus assiduis)* a' felséges Istent. Meg-halgattatott: *Sápor* már tíz ezeret veſztvén a' népéből, midőn meg-átalkodva folytatná az ostromlást, az Isten az embereire döghalált ereſztett, egéſz táborára pedig a' ſzunyogok, 's más bogarak ſzörnyüségét küldé. Így futamodott haza végtére Perſiába. 338. eſztendőben. *Kéri* in *Constantio.* p. 22.

Németalföldiek, avagy Belgiumiak 1798-ban. Oktober' 22-dik napján midőn Gener. *Beguinot* Mechlinből a' Várreni ki-

támadott Belgák Inſurgensei ellen ki-indúlt; ezeknek egy réſze más felöl Mechlin városát a' fegyverházzal együtt el-foglalta a' ſzabadságfát ki-vágta, és a' Tanátsnak minden Iráſit ſzéllyel ſzaggatta. Ezt hallván Generális *Beguinot*, viſzſzatért, az Inſurgenseket el-verte, más napis mikor ismét még nagyob' ſzámmal megjelentek; ágyúikat el-vette; negyven ketten, kik fegyveres kézzel estek fogságba, mingyárt agyon lövettek: Octob. 25-dikén Grimbergben Brüſſelhez két mértföldnyire a' zenebonáſok közzül negyvenen estek fogságba, és öt záſzlójik nyerettettenek-el. *Enghien* környékén-is egynehány faluk fel-ütötték a' pártütés záſzlóját, és a' kormányſzék' Kommiſzſzáriuſſait leöldözték. Belgiomi Cámpinétöl fogva Levenig, Antverpiáig az igen nagy békételenség el-hatott: 13000 Frantziát le-öltek az ütközetekben: ſok Frantzia társok-is állottak hozzájok: Gentet, Brügget elfoglalták: Luxemburg is a' Revolutzióhoz állott: Diestben a' Fő kvártélyok. A' Fr. Directorium *Collaudot* mint fő Vezért küldötte ellenek 15. ezerrel. Az Brüſzſzelbe érkezvén, ki-hirdette November elején, hogy terhes pénzbéli adóval bünteti meg azokat a' városokat, mellyek az Insurgensek ellen nem állanak: Luxemburg várát katonai igazgatás alá vetette: Kezeseket parantsolt minden nagyobb városokból Brüſzelbe; 's még Brüſſelben-is

ſok ſzeméllyek áreſtáltattak-meg, kik közt vagyon a' nevezetes *Vandernot* öttse-is: Polgár *Lecarliert* el-küldé azomban a' Fr. Directorium a' gyengébb tsendesíttő eſzközlésért-is. Az Insurgensek az elöbbenyi igazgatást kivánnyák-viſzſza. A' lakosoknak mindenfelé terjedő pártos felfegyverkezések miatt *Collaud* Gen. a' *Dile* vízi oſztályt, mellynek Brüſſel a' fő városa, katonai igazgatás alá vetette. Egéſz helységek-is tüzeltek az ő házaikból, 's kéſzebbek vóltak el-égni, mint ſem megadni magokat. Ollyan helységek p. o. Capelle aux Bois, Blasveld, Willebroek. November 10-dikén mintegy 9 ſzáz embert veſztettek a' Frantziák avagy a' Republikánusok, 's végtére nem-is itélték tanátsosnak, újra meg-támadni az Insurgenseket, kik a' viadal után újra rendbe ſzedték vala magokat. A' *Forets* nevü Departamentomi Insurgensek a' Társſzedésben ezen ſzókkal éltek: Kedves Kereſztyének! hivatalosok vagytok arra: hogy felsö és alsó fegyverrel állyatok-elö Thommenben a' nagy orſzágúton: hogy az Istenért, a' Religióért, és az egéſz világnak javáért hartzollyatok. Reménylük, hogy elö-jöttök; ha azt nem tselekſzitek, tüzzel vaſſal fogtok meg-büntettetni. — — *Petithier* és *Burtonviller*. A' Belgiumi Inſurgensek' más egy Manifeſtumának ez a' Summája. „ *Párisi Burger Directorok!* rövideden elejbetek adjuk ki-nyilatkoztatá-

ſunkat, mellyet az egéſz világ' hallattára vallunk: kéntelenek vóltunk azzal, hogy avval a' Despotás ſyſtemával, mellyet ti kormányozásnak neveztek, egyesûllyünk azzal a' vezérséggel, melly merõ tiraunusi hatalmaskodás, mellyel öſzſze nyomorítani kivánnyátok mind tulajdon népeiteket, mind más nemzéteket, mellyeket Uraságtok alá hajtatok erövel vagy a' Nemzetek othonyos árúlóji által, kiket magatokhoz nyertek, hogy néktek hazafi társaikat el-árúllyák. Talán ſzükségesis vólt, hogy mi a' ti jobbágyaitokká, az az, rabſzolgaitokká váljunk: hogy érezzük vas igátok ſullyát, 's érezvén, le-rázzuk nyakunkról. Éreztük-is, hogy az a' mit a' Fr. Respublika tulajdon vezérlõ Fejeinek nevez, nem más, hanem olly hatalom, melly minden pénzt magához kapar és gyüjt mindenünnen: hogy elõſzör hizlaltassék annak a' haramia nagy társaságnak 5. ſzeméllyekbõl álló réſze, melly magát executiva poteſtásnak titulusával fel-ruházta; azután a' 750 ſzeméllyekbõl álló tolvaj réſz jutalom fejébe gazdagodjon, melly réſz magát törvény tévõ réſznek nevezi: Ezek Decretumokat és törvényeket írnak, hogy a' Departmányok avagy Vármegyék 4 ezerbõl álló Fejei hízzanak. Attól a' ſzempillantástól fogva, mellyben alátok estünk, haramia módra zaklattatok 's foſztottatok bennünket, örökkétig kintornálván azomban az

emberség jussát. Ezernyi ezereket irtatok, és hajtottatok ármádiátok közé, ki-hajtván öket nyugodalmas, müves, társaságos honnyokból, és életekből: hogy azt a' nagy hadi sereget nevellyétek, melly arra való, hogy a' ti usurpátzióitokat prédálásra szánt erötöket izmosabbá tegye; 's elegendöbb legyen a' tábortok más meg más külföldi messze lévő népek' el-lepésére; a' tengereken túl-is. Ha az ármádiákhoz iratott a' féle tagok a' haláltól meg-menekedvén, haza térnek, magokkal hozzák a' familiájokba azokat a' botránkoztató gonosságokat, mellyeket a' ti systemátok, és vitéz seregitek minden Religiónak botránkoztató kissebbségére végbe-viszsnek. Azért ki-nyilatkoztattyuk mi *Belgiumi nép*, melly arra a' 17. Tartományra terjed, mellyet usurpáltatok, hogy mi részt nem akartunk vénni sem istentelenségtekben, sem kegyetlenségtekben, sem adósságitokban. Istentelenségeitek írva sekszenek abban a' szakaszban, mellyet ti tulajdon törvényteknek neveztek. Semmivé tettétek a' Religiónak minden nemét azon állortza alatt, hogy mind azon Religiók' üzése szabad. Mi a' Religio az Isteni már meg-ismért tisztelet nélkül? a' jó Religióhoz szabott erkölts nélkül; és a' Sz. Evangeliumtól elönkbe iratott törvény nélkül? A' ti kegyetlenségtek bé terítette a' föld színét azoknak hólt testyeikkel, kiket ki-raboltatok, meg-öl-

tetek, hogy haramiáskodástokat ſzépíttsétek. Mi ſemmi réſzt ſem akarunk venni Isteni 's emberi ſzem előtt ezekben az igasság' ſzíne alatt el-követett gyilkosságokban — — — Belgium még el nem felejtette a' Mária Teréſia nevét, a' kinek a' leányát gyalázatosan halálra hurtzoltátok. El-ſzakadván tőletek, ki-moſſuk kezeinket a' gyilkosságtokban nem réſzesülők között, és a' mennyire tőlünk ki-telhetik, intünk minden népeket arra, hogy az igát verjék-le nyakaikról; ſem egyenesen, ſe mellyékeſſen frigybe ezen ſzörnyű emberekkel ne állyanak, kik a' rontástól ſoha meg nem ſzűnnek. — Ezen Belgiomi Inſurgensek Angliából várnak ſegítséget, Armádiájok a' 60 ezret meghaladgya: állanak Gyalogokból és Lovaſokból: 13. Regementyeknek fehér az uniformiſſa; vörös a' többié. A' Fő Generáliſſok Angliai *Vállis*, a' második *Keller* Generális: az-is Anglus, a' többi Tiſztek ki Anglus, ki Pruſzſzus, ki Brabántziai vagy Hollándiai. Hogy Brüſſel vidékén igen erős ſántzaik vannak az Inſurgenseknek, bizonyosnak írták a' Belgák; Fr. Generális *Cervoni* küldetett ellenek egy ſereggel. A' melly Katonák Hollandiából és Belgiumból a' Rajna felé indíttattak, Skaldis tengeri torka tájára, és Flandriába viſzſza parantsoltattak: mert félt vala a' Fr. Directorium, hogy Belgiumnak ſok Lakosi érthetnek egyet az Anglusokkal,

kik ſok földi katonákkal meg-rakott hajókkal járnak fel 's alá a' Belgiomi és Hollandiai partoknál. — A' Belgákhoz egy Buzdíttó Levelet küldött 1799-nek elsõ Juliussában Doneſchingenből F. M. L. Gróf *Sztáray*, mellyel arra bátorította öket, hogy el-hagyván az Usurpátorjaik záſzlójokat, állyanak a' Ts. Királyi záſzló alá. Ki mindeneknek közönséges amneſtiát igér, azoknak, kik tõle el-pártoltak vétkeiket tellyes felejtésbe merítvén... Donaſcingenbe, a' hol G. *Stáray* fõ qvártéllya vala az Iráskor, Offenburgból, 's innen amoda viſzſza Telegráf által hat minutumok alatt tudósíttásokat lehetett kapni. A' *Brüssel* ſzomſzédságában lévõ *Soignes* nevü nagy erdökbe ('s más erdökbe-is) ſok ſzázanként vették magokat a' Conſcriptusok; avagy a' katonáknak ki-írt és ki-rendelt ſzeméllyek; ezekkel meg-ſzaporodtak az egy kevéssé meg-tsillapodott; de ismét mozgásban lévõ 's az Ánglus és Oroſz ſegedelemhez ſokat bízó Insurgensek.

O.

OLASZ ORSZÁGIAK. 1798-1799-dik eſztendõben. A' *Romaiakról* különösen tessék ezen XIII-dik Szakaſzban a' VI-dik

PIUSRÓL ö Szentségéről íratott titulustis meg-fontolni. — A' mi a' *Cisalpinusokat* illeti, Mediolánumban az új Conſtitutzionak el-fogadására vagy meg-vetésére, a' kalauzokon kévül October 25-dikén nagy nép gyült öſzſze. Lármás változásokra kelt a' dolog; azt *Brune* Generálisnak tulajdoníttá a' Fr. Directorium, ötet Párisba idézte: helyibe *Joubert* következett. A' Cisalpiai nép tudniillik a' Gyülés' rekeſzein által-ütvén, a' voksok ſlajſtromit a' voks ſzedök' kezeikből ki-kapván, ſzéllyel ſzaggatta, a' tüzbe ſzórta. Az új Conſtitutio meg-vetöji közt vala Ferraria, Bonónia, Mutina. Egy Mutinai Levél arról így ſzóll vala. „Az ö állortzájából ki van vetköztetve a' Conſtitutio. Minekutánna ezen Conſtitutio minket meg-foſztott a' vallásnak 's az Isteni tiſzteletnek minden vígaſztalásaitól; ezek helyett ſemmit egyebet nem látunk magunk között ſzabad tettzés ſzerént való újjításoknál, meghasonlásoknál, ſartzolásoknál, erőſzaknál; mellyekkel a' jó rendtartás, a' tulajdoni jus, és a' bóldogság fenn nem állhat. — Valóban ha az új Respublikának úgy nevezett *Magokuraságát* kivül belöl jól meg-fontollyuk, azt merö ſzomorú játék tárgyának lenni ſzemléllyük, mellynek *Személlyeiből*, jóſzágiból, Religiójából a' Frantziaság ſzomorú játékot tsinál, mellynek a' vége keservesnél keservesb bóldogtalanság. A' *Cisálpiai* Respublikā-

ban minden Püspöki jószágok el-foglaltattak: tíz tíz ezer liverre határoztatott mindenik Püspöknek jövedelme esztendőnként. *Bononia* táján kilentz ezerre sereglett; hogy a' katonaságra való fogdozást elleneze, a' nép. a' Parochiális Templomi lajstromokat el-foglalták: hogy ki ne tudódjék a' fegyver foghatók ideje, a' kereszteles lajstromit el-égették. A' Municipalitás, avagy a' Republikánus Tanáts hogy őket le-tsillapíttsa, ki-hírdette: hogy a' harangozás, és az Isteni szolgálatnak egyéb külső jelei állíttassanak helyre. Azon Insurgensek végtére meg-verettek, haza tértek a' Fr. törvénynek új igája alá. A' Cisálpesiek le-tsaptatások régetske; a' Pede vagy Piemontiaké utóbbi. A' *Szárdiniai* Király' városit-is el-foglalták, sok hertzehurtzálásai után az új Frankok 10. Detzemberben 1798-ban szörnyű változás érte *Turint*. A' Királlyát ki-hajtották a' Frantziák *Szárdinia* felé. Midőn a' Király a' hintóba lépett, könyvezett a' vele lévőkkel együtt: a' Királynéja, a' ki egynehány esztendőkkel ez előtt testes vólt, majd tsaknem skeletonná vált. El-bútsúzásokkor *Turinban* még a' kis gyermekek-is jajgatva jártak az úttszákon. A' Királyi hintó után és mellette, rakott szekerek, testőrzők, Frantzia lovasok járúltak. *Párma* felé tartott az úttya. A' Prusszziai Király igen érzékenyen terjesztette a' Fr. Directorium elejbe a' Szárdiniai Király sor-

sában való réſz vételét. *Joubert* Fr. Generális azzal hánykolódott: hogy a' *Pedemonti* Tartományt harmad nap alatt foglalta-el: a' *Turini* ársenált magaſztalta: hogy ott ſzáz ezer flintát, ezer nyóltz ſzáz ágyúnál többet talált. Fel-állíttatott a' 15. Személlyekből álló új Tanáts; 's oda ült a' többi közt a' néhai Kamara Préses *Gálli*, *Rocci* néhai Status Szekretárius. *Eymár* Szárdiniai előbbi Fr. Követ ki-hirdette: hogy az előbbenyi törvény táblák provisoriális rendtartásúl meg-maradnak; de vetteſſenek-le Pedemontban a' Királyi tzimmerek: Szabadság fáji állíttaſſanak-fel: tétetteſſenek-ki a' Fr. Jelek. *Gruchy* Fr. Gen. 19-dik Januáriusban 1799-ben ki-hírdette, hogy Piemont Tartománnyát harmad nap alatt a' Fr. Emigránsok hadgyák-el; máskép a' Fr. törvény' tellyes ereje fog ellenek ſzegeztetni: 2. hogy a' hadi ſzolgálatott a' Fr. ſereghez egyesíttetett Piemonti gárda vigye végbe. 3. Az Egyháziaknak ſemmi kénſzeríttő külső hatalmok ſe légyen; a' Szerzetes fogadáſoknak pedig, mellyek ezentúl tévődnek, ſemmi támaſzok ſe légyen a' törvénynél. És így

A' Frantzia erő ki-vervén a' Királyt, 's helyébe ültetvén új módú más Birát, felforgatván ősit mindent az Országban; annak törvényiben, gondolkodásában. Ád ugyan új törvényt; új Elölülőket, városban, faluban Rendtartás ſzerzőket; de a'

Frantziáknak mind adózójivá válnak, 's ki-pusztított nyügös szolgáivá. A' Hit' Hirdetői ki-parantsoltatnak; Szentségi Templomi öszsze gyaláztatnak. *Lukka*, *Genua*, *Toskana* mint járt? Január. 2-dik napján 1799-ben a' *Lukai* kormányság ki-hirdette: hogy a' Fr.-ák érkeznek ugyan; de úgy jönnek mint jó Barátok. El-jött *Serrurier* Fr. Generális, és Január. 3-dik napján barátság fejébe azt parantsolta: hogy három nap alatt adjanak az ő tárzsákjába öt ezer aranyat; két hónap alatt pedig két millio Livert. ezen-kívül öt ezer pár tzipőt, 's ugyan annyi felső ruhát: adják által a' Respublika ágyúit, és fegyverit mind. Mind ezen parantsolatoknak fejet kellett hajtani. Már akkor *Millois* Fr. Gen. *Massa Carrára* városában bent vólt, a' *Toskánai* be-járást a' della *Cervia Sáltót* elfoglalta; 2-dik 3-dik Januáriusban be-szállott *Lukka* városába; a' hol e' szerént *öt* ezerre tellett a' Fr. katonaság száma, 's ahoz még más *öt* ezer várattatott, 's Mártziusban a' Lukai Respublika földjén tanyázott-is *tiz ezer* Frantzia: a' város óltalmazhatóbb karba állíttatott: a' ki-költözött Nemesek haza parantsoltattak; 's engedelem nélkül nem szabad Nemes embernek a' Lukai földről ki-menni örökre. Genuát = Liguriát a' mi illeti, 1798-dik Detzemberében, az egyenlőség fel-állíttásától fogva, a' nép nagyobb nagyobb inségre jutott, 's igen el-keseredvén, éjjel-

is kiáltá az úttſzákon: Éllyen a' Szüz Mária. A' Liguriai Directorium naponként ſok ſzemélyeket fogatott-el, és ſzámkivetésbe küldött; azok közül valók a' Genuai *Érsek*; a' Szávonai *Püspök*; az alattok ſzolgáló Papságnak réſzével együtt. A' Lukaiaknál említett Fr. Generális *Serrurier* Toskána le-rontását-is tzéllyúl vette. 1798-dik végén, és 1799-dik elején Toskánába lett ſereges érkezése nagy rémülést okozott; ſokan el-is futottak Florentziából előtte. Markese *Manfredini* a' Hetruriai Nagy Hg. meg-hitt Miniſtere, a' meg-hólt Leopold Sándor Nádor Ispány' néhai Udvari meſtere Piſtojába *Serrurier* elejbe ment, 's pénzt vitt néki, valamint tudni illik két eſztendőkkel az előtt költsön két millio livrát vettek a' Frantziák a' Hetruriai nagy Hertzegtől; úgy most ismét két milliót kivántak; az elsőt ſe fizetvén-ki, újra hamar öt ſzáz ezer liverből álló adót parantsoltak. Illyenek az elejei az el-foglalásra tartó Fr. ſzándéknak. Illy ſok Tartományokat el-foglaló Fr. katonák tulajdonira méltó dolog ſzemet vetni. Az Olaſz Orſzági Frantzia köz katonák így írattatnak-le 1799 dik elején. Mindennapi zsóldjok 6 ſous (krajtzár) de egy mindennap, néha többis le-vonatik abból. Fél eſztendeig, ing, harisnya, és paputs nélkül lenni nem ritka dolog nálok; még ebben a' nagy hidegben-is fázékonyan és rongyosan láttya őket az ember: valahová

vá való érkezésekkor 8, 12, órákig-is elvannak szállás és étel nélkül; még-is bűszkék, betsületre-vágyódók, a' Fraternitas-mellett a' Brigádák igen veszekedők; mindennap, 's majd minden orában-is történtek köztök Duellumok; 's egyszer a' többek között három napok-alatt 60-ra ment a' Duellumokban halva maradtaknak, vagy meg-tsonkultaknak számok: nem félékenyek; de sokszor tsak azért kivánkoznak hartzra, mert annál fogva nagy prédát reménylenek. Szeretik is nem-is hazájokat: mert ki-kelnek a' Directorjaik politikája-ellen, melly őket nyugodni nem hadgya. A' Tiszteknek harmadát a' Párisi Igazgatók; harmadát magok a' Tisztek választyák, harmada akkor megy elől mikor reá kerül a' sor. Nagy tudatlanságban tartatik a' köz Katona: magok a' Kapitányok-is alig tudgyák a' Generálisok neveit: hová, mi végre, mikor kell maschirozhnok, nem tudgyák. A' melly újság levelek nyomtattatnak a' katonák számára, 's köztök ki-osztatódnak vagy a' menéskor vagy a' meg-szálláskor, többnyire teli vagynak költeményes hitegetésekkel, és biztatásokkal és egyedül ezeknek olvasásában áll az ő egész tudománnyok — 's illy ringy rongy, veszekedő, Katonák győznek! — — az othon való pártütés, mellyet a' Frantzia Propagándisták' Emissziáriussai mind más, mind nevezet-szerént az Olasz tartományokban lobbantottak, és sok esztendők-

töl-fogva neveltek, nagy okai a' Fr. győzödelmeknek. Mi meſzſze vitték a' *Neápolisiak*-ellen az ő győzödelmeket, a' *Romai* titulus alatt-is láthatni ezen ſzakaſzban de láſsuk itten-is. A' *Nápolyi* Vezérek már nem bírhatván a' Frantziával, fegyvernyugvást kértek; 's azt *Championet* Frantzia Vezér tsak ugyan meg-engedte *Januar.* 9-dikétöl ſzámlálandó két hónapokig; de igen terhes fel-tételek-alatt. Ezen kötések ereje-ſzerént Január. 11-dikén (1799) *Kápuát* a' Frantziák el-foglalták. Szint ezen napon Nápolyt-is meg-látagatá *Championet*; bé-ment ott estve a' Teátromba-is. *Pignatelli* a' Vice Király meg-értvén, hogy (a' népnek réſzei, főképpen a' Lázárónіak közt nagy lévén a' fegyver nyugvás-ellen a' zendülés) *Championet* élete után olákodnak, ki-vitte ötet a' veſzedelemből. De más nap a' fegyveres nép ki-ütött a' Frantziák ellen Kápua felé mellynek kultsait a' Frantziáknak táborába járulván *Mack* Generális, a' 6. 7. 8-dik Jánáriusi ütközetei-után, 10 dikben által-adta a' Frantziáknak. Bele-is költözött *Eble* Generális 9. ezered magával; ellenben, Frantzia kivánság-ſzerént-e? miért-e? a' Nápoljsi Katonáknak ki-hirdettetett: hogy haza mehet, a' ki azt akarja, 's el-is ment majd húſz ezer. 10 millio Liver adásra köteleztetett a' Neápolitánuſság, úgy hogy 15. Jan. fogva 25-dikig az a' Frantziáknak tételsék-le. Tudniillik a' Haza-árúlásnak, és öſzve-

esküvéseknek fundamentoma régen meglévén már vetve *Nápoly* Városában, ahoz képest lettek-meg a' következések. Jókor meg-tudaván a' Királyi Udvar ezeket, Szitziliába költözött. Azután a' fő Város Lakosinak egy réſze meg-maradt a' Királyi Udvar-eránt-való hívségében; de más réſze a' Frantziákat kivánta maga közé. Hertzeg *Pignátelli*, mint Vice Királyt mindent el-követett, hogy a' zenebonát kezdetében meg-fojthaſsa; de a' veſzetségnek mételye be-ette már magát minden Rendekbe, 's még azon katonák-közé-is, a' kik őrizeten vóltak Nápoly Városában. Illy környülállásokban leg-jobnak itélte a' Vice Király, hogy Fegyernyugvást köſsön, 10. Januáriusban. De a' Fegyvernyugvásnak nem lehetett remenylett foganattya: mivel mindenik felekezet úgy nézte a' fegyver nyugvást, mint gátlóját a' maga ſzándékának. A' nép tehát a' ſzín alatt, hogy a' fegyver-nyugvást meg-nem engedheti; kurjogatott, rablott, ölt és ſemmit ſe halgatott többet az intő kérésekre Generális *Mack*, a' Vice Király, és a' Királynak minden hiv ſzolgái Haza árulók-gyanánt tartatván a' Néptől, kéntelenek vóltak elfutni: mert külömben meg-nem menekedhettek vólna az őket halálra keresőktől. A' fegyverét a' nép a' fegyver házból ragadta; el-foglalta a' Génuai hajón a' Frantziák ſzámára érkezett fegyvert-is: azokat pedig a' kik azt hozták, a' Genuaiakat,

a' Frantziákat, a' Jakobínus büzü Neápolitánusokat öltön-ölte: *Pignatelli* V. Királynak 2 1/2 millio arannyát el-foglalta: megesküdt, hogy a' Religióját és Királyát védelmezni fogja. A' zürzavar addig tartott, míg nem a' Neápoly Városa-körül lévő minden hegyeket és dombokat, utakat a' Frantziák el-foglalták. A' Nápolyi *Lázárónіakkal* több' napokik tartott a' Frantziák' tusakodása. Hatvan ezer *Lázárónіak*' Vezérek egy *Meliterni* vagy *Moliterni* ifjú Hertzeg vólt. Azoktól a' Nápolyi *Republikánusok*-is igen féltek *eleinten*; *) Januárius' 20-dikán bé-hivattatott *Championet* Nápolyba. Az előtt két nappal Hertzeg *Moliterni* titkon, hogy a' Királyhoz hajló Lakosok észre ne vegyék, *Casertába*, Nápolyhoz 3 német mértföldnyire lévő Királyi palotás helységbe lopódott *Championethez*, és azzal ki-tsinálta: mikor? és mi módon jöjjön a' Városba seregével: Már akkor Hertzeg *Pignatelli* el-hagyta Nápolyt, és Szitziliába költözött, *Januar.* 21-*dikén* a' Város-alá érkeztek a' Frantziák. A' Lázárónіak egész nap verekedtek velek: sok vér omlott mind a' két részről. *Moliterni* Fr. Zászlót tett-ki Sz. *Elmo* várából; arra

*) *Az Országból* őszsze-futott haza-védelmezők száma meg-haladta a' száz ezeret; Ezek Nápolyból az ellenségre Kápua felé indúltak, de az othon maradt Frantziás felekezet hátok megé került, 's győzött.

fel-háborodván a' *Lázzaróniak* egéſz éjſzaka fegyverben állottak. *Január.* 22-dikén kitette a' *Moliterni* mind a' Frantzia, mind a' Nápolyi záſzlót. Erre ſzörnyü zavarodás következett, öldöste egyik Polgár más Polgár társát: a' *Caſertai* Orſzág út rakva vólt hólt testekkel dél tájban a' Frantziák nagy erővel bé-mentek Nápolyba, mellynek nintsenek bástyái. 23-*ban* el-nyomták a' *Lázzaróniakat*, és maga *Championet* Generális-is ezer ember őrizet-közt bé-ment a' Városba. A' *Lázzaróniak* vezére 24-ben agyon lövetett. *Championet* rablást engedett ſeregének: az ki-is rabolta a' várost. 23-*dik* Januáriustól fogva 24-dikig úgy folyt az ember vér mind a' víz: többen ölettek-meg mind a' két félről tiz ezernél. Hogy Nápoly úgy el-nem égett, mint hajdan Trója, egyedül a' Papságnak lehet köſzönni. *Championet* 21. tagokból álló ideig tartó kormány ſzéket állított-fel, mellynek *Moliternit* tette fejévé. 25-dik, 26 dik Januáriusban új Igazgatás fel-állításában dolgozván *Championet*, meg-látogatta a' Nápolyi Érseket kinél magát olly formán viselte a' Religio dolgában, mint *Bonaparte* Egyiptusban. Az új Kormányſzéknek engedelmet adott ugyan *Championet* a' Törvény-hozásra; de úgy, hogy annak ereje tsak ő tőle függjön: három gonoſz Frantziákra három nagy fontoſságu tiſztségeket bizott, *Julient*, ki *Robertspier* kegyetlen uraságokat ſokakat meg-kínoztatott, Szekretárius.

sá tette az ideig tartó Kormány ſzéknél; *Básáltot* Finántz Miniſterré az az a' *Párthenopei* vagy Nápolyisi már 11. Departmányra oſztott Reſpublika jövedelmire vigyázó Tiſztté; *Arcembalt* hadi Miniſterré tette. Mint járt utób *Championet* ki a' Revolútzió-előtt való Tiſztségekor *Moncrichard* nevü vólt? Lásd titulo *Roma*. A' Nápolyi ſereg' maradvánnyát *de la Salandra* Hertzeg vette Kormányozása-alá, *Mack* Generális-után, ki a' Frantziáktól Romába, és Májlándba késértetett, és ott a' ſzállásán öríztetett a' Fr. Katonáktól. *) Képzelni ſe lehet, úgymond egy Fr. Tiſztnek Nápolyból írt levele: melly retteneteſsek ezek az emberek, a' midőn öket vagyonnyaiknak el-raboltatása, az aſzſzonyokon el-követett erőſzakoskodások, az öregek' meg-ölettetése, Religiójoknak pedig kitsúfoltatása buzdíttyák a' boſzſzú-állásra. Igaz, hogy 15. ezer Frantziák ſemmivé tettek egy olly ſereget, a' melly ſzáz ezernél több' emberből állott; de ezen 15 ezernek-is oda lett egy réſze az ellenek ki-kellt Lakosok által. A' hartzolás, idejekévülvaló rendetlenség, az undok rablás, melyre indította az alsóbbakat némelly Főknek példája, ſemmi föb' hatalomnak meg-is-

*) *Mack* Gener. Mártz. 8-dikán vitetett-el Mediolánumból Fr. Orſzágba, Gróf Dietrichſtein 's B. Rejſchach, kik vele vóltak, ſzabadon botsáttattak.

mérése; ezek okozták azon sebeket, mellyeknek olly sok Frantziák lettek áldozattyaikká. — Azon ráblásokhoz, mellyeket *Casertában*'s Nápolyban követtek el a'Frantziák, kell azt-is számlálni, hogy, noha meg-nem állott az említett fegyvernyugváskor ki-szabot tiz millióhoz újra tiz milliót kértek; de ezt az ideig való Kormányszék nem tellyesítette. *) A' mi *Moliterni* roszszaságát illeti, el-fetsélvén mindenét, a' könyörületes Királytól, minek-előtte Ez *Palermóba* költözött, 12. ezer Dukát aranyt vett segítségül. *Moliterni* Kápua városának Commendánsa vólt a' Fegyvernyugvás' alkalmatosságával; 's akkor esett kedvébe a' népnek, mikor ez üzöbe vette Generális *Makkot* 's Kápua Városának a' Frantziák kezére eresztéséért haza árúlónak kiáltotta. — A' Nápolyi szörnyüségek ideje alatt *Pálermóban* a' Király és Királyné frisen vóltak; *Acton* Ministernek, Gróf *Eszterházy* Ferentznek, Tsászári Kir. Követnek, *Hamilton* Anglus Követnek, 's egyebeknek társaságokban; de az úton sokat szenvedtek, a' mint a' Királyné Levele bizonyíttya. Tudniillik a' Nápolyi partról Cápri szigete táján a' szélvész már igen hánytorgatta őket: a' nagy hegyek magasságához

*) *All az* a' Kormány Szék Nemesekből, Városiakból, Papokból, Prókátorokból, Katonákból kik az előbbi Országláskor, az ő zenebonás mesterségekért, tömlötzben vóltak.

hasonló habok néha a' hajó tetején vetődtek által; néha szörnyü mélységre nyilván azt magokkal majd tengerfenékre vonszák! a' szél a' Vitorlákat öszsze-szaggatta, az árbotz fákat öszsze-törte. *Nelson* Vice Admirális, azon Anglus hajónak vezére, eleget vigasztalta a' Királynét, 's a' Familiáját; de meg-vallotta osztán, hogy magais irtózott a' veszedelemtől a' mellyenben még soha sem volt. A' Királyi Felségek, *Clementina* fő Hertzeg Asszony az ő Férjével, a' Korona örökösével, szemek előtt látván a' szörnyü halált, szives fohászkodások között örömest meg-gyóntak volna, de az Anglus hajón gyóntató Atya nem szokott lenni; a' Nápolyi udvari gyóntató Atyát pedig a' hirtelen lett indúlás-miatt nem vitte-el magával az Udvar, három óra múlva szünt-meg a' szélvész. *Albert* nevü hét esztendős fiok beteges állapottal lévén az úton meg-hólt. Testét szokás-szerént ki-akarták vetni a' tengerbe; de a' Királyné ellenzé: *Palermóba* érkezvén el-temetteté. Mártzius eleje táján *Palermóhoz* Gibraltárból hét ezer Anglusok érkeztek: hogy ott meg-várják az oda indúlt Oroszokat és Törököket; szándékozván velek a' Nápolyi partnál ki-ütni 's a' Nápolyi sereg maradvánnyával egyesülni: *Meszszina* ki-kötő partyára el-is érkeztek azomban hat Török, és hat Orosz hadi hajók 18 ezer földi katonákkal. Azon közben a' *Pedemontiumi* Insurgensek egynehányszor meg-ver-

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

ték a' Frantziát. Azon *Aqui* Tartományának *Strevi* városi Lakosok ellen, kikről hallá az Alekſzándriai F. Kommendáns, hogy fel-fegyverkeztek, egy ſereg katonát küldött a' Püspökkel edgyütt; hogy engedelmeſségre indíttsa a' népet. A' *Streviek* a' Katonák Vezérjeket meg-ölték, a' Püspököt tölök el-vették: bé-rontották *Aqui* Városába-is, el-fogták a' Várat őrző Frantziákat, öt ezer darab fegyvert nyertek, 's a' 3 ſzinű Záſzló helyébe két ſzinűt tűztek-ki. Hét ezerre nevelvén ſeregjeket, Alekſzándria felé indúltak, úttyokban 50 Fr. Huſzárokat fogtak-el, viſzſza hajtottak egy Fr. ſereget. *Turin* felé nyomúltak Mártzius 3-dikán a' ki-kelt Pedemontiak. Azok a' Pedemonti Katonák kik a' Fr. parantsolat ſzerént *Placzentia* Városán mentek kereſztül Mártzius elején, Turinból jövén; igen kedvetlenek vóltak. A' záſzlójokon ezen ſzók olvastattak; Szabadság; fölsőbbektől függés; az az ſubordinátzio, engedelmeſség. *) Fojtogatta a' ſziveket a' rabság' érzése, a' kétségbe esésig-való neki keseredés és a' boſzſzú állás után-való epekedés. Frantzia Generális *Grouchi* Strevi városát egéſzſzen el-égette: *Porta* Orvos az Insurgensek Vezérét el-fogatván harmintzad magával agyon lövette Aleſz-

*) *Antianarchia*: mert Anarchia — ſemmi Fölsőségtől ſem függést jelent: már a' Jakobinusok *Anarchistáknak* hivattatnak.

ſzándriában. De másutt új zenebonák ütötték-ki magokat. *Grouchi* az *Aqui* Püspökkel, le-tsendesíttések végett, Páſztori Levelet iratott; mellyet oſztán a' Püspöknek igen hizelkedõ ki-fejezésekkel köſzönt-meg. Nápolyban *Championet'* ſeregét Febr. 27-dikén vette által Generális *Macdonáld*: Mártz. 11-dikén pedig az Olaſz Orſzági Fõ Vezér Gen. *Scherer* vette-által a' Kormányozást, mellyet *Joubert* után, *Delmás* folytatott. *) Midõn a' Frantziákkal egyet érõ zurzavaros Neápolisiak ki-világosították a' Várost. *Vesuvius* hegye, melly 1794-diktõl-fogva tsendeſségben vólt, erõſsen kezdette hányni a' tüz özönt; 's okádta azt a' következendõ napokban-is. — A' *Casertai* Fr. õrizetet fok hegyi Lakosok ſzorongaták; de azokat leg-nagyob' réſzént a' Fr. Lovasok le-ölték. Mintegy tiz ezer Apuliai fegyveres, ágyut, lovas Inſurgensek S. Severónál bé-sántzolták magokat, Fr. Gen. *Duhem* azokat bé-kerítté, megtámadta: 3. ezernél többet le-ölt. Végtére az Insurgensek feleségeiket 's gyermekeiket állítták magok elejbe; úgy kértek 's nyertek engedelmet: a' záſzlók el-vetettek tõlök, mellyeknek egy réſze Templomi ruha ékeſségekbõl kéſzült. — A' föld alá temettetett; de ismét áston ásatott Her-

*) *Scherer* Májlandból *Mántuába* utazott, 's ide helyheztette fõ Kvártéllyát.

kulánum' maradványit az új Nápolyiak-is áskáltattyák ismét; a' Nápolyi különös meſterségü faragott képek Párisba hordattatnak: de emlékezettyek kedvéért öntött képek othon maraſztatik. Már Mártzius elején fel-vólt oſztva Nápoly Városa *hat* megyékre vagy kerületekre, Cántonokra új névek alatt: az elöbbi Chiája nevü megye *Sanazári* Cántonnak neveztetett, mert azon megyei Templomban fekſzik *Sanazáriusnak* néhai híres költönek hólt teſte: Antigano új névre az az, Szabadság nevére valtoztatott. (monte Libero) mert ott áll Sz. *Elmo* Vára, mellyet a' Nápolyi Pátrióták leg-elöſzör foglaltak-el. Egy Rebellis *Maſsianello*' emlékezetére változtatták a' Mercato nevü Nápolyi réſzt. 's a' t. Nápolyba érkezvén *Magdonáld* Fr. Vezér meg-biztatta az igazgatókat: hogy a' Párthenopei Respublikát a' Fr. Directorium meg-akarja ugyan a' maga uraságában tartani; de úgy, ha mentöl elöb' egy jó forma földi és tengeri ſereget állít-ki ezen Respublika. Nápolyból 30. Deputátusok érkeztek Párisba; de a' Fr. Directorium ezen Biztosokra reájok parantsolt, hogy térjenek haza minnyájan. Hogy Nápoly városában el-ne púhullyon a' Fr. mint hanibal népe Cápuában, ki-vonta onnét egéſzſzen a' ſeregét *Magdonált*. Ezen Fr. Vezér és egyéb' Tiſztek-is, hogy a' Relígióhoz ragaſzkodókat meg-tsalhaſsák, Nápolyban állartzáskodva meg-jelentek a'

Husvéti ajtatoſságon, *Bonapartének* ezen Rokoni, ki a' Mahumetánusok előtt azzal hánykolódott, hogy Európában a' Kereſztyénséget le-rontotta. (Lásd tit. Bonaparte) A' Fr. Directorium dühös állartzáskodással meg-engedte azon időben a' Toskánai nagy Hertzegnek hogy egéſz Familiájával együtt Bétsbe utazhaſson; de *Scherer* Vezérnek azt parantsolta, hogy Bononia, és Ferraria vidékén állítaſsa-el az úttyát, *Scherer* éppen akkor forgott *Veróna* táján a' véres viadalban, midőn a' Kurir érkezett, tsak az ütközet-után olvashatta tehát a' parantsolatot; mellyhez képest megtette a' rendelést; de már akkor a' nagy Hertzeg bé-ért Bétsbe. — Kárdinális *Ruffo* 36. ezer fegyverest vezetvén, Nápolisnál meg-verte a' Frantziákat. Míg ezek történtek, *Bellegárde*: és *Hadik* F. M. L-tok az *Engaddeni* fellegek-közt, havas, jeges utakon kaptsos ſarukban vezetvén 25. napig a' Frantzia ellenség közt és ellen a' hadi ſeregeket, győztek, fogtak, nyertek. Májusnak elején. *Bellegárde* az ő tudósíttó Levélben magaſztallya *Hadikot*, *Wolkmann* Majórt, *Szokollovits*, *Odelga*, *Gyurtsák* és egyéb' Tiſzteket. *) Midőn a' Ts. Királyiak Páviába ſzállottak, egy Cisálpiai Directort fogtak-el, kinél tíz millió Livra vólt. Midőn *Cremonából* viſzſza vo-

*) Az Engaddeni 's Graubindeni győzödelmekről lásd. tit. Károly Fő Hertzeg.

nültak a' Frantziák, azt ki-rabolták; noha *Cisálpiniához* tartozott. — *Nápoly* Országába bé-szállottak az egyesült Oroszok, Anglusok, Törökök. — FERRÁRA városát által engedte az ellenség alku mellett Gr. *Klenaunak* Ts. K. Generálisnak. — Mediolanum' Vára. 24-dik Májusban meg-adta magát, ellene szegezett 60. ágyuk' durrogása-után; a' 2220 főből állott Frantzia őrizettel-együtt, és száz tíz hasznavehető ágyúval; az el-fogatott őrizet nem fog szolgálni a' Tsászári Királyiak-ellen egy esztendeig és egy napig ha tsak ki-nem tseréltetik. — Május' 17-dikkén Gen. *Vukassovics* Casale *Várát* a' Pedemontziumi földön el-foglalta. *) *Május'* 18-dikán *Ceva* várát tíz ezernél több' fegyveres lakosok meg-vették; 325 ő-ző Frantziájit el-fogták, 's a' Ts. Kir. őrizetet kivánták a' Várba. *Ceva* Genuának ki-kötő helyétől tsak hét órányira esik. — *Ferrára* városának öt szegletű reguláris Vára vagyon: Május' 24-dikén az-is a' Ts. Királyiaké lett. 1525 őrzőji el-botsáttattak olly kötelességgel, hogy hat hónapokig nem fognak szolgálni a' Ts. egyesültek-ellen. 72. új értz ágyúkat kaptak ott a' Tsászáriak: 6. hónapra elegendő

*) A' Valentziai erősséggel együtt. *Vukassovits* Generálist Major Meskó a' 7-dik Huszár Regementel segítté *Casaleból* a' Frantziák el-űzésében. Kik onnét el-futván hagytak ágyúkat, más fegyvert, munitziót, magazint.

eleséget, másfél millióra betsültetett patikát, fél millió puska-töltést. hajókhoz mindenféle készületeket, fegyvert, puskaport, 's a' t. *Ravennából* 26-dik Májusban kergettettek-ki az ellenség, de el-fogatott belőlle mint egy száz ember, Ravenna birása bátorságosá teszi a' Tsászáriaknak a' Ferráriai földön-való állását, és az egész tenger mellyéki úton való járását. — *Romából* Deputátusok étkeztek a' Haditárnokmesterhez *B. Krayhoz* olly kéréssel, hogy küldene oda *Kray* Ts. Királyi Katonaságot, 's hajtassa-el a' Frantziákat *Kray* Május' 25-dik napja-előtt vitte-el Mántua alól seregének egy részét a' Toskánai földre: hogy ott el-vágja *Magdonáld'* úttyát Genua-felé. *Ankóna* várát Május 17-kében nyóltz Orosz és Török hadi hajók ágyúzták, 's noha ágyúkkal felelgetett nékik az őrizet, más nap ismét ostromlák azt még pedig nagyob' számmal. A' Riminibe futamodott sok Ankónai Lakosok beszéllék: hogy az ostromló hajók már sok kárt tettek Ankóna erősségeiben. Őrzöji részszerént Fr. részszerént Cisálpesi 7 száz főből álló katonák. *Turint* gyönyörüen épült Várost, melly erös bástyákkal van meg-keríve, a' Szárdiniai Királynak lakó helyét; Generális *Vukassovits*, mivelhogy az első kérésre meg-nem kapta, haubitz gránátokat vetett bele. Erre a' jól gondolkozó Lakosok a' Frantziák ellenére meg-nyitották a' kaput. Ágyúztak Május' 28-dikán-is a' Városban

lévö *Vukaſsovitsiakra* a' Várbéliek: de ezekkel a' Ts. Királyiak hamar olly egyezésre léptek, hogy azt többé ne tselekedjék. *Aleſzſzándria* táján Sz. Giuliáno és Marengo között 16-dik Májusban reggeli 9. órától-fogva tartott a' Tsáſzári Királyiak ütközete *Moreau* Fr. Generáliſsal ki meggyözettetvén, *Pó* = Pádus bal partyát tellyeſséggel el-hagyta Susáig viſzſza vonván magát. Az Oroſzok ezen ütközetben elején valamit veſztettek ugyan, de végtére ſok Frantziákat fogtak. Azok között *Suwarow* Feldmarſchal ſok olly Tiſztekre ismért, kik parolára el-ereſztettek; azon hitetlenség ellen boſzonkodván, a' *Peſcheiránál* el-fogatott Frantziákat *Vogéra* tájáról viſzſza késértette Médiolánumba, 's ármádiájának mindenik Generáliſsainak megparantsolta: hogy parolára avagy betsületére tett igéretre ezután egy Frantzia ſe ereſzteſsék-el — Hatſzorra nagyobb erövel bírt a' Ts. Királyiakénál a' Fr. ellenség a' Modenai ütközetkor; 's noha *Hohenzollern* Generálisunknak viſzſza kellett magát vonni *Mirandola* felé, melly 5 mértföldnyire esik Modenától, noha a' viſzſza vonúláskor háromſzor meg-támadtatott, még-is gyözött egyesítvén magát a' mieinkel. *Magdonáld* ezen viadalokban megſebesedett, *Forest* Gen. el-esett; egy Fr. Oberſtertöbbed magával fogságunkba esett. Placentziánál folytattatták az ütközetek; mellyekben jelen vólt *Suwarow* az Oroſzok-

kal, *Ott*, *Melas* Trebia és Tidone vizeinél, Jun. 19-dik napján úgy viſzſza verte az ellenséget, hogy az más nap nem várta hogy meg-támadtaſsék, hanem ment, a' mint mehetett, 's Placentziában hagyott maga-után kétſzer hat ſzáznál több' betegeket; kik közt fogságunkba estek *Ruska*, 's *Salm* Fr. ſebes Generálisok: *Olivier*, és *Chambrai* Gen. Brigádérosok; azon kévül két ezernél több' egéſségesek fogattak-el: a' mezők terítve vóltak Fr. hólt testekkel. Mi-is az Oroſzokkal-együtt veſztettünk nem kevesett (az el-esett Oroſzok ſzáma nagyob' 6. ſzáznál, a' ſebeseké nagyobb 2. ezernél. A' halva maradt Frantziák' ſzáma 6 ezer, a' fogságba esett Frantziák ſzáma meg-haladgya a' 12. ezeret két ſzázat; a' hadi Cancellária tudóſíttása ſzerént) *Peſarót* = Piſaurum, a' Mieink 7-dik Juniusban el-foglalták; 's a' t ágyúkat nyertek ott egyetemben: a' ſzabadság fáját pedig ki-vágták. *Suwarovot* a' Piemonti Máltaiak tiſztelve meg-látogatták: hogy Károly fő Hertzeg *Maſſenát* meg-győzte, *Turinban* TE DEUM, Isteni ditséret tartatott ájtatos Pompával. *Moreautól* nagyob' erővel meg-támadtatott, F. M. L. *Bellegarde* Alekſzándria táján; de két ſzáz hatvanon estek fogságunkba az ellenség közül. Hogy *Moreau* előb' ne nyomúlhaſson, *Suwarow* ſietve nyomúlt Fiorentziolótól Scrivia vize felé. *La Hoze* Cisalpinus Generális nagyon meg-sértetvén a' Frántzia Direktoriumtól, a' Fran-

a' Frantziáskodóknak nyilvánságos ellenségévé lett, husz ezer Insurgenseknek társaságában meg-vette *Senegalliát*, *Lóretot* örizettel meg-rakta: a' táborát *Ankóna* elejbe szállította. A' Romai földi Insurgensek' vezére *Matassoni* Ambrus, ki azokkal *Pesarót* el-foglalta, a' Ts. K. örizet alá adta; azt igérte: hogy ha egy kevés reguláris katonaságot kap segítségül a' Ts. K. seregből, *Ankonát*-is el-veszi a' Frantziáktól. *Riminit*, avagy *Ariminumot*, *Fabert*tól annak Fr. Komendánsától elnyerte az Insurgensek segítségével a' Ts. K. tengeri Leutenant *Mártiniz* Károl. — 15. ezer *Oroszok* szállottak-ki Ankonánfellül az Olasz partokra, 's *Junius*' 17-dikén *Ankona* felé nyomúltak. *Lahotz*, néhai Ts. K. Hadnagy, azután Cisalpesi Gener. el-állván a' Fr-ákat; *Ankona* vidékén husz ezer föld népet vezérel a' Frantziák ellen.

A' Frantziák *Macdonáld*' vezérlése alatt sok kintseket és drágaságokat vittek vala el magokkal Toskánából: győzedelmes népünk azt mind el-nyerte a' Frantziáktól. — *Turin* várának ágyuztatásához *Kaim* FML. Junius' 18-dikán kezdett; 's más nap Junius reggeli 8 orájáig olly keménnyen és erányossan tüzeltetetett reá, hogy illy kevés idö alatt 9. Pattantyus Tiszteket, és 85 pattantyusokat öldöztekle a' Ts. Királyi golyóbisok; 's a' várnak minden épületit le-rontották. *Fiorella* Fr.

Kommendánsa a' Várnak alkudni kezdett, az el-is kéſzült: alája irta magát mind *Kaim* mind *Fiorella*. Jun. 22-dikén ki-takarodott az ellenség, 's le rakta a' fegyverit a' vár és város között ſekvő térségen. Több öt ſzáz ágyunál, ezer mázsa puska por, negyven ezer puska került a' Tsáſzáriak' kezébe. *Kaim* FML. ditséri *Harduit*, Oroſz Tsáſzári Ingenieurt 's Oberſtert, minden Pattantyussainkal, kik Major Chillet, és Kapitány *Perczel* jó kormányozások alatt ki-tettek magokért: a' Ts. K-ak közül egy Tiſzt, és 24 köz ember maradt halva, ſebet kevesen kaptak. — A' *Pármiai* Hg. Familiájáról, Mediolánumból ezek irattattak Junius' 18-dikán. „ Tegnap utazott itt által a' Pármai Hertzegi familia, Velentze felé. *) Ugyan tegnap hozattattak ide kettenként öſzſze lántzolva ötven négy öſzſze-esküdtek, kik a' Pármai Hertzeget Familiástól együtt a' Frantziák' kezébe akarták iktatni. — Ezek között vagyon egy olly ſzemélly-is, kinek a' Hertzeg belső bizodalmát ajándékozta volt. — Mikor *Moreauval*, és *Macdonáldal* Tidone, Trebia, Padua vizénél Placentzia vidékén Junius' közepe után volt a' Ts. Királyiaknak a' már emlittetett rettenetes verekedések, az utólsó nap (Jun. 19-ben) egéſz éjfél-előtt 11 órá-

*) De Veronából a' maga lakó városába ismét viſzſza-tért.

ig tartott a' ſzörnyü tusakodás; 's akkor lettek győzedelmesek a' mi ſeregeink. Katonáink a' ſzakadatlan verekedés miatt egynehány napig tsak kapkodva ehettek valami keveset; 's nem-is igen pihenhettek. Maga Hg. *Liechtenstein* János Generális két nap ſemmit ſem evett; 's midőn Junius' 19-dikén 10 óra tájban dél előtt enni kezdett, még egy fertályt ſe tölthetett az evésben, midőn híre jött, hogy megént reánk ütött az ellenség. Tüstént oda hagyta tehát az eledelt, és ſebes nyil módjára hajtott a' Frantziáknak. Által lőtték alatta a' paripáját, hamar egy Daragonyos' lovára kapott 's úgy ment ismét az ellenségnek. Három illyen daragonyos lovat löttek agyon alatta kártáts golyóbisokkal, 's a' negyediket ſebbe ejtették; az előtte való nap pedig Junius' 18-dikán egy kártáts golyóbis a' zsebét 50 arannyal 's némelly fontos irásokkal egyetemben elhordta: magán a' Hertzegen ſemmi ſzerentsétlenség nem történt. *) Ki-tett magáért az említett Trebiai ütközetekben a' Kosákokkal Hertzeg *Pangratzion*; ki-tettek magokért a' Ts. K. mind gyalogok, mind Lovasok. Generális *Dombrovszkinak* meg-frantziásodott Lengyel Legiójából a'

*) LIECHTENSTAIN Gen. Hg. midőn *Suvarovot* meg-látagatná Alexandriánál, a' hol ősztán a' Lovasságot kezdette vezérleni, az ősz Vezér meg-tsókolta a' Hertzegnek kardját. Így betsülli a' derék vitézt.

Gen. Adjutánsa, két Oberſter, 's hat ſzáz más katonái estek fogságába a' Ts. K. ſeregnek. *Florentziát* és Piſztóját el-hagyták a' Frantziák; *Bononiából* pedig Gen. Grof *Klenau* verte-ki őket Junius' 30-dikán, *Ott* FML-nak katonáitól ſegíttetvén. *Hulin* Fr. Generális, és G. G. *Klenau* közt illyen volt a' Bonóniai Capitulátio = ſzövetség. 1. *Tzikkely:* két órát kivánok, hogy az őrizetet (Garnisont) 's a' betegeket kiſzállíthaſſam a' városból. *Felelet:* Az egy Florentziai kapun kévül mind én foglaltatom-el egyſzeriben a' többi kapukat. 2. A' Lakosokat nem kell a' magok vélekedéseikért, 's gondolkodások módjáért kérdőre venni, 's meg-büntetni. *Fel.* Ez politikai tárgy, mellyhez ſemmi köze ſints a' katonaságnak. 3. A' melly Frantziák ma a' hidnál történt viadalban, és egyébütt hadi fogságba estek, el kell őket olly igérettel botsáttani, hogy nem fognak ſzolgálni. *Fel.* El-botsáttatnak. 's a' t.

Hulin a' Nápolyi ſereg 3-dik Diviſió hátulsó ſzakaſzſzának Fő vezére. (Igy van bal felül az Irás; jobb felöl pedig) Grof *Klenau* Ts. K. Gen. Major. Fel-zendülvén egéſzſzen Toskána a' Frantziák ellen, Deputátusokat küldött G. G. *Klénauhoz; Klenau* tehát elöre Florentziába rendelte d' *Aspre* Oberſtert a' vadáſz katonákkal; utánna pedig a' *Navendorfi* Magyar Lovasokkal *Kerekes* Oberſtlieutenantot. *Moreau* az alatt a' Genuai földre vonta magát *Sa-*

vona tájára — F. M. *Suvarov* tudniillik *Macdonáld'* megverettetése után nagyon meg-verte *Merót-is*. Az Anglusok-is megverték azon üdő közben a' középtengeri Fr. hajós sereget, és a' *Genuai* kikötő helyet azután körül-fogták. *Urbans* várát, melly a' Bononiai határon a' Romai Pápáé, ('s kölömbözik az *Urbinói* Hertzegségtől) F. M. L. *Ott* három óráig tartott ágyuztatása után meg-vette. Talált ott 30 ágyut fok eleséget: a' hét száz főből álló őrizetét el-ereszttette, úgy hogy 6. hónapokig ne szolgállyanak. *Ceva* Markgrafság' azon nevü várát *Schmeltzer* Kapitányához és Commendánsához többször iratott Leveleivel 's ágyuzással első Juniusig ostromlotta *Grouchi* Fr. Generális; a' Levelekre Levelekkel igen módossan; az ágyukra ágyukkal felelt *Schmeltzer*; félvén *Mondovi*, *Tenda*, 's más *Genuai* határokról érkezendő segítségétől *Schmeltzernek*: *Gruchi*; leg-főképpen pedig G. *Vukássovits'* érkezésétől meg-ijedvén, el-vakarodott. *Gruchinak* első Levelére igy felelt *Schmeltzer* a' Cevai Commendans: „ Uram! Illik az Úrhoz tellyességgel az, hogy hasznát öszsze-szedett minden erejével elő-mozdittsa; de tegye azt-is oda: hogy betsületem, 's kötelességem meg nem engedi, hogy az Úr' igyekezetére jó szerentsét kivánnyak. *Schmeltzer*. 2-dik Levele: „ *Schmeltzer* Kapitány *Ceva* vára Commendánsa a' Divisio Generálisához

és a' Fr. Olasz Országi ármádia Gen. Stáb Fejéhez. „ Uram! érdeme szerént tudom betsülni mind az Úrnak, mind a' kommendírozó Generálisnak módos módú maga viselését, és vitézségét: tisztelem mind a' két tulajdonságat, de Hivatalom, és a' környületek, hogy eddig keveset; mondhatom, semmi kárt se vallottam; meg nem engedik, hogy az Úrnak nem egyébbel, hanem tsak tiszteletemmel szolgállyak. *Ceva* várában 30. Májusban 1799. *Schmeltzer.* TORTONA, MÁJLAND, PIZIGETTONE, MIRANDOLA, CREMA, ORCINOVI, JOREA az *Adduai* és azután lett verekedések' erejével a' Ts. Királyiaké lett; *Káim*, *Vukassovits*, *Rohán*, *Kray*, *Melás*, *Alkain*, derékségekkel. Julius' elején foglalták-el *Pisztóját* és *Pisát* a' Ts. Királyiak. LEO a' R. Pápához tartozandó vár, *Saboltzinak* hajós Kapitánynak, *Budainak*, Lovagkapitánynak, *Jakobinak*, a' Montefeltrói Insurgensek Komendánsának Julius' 13-dikán fel-adta magát. — *Alekszandria* várát 21-dik Juliusban, *Bellegarde* FML. *Gardanettöl* Fr. Brigadérostól Kapitulátzióval által vette, és el-foglalta. Az említett győzödelmekről 's nevezet szerént az *Adduairól* SUVAROV FM. azt írta Bétsbe: hogy a' Ts. K. vitézek úgy hartzoltak, mint meg annyi Hérosok; az Orosz katonákról pedig: hogy úgy viseltek magokat, mint a' Ts. Királyi katonák. Bétsben ezen győzödel-

mekért a' ſeregek Urának hálák adattak Sz. István Templomában nagy ájtatossággal a' Ts. K. Fő Hertzegek jelenlétekben. *Mantuának* külső városi 's vári e' következendők: S. *Georgio*, *The*, *Portoforte*, *Cerese*-ſziget, Porta di *Piadella*. Minekutánna ezen várok B. *Kray* által mind elfoglaltattak volna, az Oroſzok társaságában a' Ts. Királyiaknak; nevezet ſzerént Oberſter *Rüdt*, Hadnagy de *Flines*, Hadnagy *Joamsics*, Hadnagy *Terbuhovits*, Záſzlótartó *Hansele*, Kadet *Gnozdanovics*, *Martinov*, *Poschmakov*, Gróf *Bey*, 's egyéb vitézek' derékségekkel, 1799-dikében, Julius' 27-dikén reggel be-küldötte Hadi Tárnok mester *Krey* a' Frantzia Kommendánshoz Ingeniér Oberſtl. Gróf Orlándinit egy irással, mellyben fel-kivánta tőle Mántuát, jelentvén, mitsoda állapotban légyen a' Fr. ſereg, és hogy Alexandria vára-is meg-adta már magát; 's *Florentziát*, *Livornót*, 's *Lukkát*-is el-foglalta a' Ts. K. katonaság. A' míg Gr. Orlándini Mantuában volt, egygyik fél ſem ágyúzott, 's Báró *Kray* erőssen tétette azonközben a' kéſzületeket: hogy ha az alkut nem fogadná a' Komendáns, tüstént tsorbát lehetne lőni a' város falán. Viſzſzatért *Orlandini* Julius' 27-dik éjtſzakáján, Fr. Generál. *Mouettel*, ki által jelentette a' Komendáns, hogy fel-adja *Mántuát*, de, hogy a' Fr. őrizet ſzabadon botsáttassék-el. Erre B. *Kráy* úgy egyezett-meg:

hogy az örizetbéli all-Tiſztek, 's köz emberek Ts. Királyi katonaságtól késértetve viſzſza-botsáttatódnak úgy a' Fr. földre, ha fel fogadják, hogy a' míg ki nem tserölödnek, nem ſzolgálnak a' Ts. K. Felség, 's ennek Frígyessei ellen; a' Kommendáns ellenben, minden egyéb Fő Tiſztekkel együtt, meg-tartván ſaját vagyonnyokat, 's mellettek lévő embereiket valamelly közel lévő Ts. K. tartományban maradnak az *alku* meg-állítása' = Julius' 28-dik napjától ſzámlálva 3. hónapokig; el-telvén pedig ezen idő hasonló igéret mellett, mint a' mellyet tettek az örizet' több tagjai, viſzſza késérödnek ök-is a' Fr. földre. *Julius'* 30-dikán takarodott-ki az örizet, melly mintegy tíz ezer főből, Frantziákból, Cisálpinusokból, Helvetusokból, Lengyelekből állott, 's a' vár elött le-rakván fegyverit, el-indúlt uttyára. B. *Kráy* a' ſzökött katonákat viſzſza-kivánta, meg-igérvén nékik a' halálos büntetés' el-engedését. — 4-dik Auguſtusban *Bádenben*, a' hol Ferentz Ts. K, a' Ts. Királynéval vólt, háláadó Isteni tiſztelet tartatott Mantuának viſzſza-vételéért; Bétsben pedig 8-dik Auguſtusban. — Gen. Gróf *Klenau* el-foglalván *Livornót* B. d' Aspre Oberſternek társaságában, 9 ezer puskákat nyert ottan, 's azokat az Insurgens Lakosokra oſztotta; nyert ottan Julius' 20-dika elött, 's az nap-is azután-is Genuai és Fr. hajókat. — *Lukkának* Ts.

Királyi el-foglalóji száz ötven értz ágyukat, 8 ezernél több puskákat kaptak. — Azon idő tájban *Nelson* Admirális 14 Anglus és 3 Portogállus hajókkal ment-bé a' Nápolyi ki-kötő helybe.

ONKELOS. Proselytus Rabbi. Némellyek, Urunk születésénél utóbbinak teszik Onkelost. (Lásd *MKház* 8-dik Szakasz. O.) MIHÁLY Trinitárius 40. esztendővel előbbinek. *Onkelos* irta a' *Thargumot*, avagy a' Kháldéai paráphrasist a' Pentateuchusra.

OUDIN Kásimir, Premonstráti Szerzetes. Az ő apostásiája előtt, mellyről a' Bollándisták' 6-dik szakaszsza tudósít, irt az Egyházi Irókról. *De Scriptoribus* vel Scriptis Ecclesiasticis a Bellarmino omissis. Edit. Paris. 1686. Scripsit quoque post prævaricationem suam Comment. de Script. Ecclesiasticis; hæresis fermento aspersos; quos proinde legere fas non est. *Mich. Trin.* p. 396.

OUDIN Ferentz, Dijóni Jesuita, 1752-ben éltességének 79-ben halt-meg. Könyvei ezek: Bibliotheca scriptorum S. I. — Commentarius Latinus in Epist. S. Pauli ad Romanos. — Historia Dogmatica Concilior. — Vitæ Antonii *Vieiræ*, *Inchofferi*, Dionisii *Petavii*, Frontonis *Ducæi*, Julii Clementis *Scoti*, Jacobi *Billii*. *Garnier* &c.

Orviczky Adány J. T. Szerzetesse. Született 7-dik Decemberben 1728-ban: a'

Szerzetbe állott 1748-ban: a' Társaság' utolsó eſztendejiben a' Kaſſai Univerſitásban hathatos tudományu Theologus Profeſſor volt. Mind az alatt, mind utóbb boldog ki-mulásáig álhatatos gyontató attya volt aprónak öregnek. Szelíd, ájtatos, jó tévő gyámola volt a' Katholikusságnak. Életét végzé 1799-ben Febr. 15. napján Kaſſán.

OROSZOK 1798-ban. PÁL I. Oroſz Tsáſzár 16-dik Májustól fogva az Orſzágát látagatá: meg-nézegeté visni *Voloszkó*ban azókat a' rettenetes nagy hoſzſzaságu Siókat, mellyek a' *Balt*, és *Casp* tengereket öſzſze-foglallyák, fok tsatornák, és egybe ereſztetett folyó vizek által. Moskua városában, mellynek fő Templomában jelen volt az Oltári Sz. Áldozaton, négy nap gyakorolta a' katonákat, 's a' gyakorlást maga komendérozta: de a' gyalogok vezérjei a' Fiai, a' két nagy Hertzegek voltak; meg-ajándékozta az egéſz ſereget: Kásánhoz mintegy tíz ezer főből álló Regementeket gyüjtött az *Orenburgi*, és *Uzimszky* Tartományokból: ezeket két napig muſtrálta, 's ajándékokat oſztott mind a' Tiſztek, mind a' köz emberek közé. Június 19-ben a' Tsáſzárné Tiſzſzinben meg-látagatta: utaztak együtt a' Ladogai nagy tónak hoſzſzán; Junius 23-dikán a' Pawlovſzk nevü mulató Kastélyba viſzſza tértek. Mintegy hat hétig tartott az utazás: három fő tzéllya

volt ezen utazásnak, az elsö a' maga megismértetésén kévül egyebek ismérete, a' második a' katonák muſtrája; a' harmadik az, hogy közelről éſzre vegye, mikép tartattatnak-meg az ö Rendelései. A' hozzá érkezett Irásokat utazása alatt olvastatta: mellyekre mindgyárt meg-felelt: az éjtſzakai meg-ſzálláskor minden parantsolati el-küldettek: gyakran be-ment ismeretlenül a' paraſzt házokba, 's ajándékokat oſztott: Kásán városának ſok ſzántó földeket, és jövedelmeket adott; 's azon felül pézt-is: az egéſz uttyában ſemmi katonai örizettöl nem késértetett, mindenekkel kegyelmes le-ereſzkedéssel beſzéllett. Viſzſza érkezése után fontos tanátskozásait folytatta a' Bétsi Udvarral: innét hozzá e' végre Berlinen által a' Ts. Királyi Miniſter Gróf *Cobenzel* utazott: *Repnin* Hertzeg pedig Pétervárról Bétsbe, 's ott Ura dolgát végezvén, a' ſzép tiſztelet után viſzſza hajtott, 's September' 13dikán már Krako városán túl volt. Haza érkezvén a' hadi ſzolgálatból el-kéredzett. Azonközben *Pál* Tsáſzár az úgy nevezett Polgári iskolákat el-törölte (a' mi Ts. Királyunk pedig az olvasó házakat, németes néven, Lesercabineteket tiltotta-meg az egéſz Birodalmában.) Meg-értvén *Pál*, hogy a' Frantziák még a' neutralis ki-kötö helyekben-is el-ſzedték az oroſz portékákkal rakott hajókat, parantsolatot adott ki, hogy az Oroſz ki-kötö helyekben-is

foglaltassanak-el minden Fr. jószágok. Az Orosz Birodalomból ki-igazíttattak azon idegenek, kik 1798. Májussának elejétől mentek oda; ki-vévén az olly Frantzia ki-költözöket, a' kik 18 Lajos Cancelláriájából nyernek paszszust. A' Liefland és Curland részü Orosz tartományokban megparantsoltatott, hogy a' melly Theologiai Cándidátusok a' Német Universitásokból haza érkeznek, Prédikátor hivatalra ne ereszttessenek: mert az a' hirek, hogy tévelygő tudományt hoztak haza. Azokat a' *de la Trappa* Apátzákat, és más Fr. Szerzeteseket, kik az Orosz Tsászárhoz folyamodtak, 's Bétsen keresztül Varsóig érkeztek, a' további lakásra *Mohilovba* rendelte. Detzemberben-is 1798-ban *Trappai* ötven Papi személy költözött Orosz Országba Lembergen által. *Trappai* 24 Apátzák tartózkodtak ott a' Sakramentomi nevü Apátzáknál, sem ágyot, sem fütött szobát el nem fogadtak; de még sanyarúságok' enyhíttésére szolgáló 's nékik bé-mutatott ajándékokat sem: a' beszélgetést kerülék. A' *Condeisták*-is közelgettek már az előtt Septemberben-is az Orosz földre, ugyan azon említett Lemberg városán keresztül. *Pál* Ts. a' *Máltai* Rendet pártfogásába vette. Két nevezetes tudománytevés = protestatio jött elé ezen Ordónak vitézitől: az egyik Báró *Hompesché* a' nagy Mesteré. *Az* Máltát elveszttvén, az ő Tergestumi tartózkodó he-

lyén proteſtálván, azt vallá, és hirdeté: hogy Malta eránt a' *Bonapartéval* lett végezés az ö réſzéröl nem egyéb vólt, hanem merö kéntelenség; 's azt minden kötelezö erö nélkül valónak lenni hirdeté-ki. Az Oroſz Birodalomban lévö *Máltai* nagy Kereſztesek, Commendatorok és Vitézek a' nagy Priorátusnak házában egybe-gyülvén, e' képpen proteſtáltak: Mi egyesülvén elsö *Pálnak* az Oroſz Birodalom Tsáſzárának pártfogása alatt; mindenek' tudtára utállyuk mind azokat, a' mik a' mi Ordónknak Sz. tövénnyei ellen véghez vitettek; azokat pedig, valakik a' betstelen Tractátushoz, melly Máltát által-adta, állottak; 's kik egyenesen, vagy mellyékes utakon ezen igasságtalanságnak és betstelenségnek tselekedetibe avatkoztak, úgy tekéntyük, mint az ö méltóságokból ki-tétetett ſzeméllyeket. Le-mondunk minden következendö üdöre nézve, velek való minden közösülésröl, communicatióról; 's mint a' féle motskos, inficiáltatott tagokról: és tsak azokat ismérjük atyafi társainknak, kik határozás, és ki-fogás nélkül ezen proteſtatióhoz állanak. *Detzember* havának 13-dik napján a' Petersburgi *Máltaiak* elsö *Pál* Ts. trónuſſa elött állván, ö Felségét a' Máltai Rend' Fö Meſterévé válaſztották. El-is fogadta *Pál* a' Tiſztséget. A' válaſztók az ö nagy petséttyeket, a' Hit pallosát, és koronájokat bé-nyujtották Néki. Ö pedig nem tsak

pártfogása alá fogadta a' *Máltai* Rendet; hanem 1799-dik elején az Udvari Újságban ki-hirdettette: hogy a' Rendet elöbbenyi méltóságába 's fényességébe viſzſza helyhezteti. — Utnak ereſztette *Pál* Ts. mind azon katonákat, mellyeket *Ferentz* Ts. K. rendelésére botsátott, mind a' Török Orſzágba rendelt gállyáit. Amazok Krákót meg-halladván, *Brünbe* érkeztek. A' Királyunk és Királynénk 26-dik Detzemberben, az Iſteni ſzolgálat után, el-indultak, 's más nap *Brünbe* behajtottak azon Oroſz ſereg' látagatására; Josef Palatinussal, Albert Hertzeggel; 's egyebekkel. 28-dik Decemberben öſzve gyülvén a' 24 ezerböl álló Ruſzſzus ármádia, hadi meſterségét ki-mutatta Fejedelmink elött: az ágyujok 64: a' Lovasok, gyalogok, ártilleristák, és Tíſzteken kévül voltak velek tíz Papi ſzemélyek. Az egéſz ſeregnek új ruhája vólt, a' Kosákok borzas ſzakállok némellyeknek a' mellyekig ért. Azon Ruſzſzus ármádiának meg-látagatásakor, JÓSEF Fö Hertzeg Palatínus tulajdon Regementyének forma ruhájában diſzeskedett; aranyos világos kék mentében, dolmányban, nadrágban, aranyos fonalakkal ſzött pantallérban, és veres tsákóban. Midön az Oroſz Kozákok, Granatérosok, Vadáſzok forgásaikat a' mi Fejedelmink egy alkotványról visgálnák; a' Fejedelmek elött a' Tíſztek le-kapott kalappal és dárda forgatással

tették a' köſzöntést; a' Kosák, és ártillerißta réſzüek pedig kard emeléſſel: a' záſzlókon az Oroſz Birodalom' Saſſa vagyon festve: ezen záſzlók a' Király és Királyné előtt mindenkor meg-hajtattak. — 1799-ben, Januáriusban ezen Oroſz ſereg, Kremshez; azután Sz. Hypolytushoz, avagy *Szántpöltzhöz* rendeltetett. *) De a' Frantziák igen bánták az Oroſzoknak ezen jelenléteket: *Bonnier*, *Debry*, *Roberjot* azoknak *Rástádi* Miniſterjeik még 1798-dik Detzemberének elején ki-nyilatkoztatták a' Német Orſzági Deputátusoknak, hogy, ha jóvá hadgya a' Regensburgi Gyülés az Oroſz ſeregnek a' Német Orſzági földre való be-költözését, vagy azt tellyes erővel nem ellenzi, ez az Oroſz Marſch úgy fog tekéntetni, mint a' Német réſzü neutralitás' meg-sértése, és hogy a' Rástádi tanátskozás félbe fog ſzakaiztatni; a' Respublika pedig, és a' Német Birodalom azon állapotban fogja magát találni, a' melyen volt mind a' két fél, a' Leobeni præliminaris ágozatoknak nevekkel meg-lett meg-jedzések előtt, és a' fegyvernyugvás' ki-ſzabása előtt. Az Oroſz Ts. pedig ki-hirdettette egynehány hónap mulva, hogy ő még négy ármádiát küld

*) Aprilis' 25-dik napjáig, Kárinthiai *Villáchon* kereſztül az Olaſz Orſzági ármádiához ſietni kell az egéſz 24 ezerből álló Oroſz ſeregnek.

a' Frantziák ellen: azoknak egyikét az ő első szülött fia az úgy nevezett nagy Hertzeg vezérli, *Paulovits* Sándor: a' többit Gudrovits, Lasci, Soltikorv. Ezeken kévül 113 Generálisok vannak a' seregeknél. — A' mi a' Török országi tengerekre igazíttatott Orosz gállyákat illeti, 1798-dikban September' 5-dik napján érkezett a' Fekete tengerről Konstantzinápoly alá az Orosz hajós sereg; és nagy örömmel fogadtatott. Azonközben a' Konstántzinápolyi Görög szakadéku Pátriárka a' Szigetiekhez Levelet irt, intvén öket: hogy az egygyesült Orosz, Anglus, Török hajós seregeket úgy fogadják, mint szabadittójokat. (Ez volt-e? más-e?) de a' Konstantzinápolyi Görög Patriárka *Gergely* le-tétetett az ő hivatallyából a' Kalattromokon és Papságon el-követett huzásvonással, 's helyébe az a' ki *Athos* hegyére küldetett (mellyről lásd a' MKházat tit. *Militsits*) helyébe viszsza tétetett az előbbi, hasonló okért le-tétett Pátriárka. A' Török Udvar *Usakovot* Orosz Vice Admirálist arra kérte: hogy a' készülő, és már el-készült Török hajókat nézegesse-meg, 's mondgya-meg felölök lévő itéletét és javallását. Ki-mondotta, és azonnal bé-is tellyesedett a' tanátsadása. A' Török Miniſterekkel lett végezései után bé indult *Usakov* a' Konstántzinápolyi tsatornába, hogy ott a' Török hajós sereggel egygyesüllyön; sok ágyukkal köszöntvén a' Törököket

rőköket, ſzint annyiſzor köſzöntetett viſzſza: jelen volt a' *Sultán*, ki ágyulövésekkel, vitéz musikával, és a' ki-állott hajós ſeregnek *Haraszszó* kiáltásával tiſztelteteti. Meg-lettek a' vár, és ágyu öntő házok előtt-is a' viſzſzontagló ágyu köſzöntések. — A' ſegíttő Oroſz hajóknak ezek a' nevei: Sz. Pál 84. ágyuval: *Epiphania* 74 el: Zakariás, Elisabeth 74-el: Mária Magdolna 68: Péter 74-el. Sz. Háromság 74-el: — Ezek Lineai hajók. A' Lineai Fregátok Gergely 50. ágyuval: Pünkösd ünnep 50-el: Naxarchia 44-el: Kasáni Szűz 50. Miklós 50. Mihály 50. Felix 36. Okátaviſo, 18. Vörösház 12. Mauganes Szűz 16. — Ezen Oroſz Hajók' vezére *Uzakov*, ſzárazra való 15 ezer katonákat-is hordozott azokban. A' velek egyesült Török Flotta = Claſsis öt Lineás hajókból állott egyéb rendű 's nevű más hajókon kévül. Ezen egygyesültek 1798-dik Oktobere táján megvették a' Frantziáktól a' Sporades nevű ſzigetek között fekvő Cerigo vagy Cythera, Prevesa, Zante, Cefalonia, és Corfu ſzigeteket-is. Corfu (vagy Corcira) ſzigete birtokába jutván az egyesült Oroſz és Török ſereg, ott nyert egy la Brune nevezetű Fr. Fregátot-is egy Linea hajóval egyetemben, melly éppen az a' *Leánder* nevű 50 ágyus Angliai hajó, a' melly Abukirnál Nelson' vezérlése alatt derekaſſan viselte ugyan magát a' Frantziák ellen, hanem oſztán

az utazáskor egy Generőſz nevű Fr. 74. ágyus hajó által el vétetett Kándia ſzigetnél, és *Corfu* alá vitetett. 1799-dik Januáriussának első napján 164 Fr. fogjok, kik Cefalonia Zante, 's más ſzigetek' védelmezésekor estek a' Török 's egyesült Oroſz rabságába, Konſtantzinápolyba érkeztek. A' hideg vagy éhség 37-et megölt az uton a' társaik közül: azoknak fejeit le-vágták a' Törökök, 's még az életben maradt Frantziákat kénſzerítették azoknak vitelére. A' rabok a' *Bagnó* nevű tömlötzbe vitettek. A' *bagnóról* tudósíttás adatik a' MKház' 13 dik Szakaſzſzában titulo *Oetingi* Gróf. — A' Fő Hertzeg *Jósef* Palatinus az Oroſz ſeregnek Brüni látagatása után *Petersburgba* a' Ruſzſzusok fő Udvarhelyébe utazott 1799-diknek Január. 21-dik napján ſzánon. 20-dikban előre indúltak a' Komornyikok, Szakátsok, inasok: vele egynehány méltóságok, egy Kantzellista, egy Orvos, Brünen, Teſchinen, Krakón kereſztül hajtván, Február. 8-dik napján Vilnába érkezett, ott a' ſzánokat, és azokon álló hintókat megkellett jobbíttani. Petersburgban Mártzius' 3-dik napján meg lett a' kézfogás a' Fő Hertzeg Nádorispány és Alexándra *Pawlowna* Csáſzári nagy Hertzeg Kisaſzſzony közt. Az Oroſz Ts. és Tsáſzárné a' kézfogás előtt a' Nádorispánynak illy ajándékokat adtak: a' Tsákós süvegére egy forgót, oda illő brilliántot tsillaggal és ró-

zsával: a' Fő Hertzeg Nádor Ispány ajándékozott a' mátkájának tulajdon képével és brilliántokkal tündöklő nagy lántzat, és nyakravalót. A' Nádor Ispány uti társait-is meg-ajándékozta *Pál* Ts. Auersperg Hertzegnek, Grof Grünek, és Kollonitsnak adott hoſzſzú zöld bársony mentét tzobol bőrrel drágán ki-bellőlve. A' kéz fogás napján örömében *Pál* Ts. az othon valójinak juttatott különös ajándákokat: Hertzeg *Resborodkónak* a' Státus Cancelláriussának adott ſzáz ezer rubelt, a' két Vice Cancellárius oknak mindeneknek különösen 50 ezer rubelt: ſokaknak brilliántokkal rakott Rend-tzimereket. Kilentzedik Mártziusban, úgy mint a' Palatinusuak ſzületése napján ő Fő Hertzegségének adott a' Ts. drága arany hüvelyű kardot; a' Tsáſzárné pedig egy gyémántos gyürüt: amaz briliántokkal volt ki-rakva; emeben a' Tsáſzárné képe villogott; a' mátkája brilliántos órát adott néki: gyémántos gyürüket, pikſiseket nyertek Auerſperg, Grün, Kollonits. Hg. Grófok. A' viſzſza utazás Mártzius 20-dikára határoztatott Béts felé; a' nagy Hertzegé pedig Konſtántinusé 22-dikére. Egyſzer megſzóllíttá *Pál* Ts. a' Nádorispányt: hogy *Suvarov* Palatinusunk vezérsége alatt ſzolgállyon. Az lehetetlen! úgymond erre a' Palatinus: hogy illy fő érdemü és nagyságú vitéz illy fiatal embernek kormányozása alá essen; hanem ha maga vitézked-

hetik alatta, betsületének tartandgya. A' Ts. erre azt felelte: ha Királyi Hertzegsége ebben meg-állapodik; a' fiam tehát Konſtántínus Hertzegséged Báttyának, *Károlynak* vezérsége alatt ſzolgállyon. A' Palatinusnak valamellyik követöjétöl ezen tudósíttások-is irattattak Bétsbe Petervárából 17. Mártziusban. Éjſzaka mindég fagy. Némellyeknek meg-ártott itt közülünk a' *Néva* vize — a' Néva vize Napkeletfelöl a' Finniai tenger' öblébe ſzakadván, ſok ſzigeteket tsinál; mellyek az elött berkes, erdös, motsáros helyek voltak; de miólta 1703-ban I. Péter Ts. egygyik ſzigeten egy várat kezdett építteni, mellyet Sz. *Péterröl* Sz. Petersburgnak nevezett, 's idö jártával más épületeketis épített; úgy fel-emelkedvén a' ſzigeteken, ſzinte úgy láttſzik lebegni a' víz hátán, mint Velentze városa. A' *Neva* nagyobb ága tsak egy forma két réſzre oſztya a' várost: partyainak nagyobb réſze négy ſzegü gránit kövel van ki-rakva: ſzintigy ki-vannak egyéb tsatornáji-is a' város' közepén folyó viznek prémezve, 's gyönyörü ſétáló hellyel kedveskednek. Minden öl az igy ki-rakott partban 300. Rubelbe (500 forintba) került; pedig ezen kies partok ſok ezer ölekre tejednek. A' ſok pompás házok, 's oſzlopokkal fel-ékesíttetett ſzámos paloták, mellyek között a' Tsáſzári téli, és márványos palota elsö helyet érdemlenek; a' ſzép hoſzſzú hi-

dak, 's több illy felséges tárgyak már-is fel-emelik ezen várost szépségére nézve amaz ezer esztendősnél-is idősebb Páris és London várasai felett. De vagynak sok fa házak-is; kivált a' távolabb eső utszákban. Itt kész fa házakat lehet venni a' vásárban, mellyeket széllyel lehet rakni, 's egy helyről másra vinni. — A' Nádor Ispány' Mátkája egynehányszor drága Magyar ruhába öltözött, 's úgy jelent-meg a' tántzos társaságokban. — 7-dik Aprilisben a' Nádor Ispány Sz. Petersburgból Bétsbe érkezett jó egésségben. Gr. Suvarov, ki 1794-ben véget vetett öt-ven napok alatt a' Lengyel háborúnak; Varsónak Prága nevű külső városát-is meg-vévén, *Pál* Tsászár' országlásától fogva pedig magánosságban élt, hirtelen szint ezen Tsászártól parantsoló Levelet vett: hogy a' Frantziák ellen mint Fő hadi Vezér, indúllyon. 1799-ben 26. Mártziusban már audientzián volt *Bétsben Ferentz* Ts. K. előtt, oda utazván, 's *Brünben* 24-dik Mártziusban, az az Husvét napján meg-szállván, midőn a' szállása előtt a' néptől *viváttal* tiszteltetne, közikbe szóllott hangosan kiáltván: éllyen *Pál*, és 2-dik *Ferentz* Ts. azután: hozzám való hajlandóságokat, úgymond; nagyra betsüllöm és köszönöm: Tsászárom' parantsolattyából jöttem elé: azon leszek, hogy mind a' két Ts. bizodalmának meg-felellyek. Imádkozzatok kedvesim, ezen Sz. Husvét

napon, hogy engem, és a' mi Kegyelmes Urainknak fegyverjeiket áldja-meg az Isten. Fel-kiáltott nagy örvendezéssel az egéſz ſereg: Éllyen *Ferentz!* éllyen *Pál!* éllyen *Suvarov.* Már hetven két eſztendös, de kedveltetö maga viseletü, vidám, ſzáros, ſzöke, ſzemei tüzessen járnak. *Mártz.* 18-án, midön már Ferentz Tsáſzártól-is Feldmarschalságra emeltetett, 's a' Tsáſzári istállóból 8 lovakkal meg-ajándékoztatott (a' 8 leg-apróbbakat válaſztotta) Ki-volt *Suvarov* egy Oroſz ſereg' nézésére, melly a' Schönbruni Tsáſzári palotánál maſchirozott-el, Olaſz Orſzág felé. (azon nap elött verte-meg *Kray* FML. nagy diadalommal a' Frantziákat) a' Ts. és Tsáſzárné ſok Uraságokkal ott vólt; midön *Suvarov* az Oroſz Követtel oda ki-érkezett egy hintóban: elejbe menvén a' Ts. igen kegyesen fogadta, a' midön *Suvarov* a' már kéſzſzen állott udvari paripára ült, 's mindenütt ö Felsége' társaságában volt. A' zsoldja *Ferentz* Tsáſzártól az aſztal pénzel együtt 36 ezerre vagyon határozva. Midön Aprilis 3-dikán el-butsuzott Bétsben Ö Felségétöl, bé tért a' *Sz. Mihály* Templomába, az Egyháziak ſzentelt vizzel mentek elejbe: le-borúlva egy Oltár elött buzgón imádkozott a' hadnak áldáſáért: meg-tsókolta a' Plébánus' kezét, az azt akármint ellenzé; 's attól magának az Oltárnál áldást adatott: meg-tsókolta az Oltárt is: meg-ſzokta tartani Nemzete

böjtyeit: 4-dik Aprilisben el-indúlt Bétsből. Olasz Országh felé tartott uttya köziben-is sok helyeken adatott magára áldást a' Plébánusok által. April. 15-dikén vette által az Olasz Országi egyesült seregnek kormányozását. Jelen volt *Kray* F. M. L. F. Zeig M-nek nagy örömére, midőn *Pescheirából*, a' Capitulatio után a' Fr. garnizon ki-költözött Május' 6-dik napján. Az Orosz nagy Hertzeg-is 1. *Pálnak* 2 dik Szülöttye Konstántinus el érkezett Bétsbe April. 11-dik napján. A' késéröje Hg. *Eszterházy* Miklós a' be-érkezése előtt pompás ebédet készíttetett néki Bétshez három postányira: elejbe ment a' többek között Würtemberg Hg. Ferdinánd, az Orosz Tsászárné öttse: az Udvarba készíttetett lakás *Konstántinusnak*: estve az udvari teátromban a' Ts. az előbb való helyet engedte néki; maga a' 2-dikra ült; vendégségekkel, katona gyakorlás nézésével, mulattságokkal meg-tiszteltetett, de 25-dik Aprilisben, mellyre az Oroszok' nagy Péntekjek esett, részt nem vett a' mulatságokban; 30-dik Aprilisben pedig el-ment Bétsből az Olasz ármádiához. 8-dik Májusban egy Orosz Májor Petersburgba menvén Bétsen keresztül, beszéllé, hogy Apr. 28-dikán *Suvarov* Lódiban hadi tanátsot tartott; 's azután meg-indította az ármádiáját *Pedemontba*. Ott az Insurgens Lakosok már akkorra sok erős városokból verték-ki a' Frantziákat. Cis-

alpiniának a' melly helységeihez közelgetett a' Ts. K. Katonaság, lárma harangok által adattak jelt azoknak Elöljaróik azért: hogy fuſſon a' Fr. katonaság, mert különben a' nép maga öldösi-le öket. F. M. *Suvarov* meg-vette *Tortona* várát, és ott két ezer Frantziákat tett foglyokká; nyert ſok ágyukat-is. Igy el valának már a' Nápolyi, Romai, és Toskánai ſeregek ſzorítva Fr. Orſzágtól, 's mint Ts. K. rabokra, úgy lehetett reájok tekénteni. 5-dik Májusban látván a' *Pescheirai* Frantziák az ostromhoz meg-lett tellyes el-kéſzülést, nem várták a' Ts. K. ágyúk' megſzóllamlását, hanem tüstént alkura léptek. A' ſzerént 1500 főből állott örizet Május 6-dikán ſzabadon el-botsáttatott olly kötelességgel: hogy 6 hónapok alatt hadi ſzolgálatot ne tegyen; 's a' hadi ſzerſzámokat hadgya *Pescheirában*. Nyertek e' ſzerént Hadi tárnok mesternek *Kráynak* vitézei ottan ſzáznál több ágyukat; ágyus ſaluppokat 19-et: temérdek munitziot, és ſok eleséget. *Pescheira* alól *Kráy* az ő ſeregét *Mantua* elejbe ſzállította. Modenában, avagy *Mutina* városa' környékében a' Föld népének fegyver oſztatott, hogy *Modéna* városát a' Ts. K. katonák ellen védelmezze, de *Budai* a' Vurmser Regementi Kapitány 30 Magyar Lovasokkal ezt a' népet fegyveriből egéſzſzen ki-vetköztette: *Fort urbanóban* 150 Cisálpinus katonákat hajtott-el, nyert ſok eleséget

tőlök, 50 hordó puskaport; *Spilamestóban* Mutinához 9 Olasz mérföldnyire, 90 mázsa puskaport, nagy rakás salétromot, és másféle sok eszközöket. *Modena* Lakosai Huszárjainknak még a' lovaikat-is tsókolták örömökben. — Midőn ezeket irnám, PÁL Tsászárnak VI-dik PIUS-hoz még 1798-dik' végén adatott Levele került a' kezembe. Örök emlékezetre kivántam ezen folytatásban, melly az OROSZ titulust viseli, vele kedveskedni. Igy vagyon szórúl szóra.

Paulus Primus Imperator & Autocrator Totius Russiæ &c.

PIO SEXTO

Pontifici supremo, Romanæ Eclesiæ Episcopo, suarumque Ditionum Domino Potentissimo.

Nos confidimus, relatum esse tibi Potentissime Domine, ab Oratore tuo ad aulam nostram delegato Archiepiscopo Thebarum, quantum indoluimus, cum nobis denunciatum est; qui gens effera, pessumdatis Divinis, & civilibus Legibus; inimicissima arma Tuæ Sedi intulerit; ademptoque Dominio Tuo in præsentes angustias Te adduxerit? perinde ab eodem Tibi innotuisse, nostrum, quo tenebamur sincerum studium cooperandi pro virium nostrarum modo, quo vesana hæc gens coërceatur, quies recuperetur, omnesque

terrarum Dominatores, & ſubditi eorum ab interitu illis intentato præſerventur. In demonſtrandis dispoſitionibus noſtris communi utilitati inservientibus, reipsa fuimus ſolliciti, ac proinde noſtris Fœderatis auxilium tulimus; quo ipsi terra marive ſeptentrionali, ac mediterraneo indigebant. Singularis clementia Supremi Numinis juſtæ parti illuxit; cum cœptis ſuis prospere ſuccedentibus benedixerit; unde eo major ſpes ſucceſſuum affulget, quo magis omnes ſuis obtentibus lucri, præponendo recuperationem Poteſtatum ac Regnorum commotorum, ſincere, ac citra invidiam operantur. Quantum fieri potuit, ad recipiendas Regiones per hoſtem injuſte occupatas, omnia adhibita ſunt media, jamque pars Insularum in Adriatico mari ſitarum auxiliante noſtra, & Ottomannica maritima armatura, jugum Gallicum dejecit. Nos ægre ferendo puſillanimem, ſi non delatoriam deditionem *Melitæ*, cujus Poſſeſſores ád hoc usque tempus, non exiguo fulcimento Chriſtianis fuere, ac etiam nunc, ſignificando præterito anno ſuum gratum animum pro beneficiis noſtris in illos collatis, nominarunt Nos protectorem Ordinis S. Joannis Hierosolymitani. Advocavimus hujus Societatis membra in noſtra Metropoli exiſtentia, ad disponendas neceſſarias res in tam gravibus & arduis circumſtantiis, eorumque voce attenta & exaudita ſuſcepimus Prin-

cipatum in hunc gloriosum Ordinem, confirmatis ex una parte omnibus ejusdem constitutionibus, omnibusque iis, quæ juxta Fidem Romanæ Religionis, quam Equites profitentur, ad Te Potentissime Domine, uti supremum ejusdem Ecclesiæ Pastorem referuntur, atque antea vigebant; ex altera vero: ut hoc ædificium in solidissimo fundamento perduraret, amplificamus illud novis institutis Beneficiis, in commodum nostrorum Nobilium Russiæ, quorum ardens pietas in Deum, Fidelitas Imperiali throno, & Fortitudo ab antiquis temporibus præclare elucent. Cum voluptate animi spectamus nostros quoque Fœderatos (ac præcipue Magnæ Brittanniæ Regem, qui toto hoc tempore strenuum se defensorem in justo opere præstitit) nobiscum eorundem consiliorum participes fieri. Interea non cessamus amice inculcare Romanorum Imperatori, summam urgere necessitatem confestim capessendi arma contra generalem Hostem, ut expulso illo ex alienis finibus, denuo suarum Rerum Dominatores potiantur, quibus injuste privati sunt. Ad obtinendum vero hunc scopum bene positum est initium introitu Regis utriusque Siciliæ in vestras Ditiones, modisque liberandi Italiam ab illo adhibendis. Quantum solatii Statuum Ipsius, atque Tuus, Potentissime Domine, felix reditus in Tuam Metropolim (quam primum auditione accipiemus) nobis allatu-

rus eſt, id ponderare potes ex Senſibus Noſtræ erga Te ſinceræ amicitiæ, & ſingularis obſervantiæ, ac præſertim ob conſtantiam animi Tui, tot, tantisque funeſtis eventibus probatam. Omnipotens Deus conservet Te illæsum, diesque Senectutis Tuæ dono cœleſtis ſuæ gratiæ impleat. Scriptum in Civitate noſtra primaria, Petropoli, Decembris 14. die: anno a Nativitate Domini 1798. Regni vero Noſtri tertio.

Paulus Imperator mpr.

Május' 14-dikétől fogva 20-dikig a' Ts. Királyiak ſegítségére rendeltetett új Oroſz ſeregek négy tsapatban által költöztek Kaſſa városán, mellynek egynehány ezer font húſſal, kenyérrel, pálinkával 's más orális portziókkal, mind a' vendégfogadókban 's más városi házokban, mind a' ſátorokban való vendégelésekre Bartfa, Kassa, B. Palotsai 's egyéb Urak különös ſzámat tartottak. Az Oroſzok hordoztak magokkal ſzép nagy tábori kápolnát-is. *) Az Olaſz Orſzágban vitézkedő társaik Suvarov Fő vezérsége alatt azon-

*) *Pestre* 26-dik Májusban érkezvén a' többi Oroſz tsapatok utób' tellyes betsülettel fogadtattak mind a' két K. várostól, az Aradi Fő Ispány 's a' M. Orſzági Commissáriusság Fő Directorától, Almásy Páltól, főkép' *Jósef* Fő Hertzeg Palatinustól, a' Primástól: az uton Hatvanon, Gödöllön más Uraktól, az után Csáktornyán 's a' t.

közben ſok ditsö dolgokat tettek, *Moreau*-nak Fr. Vezérnek ſerege ellen, *Pancratzionnak* Oroſz Hgnek, Vukáſſovits, Karajtzai, Sekendorf Generálisok' társaságában: *Orosz* hajók-is voltak azon Portugallus és Török hajók hajók között, mellyeken 19-dik Májusban Corfuból Tergeſztumba érkeztek a' két Fr. Királyi Hg. Aſzſzonyok, Adelais, Viktoria nevü Ludovica, és York Kárdinális. A' Hg. Aſzſzonyok 74 ágyus Portugallai hajón ültek; a' tselédjeik és holmiok két Oroſz Fregátra, 's egy Török záſzlós Nápolyi hajóra voltak rakva. Szint azon idö táján indúlt *Mackaroff* a' Földközi tengerre négy Lineai hajókkal a' Scheerneſzi kikötö helyböl. Feldmarſchal *Suvarov* a' Ts. Király' nevében igy öſztönözé a' fegyver fogásra az Olaſz Föld' népét: „Állyatok azon záſzló alá, melly az Istenért és Hitért hadakozik, és ugyan azért bizonyosan gyözni fog: e' ſzerént helyre állanak a' Törvények, a' Religio, a' tsendesség, a' Birtokosi jus, mellyek már három eſztendötöl fogva olly kegyetlen iga alatt nyögnek. Ugyan-is nem vetnek-e naponként a' Frantziák ſzörnyü adót reátok? nem kivánnak-e rendikivül való erösſzakos áldozatokat; és mind ezt a' ſzabadságnak és egyenlöségnek tündér neve alatt, melly által ki-ragadtatnak a' Fiak Szüléjiknek kebeléből, és törvényes Urok', kegyes Attyok', és az önnön Religiójok' védel-

mezöji ellen kénszeríttetnek hadakozni. — *Junius'* első napján, a' 45. ezerből álló Orosz ármádiának *elő-menő serege* érkezett Krakóba, a' Napnyugati Ts. K. Gallitziának fő városába: abban sok *Tatár* Lovasok voltak, kiknek tsak tekéntete-is borzadásba hozta az embert. Uttyok a' *Rajna* felé szándékoztatott. (Lásd tit. *Károly* Fő Hertzeg.) — *Mária Theresia* XVI. Lajos Fr. K. Leánya Bétsből *Mittauba* érkezett Junius' 5-dikén; XVIII-dik Lajostól nagy örömmel fogadtatott: 10-dik Juniusban (az *Angoulemi* Hertzeggel öszsze eskettetett Cárdin. *Montmorency* által. *Anglia* 45 ezer főből álló Orosz katonaságot vett a' maga zsoldjára a' Frantziák ellen; melly zsoldnak fejében két száz huszon öt ezer font sterlinget fizet a' nagy Brittanniai Felség előre az Orosz Tsászárnak; annak utánna hónaponként hetven öt ezer sterlinget; és a' békesség után, melly a' Frigyeseknek helybe hagyásokkal fog köttetni, 35 ezer font sterlinget. Mind az *Orosz* mind az *Anglus* hajók nagyon készültek az alatt *Hollándia* ellen. — A' Károly Fő Hg. seregéhez sietö Oroszok Julius' 27-dikén érkeztek a' felső Palatinátusba.

P.

PÁRISI, *és egyéb Frantzia Respublika béli meg nem esküdt és meg-esküdt Papok.* A' *MKháznak* IX-dik Szakaſzſzában titulo *Frantziák*, pag. 66. a' XI-ben tit. *Emigránsok* p. 55: ugyan itten tit. *Romaiak.* p. 161. poſt medium, adtam a' Fr. Meg *nem esküdt*, és *meg-eskütt* Papokról tudóſíttást; hogy amazok tudniillik ki-hajtattak; azután viſzſza ereſztettek; de megint le-nyomattattak. Azon hármas idő-rendről még hoſzſzasabban, a' *Religioról*, *Igasságról*, és a' *Literaturáról* értekeztető *Augustai* Zsurnalisták igy írtak 1797-ben: Erſter Jahrgang. 12. háft. „Urunk 1797-ben; midőn azt várta minden ember: hogy az Istent *nyilvánvaló* Áldozattal ismét ſzabad leſz imádni, egy vérſzopó Törvény termett elő. Alig tartott két hétig az az *Engedelem*, mellynek erejével el-*töröltetett* az embertelen Törvény, melly 1792-ben, 2-dik Auguſztusban a' Káthólikus Papokat ſzámkivetésbe igazította: egynehány napok múlva pedig ſzint azon ſzámkivető törvény még embertelenebbül ki-hirdettetett. Az *Engedelem*' ideje alatt, a' Hivek, a' Filosófusok bálványival megfertőztetett Templomokat már tiſztogatták, és a' rejtekből elé-hozott, jóra ſzívet ébreſztő, edényekkel, képekkel ékesgeték.

De az alatt a' *meg-esküdt* Papok, kik az ASzent Egyház' Törvénnye ellen meg-házasodtak, kik minden emberség ellen, az ö ember társaikat vádolásokkal üldözték, jószágaiktól meg-foszlották, tömlötzre, halálra hurtzolták; a' Jakobinusokkal tzimborálván, a' *meg nem esküdt* Papokra törtek; még akkor-is, mikor tettetvén magokat, örömöt mutogattak jobbra változott sorsokon. Az elsö számkivetö parantsolat után, midön a' Kátholikus Püspököknek Papoknak seregessen ki kellett a' Fr. földröl bújdosni; sokan a' *meg nem* esküdt Papok közzül, *titkon*, a' Katholikusok' segedelmekre, *othon* maradtak; nem gondolván a' reájok érkezhetö veszedelemmel; söt mivel idöközben enyhült néha az üldözés; sokan más számkivetett Papok-is, kik a' Fr. határhoz közeleb' estek, bé-vették ismét magokat hazájokba, ismeretlen színben és ruhában, kerengö utakon; vezettetvén azon néhai Plébániájok' személlyeitöl, kik érettek jöttek. De mind ezen Papok tsak titkon, setét éjszakákon, merték hivatallyokat véghez vinni, és *a' Sz. Mise' Áldozattyát tsak a' rejtek szobákban bé-mutatni*, a' Sz. Sakramentomokat-is tsak azoknak fel-adni, kik éjjel, vagy más dolognak színe alatt nappal járúltak hozzájok. Utóbb könnyebbé vált a' hozzájok járulók sorsa; mert a' Jakobinusok tudtával-is el-el-jártak oda, a' hol tudva volt minden ember elött, hogy

meg

meg *nem esküdt Pap* vagyon el-rejtve. A' *meg-esküdt* Papoknak ez a' ſzabadság igen fájt: kik jobbára olly Papok vóltak, hogy az ő fel-ſzenteltetésekről a' Püspököktől nékik adott bizonyság-leveleket az első üldözéskori Elöljárók' láttára már el-égették, és meg-esküttek, hogy a' Papságról le-mondanak; vallván egyetemben, hogy a' nép' ámíttóji vóltak; ollyan Papok, kik a' nyilvánvaló kurvákkal-is öſzſze-házasodtak, 's úgy ſzitkozódtak az Anyaſz. Egyház' rendtartási-ellen, hogy ebben a' legdühöſseb' Filosófusok' nyelveſségét-is fellyül-halladták. Meg tértek az illyenek-közül ſokan' és ſeregeſsen borúltak a' megnem esküdt Papok labaikhoz, hogy az Anyaſz. Egyház kebelébe veteſsenek (Lásd M. Kház XI. dik Szak. *A.* ANNALES CATHOLIQUES) De az ő gonoſságokban meg-átalkodott *meg-esküdt* Papok gyomroskodván olly ſok előbbi Társoknak elállására, nyilvánságos vádolásokkal bújtogatták a' Tiſzteket a' meg nem esküttekre: egéſz lajſtromok bé-mutatásával adták-bé a' ſzámokat 's jeleiket azon házoknak, a' mellyekben el-rejtett Papok tartózkodtak: teli-torokkal kajdáſztak: hogy ime a' Papok ismét ámíttyák a' népet, és Revolutziós plánumot formálnak. Lovas Katonák küldettek tehát éjjel, mikor nyugodalomban vólt minden ember, a' rejtett Papok fel-keresésére. De az Iſteni gondviselés úgy rendelte, hogy kevesen kerültek

kézre; 's azok-is a' végre, hogy oſztán halálokkal-is meg-bizonyíttsák az ölö ſzerſzámok-alatt: hogy a' mi üdönkben-is vannak az elsö Kereſztyén bajnokokhoz hasonló védelmezöi a' Kereſztyén Káthólikus Vallásnak, és hogy tsak ez az egy igaz valóságos Religio; egy üdvöſséges Vallás: mert annak kedvéért bátran meghalnak annak védelmezöi, a' Mártirokat erösittö ſz. Lélek kegyelméből. (a' ki erösitti a' Mártirokat. Lásd a' Mkházban Jerusálemi *Sz. Tzirillust* a' Szent Lélekről) Viſzſza kell itt a' Fr. üldözésnek elöbbi idejére tekénteni. Az 1792-dik eſztendönek 26. Auguſtusi Decretoma-ſzerént, elkellett hagyni hazájokat mind azon Papoknak, kik nyilván való hivatalban vóltak és meg-nem esküttek: de az elsö törvénytévö Gyülés ſzabadon hagyta kinek-kinek a' Papok közül azt, hogy esküdjék-meg, vagy ne esküdjék; de úgy, hogy a' kik *meg nem* esküdtek, hivatallyokból ki-állíttaſsanak; öt ſzáz livre pénzt nyerjenek mindazáltal minden eſztendöben kárvallottságok' ki-pótólására. Utób' ſzámkivettettettek azok a' Papok-is, kik ſoha ſe vóltak nyilvánságos hivatalban. Meg-foſztattak pedig a' Papok nem tsak hivatalbéli jövedelmektöl, hanem tulajdon ſaját jóſzágaiktól-is. Útób', a' jobra változott idökben, viſzſza nem adattak ezen jóſzágok: mert a' Gyülés nagy réſze Jákobinusokból állott, 's ſzó kerekedvén a' viſzſzaadásról, a' vólt a' végzés: *láſsunk a' min-*

dennapi dolgunk' folytatásához. Zur Tages Ordnung. A' Papi Jószágok igen tsekély áron adattak-el: a' vevök féltették magokat illy tsekély áron nyert jószágok' viszsza-adhsától; 's abból-való nagy jövedelmek' el-ereſztésétöl. Igy a' Papok a' ſzámkivettetésben sinlödtek. A' jó Lelküek mindenütt kivánták a' Religio ſzabadságát, az ellenzöji arra vitték az ügyét: hogy minden Pap akármi Vallásbéli légyen. 14. napok alatt a' Municipalitásnál meg-jelenvén tulajdon neve fel-irásával, minden hátra tartóztatás-nélkül vallya ezeket: *Én a' Frantzia tellyes közönségü népet Felségnek ismérem, és annak törvénnye-alá ereſztem magamat.* Ez a' Törvény 1795-dik eſztendöbéli 7-dik Vendemäri = 28-dik Septemberi. Némellyek meg-ütköztek benne, hogy ſemmiféle hátratartóztatást ſem enged; és hogy némelly Frantzia Respublikai Törvények a' Kátholikus Valláſsal nem egyeznek; némellyek pedig azt nem a' Vallásshoz, hanem a' vélekedésekhez tartozó dolognak állitták lenni. A' Pápa és a' ſzámkivetett Püspökök változásokat látván a' Fr. törvényekben, és majd mindennapi újjitást, ki-nem végzették a' dolgot, ki ki lelki ismeretére ereſztetett. De a' meg nem esküdt Papok-között azért ſemmi ſzakadás ſem esett. El-járt ki ki a' Kátholikus rendü hivatalyban kevesen vóltak, kik ama törvényröl és törvény-eránt-való magokké nyilatkoztatóktól meg-vonták

magokat. Igy vólt a' Papok állapottya egy eſztendönél tovább: 's a' nép azzal meg-elégedett, leg alább úgy tettſzett, hogy meg-elégedett; noha a' Jákobinusok a' 3-dik Brumári = 25 dik Oktoberi újjításal minden vérengező törvényeket ismét elötaſzítottak; de azért tsak kevés házak visgáltattak-meg, és a' talált Papok tsak árestomba tétettek. Elő jöve az 1796-dik eſztendő, 's ki-tudott, hogy az a' *Breve*, melynek az eleje *Sollicitudo paſtoralis*, a' Frantzia Directorium költeménnye; noha a' *meg-esküdt* Papok azt az ő *Annales Religieuſes* nevü Újságokban-is kintornálták; nyilván, hogy a' ſziveket valami *Nationális Synodus* tartására kéſzétgeſsék, mellyről majd bövebben ſzóllunk. A' *Jákobinusok* holott nem mertek tellyes erövel a' *Kátholikusokra* törni; tudván azt a' közönséges ſziveſséget, mellyel az orſzág jobbára a' hithez ragaſzkodott: a' titkon lévő Papok jobbára minden Vármegyében vagy oſztályban, Departamentben véghez vitték a' házokban azt, a' mit a' Templomokban az előtt tettek: a' népnek hozzájok lett Gyülekezete igen nagy vólt: söt a' hol a' ſzobák nagyobbak vóltak, prédikálhatták-is az Isten ſzavát. A' Nationális Conventnek, vagy Conventionak újjonnan válaſztatott 's már be-ült második *harmad* réſze igen tágított a' Papok' ügyén: külömbféle kommiſsiók állíttattak-fel: hogy voksollyanak az Isteni ſzolgálatnak

nyilvánsága eránt; 's nem tsak a' Papoknak, kik bé-zárva vóltak, fel-ſzabadíttásokra, hanem a' ſzámkivetésben-lévők viſzſza-ereſztetésekre, 's a' néhai törvényſzerént eſztendőnként járandó penziójokra: 's e' végre tudósíttást terjeſzſzenek a' Tanáts elejbe. Így lévén a' dolog, ſzabad vólt már a' Gyülés' ſzálájában ſzóllani a' *meg-nem esküdt* Papokról: zengett a' Religiónak ditsérete azon a' helyen, a' hol eddig tsak ki-tsúfoltatott. A' *Directorium* ezt nem türhetvén, 's nem mervén egyeneſsen ellenzeni (mert tudva vagyon az akkori gyarlósága és tzivodása) álnokságokhoz fordúlt: a' hadi ſeregeket titkon mind a' két Tanáts-ellen buzdította, mind a' két Tanáts fizetését hátraltotta, azt okozván, hogy az *ötſzázbéliek* tsak magokra és a' Királyt kivánókra tartanak ſzámot; az ármádiák fizetésére funduſt decretálni nem akarnak: a' nép előtt mind a' *két Gyülést* azzal vádolta, hogy a' meglett békeſség alkuba nem akar ereſzkedni; noha bizonyos, hogy a' békeſség alkuja tsupán a' Directoriumtól függ. A' *meg nem esküdt* Papokat ſzoroſsabban magához tsatolta, és a' lejendő Gyüléſseknek ki-hirdetésével a' ſzámkivetett, 's titkon munkálkodó Papok ſorsának könnyebbülését elenyéſztette. Levelek irattattak tudniillik az egéſz Frantziasághoz ſzéllel, hogy a' Papoknak Nationalis *Synodusok* fog tartatni 1797-dikben 15-dik Auguſtuſtól-fogva,

Párisban a' Metrópolisi nagy Templomában a' Bóldogságos Szüz Máriának. Minden meg-nem esküdt Püspökök és Papok hivattak arra, 's az vettetett okúl, hogy azon Gyülésben tanátskozni fognak arról a' módról, mellyel egybe állyanak az egész Frantziaság Kátholikus Papjai a' moſtanyi ſzakadásból. A' Párisban lakozó meg esküdt Püspökök ki ſzórt levelekkel tulajdon keleptzéjekbe kivánták kerítteni a' Frantzia Hiveket. De minden igyekezetek füstbe ment: ſenki leg-kiſseb' figyelmet ſe fordított ravaſzkodásokra: mert ſenki ſem hitethette-el magával, hogy tsak egy ſzikra Religiójok-is vólna azoknak az embereknek, kik a' *Rettentő* Revolutziókor tag-társai vóltak jobbára a' Revolutziónárius komitének: Kik *vörös* Jakobínus ſüvegekkel jártak-keltek: és vagy nyilvánságoson, vagy alattomban elö-mozdíttói vóltak a' Templomok puſztíttásának, a' képek rontásának, 's az Eſz nevü Religio bé-iktatásának. Bánatos ſzánakodásra méltó állapot, hogy ezen környülállások ſok Német-újságirôknál tudva nem vóltak; 's azt gondolták, hogy az a' ki dobolt Egyházi gyülés jó gyümöltsöt hozott vólna. Nem ereſzkedünk ezen Conciliábulumba hivó Levelek', 's az eddig tartatott Seſſiók' tulajdoniba; azt kérdezzük a' benne, ülö Atyáktól, mi végre ültek-egybe moſtanság? midön minden Papok, a' kikkel egyesülni akarnak, újra ismét ſzámkivetésbe

hajtattak. — A' Frantzia Papok tudniilik már másodſzor ſzenvedtek ſzámkivetést: a' nagy ſzámú Hivek ſokasága pedig arra ſzorúlt, hogy a' ſzentségeket az ő utólsó ſzükségében az el-rejtett Papoktól vehetéfel: de egyetemben olly ájtatos vólt a' buzgóságok, hogy az az elsö kereſztyényekéhez hasonlónak láttatik lenni. Megérdemlik mind azon ſzámkivetettek, mind ama' budosó, 's egyik rejtekből a' másikba költözö Papok minnyájunk ſegítségét, esedezésünket, értek-való imádságunkat. Ez a' Summátskája a' *meg nem esküdt Papoknak*-ſorsáról írt könyvetskének a' pag. 715. ad 733. §. 83.

PÁLDINE: Özvegy Nemes Aſzſzonyság. A' Felség' engedelmével, Gyöngyösön 1797-ben, 6000. forintot rendelt, a' Rhetorica', és Peëſi's taníttására, mellynélkül eddig ſzökölködtek az ott lévö, 's néha napján a' P. Jesuiták, most a' P. Franciskánusok-alatt virágzó Iskolák.

PELLETIER Le = Le Pelletier. Frantzia, Frantziául írta a' Képiróknak botlásaikról-való éſzre vételeket; 1700.dik eſztendö táján. Mich. Trinit. pag. 424. Gallice ſcripſit *obſervationes de erroribus Pictorum*, quarum ſumma capita leguntur in *Memoriis Trevoltienſibus* Decembr. 1704. pag. 2144. *Pelletier* a' Képirók' ſok botlásaikra mutat és okoſsan. A' többi között roſzſzúl teſzik a' Zsidó Fö Papot az Úr Jeſus környülmetéltetése Miniſterének, *qui tale cer-*

te munus minime exequebatur, quin imo neque inferioribus Sacerdotibus aut Levitis talis actio ex Lege aut consuetudine competebat. Pro matre fiat communior, et magis ab exemplis probabilior opinio; nam et Sephora etc. — Secudo falluntur saepe Pictores, et fallunt, cum Circumcisionem tamquam in templo celebratam exprimunt, quo certe in loco nullus unquam Hebræorum infantulus fuit circumcisus. Tertio errori etiam Le Pelletier adscribit, quod sacratissimi Pueruli Jesu circumcisio cultro ferreo peracta exhibeatur. Vult enim et merito, uti mox declarabimus, vere lapideum fuisse circumcisionis instrumentum. Ezek után más képekre nézve Le-Pelletiert, Mihály Trinitarius, magát feddi, hogy feddésre méltóknak hirdeti öket abban-is, a' mikben inkáb' ditséretesek. — Szint ezen *Pelletiert* gyaníttya lenni annak, a' ki szent *Jerónimus* Könyveit újjonnan kiadá. Pag. 425. Crederem Scriptorem hunc *Le Pelletier* cognominatum, esse *P. Ludovicum Le Pelletier*, Gallum Scriptorem ordinis S. Benedicti Congregationis S. Mauri, qui sub initum currentis sæculi eruditionis fama florebat, & cujus sunt *Notæ Criticæ* novæ Editionis *Operum S. Hieronymi*, quæ Parisiis integra prodiit V. Voluminibus in folio anno 1706. opera P. Joannis MARTIANAEI (A' Martiánæustól ki-adatott Sz. Jerónimusnak Töredékét lásd Mkház 10-dik Szakasz. a' 314-dik Levélen a' közép lineáktól-fogva) Ceterum P. Philippus *Le*

Cerf, qui noviſſime in ſua Bibliotheca, *Ludovici Le Pelletier* diligenter recenſet ſtudia, nihil penitus loquitur de tractatu illo, ſive *Diſſertatione de Erroribus Pictorum*, Ezt & alius *Jacobus Le Pelletier*, Regius Advocatus, cujus eſt opus: *Inſtructio* pro obtinendis in Romana Curia Beneficiorum cujusque generis expeditionibus, etc. Hujus Scriptoris cum laude meminit *Morerius* in ſuo Dictionario. — Denique exſtant quædam opera a quodam *Joanne Le Pelletier* Gallo Rotomagenſi, cui fortaſſe probalius tribuas *Diſſertationem de Erroribus Pictorum*. — circa anno 1700. ſcripſit accurate de *Arca Noe*, et de *Reductionibus monetarum*, *Ponderum*, & *menſurarum* veterum Hebræorum ad Gallicanas. Quod opuſculum præmiſit P. *Auguſtinus Calmet* Commentariis ſuis in Geneſim. Ita conjiciebam; deinde certo cognovi (et in errores Pictorum, & de Arca &c. hujus Joannis *Le Pelletier* opera eſſe) univerſa Gallicæ ſcripta ſunt, ſed plura ex his opuſculis Auguſtinus (*Calmet* excerpſit, quæ Latina legere licet. — Eodem tempore alius *Le Pelletier* Gallus Lugduniens edidit *Animaadverſiones Criticas* (Lugduni ann. 1715.) in verſionem Gallicam Novi Teſtamenti a *Carolo Hure* concinnatam. Huic Verſioni ex Montenſi, pluribus in locis caſtigata confectæ Author notas moribus congruentes & literales ad omnium captum, ut fert præmiſſa Admonitio, accomodatas ſubjecit. Paris

1703. Ejusdem *Le Pelletier* exſtat in Novis Literaliis 21. Martii anni 1708. Epiſtola ad R. P. Martiany Benedictinum, in ejus Verſionem Gallicam Novi Teſtamenti Paris. 1712. cum *notis & explicationibus Literalibus*, ſed plerisque, inquit P. Calmet, futilibus. *Martianay* obſervationes ſæpe impugnat P. Jacobus Philippus *Lallemant* Gallus Jeſuita in ſuis *Conſiderationibus Moralibus in Novum Teſtamentum.*

PIUS VI-dik Romai Pápa. ROMAIAK, és Azok' *ſzomſzédjai.* 1798-ban, 1799-dikben. — A' Názárenusok' néhai Elöljáró Tiſztye, utób' az Eſztergomi Fő megyében Lelki Atya, *Taixelberger* Mátyás, Mártz. 9. napján 1798. VI-dik PIUSHOZ illy vigaſztaló Levelet botsátott. Edit. Tyrnav. — *Beatiſſime Pater.*

Urbis deſolatio, vaſtitas ditionum Eccleſiæ, Vaga Tuimet ipſius peregrinatio, omnium bonorum ex oculis cient lacrymas; luget Cleri Orphanotrophium: moeret oppreſſus Religioſorum ordinum cœtus: plorant Deo dicatæ Virgines: totus denique Orbis Romano Catholicus ingemiſit. Quid? annon hæc, quæ inimicus fecit homo, Te Beatiſſimum Patrem, & ſubditos, Tibi fideles, moveant Filios? Movent utique: contriſtramur, flemus; ſed triſtitia noſtra convertetur in gaudium. Nam etſi tribulationem patimur, ſed ideo non anguſtiamur; perſequtionem patimur, ſed non derelinquimur; dejicimur ſed non perimus:

e Sacris edocti paginis, quod in præſenti eſt momentaneum & leve tribulationis noſtræ ſupramodum in Sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Dein penſa: non eſſe malum in Civitate quod non fecit Dominus: momento, Te Principis Apoſtolorum eſſe Succeſſorem, cui æque, ac ceteris Apoſtolis ab Incarnato Dei Filio dictum eſt: ſi vos perſequuti fuerint in una Civitate, fugite in aliam; cogita denique Te peregrinum eſſe Apoſtolicum, Sancti Malachiæ Archi Epiſcopi vaticinio aliquot ab hinc ſeculis prædictum.

Non me latet, non Te bonorum temporalium jacturam, ſed e Tui abſentia perverſionem pertimeſcere animarum. Juſtus quidem metus eſt, ſed e contrario reflecte; Chriſti Eccleſiam in perſequutionibus cepiſſe incrementa et ſanguinem Martyrum ſemen fuiſſe Chriſtianorum. Leniat demum dolorem Tuum, heterodoxos jam nihil habere, quod Tibi invideant.

Sanctæ Pater, hæc non ea de cauſa Tibi exaro, quaſi animi Tui Fortitudinem & conſtantiam in dubium vocarem; abſit! ſed novi optime, dum filii e mœrore Patrum participant, genus quoddam eſſe ſolatii, quo Te Beatiſſime Pater, privare, mihi duxi piaculo.

Gloriare igitur in tribulationibus Tuis, quæ patientiam operantur, nam etſi modicum nunc oporteat contriſtari in Tuis tentationibus, hoc ideo fit, ut probatio Tuæ

Fidei, multo pretioſor ante (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, & gloriam, & honorem tuum. Purgaris itaque nunc in clibano, ſicut argentum, & aurum, ut eo magis ſplendeas, quod omnes optamus; quin imo ipſa armorum tuorum ominantur inſignia. (*inſignia Papae gentilitia ſunt Lilia, a vehementi vento impetita*) ventis enim modo agitaris contrariis; verum ceſſabit tempeſtas, & priſtina redibit tranquillitas. Id Tu Beatiſſime Pater! Spero in deo, videbis & affluës, & tunc mirabitur, & dilatabitur cor tuum.

Interea Pater Miſericordiarum, & Deus totius conſolationis conſoletur Beatitudinem Tuam, & ſicut abundant paſſiones Chriſti in Te, ita per Chriſtum precor, abundet conſolatio Tua.

Porro firmiſſime ſpero Sanctitatem Tuam non aſpernari Literas filii, licet indigni; nam PIUS nomine & omine es: humilitatem dein Tuam teſtatam facit Tua demiſſio, quam ab experientia habeo; undenis enim vicibus Romæ qua Superior Nazarenorum, ſemel ad Pujolas in Marchia, conſpectum Tuum ſubii, nunquam tamen ſacros pedes Tuos, ſed manus porrexiſti de oſculandas: da igitur & nunc veniam mihi, Teſolari cupienti, qui flexo poplite Benedictionem Tuam paternam imploro, & in oſculo ſacrorum pedum Tuorum venerabundus perenno.

Sanctitatis Tuæ

Dabam Comaromii in Hungaria VII. Idus Martii Anno Aeræ Criſti 1798.

Filiorum infimus Mathias Taixelberger Eccleſiæ Keſzegfalvenſis Curator Animarum in Archi-Diœceſi Strigonienſi.

Erre így felelt ö Szentsége:

Dilecto Filio Mathiæ Taixelberger Eccleſiæ Keſzegfalvenſis animarum Curatori; in Archi-Diœceſi Strigonienſi.

PIUS PAPA VI.

Dilectæ Fili, Salutem & Apoſtolicam Benedictionem, Gratiæ nobis fuerunt Literæ Tuæ; jucundiſſima amoris, ac pietatis in nos ſignificatio; eoque oportunior conſolatio tua Nobis viſa eſt, quod graviſſimis laboribus noſtris levandis eam medicinam adhibuiſti, qua una ii levari poſſunt. Tam multa enim ex Sacris Paginis attuliſti, quæ ad leniendum vulneris dolorem, ad humanam imbecilitatem corroborandam, ad animum in ſpem erigendum præſentiſſima ſunt. Itaque cum pietatem eximiam tuam laudamus, tum tibi gratias agimus, quod rerum noſtrarum vicem tam dolenter ferens, graviſſimum laborum, quibus premimur, pondus alleviare, ſapienti Literarum tuarum ſermone tanto ſtudio es conatus. Quamquam vero ita nos ſumus animo comparati, ut nullæ ſint tantæ, ac tam

graves ærumnæ, quas cupidiſſimo animo ſubire non deſideremus, ſi modo per labores, ærumnasque noſtras Eccleſiæ tranquillitas repræſentari poſſit. Et certe, quamquam acerbiſſima ea ſint omnia, quæ deturbati a' ſede Eccleſiæ noſtræ, Pontificio S. Petri patrimonio ſpoliati, ac ſine ullo Pontificatus ſplendore, longe a Fratribus, Filiisque noſtris cariſſimis in exilium abire coacti, perferimus, ne tantulum quidem iis malis commoveremur, niſi ea maximo cum Eccleſiæ periculo eſſent conjuncta. Orandus itaque indeſinenter eſt Deus, ut tanta hæc pericula ab Eccleſia avertat, neque patiatur a tam exitioſa calamitate, ſponſam ſuam cariſſimam, ac fideliſſimam vexari. Hoc dilecte Filii! Si feceris, dederisque operam, ut ab iis quoque, quorum ſalus tuæ curæ eſt commiſſa, omni ſtudio fiat, non erit dubitandum, quin clementiſsimus Deus, labores noſtros miſeratus, ea omnia ad ſalutem rei Chriſtianæ facturus ſit, quæ tua in Nos, atque in Eccleſiam fides eum eſſe facturum ſperare facit. Quod ut a te, ac popularibus tuis ardentius, fidentiusque fieri poſsit, tibi, populoque tuo Apoſtolicam benedictionem, amoris gratique animi noſtri pignus, impertimur. Datum ſenis die 28. Aprilis Anno 1798. pontificatus noſtri Anno XXIV.

Pius P. P. VI. (*)

(*) Tyrnaviæ (impreſſum) Literis Venceslai Jelinek.

Romának puſztíttásáról, a' Kereſztyén Kátholikus hit hirdetőjinek le-rontásáról, Románák régi Babilonná-való változtatásáról következendő Levél adatott Rómából Junius 30-dik napján 1798-dik eſztendőben; minekutánna a' *Sienai* ſzörnyű föld indúlás-miatt VI-dik PIUS ő Szentsége a' Florentzia mellyéki Kárthuſiába vette vólna magát. Az a' föld-indúlás 26-dik Májusban esett.

Roma 30. Junii 1798. — Ad intolerantiam deponendam, ad mores juxta Democratiæ regulam informandos, celebriorum ævi noſtri Philoſophorum ſcripta evulgantur (Ezt, így kellett vólna írni: ad corrumpendos Urbis mores, celebriorum ab impietate Philoſophorum ſcripta evulgantur) fabulæ in theatris aguntur; ac ſepius in illis Actores Monaſticis, Clericalibus, & Epiſcopalibus etiam veſtibus induti apparent. — Melita potiti ſunt Galli trium tantum ſodalium ſuorum interitu — ita Inſulam retroactis temporibus inexpugnabilem facile occuparunt; magnaque navium, tormentorum, & armorum acceſſione Vires ſuas augere poterunt. (*) A' Gallo Duce *Saint Cyr* ſtatutum eſt: Religioſis e Clauſtro egreſſuris certam pecuniæ ſummam

(*) *Eliſæum* 10. Jun 1798. die Uneinigkeit der Ritter, beſonders der Franzöziſchen, die alle Gaſtfreyheit da genoſſen haben, und die Erlaubniſs, das dieſe Ritter, obſchon ſie E-

pro una tantum vice; Monialibus autem penſionem annuam, juxta dotem, quam Monaſterio perſolverant, aſſignandam eſſe. Inter Eccleſias, quæ poſt *plurium* cœnobiorum abrogationem clauſæ manent, recenſetur etiam inſignis Baſilica Divi *Bartholomaei* Apoſtoli in Inſula Tiberina; ideoque Sacrum illius corpus, itemque exuvie S. *Paulini* Epiſcopi Nolani, aliaque Sanctorum pignora, quæ illic quieſcebant, ad Templum Deiparæ in *Ara Coeli* translatæ fuere. Petropolitanæ Literæ referunt, Ruſſorum Imperatorem dono dediſſe Præſuli *Lita* Sedis Apoſtolice Oratori 3000 aureos numos, crucemque gemmis diſtinctam, eundemque decoraſſe titulo magni Eleemosynarii, Ordinis S. Joannis Hieroſolymitani, aſſignata ipſi annua penſione 9000. rublorum, quæ una cum eodem titulo tranſeat in poſterum ad eos omnes, qui apud aulam Majeſtatis ſuæ ſedis Apoſtolicæ negotia gerens. — Edita nuper Gallici Ducis lege, omnes *Sodalitates*, *Univerſitates*, *oratoria*, *Congregationes*, aliique *Laicorum* cœtus, quocunque tandem nomine nuncupentur, in univerſa Romana Republica ſupprimuntur; iis tantummodo exceptis,

---

migrirte ſind, nach Frankreich zurückkehren dürfen, alle dieſe Materialien des Nachdenkens ſind ſonderbar, und die Zeit wird die Möglichkeit einer ſo geſchwinden Uebergabe entſchleyern.

quæ

quæ *ruralibus* Parochiis deſerviunt: eorum bona & redditus *Hoſpitalibus* jam erectis, & in poſterum ubi opus fuerit erigendis, ſubſidio erunt; & ſiquid ſuperſit publicæ inopiæ ſublevandæ aſsignabitur. Præfati Ducis juſſu redditus *menſarum* Epiſcopalium annuam Summam bis mille quingentorum ſcutatorum excedere non poterunt pro iis Diœceſibus, quæ ſaltem decem mille incolaru numerum attingunt: pro reliquis autem bis mille ſcutata ſufficiens. Aſsignata igitur cuilibet Antiſtiti certa bonorum quantitate, reliqua bona Reipublicæ cenſui adjungentur. Beneficiati omnes penſiones, quas perſolvere deberent Eccleſiaſticis Viris e territorio noſtro quacunque de cauſa egreſſis, in publico ærario deponent. — Miniſter Generalis Ordinis Prædicatorum in Hiſpaniam iter aggreſſus, Florentiæ deceſſit. Ejusdem Ordinis gubernacula moderabitur P. Pius Joſephus *Gaddi* Forolivii degens, in Generalem Vicarium Apoſtolica auctoritate jam deſignatus. Nulla hoc Anno edita fuere publicæ læticiæ ſigna pro ſolennitate SS. Apoſtolorum Petri & Pauli. —

A' *Toskánai* nagy Hertzeg örömeſt engedett vólna továbra-is a' maga földjén tsendes menedék helyes a' Szentséges Pápának VI-dik Piusnak; de a' Fr. Directóriumtól nem nyughatott mind addig, mig a' Nagy Hertzeg *Serráse* Status Miniſteráltal Julius 6-dikán a' Frantzia Directorok-

nak ezen akarattyát tudtára nem adta; tudniillik hogy a' Pápa *Cágliáriba* = Cálárisba Szárdinia Fő Városába mennyen lakni. A' Sz. Atya ez úttal-is meg-mutatta a' maga nagy erőslelkűségét; de tsak ugyan könyvezett a' hiradás hallására. — Az élteſségből és ſok ſzenvedésből ſzármazott erőtlensége 's beteges állapottya ő Szentségének nem engedte Julius 17-dikén-is az e-indúláſt; melly napon a' Florentzia Fr. Követ *Reinhard* Polgár-is hozzá ment ő Szentségéhez: Meg-látagatták *gyakran* Septemberben-is ő Szentséget Florentzia mellyéki lakásában az Auſtriai, Spanyol, Pruſzſzus, Anglus és más Követeket. A' Romai úgy nevezett Respublica Földjeire ſzámtalan Frantzia Katonák mentek már 1798-diknak Auguſtus haváig által: ezek *Pármán* végig takarodtak oda. Tartani kellett őket. Mert a' Frantzia az egéſz Olaſz háború alatt mindenkor más kenyerét ette. A' Roma felé költöző Frantziáknak tartása-által mind a' fő város *Párma*, mind egyéb réſze-is a' Hertzegségnek mindenekből ki-fogyaſztották magokat. A' Hertzeg hogy könnyétheſsen a' Lakosokon, el-foglalta a' Tartomány' ſzámára az Auguſtiniánusok Kalaſtromát, melly legjóſzágoſsab vólt talán az egéſz Olaſz Országban. - A' Romai határokon; Alatri, Veroli, Froſinone, Terentino 's más helységekben, mellyeken Rómából Nápoly Városába ſzoktak járni, fel-zedúltek a' La-

kosok a' Frantziák, és a' Lengyel (kik a' Frantziáknál ſzolgálnak) katonák-ellen. — *Roma* 28. Julii 1798. — Galli milites anniverſarium Fœderationis ſuæ 14 die vertentis menſis celebrarunt: arcis noſtræ tormenta per integrum 24. horarum ſpacium repetitis per Singulos quadrantes ictibus de hujusmodi feſto populum admonuere; iidemque milites Polonis & Legionariis adjuncti in Burgheſiana villa arcis Pariſienſis, vulgo *Baſtiglia* demolitionem ad vivum repræſentarunt. Magnum quoque feſtum triduo poſt actum eſt in Platea Hiſpanica, quæ nunc platea Libertatis nuncupatur: grandis namque machina illic ſurgebat veritatis ſimulacro aliisque ſignis ornata; ac ſpectante Populo, *Aureus* Liber, in quo Patriciorum nomina inſcripta erant, Codices Sacræ Inquiſitionis, confectique ſub Pontificio Regimine Proceſſus adverſus Libertatis Propagatores flammis traditi fuere. Cum 22. Septembris annus Republicanus exordium ſummat, cumque Gallicum Decadarium, Respublicæ etiam Italiæ uſurpaverint, nuper ſancitum eſt, vulgari æra prorſus eliminata, ab omnibus Civibus Romanis Decadarium ipſum amplectendum eſſe in quibuslibet ſcriptis ſive publicis ſive privatis. Hujusmodi Lex memorata die omnes afficiet; ideoque eandem & nos ſequemur, ne videamur inobedientes, neve pecuniariæ multæ transgreſſoribus infligendæ obnoxii ſimus; eo-

dem tempore horologia non amplius Italico, ſed Gallico more horas ſonabunt. Celeberrimum oſtenſorium, pretioſiſſimis gemmis onuſtum, quod ad Familiam Exprincipum ab *Auria* ſpectabat, quoque Exprincipes ipſi pro Eccleſia S. Agnetis in Foro Agonali utebantur, ad Reipublicæ levamen, quemadmodum Conſules optabant, Familia ipſa dono dedit. Argentea Statuta Divi Ignatii Loyolæ affabre elaborata, ponderis Librarum 600 & ultra, Galli potiti ſunt; jamque ab Eccleſia SSimi Nominis Jeſu ad monetariam officinam illam aſportarunt. Exactis temporibus in more poſitum erat Cardinalium & principum cadavera plumbeis loculis inferre; ideoque omnia fere urbis Templa Loculis hujusmodi redundant. Itaque ad inopiam noſtram levandam. — Conſulum juſſu avita ſepulchra reſerantur in iis Eccleſiis, quæ jam clauſæ fuerant, itemque inaurata laquearia, & abſides earundem Eccleſiarum abraduntur, ſublatisque marmoribus & pictis tabulis, ſiquid rarum eſt, atque pretioſum, in Muſeo Nationali deponitur, reliqua plus offerenti veneunt. Gallus quidam Eccleſiam S. PETRI in Monte Aureo, ubi Apoſtolorum Princeps martyrio coronatus fuit, itemque cœnobium & hortos emit bis mille ſcutatis. Centum octoginta ſeptem Religioſorum virorum Domus in Romanae Reipublicæ Territorio Gallo Duce jubente abolitæ fuerunt, quarum redditus & bona

Quæſtores ad ærarii commodum occupabunt. Iidem Religioſi viri in alia cœnobia ſe ſe recipere poterunt vel ad Seculum remigrare. Si quis autem Regularis Uxorem ducere velit, annua penſione ſcutatorum 50 munerabitur: exceptis tamen Mendicantium ordinum alumnis. Quod Moniales attinet, nihil ſtatutum eſt, ſed varia nunc Urbis monaſteria aliis monaſteriis incorporantur. Ampliſsimas & ſaluberrimas ædes, quas Virgines SS. Dominici & Xyſti colebant, Galli occuparunt, ut commodum illic pro Militibus ſuis Hoſpitale diſponant. — Novæ Congregationis Alumni, qui prope Spoletanam Urbem domicilium fixerant, quibusque propoſitum fuiſſe dicunt, abolitæ Congregationis de Propaganda Fide vices ſupplere quoad exteras Miſſiones, ſub militum cuſtodia modo ſunt, eorumque Præſes, qui ad Urbem venerat, aliique ejus adjutores conjecti fuerunt in vincula. Ita hujusmodi Societas diſſolveretur. — Ubi primum rumor increbuit ab arce Centumcellenſi Naves, quas Britannos putabant, magno numero perſpectas fuiſſe, plures hinc Militum cohortes illuc properantur, ut præfatam Urbem & Portum firmius communiant: neceſſarium quoque viſum eſt, turres, quæ ſunt ad littora, militibus & armis inſtruere, ad Turcas pyratas arcendos, qui piſcatoriis etiam ratibus infenſi ſunt. — Aula Neapolitana magnum numerum Patriotarum, quos in car-

cerem conjecerat, Parisienfis Directorii officiis prístina donavit libertate. Omnibus jam abrogatis Legibus, quæ Judæos respiciebant, pari jure cunctis Privilegiis, quibus reliqui Cives gaudent, & ipfi modo fruuntur. Igitur Ezechias *Morpurgo* ex eadem Natione recens Tribunorum albo adjunctus eſt. — Rumor increbuerat Deiparæ imaginem ad angulum Columnæ Antoninæ oculos movere, jamque Populus illuc confluebat. Patriotæ autem & milites turbam — diſſiparunt, eademque imago inſequenti nocte amota fuit. Aliæ quoque Virginis imagines ab externis domorum parietibus ſublatæ fuere, cum nocturno tempore lapides in eas frequenter jacerent. *Mhirm.* 24. Aug. A' Romai Respublikának Nápollyal határos ſzéleiben, Alatriban, Veroliban, Frosinonéban pártot ütött a' nép: a' pártos fő hellyé Ferentino lett: az ellenek küldetett Fr. és Lengyel ſeregnek 's *Girárdánnak* a' Vezérjeknek a' Pártosok ellent-állottak, és így a' Vezér tsak nagy vér-ontás után győzhetett: Ferentinóban a' fegyveres lakosokat mind le-öldözte. Ezenközben a' Pipernoi, Terracinai, Cori, Sermonettai fel-zendültek ellenis katonákat kellett küldeni. Sokan levagdalták a' ſzabadság fáit, el-hányták a' Romai ſzinű bokrétákat, 's helyettek Nápolyi ſzínűeket raktak-fel. Illy környülállásokban a' Frantzia Directorium meg-*ſzüntette* a' Romai Conſuloknak, a' Sená-

tusnak, és Tribunátusnak hatalmát, 's tsupán *Katonai* igazgatás-alá vetette Romát, az Auguſt. 2-dikán kezdödött. A' Frantzia Respublica Fö Vezérét S. *Cyr* Generálist *Delmás* Generális váltotta-fel már Julius' 30-dikán. — A' *Ferentinóiak* meggyözettetvén a' Frantziáktól, a' Városba vették magokat 's a' kapukat bé-zárták; de azokat ki-törték a' Frantziák, ágyúval látván az öldözéshez, győztek tellyeſséggel, és a' városſt meg-gyújtották: az *Alatriak* a' Frantziáknak engedvén, el-hagyták a' tsatahelyt: *Veroliból* a' Püspök elejekbe ment a' Frantziáknak, hogy tölök az Inſurgenſek ſzámára botsánatot kérjen: meg-gyözettek a' Terrácinaiak-is: a' *Circói* vidék nyugodalomban maradt. *Magdonáld* Fr. Generális ki-hirdette: hogy minden helységekkel, mellyek inſurgáltak, hadi mód-ſzerént fog bánni, ha fegyvereket mindgyárt le-nem teſzik; és minden ott találtató Kalaſtromokat, Apáturságokat, és Káptalanokat el-töröl, 's jövedelmeket a' ſzegényekre 's hivségben maradottakra oſztya: azoknak ellenben, kik lázzoſztóikat ki-adják, noha fegyvert fogtak magok-is, engedelmet és 50. piáſtert igért. — A' Frantzia Directorium' képét, Romának új meg új változása után *hárman* viselék: *Düport*: *Bertolió* Fr. Commiſſzáriusok, és a' Hazafi *Florens*. *Mhirm.* 11-dik Septemb. A' Nápolyi felség, ki hirdette: hogy mivel egyfelöl a' meg-változott

ſzomſzéd Olaſz tartományok nagy hadi kéſzületeket teſznek; más felöl az Afrikai Rabló Tartományok Malta ſorsa-után vakmerőebbek kezdenek lenni; tehát mind a' két Szitziliának minden 17, és 45. eſztendők között-lévő Feleségtelen Lakosai, (kik közé magát-is oda érti a' Király mint Fő Generálist a' Fiaival együtt) úgy fognak tartatni, mint reguláris Katonák, kiknek kötelesſégjek leſzſz azonnal meg-jelenni a' magok korpuſsaiknál, az elsö jeladásra. Ha pedig a' tengeri Tolvajok, vagy akár melly más ellenséges Nemzet által-való meg-támadtatás még nagyob védelmes kivánna, akkor minden alattavalók úgy gondoltatnak mint ſzületett Katonák, és minden kifogás-nélkül kötelesek a' Religiónak, Koronának, 's tulajdon Vagyonnyoknak és életeknek óltalmazására. Ezen-közben a' Romai Respublikának földjén minden fegyverfogható ſzeméllyeket katonáskodásra kénſzerítettek a' Frantziák. — Velentzéből iratott 25-dik Auguſtusban: hogy Pius VI. Ö Szentsége az ö Florentzia táji Kárthuſiánus Szerzetü Lakásában bádgyatt erejü. A' *Toskánai* Nunciusnak megparantsolta, hogy tulajdon Lakóhelyén egy Cáncelláriát allítson-fel; a' Brévék', és Diſpensátiók' el-kéſzíttésére. Romában különösen magában, September' 2-dik éjtſzakáján ismét fel-kelt a' nép a' Frantziák-ellen: mert tsak nem láttya bennek Jóltévöjét. *Roma* 2. 7bris 1798. Magna per u-

tramque Provinciam Maritimæ & Campaniæ, quas nunc Circei regionem appellant, orta fuit tumultuatio. Gallorum & Polonorum Legiones non ſine ingenti ſanguinis effuſione temeritatem ultæ ſunt. — Verulanus Epiſcopus caſtra petens veniam pro reliquis Diœceſanis ſuis rogavit, Gallis benigne annuentibus. — Rebellionis autores Anogniæ igneis balliſtis interimunt. — Ad arcem S. Angeli deducti fuere alumni novæ Congregationis ſub titulo Fidei Jeſu, qui prope Spoletum domicilium fixerant; quique tamquam Conſpiratores accuſati, proprii Inſtituti ante militare Concilium rationem reddere tenentur. Novæ hic ſurrexerunt Libertatis arbores, quarum una in atrio Romani Collegii 27. elapſi menſis, qua nimirum die juxta veterem morem Stúdioſiores adoleſcentes, iis tamen exceptis, qui Sacris diſciplinis incumbunt, aureis argenteisque numismatibus donati ſunt. Cum Respublica noſtra nullam cultus diverſitatem agnoſcat (*pro dolor!*) e foribus Quirinalis palatii marmorea SS. Petri & Pauli ſimulacra amota fuere; itemque ænea crux ſublata fuit e culmine obeliſci areæ Quirinalis, cui pileus Libertatis quamprimum ſufficietur. Vetus Baſilica S. Laurentii in Damaſo Tribunitiis ædibus adhærent inter ſuppreſſas Eccleſias recenſetur, illiusque Capitulum & Parochus ad Templum Divi Andreæ Apoſtoli commigrarunt. Duci *S. Cyr* Dux *Magdolnad* hic ſucceſſit.

Galli Cives *Düport* & *Bertolio* omnia moderantur, cumque Reipublicæ noſtræ miniſtri ab eorum nutu pendeant, Senatus & Tribunatus ſileant, parum Conſulibus agendum ſuper eſt. — Galli recens potiti ſunt Cæſareo Templo ſub tit. B. M. V. de Anima, & bonis omnibus, quæ dotem illius conſtituebant. Aliarum porro Eccleſiarum, Piarumque Domorum quæ abolitæ fuerunt, ſuppellex plus offerenti venum it, æs campanum aliaque metalla ad monetariam officinam deferuntur, (quæ de Britannica victoria circumferebantur) Commiſſarii Pariſienſis Directorii hujusmodi varrationes mendatii redarguentes, data Conſulibus epiſtola aſſeruerunt, Gallicam Claſſem Alexandrinum portum ingreſſum fuiſſe. Unde Conſules Gallis admixti lætitiæ ergo lautum habuere condivium. Corpus Divi *Bartholomaei* Apoſtoli iterum transferri oportuit, cum ampla etiam Eccleſia Deipare in Ara Cœli, ejecta illinc minorum obſervantium familia, clauſa maneat. Hinc una cum aliis Sanctorum pignoribus in Baſilica S. Mariæ trans Tiberim requieſcit. Nunciant Florentinæ Literæ *Summum Pontificem* ad hoſpitari in Monaſterio Carthuſianorum extra illius urbis mœnia; maxima virium debilitate laborare; nonniſi difficulter aditum ad eum patere, ac Aloyſium *Braſchium* nepotem ſuum Venetias iter feciſſe. In metu famis Civis *Toriglioni* internis Reipublicæ nego-

tiis præpositus edicto typis edito declaravit, non exiguam victualium copiam jam in promptu esse. — Omnes propterea Communitates triticum nobis suppeditabunt. — Villæ *Albanæ* familiæ insignem statuarum & marmorum collectionem inæstimabile ornamentum, *Galli* aquisitionis jure sibi vindicarunt — Navibus imposuere, ut una cum aliis Musæi Vaticani Simulacris Parisios mittant.

A' *Romai* Respublikában, *Magdolnad* Fr. Fő Generális azt hirdette-ki, parantsolva: hogy ha valamelly zenebona vagy pártütés történik, tartoznak a' Papok legottan a' veszedelem' helyére sietni, és hathatós eszközök lenni a' tsendességnek helyre-állíttásában: a' kik ezt el-mulattyák, úgy fognak tartatni és meg-büntettetni, mint a' zenebonának vagy pártütésnek részesei; a' kik pedig élteket találnák ott veszteni, azoknak attyok vagy Annyok penziót nyer. A' Romai földön lévő Fr. Katonaság száma mind úntalan szaporodik: sokan takarodnak közüle *Ankónán*-által Kortzira, Tzefalónia, 's hajdani Velentzei egyéb szigetekbe, mellyeket most a' Frantziák birnak, a' hol mindenütt erősen bésántzollya magát a' Fr. örizet. A' Romai Consulok-közül *Angelucci*, hogy szabadabban folytathassa a' Bábamesterséget, letette a' Consulságot: követték az ő példáját *Reppi* és *Mattheis* Consulok-is: *Visconti* és *Panazzi* Consulokat pedig ki-tette hi-

vatallyokból *Magdolnád* Fr. Generális — *Brune* az Olasz Országban tartózkodó Fr. Armádiának fő Vezér Generálissa el-járta a' Bergamo, Mantua, Peschéira, és más erősségeket Octobernek 8-dik napjáig, mellynek estvéjén Bononiába érkezvén 's az ott lévő katonáktól nagy tisztelettel fogadtatván, meg-nézte a' Nemzeti Gárdának és a' Frantzia Lovasságnak fegyverben tett gyakorlását. Az alatt Ankónában nagy hadi készülettel meg-erősíttetett mind a' Citadella, mind a' Capucínus nevű vár a' támadható ellenség-ellen. — Pápa Ő Szentsége October 7-dik napján-is alkalmas egészségel bírt. 30-dik 7berben a' Florentzia tájú Kárthusiánusok' Templomában, Ő Szentsége Secretáriusát *Spina* Urat Korintusi Érsekké szentelte *Lorenzana* Cardinális a' Florentziai Pápai Nunciusnak jelenlétében. A' Toskánai nagy Hertzeget meg-kérte a' Romai új Respublika, hogy általa valóságos Romai Respublikának ismértessék lenni. Szint arra ösztönözte a' Fr. Directórium-is. Mire határozta magát a' Nagy Hertzeg? még October elején nem tudatott: annyi bizonyos, hogy Octob. 5-dik napján az eddig való Pápai Követ háza-elől le-vévődött a' Pápai tzimmer. *Magdolnad* Octoberben új Parantsolatokkal zaklatta a' Romai Respublika' Papságát: azt szabván a' *Consulok* elejbe: hogy a' Püspökök, Káptalanok, Kalastromok húsz ezer inget, tíz ezer felső Kába-

tot, el-múlhatatlanúl adjanak a' Katonaság ſzámára: ezeknek egy negyed réſzét 15. napok-alatt; a' többit azután 10. napok-alatt; a' Conſulok fel-oſztásá-ſzerént. Más parantsolatban 3. millió Piaſtert erö *nemzeti* Jóſzág mutatódott-ki a' Conſuloknak olly hagyomáſsal, hogy azt egy hónap-alatt el-adják és a' bé-jövö Summát a' Katonai Kaſzſzába ſzolgáltaſsák (Tudniillik azt a' mi másé vólt, már azelött *Nemzeti* jóſzággá tették a' Frantzia rablók: im' moſt ismét különös kézre árúllyák: hogy a' Jövedelem a' Fr. Katonáké legyen; és ismét új különös Úri vagy Uriból nemzetévé vált Jóſzág juſson hasonló ſorsra; a' mint a' 3-dik parantsolatból ki-tettſzik, mellyeket mind egyſzerre kapták 3-dik Octoberben.) Ezen 3-dik parantsolatban hatalom adódott a' Conſuloknak: hogy, a' melly *Egyházi* ſzeméllyeket a' köz tsendeſségre nézve veſzedelmeseknek látnak lenni (tudjuk mit értenek ezeken az Anti-emberek) oda küldhetik ſzámkivetésre, a' hová akarják; és ha az illyen ſzámkivettettek viſzſza-térnek, halál a' fejeken: ellenben ha tsendeſsen meg-maradnak a' ſzámkivettetések helyén, úgy meg-kapják elöbbenyi jövedelmeket. — Még elöb' törvénnyé tétetett a' Fr. Commiſſáriusok-által, hogy a' Fundátzióból élt Papok ha meghalnak, azoknak jóſzágaik foglaltaſsanak-el a' *Nemzet*' ſzámára, melly törvényhez újjonnan az a' toldalék tévödött, hogy

mind azok, valakik eddig bizonyos Summával segítették a' Számkivetetteket, azon summát ennek utánna a' *Nemzet*' Kásszájába tartoznak bé-adni; a' mi előre fizetődött az illyen személlyeknek, úgy vévődik, mintha éppen nem fizetődött volna. *Genuában* a' Törvényhozó Gyülésnek a' Papi Jószágokra vetett terhe nagy kedvetlenséget okozott a' Népben. Az új Törvénnye abban áll: hogy minden Papi Jószágok a' Respublika számára el-foglalódjanak, 's a' Directórium kezébe adódjanak által: hogy a' Directóriumnak hatalmában állyon olly változásokat tenni a' Kalastromokon és Papi fundátzióban, mellyek szerént a' Liguriai származású Papok minden esetre tiszteséges tartást nyerjenek. De a' külföldi Papok tartoznak a' Liguriai földről 14. napok alatt el-takarodni. — Jaj Helvetziában-is az újjítás után a' Papoknak! a' Frantzia sugallások-szerént a' Helvetziai Törvényhozó Gyülésnek ez a' végezése Oktober eleitől-fogva: A' Kalastromok, Apáturságok, 's minden más Reguláris és Collegiata mind két nemen lévő Fundátziók továbra-is fen álhatnak a' Törvény óltalma-alatt olly formán, hogy új Tagokat többé fel-ne vegyenek: az ő Jószágaik a' Nemzet' számára el-foglaltatnak; de a' Státus vigyázása-alatt ki fog járni nékiek az illendő tartásokra meg kivántató summa; a' mi a' jövedelemből meg-marad, az az oskolai és a' szegények szám-

ra való Fundátziókra fog fordíttatni. A' kik fel-akarják oldani magokat Egyházi fogadások-alól, ſzabadon ki-léphetnek a' ſzerzetből, 's penziót kapnak mind addig, míg Helvetziában maradnak. A' melly Kalaſtromok pénzt vagy egyéb drágaságokat iktattak-ki a' Tartományból; azok a' Törvény óltalmán-kévül leſznek addig, még viſzſza nem keríttik az el-iktatott tárgyakat. Az *Einſidleni* Kalaſtrom (Lásd Sweitzer Mkház XII. XIII. Szak.) és más illyenek, mellyek a' Revolutio-alatt elhagyták, fel-nem álhatnak többé: az ő Jóſzágok tulajdonoſsa a' Respublika (értsd reá a' Fr. Antiemberek ſzámára) Vállisban a' Sz. Bernárd Ispitállya meg-hagyatik: ROMAE 19. Vindemialis anno 7. = 10. Octobr. 1798. æræ vulgaris. Anno 6. Republicano deficiente, magna hic, Gallorum juſſu facta eſt immutatio. Veteres enim Conſules partim ſponte, partim coacte exauctorati, novis locum dedere, idemque accidit de Miniſtris primoris Ordinis. Repentinam hanc mutationem publico bono neceſſariam eſſe aſſeruit Dux *Magdolnat*; cumque Populus erga priores Conſules minus recte ſe geſſerit, omnes admonuit de præſtanda iis, qui præſunt, reverentia, eorumque Legibus obedientia: hoc enim pacto Romana Respublica ad ſublimem illum in Europa locum evehi poterit, quem magnam Gallorum nationem ei reſervaſſe præfatus Dux affirmat. Ineunte vero an-

no 7-mo iidem Conſules in area vaticana, adſtantibus militibus nniverſis, Civium Sacramentum ſolemniter emiſerunt. Eadem die laute epulatum eſt in Quirinali Palatio, equiſtadium cucurrerunt; binis propterea propoſitis braviis: facies, teſtudines, & columnarum Ordines Baſilicæ Principis Apoſtolorum, itemque univerſæ urbis viæ, diſpoſitis luminibus, nocturnas vincere tenebras viſæ ſunt; ac bina theatra ad Populi levamen gratis reſervata fuere: in eorum altero, quod Apollinis nuncupatur, Tragœdia acta eſt de morte Cæſaris: utque actio illuſtrior evaderet, illic ſtatutum fuit inſigne Coloſſeum Simulacrum Pompeji, ad cujus pedes in aula Romani Senatus idem Cæſar occubuit. — Quoad navalia inter Gallos atque Britannos prælia — — Commiſſarii a Directorio Pariſienſi cum plena poteſtate Romam miſſi, Conſulibus ſignificarunt, victoriam nemini arriſiſſe; nonnulli, qui contrarium aſſerebant, in vincula conjecti ſunt, & licet nunc iterum de Galli exercitus in Aegypto clade fama circumferatur, tamen non ita facile credendum eſt; niſi iidem Comiſſarii id ſcripto confirment. Idem dicendum de fœdere Britannorum, Turcarum, & Ruſſorum adverſus Gallos. (Rab tehát már a' Romai ſzív, nyelv, toll) Diu etiam multumque diſputatum eſt de aulæ Neapolitanæ conſiliis circa pacem, aut bellum. Regis enim literæ per univerſum regnum lectæ ſunt ad copias

inſigniter

insigniter augendas, jamque omnia pro militum itinere parata esse videbantur. At quamvis regni fines firmius communiti fuerint, nihil tamen accidit novi, Gallorumque cohortes in Circei Religione, Ditioni Neapolitanæ finitima, pacifice commorantur, proptereaque nuper Neapolim iter fecit Civis Saint Michel Gallicæ Reipublicæ apud Regem utriusque Siciliæ Legatus. Quæcunque tandem sit vicinorum Principum voluntas, nihil nobis metuendum esse affirmarunt Galli Commissarii, declarantes, minime eos latere novorum Possennarum conatus, geniumque Libertatis, invictasque Gallorum phalanges Romanam Rempublicam tueri. Verum quidem est, ad ejusdem Reipublicæ salutem ingentia sacrificia requiri; ac optatissimum foret, res ita componi, ut omni metu abjecto quisque fine armorum præsidio & expensis tranquille vivere posset. Id autem nullimode assequi licet, nisi pax universalis firmetur: intereaque futurorum bonorum spes præsentia damna compensare debet. Nova Fisco accrescunt Bona & redditus ex crebra locorum Piorum Suppressione. Insignia Monasteria sanctæ Crucis in Hierusalem: SS Vincentii & Anastasii ad aquas Salvias: S. Gregorii in monte Cœlio, communem cum aliis pluribus Religiosis Communitatibus sortem habuerunt — (et) probabile admodum videtur fore, ut procedente tempore ad unum omnes Claustra

lium cœtus extinguantur. Paulatim etiam decreſcit Eccleſiarum numerus, ſublatisque marmoribus, ceterisque ornamentis, Templa ad profanos uſus deſtinantur. Porro novi Conſules quotidie ad octo etiam horas ſimul colloquntur: ut quid quid publicum bonum requirit, decernant; atque facilem expeditamque inveiant viam, qua & Gallis juxta conditiones pridem cum ipſis ſtatutas, quarum numerum & pondus ignoramus, integre ſatisfaciant, ſimulque graviſsimis Reipublicæ indigentiis opitulari poſſint. Declararunt itaque tantam eſſe in œconomicis rebus perturbationem, ut, niſi opportuna celeriter adhibeantur remedia, nec actuale Regimen diutius ſubſiſtere poſſet, nec alia Conſulibus ſuppeteret ratio, niſi integrum Reipublicæ Territorium, & Civium univerſorum ſubſtantiam arbitrio Procuratorum Exercitus committere: proptereaque novum imperarunt Tributum ſexcentum mille Scutatorum cui ii omnes erunt obnoxii, quorum annui redditus ſummam 300. Scutatorum excederunt. Præterea Galli Ducis juſſu, ditiores Familiæ, quas inter recenſeri debent cœnobia, quæ ſtabilia bona poſſideant, Epiſcopatus, & Canonicorum Collegia, militum Hoſpitalibus ſuppeditare debent Lectos, mille quingentos cum duplicibus linteis, ſtragulisque iidem Epiſcopi, Canonici, & Regulares viginti ſubucularum millia militibus ſubminiſtrare tenentur, calceamenta item pro viginti ho-

minum millibus parare oportet; omniumque Nationalium Vinearum vindemia Gallorum Copiis & Hoſpitalibus adjudicabitur. Lege a præfato Duce nuper edita Cives omnes, qui poſt necem Ducis *Duphot* Romanum Territorium deſeruere; infra 30. dies in Patriam ſuam remigrare tenentur; inobedientes pœnis contra Emigratos jam ſtatutis erunt obnoxii; ſique poſtea revertantur, ſupremo plectendi erunt ſupplicio. (E decreto Gallorum) ſi forte in aliqua Reipublicæ Regione oriatur tumultuatio, Presbyteri omnes ex utroque Clero illic degentes ſtatim accurrent, nihilque intentatum relinquent, ut Populum ad tranquillitatem revocare poſſint: id ni faciant, ſi Parochi ſint, morte afficientur; ſi Presbyteri, ab univerſa Reipublicæ Ditione exulabunt; Si vero conſtet eorum aliquem, ut munere ſuo recte fungeretur, in ipſo tumultu occubuiſſe, tunc ex bonis Eccleſiaſticis annua Penſio illius genitoribus perſolvenda erit. Nimiam licentiam, quæ Theatra noſtra deturpabat, ſapientibus Gallorum, & ædilium Legibus cohibere oportuit. — A' Romai Respub. *Circeo* nevű oſztállyában történt újjab' zenebonák-miatt egéſzſzen Katonai igazgatás állíttaték-fel. Az *Aſzſzinyát* nevű papiros pénz eránt azt rendelte *Magdolnad*: hogy ha valaki azt a' papirost annyiban a' mennyire mutat, el-nem veſzi, elsőben ſzáz annyit fog bűntetésül fizetni, mint az aſzſzinyát ér, má-

sodſzor két eſztendeig fog raboskodni vasban. (ki-vévén a' kéſz pénzel vött költsönadást) Minden közönséges kaſzſzáknál elkell venni ezen áſzſzinyátokat, és mikor el-váltyák ezeket, hogy ſok pengö pénzt ne kelleſsék ki-adni, vannak 15. 5. és 3. Bajochis aſzſzinnyáták-is, és tsak annyi adatik kéſz pénzben, a' mennyi keveseb' 3. Bájochinál. Soha nem uralkodott Romában olly békételenkedés, ſzükség és usoráskodás, mint az aſzſzinyáták idejétöl-fogva; ámbár Gen. *Magdonáld* ezen usorák ellen kemény rendeléseket tett, és igen ajánlotta az új aſzinyátékat a' közönség bizodalmába: keményen meg-büntettetnek mind azok, a' kik az Aſzſzignáták el-vevésétöl magokat vonogatták. Azomban a' Papiros pénznek nints ſemmi betse a' Romai Respublikában egéſzſzen kifogyott a' pengó pénz ſok Kalmárok egéſzſzen bé-zárták bóltyaikat: az eleség méreg drága: December tájáig olly ſzámmal gyülekezett a' Fr. Katonaság a' Romai földre, hogy 60 ezerre mégyen a' ſzáma. November 20-dikán *Championet* Gen. tzeremoniáſsan bé-mutattatott a' Conſulátusnak, és a' Fr. Directorium nevében óltalmat igért a' Romai Respublikának a' Fr. Directorium a' Nápolyi és Szárdiniai Királynak hadat izent; 's emezt ugyan Pedemontból ki-hajtotta; ama pedig bé ütött a' Romai földre, minekutánna 1798-dikban, Novemb. 14-dikén a' Sz. Germán nevü fő

kvártéllyából illy *Hirdetést* írva ki-adott vólna. — Hogy meg-menekedjünk a' Reánk áradó ſzorongatásoktól, el-tekéllettünk magunkban, hogy a' mi Királyi hadi ſeregünket az egéſz Romai Földön elöre mozdíttsuk; olly álhatatosan fel-tett ſzándékú', hogy ott a' Kátholikus Vallást helyre állíttsuk, a' törvénytelenséget ki-irtsuk, a' rabló foſztogatásnak, és le-nyomattatásnak véget veſsünk, a' békeſséget viſzſza vezeſsük, és az egéſz Tartományt az ö igaz valóságos Fejedelme-alá helyheztessük 's a' t. Novemb. 24-dik napján indúltak-meg a' *Nápolyi* ſeregek, és három napmúlva öt helyett támadták-meg a' Romai Respublika földjén lévö Frantziákat *Miſchero*, *Sanfilippo*, Hertzeg *Saxen*, *Mets*, *Mack* Generalisok alatt. Az egéſz *Nápolyi* ſereg 48,800. emberböl állott: vitt magával 106. ágyút, és 137. munitziós ſzekeret. Mindenek, ſokan a' Frantziák közül-is meg-vallyák, hogy Generális *Mack* Plánuma olly derekasan vólt ki-dolgozva, hogy ha annak végrehajtására a' Tsáſzárnak próbált katonáival kezdett vólna, úgy a' Frantziák-közül, kik kevesebben vóltak a' had' elején, egy ſe menekedhetett vólna ki-kezei-közül. Némelly véres tsaták következtek. Romához érkezésekor a' Királynak, a' Frantziák, és a' Frantziákhoz ſzíttók ki-takarodtak, 's mind Ankonához, mind Ternihez, *Championetnek* fö kvártélyához ſiettek. 29-dik Novemberben Ro-

mát a' *Nápolyi* Király Sz. Angyal Várán-kévül meg-vette. Arról 7-dik Detzemberben iratott Romai egy Levél így szóll: „ Már bóldogok vagyunk: mert a' mi Megszabadíttónkat a' *Nápolyi* Királyt a' mi Városunk' falai-között szemléllyük. Nov. 29-dik napján bé-jött dél-után a' mi városunkba: Szönyegekkel vóltak bé-terítve azok az úttszák, mellyeken bé-járúlt az ö seregével a' *Farnési* Nemzet' palotájába. Reá és a' követöjire az ablakokról virágok hintettek. Egynehány nappal az-elött kitakarodtak Rómából a' Frantziák, és Lengyelek; de Sz. Angyal várát el-nem hagyták. Elsö *Deczemberben* tehát meg-parantsolta a' Király: hogy a' Commendánsa, adja-ki azon kezeseket, az az: négy vagy öt száz Papi 's más nemes személlyeket, kiket *Championet* Generális oda vettetett; egyetemben hogy adja-fel a' várt-is. Az elsö mingyárt meg-lett; a' másodikra nézve vonakodott. Tehát meg-hagyta, hogy a' vártájunak vegyék máshová magokat, ostromoltatni akarván a' várt; de szánván egyetemben a' Romai tekéntetes épületeket. Sok drága eszközök osztán, mellyek a' Frantziáktól el-rejtettek; úgymint a' R. P. Kápolnájának, 's a' Sz. Propagandának némelly tulajdoni fel-találtattak. Már azelött a' Fr. Directórium *Vickárt* nevü Polgárjára bizta: hogy a' Romai festett, és faragott képeket, régi útóbbi könyveket *Albáni* mezei palotájának meg-betsülhetet-

len Régiségit, a' Templomok Drágaságait ſzedje-öſzſze. *Vickárt Gottus* mondta lopott magának-is. De a' nép a' Nápolyiak érkezésekor, *Vickári* ajtait bé-törte; hogy meg-foſzſza. A' *Nápolyi* Király' Commiſz-ſzáriuſsai pedig az említett Drágaſságokat le-petsételték Romához-való közelgetésekor a' Királynak *Valentini* Nápolyi Nemes, Romai minden úttzákon nyargalván lóháton, a' dolgot annyira vitte, hogy a' foſztogató Lengyelek meg-zaboláztattak, a' ſzabadság' fáji ki-vagdaltattak, *Duphot* oſzlopival-együtt. Ez a' *Valentini* minekutánna Romát a' Frantziák viſzſza-nyerték; a' Katonás törvény-ſzékről halálra ítéltetvén, agyon lövetett ſegíttö töb társaival-együtt. — Tudniillik *retro ſublapſa omnia.* A' Nápolyiak Romából ki-mentek *Decemb.* 12. napján; 14-ben ki-függeſztetett a' Fr. tzimer. Viſzſza-költöztek a' Frantziák; kiknek más réſzek a' Nápolyiak kergetésére rándult: 24-ben a' Romai Republikás Conſulatus viſzſza-költözött; a' Sz. Angyal' várából durrógó ágyuk' harsogása-alatt. Győztek a' Frantziák. A' Párifi Directorium ki-hirdette; hogy 12. ezer Neápolitánusokat a' Frantziák el-fogtak: 99. ágyúval, 21. záſzlóval, 3000 lóval, öſzvérrel, 's a' hadi kaſzſzával-együtt. Költ 2. Januar. 1799-ben ez *Levellier Lepaux* Prefidensnek hirdetése. A' Fr. Directóriumnak Romába küldött Commiſzſzáriuſsa *Bertólio* 's a' társai még

a' múlt Decemberben meg-parantsolták: hogy az *ædilisek* tudják-ki azon Lakosokat, kik a' Nápolyiakat abban ſegítették; hogy a' Vátikánumi Bibliotheca, 's más Muſæumok-is ki-üresíttesenek: a' kik meg-vettek ezekből valamit, adják azt viſzſza harmadnap-alatt; másképkatonáſsan bánnak velek. — A' Királyi ármádiájának illy ſzörnyü el-gázoltatása-után *Abruzzo* Tartománnyában, tőle minden ember fegyver fogásra idéztetett *in maſſa*. De noha a' Királyiak győztek, és *Teramo* városából ki-hajtották az ellenséget. December végén meg-adta magát a' Frantziáknak Gajetta = *Cajeta*. 1799-dik elején a' Frantzia *Capua* felé indúlt, más felől *Peſcarát*, avagy *Aternumot* el-foglalta.

ROMA 13. — 19-dik Decembr. 1798. (Meg-tartom néhutt fogyatékos irása módját-is, ki-hagyván nehány tzikkelyit) — — — Dux *Championet* cum ſumma poteſtate ad urbem venit, — Facta iterum in omnibus Eccleſiis perquiſitione, paucæ, quæ adhuc ſupererant argenteæ ſupellectiles ne ſacris quidem vaſibus (ita ſcriptum) votivisque tabellis exceptis, ablatæ fuere: Deiparæ imagines, ſive nondum amotæ, ſive recens reſtitutæ ad unum omnes e publicis viis eliminatæ ſunt. — Plura autem maximi ponderis bellica tormenta, quæ Gallis inutilia viſa ſunt, ad Monetariam officinam translata: ut numi ex eis cudi poſſent, aſſignata etiam Conſulibus

bona nationalia, quorum valor nonagies centena Scutatorum millia excederet, ut publicis expenſis belli præſertim ſupplerent. Requiſiti iterum equi, veſtes, & arma pro militibus. — (repente) Ducis *Championet* proclamatio Romanos admonuit, hoſtes in Reipublicæ ditionem irrupiſſe — urbem in ſtatu obſidionis deputandam eſſe, ideoque portas ejus ſtatim claudi juſsit: decrevitque, ſi forte aliqua tumultuatio fieret, Eccleſiaſticos omnes conjiciendos eſſe in vincula; ac ſupremo etiam ſupplicio afficiendos; niſi popularis motus illico ceſſaret. Varii interim pontes ad retardandum Neapolitanum iter disjecti fuere — — Poſt hæc Parochi juſſi ſunt quater in die de patreciarum ſuarum ſtatu rationem reddere, vetitum eſt Eccleſias ſuas ſive ante lucem reſervare, ſive &c. campanas pulſare, ſacras conciones habere, — facta tantummodo poteſtate celebrandi Miſſas privatas: pœnæ ſtatutæ contra eos, qui coccardas non deferrent. — (Imminentibus Neapolitanis, diripiendam a' Gallis Urbem) nobis perſuadere non poteramus, cum jam ipſi publicas, privatasque ſubſtantias ita deprædati fuerint, ut ad unum omnes in extremam miſeriam conjecerint. Novit tamen illorum molimina Neapolitanus Eques Januarius Valentino, qui jam diu hic deliteſcebat, ut aulam ſuam de his, quæ Romæ agebantur, clam ſcientem faceret. Is vectus equo, & militari ornatus habita,

collectaque urbanicorum militum phalange urbem circumcurſans, inſtare Neapolitanorum adventum nunciavit — Romani libertatis arbores ſuccidérunt, campanas pulſarunt, ſaſcras Deiparæ imagines protulere. — Galli ad viam curſus, ubi tormenta poſuerant, aditum nemini permittebant, Cives diſtrictis enſibus in domos ſuas migrare cogebant; cuſtodiebantque etiam furnos, ut nemo ſibi panem comparare poſſet. Acceſſit Ducis *Magdonald* edictum, vi cujus ſi quatuor Cives ſimul incederent, mortis pœna puniendi erant. — Galli urbem reliquere. — Infenſos hoſce hoſpites 9 Menſibus & 17. diebus aulimus, atque ad inſatiabilem eorum ſitim explendam omnes jam divitiarum fontes defecerant. — Eo deducta res erat, ut ſi illorum imperium diutius ſubſtitiſſet, nullum hic ſupereſſet Religionis veſtigium. Statutum enim fuerat & Eccleſias omnes claudere, & Eccleſiaſticos æſtimare tamquam oves occiſionis. — Quo tempore Galli egrediebantur, primæ Neapolitanorum phalanges urbem ingreſſæ ſunt; exceptæ plauſu ingenti. — Regis literæ declararunt in Rom. territorio Catholicam Religionem reſuſcitare, illudque ſui legitimi Principis imperio ſubjicere (Regem Neap. velle toto hoc conatu) Communem lætitiam aliquantulum turbarunt Galli milites, qui Arcem S. Angeli adhuc occupabant, quique tormentorum explo-ſione Cives aliquos mactarunt. — Rex de-

ſcendit in ſuum Palatium quod Farneſianum appellatur. — Feſtivi clamores &c. Solennes indictæ preces ad perſolvendas Altiſſimo gratias — Religioſi Viri deſerta petunt cœnobia, ubi milites nec portas, nec feneſtras, imo ne clavum quidem reliquerunt, plures etiam Eccleſiæ cunctis ſuppellectilibus ſpoliatæ, aris, ſublatisque marmoribus ſpeluncarum potius quam Templorum exhibent ſpeciem; ideoque omnia in priſtinum reſtituere, nonniſi magno temporis, & pecuniæ diſpendio licebit. Quatuor ex illuſtrioribus Romanis Regio nomine deſignati fuere, qui Urbis regimini interim præeſſent: ſtatuti etiam Judices: commiſſaque Epiſcopis aliorum populorum gubernatio. Major exercitus pars abiit, ut Gallos infectaretur; quorum plures captivi ducti ſunt ad Urbem. — Ubi rumor increbuit Gallos redire, plura Civium millia arma ſumſerunt, parati mori potius, quam vili ſervituti colla rurſus ſubjicere — (tum de Gallorum victoriis) Rex die 11. Decembris hinc abiit, eundemque plures cohortes ſequute fuere. — Romanorum dolorem fruſtra lenire ſtuduerunt Urbis Præfecti, aſſerentes, generalem ſtationem *Albanum* quidem translatam fuiſſe, attamen Majeſtatis ſuæ præſidium nunquam nobis defuturum. — *Championet* ad Urbem rediens triumphos Gallorum enarravit: quot pugnæ, tot victoriæ. Galli militum præfectos præter tres ſupremos Duces, 120,

militesque 10 mille captivos duxere: 90. cirutes Neap. tormentis, 18. vexillis, ærariis, æquis, impedimentisque potiti sunt. Galli Neapolitanos fines ingressi in conspectu Civitatis *Aquilæ* castra posuere. (Tum *Championeti* promissa & edicta de submini-stranda annona, de pœnis in Judæorum violatores, de gestandis coccardis &c. — *Championet* de Neapolitanorum barbarie questus affirmabat, Gallos milites sauciatos vel humi post pugnam inter paleas jacentes igne ferroque mactasse, insigniaque artium monumenta in Vaticanis ædibus asservata pessumdasse (ita scriptum) præfatus Dux populum monuit, ne se decipi sinat a Presbyteris, qui publicæ quietis hostes sunt, & quorum ipse machinationes mortis pœna mulctabit. Galli generalem stationem in Urbe *Albanensi* posuerunt. Fertur eosdem *Aquila* & *Piscaria* in Regno Neapolitano potitos fuisse. 5-dik Jánuáriusban érkeztek Romába 1500 Nápolyi katonák, kik Gáeta városában lettek Frantzia foglyokká: többnyire tizenöt, és 18. esztendös legénykék, szánakozásra méltók: mivel azon keserves állapotban, mellyben Romában hozattak úgymint rongyosan (kétség-kivül a' Frantziák osztották meg öket az ö rabló szokások-szerént) mezítláb, éhen, szomjan, el-lankadva, 's tsámpáson küldték öket a' Cisálpinai Respublikába, illy kemény télben. *Roma* 1799-dik Január. elejétöl fogva felette nagy szü-

kében vólt a' kenyérnek. A' kenyérsütők' bóltya-előtt reggeltől fogva ſetét eſtélig állának az emberek kiáltván, hogy adjanak nékik pénzért kenyeret. Szint úgy ſzük az Olaj-is, melly a' kenyér-után második ſzükséges tárgy. Ez-előtt Nápoly Orſzágból, 's Civitavechiából hordták Romába az életet, de az említett város pártot ütvén a' Romai új Respublika ellen, ſemmit ſe küld. A' Conſulok olly parantsolatot adtak-ki: hogy minden gazda atteſtátumot kérjen a' Plébánuſsától, a' gyermekeinek, és tselédjeinek ſzámáról, 's mikor kenyeret akar venni, mutaſsa azt meg a' kenyér ſütőnek, a' ki tudgya már mennyi van kiſzabva egy emberre. Atteſtatum-nélkül ſenkinek ſem ſzabad kenyeret adni, 's kétſzer egy azon atteſtatummal nem ſzabad meg-jelenni. De ſzabad most már ill nagy ſzükségben minden embernek kenyeret ſütni, azért a' városon-kévül ſok kementzéket tsináltak a' falusiak ſzámára, kik ottan sütnek-is magoknak 's egyebeknek-is. A' Levelekért a' poſta pénz jó formán meg-nagyobbíttatott: igen ſzük a' fa, ſok ſzegény lakosok már ſzékjeiket, aſztalaikat 's más eſzközeiket el-égették. A' nép annyira el-keseredett, hogy Szent Angyal várába kéſzültek bé-venni magokat a' Conſulok, tartván a' zenebonától; mellynek tsak a' Fr. katonaság vehette elejét. Minekutánna Championet Neápoliſt el-foglalta, Romában meg-ſzaporodott az ele-

ség. Tudniillik a' Nápolyi Vice Király, és *Championet*-között meg-lett Fegyvernyugvásnak egygyik tzikellye vólt az-is, hogy Civita-Vechiából takarodjanak-el a' Nápolyi katonák. El-is mentek; és a' lakosok azonnal Romába ſok eleséget küldöttek azzal mentvén magokat a' Romai Conſulok-elött, hogy a' minapi ellentállásra a' Nápolyi katonák, és hajóslegényekáltal kénſzeríttettek. Civita-Vechiába Fr. örizet következett. Romában pedig a' Farneſe nevü palota eſzközit, mellyeket a' Nápolyi Király birt, kotyavetyén el-adták. — Ezernél töb' Nápolyisi Katonák, kik Fr. rabságba estek, Romába érkezvén, meg-kérdeztettek: ha nem akarnának-e inkáb' a' Fr. Respublika' ſzólgálattyába lépni, mint ſem Frantzia Orſzágba rabságra vitetni? Minnyájan azt felelték: hogy kéſzſzebbek raboskodni, mint a' Fr. Republikát ſzolgálni. A' Frantziák Nápolyi győzödelmekért Roma ki vólt éjſzakák idején világositva. A' Civita-Vechiaiak a' minapi magok mentegetések-után hamar ismét fel-zendültek. Le-öldösték az oda érkezett Fr. örizetet, *Deves* nevü Kormányozójával egyetemben: bé-zárták a' város kapuit, és kerekeſsen meg-mondották, hogy ők a' Romai Respublika kebelébe nem akarnak bé-foglaltatni. Romából ſok ágyu küldödött ellenek de bévelkednek ágyúkkal magok-is, 's többet-is, kaphatnak minden egyéb ſegedelemmel-egyetemben,

Pártot ütött Civita-Vechiával együtt *Orvieto*, *Terracina*, *Askoli*, *Fermo*. — A' nagy ſzegénységre jutott PIUS Pápának ő Szentségének a' Regensburgi Püspök és Káptalan ajándékul hét ezer öt ſzáz forintott küldött. — A' Bavariai Válaſztó Fejedelemnek, arra kérte ő Szentségét, hogy ſzükségének fel-ſegillésére 15. millió forintot ſzedheſsen az Egyházi jövedelmekből, melly ſumma alig ha heted réſze azon jövedelmeknek (úgymond a' Fejedelem) meg-engedte a' kért Kegyelmet: tsak az; hogy ne bántsa a' Plébániai, a' Collegiáta, 's Cathedrális Káptalanok jövedelmit; a' mint a' Fejedelem maga-is meg-igérte. Ha a' fel-tett végre valamelly Szerzetes Házok' ki-üresíttése fog kivántatni. azt tsak olly Szerzetes Házakra nézve engedi-meg a' Pápa, a' mellyeknek el-törlésével az Iſteni ſzolgálat' tartása a' taníttás, és a' felebaráti gyámolíttás leg-keveseb' kárt fog vallani. A' melly ſzerzetesek pedig ki-bontakozván, előbbi Kalaſtromjokból, más azon rendű Kalaſtromokba költöznek, adaſsék mindeniknek el-tartására leg-aláb' 80. Romai tallérból álló penſio; majd ollyan formán, mint az el-óltatott Jeſus Társasága-béli Atyáknak adódott. Ezen egéſz dologra való vigyázást igen ajánllyuk a' mi Tiſztelendő atyánkfiának Emydiusnak, Damaskusi Érseknek, és a' te Udvarodban, Kriſtusban kedves Fiam! Nunciusnak hűségébe, és lelki ismeretébe — a' Leve-

lét így végzi: „ Hogy mind ezek híven bételyesétteſsenek 's a' te népednek üdvösséges haſznára vállyanak, kérjük a' mindenható Iſtent, és tellyes ſzeretettel reád adgyuk, az Apoſtoli áldást. Adatott a' Kárthusiában Florentzia mellett Septembernek 7-dik napján 1798-ban, a' mi Pápaságunknak 24-dik eſztendeiben. — Az említett Bávária Fejedelemtöl kevés idö múlva a' Frantzia Directorium' hárpiáſsága meg-kivánta azt a' ſumma pénzt, mellynek meg-adására akkor kötelezte magát, mikor a' Frantziák Bávériában vóltak, de a' pénz fel-vétele-elött el-mentek. — Szint ezen Elector; 80 eſztendös korában 1799-ben 12-dik Februáriusban meg-hólt VI. PIUST 20-dik Jánáriusban a' Toskánai nagy Hertzeg és Hertzegné, valamint azon üdö tájban a' ſzámkivetett Szárdiniai Király-is meg-látogatták. Szardiniába régen kivánták már ki-verni a' R. Pápát a' Frantziák; de a' ſzél-ütésböl-is fel-éllyedvén, útra nem mehetett. *) — Roma városában a' Politzia' Miniſterje ezen 1799-dik eſztendönek nagy Böjtén-által megtiltotta azokat a' Prédikátziókat, mellyek

*) Hanem maga a' *Sárdiniai Király* egéſz Familiájával együtt Febr. 24-dikén dél-után indúlt-ki Livorno alól hét fogadott hajókon *Szárdinia* ſzigete felé. A' Szárdiniai, és a' Neápolisi Királyokról Tudósíttás vagyon ezen XIII-dik Szakaſzban: titulo *Olaſz Orſzágiak*.

az-

az-előtt a' Böjti napokban ſzokásban vóltak; de a' Bálok tartását meg-engedte. A' Romai Angyal nevü várt a' Frantziák *Genius* várának nevére változtatták. Az Olaſz Orſzági Fr. ſeregnek Fő Vezérévé *Championet* helyébe tétetvén Generális *Scherer*; bé-indúlt Febr. 20-dik napján. A' Romai Conſulok azomban hozzá kezdettek a' kiköltözöttek jóſzáginak el-adásához. — — *Roma*, 10-*ma* Februarii 1799. — — *Capua* ſive dolo, ſive metu Gallis tradita, qui deinde poſt cruentam pugnam Neapolim quoque occuparunt. — — Ita novo ſane exemplo factum eſt, ut quadraginta tantummodo dierum ſpatio Rex & alienam ditionem, quam invaſerat, & ſuum quoque Principatum amiſerit. Ex hoc autem bello infinita propemodum nobis obvenerunt incommoda, ac tanta nunc premimur annonæ caritate, ut ſæpe non mediocris populi pars pane careat. — Tributa ſemel iterumque hic impetrata fuere ut frumentum quam celeriter comparari poſſit, & ne Cives fame pereant, triticum e religioſis familiis, privatisque etiam domibus ablatum eſt. Depoſita Centum cellis annona maximum nobis levamen attuliſſet, verum illius Civitatis incolæ Republicanum regimen detrectantes convolarunt ad arma, Gallumque Tribunum paciſci cum eis volentem mactarunt. — Centumcellenſes mœnia ingenti tormentorum numero communierunt, aliique etiam populi defecerunt,

ideoque maximis ſemper perturbationibus vexamur. — Ænea Angeli ſtatua Colloſſalis ſtructuræ in faſtigio hujus Arcis poſita ſingularem metamorphoſim paſſa eſt. Ei ſiquidem Galli nationales colores illinierunt, ipſamque libertatis pileolo ornarunt; ita ut non jam Angelum, ſed Genium exhibeat, ſicque deinceps eadem arx mutato nomine Genii nuncupetur. Bachanalia ſolemni decreto eliminata fuere ac nemini únquam perſonatum incidere licebit. Patriotica tantum feſta populum exhilarabunt, quarum prima ſolenni pompa celebranda erit 15. hujus menſis die, quæ eſt anniverſaria depoſitionis ſummi Pontificis e temporali regimine & fundationis Romanæ Reipublicæ. Patent autem theatra hoc quadrageſimali tempore absque ullo dierum diſcrimine: ſilent divini verbi præcones facta ſolum Epiſcopis & Parochis poteſtate explanandi Evangelium. Cardinalis Carolus Rezzonico Epiſcopus Portuenſis S. R. E. Camerarius, Vir plane ſanctus, & ob effuſam in pauperes charitatem celeberrimus, qui lecto jam diu decumbens, poſt aliorum Purpuratorum Patrum diſceſſum, ſeu potius ejectionem, ſolus hic manſerat, obiit in oſculo Domini 26. ſuperioris menſis die. Debitos ejus cadaveri honores perſolvere non licuit, proptereaque loculo clauſus & ad Collegiatam Eccleſiam S. Marci translatus, expleto absque pompa funere, ibidem tumulo injectus eſt. Omnes

duarum univerſitatum, Archigymnaſii, & Collegii Romani Profeſſores juſſi ſunt Civium juramentum proferre a Romana conſtitutione præſcriptum in hæc verba: Juro odium in Monarchiam, & Anarchiam, fidelitatem, & adhæſionem Reipublicæ, & Conſtitutioni. = Multum inter eosdem Profeſſores diſputatum eſt de recto horum verborum ſenſu, ſed tandem eorum plurimi præſtituta die idem juramentum dixere pure & ſimpliciter, ac ſcripta poſtea evulgarunt, quibus oſtendant, ſe jure id feciſſe, ſimulque declarant, prompto ſemper animo obtemperaturos mandatis Apoſtolicæ ſedis ſi forte in hac re judicium proferat. Qui juramentum detractarunt, amiſſa cathedra inhabiles quoque renunciati ſunt ad quælibet Reipublicæ Inſtitutionis officia in poſterum exercenda. Multi quidem Theologi juramentum hujusmodi illicitum eſſe affirmant; Laici etiam de Juratis minus recte ſentiunt; nec latere poteſt ſummum Pontificem pluries requiſitum, ut Sententiam ſuam proferret circa tale juramentum in Gallia primum excogitatum, deinde Cisalpinis, Helvetiisque propoſitum, matura habita deliberatione, collectisque Cardinalium & Theologorum votis, reſpondiſſe non licere. Nunc autem de hac re cercior factus, dolorem ſuum diſſimulare noluit, datis in forma Brevis literis ad Præſulem *Octavium Boni* Nazianzenum Archi-Epiſcopum, qui Epiſcopalem in Urbe exercet

auctoritatem, & ne quis pontificiam repugnantiam falſis criminationibus notare audeat, quaſi velit debitam Magiſtratibus obedientiam deſtruere, declaravit licere Juramentum præſtare hiſce Verbis conceptum: Ego NN. juro me nunquam partem habiturum in qualibet conjuratione aut ſeditione ad Monarchiam inſtaurandam, & adverſus Rempublicam, quæ actu imperat, odium in Anarchiam, fidelitatem & adhæſionem Reipublicæ, & Conſtitutioni, ſalva tamen Religione Catholica. — *Carolus Emanuel* Sardiniæ Rex poſtquam Florentiam advenit, ſummum Pontificem viſitavit, ac ambo lacrymas miſcuere. Sanctitas ſua die 24. ſuperioris menſis graviter ægrotavit, at paulatim melius ſe habuit; & quamvis magnam experiatur virium debilitatem, longiorem tamen vitam pollicetur. Gallus autem Miniſter, qui præfata Regi Comes eſt in itinere, ſanctitatem ſuam lecto decumbentem convenit, eandemque ſic compellavit: Carolus Emanuel invitat, ut ſecum in Sardiniam proficiſcamini; atque hæc eſt Pariſienſis Directorii voluntas. Cui Pontifex breviter, pacateque reſpondit: miſerum valetudinis ſuæ ſtatum impedimento eſſe, cur e cubili egredi, multoque minus iter ſuſcipere poſſet; Gallusque propterea Miniſter veram ſanctitatis ſuæ impotentiam agnoſcens, infelicem ſenem ulterius perturbare non eſt auſus. — Mártzius 10-dik napján értvén VI-dik *Pius* ő Szen-

tsége a' Fr. Directoriumnak meg-újított kivánságát, hogy a' Toskánai földről elköltözzön, tanátsot tartatott három orvosok által. Ezek azt itélték, hogy ö Szentsége az ö gyenge egéſsége-miatt hoſzſzú utat nem tehet. Az Orvosok itélete egyenesen Párisba küldetett. Mivel hogy pedig Hetruriát-is el-foglalták két hét múlva a' Frantziák, a' Romai Pápát *Florentzia*-mellül a' Pármai földre ſzállíttották-által. Tudniillik Mártzius' 25-dik napján (Husvét hetfön) a' Hetruriai nagy Hertzegnek, Ferdinándnak fö városába Florentziába három ezer Frantziák bé-ſzállottak. Azoknak fö Vezére leg-ottan a' fö Hertzeghez ment jelenteni, hogy a' Fr. Directorium kivánsága-ſzerént el-kell hagyni ö fö Hertzegségének Familiáſtól és vagyonöstól-együtt Florentziát. El-is indúlt a' nagy Hertzeg; hanem ingó bingó jóſzágainak bé-pakoltatása-végett maga-után hagyta meg-hitt Miniſterét Markeze *Manfredinit*. Más nap, úgymint Húsvétkedden Frantzia modú tanáts, avagy Municipalitás állíttatott Florentziában; 's annak Préſeſse *Fontana*, Füvéſz Profeſſor, lett. A' Tosk. Nagy Hertzeg *Ferdinánd*, Ferentz Ts. K. testvérje, 18-dik Aprilisben érkezett *Bétsbe*, *Livornóba*-is két ezer Frantziák hordozóskodtak-bé a' *Lukkai* földről; 's az elöbbi örizetet mingyárt ki vetköztették fegyveréből Gen. *Millois* vezérlése alatt. Egy *Eymár* nevü Polgárját pedig a' Frantzia

Directorium azért rendelte Toskánába: hogy az ott lévő régi meſterséges müveket ſzedje öſzſze, és küldje Párisba. — A' miólta Civita-Vechia magát meg-adta, nints már Romában olly nagy inség. Ki-állotta egy hónapnál továb' az oſtromot Civita-Vechia és az ágyuzást öt napig és ijelig, végtére Mártzius 3-dikán meg-adta magát. *Merlin* Fr. Generális alkuba ereſzkedett a' Lakosokkal, ámniſtiát igért; és azt, hogy mentek leſznek minden adózástól; a' vár örizetinek fele réſze pedig ő belölök fogállani. A' Romai Commendáságot Gen. Ruska vette-által 15-dik Mártziusban; a' *Nápolyi* Fr. ſereg' vezérlését pedig *Magdonáld* helyett Gen. *Lemoine*. Magdonáld tsak ideig óráig ült *Championet*-helyébe, ki Párisba a' Hadi törvény ſzék elejbe parantsoltatott a' ſzámadásra: vele ment oda *Básás* Commiſsárius-is: a' Nápolyi földön el-követett haramiáskodásáért oda-idéztetvén. A' *Romai* Conſulok tútor alá vetemedtek; az az; a' Fr. Directorium *Bertólio* Polgárt Romában lévő Fr. Követet Romai Fő Commiſzſzáriuſsá tette: hogy tőle függejenek még a' Conſulok-is.

A' Frantzia úgyan ád Elölülöket;
Director vagy Conſul méltóságú Főket;
De neki mind ezek tsak adózóivá
Válnak, 's ki-puſztított nyügös ſzolgáivá.

A' Romai, úgy neveztetett Törvényhozó gyülés eránt meg-engedte *Magdolnad*, hogy a' nép határozza-meg az abból ki-

lépő harmad réſzt; de a' helyekbe következendők' válaſztását még ezen eſztendőben magának tartotta. Ha nem nyügbe vetett válaſztottak-e ezek? Florentzia-mellől Mártz. 28-dikán, éjtſzakán *) indúlt-el *Pius* ő Szentsége *Párma* felé, *Spina*, és *Caracciolo* Prelátusoknak, a' Gyóntató Atyának, és *Lorenzána* Cárdinálisnak társaságában; késértetvén pedig a' Frantziáktól. Egyetlen egy maradék Fejedelme vólt már akkor Olaſz Orſzágnak, a' *Pármai*; ki eddig a' Revolutziót el-mellőzte; nyilván a' Spanyolnak ſzárnyai-alatt. Midőn a' Szent Atya Florentzia tájáról *Párma* felé utazott, nem akart a' tőle el-pártolt *Bonnonia* városán kereſztül által kelni: hogy az ő tekéntete fel-ne zavarja az ő előbbi jó fiainak lelki isméretét. De a' késérő Fr. Tiſzt-által reá hagyta magát beſzéltetni: hogy utazzon feléjek. *Bononiában* temérdek ſok nép futott-öſzſze. A' tiſztelendő öregnek tekéntete el-állította az el-fajúltak' nyelvét. Egyſzerre az egéſz nép térdre esett; és fen' ſzóval reménykedett az áldásért. A' kegyes Sz. Atya az ő fiainak, leányinak ezen ſzives könyörgésektől indíttatván, reájok adta a' ki kivánt áldást többſzörte-is. Sokan az ő előbbi állapottyok' viſzſza-kivánását kurjogatva akarták ki-nyilatkoztani; de a' Sz. Atyának

*) *Más* Irás-ſzerént 27-dikben regvel.

kegyes maga-viselése és intő jeladása hallgatásra tsillapitotta őket. *Pármába* Apr. 3-dikáb. érkezett Lorenzána Cardináliſsal együtt. A' Hertzeg, familiájával együtt, a' Püspök 's a' Spanyol Követ mingyárt látagatására vóltak a' Benedictinusok' Kalaſtromában, a' hová ſzállott. Tsak egy ideig akarták ott hagyni a' Romai Pápát a' Frantziák, és onnét a' Fr. földre ſzállíttani. Értvén azt *Klenau* Ts. K. Generális egynehány ſzáz Huſzárokat küldött Pármába: hogy ezt az embertelenséget megátollya; de már akkor ott nem vólt többé Pápa ő Szentsége; hanem *Turin*-felé. Azomban April. 16-dik napján, meg hallván a' kegyetlen Frantziák, *Gvardamiglionál*, 3. mértföldnyire a' *Pó* vizétől, hogy a' Ts. Királyi *Uhlánuſok* úttyokat el-fogják állani, ismét viſzſza-tértek *Pármába*, a' mint a' tudósíttó ſzemmel látó tanúja vólt azon örvendezésnek, mellynek jelét adta a' Nép ezen a' ſzerentsés történeten. Ő Szentsége illy ſok ſzenvedése-között egésséges, tsendes vidám. Ő Szentségét a' Fr. Directorium Turinon kereſztül a' Dauphine, vagy Delfinátus nevű Fr. Tartománynak Brianzon = Brianconnois nevü erős váru városába akarta hurtzoltatni. Az említett Delfinatusnak fő városa Grenoble, abban állanak tartománykák-is hasonló nevü Városokkal: Vienna, Valence, Oranien Hertzegség. — Mind világosabbakká válhatnak ezek a' következendő Leve-

lekből t. i. *Roma* 10. April. 1799. — — Summus Pontifex iterum juſtus fuerat in Sardiniam commigrare, ac Sanctitas ſua quamvis fractis omnino viribus alacri animo ſe obtemperaturum ſpoponderat. Imminebat jam profectionis tempus, quando Gallorum manus Carthusiam petiit, ac nemini amplius datum eſt illuc accedere. Infirma Pontificis valetudo Gallis ſuaſit impoſsibile eſſe ipſum mari ſe committere; ideoque die 27. Martii ſummo mane Gallis jubentibus, & comitantibus, Pontifex currui injectus, non enim absque alterius ſubſidio ſive ſtare, ſive ambulare poterat, hilari fronte, ſummaque alacritate terreſtrem viam aggreſſus eſt, Parmam primum, deinde quo velint Galli, profecturus, ſi modo vires ſuppetant. Joſephus *Spina* Archi-Epiſcopus Corinthienſis, aliique pauci familiares Sanctitatem ſuam ſequuti ſun. Cardinalis etiam de *Lorenzana* in viam ſe dedit, ut adſit ſemper Pontifici, ſoletur Catholici Regis quoque nomine, ejusdemque neceſſitatibus ſubveniat. Centumcellenſes, poſtquam Gallorum oppugnationem & certamina ſuſtinuerunt, æqua cum ipſis ſtatuta conventione urbis illius portas tandem referarunt, atque ita factum eſt, ut in ſumma rei frumentariæ caritate aliquod levamen experti ſimus; eadem vero ſemper panis inopia, quamvis interdum e ſiliquis, lupinisque compactus, iidem clamores populi. — tributa pariter augentur,

parvæque Syngraphæ, vulgo *assegnati* aliquot ab hinc mensibus inductæ, omnem quamprimum valorem amittent, ac tali pacto vities centena Scutatorum millia civibus peribunt. — Populi semper irrequieti — hinc Milites factiosis cohibendis modo huc, modo illuc properare coguntur. — Galli illatam sibi injuriam ab iis, qui Neapolitanorum invasionem *) consiliis, literis operaque juverunt, ulciscí volentes, in omnes, iisdem Neapolitanis antea addictos diligentissime inquirunt; ac quinque ex iis superioribus diebus supremo affecerunt supplicio. Plures etiam alios, qui arrepta fuga, propriæ incolumitati consuluerant, capitis damnarunt, quos inter recensentur Marchio *Camillus Massimi*, & Joannes *Barberi* olim Fisci Cameræ Apostolicæ Generalis Procurator. Ubi primum innotuit exarsisse iterum bellum Gallos inter & Austriacos, Romani Gallique administri possessionem occuparunt hujus cæsarei palatii, dejecto illinc imperiali stemmate. — Ez a' Romai Agensnek Levele Placentziában ő Szentségének kezébe adatott; több' a' féle másokhoz Rómából szólló Levelekkel-együtt, a' mint ki-tettszik a' *bele ragasztatott* ezen tzedulával-együtt, melly a' mint ama' Levél-is Gróf *Révai* J. Püspökünkhöz szólt. „SS. Pontifex PIUS VI. die

*) (In Romanam ditionem).

15. & 16. Aprilis manſit *Placentiæ* in Collegio S. *Lazari* extra muros. Cumque hic multas ab Urbe excepiſſet epiſtolas, *Eccleſiaſticis* Germaniæ *Principibus* directas, quæ neque Romæ, neque Bononiæ, neque alibi publicis veredariis, ſive curſoribus committi poterant, *mihi* transmittendas mandavit. Hanc itaque data opera *Cremonam* mitto: ut ad manus veſtras perveniat. Ipſe ſummus Pontifex turba militum Gallorum ſtipatus hinc (ideſt *Placentia*) die 17. deductus eſt auguſtam Taurinorum verſus, mox *Brigantium* (Briançon in Delfinatu) ducendus. Stephanus *Ulavtinengo* Presb. Miſſionis. Pál Tsáſzárnak a' Romai Pápához adatott Levelét lásd ezen XIII dik Szakaſzban tit. *Oroſzok.* — A' Romai Pápa el-ragadtatván a' Frantziáktól a' Pármai és Platzentziai Földről, Turinba ſzállíttatott April. hónapjának 24-dikén estve. Az Auſtriaiak tellyes igyekezettel kivánták ő Szentségét a' Frantzia kéz-alól ki-ſzabadíttani, 's katonákat-is küldöttek e' végre. De ezek későn jártak. A' Pápa 14-dik Aprilisben vitetett-el Pármából, és az Auſtriai katonák tsak 19-ben érkeztek oda. Ezek a' még ottan találtatott öt Frantzia Tiſzteket el-fogták, 's rabjaikká tették. A' Pápa Turinból 25-dik Aprilisben Frantzia Orſzág felé el-vitetett. A' külömbözó Tudósíttások a' napok' ſzámát külömböztetik) April. 27-dik napján VI-dik PIUS P. ő Szentsége a' Frantzia

Delfinatusnak Briançon nevü Várossába érkezett. Míg Pármában volt, minden nap leg-aláb' három óráig imádkozott a' Templomban: mondá barátihoz: bánnám, ha előb' meg-halnék, mintsem botsánatot adhatnék mindenek tudtára, és áldást az ellenségemre. Midőn Briánsonból, Grenoblébe, 's továbbá Dijonba szállíttatott ő Szentsége, a' Gubernátorok és Magistrátusok jó darab úton elejbe utaztak, 's parádéba ki-állott katonák-közt fogadák musika szó-alatt, a' népnek örvendetes kiáltása-között; 's ugyan azon népnek legnagyob' része nyilvánságoson meg-mutatta, hogy a' Szent Religiónak foganatosságát, a' heveskedő Propagándisták a' derék emberek' sziveikből ki-nem irthatták. Akkor ő Szentsége tellyességgel jó egészségü volt. — Hire futott Juniusban: hogy a' Kárdinálisok egybe fognak gyülekezni egy Synodusra, és ezen Synodusban ő Szentségének VI-dik *Piusnak* számára *Coadjutort* fognak választani; és hogy az illyen választásra-kelést maga ő Szentsége javasolta. — Grenobléből az a' tudósitás érkezett, hogy a' Sz. Atyát VI-dik *Piust*, ki ottan fogva tartatott, látni kivánta a' Nép; látván, 's tisztelendő tekéntetétől meg-illetődvén, egyszerre áldást kivánt tőle: abból az illetlen szállásból, a' hová a' Frantzia Directorok' tiránnusága vetette, kiragadta, a' Város Tanátsházába vezette méltóságához illendő kvártélyba: magára

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

vállolta a' betsületes ſirásállását; körül belül 20 mérföldnyire el-kergette az öt Királyok' = öt Directorok Katonáit; ő Szentségét a' Káthedrális Templomba vitte azt énekelvén: *Ecce Sacerdos magnus.* 's a' t. Turin felöl Fr. Orſzágnak Briançon nevü városának határira járagattak Julius elején a' Ts. Királyiak; sőt a' hoſzſzú dsidás Kozákok Briánſzonnak ſzomſzéd hegyein feles ſzámmal mutogatták magokat többſzör egymás-után, 's mindjárt lódúlt onnét Párisba a' Kurir azzal a' kedvetlen hírrel, hogy a' két Tsáſzárok népei nem tsak Olaſz Orſzágot foglalták már el, hanem Fr. Orſzárba-is bé-hatottak. — utobb-é elöbb-é? *Pápa ő* Szentsége Valence avagy Valentzia városába vitetett-által Páris városához 122. órányira. De az alatt *Nelson* Anglus Admirális huſzon öt ezer főből álló Anglusokat, Oroſzokat, és Szitziliabélieket rakott-ki Anglia' partyára. Azok egyesítvén magokat kárdinál *Ruffo* ſeregével, viſzſza vették Sz. *Elmo* várát a' Frantziáktól, 's diadalmaskodván az ellenzö Félen viſzſza ſzerzették a' Nápolyi Királynak lakta-városát és örökös Orſzágát. a' Király *Nelsontól* kisértetvén viſza-tért. Caraccioli és a' Vice Király *Pignatelli* felakaſztattak.

R.

RAMIREZ VINCE. Urunk 1708-dik eſztendeje' táján tanított a' Complutumi Academiában. A' Prædeſtinatióról írt könyvének haſznát vettem a' *Meg-térö Reform. Elmélkedésében*, *titulo. Pataki* versengö Beſzédek nyomtatt. Nagy Szomb. 1763-ban. *Mihály* Trinit. így ditséri: Lit. V. p. 475. Vincent. RAMIREZ S. J. Hispan. Matritenſis S. Th. Doctor, vir & morum candore & ingenii acumine, noſtra ætate inſignis, ſcripſit tomos duos in fol. de *Prædeſtinatione* Compluti editos 1702. item alios de Scientia Dei. Matriti ed. 1708. Autor vere ingenioſus, & in Doctrina Patrum verſantiſsimus.

RÁSTÁDIAK. A' Rástádi Békéltetö Gyülés' elejéröl és futamattyáról lásd *M. Kház* XII. Szak. tit. *Rástádiak* és XIII. Sz. tit. *Frantziák*. Itt azt jelentem: hogya' Rástádi utólsó ülés 23. April. tartatott: 28dik Apr. a' Ts. Királyiak Rástádba bé-állottak. A' Fr. Miniſterek-közül némellyek kezdetvén az ö onnét el-költözésekkor az uton a' Székély Huſzár öltözetet viselö Fegyveresektöl kik légyenek? minthogy páſſust nem mutattak, neveket pedig el-változtatták, a' Katonák köröl vették öket: hogy a' Vezérjekhez késérjék. *Roberjot* nem akarván menni egy Huſzárt le-lött a'

lováról; erre a' Huſzſzárok *de Bryt* megſebesítették, más két Köveket pedig öſzſze vágták. Ezen történetnek meg-visgálására *Károly* Fő Hertzeg Gen. *Spork* Elöl-ülése-alatt Commiſsiót állítot-fel; 's a' Fr. Sereg' Vezéréhez írván jelenté fájdalmát, hogy az ő elsö örizeti ſorán belöl *Bonnier* és *Roberjot* meg-támadtatván, el-veſzték életeket. Ezen esetnek környülállásai nintsenek, úgymond: tudva elöttem; azomban tüstént árestáltattam az elöl vigyázók Kommendását, 's egyſzersmind egy Commiſzſziót neveztem-ki, melly ezen Történetet ſzoroſsan visgálná-meg. Igéri a' ſzembetünő elég tételt ha vétkesek az Elöl-vigyázói: holott több ízben meg-parantsolta a' Fő Hertzeg a' Fr. Miniſtereknek ſzeméllyek-ſzerént való bátorságokra nézve a' gondviselést. — Adatott Május 2-dikán. A' meg-öletet két Fr. Követeket. *Rástádban*, az ott lévő Miniſterek és Auſtriai Huſzárok tiſztes ki-állásával és egyéb pompával temettettek-el, 29-dik Aprilisben. A' *Roberjot*' és *Bonnier*' Fr. Követeknek meg-öletése mesterségesen öſzſzefonyt dolog. Bétsben világ elejbe botsáttattak némelly éſzre vételek. *Bemerkungen.* Ezekben meg-van mutatva: hogy a' Frantziák hamiſsan fogják a' Ts. K. Udvarra azt a' gyilkoſságát: mert abból ſemmi haſznot ſem várhatott a' Ts. K. udvar; várhatott ellenben a' Fr. Directórium. A' gyilkosokról annyi bizonyos, hogy Szé-

kely Huſzár módra vóltak öltözködve; de kik vóltak valósággal és kik tsináltak ezen ruhákat? ki az a' valóságos Székely Huſzár, a' ki tsak egy tót árúlt vólna, 's a' Fr. Követek partékájából és hol? Ki az az öreg forma Huſzár, a' ki maga meg-vallotta egy Rástádi vendégfogadóban a' gyilkoſságot? Miért nem fogattatott-el az említett Huſzár? midőn tudva vólt Károly Fő Hertzeg' rendelése a' ſzoros vigálásáról a' történetnek, és a' vétkesek meg-büntetésének? Ha Székely Huſzárok lettek vólna a' Gyilkosok Rástádba viſzſza nem utaztak vólna. Egy Párisi Lakosnak, Berlini jó Baráttyához adatott Levele arról így ſzóll: „Sokan vélekednek úgy Párisban, hogy magok a' *Direktorok* bérlették-ki a' gyilkosokat, 's magok kéſzítették Cs. Kir. Forma ruhát, mellynél fogva az Auſtriai Házra háríthaſsák a' gyilkoſságot, 's ez-által buzdíthaſsák a' Fr. Nemzetet mind fegyverfogásra, mind pénzadásra. Az illy példákkal, így ír továbbá: bévelkedik a' Fr. Revolutzió: tudják azt itt bizonyoſsan, hogy *Basálnak*, és *Duphotnak* Romában; Turinban pedig némelly *Fr. Katonáknak* meg-öletését magok a' Párisi *Direktorok* práktikálták azért, hogy mutathaſsanak a' Fr. Népnek valamelly ſzines okokat, a' mellyekért mentek-rá Romára 's Turinra. Ezen Levél-is feneb embernek írja *Debryt* Tiſzt társainál, *Bonniernél*, és *Roberjotnál*; noha voksolt

mind

mind a' kettö 16-dik Lajos' halálára. — *Debry* vólt az, a' ki 1793-dik eſztendöben közönséges Gyülésben javaslotta, hogy egy Kompániát kell fel-állíttani az ö kormányozása-alatt, a' mellynek köteleſsége légyen minden Fejedelmeket le-öldösni. A' Párisi Directorokra azért esik a' gyanú: mert magok a' Directorok veſztették-el méreggel az ö híres *Hoche* Vezérjeket és *Merlin* Secretáriuſsát azért, hogy ezen két meg-hitt emberekkel együtt el-temetödjék *Carnot*, *Bárthelemi*, *Pichegrü* ſzámkivettetésének oka: magok a' Directorok öldöstették le tulajdon Katonáikat a' Veronai Ispotályban azért hogy ezen öldökléſsel a' Velentzeieket vádolhaſsák. — *Bárrást* a' ki a' Directórium újjíttásakor meg-maradt ('s igen együtt tart *Sieyeſsel*) az új Directorral 's *Reubelt*, kit az erölletett Sors buktatott-ki *Bárrás*-mellöl a' Directorságból, némelly különös okok is öſztönözték a' Rastád mellyéki gyilkoſságra; 's azon okokat hoſzſzasan rázagatták a' kiadott Könyvek. *Sieyesröl* lásd ezen különös *titulust*: *) SIEYES. *Jourdán* az öt ſzázokból álló Tanátsban azt javaslotta: hogy az egéſz nemzetnek *in maſſa* (ſzemély ſzerént) minnyájoknak *fel-kell kelni*. Erre

*) *Perigordról* avagy *Tarlyrandról* mint öſztönéröl a' Rástád-mellyéki gyilkoſságnak lásd tit. *Sieyes*.

másnap a' ſok falakon ki-ragadtatott tzédulák így feleltek: „Kérdezteſsék-meg SIEYES: mikor leſz' már ſzabad: hogy egy Conſtitutiónális Király alatt az egéſz nagy Nemzet in maſsa ismét *le-üllyön?* Károly Fő Hertzeg Stabális Tiſzte Bétsben azt beſzéllé Juliusban: hogy *Rástádban* kitudódott az a' Szabó Meſter ember, a' kivel kéſzítették ott a' Frantzia Directorok *Bonniernek* és *Roberjotnak* meg-ölésére ki bérlett ſzeméllyek ſzámára a' *Székely Huſzár* forma ruhákat. — A' Direktórium újjulása-után Gen. *Bernadotte* Hadi dolgokra ügyellő Miniſterré válaſztódott. küldöttis hamar oſztán (Jul. 12-kén) a' Fr. ſeregekhez egy hirdetményt az ellenséget gyalázván despotismuſsal, haza-árúláſsal 's több a' félivel; a' Frantzia ſereget pedig magaſztalván, hogy azt tudniillik jó lelküség, ſzabadság, bátorság tzimmerezik. *Bernadotténak* ezen hánykolódó hazafiságos hirdetménnyére az illik, úgymond a' Mhirm. a' mit *Kosiutskó* Lengyel Exvezér Párisban mondott: „A' mi hazafiságunk nem egyébben határozódott, hanem tsak hangos, defundamentom és erő nélkül való Beſzédekben.

RAPHIDIM Völgyiek. A' hol Mojses kőſziklából forrást ereſztett-ki. Lásd a' *Mkház* 86-dik Könyvét 126. Levél lap. és *Mkház* elsö Szakaſz. 19. Könyvbe *Szaw.* Tudósíttási ſzint azon Kőſziklai Forrásról.

ROBERTUS de Sorbona a' 13-dik Száſzadban, Sz. Lajosnak a' Frantziák Királlyának idejében fejté a' Sz. Irást, és azon fejtéseit *Gloſſæ* nevü könyvetskébe foglalá, mellyek úgymond Mihály Trinitárius és magam is tapaſztalám, igen derekaſsak. Scripſit *breves ſed egregias* Divinorum Librorum Gloſsas typis excuſæ ſunt Venetiis ad calcem noviſſimæ editionis operum P. Jo. Steph. *Menochii* cui adjuncta ſunt varia diverſorum ſupplementa, opera & induſtria P. Renati Josephi *Tournemine* S. I. Theologi doctiſsimi. *Salmon* vertefel a' Sorbonai Bibliothekából ezen *Robertet* és *Menochius* Függelékei' végén így kezdödik. p. 429. *Gloſſæ Divinorum Librorum*: In *Prologo Geneſeos*. In Genesi — — In Exodo — p. o. *cruſtulæ* diminutivum a cruſta. *Panis oleo* conſperſus in medio, concavus & tortus. *Laganum* genus panis primum in aqua, poſtea in oleo frixum. *Similia*, ſubtiliſsima farina. *Igy* Sz. Irásbéli mindenik könyvét fejteget az Apocalypſis végeig. — *In Daniele Apadno*, proprium nomen loci inter Tygrim & Euphratem. — Lásd erröl Mkház XI. Szakaſz. titulo, *Antichriſtus*: ott ez az *Apadno* ſzó böveben meg-magyaráztatik.

REVICZKY Károly L. B. ſzületett 1736-ban, inſignis polyglotos. Lásd. F. T. Prayt ezen XIII-dik Szakaſzban. tit. *Tudun.* és *Diſſert.* X. in Annal. §. v. *Schol.* K. Minden tudományokban, 's mind a' Nap-

keleti, mind a' nap Nyugotti ſokféle nyelvekben igen forgott Úri ſzemély Konſtántzinápolyban főképpen amazok tudománnyára tehetett és tett ſzert; azután a' Felséges Udvarnak Követe vólt Varsóban, Berlinben. Méltó Walaſzki Pál úrnak felőle ki-tett ditséretét ſzórúl ſzóra ezen M. Kházban említteni, pag. 243. *Conſpectus* Reipubl. Liter. Edit. Loevve. an. 1785. Carolus L. B. *Reviczky* natus anno 1736. in Prædio Paterno Revitzæ: inſignis polyglotos. Loquitur enim eadem perfectione Hungaricam, Germanicam, Slavicam, Gallicam, Italicam, Anglicam, Turcicam, Græcam, Hebræam & Perſicam intelligit accurate. Delectabatur ætate juvenili imprimis peregrinationibus, quas plurimas ſuſcepit. Conſtantinopoli, ubi diutius verſabatur, Arabis cujusdam opus MS. *de re militari Turcarum* natus, in Gallicum trans fudit idioma, & Viennæ 1767. 8 edi curavit. Non minus Hasyphi cujusdam Perſæ Poëtæ odas in Vaticanum translatas vulgavit. Exaatlata, ſumma cum Auguſtorum approbatione Varsaviæ Legatione eandem nunc (1785) Berolini ſuſtinet. Lásd Mk. ház VII-dik Szak. 263. LLap.

RUSZSZÓ KERESZTELŐ JÁNOS, különbözik az utóbbitől, kinek neve *Ruſzſzó János Jakab.* A' Kereſztelő = *Báptiſta* nevű *Ruſzſzó János*, a' híres Fr. Verſſzerzők-közt akkor már leg-elsö vólt, mikor *Volter* a' tanuláshoz mint deák gyermek

fogott. Oktatta Voltert *Ruſzſzo* Baptiſta: munkáiban tanáttsal igazgatta, annyira, hogy ötet Volter maga Meſterének 's példájának vallotta (*Zabuesnig Alexovitsnál.* A' Könyv-olvasástól. p. 97) A' *Baptiſta* nevü *Ruſzſzó* tökélletes igaz Kereſztény vólt; a' János *Jakab* nevü *Ruſzſzó* pedig hitetlen új Filósofus. (Ibid. p. 76. Schol) Ama jó Kereſzténnyel, Baptiſtával, tulajdon mesterével, mint bánt a' hálaadatlan hazug-Volter? *Ruſzſzó* Bapt. az ő jó baráttyának de Launaynak könyörgésére Volternek *Zaira* nevü munkáját roſtára vette: tulajdon itéletét mértékletesen levélbe téven, a' munka hibáit ki-rakván de Launaynak el-küldötte. Volter fel-lobbant háladatlanúl maga meſtere-ellen ſok ſzidalmazó tsunya irásokat ereſztett-ki róla; végre *hamiſsan* reá fogta, hogy ő Szerzője egy veſzedelmes éneknek, a' melly miatt *Ruſzſzó* Baptiſta édes Hazájából ki-is üzettetett. A' mi a' *János Jakab* nevü *Ruſzſzót* illeti, úgymond a' Könyvek olvasásáról írt nagy tudománnyal tellyes Könyvében P. *Alexovits*, motskoſságiról különöſsen én még eddig ſemmit ſem olvaſtam, de mivel ő igen motskos *Románt* írt, már ez nyílván való jelenség, hogy ő maga-is a' motskosságokhoz igen közel-járt, és tőlök leg-kissebbet ſem undorodott: mert *a' ſzáj a' ſzívnek bérségéből ſzóll*, úgymond üdvözittő Urunk, *Matth.* 12. v. 34. —

S.

SKORODINSZKY Mihály; kit azért említtek, hogy tudva légyen, mi Nemzetü Kátholikus Püspökök laktak Lembergen 1799-ben 's az-előtt-is. — 31-dik Mártziusban 1799-dikben Sz. György' szép Templomában, melly az Orosz Kátholikusoknak elsö rendü Temploma a' külsö Városban Lembergben, Fő Tiszt. *Skorodinszky* Miklós Püspökké szenteltetett mint Orosz ritusu egyesült Kátholikus Püspök, a' *Lembergi*, *Halitziai*: *Kámienitzi* Megyének számára ájtatos nagy pompával; minekutánna már jó idövel az előtt azö szép érdemiért a' Tsászári Királyi Felségtől erre a' méltóságra neveztetett. A' fel-szentelésnek szentséges rendtartásit az öreg, Tisztelendö, *Orosz Chelmi* Püspök vittevégbe; ájtatos jelenlévö, segíttö szolgálatot tett mellete *Kitki-Kiczky*, Lembergi *Deák* részü Érsek; és *Angelovits* Antal a' Prezmisley *Görög* Kátholikus Püspök. Lakik Lembergben *Örmény* Érsek-is.

SARCELLIEK. Porphyrogénitus nevü Constántinus Tsászárnak idejében a' Pátzinátziták, *Sárcelliek*, vóltak a' Chazarusokkal-együtt; a' mennyire az a' Sarcel, avagy *Szár-hely* Városa a' Patzinátzitákat a' Cházárusoktól el-választa. *Sarcel* városa a' kisebbik *Tánáisnak*, melly *Doneczнek* hivattatik a' Russzusoktól, 's *Asow*

felett a' nagyobbik *Tánáisba*; vele pedig *Meótis* tavába ſzakad, Kut-forrásánál feküdt; a' hol moſt *Bielogrod* várasa vagyon. (mind ama, mind eme ſzó *fehér* házat vagy ſzállást jelent) Azt a' *Sarcel* vagy *Szárhely* városát *Teofilus* Ts. parantsolattyából *Petronás* Tiſzt építette. A' *Turkok* avagy a' Magyarok ſzint azon a' helyen laktak az elött, mellyen a' Patzinátziták; míg ezektöl máshová nem hajtattak vólna. A' *Pátzinátziták* Sarceltöl-fogva egéſz Pruth ,,ize eredetéig lakván az emlétet idöben, egyik felöl az *Uzia* és *Chazaria* Tartományhoz öt napi járó földnyire vóltak: *Alániát* hat, *Morduát* tíz napi járó földnyire érték-közel: *Ruſzſziát* el-érték egy napi járáſsal; *Turciát* négy nap alatt: Bolgáriát pedig más fél nap alatt: úgymond CONSTANT. PORPHYR. L. de adminiſtrando Imperio cap. 37. apud. R.R. *Pray* Diſſert. 5. in Annal. Veter. *Hun. Avar. Hung.* §. 1. *pag. Copronymus* Ts. Felesége Chazáriából való vólt. *Teófilus* Ts. pedig a' *Chazaroknak* kedvekért építette Sarcelt a' Ruſzſzusok-ellen. (ezt-is Porphyrogenitus írja) A' *Cabar* nép melly egynek tartatik lenni a' Cumán = Kun néppel, tellyeſséggel-egyesült a' *Turk* (avagy a' Magyar) nemzettel abban a' *Sarvel* vidéki nagy Tartományban, mellyből a' *Patzinátzitdktól* ki-verettek; de utób' ismét el-váltak egymástól a' *Cabarok*, és a' *Chazarok*. Hogy pedig a' Turkok Chazár nemzetüek

vóltak noha különös nemzetté váltak, megmutattatik. A' Turkok a' Patzinátzitáktól a' *Sarcel* vidéki Tartományokból Urunknak 889-dikében hajtattak-ki. *RR. P. Dissert.* cit. p. 97. collata cum Dissert. X. §. VI. p. 233. Anno DCCCLXXXIX = 889. Hungari *Abulgaro* Magyari, *Russis* Ugri, *Graecis* Turcis Passim dicti ex plaga inter Volgam & Jaicum sita probabiliter a Pacinacitis ejecti, trans Tanaim migrant. Mind *Volga*, mind *Jaik* vize a' Capsi tóba vagy tengerbe omlik. — Azon idő közben, míg *Sarcelig* Moldovában laktak a' Turkok vagy Magyarok, (kik az ezen idő táji Irók tól *Agarenusoknak* és *Avaroknak-is* hivattattak) a' Konstántzinápolyi Tsászártól elé hivattatván, a' Bolgárokat meg-győzték: *Arnulfustól* pedig a' *Morvákra* lázíttatván, győzödelmesek vóltak, 's meg-alázták azokat-is. Ezen győzödelem után haza mentek: a' Pátzinatzitákkal veszödtek: végtére *Lebediástól* vezettetvén, Hálitzián és Erdélyen-által a' Magyarságnak egyik serege: a' másik *Árpádtól* vezéreltetvén, Ister vizétől Valachián keresztül, megvervén Dunántól a' Bolgárokat, bé-ötött; 's minnyájan egyesülvén, Maros, Temes, Keres, Tisza táján le-telepedtek. Igy egyezteti a' régi Magyar Történetek Iróit, Constántinust, *) Luitprándust, Bela No-

*) *CONST. PORPHYR.* Leo Sapiens után uralkodott: Lásd *Leót* Mkház. 313. L. és Asz. Egy. Tört. 15. K. 911. Esztend.

tárjuſsát 's a' többit Fö T. P. 5-dik Diſſertátiója p. 98. 99. Azon idö elött, hogy tellyeſséggel be-hordózkodtak a'Magyar földre; a' Turkok = Magyarok egyik réſze Persiába hordozóskodott. p. 98. „ Victoriæ (de Simeone Bulgar. Rege relatæ) fama *Arnulphum* adduxit, ut Hungaros anno 892. adverſum Maharonos Zventibaldum (ſeu) Svatoplucum accerſeret. (teſte Luitprando ibid.) *Zventibaldus vincitur — — Arnulphus pace habita, regno potitur. Hungari interim obſervato exitu, contemplatique regionem, cordibus malum, quod poſtmodum in propatulo apparuit, machinabantur.* PRAY ibid. Hungari hoc & prioribus annis montibus Valachicis, & Tranſilvanis ſecluſi a Macharenis fuere, nec prius in eos quidquam, niſi defuncto Arnulpho, deinceps moliti ſunt. — Hæc itaque anno 892. ab Hungaris geſta, dum ſedes adhuc in Moldavia trans Boryſtenem *ad Urbem SARCEL porrectas* haberent Anno 893. Si chronico Hildesheimenſi fides ſit, in Bajoariam procurrerunt, conſertoque cum iis prælio domum reverſi ſunt. Anno 894. dum *Chazari* conjuncti cum uſis *Pacinacitas* ſedibus inter Jaicum & Volgam ſitis exegiſſent, hi in *Turkos* illati, bello profligatos, ex regionibus, quas Chazaris finitimi triennio tenuere, primum ultra Boriſthenem & Bogum, tum trans rudera pontis Traiani, — propulere. Atque *hoc tempore*, Turci, ut reon, bifariam diviſi, pars in *Orientem* verſus *Perſi-*

dem abiit, *altera vero pars Occidentem verſus, ſedes poſuit* (Conſt. Porph.) *cum Boebodo ſuo ac Duce Lebedia in locis Atel cuſu nuncupatis, quæ nunc Pacinacitarum gens imolita* — P. veriſimillimum eſt, LEBEDIAM poſtea, quam per *Pacinacitas* a reliquo corpore avulſus fuiſſet, cum aliqua Hungarorum parte, *Haliciam* primum, ac deinde *Tranſilvaniam* petiiſſe dum ARPADUS interea cum reliquis, ex Valachia, verſus Tibiſcum prodiiſſet. — *Arpadus* ad Iſtrum, — *Lebedias* in Ucrainæ Sylva Lebedin, non longe ab amne *Ingilo*, cui ab occaſu *Halicia* emenſa in Tranſilvaniam (Pacinacitatum) profectus eſt, qua ratione utraque pars in Hungaria rurſus in unum corpus coaluerit. Quam late autem poſtquam huc ejecti ſunt, ditiones ſuas produxerint, ex fluminibus Tibiſco, Maruſio, Temeſo, & Cryſio, quæ Conſtantinus nominatim deſignat, paulo ſupra declaravi.

SCHULTZE Benjamin Trankebárban Dániai Proteſtáns Miſsionárius, és *Fritz* Fridrik amaz Hall; emez Lipſia városában, mind a' kettő 1748-ban ki adott Leveleikkel, 's ugyan Lipſiai azon eſztendőbéli nyomtatáſsal ki-adták minden Nemzetnek betű-képét, rendit, a' betük ki-mondásának módját, a' minden nyelvű Miatyánkal-egyetemben, németül illy tituluſt viselő könyvben. *Orientaliſch- und Occidentaliſcher Sprachmeiſter*, welcher nicht allein *hundert* Alphabete nebſt ihrer Ausſprache,

ſo bey denen meiſten Europaiſch-Aſiatiſch-Africaniſch, und Amerikaniſchen Völckern und Nationen gebraüchlich ſind, — das *Gebeth des Herrn* in 200. Sprachen *aus glaubwürdigen Auctoribus* zuſammen getragen, und mit darzu nöthigen Kupfern verſehen Leipzig zu finden bey Chriſtian Friedrich *Geſsnern.* in 8. a' Táblákon-kévül 220 + 128. Levéllap. = 348. LL.

Az elsö Levélen a' *Portugalliai* vagy Spanyol betük ereje találtatik. p. o. a' b = w. az i = ch = x. u = b = v. x = kh = ch. A' Spanyol ki-mondást egyfélinek mondja a' Portugállusival. *ce* = ſſ. a' mit talán ſz — vel írna a' Magyar példát ád így: *Ciéntia* = ſſienſia, talán = ſzienſzia. *ch* = tsch. 's a' t. A' 9-dik Levéltöl fogva a' Frantz, Hibern. Angl. Olaſz. Németh, Tseh, Morva, Dániai, Svetziai, Dalekarcliai (Svetziában) Runnus, Oroſz, Lengyel, Litván, Glagolit, Cyrillus nevü, Görög, Arab, Török, Persiai, Iberiai, Illyric. (Gruſini Meletini Georgiában) Örmény, Bengalai, Damali, Malabariában, Pegui, Singalei (Ceylon táján) Marathi, Sinai avagy Chinai = Tsinai, Formoſai, Mangiuri, Calmuci, Mandſuri, Hindoſtani, Japani, Ethiopiai, ſok féle *Amerikai* Alphabetumokat mutat ki-rajzolt betükkel, következnek ezen Alphabetek: a' Latin. Gotthus, Slav. Hunno-Scyth. Tatár, Phœniciai, Sidoni, Zsidó, Rabbin, Chald. Saracen, Samaritán (itt a' Thau = ∧ és

így nem hihető) Siriai, Jakobita, Persiai, Babilónia Zsidóké itt a' Thau = ℨ Indiai, Egyiptomi, Thoyt, avagy Egyiptusi Merkurius nevű: — Ezek után minden féle Nemzetek ſzám rendi következnek. A' második *Réſz* elé-adja a' ſokféle nyelvü Miatyánkat. A' Sidoniai *Alphabetben* a = ⋕ a' Tav. = ✕ és ϟ. ha igaz. Az ebben a' ki-adásban jeles, hogy ſok rajzolatokkal ki-adja a' kéſzíttője a' ſok féle nemzetü nyelvek betü rendinek és ſzámláló tzifrájoknak rajzolatit, de el hitetem magammal, hogy azólta igazábban 's tellyesebben-is mind ezek ki-adóttak. *Igazábban* mondom: mert mikor p. o. a' Magyar Miatyánkról, és a' Magyar betük erejéről ſzól, igen hibás. A' Miatyánkból *a' kenyér* nevét egyéb' Orſzágok' *kenyér* nevezetével így adgya-elé, más nevezetekkel-együtt.

Pater - - Coelum - - Terra - - Panis.

Hungarice

Atyanek. Menyben. Foldoenis. Mindennapi. Hanem, mikor magát a' *Miatyánkat* elé-adya meg-adya a' *Kenyérnek* az ö igaz nevét Molnár Albert-után, mondván: *Az mi mindennapi Kenyerünket ad meg nékünk ma.* Amott a' *Kenyér* = panis helyibe, a' *mindennapit* a' *quotidianumot* tette. Magáról a' Magyar Alfabetról így ſzóll pag. 65.

Alphabetum Ungaricum zu Raab = Győrött.

a' neve - - - a' ki-mondása = valor.

Λ - α	=	Av. - - - - -	a.
B - β		Butje - - - -	b.
b - -		Vede - - - -	w.
G - Γ		Glogolje - -	g.
D - δ		Dobre - - - -	d.
E - ε		Geſt - - - - -	e.
X - -		Schevete - -	ſch.
ζ - -		Szalo - - - -	s.
S - -		Szemle - - -	ſ.
H -		Ischitze - - -	i.
I. - i		— — — —	i.
K - -		Kako - - - -	k.
L - λ		Lynde - - -	l.
M -		Misletye - -	m.
N. -		Naſch - - -	n.
O - α		On. ot. - - -	o.
P - Π		Pokolf - - -	p.
R - ρ		Ritze - - - -	r.
C. -		Szlove - - -	ſz.
T -		Ferte - - - -	t.
U - ϑ		Uk - - - - -	u.
Φ. -		Fita - - - -	f.
χ -		Cher - - - -	ch.
ψ - -		Ci - - - - -	tsi.
γc -		Schte - - - -	ſte.

Láttya minden Magyar, hogy valamelly Győri Rátz vagy más nyelvű ember adta néki ezt a' tudósíttást. *Rátz*, vagy *Oroſz*: mert az Oroſz Alphabetet ki-

adván p. 61. így teſzi-ki az oda tartozandó betü rendet:

As.
Bucki.
Wedi.
Glagol.
Dobro.
Jeſt. (= Geſt: vide ſupra)
Schiwiet (= Schevete:)
Scalo (= Szalo.)
Semla.
Ische.
I.
Kakai.
Ludi.
Mieslei. &c.

A' mi némelly különös Magyar ſzók ki-mondását illeti, arról jobbára helyesen beſzélli. p. o. ſz iſt in Deütſchen s: ſs = ſch. alſo *szántó* der ackerman = Saantoo: *szálás* die herberge, Saalaaſch. &c.

A' ſok nyelvü Miatyánknak ime egynehány példája belöle:

P. 28. *Germanica Antiqua*:

Vader unſe de du biſt in dem hemmelen,
Geheiliget werde din Name.
Tokame uns din Rike.
Din wille de werde. Alſo in dem hemmele, und in der erden.
Unſe daglikes brod gyf. uns huden.
Unde vorghif uns unſe ſculd. Alſo und wi vergheven unſern ſchüldenern.

Und enleide uns nicht in bedoeringe.
ſondern loeſe uns von Quade. Amen.

Dánica p. 35. Vor Fader du ſom eſt i himelene, helliget vorde dit Naffn.

Norvegica. Wor Fader du ſom eſt y himmelen. &c.

Gothica. Atta unſar thu in himinam. &c.

Runnica. Fader uor ſom eſt i himhim. &c.

Finnica Isa meiden joca olet tauvaiſa &c.

Lappon. Isa meidhen, joko oledh tajuahiſſa. &c.

Lapponica. (máskép') Atki mijam juko lee almenſisne. (hasonló a' Magyar e'képpen: *Atya mi*-enk a' ki lee = vagy (léeſz) *mennyekben.*

Moſcovitica. Otshe naſsh ije esi na nebeſch.

Moſcov. máskép: Oche nash izghæ yeſſe na næbæſægh. &c.

Slavonica. Otſse naſs. &c.

Croatica. Ozhe nash, ishe eſina nebesh. &c.

Dalmat. Otcse nas koyi yeſsina Nebeſſih.

Bulgar. Otskie nas koteri ieſsi u nebeſzih.

Valach. Tatul' noſtru csine jesh in ceruj.

Valach. máskép: Parintye noſtru csela cse in cseri.

Turcica. Biroum atamuz kih gouglereh ſin.

Tartar. Atha vizoum ki kokta ſen.

Hebr. Abbinu ſchebaſchamaim. Jikkadéfch ſchemécha. Tabo malchutécha. Jehi rezonechá caaſchér bahaſchammaim vechen baaretz.

Rabbinic. Avinu ſchebaſchamaim. Jikadeſch ſchimcha, &c.

Chald. Abhouna debiſchmaja.
Samaritana. Abinu ſchebaſchamaim.
Syriaca. Abhoun d' bhaſchamajo. Nethkadaſch ſch'moch.
Arabica. Aboúna lledſi phi' ſsemaváti.
Arab. máskép. Abuna Elladhi ſi ſſamvát.
Perſica. Ei Pader ma ki der Osmon. Pak baſched nâm tu. &c.
Armenica. Hair mer ur jerghin ſes.
Surb je-zzi anun ko. Eghes-zze arkajuthai ko. *vel:* Ekeſse archaio taicho.
NB az az *arkaju* vagy *archajo* hasonló a' Görög *archi*-hoz.
Georgiana. Mamaó cjueno romeli charzzatha ſcina,
Georg. máskép. Mamao Ciweno romeli char zatha Scina.
Gruſinica ſeu *Iberica.* Mamao tseweno romeliach zata ſchina &c.
Mogolica in Hindoſtan. Asman-po rahataſohamara Bap.
Hanſchret, ſeu Deva Nagaramica. Udwaloke ſtidó mat pitaha.
Guzuratica. Parmand alo tzé amara Pitá.
Coelo in qui es noſter Pater.
Goanica. Amunſa Bapa tum ſorgim aſoſi.
Noſter Pater qui coelis - in es
Tamul, ſeu Malabarica. Paramandalangelile
Coelis
irukkira egöl Bidawe
in qui es noſter Pater.
Malab. máskép. Manangelile undana nam mura Abba.

Samſcrutamica.

Samſcrutam. Urdwaloke ſtidahá mat Pitahá *Coelo in quies noſter Pater.*

NB. A' Hanſcriti vagy a' Dévai ezzel egy-gyezni láttſzik; és így deákul viſzſza olvaſtatik: 's talán ſzintúgy a' Hindoſtáni-is.

Sinica. Sci gin ta ſu ciu zai tien tin. &c. vagyon Tsinai máskép'-is.

Coptica. Theuth hahh ataſt en ornos.

Coptica moderna. Baniju d adehan niſſaúi. Abûna zabeſſamaijat. Jytkeddes ſy'mla Tymz'a mengy'stka.

Mexicana. Ore rure bacpe Ereico.

Gvaran = Brasilica. Orerûba ibape ereibaie

Igy van a' Miatyánk eleje ezen említett nyelveken; de ki tudja ha hellyel-közzel itt-is másutt-is nem hibás e úgy, a' mint Magyar nyelv-eránt említettem. A' Könyv végén ki-téſzen egynehány ſzókat majd minden nyelven e' képpen.

	Pater.	*Coelum.*	*Terra.*	*Panis.*
Canzabrice:	Aita.	Cervan Cerien	Lurrian Lorrean	Ogvia
Anglice. & *Angl. Sax.*	Fadir. Father	Hoſenum Heven.	Erd &c.	Bread
Gothice . .	Atta	Himina	Airthai	Hlaif.
Hungarice	Atyanek	menyben	foeldoenis	mindennapi.

Im' itt vagyon az: a' mit roſzſzúl ír a' többi-között a' Magyar ſzókról.

Hebraicae. Abh. Schamajim. Arez Lechem 's a' t.

SCHWEITZEREK 1798-ban. Az Auſtriai Birodalomhoz tartozó Helvetziával határos *Frickthál* Tartománnya ſzéleitöl viſzſza-indúlt September 3-dikán Bernafelé a' Fr. katonaság. Ellenben iſzonyú vérontást követtek-el a' Frantziák Auguſtus' 9-dikén Helvetziának kiſseb' Kántonaiban, azért, hogy erőſzakoſsan nyakokra tollyanak azoknak egy ollyatén új rendtartást, mellyet ök veſzedelmesnek látnak magokra nézve. Sok Fr. Tiſztek magok megvallották, hogy még-ebben a' hadban olly öldöklés és puſztíttás nem történt.—Bétsből az iratott 22-dik Septemberben: hogy oda ſzinte ez nap táján Helvetziából levelek érkeztek arról, hogy hét *Kántonok* magokat egygyesítették és nálak lévö minden Frantzia Gárnizonhoz tartozandókat, 's az ö új Tanátsbélieket le-ölték: minden munitiókat, fegyvereket, ágyukat el-foglaltak. — Ama' 9-dik Auguſztusi vér ontást a' Bétsi újság így adja-elé: Helvetziában a' Frantzia Orſzággal tett új egybekaptsoltatása és azzal a' bé-hozott új igazgatás azt a' leg-retteneteſseb' vérontásnak nézö helyévé változtatta. Az így esett: Az *Araui* Tanáts el-végzette, hogy esküdjön minden Helvetus az új Conſtitutióra. Ebből kiváltképpen az aprób Kántonokban új békételenség ſzármazott: tartott ki ki attól, hogy az új Konſtitutiónak, 's arra meg-kivánt esküvésnek nem tsak a' belső nyugodalom' meg-háboríttása, és új adó-

zások leſznek következései; hanem még a' Vallás és Iſteni tiſztelet-is ſemmivé tévödik az-által, 's a' jó erköltsnek minden, eddig olly haſznos kötelei el-bomlanak; 's végtére még külsö hatalmaſságokkal-is hadba kell elegyedni. A' moſtanyi *Appentzeliek* Kántonnyainak minden Gyülekezetei, az ellentállásra tehetetlenek lévén, a' Helvet. és Frantzia katonák' fenyegetéſei között, réſz ſzerént kéſzséget mutatván, réſzſzerént bizonyos eröszak-tételek-után végtére tsak ugyan a' hitet le-tették; hanem a' Waldſtetteni Kántonban fekvö Unterwaldi Diſtrictus magát az ellentállásra meg-határozta; mellyért-is egy hallatlan kegyetlenséggel bántak vele. Generál *Schauenburg* September' elején ſzámos ſereget vont öſzſze ezen *Kánton* határ-ſzélére, és maga *Lutzernába* ment, hogy az egéſz munkát onnan igazgathaſsa. A' fegyvert fogott Schweitzerek (a' kik moſt említtettek) a' *Stántzi* vidékeken sántzolták-el magokat: a' Frantziák Septemb. 7-dikén nyomúltanak-elé, ſok ágyúzó kéſzületeket vivén magokkal Lutzernából. Sept. 8-dikán meg visgáltatta amazok' fekvését: akkor nem igen nagy egybe-tsapáſok eſtenek: 9-dikben a' nap fel-jöttekor a' ſzegény Helvetusok minden oldalról körül-keríttetvén, mint meg-annyi kétségbe esettek védelmezték magokat; az ütközet egéſz nap tartott; végtére tsak ugyan ök gyözettek-meg. 1500-nál = ezer öt ſzáz-

nál többen estek-el, és annál-is ſokkal többen estek ſebbe közölök. Minden ágyuik, és azokhoz tartozó kéſzületeik a' Frantziák' kezekre kerültenek, kik-is azután Stántzba bé-nyomúlván, ezen mezö Várost tsak nem egéſzſzen hamává tették. (*más egy tudóſíttás*) Mikor már a' Frantziáké lett a' győzödelem, minden falukat, söt magányos házakat-is meg-gyújtogattak: az egéſz ég boltozattya lángban láttſzatott késö ejtſzakáig. Sem aſzſzonyoknak, ſem gyermekeknek nem adatott, Kegyelem: Stantzstádtól Stántzig rakáſsal feküdtek a' holtak; úgy hogy másnap a' holtak halmain kellett útat vágni. Az inség és puſztulás le-írhatatlan. Gen. *Schauenburg* mindeneknek párdont ajánlt, a' kik a' hegyről le-jövén a' fegyvert le-teſzik, és a' Konſtitutiónak magokat alája adják, de ſenki ſe jött-le. Az Unterwaldiak Halottyaik ſzáma két ezernél többre tétetik, ſok aſzſzonyok hartzoltak a' Férfiak' ſorában. Fenyegeté *Schauenburg* a' *Schweitzi* Kántont-is. Unterwaldenben mintegy három ezer ember veſzteségjek vólt a' Frantziáknak. Az Unterwaldeniek-ellen hartzolt Frantzia katonaság-közül egy Tiſzt, feles ſzámu köz emberekkel-együtt által-ſzökött az Unterwaldeniekhez. Azomban a' meggyözött, 's le-rontatott népben olly rettentök vóltak az öldöklések és puſztíttások, a' mellyeneket maga a' Frantzia vezér-is *Schauenburg*, írván *Jordishoz* Fr. Komen-

dánshoz, ſzomorúnak mond, és hogy egy vólt a' leg-ſzörnyüb' napok-közül, a' mellyeket látott valaha. — Már az elött mikor Helvétziában az új Konſtitutzio bévitelérül vólt a' verſengés, a' Kátholikus Papság az esküvés formája' végére ezt a' ragaſztékot kivánta: *a' mennyiben a' hit formája a' Katholikus Vallásſal meg-állhat;* de ezen kéréſsel nékiek meg nem halgattatott. Igy engedik-meg a' Frantziák a' Vallás ſzabadságát. — *Rapinát* Fr. Komiſzárius a' Helvétziai Directóriumtól el-bútsuzott, 's már Helvétziából viſzſza-is indúlt. — Generális *Schauenburg*, és a' Graubündeni Fr. Miniſter *Güyot* October 22-dikén Lutzernában a' Helvétziai Direktóriumelött audientzián vóltak. Hire futott egéſz Helvetziában, hogy 40. ezer katonák fognak ott öſzſze-ſzedödni a' Fr. Respublika ſzolgálattyára: azért ſok fegyver fogható iſjak vándorlottak-ki Helvétziából. A' Papok és a' Papi Jóſzágok a' Schweitzer földön mire jutottak? le-van írva a' Romai le-rajzolt rontásnak alkalmatoſságával. — 1799-dik Mártziusnak 5-dik napján múlt eſztendeje, hogy a' Schweitzer avagy a' Helvet. Respublikát a' Frantziák, kik magokat ſzabadíttóknak nevezik, az ö ösi Szabadságjoktól meg-foſztották. A' *Cámpo Formiói* Békeſség-után 46. ezer Frantziák rohantak a' Schweitzerekre. Védelmezték ezek ugyan magokat; de a' Hazaárúlóktól ſegíttetvén a' Frantziák gyözö-

delmesekké lettek. *Ochs* és *La Harpe* Helvetusok vóltak nevezetesen leg-nevezetesb eſzközei a' Frantziáknak, tzéllyok' végre-hajtásában. *Ochs* Básiléai Fő Tiſzt Párisban Törvényt írt hazája' ſzámára; 's azt a' Frantzia Vezérség reá-is tolyta Helvétziára: *La Harpe* 13. eſztendeig Taníttója vólt elsö *Pál* Ts. nagyobbik Fiának. Haza-térvén Oberſter tituluſsal és pensióval, gyanúſsá tette magát. Hogy azután a' *Bernai* Igazgatók el-akarták fogni, meg-esküdt, hogy Hazáját el veſzti, és el-is veſztette. — Helvétziában *Urinak Reuſz* nevezetü helységében 1799-ben ki-keltek a' Frantziák-ellen *Schmitt* Vinczének Kormányozása-alatt: a' hajók uttyát el-zárták, a' fegyvert egynehány Fr. Pattanyusokkal le-tetették: a' Direktoriális *Bonmatt* Polgárt kövekkel hajgálták: nyomúltak ugyan ellenek a' Frantziák; de ezeknek nagyob' réſzét le-ölték; 's tsak kevés réſzek futhatott-el elölök; mások és többen gyültek oſztán ellenek. A' Schwitz Kántonnak *Schwitz* mezö városa-körül-is öſzſze-adta magát a' föld népe, bé-rohant fegyveresen a' városba, el-foglalta a' Templomot, meg-támadta a' Frantziákat, kik az uttſzákra ſzaladtanak öſzſze, le-ölt belölök negyvent, el-fogott két ſzázat. Ugyan ekkor mind *Schwitz* vidékén, mind *Uriban* minden Lakos meg-ölte a' nála kvártélyban vólt Frantziát. Azután félre verettek a' harangok, 's három ezerre nevekedett az

Insurgensek' ſzáma; kik jobbára mind karabélly fegyvert viselték. Frantziák ugyan mingyárt nyomúltak ellenek; de a' ſokkal nagyob' ſzámú *Inſurgensek*-ellött kéntelenittettek viſzſza-vonni magokat. (*Károly* Fô Hertzegnek a' Helvetziai földön lött Tötteirôl láthatni a' *Károly* Fô Hertzegrôl iratott különös titulust Mkház XIII-dik ſzakaſz.) Mind Szent Gothárd hegyet, mind *Glarust*-is el-foglalta Bellegarde ſeregbéli Oberster *Cavaſini* a' ki-költözött Helvetusokkal. Junius végén Fô Hertzeg *Károly* *Lutzernt* az ô vitézivel meg-rakta. Azalatt a' Helvet földön *Maſſena* ſerege nagy ſzükséget látott az eleſség dolgából; ſokan-is ſzökdöstek-el belôle: a' Frantziák erôſzakoskodtak a' falukon; a' Ts. Kir. Katonaság pedig derekas fenyitéket tartott. A' Helvet. Törvényhozó Gyülésnek ſok tagjai haza oſzlottak; *Ochs* egyik Direktorjok Párisba ment; 's a' többi Kollegáji-is Frantzia Országba kéſzültek. Tigurum és Graubinden már akkor hozzá fogott az elôbbenyi igazgatás formájának viſzſza-állittásához. Egyik Kántonnya Helvetziának *Schwitznek* neveztetik. Annak *Murenthal* nevû völgyében Gróf *Hadik Lecourbének* Fr. Generálisnak ſeregét egéſzſzen békerítette, a' hol igen nagy ſzükséget lát eleség dolgából. Junius 17-dik napja elôtt már *Zürk*, avagy *Tigurum*' bástyáin lebegtek a' Ts. K. Sereg záſzlói. Ezen hónapnak 4-dikén éjjel hidakat veretett *Károly*

Fő Hertzeg a' *Glatt* vizére; De, úgymond a' Mhirmondónak egy hathatós tollu vitéz Levelezője, midőn hajnal hasadtakor megtámodtuk a' Frantzia ellenséget az ő erős sántzaiban, mellyek ágyukkal és mozsarakkal rakva vóltak, olly dörgés olly ropogás vala hogy azt vélhettük, hogy Helvetzia' Havasi meg-hasadoznak, és ſzéllel omlanak: az el-tévedt bombák a' falukat gyújták-meg, egéſz nap verekedtünk, úgy hogy már ſzinte nyelveinket-is ki-öltöttük, egéſz a' sántzokig tolakodtunk; noha egy kártáts-lövés több embert-is terített földre. A' kereſztül kasul üvöltve repdeső golyóbisok ſok fenyőt le-ütöttek, mellyek fokſzor agyon ütték azt-is, a' kit meg-kéméllett a' golyóbis (mert a' mi réſzünk erdő vala) úgy vólt, mintha egy ſereg Hánibalok egy Sereg Scipiókkal küſzködnének. — Mi a' Zürchi Orſzág úton nyomulánk előre, a' hová minden Báttériák vitsorították fogaikat. — De légyen bizonyság, a' ki ott vólt, ha nem valánké jó katonák. *Latour* a' lóról le-ſzállott, hogy velünk együtt oſtromollya a' sántzokat. — Az orſzág út veres lett a' fel-ázott ember és ló vértől. El vala tökéllve, Junius 6-dikán éjſzaka közönséges ostrommal támadni makats Frantziákat. De ezt megtudván az ellenség, és mind ſeregét, mind ágyúit az el-veſztéstől féltvén, még ezen éjjel ide hagyá a' sántzokat, és 25 ágyút, 4. mozsarat, 's ſzámos tárſzekereket ha-

gyott hátra bennek. Midőn hajnalkor a' tetőre hágott seregünk, melly alatt *Zürch* az ő tavával, és nagy *tér* föld messze látható képpen fekszik, látánk mint menének a' hamis Szabadságnak, 's Egyenlőségnek fegyveres kevély hirdetői, a' bárány bőrbe öltözött farkasok, az egész emberségnek vad ellenségi két hosszú tsapatban öszsze-rontván előb' a' hidat a' Limáton, és Zürch városát bé-zárván magok után. — El-vivék magokkal *Lavatert*-is a' város Paját. (*) Délután meg-nyiták a' Polgárok a' város' kapuit, és *Hotze* az ő Seregével bé, és Gener. Hertzeg *Rosenberg* az elől járó sereggel által-méne a' városon. — Sokat veszténk mi de többet a' Frantziák. *Vallis*, *Hotze*, *Hiller*, magok is sebet kaptak. *Tegethof* Regementünk (Vállis a' Tulajdonosa) Oberstlieutenántja, a' ki egy Granatéros Bataliont vezérlett, el-fogatott. — A' városiak szivesen fogadának bennünket szinre leg-aláb'. *Hotzének* az ő Hazafioknak (mert a' Zürchi Kántonból-való) tiszteletet mutatnak: a' városban lakik; ott a' sebét gyógyíttattya. *Károly* táborunknak közepette egy faluban Kvártélyoz. Mindennap számosan jönnek *Helvetziaiak;* kik fegyvert fognak a' Frantziák ellen; de a' Zürchi-tó környékének Lakosai (az úgy nevezett *See-*

(*) Az az: Prédikátorát

buben) meg-átalkodott baráttyai a' Frantziáknak. — A' ki baráttya a' Frantziáknak, ellensége az emberi nemzetnek. — *Hotze* orgánizállya, és Anglia fizeti a' hozzánk jövö Helvetziaiakat. — *Nauendorf* már Bádennek külsö várossában vagyon. Az említtetett Junius 4-diki Zürch-mellyiki kemény verekedésnek a' lett a' szerentsés következése, *Károly* Fö Hertzeg tudósíttása-szerént, hogy *Maſſena* Fr. Vezér el-hagyta az ö igen erös tanyáját: a' holt és sebes Frantziák száma négy ezer; az elfogattottaké 5. száz: Részünkröl 1600 a' halott és sebes a' foglyokkal együtt.

SILVESTER PRIERAS = de Prierio. Pedemonti Dominikánus; a' Sz. Palota Mestere; élt 1520. táján. *Mich. Trin.* pag. 208. Sublimi vir ingenio, adversus Lutherum primus calamum stinxit teste Onuphrio, edito Libro, cui titulus: *Errata & argumenta Lutheri* detecta & repulsa. — Commentarium quoque in 4. Libros Magistri Sententiarum scripsit: item Summam de peccatis: Librum de Historiar. Virginis: Libr. de Maria Magdalena: Additiones ad Libros Capreoli.

SPIRIDION. A' mint Nicéforus az ö 8-dik Könyvének 42-fejezetében írja; midön a' Püspökök' Gyülésében egy Püspök a' Sz. Irásnak egy szavát meg-változtatná, 's a' γράββατον helyett σκιμπόδα lectum, ágyot olvasna, kérdé: job' ember vagye te annál, a' ki ott grabantumot írt? ezt

mondván, ki-ment a' gyülésből; tum verbo, tum facto indicans, quam ea res sibi accidisset ingrata. Anton de *Escobar* & *Mendora* e. s. J. de S. script. stilo & obscuritate in append. 6. Menoch.

SIEYES. Lásd az elöbbi Szakaszokban. Urunk' 1798-ban, róla mint Prussziai Követről az hirdettetett; hogy Sieyes Berlinben nem ágoskodhatik addig, a' meddig kivánta. A' nagyok-közül többen gyülölik, mint az elötte-volt *Caillárdot*, a' tudósok közül sokan tsapnák hozzá magokat; de félnek a' vezérlöknek igen vigyázó szemeitől. Az Elisiumi Iró a' Berlini tudósittásból így ir vala *Sieyesről*. A' Polgár Sieyes minálunk tsendes magányosságban éldegel: maga viselete együgyü: kevés ember láttagattya-meg: észre vettük, hogy a' Nemzeti három szinü bokrétáját mindenkor a' zsebébe rejti, valahányszor ki-járúl az útszákra. Er scheint mehr ein Schwärmerischer und affectirter Metaphysicher, als ein Statsman, oder Geschichter negotiateur zu seyn. Az ö Respublikája' új esztendejét ünnepelvén, így ivott az egésségéért. Ellyen a' Prussziai Király, és Királyné: örökös a' barátság a' Frantzia Respublika, és a' Prussziai fö Uraság-között. — Egyszerre Május végén 1799-ben hire futott, hogy *Sieyes* Frantzia Polgár (néhai Abbé) Berlinben Fr. Követ, az öt számuak-között Párisi *Directorrá*, választatott; mintha mondanám: a' *Pentár-*

chák-közül ki-lépett más egy Direktornak helyére ültettetett: a' ki-lépet neve. *Reubel* (*) Máj. 23-kán érkezett Berlinbe egy Kurir *Sieyeshez*; hirt vivén néki az ő Directorrá lett válaſztatásáról. Mindgyárt más nap el-hagyta *Sieyes* Berlint, 's Páris-felé vette úttyát. Junius' 7-dik napján tartotta *Sieyes* a' maga Directori bé-köſzöntö beſzédét; mellyben azt mondván, hogy ö parantsolat gyanánt vette ugyan hazája ſzavát; de érzi hogy így ö meg-foſztya magát az elötte kedves együgyü életnek gyönyörüségeitöl. *Talleyrand Perigord* intéztetett Berlinbe *Sieyes* helyett, az-is falba rugta a' Papságat, és Püspökséget, mint *Sieyes*. — Mindazáltal Bajai kerültek *Talleyrand* nevü Perigordnak. Ö a' külföldi dolgokra ügyellö Miniſterré lett, az-elött *Autuni* = Auguſtodunumi Püspök vólt a' Frantzia Lioni, vagy Lugdunumi Erseksség-alatt. Mindent tudónak mutogatta magát; noha ſoha ſe tanúlt, Püspökségekor tsak *Dernoldnak*, az ö Generális Vikáriusának tollával tudott írni. *Barthelmi*, és *Carnot*-által Miniſterré tétette magát. — Bárthelmi, Carnot *Pichegrü* le-hengeríttettek, *Reubel*, *Lareveillere*, *Merlin*-által. Ki hültek az ö fö-méltóságokból ezek-is. *Sieyes*, ki Directorrá lett; 's Berlinben min-

(*) De ki kellett az ötesek-közül másoknak-is lépni; és noha ezek helyébe újjak válaſztattak, *Sieyes* mint egy Diktátor lett köztök.

dent tehetõnek mondatik lenni; noha mások azt tagadják, mintegy Diktátori hatalmu. *Sieyes*, mint Directorium Præſeſſe olly *Tudósíttást* küldött a' Törvényhozó ifjabbik Gyüléshez Fr. Orſzág' külsõ belsõ állapottyáról, Junius 27-kén, a' mellyből formális vád telik az Exdirectorokellen. Ez a' *Tudósíttás* nyilván bizonyíttya egyébaránt azt-is, a' mint minden más tudósíttás: hogy más gondolati, 's érzési vagynak már most (1799-ben) a' Frantzia népnek, mint vóltak a' fellyeb' való eſztendõkben (úgymond a' Mhirm.) és hogy Fr. Orſzágnak nem tsak Napnyugoti, hanem Déli réſzeiben-is tsoportoſsan járnak az ollyatén Felfegyverkezettek, kik a' legtüzeseb' Respublikánusokat rakásra öldõsik. Juliusban a' Direktorok-közül *Sieyes* tsak magányoſsan dolgozott; *Barras* rettegésben vólt: hogy õtet-is a' meg-bukott Kollegáji ſorsa ne érje; a' töb' három nem igen nevezetes nevü 's érdemü Direktorok: *Gobier*, *Moulin*, és *Dubos* együtt ſúgtak búgtak. Az *Talleyránd Perigordot* a' Párisi elsõ város Szakaſzbéliek azzal vádolták a' Törvényhozó Tanátshoz küldött Iráſsaikban, hogy a' Rastád mellyéki gyilkoſságnak (t. i. Bonnier és Roberjot Fr. Követek meg-õletésének) õ vólt az indíttója, 's elrendelõje.

SZILY JÁNOS Szabária avagy Szombathelyi elsõ Püspök: Istenben boldogúlt 1799-dikében, *Januárius*' 2-dik napján. *Sa-*

bariai 8. Febr. 1799. Zelo Religionis, accuratiſſima officii Epiſcopalis executione, exemplari vita, omnibus Dotibus (ornatiſſimus) Életet igazság, okoſság, erőſség, mértékleteſség, és Fő Paphoz illendő minden jó erkölts ékesítté. Püspökségének első eſztendejében magának és az utánna következendő Fő Papoknak roppant Residentziát épített, azon kévül Pap nevelő Házat, mellyben a' Böltselkedésen kévül az Iſtenes tudományoknak minden réſzei, Megyejének válogatott Papi ſzemélyeitől taníttattak. Az előbbenyi rozzant ſzük Templom helyébe újjat, nagyott, méltósággal tündöklőt épített; tsudálva ſzemléltem négy eſztendők-előtt; nóha még akkor arra a' tellyesheti diſzére nem jutott, mellyről a' Szányi következendő gyönyörü versek ſzóllanak: (*)

(1797-ben) Tizenötödikén Kis-Aſzſzony Havának.

Láttam én Tornyait *Szili* Templomának,
Láttam ſzélit hoſzſzát a' Templom falának,
És nagy Méltóságát a' Bolthajtásának.
Tsudáltam, bámultam a'ſzép oſzlopokon
Oltárokra kéſzült ſzép Kép-Irásokon,
Szaltzburgból hozatott vörösmárványokon
'S a' falakra rakott kőfaragásokon.

(*) A' *Szombathelyi* Nemes Tábor 1797-ben — Irá *Nagy János* Sopron Vár. Aſſeſſor Szányi Plébánus.

Mondtam, a'mit mondott valaki ezt látta:
Hogy itt a' mesterség Remekét mutatta
Nints máſsá Orſzágban, kiki kiáltotta!
'S Püspöknek a' hoſzſzas életet kivánta.
Akár maga házát vegyük tekéntetbe,
Akár a' Templomát ſzemes itéletbe
Maga az irígy ſzem tartya betsületbe,
Minden jó Hazafi méltó ſzeretetbe.
Szombathely örvendezz meg-újításodon
Püspököd-által lett tsinosgatásodon!
Örül én Musám-is virágozásodon,
És örömmel fárad magaſztalásodon.

Hogy a' Szombathelyi Templom az ő tellyes tekélleteſségét el-érje, FERENTZ Ts. K. meg-előzvén a' T. Káptalan' kérését, meg-engedte kegyesen, és meg-parantsolta: hogy az üreſsen maradt Püspökség' jövedelméből a' munka folytattaſsék, a' *Szilyi* Püspök' nyomdok vetése, és ſzándéka-ſzerént el-végződjék.

SPANYOLOK. 1799-ben. A' Fr. Direktoriumnak. A' Spanyol Udvar elöſzör meg-engedte, hogy Sp. Orſzágon kereſztül 80 ezer Frantziák meheſsenek Portugálliának el-foglalására. Azután pedig véghez vitte: hogy a' Frantzia Direktórium el-állyon ezen kivánságától; söt azon Sp. Udvar azon vólt: hogy a' félbe ſzakadt békeſség alku ismét újra el-kezdödjék a' Fr. Direktorok, és Portugállusok között. Hogy a' Spanyol Király az Orſzág adóſságit ki-fizetheſse, a' R. Pápának ki-nyert engedelmével, némelly Iskolák, Ispitá-

lyok, és Fundátziók jószágit el-adta: a' Salmankai Collegiomokéból egyet *Mallonak*, ki *Alkudia*-után következett, ajándékozott. 1796-ban a' Frantziák és Spanyolok-közt meg-lett alku-szerént 24. ezer embert, 21. külömbféle hajót kellett a' Spanyol Udvarnak a' Frantziák' számára kiállítani. A' hajók 1799-ben fel-készültek, de a' földi katonaság helyett pénzt adni készszeb' vólt a' Spanyol. Minthogy azomban nem vólt e' végre elégséges még az el-törlött fundátziókból bé-hajtandó jövedelem is; ki-hirdette a' Király: hogy tartoznak minden magányos személlyek béadni költsön az olly ezüst portékákat, mellyek-nélkül el-lehetnek. Némelly Nagygyait az Országnak ki-parantsolta a' Király az Udvarból. *Minorikát* viszsza-kivánván a' Spanyolok az Anglusoktól, ezeknek egynehány hajójokat el-foglalták.

SOLANDER. *Kooknak* első utazásában, midőn az Endeavur nevü hajón a' tengereken járt Délfelöl, a' Tudósok közül egyik társa *Solander* vólt, *Banks* Tudósszal-együtt. *Solandert* Upsalából Linné küldötte Angliába: hogy ott a' Természet három Országának ismeretét talpra állíttsa: ifju legény vólt; 's még-is meg-felelt az ö hivatallyának. Londonban az Anglus nyelvet hat hét alatt jól meg-tanúlta. Indiáról iratott sok könyvet vitt magával az útra: Banksszal-együtt reggeli nyóltz orától-fogva dellyesti két óráig tanúlt, vetekedtek-

kedtek-is egymáſsal, de végtére minden nehezteléſ-nélkül meg-egyeztek, ſok féle növötények ismeretével meg-gazdagították a' Tudósokat: már azon hajózás-alatt meg-iratott általak a' *Máderai*, *Brásiliai*, *Tüzföldi*, *Deltengeri*, és *Új Zelandiai* Flóra: az állatoknak is tellyeſseb' az ismerete az ő gondjok-után. péld. ok. tőlök tanúllyuk: hogy a' sólyom madár = *Falco*, tizen-hat óra alatt leg-aláb' ſzázhatvan mérföldet által röpül. — Kooknak a' Déli ſzeleſség-alatt folytatott második utazásakor, Társ vólt az öregebbik *Forster* a' Fiával együtt: midőn a' Jóreménység fokától továb indúlnának, hozzájok kaptsolta magát Doktor *Sparman*-is; ki ezen utazáskor ſok déli hajnalt vett eſzre. Midőn ezen második hajózáskor *Kook* a' Déli ſzéleſségnek 58, és 61-dik gráditsa-alatt forgott, Mártzius havának 17-dik napjáig, a' Jégdarabok úgy állottak előtte, mint a' temérdek nagy hegyek: azokon-által nem törhetvén, másfelé vette az útyát. — *Kooknak* hajózásit lásd a' M. Könyvház III-dik Szakaſzſzának 120-dik és 121-dik Könyvében: ugyan azon 3-dik Szakaſzban meg-vagyon Kooknak mind utólsó hajózása, mind halála, a' 190-dik Könyvben: ſzint arról tudósítt azon 3-dik Szakaſznak 210-dik Könyve-is; mellynek ez a' Tituluſsa: *Tzimmerman* Kuk járásáról, és haláláról. Ezekhez tartozandó *Banks* utazása *Otaheitibe* Mk. I. Szak. 31 K. §. VII.

STÖLLER. A' miket *Stöller* Kámtsátkáról írt, meg-vannak a' Mkház' I. Szak. 7-dik Könyvében. *Stöller* Wilhelm Frankói Vindsheimban született 1709-ben: úgymint tudós Orvos 1738-ban Pétervárára jutott, onnét a' Pétervári Academia Siberiába küldé a' terméſzet' visgálására, és *Gmelinnek* ſegítségére. *Beringel* meg-fordúlt Amerikából. Viſzſza-utazván 1745-ben, és már közel-lévén Pétervárhoz, hallya, hogy az Udvarnál bé-vádoltatott; mintha Asiának véghelyeire puskaport oſztogatott vólna; és pártütésre akarta vólna a' népet lázíttani. Az Irkutzi Birák *Stöllert* ártatlannak találták lenni. Ment tehát ſzabadon Pétervárfelé Moskuáig; de onnét az új parantsolat ismét Jákutzra igazíttá. Az úton, míg a' ſzánon üldögelt, a' katonákra várakozván, kik pálinka kedvéért bé-mentek a' tsapra, el-aludt, meg fagyot, és Tumen várossában 1746-ban el-temettetett, életének 37-dikében.

SVAVIS POLÁNUS. Igen ſok hazugságit tzáfoſſya-meg *Pallavicinus* a' Tridenti Sz. Gyülésről írt Könyveiben p. o. a' tellyes Bútsúkról: a' Papi házaſság, és Kehely-eránt kért engedelemről: *Pallavicin.* H. C. Trid. L. 24. c. 12: §. 8. p. 348. Profecto Svavis rationem nactus eſt, qua oſtenderet, ſe non ſemper mentiri: cum enim fieri non poſſit, ut in quavis contradictione pars altera vera non ſit, certum eſt, dum ille utramque affirmat, in ipſius alteram eſſe ve-

racem. Sed mendatium, tamquam proles magis dilecta, primum in ejus paginis locum obtinuit, quare veritas eſt in iis, quæ hoc ſecundo loco narrat. — Ignoravit *Svavis* uſum calicis conceſſum cum certis quibusdam conditionibus ac reſtrictionibus. (Pontifex Pius IV. 1564. in Senatu Cardinalibus, 14. Julii expoſuit poſtulatum a Cæſare Ferdinando I. ex Judicio Epiſcoporum, pro hæreditariis Provinciis uſum Calicis, eundemque denunciaſſe) ubi hoc negaretur, brevi ab univerſa Germania non Catholicam modo, ſed Chriſtianam fidem deſertum iri. (Permiſſum, non abſolute — ſedente *Gregorio* XIII. ac poſtea *Sixto* V. obeuntibus (= mortuis) nonnullis ex Epiſcopis, quibus impertita fuerat poteſtas (dandi laicis calicem) dubitatum fuit, an *Gradui* illa intelligeretur tradita, adeoque perdurans in ſucceſſoribus, an *perſonis*, adeoque cum ipſarum vita, decens. Et hoc poſterius pro vero habitum eſt; adeoque non obtineri uſum licitum illius conceſſionis niſi a Sacerdotibus, quibus memorati Epiſcopi viventes contulerant. A' *Bútsúról.* pag. 348. cum Synodus dixit, ut ad veterem Severitatem rediretur, ſignificare noluit, ſicut arguit *Svavis*, ut omnino rediretur, ſolum voluit, ut nimia laxitas jam inducta ad eos fines coarctaretur, quos temporum & locorum conditio ſuadebat. Itaque cum hac ætate commode reſumi non poſſet frequentia Cano-

nicarum pœnarum — adjumentum eſt ſuave ſimul & efficax ad homines excitandos ad opera pietatis illicium Indulgentiæ conſequendæ — præterea hæc oportunitas, Indulgentias quas vocant plenarias impetrandi, facile reddit Miniſterium alioqui graviſſimum, Confeſſariorum, dum ſæpe liberantur anxio metu, ne pœnæ ab ipſis culparum gravitate leviores imponantur — *S. Thomas*: Indulgentiæ hominem liberant ab exterioribus pœnis Canonicis; id non præſtarent, niſi liberarent pariter a pœna in Purgatorio debita, ad quam compenſandam hujusmodi Pœnæ Canonicæ imponuntur. Monuit *Pallav.* ibidem ſupra: Per indulgentias non redduntur defides Chriſti fideles ad ſatisfaciendum Deo per alia pietatis officia pro noxis commiſſis, cum enim homines in certo ſemper animo ſint, an Indulgentiam obtinuerint, remanet pariter in compluribus Stimulus, ut per novam operum, pœnarumque ſalutarium ſolertiam certiores reddantur.

T.

TUDUNUS. Urunk' 796-ban a' Pánnóniában lakozó *Avarok* Fejedelme Nagy Károlynak, 's a' Fiának Pipínusnak idejében. Lásd *Tudunról*, annak meg-téréséről: a' vele 's az Avarokkal tartot Frank-hábo-

rúkról; Nagy *Károlynak* a' Rába 's Vágh vizeinek a' Dunába omlások' helyéig, táborával való utazásáról az *Anyaſzentegyház Történetit* XIV. K. Urunk 791-dik, 798-dik, 825-dik eſztendejét. Lásd a' Mkházban Szalágyit 24. K. a' 228-dik Levéllaptól fogva. F. T. *Práy György* ezen *Tudunusnak* valóságos nevét *Tudónak* mondja lenni Reginónak Irási és Tudósíttási ſzerént. *Diſſert.* X. in Annal. Veteres Hunno Avarum & Hungarorum §. V. p. 231. Rhegino Tudonis nomine, quod magis Hunnicum Significatum prioribus refert, aperte utitur. Id enim, ſi vocis naturam explices, hominem *Scientem* valet. Ez a' *Tudun* vagy *Tudó* nevű Fejedelem, a' mint tsak a' Hunnus pengésű nevezete-is mutogattya; hogy nem *Sláv*, vagy *Tót* nemzetnek Fő embere, hanem az *Avarok* Fejedelme vólt. Avarum non vero Slavici generis Princeps, Fő T. *Pray* az említett Könyvben *Dobner* ellen hathatóſsan vítattya. §. V. és §. III. Qui Avares Slavico generi adnumerandos putarunt, — iſtorum opinio pietorumque hujus ætatis eruditorum critiriis fere profligata eſt, & ſupra a me luculenter, ut puto, monſtratum fuit, Avares Hunnis accenſeri oportere. A' Turkok-közül, kik Meótishoz már közelgettek, az Avarok kiköltöztek: Dátziában magoknak féſzket vertek: még *Fokás* Ts. ideje előtt, Urunk 568-ban Pannóniának jó nagy réſzét magokévá tették. (RRP. contra Severin. §. 3.

4.) Szeremet = Sirmiumot Pannónia fő városát magoknak hatalmok-alá hajtották: a' *Longobárdok*, kiket *Nárses* Olasz Országba idézett, az ő Pánnóniai birtokokat az *Avarokra* marasztják: Tisza tájáról a' hol laktak és táboroztak, Pannóniában a' Gepidák, Gotthok, Romaiak-ellen, a' Pomerania tájáról jövő *Slávokon* el-hatalmaztak; de ezektől meg-is verettettek. (§. 4. Schol) Nagy Károly idejében *Pipínus*' győzedelmi után *Tudó* a' Khánnyok fok társaival Keresztyénségre tért §. V. Ezek két száz egynehány esztendő múlva estek azólta, hogy Dátziába 's Tisza tájára vetemedtek az Avarok, kiknek a' Tisza mellyéki erős, gazdag, prédával tellyes tanyájokat *Eginhard Ring* névvel illeti, melly *Ringok* hasonlók vóltak talán a' Mungali Keríttésekhez, avagy temérdek paizshoz hasonló *Tsin* nevü palánkokhoz, mellyekről lásd *Lange*' Khinai = Tsinai Karaványát a' M. Kház 5-dik Szakaszszában. (*) *Eginhard* in vita Caroli M. ad an. 796. apud RRP. loc. cit. p. 231. (Anno 796) *Pipínus autem Hunnis trans Tiszam fluvium fugatis, eorumque regia, quæ, ut dictum est, Ringus a Lóngobardis autem campus vocatur, ex toto destructa, direptis pene omnibus Hunnorum opidus, ad PATREM Aquisgrani hiberna*

(*) Azomban meg-lehet, hogy a' *Ring* az Avarokuál *Kerengő* = gyrus, ambitus nevü vólt.

habentem venit, ac ſpolia regni, quæ ſecum detulit, eidem præſentavit. TUDUN etiam, de quo ſuperius facta mentio eſt, fidem dictis ſuis adhibens, ibidem ad Regem venit, ibique cum omnibus, qui ſecum venerant, baptizatus, ac renumeratus eſt.

IBID. Arnulpho æqualis POETA SAXO ad ann. 796.

Pipinus regia proles — cum HUNNIS —
eventu certamina proſpera læto
Trans fluvium TISZAM geſſit: cunctisque fugatis
Hoſtibus, a Francis Hunnorum regia tota
Eſt æquata ſolo, quam Hringum diximus ante cunctæque priorum Diripiuntur opes regum, quas, depopulantes
Plures in variis ſacris regionibus ædes
Temporibus multis male congeſſiſſe feruntur
Tunc quibus ablatis tam clari jure triumphi
Ad *Patrem* victor memorata venit in aula
Pipínus, regni cui theſauros ſpoliati
Attulit, exuviasque Ducum, vexillaque capta.
Cum quo jam dictus TUDUN quoque venerat illuc,
Promiſſique fidem proprius adhibere ſategit
Cum *toto* Comitum numero baptisma ſuorum
Percipiens, etiam per Sacramenta ſpopondit
Se fore ſubjectum Francis, fidumque per ævum.

Sed poſtquam rediit, mutans prommiſſa, fidemque,
Perfidiæ luerat parvo poſt tempore pœnas.
— Ezekből értyük *Tudónak* meg-kereſzteltetését, de viſzlza esését-is; nem ugyan 796-ban, hanem utób: RRP. p. 232. fin. Ex quibus perſpicuum fit, *Tudunum* non modo *Hunnici* fuiſſe generis *Chaganum*, ſed Chriſtianam quoque Religionem, anno 796. non deſeruiſſe, ob quam proditam poſtea ſerius *aliquanto* pœnas dedit. — Ibid. Schol. (i.) reor, morte ad annum 799, in prælio adverſus Francos, ut veri eſt ſimile, inito obita pœnam dediſſe (non autem anno primum 803) quod anno 803 *Zodan* qui alius certe a *Tuduno* eſt, Avarum Princeps legatur Carolo Sacramentum dixiſſe, quod a baptismo *Tuduni* reliquos itidem Avarum regulos præſtitiſſe credo. Proinde & TUTUNDUS quæm epiſtola *Eugenii* Papæ memorat, alius a *Zodano*, ut hic ab *Tuduno* fuiſſe videtur. Az Avarok meg-térését, *Tudun* meg kereſzteltetését, Arnonak Salisburgi Érseknek a' teríttésre, Templomok épittésére fordított gondját, Urunk 796-ban 3-dik LEO Pápa idejekor említtém az Aſz. Egyh. Törtinetiben, és 798-ban, II dik *Eugenius* Pápának pedig a' Morvaiak és Avarok Fejedelmihez adatott Levelét ſzint azon Könyvben a' 26-dik ſzám alatt Ur. 826-kában tettem-ki az Avarok bévséges ismértetesével együtt. — RRP. ibid. ſchol. k. *Chagan* contracte *Chan* &

Kaam — Turcis *Csakam*, quo titulo ipſum adeo Turcicæ gentis Sultanum uti adnotavit Ill. ac omnium ſcientiarum genere, in primis Orientalium lingvarum inſigni peritia præditus (L. B. Carol. *Revitzky*) Chagani minoris Ordinis a Conſtantino Porphyrogenito vocantur *Boebodi*, accepto a Ruſſis vocabulo.

TÖRÖKÖK 1798-ban. A' Sultán a' Fr. barátságtól el-állott. A' Török Ts. ellen pártoskodó *Pasman Oglu* a' néki ajánlott kegyelmet el nem fogadta; 's ugyan azért a' Nátóliai Basa küldödött ellene 30 ezer emberrel; a' ki igen ſokſzor meg-támadta ugyan Pásmánt; de ſikeretlenül, és heába ágyuztatta a' Várat-is: mert onnét hathatósabban ágyúztak-ki ellene. A' Romeliai Basa is Niſzſzához vonta magát viſzſza *Videntől* azon ſzerentsétlen verekedés-után, mellyben 14. ezer Törököknél többen estek-el a' két réſzről. Az Oroſzokról a' *Derviſchek* minden Török Templomban kihirdették, hogy öket (az Oroſzokat) ſzives Barátoknak, és a' Török Tsáſzár oltalmazóinak kell nézni ezentúl. Ezen hirdetés elött-e, vagy annak-utánna a Sultánnak vitézei Vidin Sántzait, a' Tzigány hodſiádtal együtt erőnek erejével meg vették és meg-ſzállák; de a' nagy ellent-állás-miatt egynehány ezer embert veſztettek, noha hullottak ama' réſzről-is. A' Belgrádi Basa ſok Knyezt el-fogatott az árulkodásért, és 18-at közülök fel-akaſztatott:

ſokan el-illantottak. A' Sultán Tartományiban a' Fr. Emiſzſzáriusok el-fogdostattak. — Az a' *Manifeſtum*, mellyet az Ottoman Porta nála lévö minden külföldi Miniſterekkel közlött, ezen igékből áll rövédeden a' Német Példa irás-ſzerént: „Tudva vagyon minden Udvaroknál, hogy a' fényes Portának a' Frantziával lett tractatus-ſzerént való egyeſsége és régi barátsága még eddig ſoha ſe ſzakadt félbe: 's hogy a' Portának réſzéröl ſoha ſemmi ſem maradt-ki a' féle, a' mivel a' barátságnak egyeneſsége és valósága meg-bizonyodjon. A' Revolutziónak ki-ütése-után hamar a' hogy az Európai Hatalmaſságok egybeállottak a' Frantziák-ellen-való hábórúba, a' Frantzia vezérlés igen rendetlen vólt; a' Porta még-is tekéntetben tartván a' hajdani egyeſséget, neutrális maradt. Hogy réſzt vegyen a' háborúban, ſok izben hivatalos vólt: mindennap utálatoſsabbá vált a' Frantzia igyekezet, — az *Anglusok* a' közép tengeren meg-verték a' hajóikat: belöl a' *Vendeiek* rongálták öket: el-gyengült Frantzia Orſzág, 's veſzni indúlt; mégis a' fényes Porta híven meg-maradt az ö neutrálitáſsában. Ha azon ſzük idökben mikor az élet olly drága vólt, a' Porta az ö hajdani kötését fel-ſzakaſztotta vólna, kétségbe eshetett vólna a' Frantzia nemzet; a' Porta még-is annak annyira kedvezett, hogy egyéb Hatalmasok azért panaſzra fakadtak. Illy nemes maga vise-

lése-után azt várhatta valóban a' fényes Porta, hogy Frantzia Orſzág a' barátság betsét esmérje-meg. De az ott lévö Hatalom-viselök tsak magok tulajdon haſznokra tartván ſzámát, es arra, hogy megtartsák, 's erösebbé tegyék az ö tulajdon hatalmaskodásokat az önnön magok hazájokat puſztító Revolutziót mindenütt kivánták terjeſztené, és terjeſztették: azon vóltak: hogy minden Religiókat és elöbbeni Rendtartásokat öſzſze-tépjenek, elpuſztíttsanak, mindeneket meg-foſzſzanak, 's ki-rabollyanak: és tsak az együgyüek vakíttására ki-gondoltatott Fántom (képzelésböl) eredett puſztádon puſzta üres nevü ſzabadság-által az emberi nemzetet valóban a' vadságba viſzſza-taſzíttsák: erre a' végre minden utat módot jónak tartottak, a' leg-távulab-lévö, leg-barátságosab Hatalmaſságoknak ſem hagytak békét, 's abban áskálodtak, hogy az igazság-ſzerént való Fejedelmek-ellen támadást indíttsanak. Egy-felöl a' Frantziák a' fényes Portát a' leg-ſzoroſsab' Barátság bizonyoſságával ketsegtették, 's egyéb Udvarokellen háborúra ingerlették; más felöl az Olaſz Orſzágban Kommándérozó Hadi Vezérek fáradhatatlanúl küldözgették a' hitetlen Emiſzſzáriusokat: hogy Romeliában, Moreában, és a' Szigetekben a' nagy Úrnak Alattvalóit rebellióra indíttsák. Ismértetik, tudva vagyon *Bonapartének* a' *Mainotákhoz* ereſztett Levele, tudva van-

nak egyéb általa ki-ſzórt 's tsalárd hazugságival tellyes-geniusától eredett Irások. Midőn a' Porta azok-erant panaſzolkodott, erős ki-fejezésekkel bizonyították a' Frantzia Kormányozók, hogy ők az illyen dolgokat tellyeſséggel kárhoztattyák; hogy mingyárt orvosollyák, 's hogy ſemmit ſem kivánnak a' régi barátság erős állandóságánál hathatósabban: a' Hadi Vezérek azomban, az ő magok viseléſében, tsak egy körömnyit ſem változtattak-meg, sőt vakmerőbbek 's áskálódóbbak vóltak mintsem az-előtt. A' Porta tehát ebből megismérte a' Direktorium igéretinek hazug vóltokat és az ő Criminális eſzközeiknek egyetértését az ő Instructióikkal Noha azon időtől fogvást haſzontalannak látſzott lenni a' további panaſz, reménység vólt még-is azon lehetőſség eránt, hogy a' Directórium attól az alatson lelki indulattól, mellyel az egéſz világot fel-akarja fordíttani, valaha tsak viſzſza-rándúl; vagy egyetemben végtére maga a' Frantzia Nemzet el-fáradván az-alatt a' mód alatt, mellyel a' Revolutiónak kezdetétől-fogva a' fel-fúválkodáſsal és ragadozó fösvénységgel tellyes begyű némelly Fondorlóktól terheltettek, a' dolog' 's igyekezet' rendetlenségit meg-változtattya; a' fényes Porta halgatott; a' mérzséklés határi közt tartóztatá magát, és elkerült minden törést, ſzakadást. A' Frantzia Kormányſzék a' háborúnak kezdetekor azt hirdette-ki, hogy

tulajdon birtokainak ki-terjeſztésére nintsen ſzándéka; söt hogy a' hatalma-alá esendö Tartomanyokat viſzſza-juttattya. De nem tsak egéſz nagy Tartományokat el-foglalt, hanem az egygyesült Hatalmasságokat-is el-ſzélleſztette, 's az ö mesterségével el-válaſztotta egymástól; 's tettſzetöſsebben ortzátlankodott az ö titkos ſzándékinak világra hozásával. Igazság ſzíne nélkül és okvetetlenül, tsak abból a' feltett ſzándékból, hogy gonoſságot tegyen, a' Respublikákat, és mástól nem függö Státusokat, mellyek valamint a' Porta neutrálisok maradtak, meg-támadta, 's a' melly Tartományt védelem nélkül talált, azt erőſzakos hatalma-alá hajtotta. Azután ſe betsülettel ſe betstelenséggel nem törödvén, hogy minden nemzetségekkel meg-ismérteſse azt, hogy a' hüség és Tractatus már ſemmit ſem ér, és hogy a' barátság és ellenkedés mind egy: a' nemzetek törvénnyének példa-nélkül-való megvetésével *Korsár*-módu erőſzakkal Egyiptusra rohant, a' drága Tartományra 's azon Orſzág' birtokára, melly Frantzia Orſzágnak, az egyenes barátságnak ſzüntelen-való próbáit adta. Mihent tudtára esett a' fényes Portának az Egyiptus eránt való ſzándék, a' Frantzia Dologtévö (Követ) *Ruffin*, egy Konferentziára = tanátskozásra hivattatott és arról meg kérdeztetett. Az azt felelte: hogy a' Directorium' projectuma, = ſzándéka néki isméretlen

tellyeſséggel ; hanem azt hiſzi, hogy ha valami történne, az a' *Beyekre* tzélozó boſzſzú-állás vólna, és az Angliai Oſt-Indiai kereskedés-ellen ſzegezett Plánum. Erre az a' válaſz adatott *Rufinnak*, hogy Egyiptusnak akár mi ſzin-alatt-lévö meg-támadása had-izenet gyanánt fog vétetni; és ha tsak egy lépésnyi földet akarna-is Egyiptomból el-foglalni valaki, azonnal ki-támadna minden Musulman a' Sz. városoknak ki-ſzabadíttásá a. A' Bégek ha büntetést érdemlettek vólna, a' fényes Portához kellett vólna fordúlni, mellytöl azok függenek. A' Brittanniai udvarral a' Porta ſzoros békeſségben áll: ſenkinek ſem engedhet tehát tulajdon Orſzágában ellene támadást. Ezekröl a' Directórium mentül hamaréb inteſsék-meg. Minekelötte ez betellyesedhetett vólna, egy régieb' Levelet vett a' Directóriumtól, mellyben az, a' mint ö mondá, arról tudósíttya, hogy *Bonaperte* valóságoſsan Egyiptusba megyen; de tsak a' Bégek büntetésére; és hogy az Anglusoknak ártsanak, a' Frantziáknak kereskedésbéli haſznokat ſzerezzenek: hogy Konſtántzinápolyba Követ fog küldetni, hogy a' Portát a' jelentett ſzándékból eredendö haſznokról tudósíttsa; ha pedig azzal nem törödne, hanem hadat izenne, azonnal meg-támadná a' Portát mind a' két Tsáſzár. Ezen ſemmire-kellö tsevegés-után *Rufin* el-bútsuzott. *Ali Effendi*, a' Párisi Követ, a' mint néki meg-paran-

tsoltatott, meg-ſzóllítván *Perigordot* a' külföldi dolgokra ügyelö Miniſtert, Kategorrás tellyes feleleteket kivánt. *Ali Effendi* az ö tudósíttásában azt felelte: hogy *Perigord*, ki nyilván meg-feletkezett azokról, a' miket *Ruffinnak* már meg-írt, tettetésre egyengette nyelvét, és tellyeſséggel tagadta, hogy Egyiptus-ellen tart a' ſzándék, 's olly ſzemtelen vólt, hogy azt mondaná, hogy az a' mi Bonapartéra bizattatott, egyedül *Máltát* illeti, 's hogy a' benne uralkodó Szerzet' el-kergetése meg-érdemli a' köſzönetett mindenik Musulmántól. Ezekböl nyilvánságoſsan ki-tettſzik, hogy a' fényes Portát a' Directórium tsak megtsalni akarta és meg ejteni. Üdöt akarván nyerni arról, mint járt a' hajos ſerege: a' hivságtól és fel-fuvalkodástól ki-vakíttatván, meg-feletkezett minden bé-vett ſzertartás fundamentomiról. Egy ſzavának ſem lehet hinni. Az ö zabolátlan erösza-koskodási regulázatinak nintsen más tárgya, hanem hogy fel-oldozza mind azokat a' köteleket, mellyekkel a' népek egybe ſzoríttatnak; akár oſztán ezen ſzándékát titkos fortélyokkal, akár fegyveres kézzel vigye végbe. Az ö ſzándékok ſzerént mindenütt erötlen Respublikákat kell fel-állíttani, mellyeket a' Frantzia zabolában tartson, hogy mindenek az ö tettſzése-ſzerént follyanak. Egyiptus, kultsa a' (nálunk) Sz. Városoknak, Medinának és Mekkának. Ezen Tartománynak meg-tá-

madása minden Musulmánok számára igen fontos dolog. Azért a' Párisi meg-lett nyilatkoztatások-szerént, bizván a' leg-fób' Felsőnek könyörülésében és segítségében mind vizen mind szárazon elé-vettünk minden szükséges eszközöket a' végre hogy az ellenkezés-ellen ki-állyunk, és a' mi ellenkezéseinket meg-győzzük, ki van végezve, hogy a' had a' Frantziák-ellen minden Musulmánnoknak Religióbéli kötelességek. Azért az említett Követség' (vagy Dologtévés') személlyei 's a' Frantzia követséghez tartozandó minden emberek a' hét Toronyba vitettek: hogy ott mint kezesek addig maradjanak, míg *Ali Effendi* a' Társaival-együtt Párisból viszsza nem érkezik. Nem különben minden Frantzia Consulok és Konstántzinápolyban 's a' Levánti ki kötö helyekben tartózkodó kereskedök, minden partékájokkal-együtt árestáltattak, hogy jót állyanak az Egyiptusban a' fényes Portától függö és minden törvény-ellen árestáltatott kereskedök és azok' partékáik-eránt; még amazok felnem szabadúlnak, és emezek viszsza nem juttatnak, mind a' kereskedö mind a' fényes Porta hadi hajóival, és a' partokon lévö embereivel-együtt. A' bátorságos élet, és a' Tartományoknak nyugta kötelességévé tette a' fényes Portának, hogy azok ellen, kik Frantzia Országban a' támadásnak és zenebonának zászlóját ki-szegezték, fegyvert fogjon, Európai minden Hatalmasá-

talmaſságoknak ſzint azon haſznokban járó dolog ez, és a' fényes Porta reményli, hogy hozzá barátságosan viseltető minden Udvarok az ő kivánságokat vele egyesíttik: vele fognak 's azon leſznek, hogy ſegítségre való kéſzségjeket mind minden eſzközléſsel meg-fogják a' Portának bizonyíttani. (Adatott Rebayt Achir 1. napján, az az: 10-dik Septemberben 1798-ban.) Mind az Angluſsal mind az Oroſzſzal frigyet kötött a' Török. Az Oroſz és Török Miniſterek 1799-dikben Januarius 7-dikén vették-által a' két udvar közt kötött frigyet foglaló Irásokat. A' Sultán az nap ſok drága bundákat és 80 erſzény pénzt (az az: negyven ezer tallért) oſztatott-ki. Az *Oroſz* Követ az nap bált, *Sir Sidneismith* pedig 6 dik Januáriusban vendégséget tartott. ez a' nagy tekéntetü *Anglus* hajós Vezér *Sir Sidneismith* váloſztatott az egéſz Török hajós tábornak vezérlésére. Az alatta való ſzolgálatra ſok nagy ſzeméllyek ajánlották magokat; 's azokközt *Herbert* Bárónak Tsáſzári Internunciusnak egyik fia-is. A' Török földi ſeregek gyakorlói-is Anglusok. Angliával 36. eſztendőkre kötött frigyet a' Porta igérettel, hogy a' másik' birtokait úgy fogja védelmezni, mint maga ſajáttyát. (*) *Pas-*

(*) Erről a' Frigyről ez az utóbbi tudóſsíttás: „Az Oroſz és Török Udvarok-közt 1798 De-

mán Oglu ſok győzödelmi-után öſztönöztetvén a' Sultántól a' békéllésre, tsak ugyan meg-hajlott, és engedelmeskedett. 46. Fr. foglyokat, kik még Abukirnál fogtak-el az Anglusok; de továb' küldetvén a' Török rabságra jutottak *Sir Smithnek* engedte a' Sultán, hogy bánnyék velek mint Anglus rabokkal. Azokat tehát a' Frantzia ſzállásra vezette, 's Anglus költségen tartá-el. Külömböznek ezektől azon 500 Fr. foglyok kik a' néhai Velentzei ſzigeteknek el-foglalása-után küldöttek Konſtántzinápolyba a' Törökök, 12-dik Januáriusban. 16. aſzſzonyok-is vóltak velek. Ezek a' Fr. Követség' palotájába tétettek-által; az 500 férſi foglyok pedig a' gállyákra-való Rab ſzolgák' lakhelyébe zárattak: hoztak ezek magokkal 60. főket, azok a' nagy hidegben vagy más ſanyaruságok-alatt meg-hólt társaiknak fejeik vóltak; elmettſzvén azokat a' Törökök, az életben maradtaknak adták-által, hogy vigyék magokkal. — *Aly Effendi* Berlini Török Követ véletlenül meg-hólt. Pénzen vett helyen a' Város hóstádjában bólthajtásos sirba késértetett: zöld poſztóval vólt megterítve, egyéb belső drágáb' takarékain

---

cemb. 23. napján kötött Frigy 8. eſztendőkre vagyon meg-határozva, úgy hogy meg-kell avval kinálni az Angliai és Pruſzſziai Királyokat, és egyéb Hatalmaſságokat-is.

kévül az a' ſzekér, a' mellyen a' Sirba vitetett. Azon ülve némelly kéſérői, *Sandalfa* morzsalékkal füstültek: a' ſzolgáji gyalog követték: a' két következendő ſzekéren pedig a' meg-hólt követ' fia, a' tolmáts, és más Tiſztek: hat huſzár lovaglott mellettek a' nép tolyongása hátráltatásáért. *Imám* ott nem lévén, a' fia olvasottki valamit a' *Kóránból* a' halottra az aranyos paplany melly a' testén vólt, arról a' temetéskor le-vetett: az artzája Mekka felé arányoztatott: a' ſirra födél építtetett: viſzſza-jövet a' Fija a' népre pénzt ſzórt: mert Mahomet alamisnát parantsolt a' temetéskor. — A' *Bétsi Török* Követ az 1795-dik eſztendőbéli ſzörnyen hideg fagyos télben el-nyomorodott Bétsi külső városiaknak, fára, két ezer forintot oſztatott. Mások ottan-is, másutt-is még többet (midőn a' jég fel-engedvén, Bétsnél, Posonnál (Csalóközben, melly tengerré vált) Peſten, Budán ſzörnyü károkat tett, a' házokban, emberekben, marhákban. A' Csalóközi helységeket annyira el borította a' víz, hogy néhutt tsak a' házok teteje látſzott-ki a' vizből. A' ſzegény Lakosok a' dombosab' helyeken épült házoknál, vagy a' magas fák tetején, padlásokon, ház tetőkön tartották-meg életeket: következett az éhségtől való félelem: a' kenyér sütő kementzék réſznyire le-omlottak: egyik helység a' másikon nem tudott ſegítteni. *Komárom* V. Megyének nagy

érdemü Vice Ispánnya *Ghyczy Jósef* T. Úr, értvén az inség ügyét, azonnal meg-parantsolta, hogy mennél hamaréb kenyeret, turót, ſajtot, fött, vagy sült húst ſzedjenek öſzſze a' veſzedelmen kévül lévök a' ſzegény nyomorgók' ſzámára. Szorgalmatoskodtak azonnal a' Szolga Birák, nevezetesen *Cseytei* István Ur Komáromot házanként el-járta. A' város Lakosi kevés órák-alatt annyi kenyeret hordtak öſzſze, hogy még az nap kenyerekkel és más enni valóval meg-terhelt hajók indúltanak-ki mindenfelé a' ſzorúltságban lévökhöz: más nap 's azután-is azokat még-több hajók' követték, 's az éhel halástól-való rettegést el-távoztatták) a' Török történetekre térjünk-viſzſza — *Pasmán Oglu* 3 lófarkos Basai rendre emeltetett, 's a' Sultántól függve kormányozni-is kezdé *Vidinnek* Megyejét, Kladorát, Kraynát. Az *Oláh* Orſzági Fejedelemnek el-üttetett a' feje, és a' Konstántzinápolyba küldetett: alattomban *Pásmán Ogluval* tartott. *Handsarli* vólt a' neve. A' kik előtte Oláh Fejedelmek vóltak; azok közül ketten *Handsarli* idétt-is életben vóltak. *Ipsiłándi* tudniillik; és MORUSI Sándor. Ez tétetett ismét *Oláh* Fejedelemmé. — Bosniának Mostár nevü helységében Banyalyuka-táján egy Török ruhás és Törökül jól beſzéllő Frantzia Spion, fogattatott-el Mártz. vége felé: ſok Török és Görög irások találtattak nála. Azt a' Basa így küldötte-által Konstántzinápoly-

ba: Lóra ültette; a' lábait a' ló hasa-alá öfzfze kötötte: a' nyakára hurkolt hofzfzú iltrángot az utánna lovagló Török vezeté: a' Spion' lova az elötte lovagló más Török lova' farkához vólt kötve: mellette hat Jantsárok lovaglottak. A'Török Tsáfzári minifterium Febr. 12. napján az Egyiptomban lévö Fr. Tifztek és katonák közt ki-hirdette: hogy tsalárdúl el-vannak hitetve; mintha maga a' Porta meg-egyezett vólna Egyiptomnak a' Frantzia kezek-alá való jádfzásában; inté öket: azt ne hidjék: hadgyák félbe az Egyiptusi katonáskodást; 's bizonyosok lehetnek az eránt, hogy bátorságosan oda fogja öket a' Porta fzállíttani, a' hová kivánkoznak. Rettenetes tüz rontotta-meg Kónstántzinápolynak *Pera* nevü réfzét 1799-dik Martziusában: annak majd két harmada, az az: 1300 háza el-égett a' Spanyol a' néhai Lengyel, a' Ts. K. Internuncius fzállásival, a' fzomfzéd Káthol. Templommal, és azzal a' négy fzegü kövekböl épült magazinnal-együtt, mellyben Perának leg-nagyob' kintse tartatott: a' kár mintegy 20 millio forintra fzámláltatott. — *Juniusban* Kpolyból az a' Tudósíttás érkezett Bétsbe: hogy a' *Sultán* a' Konstántzinápolyi fzoros tengert, mind két oldalról sürüen fedezö Erösségeknek (Városnak) avagy az úgy nevezett Dárdanelláknak óltalmazását Anglus Generális *Khöller* Urra bizta. Az Orsovai Basa még Juniusban fem hitt *Pásmán Oglu-*

nak; 's némelly ellenséges mozgásait vévén-éfzre; a' Bánátusi Generál Commandótól puska por és golyóbisbéli fegítséget kért, 's kapot-is.

TUNISIAK, Tripolisiek, ALGERIEK, Marokóiak. Ezen Afrika parti Mahomethánus Nemzeteknek ismértetések megvagyon az elöbbi fzakafzokban. Ezekhez 1798-dik vége táján parantsolatot küldött a' Konstántzinápolyi Ts. Egy Kapidsi Basa 19-dik Detzemberben adta-által az *Algiri* Fejedelemnek a' Török Tsáfzár Rendelését. Az Algiri fö Ur a' Frantzia Conſult azonnal vasra verette az *Algir* Városában tartózkodó húfz Frantziákkal-együtt; egy *Bacri* nevü kereskedö Zsidó kérésére még-is rólok a' vasat egynehány nap múlva le-vetette; 's fzállásokra erefztette. Mindazáltal *hat* rabló hajókat küldött a' Frantzia Orfzági Partok-felé: hogy a' melyhajók Fr. Orfzág' partyai felé fzándékoznak, azokat rabollyák el. Az Algiri rabló hajók már 1799-dik Jánúáriufsában, a' Rone vagy Ródanus vizének a' tengerbe fzakadó torkához közel ki-fzállottak a' Frantzia partra, és ott egynehány helységeket ki-rablottak; 's Lakosokat-is vittekel magokkal. — A' Török Cs. rendelése minthogy *Tunisba*-is fzóllott, mind *Tunisba* mind *Marokkóba*, tehát az *Algiri Day* = Fejedelem azt a' rendelést azon Tartományokba-is el-küldötte, 's egyfzersmind *Bonba*, és *Caléba*, melly helyek *Algiritöl*

függenek: hogy viteſsenek által *Algeribe* minden Frantziák, kiket ott a' Márſiliai nevű Társaság meg-telepített. Vévén a' Marókoi Tsáſzár-is a' Török Ts. rendelését, feles ſzámú Lovaſságot indított Egyiptusba *Bonaparte*-ellen. (Nem iratott még meg, mi úton, illy meſzſze-földről?) A' Fr. Direktórium egyéb igérete-mellett azt igérte a' Török Sultánnak, hogy Egyiptomból viſzſza-hívja a' Fr. ſereget; tsak hogy múllyon-el az ellenségeskedése. De már ismértetik a' Frantzia igéretnek hiteleſsége. — Az itt említtetett *Bon*, vagy *Bona* nem más, hanem a' régi *Hippo Regius*. Numidiának udvarhelye. Lásd *Mk. ház* XIX. könyv. titulo *Szav.* pag. 157. Tomulo 1. A' vele együtt említtetett *Cale* nem más, hanem *La Calle*, *Tunis* tájú helység, melly a' Máſziliai Társasághoz tartozandó. Lásd *Mkház* VII-dik Szakaſz *Tunisról*, *Numidiáról*, *Bárbáriáról* titulo *Poiret.* pag. 274. tit. *La Calle* pag. 278. — *Marokkóból*, a' Spanyol *Kadix* elejbe nyóltz hadi hajók érkeztek Febr. 4-dikben az ott ostromló Anglus hajós ſereghez. A' közép tengeren pedig az *Algiri* 's más említett Afrika parti hajók ſok rablásokat tettek, minden Romai, Génuai, 's töb' a' féle hajókat el-foglalván. A' *Tunisiaknak*, kik még akkor kedveztek a' Frantziának, 1798-dik eſztendőbéli Tselekedetek vólt e' következendő. A' *Tunisiak*, Szárdiniának Sz. *Péter* nevű ſzigetét négy hajókból álló

Flottával, mellyeken ezer öt ſzáz Mór vala, éjſzakának idején, ki-rabolták *Káprai* Padovának vezérlése-alatt. Éjfél után ütöttek az álomba merült emberekre; fegyverrel a' fegyvertelenekre. Azokat 's azoknak házaikat meg-foſztották: Az Anglus Vice Consul' házát, 's a' kik abba folyamodtak, meg-kéméllették; egyebeket pedig, kik a' barlangok' rejtek helyeibe nem futamodhattak, ki-vetkőztették, lántzokra vertek, hogy ſzolgarabságba hurtzollyák; az aſſzonyokkal tsunáúl bántak: a' kik azt ellenzeni merték, életekkel adóztak, hét ſzáz aſzſzonyi ſzemélly vitetett rabságba. A' ſzigetben oſztán meg-ölt, és meg-tsonkított emberi testek találtattak. *Sárdiniából* vóltak akkor *Sz. Péter* ſzigetében, gazdag, méltóságos emberek-is. Senkinek sem kegyelmeztek-meg; hanem a' hajóból tsak a' Frantzia Vice Consult ereſztették-ki familiájával együtt; de fél mezételenül a' már ki-puſztított házába. A' Szárdiniai Vezérek utánnak vóltak; de már későn jártak. A' rabok váltságáért a' Fr. Direktóriumhoz kéſzültek. A' maradék ügyefogyott embereket az *Iglesi* Püspök ſegítgeté másokkal együtt. A' *Tunisiaknak*, a' néhai *Kárthágo* ſzomſzédjainak a' Velentzeiekkel, és Genuaiakkal-való kereskedéseikről, Lásd *Mkház'* 7-dik Szak. titulo *Poiret* 276. Levél. — Urunk 1799-ben a' Török nagy Ur azt parantsolta küldött *Ferman* Levél-által a' *Tunisi* és *Algiri De-*

yeknek, hogy leg-aláb' 60 ezer emberekkel rakják-meg a' hajóikat, 's üſsenek a' Frantziákra: a' mit nyerni fognak, az tulajdonok leſz; a' Marókoi Ts. 4000 emberekkel terhelt Flottát parantsolt a' Frantziák ellen: 's azon-kévül ſzárazon vitézkedőket, kiknek ſzáma ſzáz huſz ezer = 120,000.

V.

VAJKOVITS Imre. 1715-dikében ſzületett Nagy Váradon. A' Jesuiták Szerzetes Társaságában által esvén a' tanúláson, és az alsó és fő Iskolák' taníttásán; Kassán, Nagyſzombatban, Győrött, Budán, a' Fő tudományok Taníttójira: Pétsett, Nagy Váradon, Szerzetes társaira; Posonyban a' Könyvek visgálására vigyázó 's elöljáró Tiſzt vólt. B. Patachich Adánytól mint Nagy Váradi Püspöktől és azután Kalotsai Érsektől Kanonokságra hivattatott: ugyan ottan nagy Prepostá lett, 1790-dikben Almiſiai Püspökségre neveztetett. Nagy tudománnyának tanúi a' tudós munkáji, mellyeknek egyikét a' Mkház' 7-dik Szak. 378. levelén említettem.

VALOIS (de) *János* Frantzia Király, *Filep* Királynak fia. 1356 ban meg-győzettetvén az Anglusoktól, el-fogattatatott. PETAVIUS Rationarii Parte 1. L. 9. pag. 588. Ezen ſzerentsétlensége-után Frantzia

Orſzág othon merő zenebonában és vérontásban forgott: *Marcell*, bízonyos kereskedő, magát a' Rebellisek' Fejévé és kalauzává tette; *Robertet* az Orſzág' Marſchallyát meg-ölte: a' paraſztok és mások ſeregeſsen ki-támadtak; a' Nemeſségre rohantak: a' foſztogatás, gyilkoſság olly nagy kegyetlenségre nevekedett; hogy a' várokban a' mellyeknek Uraikat meg-ölték, a' holt testeket meg-sütötték, és halottak feleségeiket gyermekeiket azon sültek evésére kénſzerítették. Az Anyák és leányok rútúl meg-aláztattak, *Gonge* János, magát Isten baráttyának és a' világ ellenségének lenni prédikálván, Királynak kiáltatta-ki magát, és temérdek puſztíttásokat tett. A' Frantz. Király pedig *Valois* János azomban Angliával meg-békülvén, az ő ki-ſzabadúlásáért ſok pénzt igért; de barátságot és ſegítséget ſohol ſe nyerhetvén, ismét Angliába költözött; ott akarván inkáb raboskodni, hogy ſem olly zavarós népei-közt élni. 1364-ben Londonban halt meg: az el-puſztúlt orſzágon a' ſzomſzéd hatalmaſságok oſztozni akartak. A' bölts nevü Károly tsak 12. eſztendő múlva vetette végét a' zurzavarnak. Fija vólt amannak ezen V-dik Károly. *Petav.* &c.

VELENTZEIÉK. *Paſaro* Úr ki a' Velentzei Birtokokban Tsáſzári Királyi Kommiſzſzárius vólt, meg-hólt Mártzius' 25-ben 1799-ben. * — A' miólta Velentze

(*) *Peszaró'* helyébe *Grimáni*, ki a' Velentzei

a' Ts. Királyi hatalomtól függ; eleinten 40 utób' 60. ezer aranyot vertek hónaponként a' Zeccában, avagy a' Velentzei pénzverő műhelyben. Velentzének ékeſségéről adattak már tudóſíttások az előbbi ſzakaſzokban. Sok az alkalmatlanſága-is. Ártalmaſsan büdöſsé tették a' ſzép várost a' hal-piatzok, és más nehéz ſzagú műhelyek: azokat tehát az egéſségre vigyázó Kommiſsió a' városból a' leg-távulab lévő partokra ſzálította. A' ki a' mezős, erdős, hegyes földekhez ſzokott, Velentzében annak lakni keserves: ottan nints hallani mást a' hajósok kurjongatásinál; nem látni mást a' vizből ki-emelkedő magas házak-között a' nagyob' és kiſseb' hajóknál: a' ſzúnyogok majd ki-ſzíjják éjjelenként az ember' véret; a' meleg majd el-olvaſztya: nints fris ital az enyhülésre: az élet drága; de nagy bővsége van a' válogatott ſzép gyümöltsnek; melly azomban az ő édeſsége-miatt hamar változást okoz az egéſségben. A' ki Velentzéből a' Brenta vizén Pádua felé hajózkál, a' viznek mind a' két partyán ſzemléli a' ſzebnél ſzeb' Kastélyokat, mellyek tsak nem egymást érik, és a' Velentzei Nemeseknek mezei mulatságokra ſzolgálnak.

VESZPRÉMI István, ki egyéb Orvos, és más tárgyu Könyvein-kévül, ki-adta

---

Respublikának Bétsi utolsó Követe vólt, lett a' Ts. K. Velentzei Birtokok' Gubernatorává.

4 darabokban az Magyar és Erdélyi Doktorok Biográfiáját, meg-hólt Debretzenben 1799-ben, Mártz. 15. napján, életének 79-dikében *Csapó* Jósef Orvos D. Győri Fi, ki a' Füvekről és Virágokról írt, Debretzenben 1799-ben, Pünkösd Hav. 19-ben élete' 64 ben halt-meg.

Z.

ZABARELLA Ferentz. Florentziai Érsek Kárdinális, a' Romai Pápának Sigmond Tsászárhoz Követtye 1413-ban sok könyveket írt, mellyek az Egyházi Törvényhez tartozandók. Constántzia Városában halt-meg 1417-ben.

ZAKARIÁS Lexoviai nemzetes Frantzia Kaputzínus. Elmés, nagy tudományu Iró annak munkája ama' nevezetes Gyges Gallus, mellyet summásan ezentúl elöadandók. *Mich. Trinit.* Lit. Z. pag. 499. Zacharias-vir genere clarus, ingenio acutus, zelo fervidus, sermone potens Minorum Capucinorum sacro cœtui nomen dedit, ipsumque pietate ac doctrina illustravit. Ejus opera, quæ vel proprio, vel adscititio nomine prodiere, authorem produnt, qui ad veterum scriptorum laudem pervenerit, seu ingenium spectes, sublime, penetrans, profundum; sive latinam dictionem, & eloquium, castum, nitidum,

ac terſum. Dignus tanto parente fœtus eſt legitimus, liber ille aureus, *Gyges Gallus* inſcriptus, qui ſub nomine *Petri Firmiani* Pariſiis primum editus eſt anno 1659. In hac editione Theologi Pariſienſes ex fructibus arborem agnoſcunt, & *Zachariæ* egregium opus adſcribunt. In eo, cum prudentiſſimus Author, obſirmato animo cum pravis ſæculi ſui moribus bellum gerat, Gygem inducit; non illum centimanum Bryarei fratrem, ſed illum *Lydum* apud Herodotum, L. 1. primum quidem paſtorem, mox ſatellitem *Candaulis*, demum Regem perpetuoque alludit ad id, quod de Gyge Lydo narrat ex Platone *Tullius* L. 3. de offic. ubi iſta habet: „Hinc ille Gyges inducitur a' Platone, qui cum terra diſceſſiſſet magnis quibusdam imbribus in hiatum illum deſcendit, æneumque equum (ut ferunt fabulæ) animadvertit, cujus in lateribus fores eſſent; quibus apertis, hominis mortui vidit corpus magnitudine inuſitata, annulumque aureum in digito; quem ut detraxit, ipſe induit, tum in concilium Paſtorum ſe recepit. Ibi cum *palam* ejus annuli ad *palmam* converterat, a' nullo videbatur, ipſe autem omnia videbat. &c.“ Sic noſter annulo ſuo latens, tuto humana vitia detegit, & in apricum trahit. Hoc in optimi judicii authore non ſatis probo, ſcilicet ipſum clare ſupponere, *Raymundum* (puto Lullum) verum aurum arte ſua confeciſſe. — Gyges Zachariæ an. 1669. item

1736. editus eſt, Paraphraſibus a' Liebheit Benedictino illuſtratus. — Pares ſunt & argumento & perfectione duo alii noſtri Libelli, quorum unus *Genius ſæculi*; alius *ſomnia ſapientis*, inſcribitur. Eademque ratio ſcribendi ſplendet in illo opere, quod proprio nomine inſignivit. Huic titulus eſt: *Tota Pauli ſcientia*, ſeu, *De Chriſto Patiente.* Liber vere pius, & ad Genium Chriſtianæ Philoſophiæ plane compoſitus. &c. Obiit Zacharias in Conventu Ebroicenſi an. 1601. — Zacharias Gygeſsének ez a' ſummátskája. Firmiani Péternek Frantzia Gygeſse a' Nagy ſzombati 1743-dik eſztendeji ki-adásból. *Gyges Gallus.* — Az egéſz költemény arra tart: hogy az embereknek külömbféle gonoſságokat ki-nyilatkoztassa, és meg-feddje. A' régi *Druidák* idejében, úgymond *Firmiani* Péter: *Charmion*, más neven azután *Giges* egy olly *Druidának* Korporsójában olly gyürüt talált, mellyet újjára vonván, magát láthatatlanná tette; látván maga azomban mindeneket. Be-menvén tehát egy öreg embernek házába, azt az aſztalánál találta; azon könyvet látott, oda ballag lábhegyen, olvaſsa, és ime' az öreg Úr tsak azt hajháſzta az olvasásával: mi móddal válhaſson gazdagabbá: tsudálkozva ſzemlélte abban a' Könyvben *Gyges* az ördöngös mesterségeket: hogy lehetne másoknak véréből, 's könyhullatásiból gazdagodni; 's arra alkalmatos eſzközöket kéſzítteni. Azomban

elé-áll az inas, tudtára adja az Urának, hogy az áldozatra kéſzſzen vagyon a' tüz, a' tömjén, és a' rab. Le-ballag az öreg bünös a' pintzébe, utánna *Gyges*. Égtek a' ſzövétnyegek: jelen állának az oltárnál az anyák hárman, három kisdedjekkel hátra kötözött kezekkel: az öreg egymás után le-ölte mindeniket; és hogy ſirásokat ne hallaná, be-dugta füleit; míg az elsönek halála-után a' többi ordíttana. Az istentelen dolog-után újját az ajakára tévén a' vén gyilkos, jelt ád ſzolgájinak, hogy azokról, a' miket láttak, ne ſzóllyanak. *Gyges* el-hülvén az ördöngös tselekedeten, haza ballag, gondolkodik, mi móddal adhaſsa-bé a' gonoſz tévöt a' Királynak. Elváltoztattya tehát irásának ſzokott isméretes nyomát 's idegen irás módját követvén, tzédulákat ír, mellyekkel a' házát, a' pintzét, a' tsontokat ki-jelenti: titkon, és nem láttatván, el-ſzórja a' Királyi udvarban a' tzédulákat: a' Király a' helyre, a' gyilkosra kerestet, meg-bizonyodik minden, halál a' vége. A' Birák egy úttal töb' illy gonoſz tévöre találtak. — Ezt el-végezvén *Firmián*, az érvágásnak ſzokott közönséges kelete-ellen beſzéll: a' ſzinlett ájtatoſság állartzája-ellen panaſzolkodik; el-beſzéllvén, minémü képmutatásokra talált titkon *Gyges*. Látott egy olly aſzſzonyságot, ki a' ſzerelmes könyveknek olvasása-után külsöképpen ájtatoſságot mutatott; titkon pedig Kupidónak un-

dok képét a' ládában tartotta, és annak áldozatokat szokott bé-mutatni. Itten megszomorodott *Gyges*; de más egy aszszonyság' házánál nagyon meg-vidámúlt; látván a' fiataloknak okos, ájtatos nevelésére és őrízésére fel-szentelt gondját, 's iparkodását. Vóltak ottan bizonyos órák kiszabva a' szüzeség oltalma-felől iratott Könyveknek olvasására, más ájtatos könyvetskék' olvasása-mellett; az asztal módja sem nevelte a' fájtalanságot: a' hivalkodó látagatók kedvetlenséggel fogadtattak, a' ruházat nem árúlá az illetlenséget: fonyás, varrás, szövés, 's több' a' féle jóravaló dolog testeket lelkeket, gazdálkodásokat egészségben tartá. — Házagattya *Gyges* azokat-is, kik sanyarú életet mutogatván, vagy-is inkáb a' nagy sanyaruságnak regulájit kintornálván, a' malaszt békóit repesgetvén, a' hármas koronáju süveget öklelik. — Továbbá a' dusgazdagokhoz illendö vendégségekre zúgolodik. Be-ment *Gyges* titkon egy olly vendéglö házba: tsudalá a' nagy veszteget ést: onnét ki-térvén, levelet ír a' koldusok nevével a' zabállókhoz; ki-könyörülésre, ki-nehezteléstre fakad. *Gyges* az alatt, még a' Levél olvastatott, a' Koldusok seregét az ajtóhoz lázíttá: az Urak szégyentöl indíttatván, erészszényeikbe nyúltak, és jó alamisnával fel-váltották mogokat az alkalmatlan sebek, és rongyok tekéntetétöl. További oktatása a' boldogtalan gazdagokat

kat és méltóságokat teſzi ſzem elejbe, kik a' fényes palotákban a' kintsek, és gyönyörűségek-között tsak fohászkodnak; lelkek teli lévén unalommal, gondal, félelemmel, el-követett gonoſzságaik emlékezetével. Jut itt a' Bíráknak, Prókátoroknak, a' ſzegény tzifráknak, kik ſelemben, aranyban, pipes hintókban járnak, édes gyermekeiknek éhezéseket pedig ritkán verik-el. — Le-írja a' kénſzerített házaſság ſzörnyű következéſeit; a' haragos Tiſzt viselőket, az oktalan embereknek könyvházaikat, a' tsillagokból-való jövendölés gonoſságát, az arany tsinálásnak ártalmas, haſzontalan mesterségét; egyéb emberek könyveinek mesterséges gyalázóit, kik irígységtől viseltetvén, tsak egyéb Íróknak gántsaikat keresik, és a' jót-is roſzſzra magyarázván, pökdösik a' ragyogó tsillagokat. p. 356. Quot quot hodie eruditi viri ſcribunt, eodem quo Achilles fato videntur geniti: ſuos enim Therſites habent, qui generoſæ virtuti conviciantur. — at! — non curant Sydera, quid de illis mentiantur Aſtrologi — conſtantiſsime fulgent, & æquali ſemper motu exercent curſus ſuos. Magnam orbi injuriam facient iſta ſcriptorum, qui arroduntur, lumina, ſi ob rabularum impudentes querelas quieſcant, ac lucere deſierint. — Bé-ballagván *Gyges* (láthatatlan lévén a' gyűrűje-által) egy Úri ebédlő házba; láttya, hogy bőjti napon keverve tétetett a' vendégek elejbe a'

hallal külömbféle hús-is. Fel-borzadván (de nem látván) zörög, lábával, öklével, ajtót, ládát, ablakot pattogtat: fel-forgattya egyetemben a' tálakat, húst, levet halat, tsemegét öſzſze-dönt: a' vendégek elhalaványodnak; a' lett dolgot titkos büntetésre magyarázzák: másutt egy negédes kényes aſzſzonynak sült fogoly madarát, mikor azt tilalmas napon maga eleibe tétetné, egy ſzempillantás-alatt pondroſsá tette: öſzſze-ſzedett tudniillik egynehány ſzál hegedü-húrt, azokat akkorára metélte, a' mekkora ſzokott lenni a' húsban fentergő krkatz: fel-fog abból egy maroknyit, 's titkon a' gőzölgő fogolyra hinti, tágulni, mozgani, pötzkölődni kezdett a' sok apró húr ſzelet: az aſzſzony tsak nem el-okádta magát; a' sültet az ebek elejbe vetette. A' ſok borivás-ellen-is tartatik azon könyvben hathatós beſzéd; az-után az ártalmas játékokról; a' vallás' undok betstelenítéséről, az udvarba való járásról. — Feddi a' hizelkedőket, kik versekkel énekekkel égig magaſztallyák az érdemetleneket: a' Komédiák ártalmit le-rajzollya, illy Fejezetek alatt: „Hirudines. Turpitudo Religione amicta. Aedes Pudicitiæ. Menſæ crudeles. Plangenda felicitas. — Judicum lapis Lydius. Jejunia ornata. Fortuna immemor. Bibllotheca Divitis. Edacitas caſtigata. Dionyſia. Religio vindicata. Oceanus anlicus. Funus virtutis. Schola amoris = theatra. Imago rea = turpes icones.

ZACHARIAS Sz. Ágoston' Remete Rendü Szerzeteſse. A' Konſtántziai nagy Gyülésben, mellyben a' három Pápa helyett a' Kolumnia Otto Kárdinális V-dik *Márton* neve-alatt, az Úr Jesus Egyházának leg-fŏb' méltóságára válaſztatott a' 45 dik ülésben, 1418-dik eſztendejében (mert 1414-dikének Novembertŏl-fogva, mellyben az Ülések kezdŏttek eddig tartott) az Atyák hallattára ſok hathatós Predikállók elé-állottak Vasár és Ünnep napokon. Azok-közül egynehányat említt T. *Dénisnél* (Codices Theologici Pars III.) a' 969-dik Codex, a' többi-között numero XIII. columna 3310. Zachariás Prédikátzióját folio Codicis 111. *Sermo prædicatus in Concilio Constan. In die S. Michaëlis per fratrem Johannem Zachariæ Sacre Theologie Profeſſorem Ordinis Heremitarum S. Auguſtini* Anno &c. XVI. Zachariás ebben a' Prédikátzióban az Egyházi Békeſség öt ellenségeire mutat: az Igaſságtalanságra, fösvénységre, irígységre, haragra, és kevélységre. Pacis Eccleſiæ hoſtes eſſe quinque: *Injuſtitiam turbidam, & injurioſam, Iracundiam fervidam, & furioſam, Snperbiam tumidam, & ambicioſam.* Feddi némelly Papoknak roſzſzaságokat-is: hogy ájtatoſsan nem imádkoznak nem bŏjtölnek, alamisnát és jó példát nem adnak. 's a' t. Imo magis videmus ipſos ociari, Comiſſari vane gloriari ſolaciari & plus querere ut placeant hominibus utriusque ſexus quam

deo. — Hasonló módra feddi azon eſztendőben azon Gyülés hallattára *Pulkai* Péter-is némelly Conſtantziában forgó Klerikusok' roſz életét; nem a' hitre nézve ugyan; de az erköltsre nézve hathatóſsan. *Ibid.* numero XXIV. fol. 227. *Sermo Magiſtri de Pulka Sacræ Theologiæ Profeſſoris prædicatus* in Concilio Conſtantienſi. Anno &c. XVI. Hogy némellyek moſt-is Concubinariusok, Simoniakusok. Rendetlen tsúf talárifsokat így dorgállya. Columna 3319. — Incedunt clerici curie ymo nonnulli alii etiam Eccleſiarum Cathedralium prelati Canonici & curati in veſtibus indecenter figuratis, impudice videlicet quadrifariam usque ad nates ac cingulum inciſis ut palam pateat proceritas crurium fulgidus caligarum color, &c. (Ita & de manicis) ut potius inſtar alatorum ſtructionum & vulturum volando incidere, quam more hominum ambulare &c. *Denis* hic. En egregiam *Auſtriaci* noſtri in dicendo libertatem, quæ utique non omni prorſus fructu caruit. — Az egéſz Conſtantzia Gyüléſt leírtam az Aſz. Egyház Történetinek XXIV-gyedik Könyvében a' III-madik Szakaſzban, a' Nagy-Szombati nyomtatás-ſzerént 1771-dikében, a' 153-dik Levéllaptólfogva.

ZSIDÓK. 1799-ben Januárius' 20-dik napján, Lembergben, újra feles ſzámú Zsidó legények vetettek-fel a' katonaságra; 's onnét azonnal továb' küldettek. — A'

Lengyel fôldeken temérdek ſok hamis Bankó tzédulákat ſzórtak-ki a' Zsidók. — A' Frantziák az új Municipálitásokban egynehány Zsidókat-is ültettek a' Tanátsbéliek közé.

ZALAHÁZA, vagy Szalaházi Tamás, elöb' Veſzprémi: 1527-diktöl-fogva pedig, 1539-dikig Egri Püspök vólt. A' Mohátsi veſzedelem-után tündöklött fôkép erköltsivel. Lásd *Luctus Pannon.* Bétsb. 1798. Öt nyelveket értett. Az említett Könyvben Görögûl és deákul iratott ſzép Versekkel meg-ditsértetett. p. o. *Bonamikustól.*

Τὴς Α'ηρίης ὁ χ' ἄριστος Ε'πίσκοπος ἑλλάδα Φώνην
Κ' Α'υσονίην εἰδὼς, ἄλλα τε πολλὰ μαθών

az az:

Egernek igen jó Püspöke a' Görög nyelvet,
És a' deákot-is tudta; ſok másokban-is forgott. *Lang János ἀνέρα παντοδαπῆς ἀρετῆς*: Minden féle jó erköltsû embernek hirdeti. — Deák Versei *Bonamikusnak* ezek: THOMAE ZALAHÁZA Epiſc. Agr. ac Vesprém. R. H. Cancell.

Thomæ Zallazæ cordi pietasque fidesque
Dum vixit, fuit, hac qui tumulatus humo eſt.
Agria quo potuit jactare Antiſtite ſe ſe.
Et tota auriferis Pannonis ora jugis.
Pontificum, Civile, Dei jus hauſerat, uti
Et lingua dederat Phæbus utraque pari.
Extinctum hunc Latiæ, Graje flevere Camænæ,
Et mœſtis fluxit languidas Iſter aquis.

VILLAROINAS FERENTZ, Amerikában, Nemes vitézlő Spanyol Úr; a' Cæſares nevü Népről. — Mind *Villaroinas*, mind a' Cæſares nép hogy meg-ismértessék, elé-adom Stöckleinből, és annak Folytatójából P. Probſtból (der neüe Welt-bott *Tom.* IV. P. XXVII. Num. 542. pag. 81. ſequ.) P. *Cirrheimnak* Levelét. Irta azt P. *Cirrheim* az Austriai Provinciából J. Társaságának Parakvariába küldetett Miſsionáriusa P. *Gróffhaiden* Ferentzhez I. T. Szerzeteſséhez, úgymint a' Grétzi Fő Iskolákban a' Morális Theologiának Profeſſorához, Sz. Máriának Parakváriai Révpartyán 1733-dikban den 19-ten Weinmonat. — *Cirrheim Levele*:

Kriſztusban Tiſztelendő Atya. P. C. = Kriſtustól békeſség!

„ Más egyéb' újságok-helyett, mellyeket Tiſzt. Atyaságodnak küldenem kellene arról a' Tartományról, mellyet magam még meg-nem ismértem; most tsak egynehány Indiai tudósíttásokat küldök, mellyeket más Miſsionáriusoktól ſzereztem bé magamnak. Által küldöm a' máſsát azon Levélnek, melly a' Német Orſzágban kevésnyire vagy éppen nem ismeretes *Cæſares* Nemzetséget illeti. Ennek a' Levélnek Irója P. de *Contreras* Jakab Pál, Jeſus Társaságá Miſsionáriuſsa; küldetett pedig ettől 1724-ben P. *Lozano* Péterhez. P. San Martin azt a' Levelet Amerikából hozta, és velem közlötte. A' Foglalattya

e' következendö. (Páter de CONTRERAS Jakab Pálnak Jesus Társasága Miſsiónáriuſsának 1724-ben P. *Lozano* Péterhez iratott *Levele.* Ezt a' Levelet P. *San Martin* közlé P. *Cirrheim* Ignáttzal. — CONTRERAS Levele így ſzóll.")

Suipatschából, Perunak Falujából (noha azt inkáb' Parakváriához tartozandó *Peru*-határi helységnek kellene mondani) Utazásunkat *Jurcumánba* folytattuk. Itten Sz. *Jakabnak* Nemes Vitéze VILLÁROINAS Ferentz minket, hozzánk mutatott tellyes hajlandóságu emberséggel megbetsült, és betsületes alamisnával megajándékozott; tapaſztalták ezen Úrnak bökezüségét a' mi Társaságunknak egyéb Miſsiónáriuſsai-is gyakorta; mikor még Ö *Lipenben,* Perunak városában Királyi Tiſztviselö vólt. A' tengeri dolgok' tudománnyában igen jártos: tengeri ſok hajózásokban forgott: az ö fiatal eſztendös korában egy különös Történet-által a' *Cæſares* nevü Nemzetséghez vetemedett. In ſeinem jüngen Jahren iſt er durch ein ſeltſame Begebenheit zu der Völckerſchaft *Cæſares* gelanget. Midön ö nékem errröl a' (*Cæſares*) nevü nemzetröl, kellemetes ékeſsen-ſzólláſsal ſokat beſzéllene; én pedig ſzavait kivánva 's örvendezve figyelmesen hallanám, öſztönözött hozzá hajlott bizodalmam; hogy töb' töb' kérdéseket tegyek néki. Ö pedig (VILLAROINAS) nem ſajnálván fáradtságát, el-be-

ſzéllette az egéſz Történetet más egéb dolgokkal együtt, tiſztán-igazán. (Le-írja oſztán Villároinásnak ezüst-bányás gondját, Cadixban lakozó Házas társának adott feleletét, hogy, míg dolgait nem végzi, Amerikából viſzſza nem térhet, 's a' Levelét de CONTRERAS így folytattya: „Már a' miket a' *Cæſares* Nemzetről ez a' nemes *Vitéz* el-beſzéllet „ Nun was mir dieſer edle Ritter von der Völckerſchaft *Cæſares* ertzehlet" Közlöm azokat Tiſztelendö Atyaságoddal hív egyeneſséggel: hogy maga teheſsen itéletet, mit kellyen az egéſz történetről gondolni. Az említett nemes Vitéz (VILLAROINAS) ſzületett *Gallitziában* által-adatott egy olly embernek, ki az-elött *Mádritban* lakot, nemes embernek tartatott, de valójában Zsidó vólt. Ettöl *Amſterdámba* vezettetett; és ottan, hat vagy hét eſztendös korától-fogva, a' Zsidónak házában neveltetett. A' Zsidó ki-nyilatkoztatta végtére önnön magát, és az ö nevendékébe a' Zsidó vallás' tévelygéseit akarta óltani; gyakran ismételte-is elötte ezen ſzókat: „Te ſe Kereſztyén, ſem Zsidó nem vagy. Nem vagy te Kereſztyén: mert a' Kereſztyén vallásról ſemmit ſem tudſz; Zsidó ſem vagy: mert még annál-is kevesebbet tudſz a' 'Zidó talmudról. Annakokáért egy valamelly Hitre sányd-el magadat; azután én magam meg-tanítlak arra a' mit hinned és tselekedned kell: a' fiatal gyer-

mek nem tudta, mellyik réſzre kellene fordúlnia; végtére az Istennek különös sugállásából, minden kétségeskedés-nélkül, így felelt a' Zsidóknak: „Én azt akarom hinni, a' mit az én ſzülőim hittek. " azoknak nyomdokit akarom követni. Mivelhogy a' Zsidó valahányſzor a' gyermeket késértvén, azt a' Zsidó vallásra akarta reá beſzélleni, az ő nevendékének egy azon feleletét kénteleníttetett hallani, annak álhatatoſságán igen tsudálkozott: 's azon megilletődött. Maga magára vállolta a' fáradságát; 's meg-tanította a' tiſzta Kereſztyén Katholikus Hit' ágozatira; arra főképpen mikép' kelleſsék igazán jól meg-gyónni; az Óltári Szentséget fel-venni, és imádkozni. Minekutánna már mind ezeket meg-tanúlta, kérdé a' 'Zidó: ha Misét-is akarna-e halgatni? Midőn a' gyermek azt felelné, hogy igen-is, el-vezette a' Zsidó (különös őrző Angyala) a' Jesuiták' ſzállására: egy követ veſz a' kezébe, 's mondgya a' nevendékének: vigyázz! midőn én ezt a' követ egy háznak ajtaja-előtt le-ereſztem, 's leejtem, akkor ott egy kevés álly-meg; azután ugyan azon háznak azon ajtaján mennybé, és mond egy kevés hangoſsabban ezen ſzózatokat: — (ki nem tétetnek a' ſzózatok) Ezek a' ſzók, mellyeket a' Zsidó kimondott, olly *Jeles* ſzózatok vóltak, mellyekkel a' Kátholikusok, kik ott (Amſterdámban) mindenféle Sekták-közt élvén, magokat meg-ismérték. A' mint mondá,

úgy lett-meg: a' gyermek bé-ment a' házba, ki-mondotta hangos kiáltáſsal a' *jeltadó* ſzókat (die Loos-Worte) és azonnal a' felsö folyosóba vezettetett két ſzemélyektöl, kik betsületes világi ruhában elrejtetett Papjai vóltak a' mi Társaságunknak. Ezek, minekutánna mindent ki-kérdeztek vólna töle: ö kitsoda? kitöl, 's miképp' tanúlta-meg a' Kátholikus taníttást? méltán tsudálkoztak az ö taníttó mesterén, és kalauzán: el-vezették végtére az ö házi röjtök Kápolnájokba: a' gyónásra alkalmatoſságot nyújtottak néki, és a' Mise halgatásra. A' Pap, a' kihez gyónt, mintegy ſzáz Gyónók halgatasában foglalatoskodott. Ez ötet arra-intette: hogy a' Zsidónak köſzönnye-meg, hogy ötet a' tiſzta Kátholikus Vallásra olly derekaſsan megtanította; de a' mit látott, azt néki ki ne nyilatkoztaſsa. Ezeket (úgymond a' Levél iró P. de *Contreras*) elöre el-akarám beſzélleni, hogy éſzre-veteſsék az, hogy *Villaroinas* Úr, mikor a' *Cæſares* nevü nemzetnél tartózkodott, nem vólt már olly fiatal, hogy tudni 's emlékezni nem lehetet vólna néki azokról, a' mik vele történtek a' *Cæſares* népnél. Azomban a' mi *Villaroinás* Ferentzünk az ö nevelö Zsidójának engedelmével a' tengeri dologra alkalmaztatta magát, és egy hajóval a' tengeri dologra alkalmaztatta magát, és egy hajóval a' tengeri halaknak fogására elutazott. Minekutánna arról a' haláſzotról

viſzſza-érkezett, más egy hajóra ſzállott, melly az ő úttyát *Montevideo*-felé erányozta. *Montevideo* Parákváriának városa az ezüst viznek *Rio de la Plata* torkánál, a' tenger táján; de minekelőtte bé-érhettek volna a' ki-kötő partra, egy igen erős ſzélvéſz kerekedett-fel, és őket Dél-felé a' *Magellanumi* ſzoros tenger-felé hajtotta. Azon időben el-kezdett a' hajójokban fogyni az édes viz: annak okáért kéntelenek vóltak avval, hogy valamelly part-felé tartsanak, láttak-is már hegyeket, mellyek közt egy jókora folyó viz ereſzkedettle. Minekutánna tehát a' *Pilot* (a' hajós gazda) a' partra ki-ſzállott vólna, maga-is az ő társaival, 's édes vizzel a' hordókat meg-töltötték vólna, kedvek duzzant arra, hogy a' környék helyet meg-tekéngessék. VILLAROINAS-is velek vólt a' társaságban. Mentek; 's egyik hegyről a' másikra hágtak; láttak azomban távulról más egy hegyet, melly alatsony-palma erdőt mutogatott magán. „Zwergel-Palmen.“ A' Spanyolyoknál ezen alatsony Pálmák *Palmiros* nevűek. Ez az erdő olly gyönyörüen tünt a' ſzemekbe, hogy el-ſzánták magokat ezen kellemetes tekéntü Pálmaerdőnek közelről való meg-nézegetésére. Midőn a' Pálmás erdőben emerre amarra tsötönyöztek; 's már viſzſza-utazni akartak az ő hajójok-felé, el-veſztettek a' hajó felé való uttyokat, 's a' mint a' sürüben meg-ſzokott esni, hogy egyik tévelyedést

a' másik érje, a' helyett, hogy a' hordókhoz közelítettek vólna, távulab estek tölök. Illy állapotban lévén 's tanátskozván mi tévök legyenek, merre tartsanak? láttak meſzſziröl egy sereg vadonyos embereket, kiknek ſzámak mintegy ezernek látſzot lenni: ijedtekbe el-rejték magokat a' fák-alá; de a' vad emberek öket hamar fel-találták; 's mint rabjaikat a' hegyen túl el-vittég magokkal. Látták ottan ſzanaſzétt álló házokat, mellyek meg-lehetösképpen valának épitve, 's az alatsonyab hegyek úgy tettſzettek ſzomorú ſzemeik elött, mintha merö öröm-kertek lettek vólna. A' hegy lántzoknak tövinél egy olly nagy hoſzſzú és ſzéles *tó* fekütt, hogy azt az ö temérdek nagysága miatt tengernek vélték lenni; el ſem-is érhették a' leg-éleſseb' ſzemek annak ſzéle' hoſzſza' végét. Annak a' tónak partyáról a' rabok hajókra rakattak, és a' vad emberektöl ezen tó vizén meſzſzire vitettek. Már egéſz éjtſzaka eveztek; és ime regvel nyoltz óra táján egy magas *tornyot* ſzemléltek, melly nékik lakhely és város jelének tettſzett lenni: tapaſztalták-is, hogy meg-nem tsalatkoztak: mert azt délután négy óra tájkor el-érték.

A' vad emberek a' rabokat el-ajándékozták a' városiaknak barátságból, mellyel hozzájok viseltettek; és különös hajlandósággal fogadtattak. Azon városnak lakosai fejér ábrázatuak, és igen nagy

bauſzokat hordoznak. Vala közöttök egy fö tekéntetü ſzemély, kinek a' paláſztya a' Kánonok Urak. *Mutzetumjához* (mellyikérö paláſztyához) hasonló vólt; ez a' Személly egyebeknek úgy láttſzatott parantsolni, mintha Püspöki hatolammal bírt vólna: mert néki egyebek minnyájan nagy alázatoſsággal engedelmeskedtek. — Az meg-parantsolta, hogy a' rabok külömkülömbféle házokra oſztaſsanak; és még azon városban lejendenek, tellyes emberséget tapaſztallyanak. Szerentséjekre a' rabok Hajós gazdájok értette a' *Deák* nyelvet, annak ſegítségével beſzéllett a' Püspökkel. A' város a' *Tónak* közepén egy ſzigetben fekſzik: annak köre két akkora, mint *Sevilia* városa, melly a' Spanyol városok-között ha nem a' leg-nagyobbik, leg-aláb' a' leg-nagyobbak-közé tartozandó. Szép épületek állanak benne: ſok abban a' meſterember-is: a' Lakosoknak ruházattyok ollyan mint a' régi Spanyol öltözet: a' vállaiktól kisded ſzárnyak függének-le, (az az: rövid 's fel-nem öltött dolmány-újjak) — ruhájikon ſok gyöngyök ſzemléltettek; melly gyöngyök a' várost környékezö tóban, a' mint a' rabok tulajdon ſzemeikkel látták, halaſztatnak. Ezen városnak *Temploma* ſokkal nagyob' a' Seviliai leg-nagyob' Templomnál (az öreg Templomnál) A' faragott oſzlopképek, mellyek abban állanak, a' fejek' és ábrázatok' ſzörnyü nagyságok-miatt az idegen

embert mosolygásra indíttyák: a' Püspök mellett ſzünteien ſok lelki átyák tartózkodnak „ viele Geiſtliche.“ kik jobbára fekete ruhát hordoznak közönséges poſztóból. Az, az a' ki a' *Templomra* viselt gondot, a' *Villaroinas* gyermeket különös ſzeretettel fogadta-be tulajdon házába; és mind reggel mind dellest el-vezette a' Templomba: egykor, midön *Villaroinás* azt vette éſzre, hogy a' templom' ajtajamegett egy gyöngy-ház áll ſzentelt vizet tartván, azzal magát meg-akarta hinteni; de mivel a' gyöngy-ház-edényt el-nem érhette; és a' Püspök, a' ki ſzinte akkor ott jelen vólt, azt éſzre vette, maga tulajdon kezeivel emelte oda-fel a' gyermeket: hogy a' ſzentelt vizet el-érheſse; midön pedig az-is látná egyetemben, hogy a' gyermek a' ſzentelt vizet a' homlokra hintvén, magára vetetette a' Sz. Kereſzt jelét, úgy bele ſzeretett, hogy ötet kézen-fogva az Oltárhoz vezetne: ott *Villaroinás* le-térdepelt, és imádkozott; melly ájtatoſsága-által a' jelenlévőknek annál nagyob' ſzeretetét vonſzá magához, mennél tsekélyeb' isteni tiſzteletet vettek-éſzre a' rabtársaiban, kik Hollándusok vóltak. A' Mise ékes Papi öltözetben vitetett végbe. A' féle Oltári külömbféle ruháknak ſzemlélésére *Villaroinásnak* a' Sekrestyében mindennap alkalmatoſsága vólt; holott az Egyházfiával mindennap oda járúlt. Mivelhogy pedig *Villaroinás* az Oltárnál va-

ló ſzolgálatot (a' miniſtrálást) az ő Amſterdámi Tanittójától meg-nem tanúlta; arról ſemmit ſem mondh-tott; az ő Miſséjekben a' Deák ritusu Papokkal egyeztek-e, nem e? mondá mindazonáltal, hogy látott az Oltárnak mind jobb mind bal lap-oldalán olvasásra-való két pulpitust: azok-előtt mindennap bizonyos időben a' Mise egy Papi Oltári ſzolgától el-énekeltetett, és hogy azon éneklés-alatt a' Püspök az *Epiſtola* réſzű Oltár táján egy menyezet-alatt ült; annak idejében pedig két temjényező edényből meg-illatoztatott. Szemlélt máskor *Villaroinás* hó fehérségű gyökeret, melly apróra reſzeltetvén teſztává változtatott; abból süttettek az ostyák. Szint a'féle, de nem éppen olly finom gyökeréből sütik az ő közönséges kenyereket; az feketétske; 's azzal pótollyák-ki a' buza fogytát, melly ott éppen nem találtatik: a' kehely feketének láttſzatott lenni; és valamint egyéb oltári eſzközök, úgy az-is gyöngyökkel rakva vólt gazdagon „mit Perlen reich beſetzt.“ De azon nem igen tsudálkozott; mert a' közönséges emberek nadrágjaikon-is látott logni sinórokra vont olly ſok gyöngyöket, hogy midőn öſzſze-ütköztek, hallotta zörgéseket. A' Vetsernyére öſzſze gyülekezett mindennap egy ſereg Papság, és énekeltek minnyájon azon nagy könyvekre nézvén, mellyekben az ő imádságaik vagy Zsoltárjaik egy újnyira hoſzſzú betűkkel fel-vóltak jegyezve; de az em-

ber, az ő ſzer-felötti nagy kiáltások-miatt egy ſzót ſem érthetett. Miféle nyelven beſzéllének, *Villaroinas* meg-nem mondhatta; hallotta mindazáltal a' Püspök ſzájából ezen ſzókat: NOS VOS PAPA TENER, REX TENER, DIOS QUERER; melly ſzók a' Spanyol nyelvből forrottaknak láttattak lenni; de igen el-fitzamíttattak; 's így kellett volna azokat ki-mondani: „*Nos otros, y vos otros tenemos Papa, y tenemos Rey, Dios los quira.* Az az: „Nekünk-is vagyon Pápánk, és vagyon néktek-is. Vagyon Királyunk-is Isten tartsa őket.“ Azomban míg ezen rabok a' Püspöknek parantsolattyából a' városban olly emberségesen tartattak, ez a' kegyes Úr, a' hajós Gazdától adatott jelek ſzerént, reá kerestetett arra a' tájra, és arra a' folyó vizre, a' hol a' hordók vízzel megtöltettek, fel-kerestette a' hajót-is; melly-is a' város Lakositól küldetett emberek-től jó állapotban találtatott. Minekutánna tehát minnyájoknak ſzabadság adatott vólna a' viſzſza-költözésre, a' hajójokhoz, az Egyházfia *Villaroinást* magától el-nem akarta ereſzteni: mert igen meg-ſzerette; hanem a' Püspöknek akarattyára tsak ugyan meg-hajlott, és el-botsátotta. Négy ládák adattak a' viſzſza-kéſzülő raboknak, mellyek válogatott finom gyöngyökkel meg-töltettek: hogy, a' mint a' hajós gazda a' Deák nyelv értésének ſegítségével éſzre vette: kettejek a' Spanyol Királynak;

nak; kettejek pedig az Anya Sz. Egyház Fejének a' Romai Pápának adaſsék ajándékúl. A' Hollandusok, kik az ő fel-tett ſzándékjok-ſzerént-való úttyokat meg-unták, viſzſza-hajóztak Amſterdámba. Onnét *Villaroinás* tulajdon házájába utazott. Soha ſem tudhatta-meg, ha a' gyöngyös ládák által adattak-é azokhoz, a' kikhez intéztettek. Azok a' JELEK, mellyeket a' vitéz *Villaroinás* a' most említtetett (*Cæſares* nevü) népnek Lakóhelyéről adott, ezek: hogy tudniillik az ő *Montevideói* utazásokkor, *Montevideótúl*-fogva addig a' *Folyó-vizig*, a' hol a' hordókba friſs vizet meregettek, négy napokat töltöttek-el. De (mondá azt-is egyetemben) hogy BUENOS AYRESBŐL, a' mint ő itéli, az egybe lántzolt iſzonyú hegyek és sürü erdőkmiatt lehetetlen a' ſzárazon ezen nemzetséghez bé-jutni. Ezeket beſzéllette NÉKEM az én ſzerettem VILLAROINÁSOM az említett Nemzetségről, és azt kivánta, hogy az egéſz világ-előtt tudva légyenek. Ő maga Arról egéſz egy Le-irást küldöttbé a' *Mádriti Királyi Tanátshoz*, és aztjavasolta, hogy keresteſsék-fel az a' nemzet, a' dolgot pedig magára vállolta; ha ő Felsége meg-engedi néki a' deák nyelvet értő társokat, és *Cadixtól*-fogva *Buenos aeresig*, onnét a' *Cæſares* helységig hajós népet és eledelt adat. Annyit *Villaroinás* már véghez-is vitt, hogy a' K. Tanáts, és maga a' Király a' *Kádixi* és *Buenos aeresi*

Tiſzteknek meg-hagyta, hogy a' miket ezen ſzándék' tellyesíttésére *Villaroinás* kiván, minden tarts, és ellenzés-nélkül azokban kezére ſzolgállyanak. Azon idö alatt, mellyben a' kéſzület-tételben foglalatoskodtak a' tiſztek és munkások, a' Vitéz *Villároinásnak* más egy hajós utazása került: azt el-végezvén, ſzeméllye-ſzerént maga meg-jelent *Mádritban* olly reménységgel, hogy a' végsö Királyi parantsolatot, és a' fel-vállott dolgához tartozandó utasíttást kezéhez veheti; azomban azt a' kedvetlen hírt kellett néki hallani, hogy hogy MÁSODIK KÁROLY Király már meg-hólt, és e' képpen az egéſz igyekezet végre-hajtása meg-ſzünt: mindazáltal pedig hogy a' helységek' le-irása, mellyet-bé-adott, és ſzándéka, kivánsága a' Királyi Irö ſzoba protokollumában fel-jegyeztetett. A' vitéz *Villaroinás* unſzolására a' régi Irások-is ki-kerestetvén, meg-visgáltattak, és azokban fel-találtatott az; hogy a' boldog emlékezetü *ötödik Károly* Tsáſzárnyak idejében két Spanyol hajók a' *Magellani* ſzük tengerbe vitorláztak; de hogy hová lettek, 's mi történt oſztán velek, ſoha ſemmi tudósíttás ſem érkezettbe felölök. Mindezekböl a' Királyi Tanáts azt gyanította, hogy ez a' Nemzet azért vállolta-fel a' Cæſarei, vagy *Cæſares* nevet (*Pueblos de los Cæſares*) A' *Tsáſzár' népe*: mert azon Spanyoloktól vette az ö eredetét, a' kik *ötödik Károly* Tsá-

ſzár' orſzáglásakor a' ſzélvéſztől a' világnak abba a' környékébe ragadtattak. Valóságos az (a' mit nékem más Hollandusok beſzéllettek) hogy azon tenger-tájokon merő fehérſzinű embereket ſzemléltek. Leſznek talán némellyek, kiknek az nehezen fog esni, hogy el-hidgyék ezt az egéſz beſzédet: kiknek ſzabad marad mindenkor ugyan az ő itéletek; azt tudom mindazáltal, hogy ennek a' nemes Vitéznek ſemmi oka ſe vólt arra, hogy ezt a' beſzédet költemény módra ki-gondollya, illy betsületes, illy jó Kereſztyén ember. Egy sulyos kérdés juthatna itt az ember eſzébe: miért hogy a' Holländ-Urak, kik egyébként a' nyerekedésre olly alkalmatos tájokat örömest meg-ſzoktak látagatni, az említett gyöngyös ſzigetnek meg-látagatására ſoha ſem ereſztették a' tengernek valamelly hajójokat? Az így okoskodónak ezen feleletemmel ſzolgálok: valamint az Úr Istennek meg-mérhetetlen itélete a' *második Károlynak* halálával meggátolta azon népnek fel-keresését; azonképpen a' Hollandusoknak ſem adott módot azon tartománynak ki ſzemezésére. Mindennek ideje vagyon. Adja Iſten ő Sz. Felségének kegyeſsége: hogy hamar fel-jöjjön az az örötől fogva el-rendelt nap, melly ezen ſetétségben ülő népre az igaz Hit világát fel-hozza. Eddig tartott Páter CONTRERÁS levele ſzóról ſzóra. Eppen ide illik (úgymond P. CIRRHEIM

Ignátz) hogy P. Contrerásnak ezen Igéjihez függeſzſzem azt, a' mit Páter REBUNál Jánosnak ſzájából magam hallottam. P. *Rebunál* a' *Chili* nevü Orſzágban tizenkét eſztendeig volt Apoſtoli Miſsiónárius; most pedig a' *Khili* Társaság Provinciájának Procurátora; és nem rég Spanyol Orſzágon kereſztül Romába utazott. Az nékem ezt beſzéllete: hogy V. P. MASCARDI. Miklós Olaſz ſzármazásu a' Chili Provinciában J. T. Miſsiónáriuſsa, az ö Szerzetes gondviselése-alatt lévö Indusoktól hiteles tudósíttást vett a' Cæſares nevü nemzetségről. Mihent azt értette az ö Elöljárójitól engedelmet kért, 's a' nagy sürü erdök-között útnak eredt; mivel pedig útközben, nem tudom, mi vad nemzetségközött kellett néki (a' Cæſares nép-felé) utazni, 's azon vad néptől egy Követ-által ſzabad járásra bátorító levelet (vagy engedelmet) kérni úgy történt, hogy a' *Kátzik*, vagy a' vad nép *Birája* a' követet azon nyomban meg-ölte; a' *Kazik* öttse pedig reá rohant P. *Mascárdi*, és meg-ſebesítette az ártatlan Apostolt egyvégbe: egyéb' uti-társai el-ſzaladtak. Minekutánna a' ſebbe ejtetett P. *Maskardira* halála elhíresíttetett, két Miſsiónariusok küldettek még egymásután, a' Cæſares néphez tartó útnak fel-találására. Fel-találta ugyan egyik a' másik-után a' mártiromság' koronája uttyát de a' Cæſaresekhez való utat egyebek elött bé-zárta egyetemben. Lát-

ván az igyekezet sullyát a' *Chili* Orſzágra ügyellő Királyi Tanáts, a' mi Papjainknak, jövendőre, az illyen próba-tételeket megtiltotta ; holott illyen környül-állásokban az Atyák tsak méſzárſzkékre küldődnének. Meg-fontolván a' tellyes állapotot, hajózás' ſegítségével kellene az említett nemzetségnek fel-találására igyekezni ; 's a' hajózóknak, a' mennyire lehet, azokra a' jelekre kellene ſzámat tartani, mellyekre *Villaroinás* Úr mutatott. Az Isten nyújtsa-ki hamar arra az ő ſegíttő Sz. kezeit. Ajánlom magamat Oltári Sz. Áldozatiba és ájtatos imádságiba.

Tiſztelendő Atyaságodnak

Kriſztusban ſzolgája
Cirrheim Ignátz J. T. Miſsiónáriuſsa.

A' HIBÁK' EGYENGETÉSE

A' XIII-dik Szakaszban.

A' BÉ-VEZETÉSBEN.

pag. 4.	*tott*,	olvasd	*tot.*
	plæna	—	plena.
pag. 5.	*distributam*	—	distribuam.
pag. 6.	XI-dik.	—	IX-dik.
	VII-dik	—	VI. VII. VIII. IX. X-dik.

Levél.	*Rend.*	*Hiba.*	*Olvasd.*
290	13	quarum	quorum.
292	20	præfata	præfato.
297	2	juſtus	juſſus.
301	21	Anglia'	Nápolynak. NB.
302	22	kezdetvén	kérdeztetvén.
303	4	*a fine*	gyilkosságot.
307	22	Similia	Simila.
	Ibid.	könyvét	könyvet.
308	20	natus	nactus.
	24	Exaatlata	Exantlata.
309	5	olvasásától	olvasásáról.
		bérségéből	bévségéből.
312	8	Turcis	Turci.
313	32	ut reon	ut reor.
314	5	imolita	incolit.
	15	Pacinacitatum	Pacinacitarum.

Levél.	*Rend.*	*Hiba.*	*Olvasd.*
315	- -	Dalecarcliai -	Dalekarliai.
324	- - 6	hamává - - -	hamuvá.
325	- - 9	kéréssel - - -	kérések.
327	- - 2	viselték - - -	viseltek.
330	- - 19	ſtinxit - - - -	ſtrinxit.
330	- - 30	váttoztatná -	változtatná.
	34	grabbantumot	grabbatumot.
334	- - 1	Sabariai - - -	Sabariæ.
	17	heti - - -	*maradjon-ki.*
339	- - 22	decens - - -	dedecens.
347	- - 8	terjeſztené - -	terjeſzteni.
351	- - 2	kategorrás - -	kategoriás.
354	- - 4	kik - - - - -	kiket.
	10	kik - - - - -	kiket.
358	- - 4	kapot - - - - -	kapott.
362	- - 22	zavarós - - - -	zavaros.
	29	Paſaro - - - -	Peſaro.
370	- - 2	látván - - -	láttatván.
370	- - 14	knkatz - - - -	kukatz.
373	- - -	ἀγρίης - - - -	Αγρίης.
		μαδών - - - -	μαδών.
377	- - -	egy kevés - -	egy kevesé.
379	- - -	el-veſztettek -	el-vaſztették
380	- - 9	látták - - - -	láttak.
383	- - 17	gyökeréből -	gyökérből.
388	- - 2	Hebunal - - -	Rebunal.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA BUDAPEST

A' ZSIDÓ SZÓKHOZ,

UGYMINT

GYÖKEREKHEZ,

EGYÉB'

NEMZETÜ NYELVEKNEK

HASONLÍTTÁSA.

IRÁ

MOLNÁR JÁNOS

Apátur C. D.

PESTEN,

Nyomt. TRATTNER MÁTYÁS'

betüivel, 1800-dik Eſztend.

A' TSIDO SZÓKHOZ.

GYÖNGYÖSSY,

HASONLÍTÁSA.

BÉ-VEZETÉS.

SZ. Hieronimus Sofoniást fejtegetvén, a' Zsidó nyelvet minden egyéb' nyelvek' eredetének írá lenni. In Sophon. 3. *Id quod diximus NUGAS, sciamus in Hebræo ipsum Latinum esse sermonem, et propterea a nobis ita, ut in Hebræo erat, positum; ut nosse possimus lingvam Hebraicam omnium lingvarum esse matricem.* Erre a' mondásra ſzámat tartván, külömbféle nyelveket méregettem a' Zsidó ſzók' gyökeréhez; és éſzre vettem: hogy, a' mint magában áll a' Zsidó ſzó, úgy ſzint azon értelemben megvagyon más Nemzetnél-is gyakran; egy kis változással pedig még gyakrabban. Példának okáért *mum* Zsidóul *motsok*; a' Görögnél a' *momos* hasonló jelentésû: a' Zsidó *atiqu*, egyez a' Deák *anti*quussal: a' Zsidó *amit*, a' Deák *amicus*-sal. *Hotzen* Zsidóúl, kaſzával fel-fegyverkeztetett *kotsi*; 's amannak mi tsekély változásával? látni való: a' *Mórok*-is az ô folyó vízi hajójikat *koschiónak* hívják; a' mint P. *Thamán*

életében mutattya a' *Mkhdz.* Vettem észre továbbá: hogy a' Zsidó ה avagy *h* egyez sokszor a' Görög ὁ vagy ὃς, és a' Magyar *az* vagy *a'* szó-elővel; a' Zsidó *be* szó-elő; a' Magyar *be* vagy *ben* szó-véggel. Ha ez a' szó *reschit*, melly *kezdetet* jelent, Magyar volna, a' *bereschit* helyett, a' Magyar reschit*bent* olvasna: a' deák 's a' görög sok szókban el-hagyván az *us*, *os* szó-véget, merő Zsidó szóra találunk. Ezek 's más egyéb tapasztalásim meg-bizonyodnak ezen *Hasonlíttásban* hosszasan.

Ezen *Hasonlíttás*, mérègetés, Parallelismus akkor kezdődött, mikor a' *Celsusok* ellen írtam. Melly *Irás* mind magányosan ki vagyon nyomtatva, mind a' *Magyar könyvház'* 6 dik Részében, a' 219-dik Levéltől fogva ott sok Egyiptusi, és Görög Theogóniai Istenkék', és Fejedelmek' neveik-is meg-fejtetnek. Folytattatott azután azon *Hasonlíttás* a' Magyar Könyvháznak 9. 10. 11. 12. 13-dik Szakaszíban.

Magányos, nem éppen kis könyvé változtathattya a' Hasonlíttás' *Kezdetét*; annak *Folytatásaival* együtt, a' ki az emlí-

tett Szakaſzokból azokat ki-tsípvén, különös egy nyalábba kötteti. Hogy pedig ez a' köttetés ahoz nem tartozandó más Levéllapok ſérelme nélkül essék-meg, kinyomtattattak a' *Kezdet* nevü első és máſodik Levéloldalon lévö ſzózatok újjonnan (noha újjabb egyeztetéssel utób'-is előfordúlnak.)

A' *Kezdet* nevet a' végre függeſztem a' *Hasonlíttó Munkának* homlokára: hogy a' Magyar Könyvháznak utóbbi Szakaſziból ki-ſzedendö *Folytatás* nevü Réſzek ſzeb' illendöséggel következzenek egymás után.

Az illyen kötet ſegítségére lehet annak, a' ki talán, a' Hibák meg-egyengetése után, újj nyomtatás alá fogná az egéſz munkát jövendöben.

Irám Szepes Kápt. 1800. 4. *Febr.*
M. J. A. C. D. mpr.

A' ZSIDÓ SZÓKHOZ

EGYÉB' SZÓZATOK' HASONLÍTTÁSÁNAK

KEZDETE.

חסד = CHESED. Olvashatod
ese- *esed.* kegyelem. Hasonló hozzá *E*
dezni. *sed*- ezni.

שעיר - שעירה = SZAIR, SZEI-
RAH. pilosus, pilosa. Meg-vagyon
ſzör. a' *ſzör* egy azon értelme a' Ma-
gyarban.

vin. יין = JAIIN. Vinum. bor. ha-
ſonló *oivoç.*

אד = ED. Vapor, abyſſus, ha-
köd. ſonló *köd.*

עפר = APHAR. pulvis. JOB.
a' por. 38. v. 38. haſonló a' Por.

rágal- רגל = RAGAL. detraxit. ha-
mazni. ſonló] *rágal*- mozott.

בקר = BAKAR. bos. hasonló
ökör. *ökör.*

עמית = AMIT. amicus. hason.
amicus *amicus.*

אחד = ECHAD. unus. Olvas-
egy. hatod *echd.* hasonló egy.

שש = SCHESCH. ha ש=x haſonló *sex.* ſex.

שבע = SCHEBA. ſeptem. ama' *schesch* a' Zsidónál *hatot;* emez hetet jelent. h. ſibene, h. ſeptem. ſeptem.

סמל = SEMEL. ſimulacrum, ſimilitudo. haſonlók. ſimilis.

עתיק = ATIQV. antiquus. régi. hasonló antiquus. anti-quus.

סנה = SNE. rubus. *Sinai* mons dictus ob rubeta. bokor, haſonló *ſzéna.* ſzéna.

שפר = SCHAPHAR. ſzép volt. *sipra*, ſzépség. SPARPARA chaldaice *hajnal.* ha Zsidó ſzokás ſzerént ה vettetik elejbe, hasonló *Hesperus.* — Ezen ſzó után következik *ramah;* 's ezt a' többivel a' 47-dik Levéllaptól fogva a' 91-dikig a' Magyar Kház kilentzedik ſzakaſzſzából ki lehet venni az új kötetre. He-ſper.

ערבה = ARABAH. olvashatni *arva*, puſzta hely. haſonló Árva. 4. REG. 25. Jam haaraba. *Mare solitudinis.* Árva.

קבה = KUBBAH. háló ſzoba, pars cubiculi lecto deſtinata. haſonló *cubiculum*, cubitus. cubi-culum.

מגני-ארץ = MAGNE-ERETZ. *Fortes terræ.* PSAL. 47. fin. A' Földnek Nagygyai. hasonló *Ma-* Magna-

tes. *gnates.* Ex גנן = *ganan.* Protexit.
מגן = *magen*, clypeus.

gentes גוים = GOIM, gentes. haſonló *gointes*; és ha ג = gy, haſonló gyülni. GYÜIN. gyülök. Gyülevéſz; és nem a'Zsidósághoz tartozandó Nép.

Albus. לבן = LABAN. Albus. haſonló *Alban.* Fejér.

non. אין = AIN vagy *ein.*, Non. has. *nein.*

סאה = SEA vagy *zea.* = ſea.

σιτος. ſatum. hasonló σιτος. frumentum.

ſtamen שתי = SCHTI = ſtamen. haſonló *stamen.*

ki-keresés. חקר = CHAKAR. inveſtigavit, ki-kereste. A' gyökér ſzó חקר = chakar; a' vezetéke *kheker* ki-keresés. hasonló *ki-keresni.* JOB. 5. 8. 9. *Ego deprecabor Dominum, qui facit magna, et inscrutabilia.* Ve ain cheker. Hasonló a' ki keresés, és az ain chekerhez *nem ki-kereshető.* — Következzék az *új kötetben* a' Mkház X. dik ſzakaſzában a' 311-dik Levél a' 319 dikig; ezt ki-maraſztván; azután azon hoſzſzas FOLYTATÁSOK, mellyek a' XI. XII. XIII-dik Szakaſzoknak végeken találtatnak.

A' ZSIDO SZÓKNAK

A' MAGYAR ÉS EGYÉB' NEMZETŰ SZÓKBAN TALÁLANDÓ HASONLATOSSÁGÁNAK

VII. FOLYTATÁSA.

MELLYBEN SZ. ÍRÁSBÉLI NÉMELLY TZIKKELYEK MEG-FEJTETNEK.

ÍRÁ

M. J.

בטן = BETHEN. olvashatni, *bathon*, venter, uterus, *has.* cor, *szív.* Az emberben lévö belsö mélység-is értethetik rajta. Hasonló a' βάθος, εος, τὸ. profunditas, *mélység.* PSAL. 131. Hebraice, 132. v. 11. Miphri *bithneka* asith lekisszea lak. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Már jelentém: hogy a' *fru*-ctus a' *phri*-hez; a' *kis szék* a' *kiszsze*hez hasonló. Kisszze ram. *Solium excelsum.* ISAIÆ 6. 1. A' *phri*, gyümöltsöt jelentö szóból eredhetett nem tsak a' *fru*-ctus, hanem a' *fert*-ilitas-is. Tellus ad Jovem. *Metamorphos.* L. 2.

בטן
fructus
kisszék
fertilis

Hos ne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
Officiique refers, quod toto exerceor anno.

בוץ = BUTZ, vagy *busz.* Olvashatni *byss.* = selyem. bársony. hasonló *byssus.*

byssus,

תכריך = TAKERIK. stola, pallium. *palást.* ESTHER. 8. *Mardochæus — amictus serico pallio atque purpureo.* Vetakerik *busz* ve areggaman. A' takerikhez hasonló a' *takarék*; mellyel a' test, vagy ágy palást módra be-takartatik. Az *argaman*hoz pirost jelentö szóhoz hasonló a' p-*argamen.*

p-argamen,

דת = HADDAT, vagy a' *dath*. Edictum, parantsolat. hason-
Datum ló a' *Datum*, adat-ott törvény, és a' napjára mutató jel. ESTHER 8. 14. *Et edictum* (vehaddat) *regis pependit in Susan.* nittenah be Schusan habbirah. Ez a' *habbira*, vagy
Birah = בירה ſzó Királyi várt és
Biró. palotát jelent. Hasonló a' Bióhoz,
Bureau bióházhoz. A' Frantzia *Bureau* mind a' tanátskozásra, és törvénykedésre, mind az irásra 's tanulásra rendeltetett nagy házat jelenti; sőt a' *Birót*-is.

מתיהדים = *Mithjehadim.* Judaizantes, Zsidó Törvényhez, és tzeremoniához állott emberek, az e-
Mit. leje hasonló a' *mit*-hez. p. o. mitarbeiten, mit-Singen. — — ESTHER. 8. v. 17. *Apud omnes populos, urbes, atque provincias, quocunque regis jussa veniebant, mira exultatio, epulæ, atque convivia, et festus dies: in tantum, ut plures alterius gentis et sectæ eorum religioni et ceremoniis jungerentur* (*mithjehadim* = judaizantes fierent) *Grandis enim cunctos Judaici nominis terror invaserat.* MENOCH. hic in ea verba: *Eorum religioni — jungerentur;* cognita ex Hebræis Mosaicæ Legis Sanctitate, et ex Geſtis Eſther, Mardochæi, et Amani, divina er-

ga suos providentia. A' *MKház'* 8-dik Szakaſzſzában a' Mithjehadimokról vagyon bévséges tudósíttás p. 127. titulo Mingreliánusok.

חוּיא — חי = HUA CHAJ. olv. (ascher) hua éjj. GEN. 9. 3. *quod vivit.* Mondom: *chaj* olvashatni *ejj.* Mert noha az utóbbi ſzó ki mondók a' ח = ch. módra olvashattyák; az előbbiek azt *e* módra olvasák. p. o. חזקיה = *Chizkia*, a' Vulgátában *Ezechias.* 4. REG. 18. 1. &c. Azért a' Magyar *élly*, vagy *éjj*, merő Zsidó *chaj* = él. *vivit.* GENES. c. 9. v. 3. *Et omne quod movetur et vivit.* aſcher hua chaj, *erit vobis in cibum quasi olera virentia tradidi vobis omnia.* MENOCH. hic. A' víz özön előtt leg-alább az ajtatosb emberek, a' minémüek a' *Seth* fiai voltak; *religiosiores* ſaltem, quales Sethi filii, carnibus abſtinuerant, a' husevéstől meg-tartóztatták magokat; meg-elégedvén a' gyümöltsökkel és zöldségekkel. A' víz özön után mindeneknek meg-engedte az Isten a' hús evést, mellyek tellyessebben táplálnak; holott azonkévül-is a' földnek ereje a' víz-özön', és a' beléje öntött tengernek sóssága által tompábbá vált. *Duham.* hic. nota. b. „Ante diluvium oleribus tantum & fructibus veſcebantur, ſal-

Élly. éjj.

tem *religiosiores:* nunc permittitur esus carnium, non præcipitur.

pajta. תבה = ha THEBA. Arka, bárka. Noe Bárkája. GEN. 6. 7. 8. Aseh leka *thebath. Fac tibi arcam.* GENES. 6. 14. Bao attah ve kol baitheka ælhatteba. GENES. 7. v. 1. *Ingredere tu et omnis domus tua in arcam.* Emlegeti Homerus *Odysseæ* 4. és *Iliad.* 9. Θήβας αἰγυπτίας.

Thebæ az Egyiptusi Thebæ városát. Lásd az O Sz. Írás' *Rágalmazói ellen* 1. Kéſzület. 9. réſz. 83. LLap. A' Noenak *Thebah* nevü Bárkájából vették az Egyiptusiak az ö *Thebæ* nevü nagy városſoknak nevezetét, a' Thebában való lakásnak emlékezetére. Volt egy *Thebæ* nevü város és Respublika-is Görög Orſzágban, melly most a' Török alatt *Tiva*, Stives nevü falu. Az Egyiptusi *Thebáról* lásd *MKház* 3. Szak. 86. Könyv hoſzſzasan, tit. *Karnak.* Pokokesből. p. 122. 123. 124. 125.

Aleph. אלף = ALAPH, tanított, tanúlt, vezér, ezer, ökör. Ebből a' ſok értelmü ſzóból eredett az elsö betü = *aleph*, és *alpha:* ebből az ökröt jelentö ſzóból ſorrott annak a' temérdek nagyságú és erejü marhának a' neve, melly a' görögöknél *elephas* nevü: ebből a' ſzarvasnak ἔλαφος görög neve-is; meg-vál-

Elephas.

toztatván az *aluph* ſzónak ökröt je- ἔλαφος.
lentö erejét; valamint mikor a' Deákok a' Lovat jelentö *Sus* סוס =
szus ſzót a' diſznónak jelentésére alkalmaztatták; haſzontalan-is az *elaphos*-nak, *szarvast* jelentö ſzónak gyökerét Schreveliussal ki-ásni ezen ſzóból: quaſi ελεῖν ὄφεις, quasi quod ſerpentes e cavernis trahat. az ἐλαφρὸς ἔ ὁ, Levis, celer, gyors ἐλαφρὸς
meg-engedem, hogy az ἔλαφος, cervust, ſzarvast jelentö ſzóból eredett, a' gyors futásából vévén alkalmatosságot ezen ſzóra. Kol ſchattah tachath raglaiv: tzoneh *vaalaphim* kullam vegam *behæmoth* ſzadaj. PSAL. 8. 8. *Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves universas: insuper et pecora campi.* A' ſchattah *subjecisti* ſzó gyökere a' שות = *schuth* ponere; melly üdövel *sub*-ra változhatott. Mondám, ſub.
hogy a' *sus* lovat jelent; סוס ורכבו ſus.
= ſus verokbo, *equum et ascensorem ejus.* EXODI 15. De ha a' *sus* שׂ betüvel íratik, שׂוּס = ſus, melly ſzó örömöt teſz, hasonló hozzá a' ſusurrus.
susurrus.

עשׂב כיק = *kejrk eszeb sicut olera virentia* GENES. 9. v. 3. hasonló *cibus* mintha *eszb*, vagy isb. *cib.* cibus.
hasonló *eszem.* S. PAULUS ACT. eſzem.
14. 16. *Implens cibo et lætitia corda nostra.*

השובבה = *hassobebah.* vaga, refractaria. ex שוב = *schub.* reverti, reducere. JEREMIÆ. 31. Habbath haschobeba. *Filia vaga.* סבב = circumdedit, cinxit, circuivit. valaſzoba. mellyik hasonló a' *szobá*-hoz. JEREMIÆ 31. v. 22. Ki bara Jehova chadasaba aretz: nekeba teſzobeb gaber. *Quia creavit Dominus novum super terram: Femina circumdabit virum.* Teremtett az Úr újságot a' földön: az aſzſzony környül foglalni fogja a' (tellyes erejü) férfiut. גבר = *gabar* robustus fuit. erös hatalmast jelent a' *gibbor*-is. a' *gebir* urat: a' *geburah* izmos, hatalmas Úr. erösséget. Meg-lehet, hogy az *Úr* ezekből eredett. *Duhamel* hic. *Femina circumdabit virum.* Chriſtum ſapientia perfectum corpore parvum formavit Deus in utero B. virginis: hoc enim novum eſt, et mirabile. MENOCH. hic. *creavit.* h. e. *creabit*, præteritum pro futuro. *Femina circumdabit virum*, B. Virgo Maria Chriſtum corpore quidem parvum, ſapientia vero virum perfetum utero ſuo complectetur, atque circumdabit. A' *gabar* tehát tellyes erejü böltsességgel bíró férfiút jelent. Ez az az Új Teſtamentomra megígért tsudálatos újság! *chadasa.* mellyet folytatván *Jeremiás* ezen feje-

zetben így írja le az Új Teſtamentomi Törvényt v. 33. *Dabo legem meam in visceribus eorum.* v. 31. *feriam domui Israel et domui Juda fœdus novum.* Sz. *Pál* Jeremiásból ezt az Új Teſtamentomot így említi HEBR. c. 8. v. 8. *consummabo super domum Israel, et super domum Juda, testamentum novum* — διὰ διαθήκην καινήν. ברית חדשה = berith chadaſcha. A' berithez *frigyet* jelentő ſzóhoz hasonló mind a' *ferit* (ferire fœdus) mind a' *verit*-as mind a' *verit*-frigy: mert a' *berith* e-nélkûl-is mondathatik-ki. Ez az Új Teſtamentomi Eklésia ſoha ſe fog el-múlni, magához gyûjti a' Sz. földtől távúl lévő ſzigetieket-is, úgymint Istennek Sz. városa magában foglallya *Golgotha* hegyét, mint Sz. helyet, a' hol az Úr JESUS fel-feſzíttetett. Ezeket ('s az ASz. Egyházról több felséges igéreteket) foglallya magában *Jeremiás'* 31-dik Réſze. v. 10. *Audite verbum Domini Gentes, et annunciate in insulis, quæ procul sunt, et dicite: Qui dispersit Israel, congregabit eum.* Schimhu debar Jehova goim ve haggidu baajiim mimmerechak. (az ijimhez *n* betût ſzurtak az utóbbiak, és hasonlóvá tették az insulához; noha ezt a' ſzót az *in salo* ſzókból vezetik-ki mások;

frigy. ferit. verit-as. insula. ſalum.

noha a' סלע = *szelah*, kőszíklát; a' סלל = *szalal* gyüleménységet, fel-emelödést jelent, 's a' t.) Azomban az említett Sz. Ígék az Úr Városának a' Zsidóktól különbözö Nemzetségek közé ki-terjedését jelentik. S. HIERONYM. Perspicue vocatio gentium demonstratur. Quid annunciant insulis, quæ procul sitæ sunt? Quod Dominus, qui disperfit Israel congregabit eum. *jekabbetzenu.* ex קבץ = *kabatz*, congregavit, contraxit, collegit; mellykapots. hez hasonló a' *kapots*. Folytassuk az Úr városának különös szentségü helyeiröl Jeremiásnak még ugyan azon részü verseit: JEREM. 31. v. 38. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et ædificabitur civitas Domino*, ve nibenetha hair Laihova, *a turre Hananeel usque ad portam anguli.* v. 39. *Et exibit ultra norma mensuræ in conspectu ejus super collem Gareb: et circuibit Goatha*, ve nasab Goatha, v. 40. *Et omnem vallem cadaverum, et cineris, et universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron, et usque ad angulum portæ equorum Orientalis, Sanctum Domini:* kodes Laihova קדש ליהוה *non evelletur, et non destruetur ultra in perpetuum.* Loinnatesch ve lo gebares hod le holam. DUHAM. hic.

Sanctum Domini ſubint. *vocabitur.* Hæc omnia *loca sancta* erunt: ut *Goatha*, ſeu Golgotha, ubi crucifixus eſt Chriſtus: *vallem cadaverum*, quæ eſt inter montem Calvariæ, et Jerusalem ſita; *regionem mortis*, Golgotha, et loca vicina ſupplicio reorum deſtinata impleant. *Et non destruetur ultra in perpetuum.* quod de Eccleſia *tantummodo* poteſt intelligi. (Portæ inferi non prævalebunt) MENOCH. hic. *A turre Hananeel.* Erat in muro Urbis Jerusalem turris... *Usque ad portam anguli.* Ea erat porta Benjamin in angulo Urbis. Sensus eſt, fore: ut tota Urbs reſtauretur, per quam Eccleſia intelligitur, quæ ædificabitur ut civitas. *Ps.* 121. 2. *Super collem Gareb.* Gareb eſt collis, qui juxta Jerusalem ad Boream ſitus eſt. *Goatha*, eſt alius collis, quem Adrichomius, & Villalpandus de Urbe et Templo L. 1. parte 1. eudem eſſe dicunt, cum *Golgotha*, ubi CHRISTUS crucifixus eſt. *Vallem cadaverum* inter Golgotha & mœnia Jerusalem. *Portæ equorum* inter Sion & Moria, in voragine Mello. Hactenus dicta ſignificant Eccleſiam Chriſti quaquaversum propagandam. *Sanctum Domini*, ſcilicet erunt. Vere etiam ſancta ſunt, ut

ſonant verba, ea loca, quæ pie visunt peregrini Chriſtianorum, mons Calvariæ, ſepulchrum Chriſti. &c. *Non evelletur.* Quia Eccleſia perpetuo ſtabit. *Vallem cadaverum* = ha hemek ha phegarim. עמק = *hemek*, vallis, völgy. פגר = *pheger* = cadaver. radix: פגר = phiger = piger. röst. hasonló-is, söt egyenlő a' *piger.* a' pheger tsak dögöt jelent. az hemekhez talán hasonló a' μῆκος εος, τὸ. longitudo, prolixitas. hoſzſzúság, mint a' völgy ſzokott lenni; és talán hasonló a' *megye*-is; a' mint az hoſzſzú árkolással el-válaſztatik a' máſiktól. Az Amerikaiak az ö hállóból álló ágyokat, melly, mikor rajta hevernek, völgyre méllyen tágúl, *hámakának* nevezik: a' μήκων, ωνὸς ἡ a' görögnél *papaver* = mák, és a' μήκον Doriai dialectus-ſzerént μάκον módra-is olvastathatik; és így hasonló a' *mák.* mekon, papaver, úgymond *Schrevel*, forte a capitis longitudine; vagy talán a' ſzárának hoſzſzaságától. Ezen ſzók: *et universam regionem mortis* tsak így adatnak elő: vekol *hascheremoth.* Mondja ugyan a' 31-dik réſz Fejtője *Scheremah.* feminin *ager*, hoc loco ſcribitur per ר = r, ſed radix eſt שדם = *schedem*, per d = ד.

piger.

μῆκος.

megye

Mák.

mondja azt-is, hogy ſzadeh, שדה = ager; de a' *Vulgata* nem heába tette-ki a' halál = *moth* nevét. 'S valóban a' מות, és a' מוה *muth*, MORI, *halált* jelent. Így olvasta tehát: *ha szede moth*, vagy, ha ſzere moth, úgy, hogy *ſzere*, regiót; *moth*, morst, halált jelentsen. A' *moth*-hoz hasonló a' *mors*, a' *ſzade*-hoz hasonló a' *sata;* a' *sede*-hez, melly ſzó *regiót* jelent, hasonló a' *sedes* BISEDE Moab = בשדי מואב. RUTH. 1. v. 1. *in regione Moabitide.* — *vallem cadaverum, et cineris.* רשן = *deschen*, mind *hamut*, mind *kövéret* jelent. *Jeremiásnak* 31-dik réſzében, 40-dik versében *hamut* jelent a' *deschen;* de ſzint azon réſznek 14-dik versében *kövérséget* jelent. *Et inebriabo animam Sacerdotum pingvedine: daschen et populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.* DUHAMEL hic. Pingvioribus victimis ſaturabo Sacerdotes Novi Teſtamenti, quam veteris, Corpore nimirum & ſangvine Domini, aut donis Spiritus Sancti. A' *Daschen*-hez hasonló a' *dus* (gazdag) epulo. — veholateka jeddaſcheneh. PSAL. 19. *hebr.* 20. v. 4. *holocaustum tuum pingve fiat.* Itt-is kövérséget jelent a' *daschen.* Már jelentém másutt-is, hogy a' *holo*-

mors.

ſata.

ſedes.

Dus.

holo-

cau- *caustum* noha a' görög ὅλος és καίω
ſtum. ſzóból vezettethetik-ki, meg-van a' gyökere a' Zsidóban, a' föl-menetelt jelentö *hala* vagy *hola* ſzóban. עלה = *hola* aſcensus, holocauſtum. *hala* aſcendit. Meg-*hala* a' Magyarnál azt jelenti: hogy ki-*ment* a' *lelke;* és igy hasonló hozzá a' עלה
hala. = *halah* aſcendit, *fel-ment.* — A'
folium. *haleh* עלה = *folium*-ot = Levelet jelent, a' régiek, a' mint Halikárnáſſusból jelentém, a' vocalisokon kezdödö ſzók' elejbe, *V.* vagy *F.* betüt ſzoktak ragaſztani, és igy a' f-*oli*-um könnyen eredhetett az *haleból*, foliumot jelentö ſzóból. — Ha az ל = L, r betüre változtatik, mint a' Chinaiaknál *culusu*, crux helyett, Mogo*l* pro Mogo*r*, ez a' ſzó יעל = *jaál* fel-mégyen, *ascendet*,
Jár. *ascendat*, hasonló ehez, *Jár*, 's ez a' ſzó a' Magyarnál *járást* - *menést* jelent. Jehi Ælohaiv immo, ve *jaal* lijerusalem. 1. ESDRÆ 1. v. 3. *Sit Deus illius cum ipso, Ascendat in Jerusalem.* Légyen az ö Istene vele, mennyen-fel Jerusalembe. Ezek CIRUSnak a' Persák Királyának ſzavai. Az *Istent* Ælohimnak nevezi, ezt az Ælohimot, az Egek' Jehova Istenének hívja illy ſzókkal: 1. *Esdræ.* 1. v. 2. koh amar Cores כורש melek phares: Kol mam-

lekoth haaretz nathan li JEHOVA ÆLOHEJ HASCHAMMAIM, *Hæc dicit Cyrus Rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli.* אלהי השמים. Elohej vagy *Elohi* a' cujus kié? kérdésre egyik ſzót a' kettö-közül י = *Jod* = i betüvel végzi a' Zsidó: p. o. kérdés: kié az ég? a' Zsidó így felel a' *constructioban* vagy *regimenben Elohi* vagy Eloheji. az Istené; de nem a' deák formán. A' deák ezen *regimen*béli két ſzót Egek Istene, így mondja-ki deákul: *cæli* Deus; a' Zsidó pedig Elohej haschamaim, úgy hogy az *ég* változás nélkül maradjon, hanem az Isten neve után függeſztetik az י — jod = i. Így *Urias*, ignis Domini; nem mondgya a' Zsidó: Ur Jahi, vagy Jahi Ur' hanem Uri-jah. *Melchisedech*, nem mondgya melech ſedechi; hanem az י betüt a' *melech* után veti. Melchi sedech = rex juſtitiæ. Így *channibaal.* gratia Domini. חן = gratia, בעל = Dominus, maritus. Vagyon *Channibales* nevü ſziget az Antilliai ſzigetek közt Amerika' elején. *Az* a' mint de *Serrarisból* említtém a' *MKház*' elsö Könyvében, úgy tettſzik, a' *Pun* Kárthágó Zsidós nyelvü népböl népesedett-meg; 's a' Lakosi Kártagóból magokkal

Urias.

Melchi-ſedech.

vitték oda a' *Chanibál*, 's gyengéb' ki-mondás ſzerént az *Annibal* nevet. Lásd *MKház* 1. K. *Charlevoix* 13-dik Levéllap. §. *Méltó itt észre venni.*

Anni-bal.

אדר = magnificavit. in N. = *adar.* — אדר = æder, magnificentia. *pallium.* toga. *adir*, magnificus. præſtans. Betsûlet tiſztelet-tevést valaminek jobb, ſzebb, felsôbb tulajdonát jelentô ſzó. Abból eredhetett az *ador*, oris. vel adoris. *tiszta búza*, adoreus, a. um. *Lisztláng*, adorea, eæ, tiſztesség, ditséret nyerés.

ador.

הנה והנה — HENNA VAHENNA. hinc & inde, in utramque partem. mind innen, mind amonnan, hasonló (holott olvashatni: *hinne, vahinne*) *innen u*-nde *innen* = jobbról és balról. A' הן = *hen* ſzó = ECCE; 's ahoz hasonló: ehen, ihon, ehene, ehenni. 4. Reg. c 2. v. 8. *Tulitque Elias pallium suum*, aeth — ha addaretto, *et involvit illud, et percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem*, vaijechaſzu henna vahenna, *et transierunt ambo per siccum.* becharabah. חרב = CHARAB. ſiccus. *charabah.* ficcum, ficcitas. ſzáraz. hasonló *harabah* per y, ערבה = harabah. *locus* deſertus, campeſtria. Mindenikhez hasonló

innen. és innen. ehene. ehenni.

hasonló az *árva*, el-hagyatott hely, vagy személly: hasonló a' *kár*. A' harab, vagy *Ereb* = ערב = setétedést, estveli időt-is jelent; 's ehez hasonló az *erebos*, jelent gyülevészt népet-is; és *Arabiát;* 's abból fakad az *Arab* nép', és tartomány' neve. Jelent zálogot-is, le-kötelezett hitet, fide jussionem, sponsionem, 's így hasonló a' Német *Erb. hæres*, *erben* hæredem esse, hæreditáre. Abból ered az ערבון = arabon 's evvel egyez az *arrha*, *arrhabon*, ein hafft-pfening, pfandschilling. *zálag*, pignus, arrha, abból ered az ערב = *horeb*. Corvus. olvashatni: horb, chorv. 's így hasonló a' *Corvus*. חצה = CHASZA = dimidiavit, divisit. hasonló *kasza*, melly a' fűvet két felé vágja. *vajechaszu. divisæ sunt* (aquæ) *in utramque partem.* JACKA, percussit. Vajacka eth-hamaim. *et percussit aquas.* hasonló, *jacu*lor. מחא, delevit, percussit. מחה = percussit, &c. abolevit. per א attigit, pervenit.

ברר = barar. purificavit, elegit. *bar*, mundus, purus, triticum. בר = olvashatni *bur*, *pur;* igy hasonló *purus*. olvashatni var, far. így hasonló *farr*, mellyből a' *farina* ered. a' *bor* és *borith* szappany. ha a' b és r között א vagy ו = o va-

árva.
kár.
erebos
arrha.
arrabon.
kasza.
jaculor
purus.
Farr.

gyon vermet, viz fogót, temető
bor. sírt, tömlötzöt jelent a' *Bor* = בור vel באר. A' *vinum* a' *bor* is temetönek hívattatik, „ſomno, vinoque ſepulti.„ A' *verem*' neve *Homerus*-
βόθρος. nál *Odyss.* 11. v. 36. βόθρος. ϑ. ὁ.

ſagen. צעק = SZAAK. clamavit. ha-
tsats- ſonló: *Sagen.* ſzeaka, vagy *tze-*
ka. *akah*, clamor. haſonló *tsatska.*

יסעו = *iſzſzau* = proficiſcantur. mennyenek. haſonló, *is* ex,
ἴσαν. eo, *is*, ire. haſonló ἴσαν *ibant.* ex εἶμι = *eo.* (non ex εἰμὶ = ſum.) ILIAD. γ = 3. v. 8. ὁι δ' ἄρ ἴσαν σιγῇ μένεα πνέιοντες Αχαιοὶ. At *proficiscebantur* cum ſilentio robur ſpirantes Achivi. EXODI c. 14. v. 15. Dixitque *Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me?* מה תצעק אלי = Mah tiſzſzak ælaj. *Loquere filiis Israel, ut proficiscantur.* ויסעו = *veiſzſzau.* NUMER. 9. v. 19. ולאיסעו = veloiſzſzau, *et non proficiscebantur.*

ובשה = IABBASCHA. arida.
avas. *ſzáraz.* hasonló *avas*, carioſus, rancidus. radix יבש *jabaſch*, exſiccatus fuit, *ki-ſzáradt. Exodi* 14. v. 22. *Et ingressi sunt filii Israel per medium*
tok. *ficci maris*, BETOK hajjam BAJJABBASCHA: *erat enim aqua quasi murus a dextra eorum et læva.* Chomah miminam umiſch ſchemo-

lam. (Ez nem illik a' tengernek *fluxus* és *refluxus* nevü ki- 's béáradásához: mert ſoha ſe folyúgy, hogy bástya módra állyon jobról és balról egyſzerre, 's a' *közép* helyen a' tenger *ſzáraza* láttaſſék.) mind a' *charaba*, mind a' *jaschabah* tellyes ſzáradást, ki-ſzáradott helyet jelent. A' mit ezen 14 dik réſzben mond a' Sz. Irás; hogy Israel fiainak a' *ſzárazon* való által-menéſekkor mind *jobb*, mind *bal* kezek felöl úgy állott fel a' tenger, mint a' bástya, azt Illyésnek a' Jordán vizének ſzáraz közepén Eliseuſſal lett által-menéséről ſzóllván, *innen*, és *innen*-nek nevezi, hogy tudni illik a' Jordán vizei *in utramque partem*, oſzlottak, vejechatzu hennah va hennah. 4. REG. 2. 8. *Tulitque Elias pallium suum, et involvit illud, et percussit aquas, quæ DIVISÆ SUNT IN UTRAMQVE PARTEM, et transierunt ambo per siccum.* be charabah. Mikor Josue ſzint azon Jordánon a' Sz. Szekrénynyel, Papokkal 's az egéſz néppel által-költözne; egyſzerre nagy tsuda tétellel Jordán vizének egy réſze, egy helyen, hegy formán, *ad instar montis intumescentes*, helyben állott, ſe fel, ſem ala nem folyt, a' máſik réſze pedig nem állott-

meg, hegy, vagy bástya módra, hanem a' holt tengerbe ereſzkedett, ſzáraz helyet hagyván a' hegy módra fel-dagadt felsö réſzeinek allyán. Ezt a' ſzáraz helyet-is *charabah*-nak hivja a' Sz. Irás, *Josue* 3. v. 17. *stabant super siccam humum in medio Jordanis.* be CHARABAH

tok. be *tok* hajarden. Ezen tsudának leírása elött mondá az élö Iſten *Josuehoz:* hogy avval a' tsudatételeliel ötet Israel fiai elött, 's azok láttára és tapaſztalására fel fogja magaſztalni hogy tudják: hogy valamint Mójſeſſel volt, úgy ö vele = Joſuevel-is vagyon. *Josue.* 3. v. 7. Dixitque Dominus ad Joſue: *Hodie incipiam exaltare tecoram omni Israel:* Hajjom haze achel gaddeleka *beghejnei* col Israel.

genæ. *ut sciant*, aſcher JADEHUN, *quod*

in oculis. *sicut cum Moyse fui, ita et tecum*

coram. *sim.* Ki kaaſcher hajitha HIM Moſche, EHJEH himmak. Az *him* =

cum. im-hez haſonló a' *cum:* a' *Jadehun* a' ידע = JADA, *ſcivit*, tudományt jelentö ſzóból eredett; 's holott a' *dehah* 's könnyebb ki-mondáſſal a' *deah* = *ſcientia*, ſententia, értelmet, tudományt jelentö ſzó abból ered,

Deák. haſonló hozzá a' *deák;* melly ſzón nem tsak a' Latinuſokat kell értenünk, hanem a' *tudókat*, melly ſzó-

tudó. hoz haſonló a' תודה = todah. olvashat-

ni *toudah* = ditséret. *Laus*, *Confessio*. ex ידה = *Jada*, jecit, confessus est, gratias egit: Az említett versben meg-van az *ejeh himmak* אהיה עמך = *tecum sum*, *ero*. Az az *ehje* a' Mindenható *örök* Istennek neve. EXODI 3. v. 14. *Dixit Deus ad Moysen: Ego sum qui sum.* ÆHJE ASCHER ÆHJE. *Ait: Sic dices Filiis Israel: Qui est: ÆHJE, misit me ad vos.* — A' közönséges Keresztény Hitnek *Summája*. Poson. 1798, 3. Levél. Ehje.

A' ki vagy, és magadat ki-jelentéd, téged imádlak A' ki vagy.
Istenem! hirdetik im az Egek Jóságod' Hatalmát:
Hirdetik a' tőled küldött Sz. Angyalok: a' Szent
Próféták: Abrahám, Mójses: az elöbbi, utóbbi
Szentek: Igéd: Lelked: az Apostoli, Pásztori Rendek,
Véghetetlen Lévő! kezdet, 's vég nélkül hatalmas,
Felség: böltsesség: szentség: irgalmas Igasság!
Lásd az új *Gnosticusok* ellen. MKház IX. Szakasz. 44-dik Levél.

ויבאו = VAIABOU. venerunt.
בוא = boa. *venire* hasonló, *buom*, *búdosom*. occulere se, errare, vagari, peregrinari. *el-bújt* = abscondit bújni. budosni.

βάω. ſe. haſonló βάω = eo, incedo. Vajjabbou ſchnei hammalacim. GEN. 19. v. 1. *veneruntque duo Angeli.*

חצוצרה = *chaſzoſzeroth*, tubæ. chaſzoſzerah tuba buccina. חצצר = chiſzeſzar P. H. *clanxit* cum צ. redundante. A' ſok betükből álló Zsidó ſzóknak három betüs az eredete, tudniillik חצר fidit, ſcidit, buccinnavit. A' *ch* olvastathatik *e*, és a' *chaſzoſzerah* olvastathatik *E ſzo-*
e ſzó- *ſzere:* 's igy a' *chaſzoſzerához* kür-
ſzer. töt, trombitát jelentő ſzóhoz haſonló a' *ſzó ſzer.* NUMEROR. c. 10. v. 2. *Fac tibi duas tubas:* חעוצרת = chatzotzeroth, vagy *chaſzoſzeroth.*

dvr. הכר = DBR, vagy *dvr.* Ez a' *dvr*-ből álló ſzó ſokfélit jelent, a' mint a' vocáliſok közikbe, a' conſonanſok elejbek vettetnek. *Dabar* = ſzóllott. és, *ſzó*, *beſzéd*, söt ál-
dibrei. lapotot-is jelent. p. o. *verba* dibrei, *delictorum meorum* PS. 21. *heb.* 21. v. 2. azoknak a' vétkeknek *állapottyok*, vagy tulajdonságok, mellyeknek terhét az érettünk fel-áldoztatott Istennek Báránnya magára vállolt. — *Deber* = peſtis. *dober*, vagy *dover*, caula, ovile. mellyhez
dvor. haſonló a' *dvor*; és elejbe vetvén
udvar. az *u* betüt, haſonló az *udvar.* A' *hiddabraja* a' Káldeuſoknál, *gubernatores*, kormányozókat jelent. *mi-*

debbar, vagy *midvar* = puſzta. NU- midvar
MERORUM. 10. v. 12. *Profectique sunt* vaiſzeu *filii Israel per turmas suas de deserto Sinai* mi middebar Sinai, *et recubuit nubes* vaiſzſzekon ſcena.
heanan bemiddebar pharan, in *solitudine pharan.* — Puſztát, és magányoſſágot jelent a' badad és a' bad-is noha ez *lent*-is jelent. בדד = BADAD, ſolitarius fuit. בד = BAD ſolus. olvashatni *Vad.* vadonyſá- vad.
got teſz az Araboknál-is a' *vaad*, vagy vaadi. p. o. *Vaadi Dimokea* = Diomokeai puſzta. *Vaadi del Anid* Delanidi puſzta. Lásd *Bruce* MKház VIII. Szak. p. 71.

חכל = CHEBEL. uphaghetta chebel nebiaim. 1. *Regum.* 10. v. 5. *obvium habebis gregem prophetarum.* olvashatták vagy ki-mondhatták az utóbbiak *göböl.* *MITHnabbeaim*, göböl.
prophetantes. ibid. Vide ſupra *mith-* mit.
jehadim vehithnabbitha. & *prophetabis ibid.* v. 6. נבא = *nabia* akim. DEUTERON. 18. 18. *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui* נבא = NIBBA prophetavit. haſonló a' *Nabo*, és *Naboth.* Naboth
mind a' kettő ezeket jelenti: *Loquela*, *prophetia.* úgymond a' Sz. Iráshoz függeſztetetett Interpretatiója a' Zsidó, Chald. és Görög ſzóknak. úgy-is *nub* = eloqui. progerminare.

melytől külömbözik a' *nuph* נוף = *nuph.* ſtillare, agitare, offerre. Ehez
nubes. haſonló a' *nubes.* talán abból eredett, holott esőt tsepegtet; noha a' *nubes* az עב = *hab* ſzóból-is ſzármazhatott: mert ez annyi mint *obnubilavit.* és עב = hab = *nubes densa*, vaſtag ſetét felhő; 's ehez ha-
hab. ſonló a' magyar *hab*-is. A' y — ain betű *e* hangu p. o. עדן = *eden.* voluptas, deliciæ. (ita *Interpretatio* Nominum Hebr. ſuffixa Bibliis) 's
édes. abból eredet mind az *édes*, mind a' *hedone.* Szint azon *Interpretatio* ezt a' ſzót עזרה = *auxilium* így olvaſſa az *Ezriel* ſzóban Ezriel = *auxilium Dei.* 's a' t. azért az עב ſzót *eubra* lehet olvasni; de, minthogy a' ki-mondás, *n*, vagy *ny*, vagy *gh* módra ejtheti az elejét; az *eub*, nub, nyub, ghub ſzókra változhatott. A' *nap* ugyan nem *nub*-es; de ki tudja, Babilon-béli változás ſzerént, nem mutattattak-
Nap. e némellyek a' *nap*-ra, mikor a' *nub*-esre kellett volna mutatni? A'
nephele felhőt jelentű νεφέλη, és νέφος, εος, ſzó a' *naphal*-ból eredhetett נפל = *naphal* = cecidit, *esett;* 's ennek végéből az *fel*-hő. A' *Nephilim* gigáſok a' költőknél *nubigenæ*: mert
Nephi- mikor arra kellett a' *Nephilim* ſzót
lim. érteni: hogy *irruentes*, máſokra ro-

hanók - eſõk - rohanáſſal; ezek felhõk' fiainak nevezék azokat, kiknek a' nevek a' *naphal* ſzóból eredett, a' *naphal* ſzó esést, rohanást jelentõ ſzó. vehal lebuſchi japhilu goral. PSAL. 21. *Hebr.* 22. v. 19. *et super vestem meam miserunt sortem. japhilu* = cadere fecerunt, = estettek.

פלצ = PHLATZ. félt, reſzketett. olvashatni: felſz. haſonló: félſz. abból *miphleſzet* ered, idolumot, hamis istenképet jelentõ ſzó. és így *phlſz* ſzót olvashatni *falſz*. haſonló falſus. félſz. falſus.

פלג = PHILLEG, el-oſztotta. *pheleg* = rivus, folyó víz. haſonló *pelagus*, és a' *felleg* víz. haſonló *Pelasg*-us, és *Falaſch*-an Zsidó megtért nép Abyſſynában. Lásd erről MKh. 7. Szak. az Olaſz földre ſzakadt *Pelasg* népről, melly talán a' Babiloniai vette nevét lásd *Halicarn.* MKh. 289. k. 4. Szak. 1. PARALIP. 1. 19. *Porro Heber nati sunt duo filii, nomen uni* Phaleg, *quia in diebus ejus divisa est terra.* ſchem haechad פלג = Phaleg, ki bejamain *niphlegah* haaretz. GENES. 11. v. 9. *et inde* (a Babel) *dispersit eos Dominus* (hephiſzam Jehova) *ſuper faciem CUNCTARUM regionum. IBID.* v. 8. *Atque ita divisit* (vaj- pelagus felleg. Pelaſgi Falaſchan.

japheſz) eos Dominus ex illo loco *in UNIVERSAS terras.* A' gyökér
fuss. ſzó פוץ. dispergi. el-ſzéllyeſztetni.
fugio. haſonló *phuſz.* fuſs. és *fugio.*

חרר = CHARAR exarſit. olv.
ira. herar, irar. haſonló az *ira*, és *ha-*
harag. *rag.* abból való a' *nachar.* = hamuvá égett. A' hamuvá égett venyikéröl, EZECHIEL c. 15. v. 4. *medietas ejus* (a' venyikének két vége közt lévö közép réſze) *redacta*
tok. *est in favillam.* vethoco nachar.

גזרו = GIZREU. ha g = zs. olvashatni ZSIZRU. *dividite.* ha-
σχίζω. ſonló σχίζω, ſcindo, findo. azokból
ſcindo. eredhetett ſchisma, ſcida, ſcheda.
ſcida. a' *gazar* ſzó a' gyökér ſzó, melly ketté oſztást, vágást jelent. 3. REGUM. 3. 25. Az eleven fiunak két anyára való oſztásáról. Vajjomer hammelek *gizreu* eth hajjeled hachajliſchenaim. *Dividite*, *inquit* (Rex) *infantem vivum in duas partes.* v. 26. Gam li, gam-lak lo jihje. GAZORU. *Nec mihi nec tibi ſit, ſed dividatur.*

קרע = KARAH. ſcidit, rupit. *kerahim* = partes, fragmenta. haſ.
karé. *karé*, vagy *karaj*, ſzelet kenyér.
χαράσσω *hasonló* a' χαράσσω, incido; ſculpo. vésést, mettſzést, 's t. a' f. jelentö ſzó. 3. REG. 11. 30. *Apprehendensque Ahias pallium ſuum novum, quo*

coopertus erat, ſcidit in duodecim partes. vaikereaehu ſchenaim heser kerahiim.

בקע = BEKA. dimidium, diſſectio, fele valaminek. p. o. a' ketté vágott hordónak, méh-kasnak 's a' t. haſonló *véka.* בקק = BAKAK vagy VAKAK. ſcidit, ſidit, rupit. vágta, hasította. haſonló a' *vág*-ni, *vág*-ó. véka. vág-ás.

רוזנים = ROZENIM. ſecretorum ſcrutatores, Titkokat visgálók, rázagatók. רז = *Raz* = arcanum, ſecretum. Chald. רזא = *Raza* = titok. arcanum, ſecretum. haſonló *Raz*-ni: haſonló Razio avagy *Ratio.* haſonló a' Fr. *raison*, *raisonnement.* ISAIÆ 40. v. 23, *Qui dat ſe-* *ſecretorum ſcrutatores quaſi non ſint,* Rozenim leain (in non eſſe) *judices terræ velut inane fecit:* ſophetei æretz ketohu aſah. Sophetim. Judices. Ez volt Karthagóban-is a' Fő vezér-emberek' neve; talán a' Zsidók példája-ként, kikről meg-vagyon a' Sz. Irásnak *Sophetim* = Judicum (Liber) nevű Réſze. A' *Sophet*-hez haſonló a' *ſafft*, ſuccus. A' Fő emberei a' városnak, annak ſafftyai. *Succus Civitatis.* A' városnak leg-jobb tagja. Párisp. voce *Succus.* Duhamel. in ISAIÆ 40. v. 23. Philoſophos & politicos (Deus). Ráz-ni Ratio. Raiſon Sophet ſafft.

omni ſcientia & prudentia ſpoliat. LXX. Principes. IDEM illud *Isaiæ* 29. v. 14. *Peribit enim ſapientia a ſapientibus ejus.* — — „Nihil proficient verſuti illi, qui varia agitant conſilia. Hunc locum profert Apoſtolus, ac de *humana* ſapientia, quæ Evangelii prædicatione ſtultitiæ damnata eſt & convicta interpretatur S. Paulus. IDEM in illud 1. *Corinth.* 1. 20. *Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus mundi.* Inanem prorſus, cum ad pravos mores corrigendos & ad veram Dei cognitionem informandam Deus non elegerit hujus ſeculi ſapientes. v. 21. *placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes* = placuit Deo *rationi* fidem; *doctis* abjecta & humilia ſubſtituere (iis qui ſunt *Rozenim*, *leain*, & *ketohu* factis) ſalvare homines prædicando *Deum crucifixum*, quod ſtultitiæ ſpeciem præſeferebat.

Jákób magzatinak botló köve! tsúfja pogánynak:
Nékünk által-adott ſzent, bölts,
Irgalmas Igaſſág!

Lásd a' K. *Kereſzty. Hit' Summája Fohászkodó és Emlékeztető versekben.* Nyomt. Poſon, Wéber Sim. P. 1798.

1. CORINTH. 1. v. 30. *In Chriſto Jesu, qui factus est nobis ſapientia*

a *Deo*, *et juſtitia*, *et ſanctificatio*, *et redemptio*. = per quem ſanctificati ſumus & redempti. v. 31. *Ut quemadmodum ſcriptum est: Qui gloriatur*, *in Domino glorietur*.

ויכחד = *vajjakeched*, percuſsit, occidit. meg-ölte. rad. כחד = *kiched*. excidit, celavit, abſcondit. olv. *chad* haſonló *had*. olvashatni *ched*. haſonló a' *köd*, melly a' ſzem elött a' napot el-rejti. haſonló χάδε pro ἔχαδε. *cepit*, *privavit*. 2. PARALIPON. 22. v. 21. *Et misit Dominus Angelum*, *qui percussit* vajjakeched *omnem virum robustum*... 4. REGUM. 19. v. 35. a' *vajjakeched* helyibe *vajjak* tétetik. ex *niche* percuſsit. *maccah*, plaga. *Factum est igitur in nocte illa*, *venit Angelus Domini*, *et percussit in castris Aſſyriorum*, vajjak bemachane Aſſur *centum octoginta quinque millia*. meah ſchemonim vachamiſſa aleph. *Cumque diluculo surrexisset*, *vidit omnia corpora mortuorum* phegarim methim *) & recedens abiit, (2. PARAL. 32. v. 21. *reversusque est cum ignominia* beboſchet phanim. *in terram ſuam*.) 4. REG. 19. 36. *Et reversus est Se-*

א.. §. had. köd. χάδε. meneh =mangſio canim ſtrorum aleph. piger. mors. phænomæ.

*) *Matte* az Indusoknál a' halál neve. Mkház 121. Könyv. *Kook* Folytatása. p. 337.

nacherib Rex Assyriorum, et mansit in Ninive. v. 37. —*filii ejus percusserunt eum gladio.* hikkuhu bachereb.

hacken amahoz a' *hacken* hasonló; emehez

kara- a' *karabin. Senacherib* temérdek se-

bin. regének az Angyal által lett le-öletése azután lett, hogy a' Sethonnak és Seveknek (Sabac fiának) Egyiptusi Királyoknak három esztendeig tartott nyomorgatások - és Egyiptus pusztíttása - után Palesztinába viszsza-tért Senacherib, és az élö Istenre káromkodott. (Ezechiás Királynak, és Isaiás Prophetának égig kiáltó imádságaik után) 2. PARALIP. 32. v. 20. *Oraverunt — adversus hanc blasphemiam, ac vociferati sunt usque in cælum.* Az a' le-öletés Világ Terem. 3277-ben történt. Romulus uralkodása vége táján, vagy Numa Pompilius elején. Kiröl KATONA in Synopsi Chronol. így ír p. 30. A M. 3289. V. C. 39. Numa Pompilius superstitionis ritus constituit: Jano templum magnificum condit.

רב = RAB. Judicium. PROVERB. 26. 10. *Judicium* (Rab) *determinat causas.* A' szótár a' רב = rab szózatot *Litigatorra*, perlekedöre magyarázza. 's így hasonló

Rabula hozzá a' *Rabula*, az az: Tsevegö, sok szavú Prókátor. A' gyökér szó

Rub. melly perlekedést, törvénykedést jelent; és talán jelenti az arra való kéſzületet-is, tudniillik az inſtrumentumok', arkhivumok', Levelek' visgálását, és így abból eredhetett ἐρευνάω ſzó-is, melly görög ſzó visgálást jelent; ha tsak az ערב, arab ereb, *ereu* ſzóból nem vette eredetét; melly nem tsak ſetétedést, hanem igéretet, és kezeſséget-is jelent. ἐρευνάω = ſcrutor, inveſtigo, indago. JOANN 5. v. 39. ερευνατε τὰς γραφὰς. *Scrutamini ſcripturas.* v. 46. *Si enim crederitis Moyſi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille ſcripsit.* DUHAM. hic. vox græca *ἀν utique*, & *forſitan* ſignificat. *De me enim ille ſcripſit*, idque potiſsimum GENES. 49. in Prophetia Jacob, & DEUTERON. 18. v. 15. 18. *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum.* Emanuel SAA Doctor Theologus in L. cui tit. Notationes in totam Scripturam S. ab alio Theologo S. I. ſecundum Vulgatam Sixti V. & Clementis VII. recognitæ & emendatæ Coloniæ Anno 1620. edit. in 4. maj. Et græce & latine poteſt eſſe Indicativum & Imperativum. *Idem* in illum v. 45. JOAN. 5. *Nolite putare quia ego accusaturus ſim vos apud Patrem: eſt qui accusat vos* ἐρευνάω.

Moyses, in quo vos speratis. v. 46. *Si enim crederitis Moysi &c.* ait: *Nolite* &c. quaſi diceret: Non erit opus, ut ego vos accuſem, Moyſis Lex ſcilicet tamquam transgreſſores, & qui ei de me prædicenti non creditis, (vos arguet) *Nota* (ait hic SAA.) Hinc, *Scripturæ* non credere eos, qui ea non credunt, quæ *ex Ipsa* colliguntur.

דגון = DAGON. A' Filiſztéuſok' bálvánnya. 1. *Regum.* c. 5. v. 4. *Invenerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra coram arca Domini: caput autem Dagon* (ve roſch dagon) *et duæ palmæ manuum ejus abſcissæ erant super limen.* A' Dágon és *rosch* ſzóból, betü változtatáſſal eredhetett elöſzör az roſchdag, azután az ereſchdeg. ördög. A' *dagon* halat jelent. דוג = *dug* = piſcari. A' dágonnak alól hal formája vólt; fellül keze lába. *Duhamel* hic. Ezen bálvány' neve változhatott az ördög' nevére.

ördög.

חטאה = chattah. item חטה = *chata.* peccavit. vétet. Ebből eredhetett a' görög ἀτάω lædo. noceo. ártok; a' magyar *ártok* ſzóval együt. Ebből eredett az *Ate* Jupiter leánya; ki Homérus' meséje ſzerént még az Attyát-is meg-tsalta, ki az elött az égben élt; de tsafintaságáért

ártok. Ate.

tasságáért az égből Jupitertől a' földre le-vettetett; 's azolta az embereknek *árt* ezen *Até*, azen vétekre ingerlő vétkes. Ezen ingerlő gonoszról meg-emlékeznek még a' hajdani Herosok-is, mint Agamemnon Homérusnál, ki az ő vétkét Aténak, mint ártalmas ingerlőnek tulajdoníttya. Iliad. T. = L. 19. v. 90.

— Διὸς θυγάτηρ Ατη, ἥ πάντας ἀᾶται.
Jovis filia Ate, quæ omnes infestat.

Ez az Até az ottan egyvégben említtetett Erinnissel együtt az égből az ő vétkéért le-vettetett ördögi társaság; avagy ördögökké vált Angyalok. Azon Angyaloknak, kik a' jóságban meg-maradtak,
Tellyes boldogság forsok, mellyólta le-rogytak
Vétkes társaik, és örökös kínokra szorúltak.

Lásd a' Homerusból — első *Készületet.* MKh. 6. Szak. és a' közöns. K. Hit' *Summáját* §. 2. A' gyilkos ördögtől az első emberekre terjedett véteknek, és az eredendő bünnek híre a' Szent Irásból és Hagyományból az emberekre terjedett. Azon gyilkosságáért az ördögöt gyilkosnak, a' gyilkosokat ördög fiainak hívja. Christus D. JOAN.

8. v. 44. ad Judæos: *Vos ex patre diabolo estis: et desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit.* JOAN. c. 3. v. 8. *Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat.* Az eredendö Bünrôl lásd a' többi között Szent ÁGOSTON Doktort a' Pelágiánuſok ellen; 's azokat, kik mind ezen, mind más eretnek ellen Igéjit egybe-ſzedék. p. o. lásd *Torrensist*, ki az ö könyvét *Truchses* nevü Ottónak Alban, és Auguſtai Kardinális Püspöknek bé-mutatá 1675-ben. HIERONYMI TORRENSIS S. J. Theologi Dilingæ Profeſſoris Confeſsio Auguſtana ex operibus S. Auguſtini contra hæreticos, in qua (confeſsione) ſecundum veteris Eccleſiæ conſenſum ipſis Auguſtini verbis hæreſes refutantur. Edit. Coloniæ Agrippinæ an. 1675. V. 9. Hic L. 3. c. 3. folio 287. Verbis S. AUGUSTINI ait: „Cur inquiunt Pelagiani: peccatum dicitis parvulorum, quorum voluntatem non tenetis ream? Reſpondetur, non eos proprietate voluntatis, ſed origine reos teneri. Omnis enim homo terrenus, quid est *origine?* nisi Adam. Porro autem Adam habebat utique voluntatem, qua voluntate cum

peccaſſet, peccatum per eum intrâvit in mundum. (Hæc in L. aliquo Retractationum, ut reor, nec enim nunc præ manibus eſt aut *Torrensis*, aut S. Auguſtin. ſed excerptum duntaxat e *Tortensi*.)

גוג = *Gog*. tecum. Interpretatio Bibliis ſuffixa. ha a' g=gy. haſonló *Gagy*. EZECHIEL. 38. 2. *Fili hominis, pone faciem tuam contra Gog, terram Magog*. Ael Gog aeretz hammagog. Nunc (tempore Leunclavii) princeps Tartarorum vocatur *Gog*, ut *Gog Cham*, *Gog* Elp. pro quo Turcæ dicunt: *Giok* (talán *Gyok*.) Mogores *Gio;* teſte LEUNCLAVIO c. 1. Turcic. Pandect. & Serrario in *Tob*. 14. c. 4. apud Tirin. in Ezechiel. c. 38. p. 754. Mind itt Ezechiel, mind Sz. János *Apocal*. 20. az Antikriſztusról ſzóll; noha Antiokusról-is annak jövendölö képében. Lásd M. Kház IX. Szak. p. 74. tit. *Gog. Magog. Magog* nevü Siriai várost emleget *Plinius*. L. 5. és *Ptolom*. in 4. Tab. Aſiæ, az más néven *Hierapolis*. A' *Magog* a' Gog nevü Tiránnusok' földje, és a' *Mosok* fö vezére. *Duham*. in Ezech. c. 38. *Tirin*. cit. l. *Gog* a' Moſoch és Iberuſok Fejedelme. Porro Gog non ſolorum Magog princeps erit, ſed etiam ca-

Gog. Magog Gog. Gio.

pitis ſeu Regis Moſoch, ideſt Cappadocum (*Ezech.* 27. v. 13.) & *Thubal*, ideſt *Iberorum* (inter Cholch. Armen. Caucas.) Unde educta olim Colonia Europeorum Iberorum, qui Hispani vocantur. Ita Ribera, & Maldonatus. *Tirin.* ib. Magog, Schythæ, Tartari, & alii Aſiatici, qui duce Antiocho valde afflixerunt Judœos. Senſu allegorico primario intento a Spiritu ſancto *Gog* eſt Antichriſtus, ut vult *Lyranus*, *Burgens.* &c. vel potius archiſtrategus Antichriſti, ut ait Valentin. Bellarmin. & alii. *Duhamel* in *Ezech.* 38. Gog & Magog, Hebræi Scythicas gentesexiſtimant; alii varias nationes, quæ in exercitu Antiochi pugnabant, ut Perſas & Cappadoces. &c. &c.

שוע = SCHAVAH. vociferatio. kiáltás. haſonló a' Magyar ſzó:

ſzava. *ſzava.* a' gyökér-ſzó שוע = *ſchua* vociferari. Ebből ered a' ſchoah, és ſchuah, kiáltást, gazdagságot,

ſzua. hatalmat jelentő ſzó. haſonló a' *ſzua* Egyiptusi Ezechiáskori Egyiptusi Király; de ez ס és א betűvel íratik, így סוא. Ez az Egyiptusi *Szua* Király akkor élt, mikor *Ezechiás* Judán; *Osee* Israelen uralkodott. *Osee* Király *Sua* Királyhoz folyamodott: *Salmanasar* azért tömlötzbe vetette; azután *Osee* Királyságá-

nak 9-dikében Samariát meg-vette, 's Israelt az Aſziriusokhoz tartozandó földekre ültétte Halába, Haborba Gozan folyó vize mellé, és a' Meduſok városiba. (Lásd MKh. VIII.Szak. p.125. tit. *Mingreliánusok*) Lásd 4. *Reg.* 17. — Az Egyiptusi *Sua* Királyt *Heródotus* SETHONnak nevezi, 's a' kik utánna az Egyiptusi Hiſtoriát írták. *Sethont* mint Sabaktól és Sevektöl külömböző Egyiptusi Királyt úgy említik. (Lásd ezen 7-dik Folytatást amott §. ℵ. Azomban *Sethon* nem más, hanem *Ezechiás*, Juda' Királlya, ki a' Salmanaſsártól meg-rontott *Osee* Királynak harmadik eſztendeitöl fogva orſzáglott *Achaz* után. Erre a' Sethonra ruházta *Herodotus* EZECHIÁSNAK mind ájtatoſſágát, mind Senacheribnek Aſziriuſok Királlyának, kit Σαναχαριβος-nak nevez. Ezechiás ellen való rohanánsát, mind tábori ſeregének éjjel az Angyaltól véghez vitt tellyes romlását, melly böven megiratott az emlitett ℵ §. alatt: a' romlás' idejét éjszakának mondja ; de az Angyal helyébe földi egereket μῦς ἀγραύλους, költ. HERODOT. L. 2. p. 141. apud *Guerin* Histoire veritable. Paris. 1777. pag. 487. *Gverin* a' mit eddig írtam, hoſz- Sethon

ſzafan meg-mutattya. Az egéſz világ Történetiről íratott 90. Szakaſzok Autorjai; hogy *Sethon* tsudálatos Történeti *Ezechiás*éből koholtattak, nem-is kételkednek. „Dieſe ertzählung des Heródotus iſt *unſtreitig* nur eine der Nachricht, die von der Erlegung des Kriegsheeres Senacheribs im Z-ten (4-ten) Buche der Könige. c. 18. und c. 19. gegeben wird.„ ALLGEMEINE WELTGESCHICHTE Im engliſchen herausgegeben, überſetzt und verbessert von deutſchen Gelehrten. *Troppau.* 1784. Tomo 1. Libro 2. pag. 396. Láſſuk a' *parallelismust.*

Sethon 1. SETHON Vulkánus papja. τὸ Ηφαίϛε *Herodot.* L. 2. p. 141. az az: *Ezekiás*: mert ez a' ſzo: Eze- חזקיהו = Ezkieu = *Ezechias* a' חזק chias. = *zakák.* fudit, liquavit, tüzön olvaſztott (Vulkánus módra) és a' *Je* = יה, az Isten' nevéből faragtathatott-ki a' himezöktöl. És így a' Vulkánus papja, *Ezechiás.*

2. SETHON ájtatos. az Senacheribtöl meg-ijedvén, a' Templomban könyörgött, álmában az Istentöl fel-biztattatott. *Herodot.* L. 2. pag. 141. Az Arabok és Aſzſziriuſok Királlya, Sanacharib, nagy ſzámú hadat vitt Egyiptusra ϛρατον μεγαν Σαναχάριβον βασιλεα. Meg-

ijedvén a' Templomba ment *Sethon* εἰς τὸ μέγαρον.. álomba merûlt, 's úgy tettſzett néki, hogy az ő Istenét látá, τὸν θεὸν ἀμυνόμενον, ki meg-igérte néki: hogy félelem nélkül mehet az ellenségre. A' győzödelme és ájtatossága emlékezetére egeret (vagy patkányt) egy kő ſzálon helyheztettek jelül a' kezébe illy fellûlíráſſal: ἐς ἐμὲ τις ὁρέων εὐσεβὴς ἔσω. Reám nézvén, ájtatos légy. — Ezechiásról ſzólván a' *Kir.* 4. k. 18. réſzében a' titulust így kezdi: *Ezechias Rex pius lucos succidit.* Könyörgését említtém az ℵ §. alatt.

3. *Senacherib*' hadi ſeregét éj- Sena-
ſzakának idején a' fok földi egér, cherib.
patkány öſzve rágván a' katonák' nyilait, tegezit 's a' t. meg-veſztegette κατὰ μὲν φαγέειν τῆς φαρετρεῶνας. &c. *Herodot.* L. 2. p. 141. úgy, hogy reggel fegyverek nélkûl látván lenni magokat, és igen ſokan meg-halván, el-ſzaladtak. *Ibid.* — 4. *Reg.* 19. v. 35. *Factum est igitur in nocte illa, venit Angelus Domini, et percussit in castris Aſſyriorum centum octoginta quinque millia.* &c. ut ſupra §. ℵ. —

Ezechias után Manaſſes; Manaſſes után pedig *Josiás* volt Juda Joſiás.
Királlya. Midőn *Nechas* Egyiptomi Nekao
Király, kit Heródotus *Nechusnak* Nekus

nevez, az Assiriai Király ellen Eufrateshez útazna, *Josiás* elejbe ment, 's meg-ütközvén vele, meg-ölettetett. *Mageddo* helységében, melly helység Herodotusnál *Magdalus* nevü. L. 2. pagina 159. apud *Gverin* ἐν Μαγδολω ἐνικησε (ὁ Νεκὼς) μετὰ δε την μαλιγ κάδυτιν πόλιν τῆς Συρίης ἐυσαν μεγάλην εἶλε. Az az: Magdolóban győzött *Nekos*, és az ütközet után (azt kellett volna mondani: Josiás holta után, midőn már utánna *Joachaz* volna a' Király) *Kadytist*, Syriának nagy városát meg-vette. *Kadytist* említti *Herodot.* a' 3. Könyvben-is. καδύτιος πόλιος, ἥ ἐστι Συρίων τῶν παλαισινῶν καλεμένων. Azt a' *Kádytist* Sárdis városánál nem igen kisſebbnek gyaníttya, a' Palæſtinai Syriában helyhezteti. Minden környülállás arra mutat, hogy a' *Kadytis* városon Jerusálemet érti Heródotus. Mert 1. *Kadyt*-is, az ש, *sch* betüt Kaldeai mód ſzerént ת betüre változtatván, nem más, hanem *Kodesch* (a' mint már másutt jelentém) Jérusálem Sz. városnak hívattatott. ISAIÆ 47. v. 2. *De civitate enim sancta vocati sunt.* mehir הקדש = hakkodeſch. 2. Nechao valóban bé-ment Jeruſálembe, és ott Joachaz helyébe Eliacimot tette Királlyá. 4. REG. 23. v. 33. *Vinxitque*

Joachaz.

Kadytis.

Jeruſalem.

eum (Joachazum) *Pharao Nechao.. v.* 34. *Regemque constituit Pharao Nechao Eliacim, vertitque nomen ejus Joakim. Porro Joachaz tulit, et duxit in Ægyptum, et mortuus est ibi.* 2. PARALIP. c. 36. v. 2. *Joachaz tribus mensibus regnavit in Jerusalem.* v. 3. *Amovit autem eum rex Ægypti cum venisset in Jerusalem.. 4. Constituitque pro eo regem, Eliakim fratrem ejus super Judam et Jerusalem.*

גבעה = GIBBEAH = *Collis.* ha g = zs, vagy *ds*, mint a' zsimelben, gamalt, camelust jelentõ ſzóban, haſonló *dsjabel* = hegy, a' *Dsjabel* mind másutt, (Lásd *Niebuhrt* a' MKházban) mind a' *Görög* és *Kerekes* Egyiptusi mappáján Arabúl hegyet jelent mindenütt; az Arab nyelv a' Zsidóból forrott. Így ottan: *Dsjabel* Monna = Monna *hegye. Dsjabel* Esselsele = Lántzhegy. *Dsiabel* Muza = Mojses *hegye.* Az *esselsele* talán a' *ſchalab*-ból gráditsot, öſzſze-foglalt réſzeket jelentõ Zsidó ſzóból eredett. שלב = *ſchalab*, ſcala, gradus, junctura, ebbõl forrhatott a' *scala*-is. az E = ה. = a'. A' *schel* — *sel* annyi lehet, mint grádits — grádits = egyik hágóról a' máſikra fellyeb emelkedõ grádits lántzos foglalat módra.

Dsjábel.

ſcala.

פרוֹר = PHARVAR. ſuburbium.

várfar. Hóſtát. haſonló a' vár fara; a' város' külseje, haſonló ehez ama' Zsidó ſzó-is פרבר = *pharbar* melly tzéllátskát jelent. 1. *Paralip.* 26. 28. *In cellulis*, Lepharbar, vagy Lepharebbar; mellynek jelentö erejét így teſzi-ki a' Zsidó ſzótár: PHAREBBAR, pars exterior. *al.* cellula.

שׁוּבִי שׁוּבִי = SCHUBI SCHUBI revertere, revertere. haſonló a' De-

Subi. ák *Subi.* Sulamitis haſchulamith.

Sula- CANTIC. 6. 12. Hebr. c. 7. v. 1.

mitis. *Menoch.* hic. ficut a Paulo Paulam, & a Joanne Joannam deducimus, ſic a Selomo, ideſt Salomone, deducitur Sulamitis, quasi dicat Salomonia, vel *pacifica*, quare Aquila vertit ἐιρηνεύουσαν. Pacificam. Recte Eccleſia Sulamitis dicitur, quia eſt Sponſa veri Salomonis Chriſti.

מוּם = MUM. macula. motsok.

μῶμος. haſonló μῶμος ὁ. macula, labes. CANTIC. 4. v. 7. ומוּם umum æin bak. *et macula non est in te.* MENOCH. Hoc potiſsimum verum eſt de Eccleſia triumphante, in quam nihil coinquinatum ingreditur. *Duham.* Quod proprie Eccleſiæ triumphanti convenit, & militanti quoad profeſsionem ſanctitatis & fidei, cui nihil ineſt falsi, uti nec quid-

quam in moribus pravum, ſed omnia pura & ſancta præſcribit.

פסו = PHASSU diminuti. v. æ. ſunt, in partes minutiores redacti ſunt. ex *Phaſzaſz:* defecit, imminutus eſt. *phás* פס = *Fars.* A' Phásból eredhetett *r* közbe vetéſſel a' deák *pars.* PSAL. 11. *Hebr.* 12. v. 12. ki phaſſu amunim. *quoniam diminutæ ſunt veritates.* pars. amun.

עלץ = ALATZ, vagy ALASZ, irriſit, exultavit, ki-nevetést, ki-nevetéſſel járó meg-alázást, 's gyalázást jelentõ ſzó. Az *y* talán = gy néha. és így haſonló *gyalázni*, *alázni.* PSAL. 24. *Heb.* 25. v. 3. Al jaalſzu aojbai li. *Neque irrideant me inimici mei. aliſzutam* HABACUC. c. 3. v. 14. EXULTATIO EORUM, *ſicut ejus qui devorat pauperem in abſcondito.* Devorat = exultando ſpoliat. gyalázó öröm és nevetkezés. עליצתם = *aliſzutam*, exultatio eorum. talán az alaſzból eredt a' *Lazit*-tás-is; a' lármázó vígaſságra való huſzíttás. A' betsületes örvendezést jelentõ *aláz* ſzó ז = z betüvel íratik. עלץ = *alaz.* exultavit. geſtivit præ gaudio. *örvendezett.* vaani baiova *aalozah* (gaudebo) agilah (ex *gul* exultare, ex quo fors gelao γελάω, rideo) beælohei Joſchehi יְשׁוּעִי *Jesu meo* per abbreviationem gyaláz. aláz. Alaz. γελάω.

literarum. 70. *In Deo Salvatore meo.* HABACUC c. 3. v. 18. *Ego autem in Domino gaudebo: et exultabo* (agilah) *in Deo Jesu meo.* Ezen versben az Üdvözíttö Isten Jesusnak, a' 13-dik versben *Meschik*-nek, Messiásnak neveztetik: HABAC. 3. v. 13. *in salutem cum Christo tuo* eth = cum משיחך = Meschicheka. Abból az עלז = *alaz* vagy elez, *eliz*, örömöt jelentö szóból eredett az

Elysium. *Elysi*-um, örvendetes helyet jelentö szó. עליזים = Bochartusnál-is = gaudentes. noha ö azt *halizim*-nak olvassa; de *Elizimnek*-is lehet olvasni. *alliz* vagy *elliz* exultabundus. HOMÉRUS a' világból ki-múltak lelkeiknek némellyekét *Erebusba* helyhezteté: ott beszéllett *Tiresiás*-nak lelkével. *Odyss.* L. 11. v. 89. &c. *Ulysses:* ottan látá szint' azon Ulysses: mint veszödik a' kövel Sisyphus. más lelkeket Olympusba helyheztet, mint Herkulesét; noha annak valamelly árnyékával Erebusban beszélgetett. *Odyss.* L. 11. *Post hunc Sisyphum*, (ait Ulyss.) *vidi vim Herculeam, simulacrum.* βίην ηρακ ληείην εἴδωλον. *Ipse vero apud immortales deos oblectabatur in conviviis.* Mikor Erebusban az annyával beszéllvén, azt meg akarná ölelni; 's az árnyék vagy álomként

el-enyéſzne elöle; Ulyſzſzes peđig ezt az enyéſzést *Proserpinára* fogná, mint annak okára; felele az annya: *Odyss.* L. 11. v. 216. *Minime Proserpina — deludit, sed hæc conditio est mortalium, cum mortui fuerint. Non enim amplius carnesque et ossa nervi habent.* in-ak.

ἐ γὰρ ἔτι σάρκας τε καὶ ὀστέα ἶνες ἔχουσιν. Menelaust Ilona Urát Elyziumba helyhezteti Homerus *Odyss.* L. 4. v. 560. az Egyiptusi *Proteus* azt jövendölte Menelausnak: hogy ötet a' halhatatlanok Elyſiumba kül- εἰς ἠλύσιον πεδίον. a' hol igen könnyû élni az embereknek: a' hol ſe hó, ſe ſanyarú tél, ſe ſoha eső nints; hanem a' Zefirusok' gyenge lengedezését az Otzéanus oda legyezi az emberek enyhülésére. Homérus után Heſiodus noha az Elyſiumot illy ſzóval nem nevezi; de az örvendezésre ſzánt lelkek lakó helyeket a' boldogok ſzigetének nevezi. Azokat *holtok után* a' boldogok' ſzigeteibe állíttya.

ἐν μακάρων νήσοισι, παρ' ὠκεανὸν βαθυδίνην. *Heſiodus* L. Opera & dies v. 171. *Strabo* L. III. azon ſzigeteket hol a' Spanyol vagy Iberiai földön keresi, hol, úgymint L. 1. *Mauritania* ellenében. καὶ αἱ τῶν μακάρων δὲ νῆσοι πρὸ τῆς μαυρουσίας εἰσὶ τῆς ἐχάτης

πρὸς δύσιν. beatorum vero inſulæ ſunt e regione Mauritaniæ *ultimæ* ad occaſum. — A' meg-holtak lelkeiket *Homérus* Odyſſ. L. 11. v. 29. νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα manium *infirma* capita tituluſſal illeti; de talán in *infirma* helyébe, *veridica* kellett volna a' fordíttónak tenni a' Zsidóból.

amen. אמן = amen. = *veritas*, *vere*. mert Ulyſſes azoktól kért igaz mondást.

aim. vagy talán az אימה = *aimah*, FÉLELMET jelentő ſzó az eredete. *féltek*, úgymond Homerus: Uliſſes *engedelme* nélkül a' mézes boros, vizes italból inni. ODYSS. 11. v. 25. —

id̄. עד = ed. Seculum, æternitas. Ehez haſonló az *id̄*, vagy *üd̄*: *Eth.* עת = tempus. Ehez haſonló

æt-as. az æt-as. ECCLESIASTIS. c. 3. v. 7. *Tempus tacendi, et tempus loquendi.* eth lachaſchoth, ve eth ladabber. חשה = *chaſcha* tacuit. Ehez haſonló a' hagaſch, vagy, tzifrábban,

halgaſs *halgass*. Talán a' Szent Irásból tanúlta *Homérus* azt a' mit Uliſſes' nyelvére rak. ODYSS. L. 11. v. 378. ὥρη μὲν πολέων μυθων, ὥρη δὲ καὶ ὕπνε. Tempus & multa loquendi, tempus & dormiendi.

§. ב. ſátor. סתר = SZATAR, abſcondit. el-rejtette. haſonló a' *sátor*, a' hová mint házba rejtekeztek a' régi-

ek; 's most-is rejtekeznek a' katonák. Abból eredett a' *misettatter*, abſconditus, el-rejtetett. *El misettatter.* El-rejtetett Isten. ISAIÆ c. 45. 15. Ez az el-rejtetett Isten, kinek képét viselte *Cyrus* = *Coresch*, Israelnek ſzabadíttója, a' mi ſzabadíttonk az Úr Jeſus. COLOSS. 2. v. 3. *In quo* (Chriſto Jeſu) *sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi.* Cyrusról ſzólván *Isaiás*, azokat keveri ditsérete közzé, a' mik egyedûl a' IESUS Kriſztusra illenek, mint annak tulajdoni: illyen ezen magaſztalás. ISAIÆ 45. v. 14. Egyiptus, Ethiopia, Sabaim, téged fognak imádni, tenéked esedezni: Tsak te benned vagyon az Isten, és te kívûled nintsen Isten. v. 15. Igazán te vagy el-rejtetett Isten, Israel Istene, üdvözíttö. *te adorabunt, teque deprecabuntur: Tantum in te est Deus.* Ak bak El, *et non est absque te Deus.* ve æin hod æphes Elohim. *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.* aken *atta Elmisettatter* Elohej Israel moſchia. MESCHICHO = Chriſti ſui. ha ש = x. haſonló *Mexico* (orſzá-ga.) A' *Mexikoiak'*, kik talán Meſchiáſchiaknak nevezték magokat, oda költözéſekröl, Lásd *Mkház* 8-dik Szak. p. 122. és Mkh. 1. Szak.

misettatter.

moſchia.

Meſchicho.

3-dik K. *Akoſzta.* p. 30. a' hol a' Zsidó móda és oltárra tett ſzekrények emlegettetik. mi bálványozókká váltak *Cortes'* idejéig? lásd Mkház 5. *könyvét* tit. *Solis.* A' mi a' *Meschicho* = *Christi sui*, nevét Urunknak illeti; KIRÁLYOK elsö K. 2. r. 10. verse így ſzóll: *et sublimabit cornu Christi sui.* vejarim keren Meſchicho. A' *jarim*-hoz haſonló a' *járom*, melly a' vonó marha nyakára emeltetik; a' *keren*-böl forrott a' *cornu:* Láttyuk az említett versben; hogy a' mi Zsidóúl MESCHICH, az Görögül CHRISTUS; deákúl pedig UNCTUS. A' Kháldéus ezen verset az igaz *Messiásról* érti. PSAL. 44. *Hebr.* 45. v. 8. Meſchachaka Elohim Elohejka. *Unxit te Deus Deus tuus.* Ad HEBR. c. 1. v. 8. ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου. Az elsö ὁ Θεός vocativus = Ó Isten! 's ugyan-is vocativusſal fordíttá azt mind *Aquila*, mind *Eusebius* Demonſtrationis Evangelicæ L. 5. A' 70. Fordíttóknál közönséges az, hogy a' vocativust jelentö ſzóhoz elöre adják a' ὁ ſzó elött. p. o. *PS.* 138. v. 17. *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus.* Jerusalemi Sz. *Cyrillus* Fejtöje TOUTE-is (Lásd Mkház. 10-dik Szak. p. 242.) arra int bennünket,

járom.

cornu.

nünket, hogy az a' ὁ Θεὸς vocandi casus, mind a' mint azt Sz. CYRILLUS elé-hozza: ἔχρισέ σε, ὁ Θεὸς. mind közönségesen más Sz. Atyáknál. — A' melly kenettel pedig meg-kenetett az ő fogantatásakor *Jésus* embersége, az maga az *Istenség*. S. GREGOR. NAZIAN. Oratione 36. CHRISTUS *dicitur propter Divinitatem: hæc enim UNCTIO est humanitatis — totius UNGVENTI præsentia.* — Mikor az *Elohim* (pluralis numeri,) singula- Elohim
ris numeri verbumhoz köttetik, az egy élő Istent jelenti. p. o. GEN. 1. v. 1. &c. *In principio CREAVIT Deus.* BARA creavit. singulare; *Deus ELOHIM* plurale. Igy a' 44. Zsoltárban-is *Unxit te Deus Deus tuus*, MESCHACHAKA singulare, ELOHIM plurale; mikor pedig az *Elohim* valami más hatalmasságokat jelent, ezen pluralishoz plurale verbum adatik. p. o. PSAL. 81. hebr. 82. v. 6. *Ego dixi: Dii estis, et filii excelsi omnes.* Ani amarti Elohim attem, abnei Elion kullekam. v. 7. *vos autem sicut homines moriemini; et sicut unus de principibus cadetis.* Aken ke Adam temuthun, ve keachad haſzarim tipholu. Ezekből tellyes hittel vegyük éſzre: hogy valóságos Isten, az *Unctus* Jéſus,

Messias, a' *Krisztus*; a' mint a' Meſsiástól meg-érdemlett ditséret-tel *Péter* vallá. MATTH. 16. *Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, Filius Dei vivi. Respondens autem Jesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar-Jona: quia caro et sangvis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est.* A' *huſzarim*-hoz Huſzár Principes, haſonló *Huſzár*.

עם עלם = AM HOLAM. populus ſempiternus. az az: a' kik már igen régen meg-haltak, qui mortui ſunt a multis ſeculis, 's a' veremben egy rakásban vagynak. haſon-halom. ló *halom*. Dominus Deus ad Syrum Ezech. c. 26. v. 19. *Cum dedero te urbem desolatam — —* v. 20. *Et detraxero te cum his, qui descenderunt in lacum ad populum sempiternum. ve horardetek eth jordej bor el am holam.* horda- a' *horardetek*-hez haſonló a' le-*hor-*
ték. *dalak* tég-edet. ex ירד = *jarad* deſcendit. In H. dejecit, detraxit. a' *Bor*, lacus, fovea, *verem*. így-is íratik: באר = bar, vagy *baor*. ha b = v. olvashatták, vagy ki-mondhatták némellyek e' képpen: vaer, verem. ver, vár. 's igy haſonló a' *ver*-em.
vár. *vár* is; melly néha napján a' magas tetőkön vájattatott, mint most a' vár allyán a' ſántzoló vermek. GENES. 26. 33. Vaikra otha שבעה

ſchibhah. *unde appellavit eam abundantiam.* LXX. Juramentum. (quod *puteo* reperto juramentum interpoſitum eſt) *et nomen Urbi impoſitum eſt Bersabee.* Hebr. באר שבע. A' *bar* = ber, és így ha ב = v. a' mint jelentém, haſonló *ver*-em, (a' mellyben forrás van) *Bonfrer.* in onomaſtico Urbium S. Script. Schol. p. 178. Significat autem hæc vox (*Bersabee*) *puteum* juramenti, vel *puteum* abundantiæ, vel *puteum* ſeptem, ſupple, *aquarum.*

נזמי האף = *Nizme haaph.* gemmæ in fronte pendentes. ISAIÆ 3. v. 21. homlokon függő násfák. násfa. KÁLDI. a' násfa egy kis betü hányáſſal a' nizme haaphból így eredhetett: *názpha.* אף = *aph* = facies, frons, naſus, ira. *nezem*, *monile*, *inauris*, függő. (ha a' homlokra függ a' gyöngy) mert a' fülröl függök ISAIÆ 3. v. 20. *hallechaschim* = inaures, fülbe függök. ex לחש = *lachasch*, muſsitavit, incitavit. *Lechaschim*: inaures. &c. haſonló a' *likas* (másutt lyukas, jukas) a' likas. függő ſzámára ki-lichaſztott fül. — ISAIÆ. 3. 18. lunula, *islóg Káldi.* islog. *Párisp.* Islog = Lunula, bracteola. *Duhamel* a' lunulákat, *monilia corniculata de collo pendentia*, nyakról függő kerek ſzarvú ékes ſzerſzám-

nak mondja lenni; melly függők ha tsillogó hó ſzínűek, meg-lehet, hogy a' magyar *islog* a' Zsidó ſcheleg-ből eredett. שלג = ſcheleg = nix. *hó.* — ISAIÆ 3. v. 24. *Et erit pro svavi odore fœtor.* vehaja thachath boſzem mak = מק A' makmák. hoz haſonló a' *mák*, és a' *makk.* A' makk. נשמ = bazsam ſzót olvashatni bakſzam, beſzem, 's jó illatot, és jó illatú fü ſzerſzámot jelent, haſonló balſam a' *balsam*-um. abból eredhetett a' bieſem *biesem*, il muſchio, moſchus, és a' péſma. *pésma.*

§. ש. אל — האשה = EL - HAISSA. Igy olvastatik a' mostanyi punctok ſzerént; de azok nélkül olvashatni: al *eaſzſze.* és igy haſonló az aſſzony *aſzſzony. Qui dixit ad mulierem.* GENES. 3. v. 1. ki mondotta az *aſzſzony*-hoz. tudniillik a' *hannakasch*, nyakas a' kigyó הנחש: olvashatni *a' nyakas.* a' hoſzſzú nyakhoz haſonló a' kigyó, főképp a' külföldi temérdek nagyságú kigyó. haſonló a' nyákás *nyákás:* a' kigyó héjja *nyákás*, vagy nyálos.

ענה = HANA vagy ghana, reſpondit, cantavit, afflixit. feleletet, éneket, alázást, nyomorítást jelentő ſzó. haſonló hozzá a' cano. *ghano*, mellyből oſztán a' *cano* hang: ſzármazott, és a' *hang*, *klang*, clango. clango. 's a' t.

קרחת = KARCHA calvities. kopaſzság, r. *karach.* meg-kopaſzította. haſonló a' *κάρη τὸ* indeclinabile caput, *fő*, és *καρηναι*, detonſum eſſe. ISAIÆ 3. 24. *Et erit - - - pro crispanti crine calvitium.* CARCHA. IBID. *et pro faſcia pectorali cilicium* = שק = ſzak. haſonló *σάκκος* s. ſaccus, cilicium. zsák. κάρη. σάκκος. zsák.

מסתור = MISZETOR. abſconſio. latibulum *Rejtek. Meſzathratha. Chald.* abſcondita. Ex סתר = SZATÁR, abſcondit ſe, latuit. haſonló *mysterium.* ISAIÆ. c. 4. v. 6. *Et tabernaculum* (ſeu Eccleſia) *erit in umbraculum diei ab æstu, et in securitatem, et absconsionem*, ULEMISZETTOR, a turbine et a pluvia. EPHES. 3. v. 3. *ὅτι κατὰ ἀποκάλυψιν. Quoniam secundum revelationem notum mihi factum est Sacramentum.* τὸ μυσήριον. 1. ad TIMOTH. c. 3. v. 16. *Et manifeste magnum est pietatis sacramentum.* μεγα ἐσί τὸ της εὐσεβείας μυσήριον, *QVOD manifestatum est in carne* (Græce loco QVOD, eſt: DEUS, Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ. Deus manifeſtatus in carne. Hic eſt ille *El misettatter.* Deus ABSCONDITUS. Vide ſupra §. נ. qui natus ex virgine, manifeſtatus eſt in carne. (az ephaneróthe a' phænomæ, *appareo* ſzóból eredett, μυσήριον. misſtater.

φάινο. mellynek a' gyökere φάινω, oſtendo, luceo. ez a' görög *phœno* pedig a' *phana*, פנה = Zsidó ſzóból eredett, melly *phana* vagy *pheneh* ſzó annyi, mint *aspexit*, látott &c. abból *phanim* pl. facies, conſpectus, látás, ortza.) Tudniillik a' titokkal, miſzetorral, myſteriummal be fedeztetett Isten ephanerothe, kinyilatkoztattatott, láttatott a' ſzüzből fel-vött emberi lelkes testben; Isten és ember. Kitől láttatott? az Angyaloktól, az emberektől; 's azután ditsösségeſen fel-méne mennyekbe. Deus myſterium ſeu Sacramentum, *apparuit Angelis*, ὤφθη ἀγγέλοις = viſus eſt, láttatott az Angyaloktól a' jáſzolban az az Isten ember, kit ezen terméſzetében az előtt nem láttak. (ott láttatott a' Páſztoroktól is, az édes Annyától a' Szüz máriától, Józeftől, a' napkeleti látogatóitól, *utóbb*) Ez az *El misettatter*, Deus abſconditus, *Sacramentum - - - prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.* Az a' ki az Isteni örök végezéſekben, és az Ó Teſtamentomnak figuráiban avagy annak fedeleiben *el-rejtetett vólt*; a' ki azután az eleven testben meg-jelent és láttatott, az ő fel-támadáſa után mennyekbe ment.

1. TIMOTH. 3. 16. LUCÆ 24. v. 50. *Eduxit autem eos* (undecim Apostolos Jesus) *foras in Bethaniam: et elevatis manibus suis benedixit eis.* καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτῶ, εὐλόγησεν αὐτὰς. v. 51. *Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cœlum*

הענין = HAIHNIAN. afflictio, hasonló *inség.* Raithi eth — *hainian*, *vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum, ut distendantur in ea.* ECCLESIASTÆ. c. 3. v. 10. inség.

מהר = MAHAR. festinavit. betü hányással, hasonló *hamar* per metathesim. Ve libbeka al — *jemaher* le *hotzia* dabar liphne haelohim. *Neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo.* ECCLESIASTÆ. c. 5. v. 1. Az Istenről, és a' hozzá tartozandókról nagy tiszteletel (magna cum reverentia) kell szóllani. A' *hotzi*-hoz hasonló *kotsi.* „és á' szíved ne *hamar*kodjék ki-*hoz* ására a' szónak színe előtt az Istennek.„ hamar. kotsi.

נהל = BAHL. in P. festinavit, in N. turbatus est. hasonló a' *bal.* p. o. a' *bal*-kéz. ECCL. 5. 1. *Ne temere quid loquaris* (alphiki תבהל — אל) al-tebahel al phiki. Ne hebehurgyáskodgyál a' száddal.„ ne beszélly *félre*, vagy = *balra.* A' félre.

balra. בהל = olvastathatik *beél*; vagy ha *b* = *v*, vagy *f*, olvastathatik *fél*. A' *tebael* hez, vagy *tével*-hez, ha-
tévely- ſonló a' tével-gés. *al-tevel* illy for-
gés. mán = *ne tévelyegj* (a' ſzáddal) ne
hebe- hebehurjáskodj.
hurja. פשעים = PHISCHEHIM, ſce-
lerati, gonoſzok. פשע = *phascha* prævaricatus eſt. olvashatni *pexaim*.
pecca- haſonló *pecca*-tores. ISAIÆ. 53. 12.
tum. veeth phiſchehim *nimnah. et cum sceleratis reputatus est.* CHRISTUS. *Lucæ. 22. 37. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc, quod scriptum est, oportet impleri in me: et cum iniquis deputatus est.* a' *nimnah* gyökere a' מנה = *manah*. numeravit, in N. numeratus, reputatus, deputatus eſt. hinc maneh. vagy מנה = mne,
mina. mna, mina. = libra, pondus, mina. *Pl. Asinaria. viginti jam usu' st filio argenti minis.* — ISAIÆ cit.
ate. v. 12. Ve hu חטא (vagy *ate*) rabbim naſza. — *et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus* (ULE PHESCHEIM) japhgia = *rogavit. phagah.* rogavit, obviam
fuga. venit: talán innét, *fugio*? noha a' *phutz* dispergi e' ſzóból-is ered-*hetett*.

גיא és גי = GEJA, és GE = *vallis*. völgy. עני = ani = afflictio, paupertas. Azon két ſzóból eredett

a' *gehenna.* vallis triſtitiæ. ſzomorúság völgye. Vide INTERPR. Heb. Chald. Græc. nominum ſub fin. Bibl. gehenna.

הור = HAVAR, abluit. חור = *Chur.* albus - fehér. olvashatni *Æur.* Heorim. olv. *heurim.* nemesek. haſonló *Urim*, Urak. אנף = ANAPH. ſpiravit. APH. *facies*, naſus, ira. Az *Europa* neve ebből a' két ſzóból eredett *Æur* és *aph.* Man nannte ſie *Ur - appa* in der phöniziſchen Sprache, welches ein weiſes Geſicht bedeutet *N.* Eur. Úr.

את = *et*, accuſativusra mutató *jel*, a' Zsidó így ſzólt p. o. PARALIP. L. 2. c. 7. v. 1. ukebod Jehova malæ ET - habbait. *et majestas Domini implevit domum.* a' Magyar végre tévén az *et* jelet, így ſzóllana: *habbaitET;* mint mikor a' *ben* emennél vég ſzó; amannál elő - ſzó. p. o. reſchit*ben;* zsiidóúl: *be*reſchit. Et. pajta. ben.

חרת = CHARATH. vagy charaſz. exaravit, ſculpſit. ki-véste. haſonló ama' חרש = *charasch*, ſzántást, vésést, halgatást jelentő ſzó: haſonló a' görög χαράσσω. vagy χαράττω. ſculpo, incido, excavo. haſonló az *aro.* EXODI. 32. 16. *Scriptura quoque Dei erat sculpta.* חרות = CHARUTH *in tabulis.* Mivel hogy a' חרש — ſzót olvashatták 's ki-mondhatták *chars*, belőle χαράττω aro.

ars. az *ars*, meſterséget jelentő ſzó támadhatott. *charasch = faber, artifex.*

גור = GUR. peregrinari, timere, habitare. Ebből eredhetett a'

Hegira *Hegira*, melly ſzó Mahometnek Medinából ki üzettetését és el-futáſát jelenti: melly holott Urunknak 622-dik eſztendejében Julius 16-dik napján Pénteken esett; attól az eſztendőtől és naptól ſzámlálják az Islamiták, Mahomet Koránnyának

Hege- követői az ő *Hegira* nevü eſztendő
ria. rendjek elejét. Lásd az *ASz. Egyh. Történetit* XII. k. §. 20. p. 90. ſzint azon *h. gur* ſzóból eredhetett a'

Egeria Numa' *Hege*-riája-is = *Egeria.*

טבת = TOBOTH pulchræ, bo-

tubám. næ (formæ). haſonló *tubám* (gerlitzém. GENES. c. 6. v. 2. *videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ. (ki toboth hinna)* Notat D. *Augustin.* L. 15. de Civit. c. 23. in ſacra ſcriptura *bonos* ſolere vocari eos, qui *speciosi* corpore ſunt. A' mi időnki Æſtheticuſok: nihil *pulchrum* nisi *bonum;* úgymond.

לעז = LOCZ. barbarus. *Domus Jacob de populo barbaro.* PS. 113. v. 1. me am *loez.* olvashatni

Láz. *Laz*, és így haſonló a' *Láz* nép. Lásd Mkház 8. *Szak.* tit. *Mingrel.* p. 126. citato *PS.* 113. *hebr.* 114. v. 8. *Qui convertit petram* (hatzur) *in*

ſtagna aquarum. מים — אגמ = aggam maim, *et rupem in fontes aquarum.* challamiſch le mahejno maim. EXODI. 17. v. 6. *percutiesque petram* ve hikkita batzur; *et exibit ex ea aqua.* — AGGAM ſtagnum. Ha gg = gy. haſonló *ágyom* és *agyom.* A' *challamisch* köſziklát jetentő ſzó a' *chalom* ſzóból, melly *álmot* jelent, forraſztatott. *maheino* fontes ex עין = hein, vagy *ain.* oculus, fons. Az elsö betü haſonló a' *szemhez*, ha az gyökerestöl együtt ſzemléltetik. A' *kut*-is ſzemnek neveztetik; mintha a' tenger ſzeme volna; fő képp a' hegy tetökön, mellyeken tenger ſzemek mutogattatnak, mint a' Tátra hegyén. A' kutak eredetéröl Lásd a' *Természetiekröl* irt könyvetskémet.

§. ל.

agyom

álom.

ע.

oculus maris.

אב = HEB. zöldség, friſs gyümölts. haſonló ἥβη juventus, vigor ætatis. &c.

ἥβη.

הסלע = ASZSZELAH. *petra*, rupes. köſzikla, köſzál. a' *szál* haſonló hozzá; ha kö-*szálat* jelent. a' ה a' סלע — elött ollyas, mint a' ὁ, vagy a' Magyar *a'*. — פעמים = *bis.* duabus vicibus. ex *pham* per vices (aliquid) egit. A' *pham* ismételést jelent, 's harangozást, lábot 's több a' félit. Meg-lehet, hogy holott a' פה = *phe* ſzájat jelent, és

ſzál.

az עם = *am*, népet, és a' *pheam* vagy *phaam* a' nép ſzáját jelenthet-
phama te; a' *fama;* és még az előtt a' φήμη
φήμη. a' *phe*, és *am* ſzókból eredett; de a' פעמים = *phahamaim*, azt jelenti, hogy *bis* = kétſzer. NUMEROR. c. 20. v. 11. *Cumque elevasset Moyses manum, percutiens virga BIS silicem*, (eth haſzsela bemattehu phaamaim) *egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet et jumenta.* A' víznek a' kőſziklából lett első ki-fakaſztásától, mellyről tsak előbb vólt a' ſzó a' ל §. alatt, melly *Horeb* hegyénél *Raphidimban* történt, mellynek a' neve *Mászsza - TENTATIO* lett, EXODI 17. v. 6. 7. különbözik az, mellyet a' *Numerorum* könyvnek a' 20 dik réſzéből ſzinte most említettem. DU-
Rafi- HAMEL in c. 17. v. 6. *Simile* (Rha-
dim. phidimæo) miraculum narratur NUMEROR. 20. ſed hoc *postremum* factum eſt anno 40, ab exitu in deſerto *Seir* . . . Quare diſtincta ſunt miracula: az utóbbi tsuda-után eredett víz' neve *Numer.* 20. v. 13. *Aqua contradictionis* = mej meribba. Annak a' kőſziklának, melly Rafidimban vizet ereſztett; moſtanyi láttattya le-íratik a' *M Kháznak* 19-dik könyvében *titulo* SZAVV, a' 165. Levéltől fogva.

ששון = SZESZON. Lætitia. Haſchiba li ſzeſzon ישעך *Redde mihi lætitiam salutaris tui. Ps.* 50. heb. 51. v. 14. A' ſzeſzon örömöt jelentő ſzó, haſonló a' hajſzaſza; és mi- haj-ſza-
velhogy olvashatni xixon, vagy
ſzikſzon, haſonló hozzá *Szikszó.* Szikſzó

בטחות = BATTUCHOTH, incerta, h. e. interiora. a' mik a' titokban belsőbbek, méllyebbek. PSAL. 50. *Hebr.* 51. v. 8. *Incerta*, battuchoth, *et occulta sapientiæ tuæ manifestati mihi.* MENOCH. hic: interiora etiam & magis arcana myſteria, quæ mihi revelare dignatus es. haſonló *dugni*, el-dugatott. טוח dugni.
= tach. olvastatik tuach; de olvashatni *tuch.* 's ez annyi a' Niphalban, mint el-*dugatott.* Ki tudgya ha a' fordíttók nem *n*etuchot olvastak-e a' *betuchot* helyett? All-taſchellikeni miliphaneika. *eodem PS. Ne proiicias me a facie tua.* haſonló: ne taſzítts-el engem. — Se- taſzítts
phathi tiphetta. IBID. *Labia mea aperies.* Ephpheta = adaperire: eph-
Tiphpheta = aperi. pheta.

זכר = ZEKER. memoria, me- tiph-
moria, memoriale. Emlékeztető pheta.
ſzerſzám, vagy ajándék. haſonló
zekr-ény, főképpen az a' ſzekrény, ſzek-
melly maga-is emlékeztető, vagy rény.
hálaadó emlékezetre való nagy kin-

tset foglal magában, mint a' Frigynek *Szekrénnye*; 's mint az edény,
Manna. melly állandó emlékezetül mannával meg-töltetett, és az Ur hajlékába el-tétetett. EXODI. c. 16. v. 33- *Dixitque Moyses ad Aaron: sume vas unum, et mitte ibi Man*, ץמ, *quantum potest capere gomor: et repone coram Domino ad servandum in generationes vestras*, v. 34. *sicut præcepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum.* A' Manna, melly az Ur hajlékába el-tétetett az Isten tsudáinak emlékezetekre, képe volt az Oltári Szentségben jelen lévő Kriſztusnak; melly Szentség emlékeztetője a' Jesus' tsudáinak. PSALM. 110. Hebr. 111. v. 4. Zerek aſza le niphlaotaiv. *Memoriam fecit mirabilium suorum*, channun ve rachum Jehova, *misericors et miserator Dominus*, v. 5. *escam* tereph *dedit timentibus se. Memor erit in seculum testamenti sui.* izekkor leholam beritho. v. 9. *Redemptionem misit po-*
fœdus. *pulo suo:* pheduth ſchalach leamo.
fœderis. *mandavit in æternum testamentum suum.* tzivva leholam beritho. teſtamentum ſuum; *sed quod nisi novum?* S. AUGUST. in hunc Psal. p. 584. IDEM ibid. *ESCAM, quæ non corrumpitur, PANEM, qui de*

cælo descendit, quem nullis meritis dedit... Misericors et miserator Dominus. Quod si tantum dedit huic vitæ, si VERBUM CARNEM FACTUM peccator justificandus accepit, quid in futuro seculo GLORIFICATUS accipiet? memor enim erit in seculum testamenti sui. Nec totum dedit, qui pignus dedit.

אלמנה = ALEMANA. vidua. alman, vagy aleman viduus. tudom, hogy az alleman az alle és man ſzókból vezettetík ki; de az alemanhoz haſonló az alleman. 3. REG. 17. 10. Iſcha almana. *mulier vidua.* aleman.

קחי נא לי = KECHI NA LI. da mihi. haſonló: *kínálly* (engem) קח. Imperat. ex *laqach.* accepit. futurum: אקח = *æqach.* 3. *Reg.* 17. v. 10. *Da mihi paululum aquæ in vase.* quechi, vagy kechi - na - li meat maim bakkeli. ha a' *kechi* - ben a' *ke* elhagyatik; a' többi tsak nem annyi, mint *kínálly.* — Következik az említett Királyok réſzében: *Le kechinali.* ez annyi, mint *affer.* v. 11. *Affer mihi obsecro, et buccellam panis in manu tua.* לקחי - נא לי = Lekechi - na - li phat lechem bejadek. a' *phat* - hoz haſonló a' *falat.* kinálly falat.

מתשבי = MITTESCHABI. De *habitatoribus.* 3. REG. 17. 1. ex ישב

habitavit. *hattischbi*, habitator.
Thesbites. *Thesbit*-es = Hattischbi.
corvus. ערב = GHOREB. corvus. olv. ghorv. hasonló, *corvus.* ערב = *arab* vagy charav. miscuit. olvashatni: *ereb*, a' világosságnak a' setétséggel való keveréke = estvéli idő.
erebus. hasonló *ereb*-us. 3. REG. c. 17. v. 6. *Corvi quoque* vehaghorvim — *deferebant ei* (Eliæ) *panem et carnes*
In Vulgata *mane, similiter panem et carnes vesperi.* בערב = bahareb vagy BEEעמר = REB, *et bibebat de torrente.* A'
gomor gorv vagy *horb* szóból azoknál, kik az R. betüt L. betüre szokták változtatni, a' *hor*-ból eredhetett
holló. a' *hol*, 's azután a' *holló;* a' görögöknél a' *ghor*-ból a' *κορ-αξ* vette
κόραξ. eredetét. *κόραξ, ακος, ὁ. corvus.*
מדד = MADAD. mensus est.
mád. meg-mérte. מד. mád. mensura. *vestis.* 2. REG. c. 10. v. 4. *et præscidit vestes eorum* madveihem. h. mad. — 3. REGUM c. 17. 21. *Et expandit se* (Elias) *atque mensus est* vaithmoded — *super puerum tribus vicibus, et clamavit ad Dominum et ait: Domine Deus meus, revertatur obsecro anima pueri hujus in viscera ejus. taschab-na nephesch-hajjeled al-kirebbo.* — Kirebbo, vagy kirbo =
kör. a' belsejének *köre*, vagy környéke. v. 22. *Et exaudivit Dominus vocem*

cem Eliæ, & reversa est anima pueri intra eum, et revixit. vattaſchaſb nepheſch hajjeled al-kirebbo *vajjechi.* belsö köribe éjj.

קרה = KARE. eventus, a' quara vagy *kara* történetet, elejbe-jövést 's több a' félit jelent. haſonló a' καιρὸς, ἕ. occaſio, oportunitas, tempus. EPHES. 6. v. 18. προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι, *orantes omni tempore in spiritu.* MENOCH. hic. „aſsidue orantes non ſolum voce ſed cordis affectu. καιρὸς.

מרד = MARAD. rebellavit. *Nemrod*, rebellis. Ita Interp. Hebr. Græc. ad fin. *Bibl.* Nemrod *Belussal* egy azon fő embernek látſzik lenni. Ennél régiebb Fejedelemről a' világi irók nem emlékeznek *supra hunc PROFANA historia non assurgit.* Lásd Petáviust MKh. 13. Szak. 102-dik Levél. Ezen Profánuſokon tsak a' görög Hiſtorikuſokat érté talán *Petav.* — A' *marad* ſzó erejéhez haſonló a' *mard*-ozó, 's marakodó ſzó ereje. Nemrod. Belus. marakodó.

ערב = ARAD, onager. *vad ſzamár. Bonfrer.* notis ad onomaſticon. A' Cháldéusok a' plurálisban a' vad ſzamarakat *aradaja* névvel illetik. Ezekből forrhatott mind Arad, mind erdő, mind ördög. Az *Arad* helység noha y betüvel íratik Arad.

mind *Josué* 12. v. 14, mind *Birák* 1. v. 16. amott *Hered*-nek; emitt *Aradnak* olvastatik. Josue 12. v. 14. Melek ערד *Rex Hered. Judicum.* 1. 16. *Filii autem Cinæi cognati Moysi ascenderunt de civitate palmarum cum filiis Juda, in desertum sortis ejus, quòd est ad meridiem Arad,* (aſcher benegeb ערד Arad) et habitaverunt ibi. — A' *rosch dag* névből mint eredhetett az *ördög* név, ezen VII-dik Folytatásban már jelentetett a' ד §-alatt. — Az ördögök' külömbféle neveket elö-adják Az Apoſtolok. APOCALYPS. 12. 9. *Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, ὁφις ὁ ἀρχαῖος, qui vocatur diabolus, et satanas διάβολος, καὶ σατανᾶς, qui seducit universum orbem: ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην, et projectus ēst in terram, et Angeli ejus cum illo missi sunt. ἀγγελοι αὐτῦ* Régi kígyó az ördög, mert régen a' világ kezdetén elsö ſzülöjinket meg-tsalta. GENES. 3. 13. Felele az aſzſzony: *serpens decepit me.* Hannachas hissiani. A' melly *hissiani* ſzóhoz haſonló a' hitetni. hitegetni; a' hitegetö gonoſsága miatt πλανῶν a' neve: mert az egéſz világon hitegetve nyargal. 1. PETRI 5. 8. *adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens*

ördög.

ſerpens diabolus.

ſatanas

hitegetni.

quem devoret. APOC. 12. *seducit universum orbem.* Annak kigyó vagy nachas nevéről lásd ezen *VII-dik Folytatást* §. *w.* A' *sátán* = שטן = adversarius, *ellenkező* neve, abból eredett: mert *ellensége* az Isten tiſztelőjének. ('s talán a' השטנ = hastan ſzóból eredett a' *host*-is ſzó-is) hoſtis. ellenkezik *vádolással*, 's azért *diabolus* a' neve. *ὁ καλέμενος διάβολος, qui vocatur diabolus.* διαβάλλω, *calumnior, trajicio.* De a' βάλλω-nak az eredete-is a' בלה = *balah* lehet; melly ſzó mind *óságot*, mind *nyomoríttást* jelent. A' *diabolus* helyébe *zábolust* vagy *zábulust*-is tettek a' Régiek. A' *za* a' Görögnél annyi mint *igen.* p. o· *zatrephes*, az az, igen jól lakott, hizlalt. *Zatheos*, az az: igen istenes: és így *zabolus* = igen patvarkodó vádolva, nyomorítva. Az ördögi vádolás' példáját elő-adja *Job* könyve. JOB. c. 1. v. 9. *Cui respondens satan, ait: Numquid Job frustra timet Deum?* v. 11... *tange cuncta quæ possidet.* vajjanan ha ſatan eth-Jehova, vaiomar: ha chinnam jara a Job Elohim? — — vegah bekol, aſcher lo. (a' *gah* a' נגע = *nagah*, illetést, verést, nyaggatást jelentő ſzóból nyaggatni. eredett, és így haſonló a' *nyaggató*. A' zábulus, avagy a' ſátán' *vádolá-*

sát említtik a' Mennyeiek Sz. János Látásában a' földön vitézkedő Szenteket attyokfioknak nevezvén, az ördögöt pedig azok vádolójoknak. APOC. 12. 10. *quia projectus est accusator fratrum nostrorum*, ὁ κατήγορος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, *qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.* Tiſztátalan lelkeknek-is hívattatnak az ördögök, πνεῦμα ἀκαθάρτον. *Spiritus immundus.* Hogy ſokan vannak, az abból-is nyilván való: mert tsak egy ördögtől meg-ſzállott emberben-is egéſz *Legio* ſzámú ſereg tiſztátalan lélek vólt. LUCÆ. c. 8. v. 29. *Præcipiebat enim spiritui immundo* (JESUS) *ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebatur catenis, et compedibus custoditus: et ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserta.* v. 30. *Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio:* (λεγεών) *quia intraverant dæmonia multa in eum.* MARCI. 5. v. 9. *Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.* λεγεὼν ὄνομά μοι, ὅτι πολλοί ἐσμεν. A' *Legio*, úgymond Parisp. olly ſereg volt, melly hat ezer és ſzáz gyalogból, és hét ſzáz harmintz lovagból állott. — A' tiſztátalan lelkek lakáſok nem

Spiritus immundus.

tsak a' pokol mélysége; hanem az allya-is. *Lucæ* 8. v. 31. *Et rogabant illum* (JESUM) Legio dæmonum rogabat: *ne imperaret illis ut in abyssum irent* - - v. 33. *Exierunt ergo dæmonia ab homine, et intraverunt in porcos.* εἰς τὲς χοίρες. Az *abyssus*, mellybe vettetni nem akartak a' Legio nevû ördögök εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν, est, úgymond *Schrevel:* infinitæ profunditatis vorago, gehenna ex *α* et βυσσὸς ϐ. Jonice pro βυθὸς δ. fundum, és így ἄβυσσος feneketlen mélység. de az *abyssus* eredhetett a' הבש ſzóból-is, melly annyi, mint ligavit &c. olvashatták *abyss.* 's idövel olly tömlötzöt jelenthetett, a' mellyben a' foglyok le-kötve vannak. hozzá adattathatott a' *btn*, vagy *habtn* ſzó, mellyröl ezen 7-dik Folytatás kezdödik, melly belsö mélységet jelent, 's Jonia módra *abyssn*-ra, azután abyſſusra változhatott. Az abyſſuson kivûl lakó tiſztátalan lelkeket így nevezi Sz. PÁL. Ephes. VI. v. 12. *principes et potestates, — mundi rectores, spiritualia nequitiæ in cœlestibus.* MENOCH. hic. Per principes intelligit eos dæmones, qui *fuerunt* in *ordine* Angelorum, *qui* dicitur *Principatus;* ſicut poteſtates eos, qui fuerunt in eo, qui dicitur Po-

teſtates. — Per *Mundi rectores* dæmones intelligit, qui in inferiori hoc aere et caliginoſo principatum exercent. *ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.* ſpirituales nequitiæ, id est, dæmones nequam, qui in ſublimibus habitant locis, hoc eſt in aere. „Mindenütt a' hol vannak, az ő kínnyaikat, és ártalomra tartó gonosságokat magokkal viselik. A' hit, az Isten ſzavához való ragaſzkodás, az imádság, az Angyalok őrízete; paizsunk ellenek. 1. PET. 5. 9. *cui resiſtite fortes in fide.* Ad EPHES. c. 6. v. 16. *In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſsitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere:* v. 17. *Et galeam ſalutis aſſumite: et gladium ſpiritus, quod est verbum Dei.* v. 18. *Per omnem orationem, et obsecrationem, orantes omni tempore in ſpiritu.* PSAL. 9. v. 11. *Quoniam Angelis ſuis mandavit de te.* &c.

דריוש. A' punctálók így olvastattyák ezen betüket: *Dariavesch.*

Darius. De olvasni lehet *Dárius;* egy *a* betüt tévén ד = daleth után; a' ר = i, ו = *o*, vagy *u:* a' Dáriusban = u a' deáknál = o a' Görögnél. p. o. δαρειος ὁ μηδος, *Darius Medus.* δαρειος ὁ ὑιος ὑσασπεως, Darius Hyſtaspis filius. JULII *Pollucis Hiſtorias Phyſica.* p. 138. 143. — *Dárius* Me-

dus, Astiages nevû-is egyetemben, a' ki Cyrust, az ő nénnyéből-e vagy hugából való unokáját orszá-ló társává válaſztotta Balthassár után országlott; Balthassar előtt, ki Laboroſorchodnak-is nevezte-tik. Evilmerodák; ez előtt pedig Nabu-chodonoſor uralkodott. — Külöm-böznek a' Medus nevû Dáriustól egyéb Dárius nevû Fejedelmek, kik Cyrus után így következtek: *Duhamel Tabulæ Chronol.* p. LVIII. at quoad ſeriem annorum *Mundi* ex RR. *Katona* Synops. Chron. a p. 33. Világ Teremtésének

Astiag. *Dar.* Medus. Bal-thaſs. Nabu-chod. Evil-merod

3468. *Eſztend. Cyrus* az elsö fog-ság után ſzámlálandó 70. eſztendö mulva haza ereſzti. — Cyrus.

3475. . . *Cambyses* attya hol-ta után uralkodni kezdett, 8-dik eſztendejében ki-halt. — Camb.

3482. . . *Smerdis* Magus fur-ja magát az országlásba. Ez magát Artaxerxesnek hívattatá. *Duham.* hic: — Artax.

Smerdis appellari vult *Artaxerxes.* hic *Asverus* Esdræ capite quarto, verſu ſexto, non diverſus ab *Arta-xerxe*, de quo verſu 7, qui primus Domum Domini ædificari prohibuit. *Esdræ.* c. 4. v. 6. *In regno autem Asveri* (ubemalchut אחשורוש) *in principio regni ejus scripserunt accu-*

Asve-rus. Arta-xerxes

sationem adversus habitatores Judæ et Jerusalem. v. 7. *Et in diebus Artaxerxis* ארתחששתא *scripsit Beselam Mithridates, et Thabeel, et reliqui qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem Regem Persarum:* DUHAM. in hunc 7. versum. „Nisi *idem* fuerit, qui *Cambyses.* *Vil. Ter.*

Darius. *Hystas.* Athossa. Eszther

3483. . . DARIUS, Hystaspes fia válik fő Fejedelemmé a' Perſáknál. Elsö felesége Athoſſa, vagy Vaſzti Cyrus leánya; azon három eſztendő mulva ki-adván, a' Zsidó *Esthert* vette házas társúl. Babylont meg-vette: a' Thratziai Bosforust és a' Dunát hídakkal egybe foglalta: a' Szittyaiaktól meg-ejtetvén 90. ezer katonáit veſztette-el. A' Templomnak építtését megparantsolta a' Jerusalemieknek, mikor már a' fia, ki mind Xerxes

Artaxerxes

mind Artakſzerkſzes nevű volt, vele uralkodna: hatodik eſztendejében az említett Templom el-is kéſzült; arra a' Zsidókat *Zakariás* Próféta ſürgeté. Uralkodásának második eſztendejétöl mellyben a' parantsolatot ki-adta Dárius a' Jerus. Templom építtéséről, ennek felépüléséig, Dárius 6-dikáig, 4. eſztendő ſzámláltatik. Dárius 2-dik eſztendeje volt, midőn a' Templom

el-égéſétől fogva, ezen 2-dik eſztendőig 70 = hetvenedik eſztendő ſzámláltatott. ZACHARIÆ c. 1. v. 7. . . *in anno secundo Darii, factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ.* . . v. 12. *Et respondit Angelus Domini, et dixit: Domine exercituum usquequo tu non misereberis Jerusalem, et urbium Juda, quibus iratus es: Iste jam septuagesimus annus est.* — DUHAM. in hunc verſum. Septuaginta anni JEREMIÆ, cap. 25. & 29. ab anno quarto Joakim cœpti, in annum *primum Cyri* definunt; 70. anni ZACHARIAE, ab undecimo anno Sedeciæ, cum templum incendio abſumtum est, in anno ſecundo *Darii* finiuntur. — Præter cæteros hoc argumentum copioſe tractat Fr. *Ribera* in hunc locum.

Világ teremt.

3519 - - I. XERXES, Darius Histasp. fia uralkodik a' Perſáknál: az Egyiptuſiakkal hadakozott: Artaxerxes nevű fiát Királlyá tette, által ment Görög Orſzágba, Themiſtoklestől meg-győzetett: haza ment: Mardoniust 300 ezerrel a' Görögök ellen hagyván: ezek Theſſaliában Plateasnál meg-verettek. Othon *Xerxes* meg-öletett, orſzáglásának 21-dikében. Xerxes

Világ Teremt.

Longiman. Artaxerxes. 3531-ben) ARTAXERXES mások ſzerént) LONGIMANUS u- 3528-ban) rasága kezdődöt a' Persáknál. Azon kezdet eſztendejét így lehet talán egyeztetni: 3528-ban következett valóban, a' Korona-alá; de Artábánuſsal küſzködvén, az ő koronáját tsak 3531-ben tette álhatatoſsá. Artaxerxes Longimanusnak 20-dik eſztendejétől, és így Orſzáglásának leg-első kezdetétől ſzámlálván az időt, Világ Teremtésének 3548-dikára helyheztettem Dániel Prófétának *hetven* 70. Heb. Esdras Nehemias. *Heteit* Hebdomadas 70. Holott pedig mind Esdras mind Nehemias ezen Artax. Longimanuskor élt, illy emlékeztető versekbe foglalám az említett hetven heteket, (mellyeknek ſzámok 490. = négy ſzáz kilentzven) MNEMOSYNON MS. de anno 3548.

Mille ter et quingent. quadraginta octo Nehemus
Inchoat Hebdomadas Chriſti, ex Daniele, ſub anno
Artaxerxis Longimani durante viceno. *)

*) II. Lib. ESDRAE. c. 2. *anno VIGESIMO Artaxerxis Regis — v. 3. Et dixi regi (ego Nehemias) — civitas domus Sepulcrorum patris mei de-*

Artaxerxes' harmintz kettődik eſztendejében, Jerusálem *falának* már az előtt meg-lett helyre-hozása után, viſzſza-tért Artaxerxeshez *Nehemiás*. Artaxerxes Longimanus *Themiſtoclest* kegyesen fogadta magához: *Inarusra* Egyiptusi Királyra az ő *Achemenes* nevü Vezérét küldé négy ſzáz ezer társal; az a' Görögök ſegítségével meg-győzetett az Egyiptusiaktól; de 3. ſzáz ezeret állítván-ki újjonnan ellenek *Megábizuſsal* és *Artabázuſsal*, Egyiptust végtére egéſzſzen meg-győzte. 2-dik
V. T. 3579-től fogva II-dik *Xerxes*: Xerx.
3580-tól-fogva *Sogdianus* avagy Sogd.
Secundianus. Darius
V. T. 3581. *Darius Ochus* v. Nothus Ochus.
V. T. 3620. *Artaxerxes Mnemon*, ki az-előtt *Ársaces* nevü vólt, az ifjabbik *Cyruſsal*, tulajdon test-

---

serta eſt, et portæ ejus combuſtæ ſunt igni.. v. 5. *mittas me in Judæam ad civitatem ſepulcri patris mei et ædificabo eam* v. 6. *Et miſit me..* v. 7. *epiſtolas det mihi &c. &c.* v. 8. — *Et dedit mihi Rex juxta manum Dei mei bonam mecum.* — *DANIELIS.* 9. v. 25. *Ab exitu Sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem. DUHAMEL* in hunc verſum. „Ab exitu ſeu ab *edicto* Artaxerxis — — de reficienda Jerusalem (Templo jam reædficato) vide ſupra *Darius Hystasp.*

vérével, *Ochus'* fiával hadakozott: *Cyrust* ſegítték a' Görögök
Tách. Xenophon vezérlése-alatt. *Tach* Egyiptusi Király, ſegíttetvén *Agesilaustól*'s a' Spartánusoktól, *Mnemon*-alatt hadakozott a' Perſákkal.

Artax. Och. V. T. 3643-től fogva *Artoxerxes Ochus*. Tőle Fenitzia, Egyiptus, Cyprus el-pártolt: de mind Sidont mind Cyprust viſzſza-vette. *Nektanébust*, Egyiptus' Királlyát el-futtatta. Az Egyiptusiak' *Apis* nevü ökröket le-vágta.

Arſes. V. T. 3666-tól fogva *Árses*.

Darius Codoman. V. T. 3668-től fogva *Dárius Codomanus*. Ezt győzte-meg nagy *Sándor* már harmadik izben Arbélánál; 3674-ben = három ezer hat ſzáz hetven negyedikben. Ezen üdőtől, Urunk' ſzületéséig az eſztendők ſzáma = 326. Ú. ſzületése = 4000.

Alex. magn.

Xerxes שרש = SCHERESCH. Olvashatni: *Xerx*-es annyi mint, *gyökeret vert*, meg-gyökeresedett; 's talán a' *Xerxes* név abból eredett; mintha mondanád: ősi gyökérből eredett, 's meg-gyökeresedett (Fejedelem)

Asverus. שור = SCHUR. Ted' elejbe a' ה betüt, léſzen *aſſur*. Fejedelemséget jelentő ſzó. Abból forrott talán *Aſſver*-os.

שטח = SCHATACH. expandit, dilatavit. Ki terjeſztette. Abból talán *haschatag*, és oſztán *Aſtiages* = meſzſzire tágíttója és nevelője a' Birodalomnak. Abból forhatott az ἄστυ εος, τὸ *Urbs*, város; mintha mondanám: *tá*-gos lakhely. Ebből az *ástyból* eredett a' *Stadt*, úgymond *Schrewel.* Lexic. p. 122. tág-os Astiag. ἄστυ. Stadt.

טנא = TENE Vas, corbis, Calathus. olvashatni *táne*. hasonló hozzá, mind a' *tene*, mind a' *tányér*. tene-o. τίρσις.

XISUTHRUS. Talán nem más hanem Noe abſconditus = a' Bárkába rejtetett Noe. Lásd *Aleksándriai Sz.* CYRILLUST. *Mkház* 8. Szak. illy Titulus alatt: *Julianus*-ellen Sz. Tzirillusnak Aleksándriai Érseknek tiz Könyvei *pag.* 236. Ottan a' 237 dik ſzám-alatt Lásd a' Bábilóniai *tor*-onyról-is a' *tor*-ony talán az-előtt *tiron*-nevezetű vólt. A' malus = arbor navis, és vexillum = תרן. olv. TREN, toron. &c. Xisuſtrus. torony

עד משיח נגיד = AD MASSIACH NAGID. *usque ad Chriſtum ducem.* DANIELIS. 9. 25. A' Maſsiach a' *Kriſztus* a' nagidhoz hasonló a' *nagy* (Vezér) Meſſiás nagy

מן מצא דבר = MIN-MOTZA DABAR. *ab exitu Sermonis* DAN. 9. 25. a' *motza* hasonló a' *mots*-árhoz, a' mots-vizeknek motsárrá lett folyásához, mots-ár.

מביא = MEBIA. adducens. adducam. ex בראּ venire. *hebia* = adduxit. hasonló *via* ha ב = v. ZACHARIÆ c. 3. v. 8. *Ecce enim ego* ADDUCAM *Servum meum* ORIENTEM. ki-hinneni MEBIA eth-abeddi TZEMACH.

via.

Messias Tzemach.

צמח = TZEMACH. germen vel Surculus ex se succrescens. LUCÆ 1. 78. *In quibus visitavit nos Oriens ex alto.* DUHAM in LUCÆ 1. v. 78. Vox Hebræa ZACHARIÆ 3. est nomen proprium MESSIÆ, græce nomen est substantivum ἀνατολὴ, non participium. *)

ישר = JASCHAR, rectus, æquus. olvashatni: *ischir.* hasonló

ἰσχυρὸς

ἰσχυρὸς fortis. PSALM. 111. hebr. 112. v. 4. Zarach bachoschek aor *lejeschar im* chanum verachum vetzaddig. *Exortum est in tenebris lumen rectis: misericors, & miserator, & justus.* Itt-is más verseiben-is ezen Zsoltárnak jutalom igértetik az egyenes szivü szándéku igazaknak. Mely jutalom, *Lux, gloria, divitiæ,* ha itt meg-nem ada-

*) PSALM. 49. *Hebr.* 50. v. 1. Mimmizerach schemes ad mebao. *A Solis ortu usque ad occasum.* מזרח = *mizrach*, ortus.

tik, meg-fog adatni a' fel-támadás után, és azelőtt-is az Isten Szine látásával. S. CHRYSOSTOM. in hunc PSALM. p. 160. Si hic non retribuat, retribuet in futuro, quia eſt juſtus; *quod vel maximum argumentum eſt futuræ reſurrectionis.* A' jutalmat az adja, a' ki irgalmas, és könyörülő, és igaz. *Chanun* miſericors. Ehez hasonló a' könyön- vagy *n* betűt *r* betűre változtatván, *könyör* ülő. könyörülő

באחד = *beæchad* = in *prima*, et etiam *una*. mind egyben-t mind *elsőben*-t jelent; de a' napok', hónapok' 's a' t. Számlálás' rendiben első napot, holdnapot és több' a' félit jelent. p. o. NUMEROR. 33. v. 36. = *Aaron. — mortuus eſt anno quadragesimo egreſsionis filiorum Israel ex Ægypto, menſe quinto*, PRIMA *die menſis.* BE ECHAD lechodeſch. hasonló *Matth.* 28. 1. ὀψὲ δὲ σαββάτων (Lectio vel.) σαββάτῳ τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων. *Vespere autem Sabbati quæ luceſcit in* PRIMA *Sabbati.* a' μίαν Zsidó mód ſzerént *æchad*, a' vulgata *prima* ſzóval fejtette-meg. — Az æchad olvastathatik *echd*, egy. a' *b* hátul ha tétetik, hasonló *echdbe*, egybe. unus = primus. egy.

שילה = SCHILO = *cujus eſt*, *A' kié.* A' Görögök, 's nevezet- Schilo.

ſzerént a' 70. Magyarázók Sz. Juſtinus' bizonysága-ként olvasák
Schelo. *Schelo*, az az: a' kinek (tartatott tudniillik az Orſzáglás, vagy a' Fejedelemség.) Sz. *Hieronymus* olvasá *Schela = qui mittendus eſt.* Ez
Schela. a' *Schela*, avagy *köldendö*, a' Chriſtus, avagy a' Meſsiás. GENES. 49. v. 10. Ad-ki jabo Schilo. *Donec veniat qui mittendus eſt. Et ipſe erit expectatio gentium.* ve lo יקהת ikkehat hammim. *Szamaritánus.* Et ad ipſum *congregabuntur* populi. Talán a' Samaritánus az *ikkehat* a' קהל = *kahal*, gyülést jelentö ſzóból vezette-ki. Az *expectatio*-is várokozás, ex קוה = *Kavah* expectavit. in *Niph.* congregatus eſt. *mikva* és *tikva* expectatio 's a' t. illy ragaſztáſsal-e? vagy a' nélkül, az *ikkhat hammim = expectatio gentium.* AGGAEI 2. 8. *Et veniet deſideratus cunctis Gentibus* — chemeddath col-haggoim. חמד = *chamad.* deſideravit. *chemedda* deſiderium. El-hagyván a' *d* betüt, hasonló
amo. chamo, 's ehez hasonló az *amo.* Ez-is a' Kriſtus jövetelétöl-való jövendölés. Ott egy végbe ki-teſzi *Aggéus* Próféta: hogy a' Longímanus Artakſzerkses idejekorában, a' Zsidók' viſzſza-jövetelek-után-épülö Templomnak nagyob' ditsöſsé-

ge

ge léſzen mint az elsönek, a' *Salamon*-korinak; akkor, midön az a' Templom Herodeskor meg-fog újjíttatni. Mert azt maga a' SCHELA; a' *mittendus*; az IKKHAT HAMMIM = expectatio gentium, a' chemmedatath col-hagoim = *desideratus cunctis gentibus*, az igaz *Meſsiás* tudniillik ſzeméllye-ſzerént meg-fogja látagatni. AGGÆI 2. v. 10. *Magna erit gloria domus iſtius noviſsimæ plus quam primæ* haacharon minhariſchon. *DUHAM* hic Quod non ſolum allegorico ſenſu & potisſimum á Spiritu Sancto intento de Eccleſia, ſed etiam in ſenſu hiſtorico de templo, ab Herode *inſtaurato*, & præſentia Domini illuſtrato verum eſt. Lásd, *Orationes Sacræ* ad normam Literarii Inſtituti Budæ 1780. in Nativitate Domini. pag. 41. A' kit *Jákob* Pátriárka küldendönek nevezett, GENES. 49. v. 10. azt *Szabadíttónak* nevezi a' 18-dik versben, és vallya: hogy azt kivánva várja. SALUTARE TUUM *expectabo*, *Domine*. Liſchuatheka kivvithi Jehova. A' kivvitihez hasonló a' kivántom. MENOCH. kiván hic. Expectabo etiam eundem Chriſtum: ut Antichriſtum (de quo ex tribu Dan oriturò ſupra) perdat, et nos Salvos faciat. — A' *Schelához-*

hasonló ſzóval jelentetik Chriſtus Urunk Moyses 2-dik könyvében-is. EXODI. 4. 13. *Obſecro, inquit* (Moyses) *Domine, mitte quem miſſurus es.* Bi Adonai ſchelach-na bejad-tiſchlach. A' בי = *bi*, úgymond a' *Lexicon*; annyi, mint: o! ah! *quæſo.* 's hasonló hozzá *bitt*, bitten. petitio. *bitten*, petere; 's ezen deák ſzó-is a' *bi*-ből ſzármazhatott. DUHAM. in EXODI. 4. 13. *mitte quem miſſurus es*, ait: Plerique ex SS. Patribus id de Chriſto intelligunt, qui ab æterno deſignatus eſt populi liberator. — A' *küldetett*-ſzóra Sz. Siloe. János magyarázta a' שלח = *Siloe* ſzót, mellyet a' Görög így téſzen-Siloam ki Σιλωὰμ. JOANN. c. 9. v. 6. (Jeſus) *expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & linivit lutum ſuper oculos ejus.* 7. *Et dixit ei* (cæco a nativitate) *vade lava in natatoria Siloe* (Σιλωὰμ) (*quod interpretatur miſſus.*) ὁ ἑρμηνεύεται ἀπεσταλμένος. *Abiit ergo, & lavit, & venit videns.* MENOCH. in hunc verſum. Non putavit Evangeliſta omittendam eſſe nominis (Siloe) interpretátionem, quia vidit ibi latere myſterium, nempe per Chriſtum miſſum a' patre illuminandum eſſe cæcum, id eſt genus humanum, per fidem & bapti-

ſmum. Iisdem verbis *Duhamel* idem in hunc verſum.

סדם = SZEDOM = *Sodoma* = Secretum eorum. ex סוד = *ſzod.* arcanum, conſilium. talán ebből, 's nem a' *sóból* eredett az a' tsúf név a' Magyarnál: *sótalan*, az-előtt *sodtalan*, inconſultus. — עמרה = GOMORRHA, vulgata GENES. 18. 20. A' mi-ből ki-tettzik, hogy az y betű g modra is ejtetik. *Gomorrha* = populus rebellis, ex עם = *ám* vagy *hgam* = populus, & רע = *rah*, malus, a' miből a' *roſz* eredhetett. A' Sodoma 's Gomorra béliek vétkei égbe kiáltó vétkek vóltak. GENES. 18. v. 20. — *Clamor Sodomorum et Gomorrhæ* (zakath ſedom va hgamorah) *multiplicatus eſt, et peccatum eorum aggravatum eſt nimis.* Az égbe kiáltó vétkek azok, mellyek az ő különös gonoſságokért, azokra a' kiktől elkövettetnek, az Isteni boſzſzú-állást különösen ingerlik. VOIT EDMUND Theologiæ Moralis p. 176. In cœlum clamantia quatuor e Scriptura enumerantur: Homicidium voluntarium; Peccatum Sodomiticum; oppreſſio Pauperum, Viduarum, atque Pupillorum; & Merces operariorum defraudata. Egy úttal ide teſzem a' Sz. Lélek-ellen-

roſz.

Égbe kiáltó vétkek.

való vétkeket-is. *Ibid.* p. 175. Desperatio, Præsumptio, impœnitentia (cum homo statuit se nolle unquam pœnitentiam agere) obstinatio (nullis in damnabili instituto monitionibus & rationibus cedens ut Pharao.) impugnatio veritatis agnitæ, & invidentia fraternæ gratiæ sive charitatis. *Ibid.* Peccata aliena = ab alio commissa, sed tibi concurrenti imputata. Ezekről illy Verseket írtam MSS. MNEMOSYNON in Theologiam Ethicam in 8. minore theca chartacea alba.

Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus

Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

— Damnificans, mutus, non obstans, non manifestans

Restituet, quando quasi contraxisset, habetur.

Talis gestor (alieni negotii) tutor, capiensque solutum (indebite) Hæres (non satisfaciens Legatariis et Creditoribus defunctis) &c. Ibid. in MSS.

סגר = SZAGAR. clausit. *Szugar* clausztrum. cavea. hasonló a' vetust, emissum-ot jelentő שגר = Scheger, vagy Schagar; ehez hasonló a' *Sugár*, a' Lapponiaiaknál *Sunnyár*, a' napnak ki-lövellett legvékonyab' világos szálkája.

sugár.

אמת = ÆMETH, VERITAS, igaſság. Olvashatni *amt.* hasonló a' németſzó *amt*, melly ſzó tiſztséget jelent, mellynek kötelesſége az igaſság, hasonló az amit-tó (holott az אמת *amth* ſzót *amith* inódra-is olvastathaták) az amit-tó elejinten elejinten igazmondót jelentett, a' mint a' Zsidó ſzó gyökeres jelentése kivánnya; azután tsalárd hitetőre változtatott. (talán) — PSALM. 30. *hebr.* 31. v. 6. Bajadeka aphkid ruchi. *In manus ſuas commendo Spiritum meum.* E' vólt az Úr Jesus' ſzava a' Kereſztfán. LUCÆ. 23. 36. *Et clamans voce magna Jeſus ait: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et hæc dicens expiravit.* Következik a' Zsoltárnak említett versében: *redemisti me Domine* DEUS VERITATIS. Phadithah Elaothi Jehova El-EMETH. ámit-tó El-emeth.

רע = rehe. olvashatni (holott y = g) *rege* 's evvel egyez a' deák *rego.* Imp. *rege.* Ex רעה = rah vagy, *ragh* pavit. PSAL. 27. *hebr.* 28. Hoſchjahah *ſalvum fac populum tuum Domine, et benedic* Ubarek *hæreditati tuæ: et rege eos*, urehem vagy, u *rege* m ורעם *et extolle illos usque in æternum* unaſzſzeam ad haholam. rege.

TAELLES = Chinai kétforintos tallér. Lásd Mkh. V-dik Szak. A' hol pag. 89. azt írja *Hallerstein*: hogy két ſzáz *taeles* több' egykevesé Romai két ſzaz Skutumnál. Igy nem a' *thal* tehát eredete a' tallérnak. — A' Chinaiaknál nints *r* betü az *r* helyébe *L* tétetik, p. o. a' a' *corpus* nálok *colopusu*. a' תאר = *tár* a' Zsidónál annyi mint, *definivit*, *formavit*. az *r* betüt változtassuk *L* betüre; léſzen tal vagy *tael*. mintha mondanám: illy érdemü pénz-formára ki-végeztetett holmi.

Taeles. Tallér.

מאס = MAAS, reprobavit, reſpuit, *meg-vetette*. hasonló *más*, másolni, jobbat válogatni helyébe, (noha néha az illyen válogató másolás el-vitti az igazat) PSALM. 117. *heb.* 118. v. 22. *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes* (eben maasu habbonim) *hic factus eſt in caput anguli* (hajta le roſch phinnáh) v. 23. *A Domino factum eſt istud* (meeth Jehova hajta zoth, hi niphlaat beeinei nu) *et eſt mirabile in oculis noſtris.* καὶ ἔϛι θαυμαϛὴ ἐν ὀφθαλμοῖ ἡμῶν. A' meg-vettetett kö, melly ſzeglet fö kövé tétetett az Istentöl, a' *Kristus Jesus*; Ezt jövendölte *Dávid* mind ſzóval, mind példájával; ezt magára értette az Ur Jésus MATTH. 21. v. 42. LU-

másolni. más.

CÆ 20. v. 17. Sz. *Péter* ACT. 4. 11. (Jesus Nazarenus, quem vos crucifixistis) *Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli.* A' Zsidóktól meg-vettetett kőnek fő szeglet kővé lett változását az ő fel-támadásával felségesen ki-nyilatkoztatta az Ur Jesus. Arra mutat egyvégbe az említett Zsoltár' 24-dik versében Dávid: *Hæc est dies, quam fecit Dominus: exultemus, & lætemur in ea.* ze-hajiom asa Jehova: nagilach ve niszmecha bo.

חרש = CHORESCH. Sylva, virgultum. Olvashatni *harasch.* hasonló *haraszt*, quercetum, dumetum. haraszt
CHERESCH. Silentium. ellenző értelemben hasonló *haris* = garrula avis. ortygometra. (talán az, melly haris.
a' szántó földeken a' vetésben pittypalattyoz.) a' חרש = mind szántást, mind siketséget, mind müszerszámságot jelent. PS. 49. *hebr.* 50. v. 3. Jabo Eloihenu vel al jecheresch. jecheresch.
— veniet — *Deus noster et non silebit.*

יפי = IPHI. olvastatik *Japhi* species, pulchritudo. szépség. hasonló a' görög ἴφι = fortiter. de talán szépet-is jelent. iophio vagy jophioj az ő szépsége. hasonló az *iphi*-hez az *ifiju.* מכלל = *mikellal.* ifiju.

perfectio ex כלל = calal. perfecit. ha az *m*, *t* betüre változik, léſzen tekell. és így hasonló a' *tekelletes-ség*. perfectio. PSAL. 49. *hebr.* 50. v. 1. El Elohim Jehova dibber vajikra aeretz. *Deus deorum Dominus locutus eſt: et vocavit terram. A Solis ortu usque ad occaſum.* v. 2. *Ex Sion ſpecies decoris ejus.* Mitzion mikellal jophioi = יפי DUHAM. Hic Primus Chriſti adventus annunciatur. Eſt vere Deus, & Deus principium terræ. Decor virtutum & divinitatis Chriſti ex Sion per Apoſtolos cœpit coruſcare: imo Chriſtus in Sion cœpit vocare omnes gentes ad lumen Evangelii.

tekéletes.

A'
ZSIDÓ SZÓKNAK,
A' MAGYAR ÉS EGYÉB NEMZETEK'
SZÓZATIBAN TALÁLANDÓ HASONLATOSSÁGÁNAK.

VIII-dik FOLYTATÁSA:

§. ק. acheron.

אחרון = *acharon*, poſtremum, végsö, utólsó. p. o. *utolsó* hely. olvashatni: *acheron*. a' költöknél nevezetes viz a' mánesek utolsó helyeknél. ἀχέρων fl. Epiri, item inferni *Schrev.* — Æneas ad *Sibyllam*. *ÆNEID*. 6. v. 106. unum oro, quando hic inferni janua regis Dicitur, et tenebrosa palus *Acheronte* refuſo: Ire ad conſpectum cari genitoris, et ora contingat. NUMEROR. c. 2. v. 31. *Omnes qui numerati ſunt in caſtris Dan, fuerunt centum quinquaginta ſeptem millia ſexcenti:* & NOVISSIMI *proficiſcentur*. LAACHARONA isehu. Az *isehu* hasonló, a' mint másutt-is jelentém, ezen göröghöz: ἴσι, *eunt*. ἴσαν. *ibant*.

ἀχέρων

ἴσαν.

לאה = LAAH, ægre tulit, defatigatus eſt. TELAAH labor, mo-
θέλος. leſtia. defatigatio דא = *da-chald*, hæc, hoc. *ez.* Vagy a' *da-laah*, vagy a' *telaah* ſzóból eredhetett a'
duló δέλος ſzolga; 's ebből a' *dúló*: mi-
dol-og vel hogy fáradságos dologra mutató ſzó ama' Zsidó két ſzó, 's a' fé-
le jelentésû a' többi-is. hasonló a'
Last. *Laah* ſzóhoz a' *Last*, és *la*-bor. *Te-*
tela. *lam ordiri.* valami dologhoz fogni. *telaah* dolog.. יגעתי = JAGAAHTI
Jajgat- = Laboravi. PS. 6. v. 7. *Laboravi*
tam. *in gemitu meo.* jagaahtti. hasonló jaj-
gattam.

אשחה = ASZCHEH. lavabo,
áſzta- natare faciam. *ſzachah* natavit. PS.
tom. 6. 7.. *Lavabo per Singulas noctes lectum meum.* aſzcheh be kol laila mittati. hasonló *aſzta*-tni. משה = *mita* = lectus, ágy. ex *nata*, inclinavit, az ágy tudniillik a' le-heveredésrôl ered Zsidóul. Az utolsó réſze a' *mitá*-nak *tá*; 's az hasonló, ágyot jelentô ezen Zsidó ſzóhoz
tha- תא = TA, melly annyi mint, *tha-*
lamus. *lamus*, nyoſzolya. Ha a' *ta*-ſzó *tyá*, vagy *gyá* módra ki-mondatik; vi-
ágy. ſzáloſsan hasonló az ágy. Más neve az ágynak az ערש = *hereſz.* Har-
§. ר. senu raannanah. CANTIC. 1: 15. *Lectulus noſter floridus.* *RAAN-*
rana. *NAN*, virens. floridus. h. a' *rána*.

מרד = MARAD, rebellavit. pártot ütött. *Nemrod rebellis.* Interp. Bibliis ſuffixa. marduth, olvashatni; *marduſz*, vagy maredduſz. rebellio, contumatia. h. *mardosó.* TOURNEMINE, Diſſertatione 3. in Appendice Menochiana pag. 273. Probabo, *Nemrodem* ſub Nini, Merodach. (ez is a' *marad* ſzóból forrhatott) Osiridis, Thamus, Memnonis, Adoninidis, Beelphegor, Priapi, Bachi, Dionyſii, Liberi nominibus, diverſis populis cognitum -- e mediis fabulis, *Diodoro* præſertim duce eruam: mortuum doçebo anno ætatis vigesimo octavo, poſtquam tam brevi tempore tot edidiſſet facinora, ut homines in ſui admirationem raperet, pro Meſsia promiſſo, pro Deo habitus. *)

Nemrod. mardosó. Merodach.

רען = RAN vireſcere, florere. *Lásd* §. ר. A'régiek V. betűvel toldákmeg a' ſzók' elejét, és így a' *ranhoz* hasonló varan, *vern*-us. *Dum loquitur, VERNAS efflat ab ore roſas.*

vernus.

סתר = SZATAR abſcondit, latuit. hasonló *sátor.* hasonló *Saturnus.* ex Satar, & Noe; mintha

sátor. Saturn.

*) *GENES.* 10. v. 6. *Filii autem cham: chus.. v.* 8. *Porro chus genuit Nemrod: ipſe cœpit eſſe POTENS in terra*, 9. *Et erat robuſtus venator coram Domino.*

mondanád. A' bárkában hajdan el-rejtett Noe. és a' Latiumban el-rejtett *Ja-noeh*, *Janus*. *Tournemine Diſſert*. 3. citata ſupra. p. 273. Contigit diſperſio (poſterorum Sem, Cham, Japhet) vivente *Noacho*; cum vetus traditio non contemnenda *hunc* ſub Saturni nomine cum *Jano*, id eſt *Javan* Latium incoluiſſe doceat. IBID. Oſtendam quoque eruditiſſimum *Bochartum*, quo nemo felicius in capite Geneſeos decimo explicando laboravit, ſpicilegio locum reliquiſſe, ex filiis Aram, Hus, Gether, & Mes nationes Scythicas prodiiſſe; ex *Hus* Scythas proprie dictos, ex *Mes*, ſive Mesech Sacas; ex *Gether* Getas; *Scythas* plane eosdem ac Tartaros eſſe; Slavos Magogi Sobolem, *Etruſcos* coloniam eſſe Odryſiam, id eſt Thracicam: Rhecos ſive Rhetos eandem habere originem: a' Khiphat Belgas & Britones deducam; ab *Ælam* Alanos: migrationem gentium perſequar accuratius: Multa veteris hiſtoriæ tenebris involuta illuſtrabo.

Janus.

שרה = SZARAH. Principem ſe geſſit. *Fejedelmeskedett*. per ס = *Szarkin* Chald. *Eparchi* Tartományokon uralkodó Fő Tiſztek. hasonló a' *Tzár*. a' Cæ-*zar*. Abból

Cæſar.

Tzár.

eredhetett ez a' ſzó-is: *aſzſzur, az Úr.* Úr.
רדה = RADAH. dominatus eſt.
Ezekből, 's hozzájok ragaſztatott más ſzókból eredhetett *Merodach* Mero-
Bábiloniának *Királykája*, ki az dách.
Aſsiriai Királyoknak (*Ezechiásnak* Juda Királlyának utánna, *Manasseskor* Világ Teremtésének 3327-dik táján engedelmeskedett e? vagy ellenek pártot ütött: mert a' *marad* ſzóból-is ki-vezettethetik a' neve) Az említett *ſzárah* ſzóból eredhetett Teglat PHALASSAR; (aliis Phala-
Ninus) Ki Vil. Terem. 3257-ben ſzar.
vólt Aſsiriai Király: *Salmanaſſar*, Salma-
ki a' Zsidó Israëlita réſzt rabbá tette; ASSARADDON, ki Senache- Aſsara-
rib után orſzáglott. és a' ki V. Te- don.
remt. 3336-ában ASSARADDON-után következett: t. i. NABUCHODONOSOR. PETAVIUS Rationarii Temp. Part. 1. L. 2. pag. 77. — MANESSES EZECHIÆ pii, fi- Manaſ-
lius impius, rex ab anno æt. ſuæ ses.
12-mo — octavo circiter, ut conjectamur, anno regni ſui, a' principibus Aſsiriorum regis, captus, & compedibus vinctus in Babylonem perducitur: ubi malis edoctus, ac toto pectore converſus ad Dominum, ab eo reſtitutus eſt *in integrum*; moxque idolis, & omnibus ſuperſtitionis impiæ monumentis abraſis,

numinis patrii cultum repræſentare ſtuduit. Nobis, ut & aliis pleris-
Mero- que, probabile eſſe videtur, a' ME-
dach. RODACHO, Babyloniæ tum *regulo* & Aſsyrorum Regi SUBJECTO, captum eſſe MANSSEM. Nam utriusque tempora congruunt, ut poſtea videbimus, ac per idem
Judith. tempus *Judithæ* & Holophernis hiſtoriam eveniſſe. Siquidem Aſsiriæ
Holo- phern. Rex *Nabuchodonosor* unus ex *As-*
Nabu- *saraddonis* poſteris, Medos & Baby-
chod. lonios, aliosque populos atque *dynaſtas obnoxios* habebat; ita tamen ut *per ſe ſe res illi ſuas interim agerent*, ac privatim & ipſi *regnum* exercerent. Quare ſub annum ante
Judith. Chriſtum 688. Judithæ facinus accidiſſe credimus. Meg-vagyon a'
Nabo- *Szár* vagy *Tzár* név a' *Nabopalaſſar*
palas- és a' *Nerigliſsar* Fejedelmek' ne-
sar. veikben-is. RR. KATONA Synops.
Neri- Chronol. Tyrn. 1771. pag. 23. An.
gliſsar. Mundi 3257. Babylonii Regem ac-
Nabo- cipiunt Beleſum, ſive *Nabonaſſarem*,
naſſar. a quo celebris *epocha* Nabonaſsaris nomen & initium habet. *) *An.*

---

*) N. B. PETAV. Rationan. Part. 2. L. 3. c. 3. Primordia regnantis *Nabonaſſaris* ejusque epochæ initium conjungit anno mundi 3237. termilleſimo ducent. trigeſimo ſeptimo.

Mund. 3378. Nabopalaſſar Babylonius Aſſyrii Regis gubernator cum *Josia* fœdus init; *Nechao* Rex Ægypti multas ei Regiones eripit. *An. M.* 3416. *Nabuchodonosor* II. Jeroſolymas cum templo funditus evertit. Tyrios vincit, Ægyptum invadit: 3435. amentia punitur, poſt ſeptennium reſtituitur. *Ann. Mun.* 3442. *Evilmerodach* patri mortuo ſubrogatur: poſt biennium a *Nerigliſſore* necatur. *Ann. Mundi* 3444. *Nerigliſſor*, Nabuchodonoſoris gener regnum occupat. — PETAV. De *Doctrina* Temporum L. 9. pag. 71. Ab initio *Nabonaſſari* ad ſextum EZECHIÆ anni ſunt fere 28. ſed regum illorum TEMPORA ut et Hiſtoriæ ſumma in obſcuritate verſantur. Lásd *Régi feles Épületek.* 4-dik könyv. kéſzület. 199 Levéll.

§. ש Joſias. Nechao Nabuchod. II. Evilmerodach. Nerigliſſor.

אלהיו = ELOHAIV. Deus ejus. olvashatni Al vagy El — *eju.* hasonló *ejus.*

Ejus.

ויכו = VAJJACU. *percuſsit*, meg-verte hasonló JAGEN. ex נכה = naka. percuſsit. hasonló megnyakazni.

jagen. nyakazni.

שבה = Schaba, vagy ZSABA. captivavit, prædatus eſt. שביה = *Schibia.* olvashatni *zebje* Schibia præda, captivitas. hasonló *zseb.* zsebbe tenni valamit, vagy vala-

zseb.

kit. *insaccare* 2. PARALIPOMENON. c. 28. v. 5. *Tradiditque eum* (Achazum) *Dominus Deus ejus*, Jehova Elohaiv (vel, EL EIU) *in manu regis Syriæ* (Aram) *qui PERCUSSIT eum*, magnamque prædam cepit VAJIACU bo vajjschebbu mimennu SCHIBIA gedolach. מ mimennu, in Vulgata = *de ejus imperio.*

tszá-lly. נ = TZE. olv. *Tza.* Vagy, *Sza.* egredere. menny-ki, vagy tszá-lé. Szálly-ki. hasonló TSÁ-lé. és tse. *szálly.* — Sacerdotes ad Oziam 2. PARALIP 26. v. 18. — *Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domino* Le haketir Leihova, *sed Sacerdotum* — — *egredere de Sanctuario.* tse vagy *tze* min ha mikkedaſch. A' *tse*-ſzóból eredhetett a' tse-léd = a' ſzobánkban, konyhánkban, ſzántó-földünkön ki-'s be-járó dolog-tévőink.

tseléd.

ba. ב = *ba*, vagy *be. in. baiom* be. hahu. ISAIÆ. 5. 30. *In die illa.* ben. reſchith bara. *In principio creavit.*

בין = *bein*, vagy *ben* inter, intermedius. JOSUE. 3. v. 4. *Sitque inter vos & arcam ſpatium cubitorum duum millium.* ak rachok ijhhe beשׁ inneikem ut beinav (inter illam *ſubintel.* arcam) Kealphaim amma in. bammidda. (*mídda* = menſura.) kitettſzik

tettſzik ezekből: hogy a' *ba*, *be*, *ben* ſzókhoz hasonló a' Magyar: *ban*; a' görög *ἐν*, a' deák in; sőt, holott a' *b*, *v*, betű hangzásu; hasonló a' *van* pro vagyon. A' ban, *ben*: főképpen ha a' *ben*-ſzónak fiúságot jelentő ereje ismértetik, valakihez p. o. a' fiúnak az atyához, az atyának a' fiúhoz való tartozandóságát, *relationem*, jelenti. Méltó ezeknek értésére Alekſzándriai Sz. *Tzirillust* elé-hozni. *Mkház* 8-dik *Szakaſz.* illy tit. alatt: „*Juliánus-ellen ſzent Tzirillusnak Tiz könyvei*: 8-dik K. pag. 333." *Sz. Tzirillus* az Igéről a' többi-közt így ír pag. 164. A' ki Atyának mondja lenni az Iſtent' egyetemben vele, és BELŐLE, és BENNE lenni jelenti az ő terméſzet-ſzerént-való tulajdon *Fiát*. Ez a' *Fiu* az Atya ditsőſségének fénye, és állattyának béllyege. Character ſubſtantiæ, Igéje, és mint a' világoſságból villámló világoſság, 's mint az elméből és elmében lévő Ige. Igen felséges értelmű ez a' nemzés, az Isten méltóságához illendő, és minden testi képzelést fellül-halladó. A' ki tehát tagadja a' Fiut, le-vonnya a' világoſságról a' tündöklést, 's azt végzi (tartya, itéli) hogy nintsen az el-mének *Igéje*. „Valde van. benne. belőle, benne.

enim ſubtilis eſt illa generatio, & & Dei majeſtati conveniens, & omnem corporis imaginationem longe ſuperans. Qui ergo Filium negat, detrahit lumini ſplendorem, & mentem decernit verbo deſtitutam. — Quod autem absque Filio non posſit a' nobis Pater intelligi, ipſe quoque nos confirmat Filius, dicens: Qui negat Filium, nec Patrem habet. 1. JOANN. 2. Ut enim eorum vi, quæ *relativa* dicuntur, Filius neutiquam ſit, niſi profecto Pater intelligatur: eodem certe modo neque Pater intelligetur, ſi non ſit Filius: Neque enim tempus erat, quo illum non eſſe intelligimus, imo vero ſeculorum eſt ipſe Conditor, & omni tempore ſuperiorem habet ſubstantiam. Et certe ad Mosen dicebat: Ego *ſum qui ſum.* Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὤν. Hoc eſt nomen meum. Quocirca is, qui Verbum eſt, revera cum Patre ſimul ſubſiſtens jure cogitetur, & ex ipſo, & in ipſo, & conſubſtantialis illi. Az Atyából, az Atyában, 's egy állatu véle. *Lásd* a' *közöns. Kereſztyén Hit Summáját* §. 3. p. 5. Edit *Wéber.* 1798.

זכה = purificavit, purus fuit, tisztát, tiſztíttést jelentö ſzó. Iratik כ betüvel-is: זכך = ZACAH, és Zakak, vagy Zacak. Ha a' כ gyen-

gén *c* módra, *tz* hangal mondatik-ki, hasonló *Schatz* quasi *Zsatzach.* Ebből ered az זכוכית = ZECUCITH ſzó; mellyet ki kristályra, ki, úgymint *Pagnin.* adamas gyémántra ért; a' *Vulgata* pedig üvegre, vitrumra. JOB 28. v. 17. *Non adæquabitur ei* (ſapientiæ: *hachacma*) *aurum vel vitrum*: Zahab u ZECUCITH. Az üvegről, 's a' zecucucitról, vagy *zacucitről* tudósíttás böven adatik a' Mkház VII. Szakaſzában. p. 259. *tit.* NEVETLEN ZSIDÓK. magát a' *vitrum* ſzót-is ki-lehet a' טהר = *tahar* és ר — foglalásból vezetni. *tahar* tiſztát jelentő ſzó, *tahor*, *toher*; mind *fényes* tiſztára mutat, ki-mondhatták hajdan az üvegre mutatván az idegenek vithar, vitur, *vitru-m.* Schatz. Zachuchit. vitrum.

חכמה = CHACMAH. Sapientia. böltseſség. olvashatni: *ekeme.* hasonló *ö kème.* pro: ö kegyelme. Talán mint most ezen titulusok fen' forognak: *kegyelme*, *nagyſága*; úgy hajdan meg-adatott ez a' titulus: *ö böltsessége*, 's a' helyett: *ö kème.* A' Thekuai aſzſzonyság Abſolomért könyörögvén, illy titulust adott Dávid Királynak: *Tu autem domine mi rex, ſapiens es, ſicut habet ſapientiam Angelus Dei* raadoni cho- ö kème

cam, ke chocmath malak ha-elohim, 2. REG. c. 14. v. 20.

פרע = PHARAGH el-hányásat, el-vetést 's t. a' félit jelentö ſzó.

Farao. A' Zsidó, 's Görög ſzóknak a' Bibliához ragaſztott Fejtöje talán ebböl vezette-ki *Fárao*' nevét, mondván: *Pharao* = Diſsipans. Én a' פ betüt olly módu betünek (úgy tettſzik Kircher-után) vélvén lenni, mint minálunk az *a*'; a' Görögnél a' *o*, a' Zsidónál a' ה, Egyiptusi ártikulusnak tartván azt lenni, a' *Farao* nevet a' רעה = *raah* legeltetést, páſztor módu örzést jelentö ſzóból vezetém-ki. Régi tituluſsais a' Királynak a' Páſztor nevezet. Sajdíttani akarám: ha a' *Paradiſus* ſzóban a' פ nem Egyiptusi ártikulus-é? de noha *Schrevel* nagy betüvel mintha görög gyökér ſzó vólna, így írja-ki; ΠΑΡΑ'ΔΕΙΣΟΣ; hortus, viridarium, locus beatorum; 's noha a' Zsidó Lexicon a' *pareddes* פרדס ſzót, = pomarium hortus ſil-

Paradi-ſus. va, ſaltus, paradiſus a' פרד = *pharad*-ból; rekeſztést, oſztást jelentö ſzóból vezeti-ki; azt gondolám: hogy a' *paradis*, a' פרה = a' *phara*, vagy *para* (gyümöltsöt, termeſztést jelentö ſzóból) és ezen más ſzóból ſzerkeztetett ex רשן, *kövéredett*, vagy-is inkáb' רשא = DA-

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

SCHA (zöldellö ſzép füveket termeſztett) tsak az; hogy nem ש hanem ס betüvel iratik a' paraditsomot jelentö ſzó Zsidóul. ECCLES. 2. v. 5. *Feci hortos et pomaria.* Aſzithi li gannoth upharedde ſzim, vagy pardeſim ופרדסים. A' Görögben a' *paradiſus* ει. betükkel iratik: LUCÆ, 23. v. 43. *Et dixit illi Jeſus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiſo.* σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ. pardeſim. παραδεισος.

סערה = SZEARAH. procella, turbo, tempeſtas. Forgó ſzél. Ha y = gh. Olvashatni: *Szigra*, hasonló *Szikra*. 2. REG. 2. 11. *Ecce currus igneus* receb-æſch. *et equi ignei,* veſzuſzei æſch *diviſerunt utrumque*: (Eliam & Eliſeum) *et aſcendit Elias per turbinem in cœlum:* baſzearah haſzſzhamaim. A' forgó ſzél-közt ſzikrázás eredhetett a' tüzes ſzekérröl és tüzes lovakról: mert, noha az a' tüz fényes felhöböl állott Angyali mesterséggel; ſzikra formát ereſzthetett körül-belöl. Szikra

סוסיאש = SZUSZI-ESCH. equi ignei. MASZA. per ה tentatio, probatio. ex *naſza*, ſuſtulit, probavit &c. MASZA per y, vagy *maſzſza*. profectio, telum &c. item MASZA per ש & א = onus, prophetia elatio. Ezekböl eredhetett a' *Szuſzi* ſzuſzi muſzi.

muſzi. mintha mondanád igen megterhelt 's meg-hajtott lovak.

ſagen. צעק = TZHAK, vagy ha y = *gh.* és ha ע = *ſz.* olvasd *ſzaghk* = kiáltást, hivást, gyülést jelentő tsatska ſzó. hasonló *ſagen.* hasonló *tsatska.*

rakás. רכש = opes congeſsit = RAKÁS. inde *rekus* = ſubſtantia, opes. hasonló *Rakás* p. o. egy rakás-fa, egy rakás pénz-ruha-fegyver.

חקרתני = CHAQUARETTANI *probaſti me.* PS. 138. *hebr.* 139. v. 1.

quæro. חקר = *Chaquar* vagy *chakar* ſcruſatus, inveſtigavit probavit. *chaquerani proba me.* Eodem PS. v. 23. KÁLDI amott késértésre, emitt próbálásra magyarázza a' ſcrutatiót, kikeresést, ſziv-rázagató quæſtiót-kiker- jelentő-*chquar*-ſzót. PS. cit. *versu* 23. esni. Chaquerani El, ve da la libabi. *da* da = ſcito. *Proba me Deus, et ſcito cor meum.* chaquer, vagy cheker = ſcrutatio, ſcrutinium. olvashatni æquor. *equor*, mintha mondanám ki-kereshetetlen mélység.

pars. פרס = *Pharaſz* partitus eſt פס = Fára. Páſz. pars. *chald.* hasonló *pars.* Parpártos. thi, Pártos. Fára.

hamar. ותמהר = VATTEMAHER. feſtinavit (abigail) 1. REG. 25. v. 42. r. *mahar.* maher cito. feſtinanter. *mahir.* feſtinans, promtus.

ירשו = iirſchu = hæreditabunt. *Járás.*
hemnia jjrſchu aretz. *ipſi hæredita-* az *u.*
bunt terram. PS. 36. hebr. 37. v. 9. a' Futu-
ex *jarasch* hæres factus eſt. a' Futu- rum-
rum 3. perſon. plur. hasonló a' gö- ban.
röghöz. de hozzá-vetik a' σι véget
p. o. τόψασι: a' deák *nt* véget vet
hozzá: hæreditabu-*nt.* amabu-*nt.*
sőt a' Zsidó-is ſokſzor *n* betűvel
végzi a' futurum *u.* betűit. p. o. ji-
bolu *n decident.* PS. cit. v. 2. — ibba-
retu — *n exterminabuntur.* Ibid. v. Impe-
9. — Egyébként ſokſzor az ו = u rati-
második ſzeméllyü az Imperativus- vusban
ban. ISAIÆ. 23. v. 1. *ululate naves*
maris. *HEILILU* anijoth tarſchis.
Ibid. v. *Tacete qui habitatis* &c.
DOMU joſchbei. ISAIÆ 34. 1. *Acce-* Noach.
dite Gentes KIRBU gojim. ISAIÆ vagy
40. v. 1. noemU, noemU hammi Noe.
(נחמו) *Conſolamini, conſolamini po-*
pule meus. Mind a' Futurum, mind
az Imperativus *u*-végüségét láttyuk
ISAIÆ 2. v. 3. ve halec*u* hammim
rabbim. ve amr*u*: lec*u*. *Et ibunt*
populi multi, et dicent: venite. ISAIÆ
2. 4. *Et conflabunt gladios ſuos in*
vomeres. ve kittethU, vagy cit-thu
charbotham leaittim. כתת = C.. - Kara-
THATH contudit, conflavit. חרב bin.
= chereb gladius. olv. *charab* ha-
sonló *charabin.* את = ÆTH ſzántó-
vas, eke-vas. olvashatni: *ath*, *iſt.*

ásó. hasonló ásó, 's az *aeth* ásot-is jelent.

חפץ = CHAPATZ voluit, desiderávit, delectatus eſt. chephetz, vagy *chepeſz* voluntas, desiderium, delectatio. hasonló (mert olvashatni *chapoſz*) *kapós*, a' minn *kap* az ember. Mivelhogy pedig az *ephetz* ſzót olvashatni így-is: *Ephes*, hasonló *Ephesus*, mellyről *Schrevelius* p. 366. így ír: ἔφεσις, ϖ. ὁ *Epheſus*. nomen urbis = *deſiderabilis*. Arról lásd a' *Régi jeles Épületeket*. PSAL. 111. *Hebr.* 112. Aſchrej-iſch jaräeeth Jehova, be mitzvotaiv chaphetz meod, חפץ מאד *epheſz* meod. vagy *Khapoſz* meod, *Beatus vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus volet nimis.* Már jelentém: hogy a' ח a' régieknél = e. p. o. *Noach* = *Noe*. A' *deſiderium* = kívánság valamint máskép a' deáknál *aveo* eredetü. p. o. avidus ect. úgy a' Zsidónál *taavath* = deſiderium. *deſiderium aveo.* (תאות = taavath) *peccatorum peribit*. PS. citato v. 10.

honor. רזן = hon. *gloria*. hasonló *honor*. PS. 111. heb. 112. v. 3. *Gloria et divitiæ in domo ejus.* HON vaſcher רזש bebeitho a' עשר *aschar* gazdagságot jelentő ſzó hasonló az ezer. *ezerhez*. gazdag a' ki ezerekkel bir. külömbözik az עשר = haſzar vagy

ghaſzar ſzótól, melly *tizet* jelent: különbözik az אשר = *aſchar*, boldogságot jelentő ſzótól. Addig húzták-vonták talán a' régi Magyarok az aschar vagy *ghaſchar* ſzót, míg *gazdag* nem vált belőle. gazdag

עצה = ESZE, vagy etzha, hasonló *ész.* az etzah, vagy *eſza* tanátsot, conſilium-ot jelentő ſzó. Lohalak ba aſzeth raſchahim. *non abiit in conſilio impiorum PS.* 1. tsak nem hasonló: a' *roſzſzak eſze*-után nem járt. יעץ = *jaaſz* conſilium iniit *Joeſz.* conſiliarius. ész eſze. roſzſz. Joeſz.

ארצ = *eretz* vagy aereſz terra. Föld. A' Chaldeusoknál a' terra. = ארעא = areha, 's ahoz hasonló az *area.* Jelentém már, titulo *Varro.* a' *Mkház'* 7-dik Szakaſzſzában, 330. Levéll. hogy Varrónak Jelölői nehány Görög és Deák ſzóknak eredetét a' Zsidó gyökérből vezették-ki. p. o. Plautusnál ugyan a' *terra* ſzó' eredete a' *terendo*, quod *terat* et affligat homines; azomban inkább a' görög ἔρα ſzóból eredett. hinc ἔνερθι = mortui; Az ἔρα pedig *eretz* ארצ Zsidó ſzóból támadott. Az era ſzó végén a' Ger-mánnok az *a* betűt *d* betűre változtatták, 's *erd* vált belőle: a' Man-garok vagy Mogolok ſzokások-ként az *r* betű helyébe *l* betűt tettek; 's vált be- area. terra. ἔρα erd.

feld. lõle *eld*; azt-is jelentém *Halikárnáſz-ſzusból*: hogy V. vagy F. betüvel ſzokás vólt meg-toldani a' ſzók' elejét; az *eld* elejbe F. tétetett, 's
föld. így eredett a' *feld*, *föld*. 's talán az
ered. *era*, *erd* ſzóból a' földből-való ere-
erdõ. désre mutató *ered* ſzó-is az erdövel együtt. A' *Ger-mánnok*, és *Mangarok* nevek ha nem e' két ſzóból
man forrottak-e? *man* = מן - quis, quid.
men. *ki*, (valaki) noha a' *mni* nagy ſzámat-is jelent. A' *Kámtsátkaiakat*, ki Japoniából: ki, úgymint *Steller* a' *Mungál* Tatárok-közül vezeti-ki (A' vasból tsináltatott *tõ* a' Japoniaiaknál, kik azt Kamtsatkába árulák) *Sziſze* nevezetü. Azért a' Japoniaiakat *Szihſze-men* = *tõ*-embereknek nevezik. Lásd STELLER Mkh. 3-dik K. p. 80. A' *man* és *men* ſzó a' Persánál, Töröknél, Tatárnál 's Kámtsatkában *valakit* jelent, és hozzá ragaztatván más ſzót, p. o. *ſzihſze*, *ſzihſze-man* = TÖ-ember, tövel kereskedõ valaki. Lemonimen = tzitront (áruló) ember. גור = *gur* = peregrinari. *ger* = peregrinus, advena. jövevény. E képpen,
Ger- mind a' *German.* mind a' *Mangar*,
man. idegen, jövevény embert jelentene.
man- A' *magor* מגור félelmet jelentõ ſzó.
gar. A' Magalt, vagy Magart *men*-nél-
magar. kül, ezen magar ſzóból lehetne

ki vezetni; a' mint másutt-is jelentém. p. o. Mkház 34. K. 15. Levéll. 17. LL. 288. Könyv 4-dik Szak. 42. LL. és a' Zsidó ſzók' folytatásában. Nem *Ungvár* adott nevet az Ungaroknak, vagy Magyaroknak; hanem vagy a' *Magyar*, vagy a' *man* és *ger* ſzóban az *m* betünek vagy el-maraſztásával, vagy meg-hagyázával támadott ez a' ſok ſzó: *Uger*, *Újgur*, *Jugur*, *Ungar*, mellyek a' Mungali nyelven tsak idegent, és jövevényt jelentenek (úgymond *Schlötzer* Mkház 34. K. 15. Lev.) 's úgy támadott a' Mangar, Magyar: Mangal. Mungal. Mogor. Mogol.

Ungár. Magyar.

שחה = SCHACHAH, dejecit, incurvavit ſe, procubuit, adoravit, le-hajlást, *tiſztelést* jelentő ſzó. Talán ebből eredett a' Persáknál 's az Araboknál az Fejedelmet, és Fő embert jelentő ſzó: *Schach*, *Scheik*; mellyekről lásd Mkház 5-dik Szak. 2. LL. 's egyéb Szakaſzokban Niebuhrt, Sávot 's a' t.

Schák. Scheik.

גור = *peregrinari*. A P, úgy tettſzik, Egyiptusi árticulus. Az a' *gur*, *ger* ſzóhoz adatván, elé-állíttya a' peregri-nus ſzót a' *gur* értelmében.

peregrinus.

עם עולם = AM OLAM populus ſempiternus. hasonló *amollyan* = alterius generis vel ſpeciei vel

amollan.

ſtatus homo, populus ect. Az *Amolam*, vagy *hamolam* ſzókon, a' halottaknak *Sokasága* értetik, kik már le-mentek a' temetö-alá 's a' pokolba. EZECHIELIS c. 26. v. 20. A' kik le-ſzálnak a' verembe = *jordei bor æl-am olam* = az örökkévaló néphez. *Qui deſcendunt in lacum* (h. e. foveam ſepulchri, vel inferni. MENOCH.) *ad populum ſempiternum* (h. e. ad multitudinem mortuorum, qui non reſurgent usque ad finem mundi. IDEM) *örök népnek*, *ám ólam*-nak neveztetnek: mert a' világ' kezdetétöl-fogva egéſz a' világ' végéig örökké ſzállanak az emberi testek, és a' teſtektöl meg-vált lelkek a' föld-alá, in *lacum* in *bor*; úgy, hogy erre a' *közönséges életre*, mellyben az elött réſzek vólt, IN VITAM COMMUNEM, viſzſza nem jönnek. *Am-olám. populus ſempiternus.* örökké élö nép; de nem mi-közöttünk; hanem vagy a' menybe menendöknek (a' kikközé Kriſztus le-ſzállott, *deſcendit ad inferos*) vagy az el-kárhozottaknak helyére; melly hely *kinok helyének* neveztetik. LUCÆ. 26. v. 28. εἰς τὸ τόπον τοῦτον τῆς βασάνου. *in hunc locum tormentorum.* Nem ebböl; hanem amabból, melly akkor *Abrahám* kebelének neveztе-

tett, 's mellyböl Mennyekbe, Kriſztus Urunk-elött, ki a' Mennyek' kapuit meg-nyitá, ſenki ſe mentfel; ſzabadíttá ki Üdvözíttönk az Atyákat. A' minek méllyeb' értésére ſzolgál Jerus. Sz. *Tzirill Catheches.* 4. §. XI. „Jeſus.. deſcendit ad ſubterranea *εἰς τὰ καταχδόνια*, ut illinc juſtos redimeret . . qui ab Adamo, usque longinquo tempore conlusi fuerant . . (ac liberandum inde Heſaiam, Davidem, Samuelem, Joannem Baptistam) Az az עסעלם = *am-olam* = POPULUS SEMPITERNUS, a' régi halottaknak ſokasága mind fel-támad a' Kriſtus' itélö-ſzéke elejbe. DANIEL. c. 12. v. 2. *Et multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere* (multi = omnes ſed ad diverſam mercedem evigilaturi) *evigilabunt*, (iakitzu) *alii in vitam æternam, et alii in opprobrium, ut videant ſemper.* מישני = *mijeſcheni* = de dormientibus, *de his qui dormiunt.* ישן = *jaſchan* dormivit. *n* in *l.* hasonló *iſchlaf*-en. *Jakitzu. evigilabunt.* קוץ = *Kutz.* expergiſci. *Kitz* = קיץ = *Kaitz* vagy *Kaiſz.* æſtivi fructus, æſtas. nyár, nyári gyümölts. hasonló a' *Kajſzin* (baratzk) *Perſicum rubrum.* PARISP. *admath aphar* = terræ pulvis. A' földnek mind *æretz* a' neve, mind *adma*:

ſchlaf-en. quaſi *ſchnafen*, vel *ſchnaufen.* Kajſzin

értz. amahoz hasonló az *értz*; az aphat-
por. hoz vagy *a' parhoz*, hasonló *a' por.*
צמת = tsamat, vagy SZA-
MAT. excidit, diſperſit. SEMI-
TUT, excifio, diſperſio. hasonló
Semita. *Semita*, irtáſsal. vagy vagdaláſsal
ut. tsinált *út*. A' *Semitutban*, meg-va-
gyon az *ut*-is. (A' régi sürüben mind
a' Semita, mind az *ut* ki-vágáſsal
jár) Jaſzemitem Jehova Eloheinu.
PSAL. 93. *Hebr.* 94. v. 23. *Diſper-
det illos Dominus Deus noſter.*
תור = *tor.* ordo. a' ת *s* módra-
is olvastatik, mind BERESCHIT,
sor. bereſchis. hasonló *sor.*
שור = TUR. ordo, ſeries; 's
ſeries. talán a' deák *ſeries*-is valamellyik-
ből ſzármazott. מד = *mad* = men-
ſura, mérték. hasonló *mód.* A' *mad*
és *tor* öſzſze foglalásából eredhe-
μετρέω. tett a' μετρέω, *mérem* el-hagyván
gondatlanúl a' *t* bebtût, hasonló
Mérem *mero*, *mérem*, és *merem*. p. o. kutat
merem vagy hordót ki-*merni*.
ויצו = *Vajeſzav*, & præcepit.
A' vége *ſzav*, mellyhez hasonló a'
ſzava. *ſzav-a.* שמר = *ſchamor*, cuſtodi, cu-
ſtodite, cuſtodire. A' végéből az
örzöm. *ör-zöm* eredhetett. DEUTERON.
27. 1. Vaieſzav, *Præcepit autem
Moyses et ſeniores Israel, populo di-
centes: Cuſtodite omne mandatum.*
Schamor col hamiſzva. *quod præ-*

cipio vobis hodie. aſcher anochi meſzavvehaethkem hajjom.

תושיה = TUSCHIJA. eſſentia, exiſtentia. ex יש = *jeſch*, *eſt*, *ſunt*. hasonló ἐσία. ἐσία.

שׂרט = XARAT. cæcidit, incidit. hasonló ξέω = *xéo*. polio. ſcalpo. ξέω.

ברוש = BEROSCH. vagy *Braosch*. abies. Hasonló a' *Beroſus*. hasonló *börzsön*, Brasiliai festő-fa. börsön Lásd. tit. *Káprális Brásiliáról* Mkh. VI. Szakaſz.

חמס = CHAMAS. violenter abſtulit, inique egit, vis, violentia. hasonló *chamis*, hamis. hasonló hamis. *kamaſz*. kamaſz

זכה = ZACAH. PURUS FUIT. טהר = *tahar*. purus fuit. olv. *taher*. Mind a' kettő tiſztát jelent. A' *zaca*, talán eredete a' *Zechino* nevű aranynak, melly mind Velentzében mind Romában 4. forint és nehány krajtzár. PROVERB. 20. v. 9. *Quis potest dicere: mundum eſt cor meum, purus ſum a peccato?* Mijomar: *ziccitthi* libbi, *tahorettimechattaashi?* zechino. ate.

מהלל = MEHULLAL. Laudabilis. hasonló *ölel*. Ex הלל = HALAL. ſplenduit, laudavit, jactavit ſe, gloriatus eſt. bohodást-is jelent; mellybe az ölelgetés meg-esik. ölel-ni.

חקר = CHEKER. ק = q. *finis*, inveſtigat o. ultra quod non ſtur
kiker- inveſtigando. hason. *kiker*-esés. PS.
esés. 144. *hebr.* 145. v. 3. Gadol Jehova *umehullal* mæod, velagedullato æin *chequer*. *Magnus Dominus, et laudabilis nimis: et magnitudinis ejus non eſt finis.* Más חלל = CHALLAL
ölel. per ח, ſebet, ſzurást, tántzot, éneket jelentö ſzó. Ebböl is forrhatott mind az öl-és, mind az *ölel*-és
melos. (mert a' ח betüt *e*, ö hangra változtathatták. A' *melos* eredete-is a' *challal*, vagy *ellal*. מחלת = machaleth, vagy macleth inſtrumentum muſicum, melodiæ genus. A' חלל =
ból ſok más, görögh, magyarhoz, és egyéb zsidókhoz hasonló ſzók-is erednek. חל = CHOL profanum, non ſacrum, commune. Ehez hasonló per כל = kol omnis,
alle totus; ehez pedig hasonló ὅλος. al-
ὅλος le. חלה = *chale* placenta. hasonló
kaláts. *kaláts*. חלל = CHALIL. confoſſus,
halál. occiſus, profanus. hasonló a' *halál*: mert a' *chalil* hangja challá, *halál*lá változhatott.

ארוממך = AROMIMMÆKA. *Exaltabo te.* PSAL. 144. *heb.* 145.
örröm. hasonló *öröm*. radix = רום = altum, elevatum eſſe. Abból *rom*, maſculin. *romah*. feminin. elatio, altitudo.
roma. magaſság, felség. hasonló *Roma*.
ramah.

rámach. excelſum. hasonló *ráma*, a' pártázotnak fellyeb' emeltetett része. pl. *ramot* = excelsa. olv. *ramos*. hasonló *rami*, fel-álló ágok. hasonló a' német *rhum*, glora, ditsőſség = clara nominis cum laude notitia. hasonló *öröm* hirre névre 's t. a' félire fel-magaſztaltatásból eredett *ár*-ja a' ſzivnek, melly talán az előtt *ár om*-nak mondatott. Aromimmeka Elohihammelek. *Exaltabo te Deus meus rex*. *PS. cit.* ráma. rhum. ár. árom.

שבח SCHIBBEACH, laudavit, gloriatus eſt, compeſcuit. olvashatni *ſzaba*, hasonló צבא = *tzaba* vagy *ſzába*. ſzolgáló rendet, ſzép ſereget jelentő ſzó. hasonló *ſzép*. hasonló: ſzépditsérettel *ſzép-ítteni* valamit. PS. 144. v. 4. *Generatio et generatio* (jeſchabbeach) *laudabit opera tua*. maaſzeika. ſzép. ítteni.

בשר = BASZAR. caro. hasonló, el-hagyván az elsö betüt σάρξ *caro* A' *caro* = hus, teſt egéſz embert-is jelent. PSAL. 144. v. 21. *Et benedicat omnis caro col*-baſzar — *nomini Sancto ejus*. *omnis caro* h. e. omnis homo. MENOCH. hic. (verbum caro factum = homofactum) ha s = ſch. hasonló vásár = ſokadalom, a' hol ſok a' vévő — áruló bámuló — jövő-menő ember. σάρξ. vásár.

כנה = KINNA vagy *Cinna.* cognominavit. titulo appellavit. el-nevezte. *Kinnavah.* Chald. Collegium, Societas. כנוה = olvashatni *Kenveh.* hasoló *Könyve.* hasonló a' Chinai *King* Lásd Mkh. 7. Sz. KOGLER.

Könyv. King.

קנא = KINNA per א. zelavit. zelotypia. invidia. &c. hasonló Kin. Kinnya Kinnya. Nagy kin az irígység. *Invidia Siculi non invenere tyranni majus tormentum.*

קנה = KANA, comparavit, emit, poſſedit. hasonló *quinnen.* hasonló *guiné.*

kvinnen. v. guinnen.

סמך = SZOMEK. fel-emelö, fel-ſegíttö. hasonló *Sámoly, Szomek* Jehova lekol-hanoephelim. PSAL. 144. hebr. 145. v. 14. *Allevat Dominus omnes, qui corruunt.*

sámoly

ישׂברו = *jeſzabberu*: ſperabunt. ſperant. hasonló: *ſpero.* PS. 144. v. 15. *Oculi omnium in te ſperant Domine.* Eleika jezabberu.

ſpero.

neeman

נאמן = NEEMAN. fidelis, πιϛὸς apud 70. Ez a' 144-dik Zsoltár betü rendü az א-tól-fogva egéſz a' ת, avagy utólsó betüig; de a' נ = nun betün kezdödö vers, mellynek a' *neemann* = fidelis ſzótól kell vala kezdödni, nintsen a' Zsidóban (melly ki-hagyás, jele a' Zsidó textus' hellyel-közzel-lett romlásá-

nak.) meg-van a' 70. *Fordíttókban*, 's a' *Vulgátában* így van: *Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis: et ſanctus in omnibus operibus ſuis.*

עד = *Ad* ſeculum. ultra. véghetetlen üdő, talán ebből ſzármazott az ἄδην = affatim, és ἄδης ου. ὁ accuſativo. ἅιδην, melly ſzó poklot jelent, véghelyet, noha az *Ad* = עד olly véghetetlen üdőt jelent, mellyen túl nints más idő = örök. Azt a' *Vulgata* hol *ultra*, hol ſeculum ſzóval deákosittya; de úgy, hogy ki-tettſzik az örökre-való mutatása; a' végetlen végre. PSAL. 144. v. 21. *Laudationem Domini loquetur os meum: et benedicat omnis caro nomini ſancto ejus in ſæculum, et in ſæculum ſæculi.* Leolam vaed = ועד. EXODI. c. 15. v. 18. Jehova jmloek leolam vaed. *Dominus regnabit in æternum* ET ULTRA ועד. = VAED. Hogy az ἄδης poklot jelent; mind a' féle véghetetlen mélységet, meg-vagyon OSEAS Profétánál a' 13-dik réſzben, 14-dik versben. a' 70. Fordíttók'-ſzerént Jerus. Sz. CYRILLUSNÁL Cateh. 14. pag. 213. Chriſtus ſponte deſcendit (ad inferos) *ut mors eos, quos absorbuerat, evomeret, juxta id quod ſcriptum eſt Oseae* 13. 14. *De manu inferi liberabo eos, et de* Ad. ἅδης

manu mortis redimam illos. ἐκ χειρὸς ᾅδου ῥύσομαι αὐτούς, καὶ ἐκ χειρὸς θανάτου λυτρώσομαι αὐτούς. Mijad SCHÆOL æpheddem, mi maveth ægealem: æchi debareika maveth, æhi quatabeka SCHÆOL. VULG. *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua o mors: morſus tuus ero inferne,* (*Schœol* utrobique.) DUHAMEL hic: *De manu mortis*, LXX. de manu inferi. mors & infernus ſæpe in ſcriptura promiſcue uſurpantur, & unum pro altero ſumitur. Azt a' *Scheolt*, ἅδην, inferos, poklokat, Jerusalemi Sz. CYRILLUS föld-alatt lévő helyeknek nevezi. CATECHESI 4. numero XI. p. 57. Chriſtus *deſcendit ad ſubterranea.* εἰς τὰ καταχθόνια, *ut illinc juſtos redimeret.*

שְׂעָרִים = SZERIM, vagy ſzeiſzőr. rim, imbres tenues, *ſzör*-ſzálu eſsők. Ki ſzeirim alei daſchæ. DEUT. 32. v. 2. *quaſi imber ſuper herbam. GENES.* 27. v. 11. *Noſti quod Esau frater meus homo PILOSUS ſit* אִישׁ שָׂעִר Isch SZAAR. hasonló *ſzör*. *IBIDEM. et ego lenis.* h. e. *lævis* = ſima = חלק = *chalak.* olv. khlak.
glat. hasonló *glat.* GLAT = levis, politus. ſima. Talán az-előtt a' Teotiskok a' glatot *glak*-nak, vagy *gleich*-nak mondák-ki.

בעט = bat. vagy *vagat.* recalcitravit. hasonló *vágott* és *vagatus.* *DEUTERON.* 32. v. 15. *Incraſſatus eſt dilectus, et recalcitravit.* Vaijsman Jeschurun vaj VAGHAT. vagattus. vágott.

בני = BENI. Fiam. olvashatni *Vni.* abból eredhetett a' *Fni. Fi:* azután a' ὑι-ὸς = *fi*lius. ATTA = אתה = *Tu.* hasonló *a' te*; ebből lett a' *tu. te.* hasonló az *atta* pro *atya.* — אני = ANI. olvashatni: *eni.* hasonló *én.* Az *atta* annyi, mint, *Te*; az *ani* annyi mint *én.* ילדתיף = JELIDTIKA. *genui te.* olvashatni ildteka. ha elejbe vettetik. *s*, léſzen ſilteka melly idővel illy ſzóra válhatott: *ſzültelek.* *PSALM.* 2. v. 7: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Jehova amar alei: BENI ATTA, hajiom JELIDTIKA. יהוה = *Jehova.* olvashatni *Jova. Johva.* Ez a' *Jobnál Job'* *minden jónak forrása, remekje.* A' *Jovhe* ſzóból eredhetett a' *Jó.* — Jók ugyan mindenek, a' miket az Iſten teremtett; de ahoz a' Jóhoz képest, ki mindenek teremtője, minden jónak forrása remekje, *nemo bonus*; ſenki ſe jó. Azon a' *Jovh*en ki Tulliusnál *optimus maximus* nevü, talán a' valóságos Istent, ki a' Sz. Irásban *Elohim*, 's *Jehova* nevü-is, értették; de a' pogányok

ὑιὸς. Fi. tu. atta. ſzültelek. *Jó.*

Jupiterje gonosz Lélek volt, 's azért, úgymond Origenes, L. 1. *in Celsum*, A' Keresztyének, készebbek a' halálra, mintsem hogy az Istent Jupiternek nevezzék. Lásd. *Mkház* 6-dik Szakasz. *Origen.* az ó *Izelsus*-ellen. pag. 161. — GENES. 1. v. 4. *Et vidit Deus lucem, quod esset BONA:* Vajera Elohim eth haor ki *TOB* de terra et mari: v. 10. *Et vidit Deus quod esset BONUM* ki *TOB.* De herba, ligno, et seminibus eorum. v. 12. *Et vidit Deus quod esset BONUM.* ki *TOB.* De piscibus. cete grandibus. v. 27. *Et vidit Deus quod esset BONUM.* ki *TOB.* De Bestüs, jumentis, reptilibus. v. 25. *Et vidit Deus quod esset BONUM.* ki *TOB.* v. 31. *Viditque Deus cuncta quæ fecerat: & erant valde bona. Et factum est vespere & mane, dies sextus.* Vajera (vel: vajarea) Elohim eth col ascher azah, ve hinne *tob meod. Vajhi* ereb vajhi bocher jom haschischi. MATTH. c. 19. v. 16. *Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam?* v. 17. *Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? unus est BONUS, DEUS. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata. PSAL.* 95. heb. 96. v. 5. *Quoniam omnes dii Gen-*

tium DÆMONIA: *Dominus autem cœlos fecit.* ki kol Elohei haammim ELILIM אלילים, vaJhova ſchamaim aſzah.

שכה = SCHACAK. Sedatus eſt, quievit. poſuit. le-tsillapodott, leapadt, hasonló *ficcus.* LIVIUS. cum fluitantem alveum tenuis in SICCO aqua deſtituiſſet. ficcus.

שכיה = SCIAH. imago, effigies, pictura. *kép.* hasonló σκιὰ, umbra. *Szacah*, és *ſzacal*, értelmet, elmeképet jelentõ ſzók. a' *ſchacach*, találást, és felejtést jelent. Valamellyikböl eredhetett a' *Sikkaſz*-tás. σκιὰ Sikaſztani.

יסדת = ISZADTA, perfeciſti, fundaſti. יסד = *iaſzad.* fundavit, hasonló *ſedo.* V. PS. 8. v. 3. Az *iſzadta* a' Vulgátában = *perfeciſti*; a' *conannettah* = fundaſti, ex כון = CUN = aptare, diſponere. ſedo.

מה-אנוש. = MAH-ANOSCH. Quid eſt homo. PSAL. 8. v. 5. Ha ש = X. hasoló ἄναξ = rex. Király. a' *mah*-ſzót olvashatták *mi* 's így hasonló *mi* (az ember?) az ember, *anosch*, homo, ezen versben ígyis neveztetik: *ben Adam*: וכן-אדם = *aut filius hominis.* Ádam fia. GENES. 1. v. 26. *Faciamus hominem* = naaſze Adam. v. 27. *Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam.* Vajbra Elohim eth-haadam be tzalmo. A' *bara* creavit, a' *pario* ſzó- ἄναξ mi? Adam. parío.

et. ot. hoz hasonló: az *eth* (accusativus jele) hasonló a' Magyar a' féle tisztü szó-véghez. p. o. vég-*eth*. szent-*eth*. פלא PHELE. *mirabilia*. hasonló

Felleg. vága. Felleg. בקע = *baka*, vagy *vakva*. interrupit. increpuit. hasonló (fel) vágá, vágta. PSAL. 77. *Hebr.* 78. v. 12. *Coram patribus eorum fecit mirabilia* פלא *in terra Ægypti, in campo Taneos.* צען = צ = *t hic.* v. 43. *Interrupit mare,* בקע ים = *vaka jam, et perduxit eos: et statuit aquas quasi in utre.* kemo *ned* = נד *nud* = vagari. *ned* acervus, cumulus, uter. בקע = *baka* scidit, fidit, interrupit &c. Mikor a' két felé vágott tenger' szárazán által vezette az Isten Israel fiait, mintegy tömlöbe (kemo ned) meg-állatta a' vizeket (mind a' két felöl) EXODI. 14. v. 22. *Et ingressi sunt filii Israel per medium sicci maris, erat enim aqua quasi murus a dextra eorum & læva.* A' 77-dik Zsoltár az Istennek más tsudáit-is említi: a' kösziklából, annak meg-ütése-után igen böven eresztett vizet: a' mannát 's a' t.

vágá JEBAKA, interrupit, ex בקע. Által-szakasztotta a' kösziklát a' pusztában: és meg-itatta öket mint a' nagy mélységben. v. 18. INTERRUPIT *petram in eremo: et adaquavit eos velut in abyssо multa.*

עלה = ALA. aſcendit, felment מעל = meal. ſupra olv. *magal.* hasonló: *magas.* mimmaal. deſuper, magas. fellôlről. שחק = *schachak.* nubes, ſuperior, æther, cælum. hasonló *Scheik*, az Araboknál fô ember. Scheik. Daltei ſchamaim patach. *Januas cœli aperuit.* פתח = patach. olv. pate. hasonló *patefacio* a' *dalet* és daleth. *delta* az ajtó neve. מן = man. = delta. *manna.* Degan-ſchamaim = panis patefavel frumentum cœli. Lechem abbi- cio. rim = *panem Angelorum.* Ebből láttyuk, hogy az *abbir* mind erôs, mind Angyal jelentésû. Az *abbir* olvastathatik a' *vir.* 's így ez ha- vir. sonló amahoz hasonló a' *virfi* = férfi. PSALM. 77. *Hebr.* férfiu. 78. v. 23. *Et mandavit nubibus deſuper.* *SCHECHAKIM MIMMAGAL*, ve dalthei ſchamaim *phatach.* v. 24. *Et pluit illis manna ad manducandum, et panem cœli dedit eis*, udagan ſchamaim nathan lamo. 25. *Panem Angelorum*, lechem abarim *manducavit homo* ac isch. אכלאיש.

רחש = ERUCTAVIT, ebullivit. böfögök, böffentek. ki-*öntött* (úgymond KÁLDI; de értsd-rá: böffentéſsel, ki-buzgáſsal, ki-forráſsal.) Abból ered *MARCHESET*, cacabus, ahenum, craticula. ha-

ahenum sonló, el-hagyván az *m*, és *r* bekefsel. tût; a' *kefsel* ahenum. *machabath.* cacabus, fartago, ex חבה, inde *chabitim.* fartagines, al. frixa. h. caca- *cacabus.* al maafze *hachabitim* ad bus. opus fartaginis. VULG. *quæ in fartagine frigebantur.* 1. PARALIP. 9. 31. Porro de *marcheset*; (unde *Kessel* fors per catachrefim.) LEVITICI c. 7. v. 9. *Et omne Sacrificium* tannur. *fimilæ, quod coquitur in clibano, BATANNUR, & quid quid in Craticula, BAMARCHESET, vel in Sartagine*, veal *MACHABATH præparatur, ejus erit Sacerdotis a quo offertur.* Már magáról a' רחש = RACHAS fzóról, melly belőről vagy a' gyomornak belső rágásából, buzgásából, fel-forrásából ered; talán ez a' fájdalomtalan rágás. buzgás = fájdalamtalan *rágás*; így a' *rágás* a' rachasból eredhetett; a' *ch* betűnek *g* betűre lett változásával. PSAL. 44. HEBR. 45. v. 2. Rachasch libbi dabar tob. *Eructavit cor meum verbum bonum.* TERæterna *TULLIANUS* contra Praxeam c. verbi 5. p. 607. Ab æterno eft *proprie* Figenera- lius - - primogenitus, ut ante omnia tio. genitus: & unigenitus ut folus ex Deo genitus: proprie de vulva cordis ipfius, fecundum quod & *Pater* ipfe teftatur PS. 44. Eructavit cor

meum Sermonem optimum. (quæ verba terribili plane fragore fulminant in Socinianam fabricam.) *Vide* Notat. in S. *Cyrill.* Jerosol. Mk. ház IX-dik Szakaſz. p. 138. S. AUGUST. in PSAL. 44. p. 402. *Eructavit cor meum verbum bonum; dico ego opera mea regi.* ſunt verba Pa-Patris . . Quid eſt enim *dico?* verbum profero. Et unde profert Deus verbum, niſi ex corde ſuo, ex intimo ſuo? Dicere Dei ſine initio eſt, & ſine fine. „אמר omer ani maaſzai lemelek. *dico ego opera mea Regi.* PS. 44. v. 2. *Ibid.* continuatio verſus 2-di: *Lingva mea* Leſchoni *calamus ſcribæ velociter ſcribentis.* עט calamus: ſcribæ ספר = ſopher, & *ſopher* מהיר = mahir *velox*; velociter ſcribens. Ezekben 's az elöbbenyi Zsidó ſzókban egynehány deák és magyar ſzók eredeti vagy hasonlatoſsági vannak. A' *Leben*, német Leben. ſzó-is talán a' לב = *Leb-cor* (ex quo *Leb* vita procedit) ſzóból eredett. Mondám már másutt: hogy a' *davar*, viſzſza el-hagyván a' *d* betût a' *ver*-bum olv. = *bél.* eredete: mert דבר = dabar vagy davar (olvashatták da*ver*) = *Ver-* Verbum. a' *maaſzi* = opera, abból idövel *miſze* 's ebből Miſsa eredhetett Miſsa. (Lásd amott fellyeb' tit. MISSA.) a' *Leſchon*-hoz veteſsék g. betü, ha-

gloſsa. sonló leſzſz a' *gloſſa*, nyelvet je-
Sáfár. lentö görög ſzó = γλῶσσα a' *Szo-*
hamar. *pher*hez á' Sáfár, a' *mahirhoz* a' ha-
mar hasonló. A' hasonlittatott ſzók-
ban ha tsak két betü találkozik-is
egy azon értelemben, más akár-
melly nyelvre nézve; elegendö ok
adatik a' fel-tett ſzándékra: mert
a' Zsidó-ſzó gyökér jobbára három
betüs: az oſztán ragaſztékkal, 's
más móddal, egy azon féle érte-
lemben, más orſzági ſzóvá válik.
Légyen új példa ezen ſzóban כפף =
caphaph incurvavit, meg-hajtotta,
ebböl a' gyökér-ſzóból egy *ph*, vagy
p betü el-hagyáſsal termett a' כף =
caph, vagy *cap* = hajlás, ki 's be
hajtása kéznek, lábnak, tenyér-
kaph. nek = curvatura, cavum, vola,
manus, planta pedis 's a' t. ebböl
kap. eredett oſztán a' *kap*-om, a' *capio*;
capio. *cap*-tivus, Melly captivus ſzót mi-
cap- dön ki-ír a' *Spanyol*, a' כף = *cp*
tivus. ſzónak tsak egy betüje marad-meg.
cautivo Annál a' captivus = *cautivo*. Reden-
cion de cautivos. Redemption. cap-
tivor. *Migvel de ſan Joſeph, Com-*
miſſario General del orden de Descal-
zos de la Santiſsima Trinidad, Re-
dencion de cautivos. Michael &c.
Redemtioni *captivorum.*

בא = BO. ingredere. hasonló
búj. *búj*, ſubi. GEN. 7. v. 1. bo atta ve

kol baiteka el-hatteba. *Ingredere tu, et omnis domus tua in arcam.* a' KOL- holos.
hoz hasonló *holos*: a' *bajt*hoz a' tu
pajta. ATTA = tu. pajta.

בהמה = *behema.* pecus, animans, marha, olvashatni *veheme.* hasonló *vehem*, pullus equi. hinnulus hinc *vemhezni.* GENES. 7. v. 2. vem-
Mikol behemah. *Ex omnibus animantibus.* hezni.

שפחה = SCHIFKAH. ancilla. hasonló Sifkó. mischphachah familia, cognatio. GENES. 12. v. 2. *In te* (in Abramo (*benedicentur universæ cognationes terræ.* Kol mischphechoth haadama. Ha a' שפה = SCHAPHA ה betûvel végeztetik, annyit teſz, mint eminuit, excelſus fuit, æquavit. Felsöséget (rónát-is) de dombos, magas helyet jelent. Abból eredhetett a' fö tetejének takaréka, a' *Sapka*; a' *h* és *ch* tserélése hol ſchifeket, hol sifket, hol sapkát állithatott-elé: mert a' שפה, és שפח ſzót olvashatták, vagy ki-mondhatták *safk*, *sifeh*, 's egyéb ſzó-ejtés ſzerént-is. Sifko. sapka. sifech. süveg.

מרא = MARA. Chald. Dominus. Abból *Maria* = Domina. S. Petrus *Chrisol.* ſerm. de Annunciat. MARIA *Hebræo Sermone, Latine Domina, nuncupatur.* A' *Dominus,* Maria.

Ür, Cháldiai ſzó ejtéſsel (melly a' Zsidó = Heber, Chanan nyelvnek folyadéka valamelly betü-ragaſztáſsal, vagy el-tsipéſsel) tsak ezen két betüvel-is jelentetik מר = MAR. A' Görög a' ſzüz *Máriát*, Mariám = Μαριάμ ſzóval adja-elö: LUCÆ. c. 1. v. 27. *κάι τὸ ὄνομα τῆς παρδένȣ*, Μαριάμ. *Et nomen Virginis MARIAM* = *Maria*. Ibidem v. 30. μὴ φοβȣ Μαριάμ. *Ne timeas MARIAM* = *Maria*. Zsidóul a' *tenger* = ים = *jam*. És így *Mar-jam* = *Domina maris*: mert a' *mar* a' ki-irás, vagy ki-mondás-ſzerént *Dominát* is jelent. Igaz, hogy a' tsillagok neve Zsidóúl = *cocabim*, כוכב = *cocab* = ſtella a micando dicta; úgymond a' Lexicon ex *Arab.* ככב = *ccb.* holott pedig *m* betü elöre-vetéſsel ſok a' *Derivatum* a' Zsidó gyökérböl; a' mi*co*-is *ccb*-ból eredetnek látſzik. Az a' *tündöklö láttatványt* jelentö ſzó t. i. a' *cocab* talán a' *maræ* = מראה (ex ראה = RAH-vidit) ſzóval ſok Zsidónál fel-tseréltetett; és a' mint a' *marae* = viſio, aſpectus, ſpecies, ſpeculum; úgy *Stella*, tsillag jelentésü is, melly az égen igen fényeſsen láttatik, tükör tündöklésben ſzemléltetik; vévén a' napból a' reá lövellett tündöklö ſugárakat (ha búdosó) vagy magából

Μαριάμ

Domina maris.

ereſztvén ki, ha a' tsillag álló, naptulajdonu. A' *marae* leg-aláb' *Synonymirce* = tsillag. JAM = *mare*, tenger. MARIAM = tsillaga = tündöklö láttatvánnya a' tengernek. *Stella maris.* S. BERNARD. homil. 2. ſuper *Miſſus* eſt. „Et nomen, inquit, Virginis Maria. Loquamur pauca, & ſuper hoc nomine, quod interpretatum Maris Stella dicitur. — Ipſa, inquam, eſt præclara & eximia ſtella ſuper hoc mare magnum, & ſpatioſum neceſſario ſublevata, micans meritis, illuſtrans exemplis.“ Stella maris.

צער = SZAAD, progredi, menni, járni. olvastatni *Szaghad.* greſſus, lépés. hasonló *Szaguldás* = erös nyargalás. ſzaguldok, velociter curro, equito cum impetu. JEREM. 10. v. 23. vehakin ſzaado = צערו = *ut dirigat greſſus ſuos.* Szaguldó.

מעט = *maat*: parvum diminutum. ad nihilum redactum, kiſsebbittést, rontást, el-enyíſztést, ſemmivé tevést jelentö ſzó. hasonló ματάιος, vanus, μάτην fruſtra, incaſſum. JEREMIE 10. v. 23. Jadatthi Jehova ki lo laadam darekko: *Scio Domine quia non eſt hominis via ejus*: Lo le isch holek ve hakin עת-צערו = eth ſzaado: *nec viri eſt ut ambulet, et dirigat greſſus ſuos.* μάτην.

v. 24. Jeſzſzereni Jehová ak be miſzphat al-be apheka, phen tameiteni. *Corripe me Domine; verumtamen in judicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.* כן תמעטני = phen tameiteni. *Duhamel* in hunc locum. „Non eſt in poteſtate hominis, ut ad effectum perducat cogitationes ſuas: nam multis modis impendiri poſſunt. vel ex *August.* non eſt in poteſtate hominis, ut ſine divinæ gratiæ adjutorio, greſſus ſuos, ſive actiones dirigat *HIERONYM. Erubeſcant novi prædicatores, qui ajunt unumquemque ſuo arbitrio regi.* (ſine gratiæ auxilio) Pelagianos intelligit. Idem *Duham* in illud: *Veramtamen in judicio.* Hoc loco judicium ſumitur pro miſericordia.

ארק = ARAK, prolongatus eſt.
Árkus. hasonló Árkus (hoſzſzas papiros. ארח = *arach*, ütat, utazást jelent. *Archoth* jammim = *ſemitas maris.*

פצר = PHTZAR. inſtitit, reſtitit. פצירה = *phetzira*, olvashatni:
fejſze. *feſzira.* lima, aut aliud inſtrumentum mechanicum. hasonló *fejſz-ra*; *feijze.*

קום = KUM, ſurgere, reſurgere ſtare, ſubſiſtere. &c. אקום = *akum* = reſurgam (vir) (& etiam mulier, nam prima perſona futuri eſt

eſt communis cum ℵ) *Takum* reſurges vir — *takumI* reſurges tu mulier. *iakum* reſurget vir — *takum* reſurget mulier. pl. nakum communis = reſurgemus. *takumu*, reſurgetis viri. *tákumna*, reſurgetis mulieres. *iakumu*, reſurgent viri. *takumna*, reſurgent mulieres. *Imperativus. Kum* ſurge, vel reſurge vir. *kumi* ſurge mulier. *Talitha CUMI*, *quod eſt interpretatum*: *puella* (*tibi dico*) *ſurge*. *MARCI* c. 5. v. 41. *kumu* ſurgite viri. kumnah *vel* kamnah ſurgite mulieres. Ezen ſzókban egynehány hasonló a' Német kommen, és kum, vagy komm, hivást jelentő ſzóhoz. A' *Cum-man* nemzet-is a' *men* (mellyről már vólt tudósíttás) es a' *kum* ſzókból vehette eredetét. A' *kum*, Inſurgere, vincere, altum eſſe 's több' a' félit-is jelent az ő compoſitumiban-is. PSAL. 1. v. 5. Alken lo-*jakumu* reſchaim bamiſchphat, *Ideo non reſurgent impii in judicio*. DUHAM. in hunc vers. Non reſurgent in judicio extremo ad Beatitudinem. JOB. 19. v. 25. Ve *acharon* al aphar jakum. Ez a' mostani betű ſzerént való olvasása a' Fel-támadásról-való nevezetes versnek (melly a' görög hímezőknél az *Acheronra*, a' halottakra mutathatott; az az: a' föld alatt

Talitha cumi.

Kumán

kommen.

acheron.

lévőkre, kik noviſsimi = *Acheron*-immanes NUMEROR. 2. v. 31. NOviſsimi = *proficiſcentur.* לאחרנה יסעו La *acharonah* isehu) Erről az *Acheron* ſzóról lásd a' VIII. Zsidó Folytatást itten §. ק.

Ez az úgy iratott vers: *Ve acharon al aphar jakum*, ennyit teſz. Et Noviſsimus ſuper pulverem vel ſuper terram ſurget. De, holott mind a' 70. *Fordittók*, mind a' *vulgáta* ezen ſetétes igéket nyilvánságosan a' fel-támadásra magyarázták (noha az a' ſetétes fordíttásis arra mutat) a' Zsidó Sz. Irásnak más példa irásában két harom betünek más olvasása ſzerént igazabban tették a' fordíttást. így tudniillik: JOB. 19. v. 25. *et in noviſsimo die de terra Surrecturus ſum.* 's azért talán a' ſakum-helyett, *iom akum* = יום אקום vel ים olvastak; a' ve acharon helyett pedig, *vebeacharon.* DUHAMEL hic. Melius eſt Hebræum textum (qualis nunc eſt) ut incertum deſerere, quam abſurdum & impervium ſenſum ſequi; & a recepta *totius* Eccleſiæ ſententia diſſidere. Quod ſi verſiones (τῶν LXX. et vulgatæ eſt) hanc ſublimem veritatem non conſervaſſent, fruſtra in textu Hebræo, qualem nunc habemus, quæreretur: ſed in

LXX, & in vulgata verſione altius hæc ſunt exarata, quam in cera & in ſilice. Favet etiam huic Sententiæ *Chaldæus* Interpres, *quam* & ipſe *Theodotio* ſequutus eſt, ut conſtat ex S. Chryſoſtomo. Vide *Drusii* notas in Jobum, & *Nobilium* in Græca LXX. editione. A' 25-dik és 26-dik versnek eleje és utollya egygyez a' Zsidóban és a' vulgatában az Isten ſzinének a' fel-támadás-után-való látásáról; tsak az, hogy a' teſtemben, *in carne mea* vagyon a' Zsidóban. JOB. c. 19. v. 25. Va ani jadatti golai chai = גאלי Redemptor meus = חי chai, *vivus* (eſt) *Scio enim quod Redemptor meus vivit, & in noviſsimo die de terra ſurrecturus ſum*: 26 *Et rurſum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum.* umi beſzari echeze Eloha ומבשרי אחזה אלוה — DÁNIEL Prófeta a' 12-dik Réſz', 2-dik versében a' közönséges Fel-támadásról így ſzóll: *Et multi de his, qui qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt* — Ve rabbim mi jeſchebei admath-aphar, jakitzu. (קוץ = kutz evigilare, expergiſci &c.) *alii in vitam æternam, et alii in opprobrium, ut videant ſemper.* JOB' 26-dik verse, *& rursum circumdabor pelle mea* így vagyon most a' Zsi-

dóban: *ve áchar ghori nikkephu-zoth.* ואחר ערי נקפו זאת és mivel a' *nikkephu* ſzót a' nakaph ſzóból vezették ki némellyek (melly ſzó ennyit ér: excidit, perforavit, *contrivit*) illy fordíttást tettek: *& poſt pellem meam contriverunt hanc.* De ez heába-való új fordittás, a' *nikkephu*, úgymond a' *Jobot* magyarázó Zsidó Lexicon, in hoc cap. 19: a' יקף = *Jakaph*, *circumdàtus eſt*, *cinxit* ſzóból-is vezettettetik-ki, mint gyökérből, 's a' *nikkephu* úgymond: *eſt 3. præt. P.* vel *N.* A' נקפו = úgy tettſzik. *3tia præteriti Niph.* ſeu paſſiv. mint *niphkedu*, viſitati ſunt; 's így *nikkephu*, annyi mint *circumdati ſunt.* de a' *præteritum* nem egyſzer tétetik a' *futurum* helyibe. 's így (talán még valami betü változás-nélkül)-is tellyeſséggel helyes a' Vulgátában lévö Fordíttás: *Et rurſum circumdabor pelle mea.* Az אחר = achar = poſt, poſtea, rurſum: ahoz hasonló az *akkor*; az עור = haor, vagy ghor annyi mint pellis, cutis, a' *ghor*-hoz hasonló a' *Corium.* Ez az עור = *ghor.* nem az *aur* evigilare jelentésü ſzóból (mellyhez az *Aurora* hasonló) forrki; hanem az ערה = *arah* ſzóból, melly mezítelent jelent; ebből *naor* vagy *ghor* = corium pellis, mint-

Akkor

Corium

Aurora

ha mondanád: mezítelennye az állatnak. v. 26. *Et in carne mea videbo Deum meum.* Umi beſzari *echese* Eloha, itt a' ר = i talán el-maradt. Elohei *Deum meum.* echeze, látást jelentõ ſzó. Olvashatni; *ehſze*, éſz. hasonló az *éſzſzel*-való-látás. onnét *éſz.* ἄϊσθησις, *erzé*-kenység. *érzés.* v. ἄϊσθησις. 27. *Quem* (Deum meum) *visurus ſum ego ipſe, et oculi mei conſpecturi ſunt, et non alius.* Ascher ani *echeze*-li, ve heinei, vagy, gheinei rau, ve lo zar: *repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.* Kalu kiloitai be cheki. כלה *Kalah*, és a' *derivativumi*, végzést, tekélletesedést, *vesét* = *Renes*, REMÉNYSÉGET jelentõ ſzó. *takillith*, és *tekilla* annyi mint, *perfectio*; 's ehez hasonló a' *tekélletes-ség. kilotai* = ſpes mea.

sensus. genæ. tekélletesség.

צר = TZOR, ſzor, petra cultер acutus, item *Tyrus* látni való, mint ſzármazott két betûbûl TYRus városa; a' meg-gyõzhetetlen, de *Sándortól* meg-gyõzetett kõſziklán épittetett vár (kirõl a' Próféták) Ex *tzur.* arctare, *tzar* = anguſtus. *tzirim* = cruciatus. item, idola &c. &c. A. M. 2760. Tyrus habitari cœpta. PETAV. Rat. Temp.

Tyrus.

יסעו = ISEU, proficiscentur, per יצאו = JETZEU, vagy, JESZEU. *egrediantur.* Amarról lásd

ezen 8-dik Folytatást *tit Acheron*, emerröl *Jeremie* c. 15. v. 1. *Et dixit Dominus ad me: ſi ſteterint Moyses et Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum illum:* Schallach meal phanai, ve *jeſzeu. ejice illos a facie mea, et* EGREDIANTUR. Hasonló mind a' kettö ezen görög *Paulo*poſt futurum' plur. 3. pers. paſſiv.

ἐσονται εισονται. *mittentur*, item. vadent, vel *ibunt*. V. *Gram.* Patav. p. 172. & 174. DUHAMEL hic. Moysem & Samuelem legimus iræ Domini pro populo Dei reſtitiſſe. Hinc diſcimus, Sanctos & viventes & vita functos poſſe iram Dei per ſuas interceſsiones avertere: ſed aliquando tanta eſt peccatorum gravitas, ut Deus declaret orantium preces ſe nolle admittere.

צלח = tsalak, vagy SZALACH proſperatus eſt, profecit pertranſi-

ſzálla. vit. hasonló *ſzállok*. EZECH. 16. v. 13. *ei profeciſti in regnum.* vattiſzelachti limeluca.

עוף = AOPH. olvashatni: auf, és *avf.* = madár. volucris. hasonló

avis. *avis*. Al kol aoph haſchamaim. GENES. 9. 2. *ſuper omnes volucres cæ-*

ovum. *li.* hasonló az *ov*-um-is az *aof*-hoz.

שׂבע = SZABAH. ſaturitas. ha-

zabal- sonló *Zaballás*. *EZECHIELIS*. c.

lás. 16. v. 49. *Ecce hæc fuit iniquitas*

Sodmæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis שִׂבְעַה Sibeath lechem, *& abundantia, & otium ipſius, et filiarum ejus: et manum egeno et pauperi non porrigere. LUC.* 6. 25. *Væ vobis, qui SATURATI eſtis: quia eſurietis.*

עוה = *ghava.* inique, perverſe agere. hasonló *cave*-ndum. עון = ghavon vagy avon, *iniquitas* per y és per א, און = *aven*, vanitas, *iniquitas*, idolum, dolore affici, &c. cavendum. cave. gyáva.

אוה = AVAH. deſiderium, concupiſcentia, hasonló. *Aveo.* נוה = NAVEH. maſc. amænus. decens. NAVAH. fæm. idem. hasonló a' Frantzia NAIF. candidus, ingenuus. aufrichtig. &c. Aveo. Naif.

צור = tzur, vagy *Szur*: arctare, ligare, in anguſtias redigere. צר = SZOR. anguſtus, arctus, hasonló *ſzoros*. A' *tzor*, vagy ſzor köſziklát, éles kést, Tyrust, és a' plurálisban, rágást, fájdalmat, képeket, formát, nyakat-is jelent. מ = m betût hozzá-tévén, ſzüket, bástyát, Egyiptust-is jelent. két magyar ſzó: *ſzor*-os, és *sar*-ja az éles, késnek vagy kaſzának meg-vagyon az éles-egy azon értelemben az említett nek. Zsidó ſzókban. MATTH. c. 7. v. 13. *Intrate per anguſtam portam.* A' *ſzoros* kapun mennyetek-be. v. 14. ſzoros. sarja

Quam anguſta porta, et arcta via eſt, quæ ducit ad oitam: et pauci ſunt, qui inveniunt eam. (Versio Kál-
ſzoros. diana) Melly ſzoros a' kapu, és keskeny az út, melly az életre viſzen: és kevesen vannak, kik azt meg-találllyák.

חג = *chag*. Solennitas. Chag. Le Jehova. Solennitas Domini. EXODI 13. v. 6. A' chag és Ihova ſzóknak röviditett öſzſze-kötéséből eredhetett a' *hágios* görög ſzó =
ἅγιος. Szent.

תמך = TAMAK - ſuſtentavit. te-
táma- nuit. támagatta-hasonló *táma*-gatni.
gatni. hasonló a' ה előre adásával, *het-*
mek vagy *etmek*, az a' mivel az ember ereje támagattatik, tápláltatik
etmek. = *kenyér*. A' Török *Etmek* hez ha-
edd- sonló a' Magyar *edd-meg*. A' Zsidó
meg. *lechem* לחם — Szó mind kenyeret, mind más életre valót, ételt, hartzolást, 's több' a' félit jelent; 's azért hasonló hozzá a' ה előre-adásával
élem. az *élem*, *élelem*; de még a' *lövés*-is;
lö-vés. melly az-előtt nem puskából, hanem fuvó *zabartan*, 's más módu eſzközökből esett. Lásd a' néhai Romai 's Amerikai lövésekről a' Mkházban tit. *Nieuport*, és *Cortes*. Midőn Urunk 1234-dik eſztendejében, IX-dik Gergellytől küldetvén a' Követek, *Hugo* és *Péter* Domi-

nikánusok, *Aimo Radulf* Franciscánusok, Nitzeában a' Görög Vatazes Ts. és Germánus Patriárka hallattára a' kováſzos vagy kováſztalan kenyérnek az Oltári Szentség' el-kéſzíttésére-való ſzükségéröl tanátskoznának; a' gyülésben némelly Görögök azon okból vitatták a' *kováſzos* kenyér' ſzükségét, mert az ἄρτος a' kenyérnek görög neve tsak *kováſzos* kenyeret jelent; azért: mert az ἄρτος (ex ἀίρω tollo *attolló*) a' kováſztól, 's a' kováſzmiatt fel-dagadt kenyeret jelenti. De az nem igaz: mert az *ártos* mind kováſzost, mind kováſztalant jelenthet; mivel azt jelenti (ex αἴρειν admovere, capere) a' mit minden nap a' ſzájunkoz értetünk, 's bé veſzünk, *Helladius* Bisontinous apud Photium codice 279. pag. 469. Edit. Budens. ἄρτος ex αἴρειν *significat ADMOVERE, CAPERE; etenim ſingulis hunc diebus CAPIMUS:* & ἄρμα *nutrimentum ab Hippocrate et aliis dicitur.* Az ἄρτος a' Zsidó gyökerböl eredhetett, az utazást jelentö ארח = *arach* ſzóból a' ח betünek *t* betüre lett változásával. ארחה = *arucha*, viaticum, cibarium, commeatus; útra-való, uti vagy táborí eledel. Az arucha vagy *archa*, kön- ἄρτος.

ἄρτος nyen *art*-ra változhatott a' gondatlan ki-mondáſsal.

רדף = RADAPH perſequutus
rádob- eſt. üldözött. hasonló *radob*-ni va-
ni. lakire. Hoschiani mikol *rodephi*. *PSALM.* 7. v. 2. *Salvum me fac ex omnibus perſequentibus me.*

כתב = CATAB, ſcripsit hason-
Cato ló *Catus*, és *Cato*. *Catus*-okos. *Ca-*
Catus *tius*-Philosophus-Epicureus. *Unde*
Catius. *et quo Catius*? Satyra 4. HORAT. L. 2. כתב. Cetob. zaoth zikron (vagy zikkaron) baſszepher. EXODI. c. 17. *Scribe hoc ob monumentum in libro* (=Scribe victum Amalek *cumque* v. 11. *levaret Moyses manus, vincebat Israel: ſin autem paulum remisiſſet, ſuperabat Amalec. &c.*) *DUHAM.* hic. Hic primus *ſcriptionis* fit mentio. Scribe in Annalibus.

§. ב. בצר = BATZAR amputavit. munivit. *batzar* és *betzur*, munimentum, hasonló בצרא = *botzra*. Cartágóiakvára: az a' görög olva-
Byrsa. sás-ſzerént, *Byrsa*, 's ahoz hason-
bursa. ló *bursa PETAVIUS* Ration. Temp. parte 2. a pag. 144. Tyrus frequentari cœpit incolis Anno M. 2732.
Tyrus. *Gedeonis* tempore. Intra Templi
Cartha- Salamonis, & Carthaginis initia
go. ſunt anni 144; ædificata primum *Botzra* = Byrsa: poſt annos 27. exſtructa eſt *Carthada*; quaſi diceres:

arx *nova* = carith chadta, ubi ת pro ש. קריה = *arx*. חדתא = chadta, pro *chadscha* = nova; ſicut in *cadytis* = cadytis *Sancta* pro קדוש Kados = Sanctus. ו olvashatták *u*, vagy *i* gyanánt, ת pro ש = *Cadyt*-is, Sancta (civitas) *Jerusalem*. V. *ſupra*. VI-dik *Folytatás* p. 147. Mkház' XII-dik Szakaſz.

הבו = HABU. date. hasonló *Habeo*. Habu godel le eloheinu. DEUTERON. 32. 3. *Date magnificentiam Deo noſtro*. A' *do* értelmében néha *habeo* tétetik. p. o. *Habere* alicui honorem, pro, *dare*. h. *godher*. Gotherr

לו LU utinam! quæſo! ſi &c. kérést kivánságot jelentő ſzó 's a' t. עתר = ATAR oravit ſuppliciter. a' *Lu*, Li-módra mondattathatott-ki: abból, és az *atar* ſzóból eredhetett a' λιτὰι, és λειτὰι, imádság: hozzájok adván az *ani* = עני, nyomorúságot jelentő-ſzót, a' *Litania* ere- Litánia dett belőlök; avagy az a' nyomoruságokban kezdődött imádság, a' *Litánia*: melly Urunk 461-ben *Mamertusnak* Püspökségekor, az Áldozó Tsötörtök-előtt-való napokban mondatott, állott pedig ezen ſzókból *Kirye Eleiſon*, *Chriſte Eleiſon*. Lásd az Aſz. Egyh. Történetit 10-dik Könyv. 19. §. 461-dik eſzt.

p. 536. Az említett *Leitæ* ſzóból e-
Litur- redett a' *Leiturgia* - is, melly ſzó
gia. mind az Oltári Áldozati imádó be-
mutatáſsal - járó - ſzolgálatot jelenti
oblationem ſervitutis noſtræ. Canon
M. mind más Istenes jó tételeményt.
PHILIPP. 2. v. 30. *Ut impleret id,*
quod ex vobis deerat erga meum ob-
ſequium. τὸ ὑμῶν ὑςέρημα τῆς πρός με λει-
τουργίας Lásd a' Zsidók' 4-dik Foly-
tatását pag. 50. Mkház 12-dik Sza-
kaſz. Az ATE-ellen a' LITÆKről.
9. réſz. HOMER.

קרא = KARA, vocavit, clama-
vit. Ha *r*, Chinai módra *l* betüvé
καλέω. válik hasonló καλέω. voco. kiſchem
Jehova aekra. DEUT. 2. 3. *Quia*
nomen Domini invocabo.

נעם NOAM. Splendor, amœnitas,
jucunditas. ha y = ny; olvashatni
nagy. *nagyam.* Vihi noham adonai Elo-
heinu aleinu. PSAL. 89. hebr. 90.
v. 17. *Et ſit ſplendor Domini Dei no-*
ſtri ſuper nos.

Noe. נוח = NOE, vagy NOACH.
quies, nyugodalom. Ha az ו = ו,
hasonló *nyug*-ſzom. Mas a' נחם =
nicham, vagy *Noem*, conſolari, a-
pud 70. quieſcere facere, meg-nyug-
Menes. tatni. Ezekből eredett a' *Menes.*
quaſii *Me Noe*, kit az Egyiptusiak
elsö Királlyokká teſznek. GENES.
c. 5. v. 28. *Vixit autem* Lamech cen-

tum octoginta duobus annis. & genuit filium: v. 29. Vocavitque nomen ejus NOE, dicens: *iſte*; Ze janechamenu mi maſzenu; *consolabitur nos ab operibus et laboribus manuum noſtrarum in terra, cui maledixit Dominus. et laboribus* = umeiſzebon; vagy u me *gisebon.* עצב = *geſzeb*, dolor, labor, moleſtia, hasonló gazzabb, roſzſzab', nyomorúltab'. *gazzab'*

יין = JAJIN. vinum. bor, olvashatni *jin.* hasonló a' *vin.* A' régiek *v*, vagy *f* betűvel toldákmeg a' ſzózatok' elejét. *Pineda* Hiſpalenſis S. J. in JOB. Coloniæ. 1733. (opus 1597. approbatum) pag. 55. *Jaiin*, unde forte dictus eſt *Janus*, quem dicunt fuiſſe *Noe*, uſus vini inventorem. vin. Janus. Noe.

עוץ = HUS. PINEDA in Jobum. p. 6. Septuaginta atque Græci terram Auſitidem dixerunt quaſi *Husitidem*, quin etiam nominis inflexionem ſervavit Latinus Interpres JEREM. 25, nominans Reges terræ Ausitidis. — *Aquila* vertit terram *Hus*, quomodo etiam legerunt Complutenſes. &c. Hujus mutationis cauſa eſt lenior Græcorum & Latinorum pronunciatio; Hebræorum vero longe asperior - - In Hebræo autem *Hus* ſcribitur per *y* = GHA- Hus. Aus. Auts Guts. *y*

IN, quæ eſt denſiſſima aſpiratio: rurſus in fine per צ = *tsade*, quæ vix habet literam ſibi reſpondentem ex æquo apud Græcos & latinos. — — Unde S. HIERONYM. (in Epiſtolam) ad TITUM. 3. *Septuaginta*, ait, *non potentes convertere in Græco aſpirationes Hebraicas, aliis literis additis, ut poſſunt exprimunt*; Latinos etiam in prolatione gutturalium ſolere ab Hebræis irrideri imperitiæ: cum pleraque a Latinis corruptæ proferantur. ſed retinenda uſu communi recepta pronunciatio, nec *Chagga* ſcribendum pro *Aggæo*, nec Selomo pro *Salamone* &c. Maga *Pineda* az ע = *ain* betüt *gh.* módra mondgya és írjaki, péld. ok. pag. 77. in *Job.* עור = ghor, pellis, cutis. mellyhez már hasonlónak mondám a' *Corium* ſzót, כרסא = CARSEA. thronus. *Chald.* hasonló karſzék. עתיק = ATTIK. antiquus. Látni-való, hogy az *antiquus* az attikból eredett. יתב = *jetib.* és jetab. *chald.* ſedit. ש in ת. mert *hebr.* ישב = jaschab = ſedit. &c. Ad di *carsavan* remiv, ve attik jomin jetib. DANIELIS c. 7. v. 9. *donec throni poſiti ſunt, et antiquus dierum ſedit.* remmach = רמה projecit, poſuit. *remiv* vagy talán remiu. 3. *Præt.* P. ha *m. n.* betüvé

Corium karſzék.

antiquus.

válik, hasonló *ren* d. míg a' kat- rend.
ſzékek el-*ren*-deltettek. DUHA-
MEL hic. & *antiquus dierum ſedit.*
Unus & trinus Deus æternus ante
omnia tempora; vel, Pater æter-
nus de ſubjciendis Chriſto hoſtibus
judex ſedit. &c.

בהו = BOHU olvashatni *vohu* = *vacuus.* Ha így mondatik-ki: vacuus.
vochu, hasonló *vacu*-us. תהו = TO-
HU, inanis, *puſzta.* ha így mondatik-ki: te *hiu*, hasonló *hiju.* hijúlni. hiju.
evacuari Parisp. hijultt. evacuatus.
Idem. Ve haaretz hajtha tohu va-
vohu. GENES. 1. v. 2. *Terra au-*
tem erat inanis et vacua.

עזבנים = GHIZEBONIM. ol-
vashatni: a' *zubbonim.* vásár, vagy
a' vásárban tserélt partéka. hason-
ló ZUBBONY: *exomis*, újjatlan zub-
köntös; más Magyar néven foſztán, bony.
vagy talán foſzlán. A' gyökere az
azubonimnak, עזב AZAB vagy *ghá-* gaz.
zab reliquit, deſeruit: *el-hagyta*,
mint valami *gazt.* עזר = GHAZAR
= adjuvit. olv. *azar.* Ebből eredett Aza-
Azarias = Auxilium Domini. *Azor* rias.
= adjutor. INTERPRET. Bibliis Azor.
adnexa. *azerati* = adjutorium me-
um. חוּשׁ = FESTINARE, inten-
dere. chusa = *feſtina*, *intende* = fuſs-
חוּשָׁה cum ה paragogico. *Imp* K. A' (hoz-
chus a' ki-mondáſsal *fuſs*-ra változ- zám)

hatott; de a' ſietést jelentő מהר = MAHAR ſzó hasonlób' per metathesim a' *hamar*-hoz. רחק = RACHAK. ha ח = e, olvashatni *rek*, 's így hasonló a' *recedo*: mert *rachak* annyi, mint elongari, longe recedere, discedere. Al *taghazbeni* Jehova Elohei: al *tirechak* mimmenni. PSALM. 37. *hebr.* 38. *Ne derelinquas me Domine Deus meus: ne diſceſſeris a me.* v. 22. dein, v. 23. *Intende in adjutorium meum, Domine Deus ſalutis meæ.* CHUSAH, le AEZERATHI adonai teſchuathi. CHUSAH, PS. 69. *hebr.* 70. *Vulg.* vertit: *feſtina*, a' mit elöb' *intende* ſzóval fejtett. v. 2. Le aezrathi chuſa. *Ad adjuvandum me feſtina.* A' 69-dik Zsoltár' 2-dik versének ez a' 2-dik réſze; az eleje így van: Elohim lechaſzillani. *Deus in adjutorium meum intende.* וצל ereptus eſt, eripuit. liberavit. Az *in adjutorium meum intende*, tehát annyi mint ſegítve ſzabadíts. A' *chatzilhoz* hasonló az *asyll*-um. Melly ſzó folyamathelyet jelent. Az egéſz vers így vagyon: Elohim le chaſzilleni; Jehova le aezrathi chusha *Deus in adjutorium meum intende*: *Domine ad adjuvandum me feſtina.*

hamar. recedo

fuſshozzám.

asyllum.

§. ה. שאף = SCHAAF. hausit. *b* betűvel-is iratik שאב SCHAAB. merítést

rítést jelent mind a' kettő. hasonló *ſchöpffen.* ISAIÆ 12. v. 3. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris. uscheabettem* maim be ízaſzon mimmeaienei LIIESCHUA. Azokra a' ſok féle malaſztokra mutat a' Próféta, mellyek az új Teſtamentomi Szentségekben, mint a' *Jesus* érdeminek kutforrásiban foglaltatnak, mutat az Evangeliom' ſz. taníttásira-is. *S. Hieronymus*: Quem ſupra *Emmanuel*, deinde, *ſpolia detrahe*, nunc vocat *Salvatorem*, & ex ejus fontibus aquas prædicat hauriendas. עין = *ain* oculus, fons. *ſzem*, *kut.* olvashatni ghain. vagy ghein. 's igy hasonló *genæ.* a' מעין = *maghin*-is *kutat* jelent. mimmeainei, vagy mim me ghainei = de fontibus = kutakból, vagy-is *kutaiból*: tudniillik a' Jesusnak = az üdvözíttönek kuttyaiból.

ſchöpffen. Jesus. genæ.

מחה = MACHAH, Zsidóul; és Cháld. módra per מחאא macha = delevit, abolevit, &c. מחה פשעי = *meche pexai. dele iniquitatem meam.* PS. 50. *heb.* 51. hasonló a' *peccatum.* A' macha meg-*verést*-is jelent = *percuſsit*, 's úgy tettſzik: verve le-ölést és ki-irtva, így hasonló hozzá nieder-*machen* = nieder-hauen. A' verést, bűntetés jelenti a' *nogeph* ſzó-is נגף = *nagaph.* pla-

macula peccatum. machen.

ga affecit, percuſsit, hinne annochi *nogeph.* EXODI. bebraice c. 7. v. 27. *Vulg.* c. 8. vers. 2. *Ecce ego percutiam*, ſeu, percutiens (ero) hasonló, *nyaggatni.* מכך = *macak.* attenuatus eſt; depauperatus. hasonló *macer.*

macer.

Eli. אלי = ÆLI. Deus meus. PS. 21. *heb.* 22. Én Istenem. Midőn édes üdvözíttönk ezen Igét mondaná fügvén a' Kereſztfán, némellyek arra értették, hogy *Illyést* hívja. MATTH. 27. v. 46. *Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lamma Sabachtani? hoc eſt: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* v. 47. *Quidam autem illic ſtantes, & audientes, dicebant: Eliam vocat iſte.* Külömbözik az *Eli* ki-irása, és ki-

Elias. mondása, értelmével együtt *Eliás* Prófétától. ELI, az az: *én Istenem.* ELIAH, az az Eliás. Illyés Próféta. MALACHIÆ c. 4. v. 5. apud Hebr. c. 3. v. 23. Hinneh anochi ſcholech lakem Eliah אליה HANNABIA, liphnei bo jom Jehova haggadol ve hannora. *Ecce ego mittam vobis Eliam PROPHETAM, antequam veniat dies Domini magnus,*

Nabia. *et horribilis.* A' *Nabia*, és ה = *a'*, vagy *ó* betût elejbe-vetvén; *Hannabia*, prófétát jelent, avagy *a' be-*

fedett titkoknak látóját 's előre ki-
mondóját. A' *nub* נוב gyümöltsözést, Navo.
és ki-mondást-is jelent. *fructum fer-*
re, progerminare, *eloqui.* 's talán
abból eredt *navo*, igyekezem &c.
a' *nubo*: *Bé-fedem*, Item per me- Nubo.
taph. férjhez-megyek. A' Prófétát
jelentő *Nabia* ſzót egyeneſsen a' נבא
in niph. = *nibba* ſzóból vezetik-ki
a' Zsidó-ſzó-tár-Irók. Innét *nibuah.*
prophetia, *nibiah*, prophetiſsa. Ha
a' *nub*, és *nibba* erejéhez mérjük a'
kanabi erejét, talán a' *próféta* ſzó-
nak velős értelmére-is rá-találunk,
's még annyival-is inkáb', ha meg-
fontollyuk a' *Nabiának*, avagy a'
Prófétának hajdaniab' nevezetét,
avagy a' *haroæh* ſzózatót. הראה =
haroaeh = *videns*, Látó. Melly *Lá-* Haroeh
tó ſzóban, talán *Mongoli* 's *Khinai*
mód ſzerént, az *r*, *l* betűre válto-
zott; a' *t* pedig vagy gondoſsan
vagy gondatlanúl a' *raoh*-ſzó közi-
be vettetett. A' *Propheta* előre- próféta
mondót; a' *haroe* a' titoknak láto-
ját 's a' lejendőnek előre látóját je-
lenti. 1. REG. 9. v. 9. (*Olim in I-*
srael ſic loquebatur unusquisque va-
dens conſulere Deum: Venite, et ea-
mus ad videntem. AD-HAROÆH. ad
Qui enim Propheta dicitur hodie; vo-
cabatur olim videns ki la *nabia* haj-
jom le phanim *haroæh.* v. 18. *Ac-*

ceſsit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, et ait: Indica, oro, mihi, ubi eſt domus Videntis. Haggida-na li æi zeh beith *haroæh.* v. na 19. *Et respondit Samuel Sauli, dicens: Ego ſum Videns:* anoki HAROÆH *: aſcende ante me in excelſum, ut comedatis mecum hodie, et dimittam te mane: et omnia quæ ſunt in corde tuo, indicabo tibi.* ve kal aſcher bilebabeka, aggid lak. A' Próféta mind a' jelenlévö, mind a' jövendö titkok' látója és jövendölöje; a' mennyire az Isten ki-nyilatkoztattya néki. *Samuelnek* megmutatta az Isten *Saul* ſzivének titkait; *Malachiásnak* az említett Fejezett és vers-ſzerént, *Illyés* Prófétának az utolsó itélet-elött-való elö-jövetelét. Minden Próféták elöre látták, Isteni jelentésböl, Kriſztus Urunk tulajdonít. Sz. Péter, az APOSTOLOK TSELEK. 3. réſzéb. 18. vers. *Deus autem, quæ prænunciavit per os OMNIUM Prophetarum,* διὰ στόματος πάντων τῶν προφητων, *pati Chriſtum ſuum, ſic implevit* 24. v. *Et omnes Prophetæ a Samuel, et deinceps, qui locuti ſunt, annunciaverunt dies iſtos.* A' Sámuelnél hajdaniab' Jövendölöjit Kriſztusnak és az új Teſtamentomnak, azon Fejezetben így említi. v. 22. *Moy-*

ses quidem dixit: *Quoniam Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter de fratribus veſtris, tamquam me.* — v. 25. *Vos eſtis filii prophetarum, et teſtamenti, quod diſpoſuit Deus ad patres noſtros, dicens ad Abraham: Et in ſemine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.* v. 26. — — *Vobis primum Deus ſuſcitans Filium ſuum, miſit eum benedicentem vobis: ut convertat ſe unusquisque a nequitia ſua* *) 2. *PETRI.* 1. v. 21. *Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu Sancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.* — A' Próféták az ő töttökkel-is jövendölték Kriſztus Urunkat. p. o. Jónás Próféta azzal, hogy három nap 's éjtſzaka vólt a' *Hal'* gyomrában. Az ő tulajdoninak Jövendölöjét. *Jónást* így említi JESUS: MATTH. 12. v. 39. *Generatio prava et adultera ſignum quærit: et ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Jonæ Prophetæ.* v. 40. *Sicut enim fuit Jonas in ventre Ceti tribus diebus, et tribus noctibus; ſic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus*

*) JOANNIS c. 4. v. 46. *Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille ſcripſit.*

JONÆ c. 2. v. 1. *Et præparavit Dominus piſcem grandem ut deglutiret Jonam: et erat Jonas in ventre piſcis tribus diebus, et tribus noctibus.* — Le BELOGH = לבלע ut deglutiret. radix בלע = BALAGH. olvashatni: *fala:* hogy be-falná Jonást. hasonló a' *fal*-ni, hasonló a' *bél*-is. *bél*-be erőſzteni. במע = bi *meghi* = in ventre conſtruct. *meghim* = viscera. olvashatni: *mehim*: hasonló *méjjm.* pro mélységeim. hasonló *méh.* uterus. hasonló *mea*, ex meo, as. inde meatus; ex quo *commeatus*; bélbe, hasba-való eledel; vagy eledelre való-rakás, gyülemény, a' mit útra-való-magazinnak neveznek; melly *maghazin* ſzónak az eleje-is a' מעה = *viſcera* (eledelt kivánó belső mélységet jelentő ſzóból forrhatott.) FLORUS L. 2. pag. 43. COMMEATIBUS, exercitu, propugnaculis, armis gravis hoſtium claſsis, et in ea quaſi tota Carthago: quod ipsum exitio fuit.

שאר = *Száhr*, ſzeir 's a' t. rettentőt, és ſzörőst jelent. hasonló *ſzőr*, és *sörény*-nye a' lónak. hasonló *Szaur*-omatæ, ſzörös ábrázatuak. fele zsidó; fele görög ex *omma*-tos. PLIN. H. nat. L. 6. úgy tettſzik, a' *Caspium* és *Euxin* = köziek-

fal. bél. méjség. méh. commeatus. magazin. ſzőr. Szaur. ωμματ.

rõl (a' hol leg-utób' az *örménység* terjede-ki) beſzélvén, így ír: Tanain amnem gemino ore influentem (in Mæotida) incolunt Sarmatæ, Medorum, ut ferunt ſoboles; & ipſi in multa genera diviſi. Primo *Saurómatæ*: Theſsagetæ, Turcæ usque ad ſolitudines, ſaltuoſis convallibus asperas. Lásd. *Mkház.* 301. K. 246. Lev. 4. Szak. פלא = PHELE mirabilis. מהלל = MAHALAL. laus. Lephi mahalalo. PROV. 27. 21. *in ore laudantis*. Ebből eredhetett a' melos, és laus; mind a' kettõnek egybe-foglalásából *Philomela*, tsudálatos ditsérõ, vagy éneklõ; vagy ha a' görög φιλέων, az eleje; az az: ſzerető; a' Filemile = énekelni ſzerető; de amaképpen jobban ki-tettſzik az, mi a' tsudálatos énekléséről *Pliniustól* iratott *Hiſt. nat.* L. 10. c. 29. pag. 177. Luſciniis diebus ac noctibus continuis XV. garrulus ſine intermiſſu cantus, denſante ſe frondium germine, non in noviſsimum digna *miratu* ave. Primum tanta vox tam parvo in corpuſculo, tam pertinax Spiritus. Deinde in una perfecta muſicæ ſcientia *) modula-

Sarmatæ.

melos. laus.

Filemile.

*) Az a' *perfecta muſicæ Scientia* a' Filemilében ollyan, mint a' *perfecta architectonicæ Scientia* a' Fetskében.

tus editur ſonus: & nunc continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc diſtinguitur conciſo, copulatur intorso, promittitur revocato, infuſcatur ex inopinato: interdum & ſecum ipſe murmurat: plenus, gravis, acutus, creber, extentus, ubi viſum eſt, vibrans, ſummus, medius, imus. breviterque omnia tam parvulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitavit. &c. Mikor a' Filemilének a' Tzitaráſsal-való énekes bajvivását *Strada* le-rajzolta: *Pliniusnak* ezen remek fejezetéből vett, úgy tettſzik, egynehány ízép ſzózatot. p. o. *Ex inopinato gravis intonat, & leve murmur turbinat introrſus.* Lásd *Mkház* 97-dik K. 3-dik Szakaſz. p. 227.

הר = HAK. percute, verd-meg. hacke. h. hacke. בין = bin benn. közép-benn. ben = *in medio.* hasonló *benn.* עמית = ghamit, vagy *amit,* amicus, proximus, cohærens. *maca* = מכה = plaga. HUCCITHI = plagatus ſum: a' *hak'*, a' *macah'*, a' *huccithi'* eredete a' *nacah* percuſsit. ehez hason-nyakaz ló a' *nyakazni. tephuſzina* = dispergentur, el-ſzéllyednek. ſzéllyel-futnak. פוץ = *phuſz*, ſpargi, disper-fuſs. gi. hasonló *fuſs*, nidda נדה = *nida.*

külön-válaſztott, tiſztátalan, ſeparatus, menſtruata. hasonló *nidor.* nidor.
nidus; mint külön lakónak féſzke: nidus.
a' *nád.* talán a' נוד = *nud* hajlást jelentő ſzóból eredett. *nud* movere, vagari. A' נוט = *nut* ſzó-is = *nuto.* nuto.
ebből-is eredhetett a' *nád.* ZACHARIÆ 13. v. 6. *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum?* mah hammaccoth haelleh bein jadeika. *Et dicet: His plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me.* beith me ahabai. v. 7. *Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum, et ſuper virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum:* ve al geber amithi, neum Jehova tzebaoth. *Percute paſtorem,* HAK eth haroeh, *& dispergentur* hak.
oves. u tephuſzeina hatzoen, (vagy fus.
haſzon) A' *hak*; ezzel-é? vagy más olvasáſsal így tétetett Görögre: πατάξω. JESUS MATTH. 26. 31. *Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem* πατάξω τὸν ποιμένα, *et diſpergentur oves gregis.* v. 32. *Poſtquam autem reſurrexero, præcedam vos in Galilæam* ZACHARIÁS Próféta azokat, a' miket a' ſeregek Ura Istene a' *hozzá foglaltatott* férfiunak kezei közepe' meg-ſebesítéséről jövendölt, és a' Juhok' el-ſzél-

ledéséről; ezen el-széllyedett juhok', 's kisdedek' viszsza-vezetéséről, a' nyilván való kutforól a' bünösök meg-mosására jövendölt, a' kinszenvedett Jesusban bé-tellyesedtek. Ez az igaz valóságos kutfö, melly az-előtt rejtve vólt, azután nyilvánvalóvá lett. *fons patens.* „makor niphphetach." ZACH. 13. *In die illa erit fons patens domui David, et habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris, et menstruatæ.* le chattaath, u le niddah. Ez az a' kut fö, ki az élet' kutfejéből lévö kutfö maga-is. PS. 35. ki himmeka mekor chajim. *Quoniam apud te est fons vitae* (in pl. chajim) nyilván való kutfö. S. GREGOR. homilia 20. in Ezech. „*Fons occultus est unigenitus Patris invisibilis Deus, fons vero patens est idem Deus, incarnatus.* Ennek a' kutnak a' vizei a' Szentségek, és az Evangeliom' tanittási. (Lásd ezen Folytatásban §. ה.) *Ó Meg-Váltónk érdemének bö drága nagy haszna! ó kintses jelek! ó kegyelem forrásinak éri; Mellyekből szivjuk Krisztusnak vére divattyát. Lásd.* a' K. K. Hit sum. §. 7. p. 8. — A' Jesus a' Pásztor (én vagyok a' jó Pásztor) 's egyetemben az örök mindenható Istenhez foglaltatott férfiu: *vir cohærens,* GE-

BER AMITH: Kinek a' kezei' közepei meg-sebesíttettek az akkori gyülölőjitől, kiktől az-előtt szeretttetett; kit el-hagytak, juhai, tanítványi, kisdedjei; de kiket ismét magához gyüjtött fel-támadása után. *Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam.* ZACH. 13. v. 7. *percute Pastorem, et dispergentur oves: et convertam manum meam ad parvulos.*

די = DAI. Sufficientia. Ebből שדי = SCHADDAI = omnipotens. Valamint a' pogányok a' *Jehve* szót az ő Jupiter, *Jove* bálványokra ruházták; az אל = el szót a' napra, dæmon *Elios*-ra, úgy a' *dai* szót daimonra görögösítették, értvén azon mind boldog és jó, mind gonosz lelkeket. Azomban a' Zsidó שדד = SCHADAD szó-is rontó tesz és SHAD, = ördög *) a' dæmon jobbára az az ördög' neve; főképpen ha hozzá foglaltatik a' *kakos* szó. *kakodæmon* = gonosz lélek. Lásd *Hesiódus* ver-

*) A' שדד = SCADÁD irást, pusztíttást jelentő-szóból ered: a' *Schod* vastator, pusztíttó, mellyhez hasonló a' *Schaden*. és a' *Sched* = dæmon, ördög, plur. *Schedim*, Scha-den.

seit *Mkház* VI-dik Szak. *Az ó Sz. Irás' rágalmazói-ellen* p. 114. 115.

ἀδημονέω Más az ἀδημονέω, *graviſsime angor*, igen nagy ſzomorkodást jelentö ſzó; amaz αι, emez η betüvel iratik, ës külömböztetik; vette pedig eredetét, úgy tettſzik, a' דמע = DAMAGH ſzóból, melly könyhullatást jelent. *demah*, vagy erösb' kimondáſsal, *demagh*, vagy *demaah*, *dimgnha* = lacryma. könyhullatás. (a' nagy ſzomorúságban) דמע תדמע = ve damangh tidmangh. JEREMIÆ 13. v. 17. *plorans plorabit*, ered. *et deducet oculus meus lacrymam*, ve genæ. tered gheini dimnghah. MATTH. 26. v. 37. *Et aſſumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contriſtari, et mœſtus eſſe.* ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

אף = *ira*; *naſus*, *FACIES.* ex *ANAPH*, ſpiravit, iratus fuit. Az APH, אף ha olvastatik OP. belöle, az ὄπτομαι, *video*, furtur. ὄψομαι *videbo*, eredhetett, a' compoſitumi-

πρόσωπον. val-együtt p. o. πρόσωπον *faciest* jelent, mint az אף = aph, vagy *op.* MATTH. 16. v. 39. *Et progreſſus puſillum procidit in faciem ſuam, orans.* καὶ προελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος.

שאל = SCHEOL, pokol. in-

ól. fernus. hasonló *ól*.

רעה = *raa*, vagy *ragha*, pavit, depavit hasonló *rága*. ka tziaon li scheol (vagy ſcheaol) ſchattu: maveth irgham. PSAL. 48. hebr. 49. v. 15. *Sicut oves in inferno poſiti ſunt: mors depaſcet eos.* בקר = VOKER. mane, diluculum. matutinum, reggeli üdő. hasonló wakhen, vigilare. *Ibid. Et dominabuntur eorum juſti in matutino.* la voker = לבקר. A' gonoſzok a' pokolbéli ólba rakásra fognak hányattatni; az igazak uralkodni fognak rajtok jó reggel; tudniillik a' nagy örökké valóságnak reggelekor. *La voker*: akkor mikor a' halál a' gonoſzokat el-rágja, *depaſcet* (ita Verſio Kaldiana & recte) mikor, *auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorum*, az ő ditsőſségektől-való ſegitségek el-fogy pokolban. A' holtok-után-való külömbözö ſorsokat a' gonoſzok' és igazak' meg-maradandó lelkeiknek, hirdeti ezen Zsoltárban DÁVID: magáról, és egyéb' Isten-félőkről a' 16-dik versben: „Mindazáltal az Isten megſzabadíttya lelkemet a' pokol kezéből, midőn el-véſzen engem (e' mulandó életből tudniillik. Én-is az uralkodók-között léſzek) *Ach Elohim* ipheddehnaphschi miiad ſcheol ki iikkacheni *Selah. Verum-*

rág-ni.

wachen

tamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me. A' SELAH a' versek - után különös vigyázó ájtatoſságra int; mind azzal, hogy, Sz. Jerónimusként, *ſemper* az értelme; mind azzal, hogy belsö, és lélek ſzerént-való énekes nyugvást jelent.

פארות = PHOROSZ *Rami*, ex פארה = pharah, ramus ág, ékesgetés kedvéért-is, úgy tettſzik, mert a' gyökér ſzó פאר *pheer*, *phar* diditsöíttést, fel-magaſztalást, ékesgetést jelent. hasonló a' FORULI. *Sveton.* in Octavio. — Solos reliquit Sibyllinos (libros) hos quoque delectu habito: condiditque duobus *forulis* auratis, ſub palatini Apollinis basi. — Ex פור = phur. *apher*, irritum faciam. ex פאר *)

foruli.

יפאר = JEPHAR. *glorificabit*, exaltabit. Jephar anavim bi Jeſchua. PSAL. 149. v. 4. *Exaltabit mansvetos in ſalutem.* Valamint az elöb említett 48-dik Zsoltár a' gonoſzoknak poklot jövendöl; és, hogy az Igazak a' boldogúlt Szentek azokon uralkondni fognak; úgy ezen 149-dik Zsoltár-is örök üdvöſséget igér a' ſzelídeknek, az igazaknak, a' ſzenteknek: és hogy Ezek büntetöjök leſznek a' gonoſzoknak, kik között nevezet-ſzerént a' pogány

JESUS. a' Jephar-hoz hasonló a' phraen faren.

és az Aſz. Egyházat üldözö Uralkodókat ſzámlállya-elé. MENOCHIUS in PSALM. 149. v. 4. *Exaltabit mansvetos in ſalutem.* in Hebr. eſt: glorificabit in ſalute. v. 5. *Exultabunt ſancti in gloria: lætabuntur in cubilibus ſuis.* Sive. in lectis, ideſt, locis maxime quietis, qualis eſt cœleſtis patria. 6. *gladii ancipites in manibus eorum.* 7. *Ad faciendam vindictam* — Ut in die judicii vindictam ſumant de hoſtibus. — ut populos increpent, & illis exprobrent iniquitates eorum. 8. *Ad alligandos reges* — Cum ſcilicet Principes infideles, & Eccleſiæ perſecutores, ligatis manibus, & pedibus jubebit Dominus projici in tenebras exteriores. MATTH. 22. 13. — A' hét utolsó Zsoltárokban a' versek elején és végén elé-fordúl az Isteni ditséretnek ajánlása. TEHILLATH Jehova jedabber-phi PSAL. 144. v. 21. LAUDATIONEM *Domini loquetur os meum*: HALLELUJA. HALLELI naph- Halleli
schi eth Jehova. PSALM. 145. He- lauda
bræis 146. v. 1. & v. 2. ALLELU-

*) PLINIUS Hiſt. nat. L. 7. c. 20. Divinitas, & quædam Cœlitum Societas nobiliſsima, ex fœminis in *Sybilla* fuit.

Allelu-Ja. JA = LAUDA anima mea Dominum. HALLELU — JAH, ki tob zammera. PSAL. 146. Heb. 147. v. 1. *Laudate Dominum, quoniam bonus eſt psalmus.* A' VULGATA a' 147-dik Zsoltárt a' Zsidó 12-dik verstöl kezdi, mondván v. 12. *Lauda Jerusalem Dominum: lauda Deum tuum Sion.* v. 13. *Quoniam confortavit ſeras portarum tuarum.* — —

zsabechi. hasonló *ſalve.* quasi *save.* שבחי = zsabechi Jerusalem eth Jehova; haleli Elohaika Tzijon; vagy ſzion. שבח ZSABACH. vagy ZSIBBECH. Laudavit. — Hallelu-Jah. Hallelu eth Jehova min haſsamaim, hallelu bammeromim. PS. 148. v. 1. *Laudate Dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.* — Amannak's a' következendö négy Zsoltárnak mind elején, mind végén *Alleluja* vagyon; 's mindenütt = Laudate Dominum. Ditsérjétek az Urat, kinek a' neve *Jah*, *Jehovah*, *Elohim.*

Ahallela. Achallelah Jehovah bechajjai (vagy be-ejjai) *Laudabo Dominum in vita mea.* Holta-után-is; a' mint látni való abból a' reménységböl, mellyel a' pokolból-való váltságát ohajtá és kéré az Istentöl.

vak ablak. כוא CAVA. chald. *feneſtra.* pl. caviin. hasonló *Cavus*, cava. hasonló; viſzſza-olvasván, a' *vak*, és a' vak ablak. Ebböl eredhetett az

οἰκ. a' házat jelentõ οἰκία. kõlszõntenek titeket Filippeiek, minden Szentek, fõképpen a' Tsászár házából valók, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς καίσαρος οἰκίας PHILIP. 4. 22. οἰκία.

שוא = *schava* = vánum. h. savó. savó. V. EXODI. 20.

תנה = TANH béreseket fogadott, sírt, ditsért. 's a' t. olv. tana, vagy *tanya*; a' hol a' béresek dolgoznak, aratnak, gyüjtenek, halászsnak 's a' t. hasonló *Tonos*, Japóniai fõldes úr = tanyás. Lásd *M. kház* 3. Szakasz. p. 587. hasonló *Tonos* Concoleros Lásd. *Régi Jel.* Épül. Tanya. Tonos.

סבל = *Sabal* onus; melly szó talán a' משא = *masza onus*, terhes jövendõlést-jelentõ szó helyébe tétetett néha. ISAIÆ 15. 1. Maszа Moab. *Onus Moab.* A' Sabalból eredhetett a' *Sibilla*. Lásd arról Mkház 7-dik Szak. tit. *Sibillák.* 301. Levél. Sibilla.

שתר = *Schatár*, remanſit, erupit. hasonló *scheschatar* ש = X. hasonló *Xisutr* Maradék ember a' vizözönben = *Noe* Lásd Alexander Polyhistort Alexandriai Sz. *Tzirillyusnál* p. 236. *Mkház* VIII dik Szakasz. Xisutrus.

שכיר = SZAKIR. mercenarius. béres. hasonló szekér fõ képpen, ha bérre fogadott szekér, és szeke- szekér.

res. JOB. 7. 1. *Et ſicut dies mercenarii, dies ejus.* Ve ki ime *ſzakir* jamaiv. Ibid. הלא = *halo* = annon.

ha. hasonló: *ha nem* = nem de?

פעלו = PHAHLO = opus ſuum.

Falu. hasonló *falu*: a' házi, mezei, erdei *dologtévök* helye. *Sicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui. JOB* 7. 2. uke *ſzakir* iikave *phaalo.* **kivá-nom.** nom hasonló a' *kiwához.*

שחק = SCHACHAQV. contudit, comminuit. öſzſze-törte, zuz-

Seco. ta, hasonló *Seco.* Schechaqv = apró por. æther, cœlum, nubes. az ö könnyüségek-miatt leg-fellyeb' emeltetett apró morzsaléku felhök. minutiſsima ſecamenta; melly ſzó-

ſzegem hoz hasonló a' *ſzegem.* ſzegdelt réſzek. PSAL. 57. apud *Hebr*, 56. in *Vulg.* v. 11. *Et usque ad nubes veritas tua.* Ve ad *Schechaquim* amitteka.

פרעש = PHARAGHS. BALHA. R. in L. mogoli módra *phalasch*; vagy, *palax*: vocális változtatáſsal

pulex. hasonló *pulex*, *palatzka*, *parázs.*

Ubethamarchaboth. JOSUE 19. v. 5. *Et Betmarchaboth. Bonfrer.* onomaſtic. (Hæc vox) ſignificat domum quadrigarum. p. 168. in fine.

ἅρμα. Hasonló ἅρμα τος. τὸ *Currus.*

A'ρμαγεδὼν APOCALYPS. 16. 16. *Et congregabit illos in locum, qui*

Arma- *vocatur Hebraice Armagedon. DU-*

HAM. in hunc vers. „Ubi magni perierunt exercitus in monte Magedon. Ibi occisus est Josias. (Vide supra de *Magdalo.*) BONFRER. Onomast. p. 168. Ad Armagedon Antichristus & Diabolus suos exercitus contra fideles & Deum congregaturi sunt in prælium; qui locus ubi futurus sit, prorsus ignoratur; ex vocis tamen affinitate ponunt eum probabili conjectura in terra Israël. *Mageddo* enim urbs fuit in dimidia tribu Manasse non procul torrente Cisson & monte *Thabor.* Huic voci si præponas עיר = *Hir*, hoc est *Urbs*, fiet Hirmageddo si præponas הר = *mons*, fiet mons mageddo. Forte mons Mageddo non est alius a' monte *Thabor*, cui *Mageddo* est vicina, ut colligitur ex JUDIC. 5. 19. a' *hir*, vagy *ghir.* szóhoz hasonló a' *girus.* S. HIERONYM. in onomastico Eusebiano p. 258. *Thabor terminus Zabulon. Est autem mons in medio Galilææ mira rotunditate sublimis.* — S. HIERON. Ibid. *Nazareth, unde et Dominus noster Nazarœus vocatus est, . . est usque hodie in Galilæa viculus contra Legionem, Euseb.* ἀντικρὺ τῆς λεγεῶνος. *in quinto decimo milliario ad orientalem plagam juxta montem Thabor nomine Nazara.* p. 236. Nazaretnek térségét Sir-Sidnei-

gedon.

Thabor

Harmageddo

Girus.

Smith, ki Bonapartét meg-győzte, Bonaparte rendkivül-való pállya futása határának nevezte. Lásd Mkh. 14. Szak. *)

פרן = PHARAN. Pagus, Paganus. *Falu*, Falusi. plur. *Pharsot.*

Fára. Faluk. hasonló *Fára.*

ספר = *Szaphar.* olv. *ſuper*-b. ſzámat, gyöngyöt, könyvet, irót 's t. a' félit jelent; valamint ſzépséget-is; és így hasonló hozzá a'

ſzép. *ſzép*: jelent trombitát, hajlékot; de emekkor nem ס, hanem ש betüvel iratik. Valamellyikből ſzármazha-

ſuperb. tott a' *ſuperb. Plaut.* Faciam ego te hodie SUPERbum; ni hinc abis. Auferere, non abibis, ſi ego fuſtem ſumpsero.

פחר = PHECHAR, vagy pe-

Pék. chár. figulus. hasonló *Pék.* chaldæai ſzó.

פחם = PHECHAM, vagy *phem.* carbo. *ſzén.* hasonló PEJ, melly ſzó ſetet, vagy geſztenye ſzint jelent. p. o. equus badius. ſetét, pej-

Peiso. ló. Azért a' Peisó, vagy Fertő-tó, talán annyi, mint *Pej*-tó = ſetétes ſzinű-tó. Lásd. Mkh. 8. p. 46.

---

*) THABOR hegyéről, és *Galiléa* térségéről lásd Sz. HIERONYMUST Sz. PAULA életében. *Mkház* 8. Szak. 83. Levél.

כלוב = *klub*. vagy klob, 's ha l. r betüre változik. hasonló *krob*. per metath. *korb*. A' klub vagy *kelub* = caniſtrum, corbis, cavea, fiſcus. hasonló *klub*, és *corbis*. klub. Corbis.

מר = MAR, gutta, ſtilla. *Mor* = myrrha, amarus. ראש = principium, præcipuum, Caput, cicuta, fel, amaror. Hasonló *rosmar*-in. Sacro coronantem *roremarino* deos, fragilique myrto. HOR. L. 3. ode 23. amarus rosmarin.

גרה = GARAH. In Hitp. Immiſcuit ſe contentionibus. hasonló garázda. garázda.

מנוחתי = MENUCHATI. Quies mea, requietio mea. hasonló: megnyugſzom. נוח = NUACH. Quieſcere. olvashatni: *nuch*. hasonló nuk-ſzom. nyugſzom.

דום = DUM, ſilere. hasonló *tum*. DUHAM, ſilentium, ſepulchrum. הדם = HADAM, réſzt, tagot jelent, fruſtrum, membrum. הדום = HADOM, ſcabellum. ſámoly. Valamellyikből eredhetett a' *Domb*; a' *Doma*, és Domus. Amaz görögül; emez deákul házat jelent. A' *Doma* ſzóból *Dom*; és eme' Compoſitum *Domher*. Már másutt jelentém: hogy a' *kiſze*, ſzé-ket jelentő ſzóhoz hasonló a' kis ſzék; a' *makom*-hoz a' *lakom*. ISAIÆ. 66. v. 1. Koh amar Jehova, haſchamaim Tum. domb. domus. Dom. kis-ſzék. Lakom

nyug- kiſzei, vehaaretz hadom raglai.
ſzom. æi ze baith, aſcher tibenuli, ve æi ze makom, menuchati. *Hæc dicit Dominus: Cœlum ſedes mea, terra autem ſcabellum pedum meorum:* quæ eſt, *iſta domus, quam ædificabitis mihi? et quis eſt locus quietis meæ?* S. STEPHAN. *Act.* 7. v. 48. *Sed non Excelsus in manufactis habitat, ſicut Propheta dicit:* v. 49. *Cœlum mihi ſedes eſt: terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ eſt?* ACT. 17 v. 22. *Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri-Athenienſes, per omnia quasi ſuperſtitioſiores vos video.* 23. *Præteriens enim et videns ſimulacra veſtra, inveni et aram in quâ ſcriptum erat: Ignoto Deo.* ἀγνώϛῳ θεῷ. *Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Deus qui fecit mundum, et omnia quæ in eo ſunt, hic cœli et terræ cum ſit Dominus, non in manufactis templis habitat,* v. 25. *Nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, et inſpirationem, et omnia.* — DUHAMEL. in *Act.* 7. v. 48. Non habitat Deus tamquam egens habitatione; habitat in Templo, quatenus ibi exaudit preces noſtras, confert beneficia, &

peculiari quodam modo præſentiam exhibet, eoque nos conferre jubet: ut ei laudes, ſacrificia, & orationes offeramus. præ immenſitate ſua Templi anguſtiis contineri nequit.

נצ = NESZ. accipiter. olvashatni *Nis.* hasonló *Nisus.* נפך = NOPHEK, ſmaragd, carbunculus, rubinus, vagy másféle ragyogó gyöngy. *Olvashatni*: Napk. hasonló *Nap.* Niſus. Nap.

אות = AOTH. ſignum olv. *aut.* hasonló AUT. *Psal.* 85. Hebr. 86. in fin. *Fac mecum ſignum* (aoth) *in bonum.* Aut.

סכן = SZAKAN asuevit, profuit. &c. hasonló *ſzokni*, SZOKEN, præfectus ærarii. *ſzokeneth*, consuetudinaria (v. g.) veſtis hasonló ſzokna, és ha *k*, *t* betüvel fel-váltatik, hasonló *Szotana*. *Miskenoth*, theſauri, promtuaria, tabernacula. מסכנות = miſzkenoth. ערי = GHAREI, vagy *hare*. *Hare miſzkenoth*. Urbes tabernaculorum. *Fárao* Király Israélnek le-nyomorított Fiai-által temérdek nagyságu erös várokat épitetvén, *hare miſzkenoth*, urbes tabernaculorum; azoknak egyikét *Phitomnak*, a' másikat *Rameſsesnek* nevezte: a' LXX. Fordittók azon hare miſzkenoth, *urbes tabernaculorum* nevü *Phitomot* és *Rameſzeſzt*, *urbes munitas*, meg-erösíttetett vá- ſzokni. ſzokna, ſzotána Haremizkenoth.

rosoknak nevezik P. *Káldi Élesházokra* magyarázza. A' מס = *máſz* tributum, *adót* jelent, ſzare-*miſzim-præfecti operum.* Adózó terhes munkások' Prefektuſai. A' terhes adózást-jelentő *máſz*-ſzó meg-vagyon mind a' *miſzkenoth*, mind a' *Rameſzeſz* ſzóban. Ezt *roſzſz* adózásnak, vagy roſzſzúl, gonoſzúl ſzabott adózásra lehetne magyarázni, ex רע = ragh, vagy *rah* = malus,

roſz. *roſz.* יעע = *ragha*, contrivit, conquaſsavit. fregit. Ezen ſzóból eredhetett mind a' *rogygyanás*, mind a'

rogygyan. *roſz*, mind a' *ragya*; és, holott a'

ragya. régi Látínusok f. és v. betűvel örömest foltozgaták a' ſzók elejét, a' *ragháról* eredhetett a' *frago*, fran-

frango. go is. A' *Phithom* a' תמה = *thamah* tsudálást jelentő ſzóból, és ha *ph.* Egyiptusi ártikulus, ennek a' *tham*, vagy *thom*, elejbe vettetéséből e-

Phitom redhetett: így a' *Phithom* a' tsudálatost, avagy a' tsuda épületet je-

Rames- lentené; a' *Rameſses* pedig roſza-

ses. dózást, vagy (holott a' lenyomoríttáskor az Egyiptusiak, ſzorongatni és tsúfúlni-is ſzokták az Izráelitákat) az Egyiptusi üldözők ſzájában a' *Rameſses roſz adózókat* jelentene. A' *Phithom* és *Rameſses*

Piram- elejekből el-tsépvén a' PHI, és

ides. RAM Syllabákat, idővel *Phiram*,

vagy *Piram.* ſzármazhatott. Ez a' nevek azoknak az Egyiptusi most-is fenn-álló Hegytornyoknak, mellyekrôl *a' Régi jeles Épületekben* irtam. Exodi. 1. 11. *Præfecit itaque* (Pharao) *eis magiſtros operum, ut affligerent eos operibus: ædificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom, et Rameſses.* ואת-רמסס את-פתם v. 13. *oderantque filios. Israel Ægyptii, et affligebant illudentes eis.* Terhes azoknak a' ſorsok, kik mikor le-nyomattattatnak, még gyaláztatnak-is egyetemben. Illyen vólt Israel fiainak ſorsa. *et affligebant illudentes eis. bepharek* = in illuſione ſæva. *Pharak* = rupit. *pherek* = præda. *Pharak* = fragmen. hasonló *frak*-tura. v. 14. *Et ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, et lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur.* קשה = *quaseh,* = durus. hasonló *quaſso. operibus duris* = be ghaboda quaſſa. Lásd *Mkh.* 8. Szak. p. 53. fractura. quaſſo. gebed.

קראתי = KARATHI, vagy karaſzi. vocavi. ha Mongoli módra r, l betûvé válik, hasonló a' görög καλήσει. OSEÆ. 11. Umimitzraim karathi libeni. ἐξ αἰγύπτου ἐ κάλεσα τὸν υἱόν μου. MATTH. 2. v. 15. *Ut adimpleretur quod dictum eſt a Domino* καλέω.

per Prophetam dicentem: Ex Egypto vocavi filium meum. Israelnek mint Isten *fogadott* fiának Egyiptusból-való ki-hivattása és ki-költözése, jövendölőképe vólt az Atya Isten' terméſzet-ſzerént egy ſzülött Fiának, mint Egyiptusból viſzſza-hivattatotnak. Lásd a' K. K. *Hit' Summáját* §. 4.

קנאת = KINATH. Zelus (pro aliqua re) hasonló *kinnya. kinah* buzgóság. zelus. Mert a' te házadhoz-való buzgóság meg-emésztett engem. tudniillik a' *Jesust*, ki a' Jerusálemi templomból ki-korbátsolta a' kereskedőket: hogy az Isten' — háza betsületére buzgolkodó gondját meg-mutaſsa tsudálatos hatalommal, olly sok pénzes, juhász, göbölyös templomi vásár-béliek-ellen; a' mint meg-jövendölé a' Próféta, PSAL. 68. v. 10. JOAN. c. 2. v. 14. *Et invenit in templo vendentes boves, et oves, et columbas, et nummularios ſedentes.* v. 15. *Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, et boves, et nummulariorum effudit æs, & mensas ſubvertit.* v. 16. *Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte iſta hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis.* v. 17. *Recordati ſunt ve-*

kinnya

ro discipuli ejus quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me. KIKINATH baitheca achalteni; *vagyis*: akalateni = אכלתני. φραγέλλιον ἐκ σχοινίων, flagellum de funiculis. Græcum factum ex Latino *flagrum*, ait *Schrevel.* Sic dictum, quod *flagret* ſeu ardeat pars corporis eo percuſſa. Mind a' *flagrum*, mind a' *phragellion* ſzó a' Zsidó פרק = *phereqv.* ſzóból, melly *sævitiát*, kinzó kegyetlenséget jelent, eredhetett. Azt így mondhatták-ki némelly Régiek: *frák*; 's az *r* helyibe Chinai módra *l* betüt állítván, *flak*, vagy *flag.* Igy a' *ferek* eredete lehet mind a' verek. Magyar *verek* ſzónak, mind az említett kinzó ſzerſzámoknak. phragel flagel.

עלה = ALAH. *aſcendit*, hasonló ἄλλομαι, ſalio, ſaliendo aſcendo. Olly fel-ugrást-is jelentő-ſzó, melly a' mesterséges kutból ſebeſsen fellövellő viz fel-ugrásához hasonló. Jesus ad Samaritánam, JOANNIS c. 4. v. 14. *Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* γενήσεται ἔν αὐτῷ πηγὴ ὕσατος ἀλλομένε εἰς ζωὴν αἰώνιον. ἄλλομαι

שמר = SCHAMAR, cuſtodivit, cavit, obſervavit, ſervavit, vigilavit. ha *r* = *l* Mongoli módra, hasonló *zsámoly*, ſcabellum, a' mi zsámoly. ülve, fel-ágoskodva a' lábat vi-

gyázva ſegítti. *Samaria* = cuſtodia, adamas (ita *Interp.* Bibl. ſuffixa) שמיר = SCHEMIR, ſenticetum, adamas. (Ita *Lexicon*) *Schemer* = שמר. Schemer-nek olvaſsák ugyan az utóbbi punktálók ezt a' ſzót; de a' Vulgátában így olvastatik: *Somer*, kitöl AMRI Israelnek Királlya meg-vette azt a' *Hegyet*, mellyen *Samaria* városát azután ö építé, és a' hegy elöbbi Urának nevéröl *Samariának* nevezte. 3. REG. 16. v. 23. *Anno trigeſimo primo Asa Regis Juda regnavit Amri ſuper Israel, duodecim annis: in Thersa regnavit ſex annis.* v. 24. *Emitque montem Samariae a Somer*, eth hahar ſchemerón meeth ſchemer, *duobus talentis argenti: et ædificavit eum, et vocavit nomen civitatis, quam extruxerat nomine Somer domini montis, Samariam.* Mulier Samaritana ad Jesum, JOANNIS c. 4. v. 20. *Patres noſtri in MONTE hoc adoraverunt*, ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν. הר vagy הר = *har* vagy *hahar* ὄρος = mons. hasonló a' görög ὄρος. mons gen. ὄρεος τὸ. BONFRER in onomaſtico p. 249. Samaria fuit urbs in monte ſita. Ejus conditor fuit *Amri* emto monte a *Somer* vel *Semer*, qui montis erat Dominus, munitiſsimam fuiſſe teſtatur Joſephus Antiqu. c. 7.

Somorja ex S. Mária. Samaria.

Poſtea *Sebaste* appellata eſt, hoc eſt *Auguſta* ab Herode Rege in honorem Auguſti Cæſaris. Non Samaria ſed *Sichem* dicta eſt alio nomine *Neapolis*. In Samaria condita fuiſſe oſſa *Joannis Baptiſtæ* teſtatur *Hieronymus* ad oseæ c. 1. Ab hac urbe tota 10. tribuum Israel regio ſubinde *Samaritani*, qui translatis in Aſſyriam *Israelitis*, in eorum locum, ab Israelitica gente *exteri*, ſuffecti ſunt; cum quibus perpetuas inimiçitias coluere Judæi. — Az Aſsíriába vitetett Israelitákról lásd *Mkház* 8-dik Szakaſz. tit. *Mingrel.* 125. Lev. Kereſztelő Sz. Jánosnak Sámáriai temetőjéről lásd a' *Mkház* 8-dik Szakaſzában Sz. Jerónimust *Sz. Paula* életéről a' 38-dik Levélen.

פסל = PASAL. dolavit, ſculpſit. peſzel, peſzil, vagy phesel. pheſzil; vagy vaſtag ki-mondáſsal: *vaſzal* bálványt, idolumot, a' kőltött istenkék' faragot képét jelenti. Abból eredhetett *βασιλεὺς*. vaſzal. — *βασιλεὺς* Király. vasal.

פלה = PHALACH. diſſecuit, *Chald.* ſervivit, coluit. hinc PHALCHAN. chald. miniſterium. abból eredhetett a' bálvány. — bálvány.

דלת = DELET. & per apocopen literæ ת = t, *Dal* = דל, oſtium, ajtó. Veſzödve mondja a' *Lexicon*, hogy a' *delet*; vagy a' דלה, *dalah* — dalet.

meríttést; vagy a' דלל = *dalal*, elvékonyodást jelentõ ſzóból eredett. A' *deli* vedret jelent = *urna*, *ſitula*. Azomban a' *dalet* betü neve onnét forrott. A' dal = דל betüit viseli a' *dal* = ének: *deli* = ſtrenuus. a' *dél* = meridies: a' *dol*-us, ravaſzság: a' *dolo* vagy *dolon*-dolonis, ſzúró, bökõ ſzerſzám (PHÆDR. muska ad mulam: Vide, dolone ne collum pugnam tibi) a' *dolium*, 's talán ez eredett a' *Vedret* jelentõ *deli* ſzóból: meg-vagyon a' דל = *dl* betü-társaság ezekben-is: *dulos*, (görög) = ſzolga. *dúló*, *dülni*. &c.

dolium

נצר = NAZAR, cuſtodivit. *nitzra al-dal* cuſtodia ad oſtium, cuſtodientium circumſtantia ad oſtium. PS. 140. *Hebraice* 141. v. 3. *oſtium circumſtantiæ*. *KÁLDI*, környülvévõ ajtó. . . Schitah Jehova ſchamrat lephi. *Pone Domine cuſtodiam ori meo:* nitzra al-DAL ſzephæthi, *et oſtium circumſtantiae labiis meis*. A' NÍTZRA, vagy *nézzra*, vigyázáſt jelentõ ſzóhoz hasonló *Nézz-reá* = vigyáz' rá. *cuſtodi*.

Néz'rá.

תודעת = TODATTA. notum feciſti. Meg-ismértetted. Igen hasonló, *tudattad*. PSAL. 76. Hebr. 77. v. 15. *Notam feciſti in populis virtutem tuam*. TODATTA be ammim huzeka. Az Isten a' népek-

Tudattad.

kel meg-ismértette az ö felséges erejét a' ki-ſzárított tengeren általvezetvén Israel népét. PSAL. citat. v. 14. *Deus in ſancto via tua: quis Deus magnus ſicut Deus noſter?* 15. *Tu es Deus qui facis mirabilia. Notam feciſti in populis virtutem tuam* 16. *Redemiſti in brachio tuo populum tuum, filios Jacob et Joseph.* v. 17. *Viderunt te aquæ Deus. &c.* rauka maim Elohim. ראוך = *rauka*, viderunt te ex ראה = *raah*, vidit. *Roeh*, videns, propheta. *mareeh*, és *mareah* viſio, ſpeculum. hasonló ὁράω. *video.*

mare. ὁράω.

זנח = ZANACH. deſeruit, projecit. ha leholamim iznach (vel izneh) Adonai. PSAL. 76. Heb. 77. *Numquid in æternum projiciet Deus.* hasonló (nem) SZÁNOM, non conſzánom doleo, non miſereor.

ימין = JEMIN, vagy, jamin. dextra. *Job'kéz.* hasonló *eminn*-en, *eminhinc.* (amonnan = illinc) *Hæc mutatio dextræ Excelsi.* PS. 76. v. 11. Hia Schenoth *JEMIN* helion. A' היא ſzót így-is mondhatni-ki: *hja*, *he.* 's így hasonló hozzá a' Magyar *e* pro *ez*, és a' deák hæc.

eminnen. helios. ez. hæc.

מעלה = MALAH. aſcenſus, dignitas, excellentia. hasonló *malaſzt.* Ex עלה = *alah.* aſcendit. excelsus = *al.* Bé-mutatást, Felsöséget, fel-

malaſzt

emelést, 's emeltetetést jelent mind a' gyökér-ſzó, mind a' belõle eredett ſzózatok. A' valóságos malaſzt' Zsidó neve חנ = CHEN. ZACHARIÆ 12. 10. *Et effundam ſuper domum David, et ſuper habitatores Jerusalem ſpiritum gratiæ et precum.* Ruach CHEN ve thachanunim. Minthogy a' malaſzt belsõ kenet-is, hasonló a' *chen*-hez a' *ken*-et. A' *Malaſztról* Lásd a' K. K. *Hit' Summáját*, §. 7. *Üdveſséggünkel járó, ſzentségre vezérlő, Ébreſztő nagy ajándék a' Te malaſztod Ur Iſten.* 's a' t. ugyan ottan §. 5. A' Sz. *LÉLEKről:*

kenet. *Lelki kenet! lelkünk nyelvünk legyen Általad Égi! Lelkünket moſt, és az halálkor kennye malaſztod.* A' חנט = *chanat* ſzóhoz-is, melly füſzerſzámokkal meg-kenést és balsamozást jelent, hasonló a' *kenet*. GENES. 50. v. 2. *Præcepitque* (Joseph) *ſervis ſuis medicis, ut aromatibus condirent patrem.* La *chanot* eth-abiv.

רבה = RABAH, ſokaságot, fiak nagy ſzámát, nagyra nevekedést,

rabere. 's t. a' f. jelent. hasonló *rabere*, haragtól, fel-fualkodástól nagyon felpuffadni. VARRO in Fragm. *Quid eſt?* quid blateras, quid RABIS, quid vis tibi? — az *y* betüvel a' *négyhez* tartozandókat jelenti.

עבר =

עכר = *ghavar*, vagy HABAR nem tsak által-kelést, Hebréust, gázolót, kompot; hanem terhesétést, (és így talán meg-tsufittást) hanem indignationem, furorem dühös gyomroskodást-is jelent; és így hasonló hozzá ὕβρις, εως, ἡ. contumelia, ſuperbia, injuria. 1. THESSALON. 2. v. 2. *Sed ante paſſi, et contumeliis affecti* ὑβρισθέντες (*ſicut ſcitis*) *in Philippis.*

קדם = KEDEM, initium, antiquitas. *Kadmoni*, antiquus orientalis. A' kedem-hez hasonló a' *kezdem*. Ki æzekkerah MIKKEDEM philaka. PS. 76. *heb.* 77. *quia memor ero AB INITIO mirabilium tuorum.* h. e. quæ ab origine mundi & deinceps feciſti. kezdem.

מעללי-יה = MAGHALELI JAH *opera Domini.* עלל = *ghalal* operatus eſt. *maghallalim*, actiones azekkerah magaleli Jah. PS. 76. *heb.* 77. v. 12. *Memor fui operum Domini.* (*fui* vim habet præteriti pro *ero*) A' hol a' Tirusiak az új várost, az az kártádát vagy *kartágót* épitettek, azon a' helyen *Magalia* vólt az-elött, úgymond Virgilius; melly ſzó helyébe *Magaria* ſzót kivánt *Servius*, f-jtvén Virgiliust: mert a' Pun nyelven a' *falu* neve nem *Magal*, hanem *Magar* (noha Khinai magalia. kartágo.

vagy Mongoli ki-mondáſsal a' Magar, Magallá változhatott) Azomban a' Magaliának elsö építtöji ezen nevet *Magaleli-Jah* ſzókból adták a' Magaliának; mintha *Isteni munkának* akarták vólna azt mondani, ditsérve, álmélkodva. Lásd Mkh. 288. K. §. 1. p. 42. = *Æneid.* L, 1. a v. 423.

Jamque aſcendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adverſasque adſpectat deſuper arces.
Miratur molem Æneas, magalia quondnam:
Miratur portas, ſtrepitumque & ſtrata viarum. *Lásd amott* §. ב.

A'
MAGYAR
ÉS EGYÉB NEMZETI SZÓKNAK
A' ZSIDÓKÉHOZ-VALÓ HASONLÍTTÁSÁNAK
IX-dik FOLYTATÁSA. *

ראש = RASCH, vagy Rosch, vagy *Roesch*, (mert a' külömbözö Nemzetek más-más-féle képpen ejthették, 's olvashatták) = *caput*, *principium* kezdet. Ha A vettetik elejbe, vagy az א = *a* a' közép helyről elöre vettetik, az *w* pedig *ch* módra mondatik-ki; ἀρχὴ *principium* válhatik belöle; 's ebből ἀπαρχαὶ, *primitiæ*. A' *Rex*, ha *w* = *x*. egyenesen eredhetett a' Roescből. Az *archehez* hasonlók a' kimondásban; noha nem a' jelentésben eme' szók-is: ארקא = *Arqua*, Chald. terra, föld. ארעא = *argha*. Chald. terra, föld. *arak*, prolonga-

ἀρχὴ. Rex. arqua. argha.

* A' SZ. IRÁSNAK Igéji egynehányszor ezen 9-dik Folytatásában-is még-fejtetnek.

tus eſt. *arach.* = iter fecit. per ח. = *aorech* = utazó.

חול = CHUL. commoveri, expectare, dolere, parere. PSAL. 95. Hebr. 96. v. 9. *Adorate Dominum in atrio ſancto ejus. Commoveatur* חילו = CHILU *a facie ejus universa terra.* v. 10. *Dicite in Gentibus quia Dominus regnavit. Etenim correxit orbem terræ.* Hasonló: *kelini*, és külü vagy *kölü* = *radius rotæ*, melly sok ezerſzer mozdúl, forog. *Etenim correxit orbem terræ qui non commovebitur*, bal — TI MOT. melly meg-nem mozdúl. ex radice מוט = *mot.* hasonló: *motus.* Betü ſzerént a' világon el-terjedet Aſz. Egyházról ſzóll az említett Ige. Azt az orſzágló, imádandó Jesus álhatatoſsá tette. Annak az Orſzáglása jelentetik a' 95-dik Zsoltárban-is. v. 10. *Dicite in Gentibus qui Dominus regnavit.* mellyhez ſokan a' Sz. Atyák-közül a' FA emlékezetit helyheztetik, mint Sz. Irásbéli ſzót e' képpen: *regnavit a' LIGNO.* a' fáról, t. i. a' *Kereſztfáról* orſzáglott. Az említett Zsoltárban hajdan olvasták az említett ſzót ſokan a' keleti 's nyugati Egyházok körül; 's úgy olvastatik moſtis a' Vatikánumi Sz. Péter Templomában. S. BARNABÁS az ő

kikelni. kölü. motus.

elsõ század-béli Levelében így szólt: *Regnum Jesu Christi est in ligno.* S. LEO sermone de Passione D. pag. 155. O Judæi! *non legistis: Dominus descendat de cruce; sed legistis: Dominus regnavit a LIGNO.* JUSZTÍNUS Mártyr Trypho-ellen azt említi: hogy *a ligno* szót a' Zsidók vakarták-ki a' Sz. Irásból. Citállya, állegállya azon A' LIGNO szót TERTULLIÁNUS-is L. 3. contra Marcionem. Lásd ezen könyvemetis: PSALMORUM EXPLICATIO *Cassoviae.* 1786. In Cantico Zachariæ. p. 183. Ott *a ligno* szóról vagyon Tudósíttás; de ott ezen szók helyett: Principium Psalmi 95. ezt kell olvasni: *Versum 10-mum Psalmi 95-ti.*

שנה = SCHANA. Iterare, mutari. változni. hasonló σάινεσθαι, moveri. 1. THESSAL. 3. v. 3. τῷ μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι τάυταις. *ut nemo moveatur in tribulationibus istis.* σάινεσθαι

חסידה = CHASIDA. Ciconia. hasonló *Cassita* = patsirta madár. Ex chesed benignitas, item probrum, seu iniquitas. PSAL. 51. *hebr.* 52. v. 3. *qui potens es iniquitate.* hagibbor *chesed.* חסר. Cassita,

דוד = DUD. Dilectus, amicus &c. és *Dávid.* 1. *REG.* 16. 13. *Tulit ergo Samuel cornu olei, et unxit* David,

eum (Davidem pulchrum aſpectu, decoraque facie ex v. 12) *in medio fratrum ejus: et directus eſt* (תצלח = *vatiſzlach*, inſiliit: directus eſt) ſalio. *Spiritus Domini in die illa in David*, *Ruach* Jehova el David *& deinceps*. Dávid abban-is az Ur Jesus' jövendelö képe, hogy *dilectus MATTH.* 3. 17. *Et ecce vox de cœlis dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui*; 's a' Próféták: *Oseæ* 3. *Ezech.* 37. *Jerem.* 30. Dávid Királynak (Israel' ſok nyomorgásaután) el-jövetelét, 's rajtok-való boldog Uralkodását igérvén, *Dávid'* ſzeméllyében KRISTUST igérték. Felségeſsen-is rakva vannak *Dávid* Zsoltári Kriſztus Urunkat lerajzoló igékkel; a' mint maga-is bizonyíttá üdvözíttönk. LUCÆ. 24. v. 44. *quoniam neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, et Prophetis, et Psalmis de me.* ACOSTA. L. 1. c. 22. De vera ſcripturas interpretandi ratione: pag. 104. in Appendice *Menoch.* „Nulla ſcripturarum pars æque ac Psalmi ab ipsa matre omnium Catholica Eccleſia frequentatur: ut, quemadmodum omnibus eduliis panis adhibetur, ita toto decurſu anni, cum ceteræ ſcripturæ varientur, omnes tamen cantione Psalmorum conſo-

eientur. Ac deberent ſane Deo dicati viri Eccleſiaſtici, ſicut hunc librum aſſidue verſant, ac manibus terunt, et ore repetunt, ita animum intelligentiæ eorum, quæ frequentant, adhibere, magnos ſine dubio fructus, copioſosque ſplendores divinarum illuſtrationum inde relaturi. V. L. Psalmorum juxta ſeriem Divini Officii Explicatio. Caſsov. 1786. *Prolegomena.*

פחה = PHACHA, vagy *Pacha.* Dux Princeps, Præſes. Fejedelem.

חם = Calor, æſtus, forróság.

חמה = *Chamma*, Meleg, Nap, *Carol*, *Sol.* — Ebből a' *Pacha* és *Chamma* két ſzóból eredhetett a' Peruviai Inkáknál a' Felséges Iſtennek neve, tudniillik az a' nevezetes PACHACAMÆ = *a' Fejedelme a' Napnak.* GARCILLASSÓBÓL a' Mk. ház 1. Szakaſzſzában a' negyedik könyvben, a' 34-dik oldalon erről illy tudósíttás vagyon. Az *Inkás* Fejedelmek, noha a' *Napot* imádták, ismérték mindazáltal és vallották a' mindenek *Teremtőjét.* Ennek a' neve nálak PACHACAMAK, az az: a' ki ezt a' mindenséget (a' világot) teremtette, és fenn-tartya. Ezt a' taníttást hirdették a' Fejedelmek az egéſz *Perui* Birodalomban: Templom-is építtetett a' tiſzteletére. Pacha-Chamac.

re. A' *Perui* roppant Épületekről lásd mind az említett *Garcillaſsót*, mind a' *Mkház* VII-dik Szak. BAYER Farkast. a' 28-dik Levéllapján, a' hol *Cuzko* le-irattatik.

חזה = CHAZA, ſtertere, dormire, &c. alunni, heverni. hasonló a' *Ház*, a' mennyire *cubiculumot* jelent. A' *kęph* = köſzikla: ebből *kev*, és *kö* eredett. A' *chzko*, eredetet adhatott a' *kutzkó*-nak; melyhez hasonló a' ſzurdékot jelentő kuſzkó-is.

Ház.

kö.

kutzkó.

קדד = KADAD, incurvavit, inclinavit verticem. Meg-hajtotta a' fejét. hasonló *Cado*.

Cado.

צרק = tzorek, vagy SZOREK, akaratot, vagy ſzükséget jelent. hasonló a' SZORULÁS, *ſzorúltság*.

ſzorult.

יסדת = JASZADTA. fundaſti. ex *Jasad* fundavit. hasonló *ſedes*. Az Úr Jesust örök mindenható Fiúnak hívja a' 101. ZSOLTÁR' 26-dik verse, és abból Sz. PÁL a' Zsidókhoz irván; nevezet ſzerént pedig a' föld kezdetben-való fundátorának, teremtőjének, és hogy az egek az ő kezeinek munkáji. HEB. 1. v. 5. *cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? . . .* v. 10. *Et Tu in principio, Domine, terram fundaſti: et opera manuum tuarum ſunt cæli.*

ſedes.

PSAL. 101. *Hebr.* 102. v. 26. *Initio tu Domine terram fundasti*: haaretz JASZADTA, *& opera manuum tuarum sunt cœli.* v. 25 *Ipsi peribunt, tu autem permanes.* Hamma joabadu, ve atta taghamod. עמד = *ghamad* = ſtetit, permanſit. Ha y = ny, hasonló *nyomod.* מעמד: ha y = gh. = MAGHAMAD. hasonló: *magamat,* ממדה = ghamedda, vagy hamida = conſtitutio. hasonló *Amida*, a' Jáponiai bálványnak neve. — A' *peribunt* ſzónák erejétől, lásd az Antikriſztus Tulajdoniról kiadatott *Értekeztetést* a' pag. 278.

nyomod. magam

ברה = BARAH. comedit. *birja*, *barot*, olv. BROD, cibus, alimentum. hasonló *brot*, kenyér; hasonló *brósis*, cibus. JOAN. 6. 27. ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένη. *operamini non cibum qui perit.* A' *bar* = בר ſzóis, *búzát* és gabonát jelent; valamint *tiſztát is*, válogatott tiſztát a' gyökere, a' *batár.* A' *borit*, Smegma, tiſztító eſzköz: a' beri, vagy *bri* = Serenitas. A' *bür*, és *bürke* nem hasonlók e? ezeket a' főzők le-tiſztíttyák.

ל. brod. brósis. bür, bürke.

במה = BOMAH. Excelſum, Sacellum. hasonló a' Hegy-tetejét, 's prédikálló ſzéket (az *á*-nak elejbe vetésével) jelentő *Ambo* ſzó.

ambo.

מגר = MAGAR Detrusit, Dejecit. Le-verte. PSALM. 88. *hebr.* 89. v. 45. *et sedem ejus in terram collisisti.* Ve kiszao la aretz miggartha. Hasonló *Magyar* ex *Moger* = Le-verő; főképpen ha ; = gy; vagy *dzs*, ut in Turcico MADZSAR.

kisfzék Magyar. Madzsar.

אלה = ELOAH, vagy ALEH. vagy ALLAH az Isten neve; Midőn ő Sz. Felsége a' plurálisban *Elohimnak* mondatik, meg-külömböztetik *Teremtő*, 's leg-főb' Uraságának ereje, hatalma, 's egyéb' tulajdona emlegetésével egyéb Elohimoktól, isteni névvel illetettektől. DEUTERONOMII c. 10. v. 17. *Quia Dominus Deus vester, ipse est Deus deorum, et Dominus dominantium, Deus magnus et potens, et terribilis.* Ki Jehova Elohejkem hu Elohei haelohim אלהי אלהים. Veadoni haadonim ha El haggadol, הגדל האל, hagibbor, ve hannora. — Mikor tsak ezen három betükkel irattatik az *Alh* (az Isten' neve) אלה az A = א = *alph*, jelentheti az ATYÁT: mert aleph = oleph genitor (millenorum) = principium, secundum illud APOCAL. 1. 8. *Ego sum α & ω PRINCIPIUM, et finis, dicit Dominus Deus qui est et qui erat, et qui venturus est, omnipotens.* Azon szóban a' második

Allah. Elohim אלוה

betű jelentheti a' λόγος-t, a' *Verbum*-ot a' *Sz. Háromságnak MÁSODIK SZEMÉLLYÉT;* a' ki Istenből Isten. a' λόγος igen hasonló ezen ſzóhoz לחג = lhg, mellynek erejét így teſzi-ki a' *Lexicon* = Lectio, Studium, Sermo. és így = *Verbum*, λόγος, IGE. — A 3-dik betű a' ה הה = hh. jelenti a' HARMADIK SZEMÉLYT. Mikor az אלה a' három betűhöz ים = *im* tétetik, plurálist jelentő két betű; Az Istent jelentheti, ki *egy* Teremſzetben *három* Személlyű — אל אלהי = El Elohei le col-baſzar. NUMEROR 16. *Fortiſsime Deus ſpirituum univerſae carnis.* Az אל = *al*, vagy *ael*, vagy EL, *fortiſsimust* jelent; és Istent. ha y betűvel kezdődik; az ELION *altiſsimus* erejű. Ezek mind az ISTEN' tulajdoni, PSAL. 106. Heb. 107. v. 11. *Quia exacerbaverunt eloquia Dei*, ki - timsu aimrej El. אמריאל, *et conſilium Altiſsimi irritaverunt.* נאץ = *naatz*, vagy *naaſz*, ſprevit, irritavit, contempſit. Az *El*, és *Elionból* ruházták a' *napra* a' Görögök az *Elios*, és *Eelios* nevezetet; a' mint már jelentettem. §. ה. Eelios.

צרף = SZARÁPH. conflavit, purgavit, defæcavit, examinavit, liquefecit, 's a' t. olvaſztást, tiſztítást jelentő ſzó, hasonló *tserép*. לל. tserép.

Serapeum. Hasonlo az Egyiptusi *Serap*-eum; avagy az Egyiptusi válogatott rendű könyveket magában foglaló *könyv-ház*; melly meg-volt a' *Tertullianus* idejekor, és mellyben megvóltak a' Sz. Irásnak *Filádelfuskori* fordításai' Sidóból Görögre. Megvóltak pedig ott azokkal a' Sz. Irásbéli Zsidó könyvekkel egyetemben, a' mellyekből görög nyelvre fordíttattak. TERTULLIANUS APOLOGETICI cap. 19. „Libri, sermones, vaticinia, & miracula Prophetarum referentes, jubente Ptolomeo Philadelpho *in Græcum Stylum translati et hodie apud SERAPEUM PTOLOMEI BIBLIOTHECÆ cum ipsis HEBRAICIS literis exhibentur:* Lásd a' *Sz. Irás' Rágalmazóji-ellen* II-dik kéfzület. V-dik Réfz, 118-dik Levéllap *Mk. ház VI-dik Szakafz.*

tudicula. דוך = DUC. tundere, ütni. *Meduca* tudicula. mortarium. hasonló, tudes, tudicula, avagy a' törő mozsár. *Dukiphot*, gallus filveftris. aliis, attagen. hasonló *Tuk-anten.* hasonló tyuk, tik, tikáfz. Talán azért eredett a' Tik-rendűek ezen neve a' *duc*-ból: mert mintegy *ütögetve* fzedik és efzik a' magot.

tuk-anten. tyuk, tik.

חלה = CHALA. ægrotavit hasonló *hal*-doklik, hasonló χολάω,

hal.

irascor, indignor. JOAN. 7. 23. *Mihi indignamini ἐμὸὶ χολᾶτε, quia totum hominem sanum feci in Sabbatho?*

נצר = *natzar*, vagy, *naszar*: scrutatus est, custodivit. hasonló, *noscere*. noszrei, vagy rövidebb' perdíttésel, *noszri*, *scrutantes* = qui scrutantur. A' mint én a' Zsidó szók mértékét rövidíttem, vagy hoszszabíttom, úgy vólte a' hajdani ki-mondás? nem-e? elég az, hogy azon mérzséklés-szerént, hatos verseket sajdíttok a' 118, vagy a' Zsidó rend-szerént a' 119-dik ZSOLTÁR' egynehány verseiben; és a' 2-dik Declinátzió-béli plurális Nominativusban Zsidó, görög, deák hasonlatosságot. p. o. *tamimi* immaculati. *aschri* = beati. Mindenikben *i* a' végbetü, mint a' *domini* ὁσιοι, 's több' a' féle szókban. Az *aschrios* ból ὁschios, útób' ὅσιος (az r-nek gondatlan el-hagyásával) támadhatott. A' görögnél ὅσιος = szent, és *Doricè*, *Deus*. Isen; noha zsidó. az *aschrei* v. *aschri* = boldog Látsuk az említett I. S. 118 hatos verseket:

noscere

HATOS VERSEK

Gal meghalei chereppha, ve butz: v. 22.

ki gedotheika naszarti.

Aufer a me opprobrium, et contemptum; quia testimonia tua exquisivi.

v. 1. Āschri tamimi darek: hholekim be
torat Īhova.
Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.

v. 2. Āschri noſzri ghedotajv: be kol
leb idereschuhu.
Beati, qui ſcrutantur teſtimonia ejus: in toto corde exquirunt eum.

v. 3. Āph lo phagalu ghavelah, bidere
kaiv halku.
Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

v. 5. Āchali jikkonu derekaj, liſchemor:
chukkejka.
Utinam dirigantur viæ meæ, ad cuſtodiendas juſtificationes tuas.

v. 8. æth chukkika æschmor: al tughaz-
ebbeni ad mod.
Juſtificationes tuas cuſtodiam: non me derelinquas usquequaque.

A' chukkika végén *Elisiót* ſajdíttok. Az *Ad-mod* igy iratik: עד-מאד. A' punctumokkal ez = *ad meod.* azoknélkül ki-mondhatni: *Ad-mad,* vagy

Ad-mod. melly ki-mondás hasonló az *admodum*-hoz = usquequaque. admodum.

Adjunk további tanakodásra-ſzolgáló más a' féle példákat-is

PSAL. 1. v. 1.

Aschri haisch ascher lo halak ba ghatzeth roſzghim

Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.

Roſzghim = *impii.* h. *roſzſz.* ghatzeth, vagy *heseth.* hasonló *ész.* valaki tanáttsa, vagy *észe*-után járni. Roſzſz. ész.

בעצת = *in consilio.* רשעים = *impiorum* (conſtructe)

PSALM. 2. v. 1.

Lammah rageſchu goim, u leummim jeheggu rik,

Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt inania? gentes.

A' GOIMHOZ a' *gointes*; a' JEHEGGU gyökeréhez, az IGE, a' *Verbum*, λόγος, az értelem' belsö ſzava igen hasonló. Az *ummim*, populi, az *uomo*-hoz hasonló. Ige. uomo.

PSALM. 8. v. 1.

Jehova Adonenu ma addir ſchimka be kol haaretz.

Domine Dominus noſter, quam ad- értz.

mirabile est nomen tuum in universa terra?

A' schimka vagy schemika, *nevet* jelentö szóban az utólsó betü, *a*, elisióval jár, úgy tettszik; az osztán akár elisio légyen; akár másféle betü-nyelés. Már másutt jelen-
ὅλος. tém: hogy a' *kolhoz* az ὅλος, és *alle;*
értz. az aretzhez pedig az *értz* hasonló.

ode. Ps. 9. v. 2. Ōde Jehōvă bekōl lībbi:

āsphĕrā kōl nĭphlŏthĕjkā.

Confitebor tibi Domine in toto corde
sphæra *meo: narrabo omnia mirabilia tua.*

JOB. c. 7. v. 2. Kēghĕbĕd īszāph szēl

szellö ŭkĕ szākĭr ĭkkāvĕ phăghōlō.
szél *Sicut servus desiderat umbram, & si-*
szeke- *cut mercenarius præstolatur finem*
res. *operis sui.*

Ismételem: illy mértéküek e? neme? de, illy kimondás. Sal, hatos versüek az említett igék; valamint a' következendö-is:

ode. PS. 105. *Heb.* 106. v. 1. Hōdŭ lĭhōvă

kī tŏb kī lēghōlām chāsīddō.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

A' *chasiddo*

esedezés.

A' *chasiddo* ESZIDDO vagy *heasziddo*-módra-is ki-mondhatott. Ha szemeim-elött vólnának a' HUGOLINUSNAK nagy gyüjteménnyében lévö könyvnek, igazabban ki-tehetném a' 'Zidó szók' mértékeit. Forgattam azokat a' B. E. PATACHICH' Nagy-Váradi nagy könyvházában; és az Asz. Egyház Történetinek 4-dik Szakaszszában felöle ezeket írtam: *31-dik K. §. 5. 230-dik Lev.* UGOLIN BALÁS Urunk 1742-ben kezdé ki-adni Velentzei nyomtatás-által a' *Zsidó Régiségekről* készített Könyveit. Tiz esztendöt töltött a' hozzá tartozandó Irásoknak öszsze-szedésében, és visgálásában: erre a' végre szolgáló 8. száz Könyvekből öt százat válaszstott arra, hogy azoknak kiadásával a' *Zsidó Régiségeket* megismértesse. HUGOLINUSNAK ezen munkája 34. iszonyú Szakaszra terjed. — A' 2-dik Szakaszban leg-nevezetesseb' *Relándnak* hoszszas könyve, melly a' Sz. Földről, Jerusálemről, Templomról, Papokról, Prófétákról, Innepekről iratott. Egyéb' Szakaszok tudósittanak - - - a' Zsidó Országról, Törvényről, Salamon' hajózásiról, — esztendökről, Iskolákról, Be-

tükről, mértékről, pénzről, gazdaságról, mindenfeliről. A' 31-dik Szakasz, melly 1766-ban kelt a' nyomtatásra, a' Zsidó Poesisről, *Versekről*, *EBERT*, *LOVTH*, *Gomar*-szerént; ki DÁVID Zsoltári verseit *Pindarus*' *Sófocles*' verseihez méregeti. A' 32-dik a' Zsidó *Musikáról*, és annak szerszámiról iratott Kirkherből, Kálmetből, egyebekből. A' 34-dik Szakasz jobbára mutató Táblákból áll. Sófokles', Píndarus' egyebek' Mesteri a' Sz. Könyvek' Verseihez alkalmasztatták az ő tulajdon verseiket. Hogy pedig a' Zsidó nyelv minden nyelvek eredete, arról ismét ki-írom Sz. Hieronymus bizonyságát, melly igy szóll: „*In Sophoniam* c. 3. *S. Hieronym. Id quod diximus*, *NUGAS*, *ipsum latinum esse sermonem*, *et propterea a nobis*, *ita ut in Hebræo erat*, *positum*, *ut nosse possimus*, *linguam Hebraicam omnium linguarum esse matricem.*

PS. 35. heb. 36. v. 10. Ki ghimmeka mekor chajim, beoreka nirah or.

Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen.

באורך = be oreka vagy *baorka* = in lumine tuo.

נראה = nirah, vagy *niraé* = videbimus.

אור = or, vagy *aor* = lumen. Ezen ſzókból eredett a' ὁράω video, és az *aurora*; vagy *orora*, a' *mekor*- is az *m*-nek *l* betüre-való változásával hasonló a' *liquor*-hoz vagy *likor*-hoz: a' *ki* = quia = *ki* a' רחם = RECHEM, vulva, uterus. ex רחם = *racham*, intime dilexit, miſertus eſt. hasonló *rek*eſztem: *rek*eſztő hely. PS. 109. *Hebr.* 110. Ex *utero ante luciferum genui te.* Mrechem mischechar (leka tal) jaladtika. A' *leka tal*, annyi mint: neked harmat, vagy harmatod: a' *jaladtika* az az: *genui te*, ſzültelek, most a' Zsidó punctumok-ſzerént így olvastatik ילדתך = jaleduteka = *nativitas tua*; de más punctumokkal; meg-tartván mind a' *betüket* magokat, azon ſzót így lehet olvaſni: *Jaladetika*, vagy *jaladtika*. GENUI TE. (BELLARMINUS in hunc Psal.) Meg-tartván mind ama: *leka tal* ſzókat, mind a' *jaleduteka* olvasást, az Atyából az Igének örök ſzületése igen ſetéteſsen adatik-elé illy formán: *ex utero ante auroram tibi ros notivitatis tuæ.* Azért az említett ſz. Ige a' punctálóktól meg-hamisíttatotnak láttſzik lenni, úgymond mél-

aurora. liquor. quia. Reeſztés.

tán DUHAMEL: holott a' régi Görög és Deák Fordíttáſokban egyeneſſen ezeket olvaſſuk: *Ex utero ante luciferum genui te.* DUHAM. hic. Hic verſiculus vix ullum in textu Hebræo, qualem nunc habemus *(ex utero ab* (vel *præ*) *aurora tibi ros nativitatis tuæ)* admittit ſenſum, ac videtur textus plane corruptus a Judæis, aut ſaltem obſcurus. — — Hic locus ad æternam Verbi generationem a SS. Patribus refertur: JUSTINUS contra Tryphon. ATHANAS. contra Arianos. ex utero, hoc est: ex *me ipso.* HIERONYM. apud AUGUSTINUM: *Ex utero, de sua natura, de medullis divinitatis suæ.* AUGUSTIN. *Qui est autem sinus, ipse est uterus: et sinus et uterus pro secreto positus est. Ante Luciferum genui te: Lucifer pro sideribus positus est, tamquam a parte totum significante scriptura. Vide Notata* in S. Cyrillum Hieroſol. MKház X-dik Szak. pag. 236. 237. MISCHECHAR משחר = *ante Luciferum*, præ Lucifero, mert a' מ = MI *előtt való lételt* jelent. Mind a' *schechar*, mind a' *mischar* hajnalt jelent, úgy mond a' Lexicon; de a' *schechar* igazábban *Lucifert*, a' hajnalkor tündöklő ſzép tsillagot jelenti.

A' gyökér-ſzó שחר = ſchár vagy *schehár* feketéllést jelent, *reggelitis*, zavarodottat-is; azért *Nilus* vizének a' neve, *fluvius turbidus* = שיחור *schihor*. olvashatni *sihor*. hasonló *sár* = lutum, és *ſiker*, vagy *suker*, bitumen, viscus, gluten, *enyv*. JOSUE. c. 13. v. 3. *A fluvio turbido, qui irrigat Ægyptum*. Min haſchichor aſcher al phnej Mitzraim. MENOCH. hic. *A fluvio turbido*. Nilo ſcilicet. Vide etiam in Append. *Menoch*. vocem *sihor*, Σιὼρ. in *onomastico* Urbium. p. 254. Ha a' ח helyébe y tétetik job' ponttal, a' שער annyi, mint cogitavit &c. *schighar*, porta, menſura. *schogher* = janitor . . bal ponttal שׂער = ſzeghar, vagy ſzeghir, vagy *ſzeir* ſzört, hajat; továbbá: rémültető ijeſztöt 's fergeteget jelent. 's a' t. ha ק = *qv*. tétetik a' ח vagy y helyibe; a' ſchakar vagy *schaqvvár* hazugot teſz. *schaqvar* = mentitus eſt; ha כ — c vagy k betü a' közép betü, a' שכר *schacar* réſzegíttőre, réſzegségre mutat. *Schecar* = *Sicera*. haſonló-is hozzá mind a' *ser*, mind a' *sicera*. Mind ezektől külömbözik a' *ſichar*. *Onomasticon* citatum, p. 254. Sichar ante Neapolim, in qua Dominus noſter.... ſamaritanæ mulieri ad put eum loqui-

sár. ſüker. ſzör. ſer. ſicera. ſichar.

tur. Hæc *Euseb. Hieronym.* -- *Bonfrer*, hic in *Nota* 1. Non est distingvenda meo judicio *Sichar* a *Sichem* ſeu Neapoli, utraque enim erat Civitas Samariæ. *Sichar* ex *Sichem* videtur deformatum. *Sichem* & *Salem* eadem est urbs. *Sichem* humerum ſignificat, & aliquid altius elevatum (שכם = *scem* mane. *Sikima* humerus) Fuit Levitica civitas, & Refugii. Exciſa ab Abimelech, a Jeroboamo reſtituta, ubi Sedem Regiam fixit. Poſtea rurſum reſtituta dicta eſt *Neapolis;* quamquam alii diſtingvant Neapolim a *Sichem*. *Hieronymus* ponit *Sichem* in ſuburbanis Neapolis. &c. Vide cit. Locum.

Sichem. Salem.

ביצה = BEITZA. *ova.* olv. vaitza. קורים = KURIM *telæ.* haſonló, κειρία, *fascia.* ISAIÆ 59. 5. *ova aspidum ruperunt, et telas araneæ texuerunt.* ביצי BEITZEI, vagy vaitzi tziphoni bikhu, ve KUREI akkabisch jaergu. *arag.* texuit. JOAN. c. 11. v. 43. *Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: (JESUS) Lazare, veni foras.* v. 44. *Et statim prodiit, qui fuerat mortuus,* ligatus pedes & manus inſtitis, δεδεμένος τὸς πόδας καὶ τὰς χειρας κειρίαις.

vaitza. κειρία. arachne.

זרע = ZERAH. ſemen. Ebbŏl CERES, *sero,* pro-*ser*-po, *pro-*

Ceres.

serpina. A' földbe vettetett mag; melly abból az oda való bújdosása után ismét ki-kél, *proserpit*: meghalván, fel-támad. JOAN. c. 12. 24.... *nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit*, v. 25. *Ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* A' költök a' búza vagy akármelly gabona magnak a' föld alá lett bujdosását, ottanlételekori halálát, *Proserpinának* avagy *Persephonének*, Plutónak földallyai Királynak kotsián lett el-ragadtatásával példázák, és hímezve elé-adák azt, a' mi a' búza magon meg-történik. *Persephone* nem más, hanem *pheri*, vagy *peri saphan*, el-rejtetett gyümölts. *Peri* = gyümölts. *saphan* = el-rejtette. A' magban vagyon annak a' gyümöltse el-rejtve. Hogy *Persephonét* viſza nem adatta pokolból *Ceresnek*, az el-ragadtatásáért lármázó annyának Jupiter, az azért esett: mert ott már egy narants almából két magot meg-evett; ezt *Éva* anyánk vétkéből füzték a' költök a' meséhez. *Metamorph. 5. numero* 13. 14. A' ragadás Sitziliában történt: melly orſzág igen bö tnrmésü. *num.* 11. Ad Ennam Siciliæ urbem, nunc, *castro Joanni*,

proſerpina.

Perſephone.

Peri ſaphan

Proserpina = Persephone, Dum aut violas, aut candida lilia carpit,
Dumque puellari studio, calathosque sinumque
Implet, et æquales certat superare legendo,
Pœne simul visa est, dilectaque, rataque diti...
Raptor agit currus, et nomine quemque vocando,
Exhortatur equos... terribilesque hortatus equos in gurgitis ima, Contortum valido ſceptrum regale lacerto
Condidit, icta viam tellus in Tartara fecit,
Et pronos currus medio cratere recepit. — —
num. 12. *Interea pavidæ nequicquam filia matri*
Omnibus est terris, omni quæsita profundo...
num. 14. *Ante Jovem passis stetit invidiosa capillis,* Ceres.
Jupiter ad Cerem: - - *repetet Proserpina cœlum,*
Lege tamen certa: Si nullos contigit illic
Ore cibos: nam sic Parcarum fœdere cautum est.
POETA „*jejunia virgo* (Perſephone)
Solverat; et cultis dum simplex errat in hortis,
Puniceum curva decerpserat arbore pomum,

MAGYAR

Sumtaque pallenti septem de cortice grana
Presserat ore suo: solusque ex omnibus illud
Alcalaphus vidit... Vidit et indicio reditum crudelis ademit.
Ingemuit Regina Erebi, teſtemque profanum
Fecit avem.. Fœdaque fit volucris, venturi nuncia luctus
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen. (Ez az OMEO; noha Juvenciustól quasi *oremens* eredetünek mondatik, igazábban az amen fiát, γενοιτο Zsidó ſzóból, melly a' kért jónak tellyesedését kivánnya, fatsartathatott az *omenre*, jó vagy roſz, képzelt, 's némellyektől úgy tartatott auguriumra, præſagiumra; de láſſuk a' Sz. Irásban mind a' Ceres, mind a' Perſephone ſzók' eredetét.) GENES. 1. 11. *Germinet terra herbam virentem, et FACIENTEM SEMEN* (mazriah *zera* זרע ſeminificantem *semen*) *et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum*, (ghetz PHRI ghose PHRI (vagy *peri*) leminehu) *cujus semen in semetipso sit super terram* (ascher ZER ho bo al haaretz. *Et factum est ita.* Vajhi ken.) A' PERI ſzóhoz ragaſzták a' Görög költök a' *rejtést* jelentő ſzót: פפן =

szaphan, texit, obtexit, in *pyál* absconditus eſt. Igy termett a' peri ſa-
Perſe- phanból a' *Persephone*, el-rejtetett
phone. gyümölts: a' jövendõ gyümölts a' *magban* foglaltatik: annak a' gyümöltsnek mintegy annya a' *zera*, a' *semen*, avagy a mag. A' *Zera*, vagy *Cera* ſzó nemzé ezt a' ſzót
Ceres. *Ceres*, és *Sero*. Az Isteni mindenhatóság teremtette az elsõ gabonafüvet, a' fákat 's a' t. olly terméſzettel: hogy meg-legyen mind a' gyümöltsök, mind a' magvok.

נסה = NISZSZA. tentavit. ké-
νόσος. ſértett. haſonló *νόσος*. morbus, vitium, peſtis. לנסתך = Le naſzſzeteka, ad tentandum te. DEUTERON. 8. 2. *ut affligeret te, atque tentaret.* Lemaan ghannotheca le naſzſzeteka. ענה = GHANA. affli-
hány- xit, respondit. A' *ghana*, vagy *ha-*
nyom. *nah* ſzóhoz hasonló a' HÁNYOM, jacto, *succutio*.

וירבעך = VAJARBGHIKA, af-
flixit te penuria (cibi) ex רעב = RAGHAB, vagy *rahab*, esurivit.
rab. haſonló a' *Rab*. V. DEUT. 8. v. 3.
a' manna רמן = HAMAN. a' *manna* azon eledel, mellyet ſem Israel fiai, ſem az attyaik nem ismértek. DEUT. 8. v. 3. *et dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu, et patres tui:* mellyn ek tsudálatos külömböztetõ

tulajdoni le-írattatnak EXODI 16. v. 13. & ſequ. v. 15. *Quod cum vidissent filii Israel, dixerunt ad invicem: Manhu = מנהוא Quod significat: quid est hoc?* (hæc verba ſunt S. Hieronymi) *ignorabant enim quid esset.* Ki lo jadehu ma-hu מהוא *Quibus ait Moyses: Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum.* Ez az Isten ſzájából ki-jött eledel a Jéſust, az Istennek Igéjét, Fiát példázá, KIHEZ KÉPEST a' manna nem volt valóságos, lelket tápláló eledel. Az Istenből lévő Isten, igaz kenyér: A' meg-teſtesült Ige: *verbum caro factum.* DEUT. 8. v. 3. *et dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu et patres tui: ut ostenderet tibi quod non in solo pane vivat homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei.* lemaan todiathi, ki lo alhalachem lebaddo jichje haadam, ki ghal LOL-MOTZE PHI Jehovah jichje haadam. JOAN. 6. v. 32. — *Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* v. 48. *Ego sum panis vitæ.* v. 49. *Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt.* v. 50. *Hic est panis de cœlo descendens: οὗτός ἐστιν: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.* v. 51. *Ego sum panis*

éjje *pro* éllyen

vivus, qui de cœlo descendi. v. 52. *et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

בוש = BUSCH. Pudefieri, con-
Bus. fundi. hasonló *busúlni*, és *Bus* ember. PSAL. 118. v. 80. *Ut non confundar.* Lemaan lo æbosch.

שׂרפים = IGNITI. Ex שׂרף =
Sera- SZARAPH. uſsit, incendit. *Sera-*
phim. *fim* a' nevek azoknak a' két fő rendű Angyaloknak, kik *Isaiás'* 6 dik réſzében a' Szent Háromságot ditsérvén, háromſzor mondák: *Szent, Szent, Szent.* MENOCH. in v. 2. ISAIÆ. 6. *Seraphim.* Duo Seraphim: erant enim inſtar Cherubim propitiatorii, qui erant tantum duo. ISAIÆ 6. v. 2. 3. *Seraphim - - - et clamabant alter ad alterum, et dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus.* כבודו = *kebodo.* ו = o = *ejus.* DUHAMEL in hunc versum. Divino hoc cantico Sanctiſsima Trinitas in unitate naturæ exprimitur, ex Sanctorum Patrum unanimi conſenſu. A' *Seraſim*, tüzeſſeket jelentő ſzó külömbözteti-meg a' *tüzes* kigyókat-is egyéb' kigyóktól: amazok præſtier-eknek-is hívattatnak. NUMEROR. 21. v. 6. *Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes,* השרפים

הנחשים = hannechaſchim HASZERAPHIM. *ad quorum plagas, et mortes plurimorum, 7. venerunt ad Moysen, atque dixerunt: peccavimus.* chattanu = *peccavimus.* A' *nu* fillabához hasonló a' *nos;* a' *nachasimhoz*, kigyót jelentő ſzóhoz haſonló a' *nyakas*, és *nyákás;* a' *Serafim*-hoz haſonló ama' más Zsidó ſzó, melly צ = *tz*, vagy *ts*, vagy ſz-vel íratik. צרף = *tzaraph*, vagy *ſzaraph.* Lásd ezen IX *dik Folytatásban* az לל-alatt a' *tserép*-ſzót. nos. nyakas nyákás tzaraf.

הכרבים = HACCERUBIM. Cherubim. Cherubim nevü Angyalok. GENES. 3. v. 24. *Ejecitque Adam, & collocavit ante Paradiſum voluptatis Cherubim.* הכרבים. REG. 1. REG. c. 6. v. 23. *Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis olivarum.* Vajaghaſz baddebir ſchnei Cherubim, כהבים, ghetzei ſchamen. A' *Cherubimok* neve ſokſzor megvagyon EZECHIEL Prófétának 10-dik réſzében, elejétől végig. hebr. Cherubim.

INTERPRETATIO nominum Hebraic. &c. Bibliis ſuffixa, ait: CHERUB. *Quasi Magiſter.* *) A'

---

*) כ = k. vagy *ch* ebben a' ſzóban: *caascher*, annyi mint *sicut.* GEN. 21. 1. *sicut promiserat* = caaſcher amar. És így כרב = kerub,

Cherubim ſzó *pluralis numeri.* Azért állíttattak a' Paraditsomhoz; hogy onnét mind az ördögöket mind az embereket el-távoztatnák; úgymond MENOCH. in c. 3. GEN. *amazokat*: hogy az élet' ſája gyümöltséből az embereknek ne adhaſſanak, 's ne tsalogathassák ezen adománnyal ezeket tulajdon tiſzteletekre; *emezeket*: hogy magok se mehessenek-bé a' gyümölts-ſzedésre. Mind a' *Seráfimok*, mind a' *Cherúbimok* az Angyali kilentz *Rendek* közé tartozandók. Hogy kilentz az Angyali Rend, így mutattya meg a' Sz. Irásból Sz. GERGELY Pápa. *Homil.* 34. in Evangelia. „Novem Angelorum ordines dicimus, quia videlicet esse teſtante ſacro eloquio ſcimus: Angelos, Archangelos, Virtutes, Poteſtates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim, atque Seraphim. Eſſe namque Angelos & Archangelos pene omnes ſacri eloquii paginæ teſtantur. Cherubim vero atque Seraphim ſæpe, ut notum eſt, libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus Apo-

holott רב = *rab*, vagy *rub* = Multus, magiſter &c. *cherub* = quasi Magiſter.

ſtolus ad Ephesios numerat, dicens: Super omnem Principatum, & Poteſtatem, & Virtutem, & Dominationem. Qui rurſus ad Coloſſenses ſcribens, ait: Sive Throni, ſive Poteſtates, ſive Principatus, ſive Dominationes. Cum ergo illis quatuor, quæ ad Epheſios dixit, conjunguntur Throni, quinque ſunt Ordines: quibus dum Angeli, & Archangeli, Cherubim, atque Seraphim adjuncta ſunt, proculdubio novem eſſe Angelorum ordines inveniuntur. „Azok a' láthatatlan *lelkek*, kik néha Iſtentöl küldetvén, láthatandó ſzinben meg-jelennek, akár oſztán Arkangyali, Serafim, *Ch*erubim, vagy más; akár különössen Angyali Rendüek légyenek, *közönséges* nevezettel mind ANGYALOKNAK hivattattnak; ezen görög ſzóból *angello* = ἀγγελλω, nuncio, *izenek*. ἀγγελλος, nuncius, *izenö*; ZSIDÓUL, néha *Elohim* nevüek *) (de meg-külömböztetnek a' mindenek Teremtö *Elohimjától*, a' kitöl teremtettek; a' mint már másutt említtém) néha מלאך = *Ma-* Angyal. §. ẅ.

*) PSALM. 96. *Hebr.* 97. *v.* 7. *Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Kol-ELOHIM. confer ad HEBR. 1. v. 6. & 5-dik Folytatás.

lak a' nevek ex לאך = LAK, melly gyökér az ô *compositúm*-ſorſuiban; 's nevezet-ſzerént a' MALAK ſzóban, annyi mint: *Angelus*, *Nuncius*, *Legatus*. MALAKUTH = Legatió. GENES. 16. v. 7. Cumque invenisset eam (Agar) Angelus Domini MALAK JEHOVA. GENES. 19. v. 1. *veneruntque duo Angeli* (ſchnei *hammalakim*) *in Sodomam vejpere*. — Angyal nevezet néha meg-adatik az ördögöknek-is; de olly külömböztetéssel, hogy ezek gonosságra vetemedett roſzſz lelkeknek lenni értessenek az Angyal ſzohoz adatott más ígékből. Az *Angyal* közönséges nevezet alatt iſmerendô különös tulajdonú: az az, *jó* és *roſzſz* Angyali Társoságokat, *Societates*, elônkbe adja Sz. AGOSTON, *Libr.* 10. de Civitate Dei. C. 33. „Nos duas Societates Angelicas intelligimus, unam fruentem Deo, alteram tumentem typho. Unam cui dicitur: Adorate eum omnes Angeli ejus: aliam, cujus princeps dicit: Hæc omnia dabo tibi, ſi proſtratus adoráveris me. Unam ſancto Dei amore flagrantem: alteram propriæ celſitudinis immundo amore fumantem. — — Illam Dei nutu clementer ſubvenientem, juſte ulciſcentem; iſtam ſuo

ſuo faſtu ſubdendi, & nocendi libidine æſtuantem. &c. — Mind a' *Leg*-atus, mind az *Angel*-us ſzó a' לאך = *Lak* ſzóból ſitzamíttatott-ki. A' *Lak*, követre, izenetet-hordó ſzeméllyre mutató ſzó, könnyen változhatott *Lag*-ra. *Leg*-re Lego, legas, *legat*-us ſzóra; és minthogy abból ered a' *malak*, és a' *hammalak*; ez elöſzör *hangalak*, 's azután *angel*-osra tsavartathatott. — Nem tsak a' LEGO, *legas*, *legat*; hanem a' LEGO, *legis*, *legit*-ſzók is Zsidó eredetüek a' להג = lhg, vagy *lheg* ſzóból, melly annyit teſz, mint *Lectio*, *Studium*, *Sermo*; 's leg-felségessebben: *Verbum mentis*, λόγος, *Ige*, Lásd ezen IX-dik Folytatásban §. ה.

Lego-as. *Lega-tus* *Ange-lus.* *Lego*

A' roſzſzaságra vetemedett felfualkodott Angyalokról ezeket írta *Sz.* PÉTER az ő 2-*dik* Levelének 2-*dik* Réſzében, 4-*dik* versében: *Si enim Deus ANGELIS peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reſervari - -* &c. Sz. IUDÁS pedig. v. 6. *Angelos vero, qui non ſervaverunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium*, το ἴδιον οἰκητήριον, *in judicium magni diei, vinculis æternis ſub caligine reſervavit.* — Ezen Sz. Igék-

re ſzámat tartván, így írtam azon könyvetskében, mellynek a' Homlok-irása e' következendö: *A' közönséges kereſztyén Hitnek Summája. Emlékeztetö, és fohászkodó versekben. Posonyban, Weber Simon betüivel.* 1798.

§. 2.

Lelkek az Angyalok-is. De ſe testek nintsen azomban,
Sem kötelességek nints teſtivel egygyesülödni:
És elejek lévén, éltek' nem veſztik. Azólta
Tellyes boldogság ſorsok, melly ólta le-rogytak
Vétkes Társaik, és örökös kínokra ſzorúltak.

terhes. הרה = HARA concepit, méhében fogadott, terhessé lett. *Hora*, *hara*, genitor: genitrix, gravida. GENES. 21. 2. *concepitque* (ſara) VAT-TAHAR = ותהר. olvashatni; TEHER, 's így hasonló TERHES (aſzſzony) ezen *teherhöl* más *onus*-is *teher*, vagy *terh* nevet nyerhetett.

Lapát. לפת = *lapath*, vagy *Laphat*, contraxit, inclinavit, *contortus eſt* in N. *apprehendit*. Ebböl eredhetett a' *Lapát*, és a' göröG λέπις, ίδος. ἡ λέπις. *Sqvama*, λέπος, εος, τὸ ſqvama, cor-

tex, λέπω decortico exuo. ACTOR. c. 9. v. 18. *Et confestim ceciderunt ab oculis ejus* (Sauli) *tamquam squamæ*, ὡσεὶ λεπίδες, *& visum recepit.*

שׂכין = *szakin*, culter, cultellus; aliis: spinæ, hasonló *seco*, és szekertze. Seco. szekertze.

שׂכל = SZAKÁL, prosperatus est, intellexit, prudenter agere fecit. SZEKEL, intellectus, hasonló *szakáll.* Job' ponttal שׂכל = *schakál*, *orbatus est.* SCHEKOL = orbitas. *Schikulim* = orbitates, sterilitates. בני שׂכליך = *bnei schikkulaik.* ISAIÆ. 49. 20. *Filii sterilitatis tuæ*, hasonló a' *Seculum* = száz esztendő: de jelenti ez a' szó az el múlt s' jövendő akár mi vég nélkül való hosszas időt-is. A' *schakál*-hoz fogyatékot, árvaságát jelentő szóhoz hasonlób' a' *soha* nunquam: *sohol*, nusquam. *szakál* Secu lum soha.

המה = tumultuatus fuit, strepuit, cecidit. HAMAH. *Concidit cadaver tuum.* ISAIÆ. 14. 11. Hemjath nebalejka: המות נבליך. *nebelah* = cadever. Hasonló χαμαὶ = humi, in terra. A' mi hull, végtére a' földre hull. Nem-is láttszik eredetének lenni a' χάω capio: vagy, ha a' χαμαὶ a' χάω-ból ered; ennek-is a' *le-hullást* jelentő *Hama* lehet az első gyökere, melly könnyen *cha-*

χαμαὶ. *meh*-ra változhatott. JOANN. 18. 6. *Ut ergo dixit eis.* (JESUS) *Ego ſum: abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram.* καὶ ἔπεσον χαμαί. A'

nyavalya. *nebelához*, ha olvaſtatik: *navala*, hasonló *nyavala*. A' *nebel* = uter,

nablium. lagena, nablium inſtrumentum musicum; Judæis *pandora*. Mikor a'

koma. *hamah* ח = *ch* betûvel iratik, *ſocer* Ipa jelentésü; 's ahoz hasonló *koma*. — CHAMMA ex *chamam* incaluit, meleget jelent. melly ſzó

hév. talán üdövel *hévségre* változott. *k* elõ-betûvel כמה = *kamah*, kivánságot jelent = *desideravit*. a' כמה = KAMO ſzót úgy-is lehet fejteni, mint a' melly öſzſze-kaptsoltatott e' kettöböl מה és כ = *mah*, vagy meh; és *ka*. *Mah* = quid vis. *Ka* vagy *ke* = quam. *camah* = *quam multipliciter*. PSAL. 62. *Heb.* 63. v. 2. Kama leka beſzari. *Quam multipliciter tibi caro mea.* Melly *kama* ſzót minthogy Sz. *Jerónimus* egy foglalatúnak olvasott, pro: *kama*, deſideravit; azon verset igy fordíttá: *Desideravit te caro mea.* A' ſzomjú kivánságat más egy צמאה = *ſzama* ſzóval-is adja-elé az említett vers. *SITIVIT in te anima mea* צאמה = *tzama*, vagy Szama

zomju leka naphschi. hasonló *ſzomjú*, ſzomjúhozni.

כמן = CIMMON. cymium. (vagy talán cyminum.) így hasonló a' kumin. kömény. kömény

מר = MAR. *amarus.* MAVETH. olvashatni: maveſz. MORS. המות = *hammaveth.* h = *a.* A' *marhoz* nem tsak hasonló az *amarus*, hanem vele majd mind egy. A' *veszés*, *veszett* talán a' *maveszből* forrott? a' gyökere a' מות = muth: vagy moth. olvashatni *moſz* = halál, halni, *mori.* ha a' ת helyett ט = t olvastatik, מוט = *mot*, vagy *mut*, ez a' ſzó mozdulást, *motust* jelent; hasonló *motus. Libr.* 1. REG. c. 15. v. 32. *Et dixit Agag: siccine separat amara mors?* MAR — HAMMAVETH. A' *motust* jelenti a' *chul* ſzó-is; a' mint fel-jedzém ezen IX-dik Folytatásnak elején. mellyhez hasonló a' *kölü*, radius rotæ. amarus. veſzni. mors. motus. kölü.

גנן = GANÁN. obtexit. be fedezte. *Gan.* hortus: *magenna.* obtegumentum. *Fedél*, *Magen*, clypeus, ſcutum. haſonló *magen.* A' ganan ſzóból eredhetett a' görög *ænigma*, az *ænitto* gyökerével együtt. Az *ænigma* a' fedél alatt rejtve tartya azt, a' mit jelent. p. o. Az Ó Teſtamentom Áldozati, és más tulajdoni az *Újnak* titkait magokban mint ſuperlát-kárpittal bé- magen

fedett ſzent helyben tarták jövendölve. S. CYRILL. Alexandr. L. 9. in JULIAN. „æterna igitur LEX „eſt; vetus quidem illa apud Ju„dæos *ænigmatice*; eadem vero „nunc apud *nos* intellectualiter, „ac ſpiritualiter, & ſecundum ve„ritatem. Lásd *Mkház* VIII. Szakaſz. Aleks. Sz. *Tziríll.* Julian. — ellen tíz könyveit.

עבד = OBED, operans, ſerviens. GENES. 4. 2. *Cain agricola* obed adama. אבד = OBED. perditio, periens, veſzö. ex *abad* periit. valamellyikből hullott-ki az
ebéd. obed vagy ebéד ſzó. Az y és ע különbözteti a' ki mondásokat és jelentéseket. Az ebéd a' dolog-tévöké.

הבל = HEBEL vagy Abel, vanitas. GEN. 4. 2. *Fuit autem A-*
Abel. *bel* הבל *pastor ovium.* ECCLES. c. 1. v. 2. *vanitas vanitatum, et omnia vanitas.* הבל Habel habalim hakkol habel. *kol* = omne omnia ha-
ὅλος. ſonló ὅλος, alle. Ha az *Abel* ſzóban
alle. a' *h* helyibe א = *a* íratik, az *Abal*, *abel* ſzó ſiránkozást, ſiránkozót 's t. a' félit jelent. luxit, lugens, luctus. Valamellyikből ſzármazha-
bellum tott a' *bellum*; ha tsak a' *Bel*-us ſzóból nem eredt. *Belus* volt, úgy tettſzik, az elsö orſzágos hadakozó (mert az elsö magányos veſze-

kedő gyilkos *Kain* vala.) A' profánus Autorok fellyebb nem érnek *Belus*-nál a' Hiſtoriájokban. Egynek láttſzik lenni Nemroddal; kinek a neve, úgymond a' Sz. Iráshoz függeſztett Interpretatio: annyi mint *rebellis*. GEN. 10. 8. 9. *Porro Chus genuit Nemrod: ipse cæpit esse potens in terra, Et erat robustus venator coram Domino.* DUHAM. hic. Nemrod primus poſt diluvium Tyrannus. . . hominum potens oppreſſor. Venator idem eſt hoc loco, ac latro. PETAV. Ration. L. 1. p. 7. Primus in Regum Aſſyriorum ſerie *Belus* ponitur: qui Babylone regnavit. idem videtur eſſe, qui *Nembroth*. Huic, cum quinque & ſexaginta imperaſſet annos, ſucceſſit *Ninus*, a quo condita Ninive — Supra hunc profana Hiſtoria non aſſurgit. &c. ex Diodoro & Juſtino. A' בעל = BAL urat és férjet jelentő ſzó, így-is olvastathatik: *Bel*, a' Német Zsidók az *e* betü helyett *y* = *ain* betüt írnak. 's ha az *y gh* módra ejtetik, hasonló *baghol*. Az Israeliták bálvánnya' neve *Baal* *y* = ain betüvel íratik, mellyet a' Vulgata két = aa-betüvel ír-ki. Lásd 3. REG. 18. A' *Bábel* ſzó, melly öſzſze-keveredést

Belus. Nemrod. bagoly. Baal. Babel.

jelent, a' *Balal* ſzóból forrott. = *confudit*, miscuit.

Hack. הק = *Hec*, vagy HAK. percute. tsapd. üsd. hasonló *hacken*. EZECH. Cap. 21. v. in *Hebr.* 19. in Vulg. v. 14. Ve hak caph al—caph capio. *Et percute manu ad manum.* A' caph-kapó. ból ered a' kapom, capio.

kapál-ni. כפל = KAPHAL, vagy KAPÁL, duplicavit, iteravit. haſonló *kapálni*. Párisp. in voce *Itero*. Iterare campum = kétſzer ſzántani. Iterare vitem = *kétſzer kapálni*. EZECH. 21. v. in *Hebr.* 19. in *Vulg.* v. 14. Ve tikkaphel chereb, *et duplicetur gladius.*

halál. חלל = CHALLAL. occiſio. haſonló: *halál*. חרב = chereb. *gladius*. A' kik gondatlanúl ki-mondák, vagy olvasák, talán a' *cherb*-ból, elöſzör *karb*, azután *kard* ſzót tsináltak; így abból eredhetett a' *kard*; noha a' *kardomból*-is forrhatott; melly ſzó *fejſzét* jelent. קרדום = kareddom, vagy kardom = *securis*. EZECH. c. 21. v. in HEB. 19. Vulg. 14. *Hic est gladius occisionis magnæ.* Hia chereb challal haggadol, *qui obtupescere eos facit*, hachorreth lahem. חרר = CHARRAR. exultus, obſtupefieri. horrere &c. hasonló *horror*.

עטה = GHATA, amicivit. induit, מעטה = meghutta, amictus. Ebből ered mind a' χιτὼν ῶνος, tunica, mind a' *kita*, plica, cincinnus complicatus, &c. forrhatott. EZECH. 21. v. in *Hebr.* 20. in Vulg. 15. *gladii . . . amicti ad cædem* meghutta letabach. Azon ghata vagy *hatta* ſzóból ered *mahateh.* pallium, amictus, mellyhez haſonló a' *mahnteh*, melly ſzó *mantel*ra változhatott. innét oſztán *mantellum*, *mantellatæ*, *mente.*

χιτὼν. kita. gatja. mantel. mente.

הריח = HERIACH. Hiph. ex ריח odoratus est, olfecit, olv. *ehriech.* hasonló *Riechen*, olere *Richen* olfacere.

riechen

עתה = GHATTA, tempus ejus. olvashatni HETAH. haſonló *ætas.* Labó hatta, vagy ghatta, vagy hattah. EZECH. 22. 3. *Ut veniat tempus ejus.* hasonló עד = HAD, tempus, és a' Magyar *hét* ſeptimana, hét napi ūdō; olvashatni tudniillik *héd*, és ID, 's így haſonló *id*-ō. EZECH. 22. v. 4. *et adduxisti tempus* (עד) *annorum tuorum.*

ætas. hét. idō.

אמים = AMIM, populi. népek. ulaumim jaegurik. PS. 2. 1. *et populi meditati sunt inania*, a' jaeguhoz az *Ige;* a' rikhez a' *rege*, az *amim*-hez az *uomo*, homo, és a' *mi*, haſonló; a' görög *amme* pedig

ige. rege. mi.

uomo. a' *mi* vagy mink-hez. μία δ' ἀνὴρ ἄμμε. ἅπαντας ἄμμε θρέψει μελέτα. *Olympi-cor.* Ode 9. Eadem non omnes nos delectabit cura.

ראש = ROSCH, caput. item, venenum, *fel.* Lásd a' 9-dlk Zsidó Folytatás' elejét. חמצ = CHOMATZ acetum. A' végéhez hasonló ACet. פח = *laqueus.* hasonló fogó p. o. egér-fogó. radix פוח = *phuch*, vagy *phuach* illaqueare, item *afflare*; 's emez értelemben hasonló fúni. fuvás. אהל *aohel*, tentorium. habitatio. olvashatták némellyek *ahol*, és *akol.* 's így hasonló a' *hol* az *akol.* a' *háló* hely. ברא = *bara*, aleffel creavit, *h* betűvel ברה = *barah*, comedit, elegit. ebből בר = *bar*, frumentum, *biruth*, esca, alimentum. a' בר = mundus, purus, merus. ex ברר = *barár* purificavit, elegit. A' *bor*, vinum valamellyikből eredhetett. A' deák az igaz *bort merum*nak hívja. PSAL. 68. *Heb.* 69. v. 22. *Et dederunt in escam meam* (be baruthi) *fel* = roſch: *et in siti mea potaverunt me aceto.* (jaſchequni chometz. טירה = TIRA, habitatio, palatium, caſtellum. haſonló θύρα, ας. *Janua*, oſtium. *PS.* 68. *heb.* 69. v. 26. *Fiat habitatio eorum* (tiratam) *deserta: et in tabernaculis eorum*

Etzet. fogó. fúni. akol. θύρα. תרעא = tarha. haſ.

(be ahalejhem) *non sit qui inhabitet. phequddato* episcopatus ejus. ex פקד - visitavit, præfecit. *Jemenben* a' nagy Udvari Tiszt *Phaki* nevű. Lásd *Mkház.* 76. k. 2-dik Szakasz. p. 388. PSAL. 108. *heb.* 109. v. 8. *Fiant dies ejus pauci: et episcopatum ejus accipiat alter* PHEQUDDATHO jiqvach acher. ACTUUM Apost. cap. 1. v. 6. S. PETRUS: *Viri fratres, oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus Sanctus per os David de Juda.* v. 20. *Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, et non sit qui inhabitet in ea: et episcopatum ejus accipiat alter.* MATTH. 27. v. 33. *Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus.* 34. *Et dederunt ei vinum bibere cum FELLE mistum. Et cum gustasset noluit bibere* v. 48. *Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit ACETO, et imposuit arundini, et dabat ei bibere.* JOAN. 19. 30. (cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit:) *Consummatum est. Et inclinato capite tradidit Spiritum.*

Tárva. Chald. porta. Faki.

ובטן = VETEN. venter, uterus, cor. betű hányással hasonló *vente-*

זכר = ZEKER. memoria. memoriale. emlékeztetö jel. olv. *tzetzégér.* *ker.* hasonló *tzégér.*

טרף = TEREPH. præda, esca. τροφὴ. eledel. hasonló τροφὴ, alimentum τρέφω. ex τρέφω alo; & hoc ex טרף TARAPH. cibavit, rapuit. &c.

ברית = BERIT. testamentum. ferit. olv. *ferit*, ferire fœdus, hasonló.

מעשי יהוה = MASZEI JEHOVA. opera Domini. olvashatni: Mise. *Mihshei*, hasonló: *Mise.* ex עשה = *hasza.* fecit - *mahaseh*, opus, magas olvashatni: *maghsh.* hason. *magas.*

פרות = PHEDUTH. Redemptio. Redemptor. ha olvastatik fœdus. *phedus.* hasonló fedus, vagy fœdus. fœderis. PSAL. 110. Hebr. 111. v. 2. *Magna opera Domini.* Gedolim MAHASZEI Jehova. v. 4. *Memoriam fecit* — ZEKER Ahsza — *mirabilium suorum, misericors et miserator Dominus*, v. 5. *Escam dedit timentibus se* — TEREPH nathan liræiv. *Memor erit in sœculum Testamenti sui.* Izekkor leholam BERITHO. v. 9. *Redemptionem misit populo suo.* PHEDUTH schalach lehammo. *mandavit in æternum testamentum suum.* Tzivvah leholam BERITHO. *Sanctum et terribile nomen ejus.* Kadosch ve nora schemo. DUHAM. hic. Alii legunt *Redem-*

ptorem, quod manifeste pertinet ad Christum. *Testamentum.* Augustin. Sed quod, nisi novum? MATTH. 22. v. 19. *Et accepto pane gratias egit, et dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc FACITE in meam COMMEMORATIONEM.* v. 20. *Similiter et calicem, postquam cænavit, dicens: Hic est calix NOVUM TESTAMENTUM in Sangvine meo, qui pro vobis fundetur.*

אטון = ATUN, Linteum, velum. olvashatni: *oton.* hasonló ὀθόνη ὀθόνη. linteum és ὀθόνιον. linteolum, és ὀθονιον. *linteamen.* háromszor íratik ὀθόνιον. ϑ betüvel, és nem θ betüvel az én Görög Sz. Írásomban minden *varians* Lectio nélkül; Sz. Jánosnál. JOAN. 20. v. 5. *Et cum se inclinasset, vidit* (JOANNES) *posita linteamina,* κείμενα τὰ ὀθόνια. v. 6. (Petrus) *vidit linteamina posita.* τὰ ὀθόνια κείμενα. v. 7. *Et sudarium quod* ὀθόνη. *fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum,* ἀ μετα τῶν ὀθονίον κείμενον, *sed separatim involutum in unum locum.* Az Apostolok Tselekedetiben mind a' két féle képpen olvastatik, ACT. 10. 11. *velut linteum magnum,* ὡς ὀθόνεν μεγάλεν. IBID. c. 11. v. 5. *velut linteum magnum,* ὡς ὀθόνην μεγάλην.

כפה = Kipha, vagy KIPA. ra-
κῆπος. mus. Ági hasonló κηπος, ου, *hortus*. kert, a' hol ezernyi az ág; A' kipos-
ból κηπουρὸς kertész ex ὄρος ου. custos, in-
spector. *item*, ventus secundus, pro-
ur. sper successus. El-hagyván az *os* Görög szó-véget hasonló az *Ur*. A'
kert. *kert* szó-is a' Zsidóból eredhetett. קרת = KERET. Civitas. Urbs. ha-
sonló KERÍTETT-hely; ollyan a' gyümöltsös kert, a' kultsos vá-
ros. JOAN. 20. 15. *Illa existimans quia hortulanus esset.* ὅτι ὁ κηπουρός ἐστι.
אם = AEM, vagy *Am* = mater, anya
viszsza olvasván, így tudniillik:
ma, 's hozzá adván a' *ter*-t, hason-
mater. ló *ma-ter*, Ebből, elejbe tévén az *m* betüt eredhetett az öreg anyát
mam- jelentő görög szó *mamma*. Hasonló
ma. pa- eredetü a' *pater* az אב, *ab* szóból:
ter. viszsza olvasván, lészen belőle *ba*,
Vatter. 's hozzá vetvén a' *ter*-t = *Ba*-ter
Abba. *Va*-ter. Az *Ab*-ból lett *Abba*, A-
pátur.. Abbé. Az *Atya* szó az אתה
= *attah*, vagy את = *At* szóból ve-
hette eredetét. Az *attah* Zsidóúl;
az *At*, Chaldeai nyelven annyi
Te. mint *Te*, *Tu* Elejbe vetvén a' *T*-
Tata. betü *Tata* válik belőle. Az אני =
Én. *ani*, olvashatni *aeni* = Ego. hason-
ló sőt mind egy a' Magyar *Én*. 2.
TIMOTH. c. 1. v. 5. *Recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non*

ficta, quæ & habitavit primum in avia tua Loide, ἐν τῇ μαμμῇ σου λωΐδι, & in matre tua Eunice, καὶ τῇ μητρί σου Εὐνίκῃ.

רחום = RACHUM. miserator. a' Vulgáta olvaſſa: *Reum.* 1. ESDRÆ 4. v. 8. *Reum Beelteem* = רחום בעל טעם = Rechum bal vagy *bel taam* vagy tagham. Ez a' *taam* mind kóstoló ízet, mind *tanátsot* jelent. Úgy hogy az a' *Bel taam* tanátsbéli Urat jelenthet, kinek más neve *Reum* vala = könyörülö. haſonló *tana*-kodni, *tanáts*. A' *rachum*-ból betû hányáſſal eredhetett a' χάρισμα a' lélekbe ſzállittatott malaſztot jelentö ſzó. A' *malaszt* a' מלא = MALA, meg-töltetést, teli-séget jelentö ſzóból eredhetett. *Mala* = repletus, plenus fuit. *Male* = plenus. *Meloa* plenitudo. Az Isteni malaſzſtal meg-töltetik a' Szentségek fel-vételével az ember. „A' K. K. *Hit Summája* Poson. *Weber.* 1798. §. 7.

tana-kodni.

χάρισμα

malaſzt

Ébreſztö nagy ajándék a' te *malasztod* Úr Isten!
Ajtón áll, zörget, 's hogyha meg nem vettetik, és ha
Szót fogadunk; élvén a' Szentségbéli Jelekkel,
A' ſzenté tévö Kegyelem Lelkünkbe be-ſzállván,

El-veri vétkinket, Fiuságot, 's Mennyei Just ád.

A' mi a' *Rachumot*, és belőle eredett *Charismát* illeti, im a' Zsoltár. PSALM. 85. *Hebr.* 86. v. 15. Ve *atta* Adonai El — *Rachum* ve chanun. *Et tu Domine Deus MISERATOR et misericors.* Epistola 2da ad TIMOTH. c. 1. v. 6. — *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei,* χάρισμα τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, *quæ est in te per impositionem manuum mearum.* 7. *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris;* (timiditatis) *sed virtutis, et dilectionis, et sobrietates.* 8. *Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus.* DUHAM. hic. (cum Theologis. V. MS. meum de Sacramentis) Non intermori finas GRATIAM Dei, quam accepisti, cum ordinatus es Episcopus, gratiam scilicet annunciandi Evangelium, edendi miracula, (dilectionis, sobrietatis, Græce *moderationis*, vel sapientiæ σωφρονισμοῦ) et Ecclesiam regendi, idque cum robore animi instar strenui ducis. Itaque gratiam (χάρισμα) confert Sacramentum *Ordinationis*; et cavendum, ne ignis ille extingvatur; labore et actione subinde est excitandus. Ex *rachum*, charum, χάρισμα.

Tu. Te.

מרזח = MARZEACH convivium (lugubre.) ex *razach.* vagy *raze.* ehez elöre vetvén az *a* betût támadhatott az ἀρισέω *prandeo.* JOAN. 21. 12. *Dicit eis Jesus: venite, prandete.* ἀρισησατε. JEREM. 16. 5. *Ne ingrediaris domum convivii.* Al-taboa beith *marzeach.* Ebböl eredhetett a' *morzsa.* mica. A' marzeashot olvasni lehet *marzse*, 's az *r* betünek *n* betüre változásával eredhetett a' *mansum.* i. és *mansus*, a. um. meg-rágott. 's a' Frantzia *manger*, edere, enni. A' vendégség más neve משתה = miſchte, vagy mixette, 's ehez haſonló a' *mixtum*, és *mischen* Ex שתה *ſchata*, bibit, convivatus eſt. *Scheti* = potus item *stamen*, ex שות = *schut*, ponere. *mischette*, convivium. JEREM. 16. v. 8. *Et domum convivii non ingrediaris.* U beith (vagy *beth*) *mischette* lo — taboa. A' *Mixtiót*, keverést, a' bornak vendégségbéli keverését a' Példa-beſzédek könyvében ez a' ſzó jelenti: מסך = MASZAK, miſcuit, ſuſtentavit. PROV. 9. v. 5. *Venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis.* מסכתי maſzaketti, vagy maſzakti. uſcheta be jajin = *et bibite vinum.* A' *ſchut*, annyi mint *proponere*, *apponere.* Abból eredhetett a' Német

ἀρισέω.

manſus

manzsér.

miſchen.

miſceo

ſchütten, fundere; annál-is inkáb', mert haſonló a' שחה = *ſchata*, ivást, vendégséget jelentő ſzóhoz; a' horreumot, granariumot, *tsürt* jelen-
ſchütte tő Német ſzó-is *ſchütte*, azért, mert oda *öntetik* a' ki-nyomattatott, vagy tsépelt gabona. Igy azon egy
tsür. ſzóból *schit*, *cit*, *tsür*, 's több gabona, vagy vízi öntetményü hely vagy edény vezettethet-ki a' Zsidó *ſchata*, és *ſchut* ſzóból.

אנח = ANACH. ſuſpiravit, gemuit. ha a' *ch* helyibe *h* = ה tétetik, ſzint azon ſzomorúságot jelentő az *anah* mæſtus fuit; ha *k* a' vége = כ *perpendiculum* a' jelentő ereje = אנך = olvashatni *Anc*, 's
ancho- talán abból forrott az *ancora*, vagy
ra. anchora; az *anából* pedig 's az
angor. *anach*-ból az *angor. angaria.* PROVERB. 29. v. 2. *Cum impii sumpserint principatum, gemet populus.* ינאח gemet. Jeanach gham = gemet populus. *ghám* vagy ham = nép.

אף = APH. facies, ira olvas-
ὀφθαλ- hatni *op.* haſonló az ὀφθαλμὸς ſzó-
μὸς. nak eleje. oculus, ſzem. ὄπτομαι, video. איש-אף = *aisch-aph*, vagy iſch-op. Vir iræ, homo vultuoſus. *vir iracundus.* haragos. jegareh madon, *provocat rixas.* גרה = gerah, vagy garah. miſcere, provocare, miſcere ſe contentionibus. Viſzſza

olvastatván, = *harag.* ira. PROV. harag.
29. v. 22. *Vir iracundus provocat rixas.* jegareh madon. ex dun, ju- charon
dicare, diſceptare, *madon* rixæ, contentio. *Medina* = provincia. Spanyol Orſzágnak *Leon* és *Andalusia* Tartományiban egynehány *Medina* nevü városok, Hertzegségek vannak, az az, a' mint az Arabbá tett Zsidó ſzó jelenti: *tartományok* (ſok ſzáz eſztendőkig bírták a' Spanyol földet az Arabiai vagy Szeretsen Nemzetek) amollyanok a' *Medina* del Campo. *Medina* del Rio ſecco, *Medina* Sidonia, *Medina* de la Torre = Róna földi, ſzáraz vízi, Sidoniai, Toronyi *Medina.* Vagyon a' Mekkai Tartományban-is *Medina* talnabi nevü város. *Nabi* = Proféta, melly ſzót Mahometre ruháztak. emebben halt-meg ez az ámíttó, a' mint némellyek mondják; de erről lásd a' Mkházban *Niebuhrt. Medina*, holott *Methymna*, és *Metina* módra-is írattatik, talán *Megyina* módra mondattatott-ki; 's így hasonló vólna a' *Megye.* Vár-*Megye*, Megye
Püspöki-*Megye.*

בשל = BASCHAL, vagy vaſchal. Coxit, aſſavit. haſonló *vasally*, haſonló vasſzar, ſcoria, re- vasſzar
trimentum ferri. haſonló *Basaltes.* baſal-

tes. ki-égett kõ darab. Lásd *Orgetologicon*. §. 20. pag. 49. ſok ezer égett ſzínû oſzlopok vannak Irlandiában, mellyeknek felek a' föld alatt, felek föld-ſzínt láttatnak. Vannak más Tartományokban-is. Ezek a' *basaltesek*, az égõ hegyek vasas követses réſzeinek ki-okádott olvadékinak láttatnak lenni. - -

Nigræ hæ terræ fuſcæque videntur
Ignivomi montis ructus, & ſaxa fuiſſe
Horrendo tonitru liquefacta, ejectaque longe:
Fluxiſſe hos cumulos ignis virtute, reperti
Oſtendunt in eis ſilices, & ferrum, & alumen.

הרהר = HARHER. Chald. cogitavit. *Harhorin*, cogitationes (variæ vagabundæ) tétovázó gondolatok. haſonló: *error*.

error.

שלה = *Scheleh*. quietus. haſonlõ *selig*.

ſelig.

רענן = *rahnan*, florens. haſonló *orn*-atus ex *raanan*, vireſcere, florere. haſonló a' *rana*-is, a' *zöld* béka.

orno.

rana.

היכלי = HEIKELI. Palatium meum. Palotám. olv. hajkeli. 's betũ hányáſſal *hajléki*. 's abból eredhetett a' *hajlék*. Nem vagyok mél-

hajlék.

tó, hogy bé-jöjj az én hajlékomba.

בהל = BAHAL, conturbare. *Bahalah*, & facta *metathesi*, BALLAHA, conturbatio (ita Lexicon) hasonló βάλλω, jacio, ferio. olvashatni *Bel.* és így hasonló *bellum.* βάλω. bellum

חזה = CHAZA, vidit, látott (szemmel, vagy elmével.) olvashatni: *ehzeh.* hasonló ész, 's egy *r* betü közbe-adásával, hasonló *érzem.* hasonló a' görög esztanomeis. ἀισθάνομαι. chazva. chald. vagy *ézva.* visio, látás. ész. érzi. ἀισθάνομαι.

בית = BAITH. domus, familia. hasonló *pajta.* DANIEL. c. 4. *Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea*, ænah Nebukadneszar schele haveit be beithi. *et florens in palatio meo:* ve rahanan be heikeli v. 2. *somnium vidi, quod perterruit me.* chelem chazeit (vagy hálom ezeith.) — *et cogitationes meæ in strato meo*, ve herhorin al-mischekeni, *et visiones capitis mei conturbaverunt me.* ve chezvei reoschi jebihalunini. pajta. pajtás. álom.

הרג = HARAG, occidit. hasonló *harag.* ki-mondhatták: *erak*, irag. így hasonló *irac*-undia. hasonló a' Német *Rach.* vindicta. hasonló a' görög ὀργὴ. *ira.* GENES. 4. 8. *Cumque essent in agro, consurrexit* harag. rach. ὀργὴ.

Cain adversus fratrem suum Abel, et interfecit eum. vajahargehu. A' *harag*, 's a' többi említett ſzó még egyeneſebben eredhetett ezen ſzóból חרה = *Chara*, exarſit ira, haragra gyulladott: abból támadhatott a' Mesézők Révéſzſzének a' neve-is *Charon*, melly ſzó *harogot* jelent חרון = *charon*. æſtus iræ. A' *Lélek kara-is* haragos lelket jelenthet. *Vaichar* lekain mæod. GEN. 4. v. 5. *iratusque est Cain vehementer.* IBID. v. 6. *Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? et cur concidit facies tua?* Lammah charahlak, ve lammah naphlu phaneika?

harag.

charon.

שוך = SCHUK. appetivit, kivánta. *teschuka* = appetitus. haſonſuchen. ló *suchen.* GENES. 4. verſu 7. *sed sub te erit appetitus ejus.* ve æleika teſchukato, et tu dominaberis illius. Ve atta timſchal-bo. DUHAMEL hic. (Hoc loco) libertas & dominium in actiones noſtras manifeſte homini tribuuntur.

ברה = BARAH, comedit, elegit. evett, válaſztott. beriah = בריה cibus, alimentum. eledel. olvashatni: *brieh.* haſonló a' német brühe. *brühe.* embamma; 's talán a' *brod*brod. is onnét eredt. Ezen *barah* ſzóból jött-ki a' בר = *bar.* filius. mellyből egy kis ragaſztással a' görög ſzó

βρέφος infans forrhatott. εὑρήσετε βρέφος εσπαργανωμένον. LUCÆ 2. 12. *invenietis infantem pannis involutum.* βρέφος.

A' *bar* tiſztát-is jelent, 's azt SYMMACHUS a' 2-dik Zsoltárban *purus* gyanánt olvasta, AQUILA pedig *electus* gyanánt. Adorate *pure.* oſculamini *electe*; 's ugyan-is az a' két betũ בר olvastathatik *bur.* 's így haſonló hozzá a' *pur*-us. valami kis változással, vagy talán magányoſan-is *disciplina* erejũ ſzint azon *bar* ſzó. PSALM. 2. v. 12. *Apprehendite disciplinam.* Így a' Vulgata. Naſcheku-bar נשקו-בר Így a' Zsidó. Oſculamini *electe*: Így Aquila Adorate *pure:* Így *Symmachus.* Bellarminus in hunc PSALM. *Apprehendite disciplinam.* Hebræus habet: oſculamini filium. Nempe vel mutatum est aliquid vitio temporis; vel *bar* = filius, etiam puritatem & diſciplinam ſignificat; ut apud Græcos παῖς, puer: παιδεία, diſciplina. A' *barah* ſzóról lásd ezen IX-dik Folytatást-is illy jel alatt ל. purus

ארב = *arab.* inſidiatus est. mind ez a' ſzó maga, mind a' belõle eredettek, intselkedést, állartzázást, lyukat, barlangot jelentenek. haſonló *Larva;* azért: mert ſokſzor ragaſztatik a' ſzó elejbe L, vagy M, vagy H = a. 's a' t. Larva

Briareus.

בריא = *bria.* creatura. Teremtmény. Ebből eredt a' *Briareus* Gigás neve, ki egyike volt a' Jupiter ellen hadakozó seregnek: testvére volt *Gyges*nek. Más költők Jupiter segíttőjivé teszik ezeket-is, másokat-is. Mert tudniillik *incerti sunt Poëtæ in fabulis narrandis.* Scholiastes HESIODI THEOGON. a v. 145. *Ibid.* NOTA ad v. 149. *Cotto, Briareo Gygi* (tribus his, Hesiodana tempora antegressis latronibus, ii enim fuisse videntur) quinquagena capita & centena brachia singulis tributa sunt.

κόττός τε, βριάρεώς τε, Γύγης θ', ὑ περφάνα τέκνα.

Cottusque, Briareusque, Gygesque, superba proles.

PALLAVICINUS in Apparatu ad veram Concilii Tridentini Historiam capite 1. p. 1. §. 2. „Terror ille, quem unus homo, binis instructus brachiis, multis brachiorum millibus incutit, larva est, quæ statim evanescit: validam catenam, qua vincitur hic *Briareus*, reverentia Divinitatis conflat. Az említett három haramiának a' nevek rettentők, ἐκ ὀνομασοὶ, úgymond *Hesiodus*, avagy δυσώνυμοι. *Briareus* egész neve ennyit tesz: teremtmény félly, *creatura time.* בריא - ירא

= *briah-iirai.* A' קוט = *kot.* 's hozzá adván a' görög ſzó véget, *kottos*, annyi, mint veſzekedő, és unalmas: *fastidiosus, et rixator,* Ha olvastatik: *kut* és a' ט = ty; haſonló *kutya.* A' *Gygest* a' גוג = *gog* kutya. ſzóból vezetik-ki némellyek; ezt pedig az Arábiai gyökérből אגג *agag*-ból húzzák-ki; azt állítván, hogy *gog* = dux improborum: a' gonoſzok vezére. haſonló hozzá a' *gög* = ſuperbia, elatio. *gögös* = ſuperbus, arrogans. gög.

שכין = SAKIN. culter. al. ſpinæ. haſonló *seco.* ἀξίνη ſecuris. tudniillik ha ה vettetik elejbe, egy kis hely-változtatással, sőt a' nélkül-is haſonló az említett görög ſzó. LUCÆ. 3. 9. *Jam enim securis ἡ ἀξίνη ad radicem arborum posita est.* ſeco. ἀξίνη.

חראיהם = CHRAIHAM ſtercora ſua. excrementa, rejectamenta, haſonló ἄχυρον. *palea.* LUCÆ. 3. 17. τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει. *paleas autem comburet.* ISAIÆ. 36. v. 12. *qui sedent in muro, ut comedant stercora sua.* Le ækol eth choraiham, vagy chraiham, vagy cheoraiham. radix: *chor* = foramen, caverna. *plur. chorim* = ingenui, nobiles, liberi, item, excrementa. a' *chor*-ból eredhetett az ἰχὼρ. ſanguis (deorum in fabulis.) ἄχυρον. ἰχὼρ.

שוק = SCHUK. exundavit, ap-
ſok. petivit. ki-áradott. haſonló, *schok*, multus. *suk* platea, vicus, forum.
ſikator. haſonló *sukátor*, 's abból *sikátor*, kis úttza. *schok* crus, femur, tibia, PSALM. 146. *Hebr.* 147. v. 10. *Nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.* be
ſchuh. ſchokei haiſch. = בשקי. haſonló *ſchuh*
ſuccus. calceus. pes (menſura). *Jiretzeh.* beneplacitum erit. Ex r. רצה = *ratza*, voluit, acceptavit. ebből *ratzon* voluntas, beneplacitum, ac-
ratio. ceptatio. haſonló a' ratio. — *Rationem* habere valetudinis = az egésségre gondot viselni. *Eod.* PS. v. 11. Rotzeh Jehova, *BENEPLACITUM est Domino super timentes eum.*

מלאכיו = MALAKAIV. Angeli ejus. ex לאך = lak (Legale) haſonló a' Frantzia *Laquais*. ein Lackey. pediſsequus. PS. 148. v. 2. *Laudate eum omnes Angeli ejus.* Halleluhu col malakaiv. *Lásd* §. ψ.

סגר = SZAGAR, clauſit, *ſzagur*, incluſum, *szugar*, clauſtrum,
ζωγρέω. cavea. Haſonló *zár*. haſonló ζωγρέω captivum teneo vivum capio. 2. TIMOTH. c. 2. v. 26. *Et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.* ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα.

יצליח = *jaszelicha*, vagy *jaszeliach* proſperabuntur. ex tzalakh vagy ſzalach = צלח. proſpectus eſt, ve col aſcher jaaſeh, jaſzelicha. haſonló *selig*. *PS.* 1. v. 3. *Et omnia* ſelig. *quæcunque faciet prosperabuntur.*

TIZEDIK FOLYTATÁSA.

גול = GUL. exultare. haſonló ἀγαλλιάω. Exulto. söt emez amabból való eredetünek látſzik lenni. ἀγαλλιάω.

גז = GAZ. vellus, lana, fœnum. haſ. *gaz*. Ez a' Zsidó ſzó nyírésst is jelent. = *Tonsio*. AMOS. 7. 1. Acher gizze hammelek. *post tonsionem regis*. Radix = gazaz. reſecuit. totondit. Talán a' *gaz* akármi nyírés, kaſzállás, rázás után való hulladékot jelent. mellyhez a' Magyar ſzó *gaz* hasonló. gaz.

נשא = NISZSZA. Elevabitur. Haſonló *Nissa* városa. ISAIÆ. 2. 2. *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles*, ve niſzſza mi gebaoth. *et fluent ad eum omnes gentes*. ve naharu ælaiv col-haggoim. A' goim, vagy *gyóim* ſzóhoz haſonló a' gyoin, *gyülevéſz*. *gen*-tes. Niſzſza. nyár. gyûl. gen-tes

הציאן = HATZON, vagy HASZAN, grex, nyáj. haſonló *haſzon*. 2. ESDR. 12. v. 38. heb. v. 39. *Et usque* haſzon

ad portam gregis = *haszan*; vagy hatzon. A' Jerusálemi egyik ajtó a' juhok ajtajának hívattatott, görögül προβατικὴ = *ovina*. A' mellett egy *tó*-is volt, mely halas-tó nevü volt, nyáj-ajtai halas-tó. *probatica piscina*. JOAN. 5. v. 2. vagy a' mint a' görög Vulgátában íratik ἐπὶ τῇ προβατικῇ = ad probaticam. ſupple, ait DUHAM. *Portam*. Nyáj ajtó táji halas tó, vagy, *marha ajtai halas tó*: mert a' πρόβατον ſzó, a' juhokon kivül, más négy lábú ſzelíd marhákat-is jelent. Uſzni lehetett azon tóban; azért κολυμβήθρα a' neve; ex κολυμβᾶν, natare, *úszni*. Azon tóba gyülekeztek a' Templom allyáról le-folyó vizek. *Piscina*, halas tó nevü ſzokott lenni, úgy mond *Menochius* az ollyan víz gyülemény; noha nem tartatnak benne halak. „ Erat aquarum collectio, quales nos Italice appellamus, *Peschiere*, quæ idem nomen retinent; etiam ſi in iis piſces non alantur, ut in hac. S. *Hieron.* apud *Duham.* geminos ibi lacus fuiſſe ait. Mind *Duhamelnél*, mind *Menochiusnál* olvaſom; hogy annak a' tónak Zsidó nevét, a' *Bethsaidát*, locum effuſionis, ki-öntésre, ſepredékes vízre érték 's fejték némellyek. illett-is oda a' vízi gyülevéſz

Beth-ſaida.

ſepredék név; holott oda folyt a' Templom allya vize; 's ekkor a' gyökér ſzó lehet צדה = *tsada*, melly ſzó mind vadáſzatot, mind puſztulást jelent; úgy hogy a' *beth-saida* a' moslék vizek puſztáját, vagy tanyáját jelentse. Az Irás megé függeſztett *Interpretatio* Hebr. Chald. &c. Nominum a' Beth-ſaidáról így ſzóll: *Bethsaida Domus frugum.* Igaz-is, hogy שדה = *szadeh* ſzántó, gabona termő földet jelent, a' שדר pedig baronáſlást, mellyhez haſonló a' *szántás*, mind a' *sata*, orum; de az a' *Probátika* halas tó miért vette vólna vallyon a' nevét a' gabonától? *a Frugibus*? Így a' *Bethsaida életes* házat jelentene; ha tsak oda nem hordták az *öt pitvari*, tornátzi-közé a' takarmányt? de ezt ſenkinek hiteles mondásával ſe bizonyíthatom-meg: az hihető, hogy a' Templom felé fel-járó ſok marhának a' marha kapunál itatója volt a' ſzomſzéd tóban, úgy etetője, és így életes háza-is volt az öt tornátzú *beth-saidában*, gabona vagy takarmány házban; a' hol a' ſok beteg ſzámára is a' kegyesség *szalmát*, *szénát* nyújthatott a' nyugodalmas várakozására a' víz meg-mozdúlásának. JOAN. 5. 3. ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν. ſzántó. ſata.

— Mások azt a' *Bethsaida* nevet a' halálzatot, 's vadálzatot jelentö צוד = *tsud* névből vezetik-ki. Abból ered *metsuda* = venatio, ſagena, rete, vadálzás, háló, gyalom. *tsajad* = venatio; úgy hogy a' *bethsaida* vadálzás, halálzás helyét jelentse; de ez, úgymond *Duhamel:* nem illik az említett tóhoz. In *Joan.* c. 5. v. 2. *Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethsaida* בית צידא. Miért nem illene olly marha járású moslékos, és így hal eledelre alkalmatos tóhoz, mind az aprólék hal, mind a' déb dáb madár, és úgy mind a' halálzat, mind a' vadálzat? *bethsaida*, halálz vagy vadálz ház. A' tsaidához vagy tsidához halonló a' *dsida*, mellyel ſzigony helyett lehet élni. Egyebek a' *bethsaida* helyett *bethchesed* ſzót olvasnak. így a' Görög βηθεσδὰ, így Sz. *Hieronymus*. Az annyit teſz, mint könyörületesség háza. בית חסרא halonló *esede*-zni *Duham.* vox Bethesda, vel Bethseda domum miſericordiæ, forte *nosocomium* ſignificat.

Beth-ſaida.

halálz-ház.

vadálz ház.

dsida.

eſedez-ni.

שפך = SCHAPHAK, effudit. Innét eredhetett a' *sáf*, mellyröl az *S* betü alatt így ír *Párisp.* SÁF. ſcaphium, urceus, orca.

ſáf.

רשף =

רשף = RESCHAPH. pruna, ſcintilla, inflammatio maligna. A' *Far* és *rescheph* ſzóból eredhetett a' Farrasp, azután kurtábban és betü hányással *Farsába*, mellyről *Párisp.* így ír: *Ischiacus*, vel *Ischiadicus* Farsábás. *Ischiadicus dolor*: tsípö tsontnak fájdalma. *stziátika.* (Hogy a' kereſzt és tsípö tsontoknak inflammatiojával jár ez a' stziatikás fájdalom, ſokáig érezvén, kévül friſs vizes kendövel úgy tetſzik, enyhítve tapaſztalám egyéb igyekezetek után.) Gróf G. *Gvadányi* egy Tiſztnek ſzeméllyében, kit a' nagy hartsa farka lábáról le-ejtett a' halálſzat után:

Farſáb.

Nem egyſzer kinlódtam én a' *Farzsábába*,
De ez úgy rá vágott a' vizes gatyára,
Hogy nem könnyen jutok én e' nyavalyára,
Nagy írj a' hartsa-fark ember derekára.

פלג = *pheleg*, vagy PELAG. = rivus. decurſus. haſonló *pelagus.* PS. 1. v. 3. Al-phelgei maim, *secus decursus aquarum.* haſonló *Feleg.* p. o. Feleg-Vár.

pelagus. Feleg.

כעץ שתול = ſicut lignum plantatum. ke etz ſchatul. mint az ültetett fa. PS. 1. v. 3. *tamquam lignum, quod plantatum est.* haſonló *ſchatula.* az alatta lévö punctummal olvastatik, *ſchateul.*

ſcha-tul.

תאבר = TOBAD. olvashatni, *Tabad. peribit.* h. tabes. PSAL. 1. v. 6. *et iter impiorum peribit*: tobad PSAL. 111. hebr. 112. Taavath reſchaim TOBAD. *desiderium peccatorum PERIBIT.* taavah = תאוה deſiderium. *kivánság*, ex אוה = *avah*, vagy *ave.* haſonló *aveo.* — מסס = maſzáſz liquefactus est. Ebböl נמס = *tabescet.* PS. 111. heb. 112. v. 10. Raſcha raeh. *Peccator videbit*, - - venamaſz = ונמס, *et tabescet.* A' *maszászból* mint gyökérböl ered a' *mász* tributum, cenſus. Ehez haſonló a' *massa.* a' *mász mascul.* a' *miszsza* femin. generis. Ez-is *adót* jelent = tributum, cenſus e *plur.* Miſzſzim. Haſonló a' *Missa.* Abban és azzal mutattyuk-be az Isteni imádandó méltósághoz kötelezett adózásunkat oblationem SERVITUTIS, Latriam. Azomban a' *Missa* nevet már az elöbbi 4-*dik Folytatásban* tellyesebben ki-vezetém az עשה = *asza* ſzóból, pag. 25. & pag. 50. 51. *Mkház XII. Szak.*

aveo.

maſſa.

Miſſa.

מרפא = MARPHA. medicina, ſanatio ex רפא = *Rapha*, ſanavit. item, remiſsio, lenitas. haſonló *orvosság*, és μόρφωσις, *species* fucata. ECCLESIASTÆ 10. v. 4. ki marphe hinniach chataim gedolim. *quia curatio cessare faciet peccata maxima.* MENOCH. hic. (*Curatio* marphe) Ex Hebræo aliqui vertunt *sanitas*, vel, lenitas, h. e. integritas animi mitis ac modeſti. A' külsö belsö jó ſzínt 's egésséges állapatot kellemetességet &c. jelentö *marpha* Zsidó ſzót a' görögök, a' *jó;* és ellenzö értelemben a' *rosz*, vagy *tettetett* formának jelentésére-is alkalmaztatták. 2. TIMOTH. c. 3. 5. Ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτης ἠρνημενοι. *Habentes speciem*, μόρφωσιν, *quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes.* MENOCH. in hunc vers. 5 tum. Taxat hæreticos, qui fucata ſpecie pietatis veram religionem conantur evertere. Az illyenekröl PÁZMÁN Péter Cárd. 75. Predik. P. *Saitz* Leo Fraseologiájában. *Poson.* 1788. 95. Levél. „ Tettetes ájtatosságok' ſzínével jó akaratot ſzereznek, hogy azután árokra és ſok lelki veſzedelmekre vigyenek. „ μόρφωσις.

ברא = effinxit, mentitus est = BADA. BADDIM, mendaces, men-

dacia. Ezek hazugságot jelentenek; a' בד = *bad* puſztát, magányosságot. olvashatni. *vad.* Valamellyikből eredhetett a' ſzokott ה = *h.* vagy *e.* vagy *a.* betünek elöre vetésével a' badud, *abdut* ſzó, melly Indiai a' féle magányos életü pogány Szerzeteseket jelent, kik elejintén ſanyaruságban; azután minden fertelmességben élnek. MAFFEJUS. L. 1. Hiſt. Ind. pag. 27. Brachmanæ — — Gymnoſophiſtas Græci dixere: iique partim longiſsime peregrinantur, ſtipem emendicantes, — — mendaciis variisque ſuperſtitionibus in fraudem impellunt (homines) partim in ſolitudinibus aviis & ſubterraneis ſpecubus duriſsimo vitæ genere — — ſemet ipsi discruciant — ad certum annorum ſpatium: quo exacto, in ABDUTOS (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur, ii tamquam humano faſtigio celſiores, & omnium rerum licentiam adepti — in omni ſcelerum & flagitiorum genere impune volutantur.

vad. Abduti Abditi Abduti

עור = GHOR. cutis, pellis. corium. *bör.* haſonló, *corium.*

ערום = GHAROM, vagy harm. rom. *nudus*, haſonló, *arm.*

מערה = *mahreh* nuditas. haſonló, *mare.* A' mare *barlangot* - is je-

lent. PS. 141. *Hebr.* 142. v. 1. *Intellectus David, cum esset in spelunca oratio.* Maskil le David be hejotho ba meara thephilla. Be hejotho = *in esse eum.* ba *meara.* olvashatni: ba *meghara.* = in ſpelunca. haſonló *Megara.* Athenæ és Corinthus között álló Görög város. Azt Leleg épitté, Alcathous helyre hozá. Mega-ra.

Metamorph. L. 7. §. 11. — Per Te, Maxime Theſeu!
Tutus ad alcathoen, Lelegeia mœnia, limes
Compoſito *Scirone*, patet (*Sciron* latro ad Corinthum) ſparſisque latronis
Terra negat ſedem, ſedem negat oſſibus unda.
Quæ jactata diu fertur duraſſe vetuſtas
In ſcopulos, ſcopulis nomen Scironis inhæret.
Si titulos, annosque tuos numerare velimus,
Facta prement annos: pro te, fortiſsime, vota
Publica ſuſcipimus, Bachi tibi ſumimus hauſtus.
Conſonat aſſensu populi, precibusque faventum
Regia; nec tota triſtis locus ullus in Urbe est.

קרם = KARAM, ſuperinductus est, ſuperinduxit. Innét eredhetett
κέραμος. a' *κέραμος*, tegula. LUCÆ. 5. 19... *διά τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον εμπροσθεν τῦ Ἰησῦ. Ascenderunt ſupra tectum, et per TEGULAS ſummiſerunt eum cum lecto in medium ante Jesum.* Irja Schreveł, hogy a' Kéramos a' *kéo*, uro, és *éra* terra ſzóból eredt; de az *éra*-is Zsidó ſzó, az *eretz* ſzóból: a' *κεράω*, miſceo, egyelíttem, a' víznek a' földel a' fazekas és tégla tsináló által eredete lehet a' *kerameus* = figulus nevének; de ez a' *keráo*-is a' *karam* (olv. keram) ſzóból jöhetett elé; a' mennyire a' fazekas mázra is mutathat.

מחסי = MACHSZI ſpes mea,
§. א. refugium meum. Ex chaſza. ſperavit. חלקי = *chelki* portio mea. ha-
chelch ſonló *chelk.* ex chalak, partitus eſt &c. PSAL. 141. *Heb.* 142. v. 6. *Tu es ſpes mea, portio mea in terra viventium.* Attah machſzi chelki be eretz hachajim.

בקע = BAKA, disrupit, (in N. Pial Hiph. Hithp. disruptus eſt) nyilást, ſzakadást jelentő ſzó. haſonló *véka*, nyilt edény. vattibaka haadama. NUMER. 16. 31. *Disrupta est terra.*

בלע = BALA devoravit, deglutivit. haſonló *Fala*, be-falta. NUMER. 16. 32. *Et aperiens os suum* (terra ſub pedibus eorum) *devoravit illos* vattibla otam, *cum tabernaculis suis et universa substantia eorum.* Falni.

ירד = JARAD. deſcendit. haſonló *ered*, ereſzkedni. כסה = CASA. texit. VAJIERDU hem, ve col aſcher lahem CHAJIM ſchea OLA, VATTECAS alejhem haaretz. NUMER. c. 16. v. 33. *Descenderuntque vivi in infernum operti humo.* a' *tecas* = operti, vagy tecti, haſonló *texi*, tecti ex *tego*. Et texit eos; vel, tecta eſt ſuper eos terra. Leeredni. éjj pro élly. Ól. texi.

אתה = ATTA. *Tu* את = ATT = *Tu*. haſonló a' Görög ἄττα, ὁ. Pater. *Schrevel.* ATTA est vocabulum, quo juniores compellant ſenes. *Bergler* Homérusban az *atta* ſzót *bátyóra* fordíttya; fordította volna *atyára*. Telemakus Homerusnál az ö *Eumeus* nevü Majoros-bojtár-gazdáját ſzeretetből jobbára *Atta* névvel illeti. ODYSS. 16. v. 57. Ἄττα πόθεν τοι ξεῖνος ὅδ' ἵκετο; *Bergler* Frater ſenex, unde tibi hospes hic venit? IBID. v. 31. ἔσσεται ἠτως Ἄττα. Erit ſic Frater ſenex. ODYS. 17. v. 599. ἔσσεται ἠτως Ἄττα. Erit Atya. Atta.

ſic Frater ſenex. A' Magyar így fordítaná: *Atya.*

לחך = LACHACH. linxit. ollecken. vashatni *Lek.* haſonló *Lecken.* Ha elejbe adatik a' *g* betü, a' γλυκὺς. γλυκὺς (*dulcis*, *jucundus*) ſzármazhatott belöle, és egyetemben a' γλυκερὸς; melly ſzó az elöbbivel együtt édest, kellemetest jelent; édes. de az *édes* az ἡδυς böl ſzármazott. A' g helyibe *d* betüt adhattak, a' kik a' *lachach*, vagy *lek* ſzóból elödulcis. ſzör *delek*, azután *dulc. dulcis* ſzót tsináltak. A' Bábilon tornyánál esett ſzavak változása azután is folytattatott el-tsipéſſel, ragaſztáſſal 's a' t. Eumeus *Telemakushoz.* Odyſſ. L. 16. v. 23.

ἦλθες Τηλέμαχε, γλυκερὸν φάος.

Veniſti Telemache, dulce lumen. *Horat.* ad Mecænat. O et præſidium, et dulce *decus* meum.

כשך = LOSEK. Cubiculum, Lozſe. cella. ſzoba. haſonló *Lozse.*

שׁבר = SZABAR. bal pontal. ſperavit. olvashatni *sber*, haſonló ſpero. *sper*-o. Abból eredhetett *Sabarja* Sabaria = ſpes Domini. — A' שׁבר = jobb pontal *schabar*, annyi mint, contrivit, fregit, contribulavit. öſzſze törte, zuzta. ha az R = ר helyett *d* betüt olvastak, haſonló *zsibbad.* PS. 50. *Heb.* 51. v. 19. *nischabar*,

és *nischbara* in *Niph* contritus, contribulatus. zibchei Elohim ruach niſchbarah (vagy niſchebbara) *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.*

דכה = DAKA, attrivit ſe, humiliavit ſe. haſonló δάκνω mordeo, PS. 50. v. 19. Leb-niſchbar ve niddekeh Elohim lo tibzeh. *Cor contritum et humilatum Deus non despicies.* δάκνω.

בזה = BAZA = ſprevit. haſonló *buz*, ſpernere. A' *buz* el-vetettet, meg-vetettet jelent, haſonló *butzkó.* butzkó.

מכשלה = MAKSCHELA. ruina, offendiculum. כשל = *kaschál.* impegit. haſonló *maxilla*, áll, áll-tsont, áll-kaptza, melly mind a' ſzólláskor, mind az evéskor fel 's alá mozog; rontya eméſzti a' mi reá-kerül. maxilla.

הגגות = HAGAGOTH. tecta. haſonló *Hágó*, Trames aſcendens: domb, a' mellyre fel kell hágni. Hágó.

נטה = NATAH, extendit ſe. ki-nyújtózott. haſonló *Nato*, úſzok. és ha נ = n = ny. haſonló nyújtózom. nato. nyújtózni.

והכרתי = VEHIKRATTI. dispergam. כרת, abſcidit, disperſit. haſonló χαράττω, incido, imprimo, inſculpo. SOPHONIÆ c. 1. v. 3. *Et ruinæ impiorum erunt.* ve ham- χαράττω.

maſcheloth eth-hareſchaim: *et dispergam homines a facie terræ, dicit Dominus.* Ve hikratti eth haadam meal phnei haadama, neum Jehova. v. 4. *Et extendam* (venatithi) *manum meam super Judam, et super omnes habitantes Jerusalem: et dispergam* (ve hikratti) *de loco hoc reliquias Baal, et nomina œdituorum* (hakkemarim) *cum Sacerdotibus:* v. 5. *Et eos, qui adorant super tecta* (al-hagagoth) *militiam cœli,* Litzeba haſchamaim.

Camilli. Sabaoth.

עבש = ABASCH. ha b = v. haſonló *avas.* JOEL. 1. v. 17. abeſchu, *computruerunt jumenta in ſtercore suo.*

avas.

עליה = ALEIHA ſuper hoc. עלי = *ali*, vagy *alai.* ſuper me. *hasonló*, alaja, *sub eo.* JOEL. 1. v. 3. *super hoc filiis vestris narrate.* Alejha libenneikem ſzapheru. ISAIÆ 61. v. 1. Ruach Adonai Jehova alai. *Spiritus Domini super me.*

alaja.

כסף = CASZAPH, expetiit, appetivit, deſideravit. El-hagyván a' p betűt olvashatni: *kisz.* ODYS. 24. v. 395. Dolius autem recta ivit manus protendens ambas; Ulyſsisque capiens *osculatus est manum in carpo.* κύσε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ melly κύσε ſzóhoz haſonló a' Német küſsen = oſculari.

küſsen

כוס = COS, poculum, calix. pl. *cosoth.* hasonló a' *korsó.* korsó.

כטן = BETEN. venter, cor. hab = v. per metathesim hasonló venter; és a' nélkül βάθος, εος, és βυθὸς, ὁ. profunditas. hasonló βένθεα, profunditates. ODYSS. 4. 385. Proteus Ægyptius, qui maris totius profunditates novit. ὅσε θαλάσσης πάσης βένθεα οἶδε. venter. βένθεα.

מים = MAIM. Aquæ. aqua. Az Egyiptusiaknál a' víz neve *Moi.* Abból *Mójses.* Hasonló a' Mája, Mercurius' annya. Mojses' néhány tettejéből HErmes avagy Merkurius koholtatott. Mája szülé Hermest; az az: a' vízből vetetett-ki Mójses: *Hermes* bottya, caduceussa Mójses veszszejéből állíttatottelé: A' lelkeket más világra Hermes vezeti. Fáraónak és sereginek a' tengerbe lett temettetéséből hímeztetett. Mójsesnek az Istennel való társalkodása a' Hermes névvel példáztatott. Mája.

חסה = *speravit. confugit* = CHASZA. hasonló *Háza*, Ház, haus, mellybe nyúgodalomra folyamodni szokás. hasonló כסה = CASZA texit occultavit, mellyhez hasonló a' *casa.* — מחסה = *machese*, spes, refugium, receptus. PSAL. 72. *Heb.* 73. v. 28. *Mihi au-* Ház.

tem adhærere Deo bonum est: ponere re in Domino Deo spem meam. MACHASI. Lásd ezen X-dik Folytatást §. א.

תלפיות = TALPHIOTH. *armaria.* ex תלה = *talah* ſuspendit, & פה = *phe*, os, oris, acies, plur. פיות = *phioth.* hasonló *fiók*, aſztalfiók, mellyben a' faluſiaknál kés kenyér; a' városiaknál pedig papiros, ſpanyolviaſz, gyürü, 's t. a' féle; ha pedig az a' fiók nagy ármáriumhoz tartozandó több rétü *fiok*, ruha, 's ruházathoz tartozandó más-is hever bennek. A' *fiók*, a' Zsidó *phe* (ſzájat, nyilást jelentő) ſzóból eredt. Ha *talfiót*-is a' neve; álló, *függő* almárium' ki 's be-mozdulandó réſzeit, ſzájait jelenti.

talfiót.

בוא = BÓ. venire, ingredi. hasonló βάω, és βαίνω, eo, incedo. PSAL. 72. *Heb.* 73. v. 17. *Donec intrem in sanctuarium Dei.* עד-אבוא = Ad aboa æl mikkedeſchei El. *Aboa.* introibo. — *Ve aboah* & introibo. PSAL. 42. *Hebr.* 43. v. 4. *Et introibo ad altare Dei.* Ve aboah æl-mizbach Elohim: *ad Deum, qui lætificat juventutem meam* = Æel Elſimchath gili. Melly *gili* ſzó mind örvendezést, mind ifjuságot jelent; jelent *képet*, árnyékot, haſonlatoſſágot-is.

βάω.

עפא = APHA. Rami. frondes. Ágok. haſonló *Fa.* pl. *aphaim.* haſonló a' *Fájim.* Fa.

פימה = PHIMA, plicatura, ſtrigæ. haſonló *Fimbria.* Fimbria.

פוג = PHUG. ceſſare, deliquium pati. PHUGAH. Intermissio. ceſſatio. ſzünet, végzés. ha olvastatik *phueg.* haſonló *vég.* Más változáſſal haſonló veki: evvig. fuga. vég. evvig.

בחן = BACHAN, vagy vachan; probavit, exploravit. bachon = ſpecula exploratoria, turris ſpeculatoria. haſon ó *bakon vár*, haſonló wacht. excubiæ. JEREM. 11. 20. *Tu autem Domine Sabaoth, qui judicas juste, et probas renes et corda,* vochen kelajoth va leb. *videam ultionem tuam ex eis.* אראה æræh vagy *arehe.* videam. DUHAM. hic. Quid futurum ſit, prædicit, non ultionem expetit ſeu in propria ſeu in Chriſti perſona hæc dicat. bakon. wacht.

מרט = MARAT, pilos evulſit. haſonló *marni*, mart. más a' *marad* = rebellavit. ehez haſonló a' marakodó. ISAIÆ. c. 50. v. 6. *Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus:* Le moretim: *faciem meam non averti ab increpantibus, et conspuentibus in me.* ROQU = ſputum. Ezek Kriſztus Urunkról jövendöltettek; 's a' mint mart.

Sz. MÁTÉ 26 dikában olvaſſuk, Rajta be is tellyesedtek.

בטח = BATACH, ſperavit. *betach*, ſpes, fiducia. reménység. ha a' *b* vagy *v* után *r* tétetik, hawarten ſonló *warten* és *várta*. ha a' *b* után várni. *z* tétetik, hasonló *bizta*. PSAL. 15. bízni. *Heb.* 16. v. 9. *insuper et caro mea requiescet in spe.* Aph beſzari iſche- ſcena. kon *li betach.*

פנה = PHANA, vagy *pane*, aspexit. *phenim*, interius, intimum. h. *φαίνομαι*, appareo, a' *pana* ſzóból penso. eredhetett, *pen-so*. *Livius* L. 30. Quum oculis magis, quam ratione *pensarent* vires; ſimul læta, ſimul triſtia obverſabantur.

נצח = NASZAK, præfectus fuit, vicit, perpetuatus est. valamire vígyázót, győzőt, örökkétig való lételt, erőt, állandóságot je- Nézö. lentö ſzó. Abból eredhetett a' *nézek*, valakire vigyázok. *Lamna szeak* = *In finem. al.* præfecto (cantorum.) Victori (in Canticis), vel In fi- forte, in finem usque ſacrificii ca- nem. nebatur. *Duham.* in titul. *Psal.* 4.

שחת = SCHACHAT. corruptio. Mivel pedig a' ח ſokſzor olvastatik mint *e*, és a' ת, mint s, a' *schachatot* olvashatni *schesz.* ha- σὴς. ſonló σὴς, g. τὸς, ἡ, *tinea.* PSAL. ſzu. 15. HEBR. 16. v. 9. — *insuper et*

caro mea requiescet in spe. v. 10. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno* Lo taghazob naphſchi li ſcheol. *nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* liræoth ſchachat. v. 11. *Notas mihi fecisti vias vitæ*, todihani aorech chajim, *adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* שׂבע = *szaba* — ſzibbea = SATIAVIT: *delectationes in dextera tua usque in finem. netzak*, vel *neſzak.* éjj. Ezen igéket minden jó közönséges hitü töredelmes Kereſztyén maga vígaſztalására el-mondhattya; noha, a' mint az Apoſt. Tselekedetéből *Act.* 2. és *Act.* 13. tudjuk Kriſztus' fel-támadását jövendölte. Lásd. EXPLICATIO PSALMORUM edit. Caſſov. 1786. pag. 18. 19.

נגב = NEGEB. Auſter, meridies, plaga auſtralis. *déli.*

עזה = robuſtus, fortis, ERÖS. Ezen két ſzóból eredhetett a' Sábai Királyné neve, kit Abiſsinábának *Negista Azebnek*, Déli Királynénak neveznek. Lásd *Mkház* VII. Szakaſz. 176. Levél.

רן = RON. Cantio. Ének. רענן = rahanan. viridis. *Abiron'* neve valamellyik' toldalékából eredhetett. *Abiront* a' föld el-nyelte. NUMER. 17. v. 32. Meg-eshetett, hogy

Amphiaraus neve, és a' földbe lett el-nyelettetése a' lovainak el-nyelettetésével együtt *Abiron*' Hiſtoriájából koholtatott. *Scholiastes* Propertii: Eriphyla *Amphiarai* uxor, virum, in bellum Thebanum ire detrectantem prodidit, accepto monili aureo ab Argia Polynicis uxore; & *Amphiaraus* hiatu terræ Thebis cum curru absumptus est. — *L.* 3. *Eleg.* 12.

— Aurum omnes, victa jam pietate colunt.
Aurea nunc vere ſunt ſæcula, plurimus auro
Venit honos, auro conciliatur amor.
Auro pulſa fides, auro venalia jura,
Aurum lex ſequitur, mox ſine lege pudor. - - - -
Tu quoque ut auratos gereres, *Eriphyla*, lacertos,
Dilapſis nusquam est *Amphiaraus* equis.

זבח = ZEBACH. ſacrificavit, mactavit. olvashatni zevakh. hasonló ez-vág, le vág. A' régi külsö Áldozat, ſokſzor marha Levágáſſal járt. *zebach.* Sacrificium. תודה = Laus, confeſsio. Ditséret, hálaadás. ex IADAH, proiecit, laudavit, gratias egit. IAD = יד. olvashatni *Id* = kéz, part, oldal, hely.

hely. hasonló *Hid.* Ida. Ide. Zobeach, vagy Zebach THODAH jekkabedaneni. PSAL. 49. *Hebr.* 50. v. 23. *sacrificium laudis honorificabit me.* Az Istent leg-kedvesebben tiszteli az Oltári Szentség. Ditsérö, hálaadó Szentség. *Eodem PS.* v. 14. Zebach Leelohim *thodah.* תודה *Immola Deo sacrificium laudis.* Ennek a' Szentségnek bé-mutatásával hálákat adunk az Istennek az ö nagy ditsösségéért 's jó tételményiért; ditsérvén, magasztalván ö Sz. Felségét. *Gratias agimus Tibi propter magnam gloriam Tuam. Vere dignum et justum est - - nos tibi semper et ubique gratias agere - - per Christum Dominum nostrum.* S. AUGUSTIN. L. contra Adversarium Legis & Prophetarum. c. 18. p. 219. *Quod est autem sacratius laudis sacrificium, quam in actione gratiarum?* (Eucharistia) *et unde majores agendæ sunt Deo gratiæ, quam pro ipsius gratia per Jesum Christum Dominum nostrum? Quod totum fideles in Ecclesiæ sacrificio sciunt,* *) *cujus umbræ fuerunt omnia priorum genera Sacrificiorum.* Zibechu zibchei tzedek, ubitechu æl-Jehova. PS. 4. v. 6. *Sacrificate sacrificium ju-*

Híd. Ide.

bízzatok.

*) FORTASSIS legend *Faciunt.*

stitiæ, et sperate in Domino. S. AMBROS. in Apologia David c. 17. intelligit Chriſtum, qui Juſtitia est, qui *sacrificatur pro nobis.* 1. CORINTH. 1. v. 30. *Qui* (CHRISTUS JESUS) *factus est nobis sapientia a Deo, et JUSTITIA, et sanctificatio, et redemptio.* DUH. hic. h. e. per quem ſanctificati ſumus et redempti.

שטה = *Schitteh*, vagy ſchittae. cedrus, vel alia arbor procera, pl. ſchetim. *Duham.* in c. 25. *Exodi.* Hebræi inter cedros præcipuo loco reponunt lignum Setim, שטים Ebböl a' ſchittah, vagy *sta*, fát jelentö ſzóból, hozzá adván az *Arar*, átkot jelentö ſzót, eredhetett a' σαυρὸς. ρὸς, mintha mondhadnád *átkozott fa.* DEUT. 21. v. 23. *maledictus a Deo est qui pendet in ligno.*

Talui. תלה = TALA ſuspendit תלוי = TALUI, ſuspenſus. *Kilelat Elohim*, maledictio Domini. LXX. κεκαταραμένος ὑπὸ Θεῦ πᾶς κρεμαμένος ἐπι ξύλε. *kilelat*, maledictio. in regiminis caſu. *kelalah*, maledictio. Synonymon τῆ *meærah*. maledictio. ex ארר = *arar*. maledixit. Ebböl forrott a' görög ἀρὰ. *diræ.* κατάρα, imprecatio, execratio. κατάρατος. diris devotus. κατάραομαι, maledico. DEUTER. citato c. 21. v. 22. *Quando*

- - - - *appensus fuerit in patibulo.* Vettalithaotho al etz (vel, *ghal ghetz*) JEREMIÆ, 11. v. 19. *Mittamus lignum in panem ejus.* עצבלחמו ghetz be lachemo. Ezt jövendölve mondá Jeremiás Krisztus Urunkról, ki eleven kenyér, és fára feszíttetett. Kedvese lelkemnek, Menyből jött kintse kereszt nek 's a' t. Lásd ezen könyvetskét: *A' Közönséges Kereszt yén Hitnek Summája Fohászkodó és emlékeztető versekben.* TRATTNER Pestini. 1793. WÉBER Simon Poson. 1798. LANDERER Mihály Poson. Pest. 1800. pag. 9. §. 8. — ad GALAT. 3. 13. *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno.* Az előbb említett *Thalita*, hasonló a' leányt jelentő szóhoz, de más értelemben. *Thalita kumi* = puella surge; ama' *Thalita* a' fel-akasztást jelentő értelemhez tartozandó. A' THALUI, suspensus, hasonló a' *Plinius*tól említtetett *Thilo* szóhoz. PLIN. Hist. N. 25. c. 2. p. 454. Xanthus tradit - - Thylonem, *quem draco occiderat, restitutum saluti.* Ezen szók elejbe azt veti: *Incredibilia dictu.* A' mi *Talujunk* fel-támadása azon Hiszemhez tartozandó, mellyről ír-

Thalita

Thylo

va vagyon: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* PS. 92. 5.

בא = BA, vagy VA, advenit.

vado. hasonló *vadit.*

הלך = HOLEK. præteriens,

Illok. abiens. hasonló *Illok* el-illok, el-illantok. ECCL. 1. v. 4. Dor holek ve dor ba. *Generatio præterit, et generatio advenit.*

מה = MA. Quid? mi. olvas-

mi. hatni, *mi?* hasonló mi (az)? ECCL. 1. 9. Ma ſche haja? hua ſche jihje. *Quid est quod fuit, ipsum quod futurum est.*

חדל = CHADAL, ceſſavit, ultimum effecit, abjecit, el-vetette, el-végzette, meg-ſzünt. hasonló a'

hadd- Hadd-el. pro hagyd-el. ISAIÆ. 53.

el. v. 3. *Despectum et novissimum virorum.* Nebezeh ve chadel aiſchim. S. HIERONYM. Chriſtus — *despectus erat et ignobilis*, quando pendebat in cruce.

רתת = RETET. vagy reſzeſz. *tremor.* Káldéai ſzó. OSEÆ. 13. v. 1. Cum loqueretur Ephraim, bedabber Ephraim *Loquente Ephraim,* retet, vagy reſzeſz naſza hu be Israel. *horror invasit Israel.* hasonló

reſzket *reszket. Ibid. Et deliquit in Baal,* vaieascham ba baal, (vagy baghal) אשם = *ascham*, deliquit. hasonló

ſcham. *scham.* pudor, verecundia. A' vét-

ket ſzégyenleni kell. *Ibid. Et mortuus est.* vajjamoth. vagy, *vajjamos.* MOS. hasonló, *mors.* mors.

יסמכני = ISZEMIKKENI. Suscepit me. סמך = *szamak*, ſuſtentavit, ſuſcepit. ha az ק. t betüre változik, haſonló támak, támag-atni. támaſztani. PSALM. 3. Ani ſchakabetti, *Ego dormivi* (Christus in cruce) vaischanah, *et soporatus sum* (in ſepulcro) Hekitzothi, *exsurrexi* (ex ſepulchro) ki Jehova ismekeni, *vagy*, *ISZEMIKKENI*, *quia Dominus suscepit me.* támaſztani.

קוץ = *kutz* = evigilare, tædere, æſtivare. hinc hekitzothi הקיצותי. olvashatni: ekiſzuthi, vagy *exiuszi.* hasonló *exurrexi.* MENOCHIUS in hunc versum: „(obdormivi) in cruce & in ſepulchro, — a morte ſurrexi. *Quia Dominus suscepit me.* innixus infinita potentia divinitatis ſurrexi a mortuis. exurrexi.

עור = *ur*, vagy *ughr*, vagy GHUR, evigilare, exurgere. אעירה = AGHIRAH, vagy AGHIREH, evigilabo, exurgam. haſonló fel*ugr*-ani haſonlo ἐγείρω, expergefacio, excito. ער = GHER, vigilans, vigil, melly két betü ha viſzſza olvastatik, haſonló ahoz *reg* = mane, reggel, tzifrábban pedig *regvel.* עיר = *ghir*, Civitas, Urbs. ahoz ugró. ἐγείρω. reg.

gyrus. hasonló *gyrus*. Az *Ares* ſzó-is ha-
Ares. ſonló az ellenséget jelentő ער = ghar, *vagy* ÁR ſzóhoz. PSALM. 56. *Hebr.* 57. v. 9. Ghurah kebodi,
nabli- ghurah hannebel ve kinnor: aghi-
um. rah ſchachar. *Exurge gloria mea, exurge psalterium et cithara: exurgam diluculo.* S. AUGUST. *Puto quia hic jam agnoscitis Dominum resurgentem.*

רום = altum, exaltatum eſſe =
Rhum. RUM. haſonló *Rhum*, gloria = clara cum laude notitia. PS. 56. *Heb.* 57. v. 12. רומה = RUMAH ghal-ſchamaim Elohim. *Exaltare super cœlos Deus*, ghal koh-haaretz kebodeka *super omnem terram gloria tua.* Így a' 6-dik versben-is. Rumah ghal-haſchſchamaim Elohim, ghal kol-haaretz kebodeka. *Exaltare super cœlos Deus: et in omnem terram gloria tua.* Feddi Sz. *Ágoston* a' Donátistákat, Afrikai eretnekeket: hogy, noha hiſzik a' fel-támadott Kriſztusnak Menybe lett menetelét, mellyet nem látnak; még ſem hiſzik a' Kriſztus Egyházának egéſz világra el terjedését, *super omnem terram gloria tua;* noha azt ſzemeikkel láttyák; 's hogy ezen hit helyébe azt a' tévelygést állíttyák, hogy az Anya ſzent Egyház tsak ő közikbe Áfrikába ſzorúlt.

A' Donátistákról lásd az Anya ſz. Egyház' Történetit 6-dik Könyv. §. 19. Ur. 313. és további eſztend.

טירה = TIRAH, habitatio. palatium, arx. *nischammah*, deſerta, haſonló, *nints ma* (a' hol nints ne keress) PS. 68. hebr. 69. v. 26. *Fiat habitatio eorum deserta* Tehi tiratam niſchama. Ezen Zsoltárban Kriſztus Urunk' ſzenvedése (v. 20. *Tu scis improperium meum* &c. v. 21. *Et sustinui simul qui contristaretur, et non fuit.* &c. 22. *Et dederunt in escam meam fel: et in siti mea potaverunt me aceto.* - -) és a' Zsidók' büntetése jövendöltetett. DUHAM. hic. *Fiat habitatio eorum deserta.* De Juda id exponitur. ACT. 1. Congruit etiam Judæis, LUCÆ 13. 35. *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta:* ubique degunt, non in Judæa. Ugyan ezen Zsoltárban a' fel-támadott Kriſztus ditsőssége a' kín és halál ſzenvedés után. v. 30. *Ego sum pauper et dolens; salus tua Deus suscepit me.* DUHAM. hic. in poſtrema hac parte (*Psalmi* 68.) gloria Chriſti, ut capitis, & Eccleſiæ incrementum prædicitur. Chriſtus a cruce transiit ad immenſam gloriam. *suscepit me.* S. AUG. Ad quam rem? *ut non sim pauper et dolens.*

nints ma.

עודי = GHODI, vagy, hodi, vagy még egyéb ki-mondáſſal ODI
adhuc. = *adhuc*; haſonló *adi*-huc. PS. 138. *heb.* 139. v. 18. Hekitzoti, ve odi ghimmak. קוצ = *kutz*, H. EVIGILARE, alias, tædere. *Exurrexi, et ADHUC sum tecum.* DUH. hic. Hæc ad Chriſtum refert Eccleſia in Miſſa de Reſurrectione.

עוז = GHOZ. robur, fortitudo
gyôz. erô. *olvashatni* gyôz. haſonló gyöz.
אנוש = ANOSCH, homo. Ol-
ἄναξ. vash. *anox.* haſonló ἄναξ Rex. PS. 9. v. 20. *Exurge Domine, non confortetur homo.* kuma Jehova, al-*jaghotz aenosch*, vel, al-jahoz anoſch.

נשא יד = neſza jadeka, PS. 9. H B. 10. v. 12. *Exaltetur manus*
nexa. *tua.* hasonló (holott olvashatni *ne-*
nixa. *xa*) nixa, nexa. Ex נשא = NASZA, tulit, elevavit, N. ſublatus,
naxus. portatus est. Inde *Naszia*, princeps. Kuma Jehova El, neſza jadeka. *Exurge Domine Deus, exaltetur manus tua: ne obliviscaris pauperum.*
sik- al-tiſchecach hanaiim. Ex שכח =
kaſzt. *schacach* oblitus est. h. *sikkasztani.*

אדר = ADAR, magnificavit. fel-magaſztalta. Eder, vagy *edr*, magnificentia, toga, tunica. Tudom, hogy a' Fô Taníttó méltóságos ſzéke, a' Zsidónál = *moschaḃ.*

Et in cathedra pestilentiæ, U be moſchab letzim lo jaſchab, *non sedit*; de meg-eshetett, hogy, valamint a' méltóságos ruha, köntös, ebből a' fel-magaſztaltatást jelentő *adar*, *eár* ſzóból forrott, úgy a' Görög ἕδρα = *sella* ſzó-is abból vette eredetét. melly ſzóból koholtatott a' *cathedra* is. καθέδρα. Suggeſtus, Cathedra. *Póltz*, fel-emeltetett, 's egyéb' all-padok felibe fel-magaſztaltatott ſzék a' Fő Taníttó ſzámára. *Ego Cathedræ Petri consocior.* S. HIERONYM. ἕδρα. Cathedra.

כוח = CHOACH, vis, robur, facultas. olv. *choc.* Ebből eredhetett a' *chachao.* Theobroma cacao. *Linn*, a' *broma*, eledelt jelentő Görög ſzó, a' ברה = *bara* comedit. H. cibo refecit, ſzóból eredhetett. *bar* = frumentum. *briah*, vagy *brieh*, cibus, alimentum. Ehez haſonló mind a' *brod* = kenyér, mind a' *brühe.* Jus, embamma. LUCÆ 9. v. 13. nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam eſcas. βρώματα. כוח cacao. brühe. βρώματα

A' *Cacao* felől a' *Mkház*' 6dik Szakaſzſzában P. *Veigel* Irási után, ez a' Tudósíttás. p. 131. *Cacao.* Ez az Európában-is kellő gyümölts ollyan mint a' *dinnye;* emberi gond nélkül böven terem az erdöben: a' tokja arany ſzínű,

gerezdes: a' leve ki-ſzívatik, jó ízű; a' *magva*, melly Európában olly betses, el-hányatik, ha tsak a' Missionárius maga ſzámára nem gyűjt. Quitó felé elég van. Hogy pedig Mekſzikóban el nem volt ſzokás hányni a' Cacao magvát, mint Májnásban, ki-tetſzik abból, a' mit *Solis* ír *Motezuma*' vendégségéről *Mkh.* 1. Szak. V. Könyv. 53. Levél. illy ſzókkal: „Étkeinek íze tetſzett a' Spanyoloknak. Minekutánna el-járta volna Motezuma az egyſzerre fel-adott ſok étkeket, egynehányat maga ſzámára válaſztott; a' többit az udvari vigyázókra oſztatá. - - Ülve evett alatson ſzéken. Minden nap ſok féle ital tetetett a' válagatásra; az néha az egésséges füvek' levéből állott. Volt tsemegéje-is nád-mézes sütemények-ből. Végtére *chokoládét* ivott *kákáóból*. A' *koach* Zsidó ſzóból talán azért lehet ki-vezetni: mert kellemeteſſen haſznos nagy erejű. Erre-e, másra nézve-é? azt fogták rá némelly Olaſzok: Sensa brulare, non fa campare. Azomban, holott a' קיק = *kik* 's abból eredett *kikajon* ſzó némellyek-ſzerént *tököt*, *ugorkát* jelent; a' *Cacaó* hártyája pedig 's külső ábrázattya haſonló a' dinnyéjéhez, meg-lehet,

hogy a' *kikaj*, *kokus*-sra; azután *kakáó*ra változtatott. *Jónás* Próf. fejtvén *Duhamel* (JONÆ. 4. 6. *Et præparavit Dominus Deus HEDERAM,* קיקיון = kikajon, *et ascendit super caput Jonæ, ut esset umbra super caput ejus*) azt írja: hogy ez a' *kikájon* mind borostyán fát, *hederam*, mind *cucurbitam*, tököt jelent. Vocem *kikajon* veteres, ut *Aquila*, & *Symmachus*, *hederam* verterunt; eosque sequutus est *Hieronymus;* LXX. verterunt cucurbitam. Vox Hebræa *kikajon* forte utrumque significat. וימן = VAJEMAN. præparavit in P. ex סגה = MANAH numeravit. Abból ered a' מנה *maneh*, mina, libra, pondus. Olvashatni: *mneh*, *mnah*, *mina.*

A' ZSIDÓ FOLYTATÁSBAN

A' hibák' egyengetése.

Levél.	*Rend.*	*Hiba*	*Olvasd.*
3	5	βάδος	βάθος.
7	29	כיק	כריק
19	7	Jaſchaba	Jabaſcha.
	15	y	צ
22	23	*hebr.* 21	hebr. 22.
25	23	Babiloniai	Babiloniaiaktól.
32	33	tsafintaságáért	tsalafintaságáért
35	6	Tortensi	Torrensi.
	7	tecum	tectum.
40	8	μαλην	μάχην.
45	14	kül	küldik.
	26	βαδυ	βαθυ. &c.
	32	ἐχάτης	ἐσχάτης.
48	2	moda	modú.
	29	ſzó-elött	ſzó-elöt.
49	31	NB. A' *tipholu* után; olvasd. Noha GENES. *cap.* 20. *v.* 13. *Elohim* az egy Istennek a' neve; pluralis numeri: még-is a' *hisu* vagy *hithu* = התעו = verbum-ja-is plur. numeri. ELOHIM HITHU = *Deus eduxit.*	
69	1. 2.	az allya-is	az ég allya-is.
70		Hiſtorias	Hiſtoria.
pagina	17		71.
71	18.	ereſzti (tedd oda)	*a' Zsidókat.*

Levél.	*Rend.*	*Hiba.*	*Olvasd.*
80	28	jövetelétöl	jöveteléröl.
86	-	ὀφθαλμοῖς.	
98	-	tiſztíttést	tiſztíttást.
99	fine	raadoni	vaadoni.
103	-	τύψεσι.	
109	8	δ	ϑ.
	10	conlusi	conclusi.
	11	ac	ad.
114	25	jezabberu	jeſzabberu.
117	13	ɳ	ך.
		ac iſch	akla iſch.
124	31	redemtioni	redemtionis.
126	8	δ	ϑ.
127	3	ſynonymiræ	ſynonymiæ.
128	10	ımpendiri	impediri.
130	2	immanes	manes.
	21	fakum	jakum.
	30	est	&c.
134	24	ei	et.
138	19	primus	primum.
139	31	kirye	kyrie.
152	4	intorso	intorto.
155	21	rontó	rontót.
*	26	irást	irtást.
156	24	furtur	futur.
171	28	ὕσατος	ὕδατος.
172	25	προσιμηκυνησαν	προσεκίνησαν.
180	31	körül	közül.
181	29	iniquítate	in iniquitate.
183	15	carol	calor.
183	20	Pachamaa	Pachamak.
185	13	erejétöl	erejéröl.
185	20	ἀπολλυμενην.	
187	24	אמרי אל	אמרי אל

Levél.	*Rend.*	*Hiba.*	*Olvasd.*
189	- - -	Isen - - - - - - - -	Isten.
	2	- - - - - - - - -	ἐμοὶ.
189	- - 29	kī - - - - - - - - -	ki.
190	- - 2	Ihova - - - - - -	Ihova.
193	- - 5	könyvnek - - -	könyvek.
200	- - -	cerem - - - - -	cererem.
201	- - 10	omeo - - - - - -	omen.
202	- - 28	דמן - - - - - - - -	המן
203	- - 23	Lol - - - - - - -	Col.
205	- -	- - - - - - - -	כרב ימ
211	- - 27	cadever - - -	cadaver.
216	- - 34	exultus - - -	exuſtus.
221	- - -	μεγαλεν - - -	μεγάλην.
224		- - - - - -	ſobrietatis.
228	- - 1	orgetologicon	oryctologicon.
234	- - 20	Legale - - - -	Legare.
235	- - 3	prospectus est	prosperatus eſt.
242	- - 33	*Add oda*: מסה = MISSA = oblatio. Bé-mutatott ajándék. *Mise.* DEUTERON. 16. 10. מסת נדבת = Missáth nidebath *Oblationem spontaneam.*	

